

ÖNSÖZ

Sayın okuyucu, biraz sonra, geçen yüzyılın en ünlü romanlarından birini okumağa başlayacaksınız. Bu roman sizi, bir dünyadan alıp bir dünyaya sürükleyecektir. İçinde kendi hayatınızdan, özlemlerinizden, aşka, paraya, yükselme tutkusuna özgü duygularınızdan parçalar bulacaksınız. Bir bakıma, bir yola çıkmış sayabilirsiniz kendinizi: Bu yol belki uzundur ama, sizi hiç de sıkmayacaktır.

Perdemizi açıyor ve size, elinize almış bulunduğunuz romanın yazarı üzerinde birkaç söz söylemek istiyoruz:

HAYATI :

Fransız yazarı Stendhal asıl adı, Marie-Henri Beyle'-dir. Yazarımız 1783 yılının 23 Ocak günü doğmuştur. Çok küçük yaşta, altı - yedisinde, annesini, Henriette Gagnon'u ölümün eline vermiştir. Bu acı, yazarımızın iyice içine işlemiştir. Ölüm, annesine karşı duyduğu sevgiyi hiç de azaltmamıştır. Annesinin ölümünden sonra hayatına karışan babası Cherubin Beyle ile halası Seraphie'ne bir türlü alışamamış, onların egemenliklerini, kendi içinden, hep garip karşılamıştır. Bu gariplik, çok kısa zamanda, nefret haline dönmüştür. Bu nefret duygusu, yavaş yavaş, bu iki insanın saygıdeğer düşüncelerine olduğu kadar, zamanın toplumsal ve politik düzenine, hattâ doğum yeri olan şehre, Grenoble şehrinin kendisine kadar yayılmıştır.

Stendhal'ın bu aşırı nefret duygularının kaynakları nelerdir? İlk akla gelen nokta, anneden uzak oluşudur. Sonra da, kendi yaşmdakilerininkine benzemeyen, onların hepsinden çok başka bir duyarlılıkla yaralı olmasıdır. Bu yüzden Çocuk Stendhal, bütün sevgisini büyükbabası Henri Gagnon'a ve kızkardeşi Pauline'e verdi. Nitekim, aslında kendi hayat öyküsü olan «La Vie de Henri Brulard - Henri Bru-lard'm Hayatı» adlı kitabında, çocukluğunun bu duygularını, nefretini, kinini ve sevgisinin olanca "renk ve çizgilerini, duyduğu herşeyi, uzun uzun anlatmıştır.

4

Babası ile olan anlaşmazlığı o kadar derindi ki, babası kralcı diye, kendisi cumhuriyetçi olmuştu. XVI. Louis'nin kafası giyotinde kesildiği zaman, o, bu olaya, içten içe sevinmişti. Öğretmeni olan rahip Raillane'dan da nefret ettiğinden, kilisenin de, dinin de düşman kesilmişti.

İşte yazarımızın çocukluğundan birkaç nokta... Çocukluk bitmek ve yeni bir dönem başlamak üzeredir. 1769 yılında Henri Beyle, Grenoble'daki bir okula, «Ecola Centrale»e devama başladı. Bu sıralarda, şehre bir aktris gelmişti. Vir-ginie Kubly adındaki bu kadın, onda, aşk denen şeyi de uyandırdı. Bu çok anlamlı idi. Nitekim, kendi ağzı ile konuşmak gerekirse aşk, bu dönemden sonra, hayatının biricik değil, başlıca amacı olacaktı.

1799 yılında, üç yıllık bir öğrenimden sonra, matematikten birinci mükâfatı kazandı. Zaten matematik onun çözümleyici, mantıkçı mizacına pek uygun düşüyordu. Matematik sayesinde Grenoble'dan yakasını kurtarmanın da mümkün olabileceğini düşündü. Grenoble'dan kurtulunca, Paris'e gidince, belki orada, yıllar yılıdır beklediğine, büyük umutlarının gerçekleşmesine kavuşacaktı. Böyle düşünüyor, günlerini bu düşünceler içinde geçiriyordu.

1799 yılının 10 Kasımında Paris'e geldi. Amacı Politeknik Okulu'nun giriş sınavına katılmaktı. Ama, dağsız yerde oturmak için sıkıldığından, gene doğduğu yerleri özlemeğe başladı, bir sıla hasretidir çöktü içine.

Paris'te ona göz kulak olan hısımlı ve koruyucu Pierre Daru, Stendhal'ı Millî Savunma Bakanlığı'nda, kendi yanında çalıştırmağa başladı. 7 Mayıs 1800 de, Paris'ten kalktı, İtalya'ya gitti. Orada süvari asteğmeni oldu. İtalya'yı ilk görüşte sevdi. Burayı kendine vatan bildi. Askerlik mesleğinden hoşlanmıştı ama, bu arada, müziğe merak sarmıştı. 1801 de hastalandı, izin alıp Grenoble'e geldi. Fakat, tebdilhava için geldiği Grenoble'da, Victorine Mounier adında bir kıza tutuldu, onun peşine takılarak, gene Paris'i boyladı. Paris... Paris... Artık Paris'te yeni bir hayat başladı... Başiboş, uçarı, pırpır b:r ömür. Akşamları salonlar, tiyatrolar, gündüzleri gezi yerleri, müzeler, kahveler, kızların peşinden koşmalar. ..

5

Victorine Mounier'den sonra, Ade Rubuffet, Bn. Rebuf-fet, oyuncu Bnc. Duchesnois, birbiri peşinden Stendhal'ın gönlüne girenlerin adlarıdır. Onda hepsinden bir söz, bir öpücük, bir yalvarış kalmıştır. Delikanlımız kızların, kadınların ardından koşarken, içinden içine, zengin olmak istiyordu. Bunların hepsinden beter —ki bu beter, yüzyılların en büyük nimeti

sayılacaktır— edebiyata karşı büyük bir eğilim duyması idi. Kendi iç dünyasını daha iyi, daha yakından anlamak, insanları ve oyuncaklarını daha derinden kavramak için, o da, çoğu yazar gibi, bir günlük tutmağa başladı. Günlük tuttuğu gib;, Moliere'den ilham alarak, komediler yazmak istiyordu.

İşte yeni bir yerde: O sıralarda, genç bir oyuncu olan Melaine Guilbert'e âşık oldu. Kızın peşinden Marsilya'ya gitti. 1805 yılının temmuzundan aralık ayma kadar burada, bir balayı hayatı geçirdi. Beri yandan da, bakkaliye eşyası ihraç eden bir tac:rin yanında çalışıyordu.

1806 yılında Melaine'den, Marsilya'dan ayrıldı. Artık birer yabancı olmuştu iki sevgili. Yeni bir hayatın başlaması gerekti. Paris'e dönen Henri Beyle, yeğenleri olan Daru'lere yaşadı. Onların yardımı ile levazım dairesinde iş buldu. Sıkılıyordu. Gene ordunun peş'ne takıldı. Yeni bir yolculuk başladı: Almanya.

İşte o andan itibaren, kahramanı olan Napoleon'un peşinde dolaşırken, insan hakkında eşsiz denemeler kazanıyordu. Yazı yazdığı zamanlar birçok takma adlar kullanıyordu. Stendhal adlı küçük Alman kasabasını, kendi bağrına bastı. Bu kasaba değil, insanlar içinden çıkan, yaratan, düşünen, düşündüren bir insan olmuştur.

Jena savaşında, imparator Napoleon'un zafer alayı ile Berlin'e girişinde hazır bulundu. 1806 - 1808 yılları arasında, Brunswlck'te bulunduğu sırada, Alman dilini ve felsefesini öğrendi. Bu sırada, Wilhelmine von Griesheim'a da kur yapıyordu.

1808 kasımında Paris'e çağrıldı. 1809 da, kont Daru'nün emri altında, Strasbourg'a, Viyana'ya, Linz'e gitti. 1810 da gene Paris'e geldi. Geldi ve hayatının en parlak yıllarından birini geçirdi. İki resmî görevi vardı. Yirmi yedi yaşında idi.

6

Konuşmasını, tatlı tatlı anlatmasını, tatlı tatlı dinletmesini biliyordu. Girip çıkmadığı salon, tiyatro kalmamıştı.

Beri yandan, uzak hısımlı olan kontes Daru'ye olan bağlılığı gittikçe aşka dönüyordu ama, bu, hiçbir zaman, dostluk çerçevesini aşmadı. Buna karşılık Henri Beyle, Angeline Bereyter'i sevdi. Genç kadın, Napoleon'un düşüşüne kadar, metresi oldu. Bu arada Henri Beyle'nin aklında biri daha vardı: Angela Pietragrua. Gitti, Milano'da buldu onu.

İtalya'da kısa bir yolculuk yaptı. Polonya, Floransa, Roma ve Napoli'ye uğradı. 1812 yılında Paris'in kapısını çaldı. Sonra, Napoleon ordularının ardından, kalktı, Rusya'ya gitti. Bu yolculuk, aynı yılın 23 temmuzunda başlamıştı.

Napoleon'un genel karargâhı mensupları arasına katıldı. 14 eylül tarihinden 16 ekim tarihine kadar Moskova'da kaldı. Paris'e dönmek için de Danzig, Berlin ve Brunswick'-ten geçti. Fransız ordusunun Rusya'dan felâketli bir biçimde çekilişi sırasında, askerin iaşesini sağlamak için, elinden geleni yaptı. Ama umduğunu göremedi. Atandığı yerlere gidip yeniden Paris'e döndüğünde, Napoleon da düşmüştü.

Fakat, Napoleon'la birlikte Moskova'ya gidenler için, o zamanlar Paris'te durum pek te iyi değildi. Bu gibilerini herkes aşağı görüyordu. Bunun üzerine Stendhal, 20 temmuz 1814 te kalkıp Milano'ya gitti. 1817 de Paris'e, Londra'ya, 1819 da babasının ölümü yüzünden Grenoble'a yaptığı üç yolculuk bir yana, yedi yıl hep Milano'da kaldı.

Ömrünün en mutlu dönemi, besbelli, Milano'da kaldığı bu yıllar oldu. Gönül işleri bakımından bunalımlar, hayal kırıklıkları geçirmişti.

1815 yılında Angela Pietragrua'dan ayrıldı. 1818 ve 1819 da Metilde Dembovski'ye karşı ıstıraplı bir aşkla bağlandı. Onun peşinden Volterra'ya, Floransa'ya gitti ama, genç kadını bir türlü avucunun içine alamadı. Sonunda, gene Milano'ya döndü. Düşünmeğe, yazı yazmağa başladı.

Gerçi on sekiz yaşından beri yazı yazıyordu ama, biz onun, gerçek yazı yoluna, Milano'da atıldığını söyleyebiliriz. 1814 ve 1817 yıllarında, L.A.C. Comblet imzası altında, müzik ve Resimle ilgili iki eser yazdı. Gene, 1817 yılında, «Rome, Naples et Florence — Roma,, Napoli ve Floransa» adlı

7

eserini Stendhal takma adı ile yayınladı. Bu kitap, Henri Beyle'nin ilk eseri idi. Çünkü ilk ikisini, oradan buradan derlediği bilgileri bir araya getirerek yazmıştı.

Metilde'e karşı duymakta olduğu umutsuz aşk da kendisine ilk önemli eserini ilham etti. Bunun üzerine, «De l'Amour — Aşk Üzerine» adlı kitabını yazmağa başladı. Metilde kendisine gittikçe daha sert davranırken, 1820 yılında, Milano'da, bu kitabı yazmakla geçiriyordu günlerini. Eser 1822 de çıktı.

1821 yılında Beyle, iki sebep yüzünden Milano'yu terk etmek zorunda kalmıştı: İlk sebep, Avusturya hükümetinin, yazarın «Carbonari» adlı gizli İtalyan siyasî kurumuna katılmış olmasından kuşkulandırması idi. İkincisi ise, Metilde'i elde etmekten artık umudunu kesmiş olması idi.

Bir süre Londra'da kaldıktan sonra, yeniden Paris'e döndü. Yeniden, eskisig ibi, bir salon adamı hayatı sürmeğe koyuldu. Geçimini sağlamak için, ingilizce dergilere yazılar yazıyordu. 1823 te de, kendi deyimiyle söylersek, «Romanti-cisme» adlı edebî mesleğin ilkelerini ilân eden bir eser olan «Racina ve Shakespeare» i yayınladı. Gene bu sıralarda, «Rossini'nin Hayatı» adlı kitabını da bastırıdıktan sonra, İtalya'ya giderek, bir süre Roma'da oturdu. Sonra, yeniden Paris'e döndü. Kontes Curial'e âşık oldu. Paris'te resim ,müzik üzerine yazılar yazdı. 1825 yılının martında, «Racine ve Shakespeare» adlı eserinin ikinci bölümünü yayınladı. Mayıs ayında Metilde Dembovski'nin öldüğünü haber aldı. 1826 da, metresi olan kontes Curial'den ayrıldı. İngiltere'ye gitti. Belki bu ayrılış üzerine, kendini avutmak için, ilk roman 1827 de yayınlanan «Armance» adlı eserini yazdı. Fakat eser, pek o kadar büyük ilgi uyandırmadı.

Bu romanın basılmasından sonra, yazarımız, gene İtalya'ya gitti. Floransa'da Lamartine'le buluştu. Bolonya'da kaldı. Ferrare'de kaldı, Venedik'te kaldı. Milano'ya gelince, polis, kendisini Fransa'ya dönmek zorunda bıraktı.

18 Ocak 1828 de Paris'e geldiğinde, geçimini sağlamak kaygusuna düştü. İngiliz dergilerine yazdığı yazılar, kendisini doyurmuyordu. Kralın kitaplığında kütüphane memur yardımcılığı elde etmek için boş yere çalışıp durdu.

8

Eylül 1829 yılında, yeni bir eseri çıktı: «Promenades dans Rome — Roma'da Gezintiler». Aynı yıl, kont Daru öldü. Beyle, o sıralarda, gene, Fransa'nın güneyine bir yolculuk yaptı.

25 - 26 ekim gecesi, «Le Fougé et le Noir — Kırmızı ve Siyah» adlı eserini yazmağa başladı. Bu eser üzerinde, önceden, çok şeyler düşünmüştü. Esere başka bir ad da verecekti. Eserin baş erkek kahramanına, «Julien» adını verecekti. Fakat, sonradan, bu düşüncesinden caydı.

Bu roman yazılırken, Henri Beyle, bir yandan da, bir edebî dergide, üç hikâyesini bastırdı. Çok çalışmıştı. Gönlü gene aşka susamıştı. Bu kez, Giolia Rinieri'ye tutuldu ve onunla evlenmek istedi.

25 eylül 1830 tarihinde Beyle, Trieste'ye, daha sonra (31 mart) Civita - Vecchia'ya konsolos atandı. İlk şaheseri olan «Kırmızı ve Siyah», 1831 yılında çıktı. Fakat, bu yepyeni, ateşli roman, o sıralar, kimsenin ilgisini çekmedi. Kimse bundan pek bir şey anlamadı. Ama kendisi, eserlerinin kendi yaşadığı dönemde anlaşılamiyacağı pek iyi seziyordu. Bu sezişini de şu sözlerle ortaya dökmüştü: «Ben eserlerimi hep birer piyango bileti saydım. Bugün çıkarmış olduğum eserler, ancak, 1900 yılında yeniden basılacaktır.»

Civita-Vecchia'da canı sıkılıyordu. 1831 ve 1832 de sık sık Roma'ya gidiyor, eserlerine gereçtir diye eski kitaplardan kimi bölümleri kopya ediyordu. Ne kadar mümkünse, o kadar fazla izin alıyordu. Çünkü, diyordu, benim amacım, konsolosların yaldızlı üniformasını giymek değil, bir tavan-arasında oturup roman yazmaktır. Ama, ne olursa olsun, gene de işinin başına dönüyordu. Bu serüven, iş serüveni, 1836 ya dek devam etti. Bu arada, yazmağa başladığı «Lucien Lauwen» adlı kitabı yarıda bıraktı. Kendi hayat macerasını anlatan, eşsiz bir roman olan «La Vie de Henry Brulard — Henry Brulard'm Hayatı» adlı eserini yazdı.

1837 ve 1838 de Paris'e döndü. Salonların adamı oldu. Oyunlara gitti. Tiyatro oyunları çok hoşuna gidiyordu. «Le Rose et le Vert — Pembe ve Yeşil» adlı esere başlamıştı. Ayrıca, bir dergide, İtalya izlenimlerini yazıyordu parça parça. Daha sonra, bir yolculuğa kitabı yazmak üzere, Eransa'mn

9

içinde dolaşmağa başladı. 1838 haziranında, «Les Memoires d'un Touriste — Bir Gezicinin Anıları» böyle doğdu, böyle basıldı.

O sırada, Parma dükü Alexaidre Farnese'in gençlik döneminden esinlenerek, İtalya ile ilgili bir yazı yazmak istedi. Alexandre Farnese (1545 - 1592) bir İtalyan asker ve diplomatı idi. Henri Beyle, sonradan, bu konuyu çağdaşlaştırdı. İkinci şaheseri olan «La Chartreuse de Parme — Parma Manastırı» böylece doğdu. Roman iki ay içinde yazılıp bitti. Bu romanda Henri Beyle, kendini, olduğu gibi, ele vermiştir. Onun nasıl düşündüğü, nasıl sevdi, nasıl acı çektiği bir başka insanın hayatı ile kendi hayatı arasındaki korkunç boşluğu görmek, hiç de aptallık değildir. Eser, bir romandan çok, ozanca bir itiraftır.

«Parma Manastırı» basılınca, pek büyük başarı kazanamadı. Fakat, Balzac, yazdığı bir yazıda, eseri alabildiğine övdü.

Stendhal, ağustos ayında kalktı, Vivita - Vecchia'ya gitti. Orada «Aamiel» adlı eserini yazmağa koyuldu. Sevgiden, şefkatten yoksun bir durumda bulunuyordu. Edebî çalışmaları yerinde sayıyordu. Tek eğlencesi, başını alıp kırlara açılmaktı. Kendisinin «Erline» adını vereceği genç bir Roma'lı kadın, yazarımızın son âşığı oldu.

Uzun yıllar süren aşklar, oradan oraya dolaşmalar, yazılar, yarım ve tam başarılar yüzünden, sağlık durumu bozulmakta idi. 15 mart 1841 de kendisine inme geldi. 8 kasım 1841 de, yeniden, yorgun bir durumda, Paris'e döndü. 1842 de biraz güçlendiğini hissedince, kalktı, yeniden çalışmağa başladı.

Fakat, bu yorucu hayata yeni bir oyun gerekiyordu. O, şimdi, bu oyunu oynamak üzere idi: 22 mart günü, sokakta dolaşırken, gene felç geldi. Bu kez kendisini toparlayamadı, ertesi günü, 23 ocak 1783 yılında başlayan hayatı, evet, ertesi gün, 23 mart 1842 de son buldu.

Assumption kilisesinde yapılan bir törenden sonra, Henri Beyle, edebiyat tarihine Stendhal adını bırakarak, Mont-martre mezarlığına gömüldü.

10

ESERLERİ :

Sayın okuyucu, şimdi, perdemizde bir başka sahne göstereceğiz. Bu sahnede, yazarımız Stendhal'm eserleri sıralanmaktadır. İşte, açıyoruz perdeyi:

1 — <(Vies de Haydn, de Mozart et de Metastase-Haydn, Mozar ve Metastase'm Hayatları». Yıl: 1814

2 — «Histoire de la peinture en Italie — İtalya'da Resim Tarihi». Yıl: 1817.

3 — «Rome, Naples et Florence — Roma, Napoli ve Floransa». Yıl: 1817.

4 — «De l'Amour — Aşk Üzerine». Yıl: 1822.

5 — «Racine et Shakespeare — Racine ve Shakespeare,» Yıl: 1823.

6 — «Vie de Rossini — Rossini'nin Hayatı». Yıl: 1823

7 — «Armance», Yıl : 1827.

8 — «Promenades dans Rome — Roma'da Gezintiler». Yıl: 1829.

9 — «Le Rouge et Le Noir — Kırmızı ve Siyah» Yıl: 1831

10 — «Souvenirs d'Egotisme — Hodbinlik Anıları: Yıl: 1832.

11 — «Günlük». Yıl: 1832 - 1835.

12 — «San Francesco a Ripa — San Francesco Ripa'da». Yıl: 1835.

13 — «La vie de Henri Brulard — Henri Brulard'ın Hayatı» Yıl: 1836

14 — «Les Cenci». Yıl: 1837.

15 — «Napoleon». Yıl: 1818 - 1838.

16 — «Les Memoires d'un Touriste — Bir Gezicinin Anıları». Yıl: 1838.

17 — La Duchesse de Pollanio». Yıl: 1838.

18 — «La Chartreuse de Parme — Parma Manastırı». Yıl: 1839.

19 — «L'Abbesse de Castro — Castro Rahibesi». Yıl: 1839 Stendhal'm eserleri bunlardan ibarettir. Belki, bizim

bilmediğimiz yazıları, notları da vardır ama, edebiyat tarihinde ad bırakan bu eserlerden dilimize çevrilenleri şöyle sıralayabiliriz:

11

1 — Parma Manastırı: a) Hüsamettin Arslanöz, b) Hamdi Var oğlu.

2 — İtalya Hikâyeleri: a) Hamdi Varoğlu.

3 — Kırmızı ve Siyah: a) Nurullah Ataç, b) Cevdet Perin, c) Vedat Gülsen Üretürk.

4 — Castro Rahibesi: a) Necip Alsan.

DÜŞÜNCELER:

Stendhal'm bu romanını bir kere daha dilimize çevirmek, bizler için, derin bir tutku oldu. Bizlerden önce yapılan iki çeviride, türlü yanlışlıklar, ufak ufak atlamalar bulduk. Bu yanlışları sıralamak demek, her üç çeviriye bir arada basmak demek olur ki bu, hiç de olur işlerden değildir.

Çeviride güttüğümüz amaç, ne B. Nurullah Ataç'ın ne de B. Cevdet Perin'in yoludur. Balzac'm «Eugenie Grandet» romanının çevirisinde, Nasuhi Baydar, bizim çeviri düşüncemizi şu sözlerle ortaya dökmektedir: «İmkân nisbetinde kusursuz bir tercüme! Zira, en iyi tercüme, çoğumuzun bundan anladığımız gibi, tecrüme edenin iki dildeki bilgisine, yazarlık yetki ve zevkine göre metnin aslı ve şekli az çok değiştirilerek, cümleler parçalanıp bazıları da çıkarılarak meydana getirilmiş hayli uzak bir benzeri değil, fikirlerin, —ben olsaydım nasıl yazardım----- sorusuna cevap olacak surette

izahı hevesine kapılmadan (B. Nurullah Ataç'ın anlayışı), yâni nasıl anlatılmışlarsa o tarzın âdetâ taklidine dayanan, hattâ lisan yanlışlarına, eserin kaleme alındığı devirdeki noktalama usulüne; güzellik ve çirkinlik, uzunluk ve kısalık inşa kusuru ve kısacası, iyi ve kötü neleri varsa hepsini bir başka dile nakleden «tıpkısı»dır; heyhat!»

Biz de çeviriye, heyhat! Nasuhi Baydar gibi düşündük, Stendhal'ı bu biçimde vermeğe çalıştık. Bizden önce yapılan çevirilerde çok başarılı noktaların olup olmadığını göstermek, besbelli, bizlerin değil, ancak, çeviri üzerinde yazı yazan eleştirmecilerin işidir. Biz, burada, pek pek bir iyi örnek vermek istiyoruz. Bu örnekler, bizden önceki çevirmelerin çeviri anlayışlarını gösterecektir, örneklerimizi seçerken, en yalın, anlaşılması en kolay cümleler üzerinde durduk.

12

1 — Verrieres est abritee du cote du nord par une haute montagne, c'est une des branches du Jura... (I, 1.)

a) Nurullah Ataç:

Verrieres'in şimal tarafını, Jura'nın kollarından biri olan yüksek bir dağ örter.. (I, 1.s. 3, cümle 12)

b) Cevdet Perin:

Verrieres'i kuzey rüzgârlarına karşı Jura sıra dağlarının bir kolu olan yüksek Verra dağı korur... (I, 1.s. 9, c. 13)

c) İkisini de beğenmedik.

2 — Cette demande frappa le maire... (I. iv.)

a) Nurullah Ataç :

İhtiyar Sorel'in parayı, yiyip içmeyi oğlu için yeter bulmayıp bir de giyecek sözüne kalkışması, belediye reisini kuşkulandırdı... (I, iv. s. 19, cümle 21).

b) Cevdet Perin:

ileri sürülen bu şart karşısında belediye reisi kuşkulandı (I, iv. s. 24, cümle 9)

c) İkisini de beğenmedik.

3 — II voyait â ses pieds vingt lieux de pays... (I, x.)

a) Nurullah Ataç :

Ayaklarının altında belki yirmi fersahlık yer yayılıyordu... (I, x. s. 84, cümle 12)

b) Cevdet Perin:

Ayaklarının altında yirmi fersahlık bir arazi uzanıyordu... (I, x. s. 80, cümle 18)

c) İkisini de beğenmedik.

Çevirimizi yaparken, önümüzde, iki çevirji de duruyordu. Kimi an birinden, kimi an da ötekinden faydalandık. Öyle cümlelerle karşılaştık ki, insan, gülmekten kendini alamıyordu. Gülmek bizi, daha özlü, çeviri anlayışımıza daha candan bağlanarak daha mutlu kıldı. Bu bakımdan, iki çevirinin de hakkını yemiyeceğiz.

Bizden sonra çeviri yapılmıyacak mı? Besbelli yapılacaktır. Bütün dileğimiz, bir dördüncü çevirinin, ilk üçünden çok daha üstün ve çok daha başarılı olmasıdır.

13

Nurullah Ataç'm çevirisinde, Stendhal üzerine yazılmış yazı olmadığı halde, Cevdet Perin, bir tanıtma yazısı yazmıştır. Okur, bu tanıtma yazısında, roman hakkında, birkaç özlü düşünce öğrenebilecektir. Söz gelişi, «Kırmızı» nedir, «Siyah» nedir gibi... Biz böyle bir söz söylemeyeceğiz. Okur perdeyi kaldırıp ta, romanı okumağa başladığında, renklerin ne gibi anlamlara geldiğini kolayca çıkarabilecektir.

Önsözümüzü bitirmeden önce, Stendhal'm hayatını S. Tiryakioğiu'nun çevirisinden aldığımızı bildirmek isteriz. Bu aktarmada, yer yer değişiklikler de yaptık. Stendhal'm bir üçüncü kez dilimize çevrilmesini isteyen, bu çeviri için bizi, yerinde ve akla yakın nedenlerle zorlayan, basman, İhsan Manavoğlu'na teşekkür ederiz, kitabın basımında emeği geçenlere de teşekkür ederiz.

Sayın okur, buyurun kitabımızı...

Vedat Gülsen Üretürk İstanbul, Ümraniye 21 Ağustos 1961

BOLUM I

KÜÇÜK BİR ŞEHİR

Getirin bir araya binini Değildfr fena, Ama şen olmaz ki kales. HOBBS

Küçük Verrieres şehri Franche - Comte'nin en güzel şehirlerinden biri sayılabilir. Kırmızı kiremitli sivri damlı beyaz evleri, koca kestane kümelerinin en hafif dönemeçlerini bile doldurduğu bir tepenin yamacına dizilir. Bir zamanlar İspanyollar tarafından yapılmış, ama şimdi yıkıntı durumuna gelmiş surlarının yüz adım kadar aşağısında Doubs ırmağı akar.

Verrieres bir bakıma kuzeyden yüksek bir dağla çevrilmiştir, bu Jura'mn kollarından biridir. Daha ilk ekim soğukları çıkar çıkmaz Verra'nın kat kat dorukları karla dolar. Dağdan kopup gelen bir dere, Doubs'a kavuşmadan önce Verrieres'den geçer ve birçok kereste yapımevini işletir, bu pek kolay ve şehirliden daha çok köylü olan halkının büyük bir çoğunluğuna belli bir gelir sağlayan sanattır .Ama bu şehirciliği zenginleştiren bıçkılar değildir. Napoleon'un düşüşünden beri, hemen bütün Verrieres evlerinin ön yüzlerini yenileştiren genel olanak, Mulhouse denen, renkli bez fabrikası sayesinde sağlanmıştır.

İnsan şehre ayak bastı mı gürültü ve görünüşte korkunç bir makinanın gürültüsünden serseme döner. Ağır, yeri titretici bir gürültü ile inen yirmi balyoz, dere suyunun döndürttüğü bir çarkla dönen küçük demir parçalarını yerleştiren çiçeği burnunda ve güzel kızlardır. Görünüşte, pek ağır sayılan bu iş, Fransa'yı İsviçre'den ayıran dağlara ilk uğrayan yolcuyu en çok şaşkına çeviren işlerden biridir. Eğer, Verrieres'e giren yolcu, ana caddeye çıkan insanların

15

kulaklarını sağır eden bu şirin çivi fabrikasının kimin malı olduğunu sorarsa, yayvan yayvan şöyle denir ona: Kimin olacak! Belediye başkanının.

Yolcu, Doubs kıyısından başlayıp tâ tepenin doruğuna yükselen bu küçük Verrieres caddesinde birkaç dakika durdu mu, ortalıkta işi başından aşkın ve önemli bir bayın dolaştığını görmesi bire yüz ihtimal dahilindedir.

O görünür görünmez bütün şapkalar hemen çıkar baştan. Saçları kırdır, kurşun renginde elbise giymiştir. Bir sürü nişanı, geniş alını, gaga burnu vardır, hele toptan bakıldı mı yüzü belli bir düzgünlükten uzak değildir: yüzün, kırk sekiz ya da elli yaşlarındaki insanlarda hâlâ görülebilen o bir soylu yakışıklılığını belediye başkanı ağırbaşlılığı ile birleştirdiği, ilk bakışta bile görülür. Fakat belli bir kendini beğenmişlik ve bilmem ne gibi bir dar kafalılık ve az çok beceriksizlik durumu karşısında Paris'li bir yolcu sanki beyninden vurulmuşa döner. En son bu adamın kabiliyetinin kendisine yapılan borcu son meteliğen kadar ödetmeğe, vereceğini de elinden geldiğince geç vermeğe dayandığı anla-vŞılır.

Verrieres belediye başkanı B. de Renal, işte böyle bir adamdır. Sokağı çalımı çalımı geçtikten sonra, belediye dairesine girer ve yolcunun yok olur gözlerinden. Ama yolcu, yürümesine devam ederse, yüz adım kadar yukarıda, oldukça güzel görünüşlü bir ev, sonra, eve bitişik bir demir parmaklığın arasından alabildiğine hoş bahçeler görür. Bundan öte, Bourgogne tepelerince yaratılmış ve gözlerin beğenisi için istekle kurulmuş gibi görünen bir ufuk çizgisidir açılır. Bu görünüm, yolcuya insanı boğmağa başlayan ufak tefek para işlerinin o bunaltıcı havasını unutturur.

Onu bu evin B.de Renal'm malı olduğu söylenir. Verrieres belediye başkanı daha yakında tamamlandığı bu yontma taştan güzel evi çivi fabrikasından kazandığı paralara horçludur. Ailesi, dendiğine göre, eski ile, İspanyol ailesi imiş, bir de, gene dendiğine göre, memlekete XIV. Louis'nin buraları almasından çok önce gelip yerleşmiş.

1815 yılından beri fabrikatör olduğundan yüzü kızarır; 1815 yılı onu Verrieres belediye başkanı seçmiştir. Bu Doubs'a kadar kat kat inen muhteşem bahçenin ayrı ayrı bölümler-

16

rine desteklik eden, set biçimi duvarlar, B.de Renal'ın demir ticaretindeki bilgisinin karşılığıdır.

Almanya'nın Leipsick, Frankfurt, Nuremberg, v.b. endüstri şehirlerini kuşatan bu canım bahçeleri biz Fransa'da da görebiliriz diye tasalanmayın hiç. Franche - Comte'de insan ne kadar duvar ördürür, toprağını ne kadar taş üstüne taşla doldurursa, o kadar komşularının saygısını kazanmağı hak eder. Kapladıkları bazı küçük arsa parçalarını, altın döke döke satın aldığından, B.de Renal'ın duvar dolu bahçeleri, gene hayranlık uyandırmıştır. Söz gelişi, Verrieres'e girerken, Doubs kıyısında tuhaf duruşu gözünüze çarpan, damının üzerinde bulunan bir levhada da. büyük harflerle, SOREL adını yazılı gördüğünüz bu kereste bıçkısı, altı yıl önce, B. de Renal'ın bahçelerinin dördüncü şeddinin duvarının yapıldığı arsa üzerinde bulunuyordu.

Belediye başkanı, büyük burunlu olmasına rağmen, kalkıp katı yürekli ve dik kafalı köylü olan ihtiyar Sorel'e birçok teklifte bulunmuştu; bıçkısını başka bir yerde kurmasını sağlamak için ona avuç dolusu altın dökmek zorunda kaldı. Bıçkıcıyı işleten o herkesin malı dereye gelince, B.de Renal, Paris'te gördüğü saygıdan cesaret alarak, onu bile yolunu başka yöne çevirmeğı başardı. Bu talih kuşu 1828 seçimlerinden sonra kondu başına.

Bir dönüm toprağa karşılık Sorel'e beş yüz adım aşağıda doubs kıyılarında dört dönümlük yer verdi. Bundan böyle, bu yer çam tahtası ticaretine daha uygun düştüğü halde, varlıklı oldu olalı söylenen deyimle, Sorel baba, tırnağına takarak ve komşusunu kızdıran, mal sahibi olma illeti ile, 6.000 franklık bir para koparmanın da bulmuştu yolunu.

Bu uzlaşmanın çevredeki namuslu kişiler tarafından tartışıldığı gerçektir. Hele bir yol, bundan dört yıl önce, bir pazar günü, belediye başkanı elbisesiyle kiliseden dönen B. de Renal, uzaktan, çevresini üç oğlu sarmış ihtiyar Sorel'in, kendisine baka baka, gülümsediğini gördü. Bu gülümseyiş belediye başkanının ciğerine işledi, o gün bugündür arsa değişimini daha ucuza yapabiliydim diye düşünüp durur.

Verrieres'de milletin saygısını kazanmak için, duvar üstüne duvar örerken, Paris'e gitmek üzere ilkyazın Jura bo-

II

gazlarını geçen duvarcıların İtalya'dan getirdikleri bir plâni uygulamamak, esastır. Böylesi bir yenilik ihtiyatsız mal sahibine ölünceye dek sürüp gidecek bir alık damgasını vurdurur, Franche - Comte'de saygı gören akıllı ve tedbirli kimseler yanında iyice gözden düşmüş olurdu o da.

Doğrusunu söylemek gerekirse, bu akıllı başında insanlar çevre yanda en zorlu istibdatı yaratırlar; bu uğursuz söz yüzünden Paris denen şu koca cumhuriyette yaşayan insan için küçük illerde oturup kalma dayanılmaz bir şeydir hani. Genel düşünce zulmü, ne zulüm hem de! Amerika Birleşik Devletleri'ndeki kadar Fransa'nın küçük şehirlerinde de hayvanlık demektir.

F.: 2

BÖLÜM II

BİR BELEDİYE BAŞKANI

İtibar! Bayım, hiçbir şey değil mi? Aptalların saygısı, çocukların şaşkınlığı, zenginlerin kıskançlığı, bilgenin de hor görüşü. BARNAVE.

B. de Renal'ın yönetici olarak ün salması için sonsuz bir payanda duvarı, Doubs'un yatağından bir yüz adım kadar yukarıdaki tepe boyunca uzanıp giden genel geziye gerekli idi besbelli. Bu şirin yer sayesinde bu gezin Fransa'nın en güzel tabiat köşelerinden biri olmuştur. Ne var ki, her ilk yaz, yağmur suları geziyi iz iz yapar, burada arklar açar ve burasını ayak basılmış duruma sokardı. Milletçe duyulan bu sıkıntı. B. de Renal'ı yirmi ayak yüksekliğinde ve otuz ya da kırk kulaç uzunluğunda bir duvar ördürmekle belediye işini ölümsüz kılma gibi mutlu zorunluluk karşısında bıraktı.

Bu duvarın korkuluğu için B.de Renal üç kez Paris'e gitme zorunda kaldı, zamanın işçileri bakanı Verrieres gezisinin baş düşmanı kesilmişti çünkü; şimdi bu duvarın korkuluğu dört ayak yükselmededir yerden. Hem bugün, şimdiki ve geçmişteki bütün bakanlara sanki meydan okumak içinmiş gibilerden, üzeri yontma taşlarla da süslüdür.

Daha dün bırakılmış Paris balolarını düşünerek, göğsümü maviye çalan güzelim kurşun renkli koca tav kalıplarına vererek, gözlerim, ama kaç kez dalmıştır Doubs vadisine! Daha ilerde, sol kıyıda, sonlarında gözün derecikleri iyiden iyiye seçtiği beş altı vadi kıvrıla kıvrıla uzayıp gitmektedir. Derelerin çağlayan sıçradıktan sonra görülür Doubs'a döküldüğü. Bu dağlarda güneş alabildiğine sıcaktır; hele

19»

tam tepede parlayınca, bu set üzerindeki yüce çınarlar sayesinde yolcunun hayali korunur. Bu ağaçlar hemen boy vermelerini ve maviye çalan güzelim renklerini, belediye başkanının sonsuz

payanda duvarı ardına yığdırdığı, ayrı yerlerden getirilme toprağa borçludurlar, çünkü, belediye kurulunun karşı duruşuna inat, başbakan geziyi altı ayak dana genişletmiştir (o her ne kadar kıralcı ve ben de her ne kadar liberal isem, gene de alkışlarım bu tutumunu), işte bu yüzden gerek onun düşüncesine ve gerekse dilenciler yurdunun mutlu başkanı, B. Valnod'nun düşüncesine göre şu set, Saint-Germain - en-Laye'deki setle karşılaştırılabilir.

Bana gelince, ben, DOĞRULAR GEZİSİ üzerine bula bula tek söz bulurum söylenecek; B.de Renal'a bir nişan verilmesine neden olan mermer levha üzerinde, on beş ya da yirmi yerde okunur bu resmî ad; Doğrular Gezisi'nde tuhafıma giden nokta, yetkisi bu ulu çınarları kestiren ve kabuk soydururcasına budatan zalim anlayıştır. Bunlar basık, yuvarlak ve yassı başları ile, sebze bahçelerindeki bitkilerin en bayağısına benzeyecek yerde, İngiltere'de görülen yüce çınarlar gibi olmaktan daha çoğunu istemezlerdi öyle. Gel gör ki belediye başkanının yönetimi sıkıdır, belediye malı sayılan tüm ağaçlar yılda iki kez budanmaktadır. Çevredeki liberaller, papaz yardımcısı B. Maslon'un budama ürünlerinin üzerine oturma illetine tutulduğundan beri belediye bahçıvanının elinin çok daha insafsız olduğunu ileri sürdüler, sürdüler ama kabak tadı verdiler doğrusu.

Bu genç kilise adamı, papaz Chelan'a ve çevredeki birkaç köy papazına göz kulak olsun diye, birkaç yıl önce, Be-sançon'dan gönderilmişti. Verrieres'e çekilmiş, belediye başkanının dediğine göre, hayattayken hem jakoben, hem de Bonaparta olan, İtalyan ordusundan ihtiyar bir alay cerrah-başı, bir gün bu canım ağaçların her yıl budanmasından kendisine yana yakıla dert dökme cesaretinde bulunmuş. B. de Renal, Legion d'honneur nişanı almış bir cerrahla konuşulurken yeterince yüksekten bir duruşla:

— Ben severim gölgeliği, demiş; ben severim gölgeliği, gölge versinler diye budatıyorum benim ağaçları, bir ağacın anlamam öyle başka işe yaramasını ben, hele, faydalı ceviz gibi, bir de para pul getirmezse.

2ü

Verrieres'de işte herşeyin başı sayılan büyük söz: GELİR GETİRMEK. Yalnız bu söz şehirde yaşayanların dörtte üçünden çoğunun her zamanki düşüncesini döker ortaya.

Size bu denli güzel gibi görünen bu şehircikte gelir getirmek herşeyin başı sayılan nedendir. Gelen yabancı, şehri çevreleyen serin ve derin vadilerin güzelliğine kapılarak, bura insanların güzelliğe gönül bağlamış olduklarını sanır ilkin; boyuna memleketlerinin güzelliğinden söz açarlar yalnız: bu noktaya büyük önem verdikleri yadsınamaz; ama bu güzellik parası hancıları varlıklı kılan birkaç yabancı çeki-yordur çünkü, çünkü böylece, vergi yoluyla, şehre gelir sağlı-yordur

Güzel bir güz günü, B.de Rânal kolunu karısına vererek Doğrular Gezisi'nde dolaşıyordu. Durmadan yüksek sesle konuşan kocasını dinlerken, Bn.de Renal kolunu karısına vererek Doğrular Gezisi'nde dolaşıyordu. Durmadan yüksek sesle konuşan kocasını dinlerken, Bn.de RenaPın gözü üç küçük çocuğun davranışlarını merakla kolluyordu. On bir yaşında kadar olabilen en büyüğü, sık sık korkuluğa yaklaşıyor da üzerine çıkmağa kalkıyordu. Bu durumda tatlı bir ses Adolphe diye sesleniyor, çocuk da boyundan büyük işini öylece bırakıyordu. Bn.de Renal otuz yaşlarında, ama gene epey güzel bir kadın gibi görünüyordu.

Yüzü her zamankinden daha uçuk B.de Renal, alaya alınmış bir adam haliyle:

— Bu yakışıklı Paris zübbesi, pişman olur bu işe, di-yordu. Ben sarayda üç beş dostu olmayan insan değilim ki..

Ne var ki sizlere, iki yüz sahife taşradan söz açmak istediğim halde, bir taşra konuşmasının uzunluğunu ve sinsî alaylarını dinletme zulmünü gösteremezdim.

Bu uğursuz Paris'li yakışıklı bay, Verrieres belediye başkanına göre, daha iki gün önce, yalnız cezaevine ve Verrie-res dilenciler yurduna değil, bir de, belediye başkanı ile çevredeki belli başlı çiftlik beylerince piraşkma yönetilen hasta-haneye burnunu sokma yolunu bulan, B. Appert'den başkası değildi.

Bn.de Renal korka korka:

21

— Ama, diyordu, yoksulların varını yoğunu olanca içten doğrulukla koruduğunuza göre, ne haksızlık edebilir bu Paris'li bay size?

— Yalnız iftira yağdırmak için geliyor, o, sonra gidip liberaller partisinin gazetelerinde yazılar yazdırtacak.

— Dostum, siz hiç okumuyorsunuz ki o yazıları.

— Fakat bize söz açıyorlar bu jakoben yazılarından; bütün bunlar bizi avutmasına avutuyor ama iyilik etmemize de engel oluyor. Bana geünce, ömrüm boyunca bağışlamam papazı.

BÖLÜM III YOKSULLARIN MALI

Erdemli ve oyun bilmez bir papaz bir Tanrı armağanıdır köy içju.

FLEURY.

Seksenlik ihtiyar olan, ama dinçliği ve sarsılmaz huyu da bu dağların sağlam havasına borçlu bulunan Verrieres papazının, her saatte, cezaevini, hastahaneyi ve hattâ dilenciler yurdunu gezme hakkına sahip olduğunu bilmek gerekir. Paris'ten tavsiye üzerine papaza gönderilen B. Appert, böyle garip şehirciğe, sabahın saat altısında gelmekle kurnazlık etmişti.

Fransa ayan üyesinden, taşranın da en varlıklı çiftlik beylerinden olan, B.le Marquis de la Mole'un kendisine yazdığı mektubu okurken, papaz Chelan'ı bir düşüncedir aldı.

En sonu kısık sesle: «Ben ihtiyarım ve burada sevilmi-şimdir, cesaret edemezler!» dedi içinden. Sonra hemen, ileri yaşlı olmasına rağmen, içinde biraz tehlikeli güzel bir iş yapmanın beğenisini yaşatan kutsal ateşin parladığı gözlerle, Paris'li baya bakarak:

— Benimle gelin, bayım, dedi, kapıcının ve hele dilenciler yurdundaki gözcülerin önünde, göreceğiniz şeyler hakkında sakın hiçbir düşünce ileri sürmemeye bakm.

22

B. Appert, karşısındakinin iyi yürekli bir insan olduğunu anladı: Saygıdeğer papazın yürüdü peşinden, cezaevini, hastahaneyi, dilenciler yurdunu dolaştı, bir yığın soru sordu ama, garip karşılıklara rağmen, gene de en ufak mızızlık işareti göstermedi.

Bu dolaşma birkaç saat sürdü. Papaz B. Appert'i yemeğe çağırdı ama o, yazılacak mektupları filân olduğunu ileri sürüyordu: mert dostunun başını daha çok belâyaya sokmak istemiyordu. Bu baylar, saat üç sularında, dilenciler yurdunun denetlemesini bitirip sonra gene cezaevine döndüler. Burada, kapıda kapıcıyı, altı ayak boyunda ve eğri bacaklı dev gibi kapıcıyı buldular; korkunun etkisinden adamın iğrenç yüzü büsbütün çirkinleşmişti.

Papazı görür görmez, kendisine:

— Ah! Bayım, dedi, yanınızda gördüğüm bu bay, sakın, B. Appert olmasın?

— Ne çıkar?

— B. Appert'i cezaevine sokmamak üzere, valinin bütün gece atını dört nala sürerek gelen bir jandarmayla gönderdiği, pek sıkı buyruk aldım da dün.

Papaz:

— Size şunu söylüyeyim ki, dedi, yanımda bulunan, bu yolcu, B. Appert'dir. Günün ve gecenin her saatinde cezaevine girmeğe, hem de canımın istediğini yanıma alıp girmeğe hakkım olduğunu bilmiyor musunuz yoksa?

Kapıcı kısık sesle, sopa yeme korkusundan istemeye istemeye boyun kırarak bir buldok gibi başını eğerek:

— Biliyorum, bay papaz, dedi. Ama, Bay papaz, karımla çocuklarım var benim, bir dile düşersem yerimden atarlar sonra beni; aylığımdan başka şeyim yok geçinmek için.

İyi yürekli papaz, gitgide duygulanmış bir sesle:

— Ben de yerimden olursam daha kötü duruma düşmüş bulunurum, dedi.

Kapıcı hemen:

— Arada dağlar kadar fark var! dedi; sizin, bay papaz, sizin 800 lira yıllık geliriniz olduğu gün gibi belli, hem bağınız, bahçeniz var üstelik...

23

Türlü anlamlara gelen, yirmi ayrı biçimde tartışılan, küçük Verrieres şehrinin bütün nefret dolu kinlerini iki gündür alabildiğine kızıştıran olaylar, bunlardı işte. Şimdi de, B.de Renal'm karısı ile ettiği hafif ağız dalaşma konu oluyordu. O sabah yanma dilenciler yurdu başkanı, B. Valenod' yu almış, en acı hoşnutsuzluğu göstermek üzere papazın evine gitmişti. B. Chelan'ı savunacak kimse yoktu; karşıdakilerin sözlerinin anladı bütün önemini.

— Acı patlıcanı kırağı çalmaz, baylar! Bu çevrede işinden edilen, seksenlik, üçüncü papaz da ben olurum. Elli altı yıldır buradayım; geldiğimde, bir köyden başka birşey olmayan şehrin ben vaftiz ettim hemen hepsini. Her Tanrı'-nm günü, bir zamanlar büyük-babalarını evlendirdiğim gençlerin nikâhını kıyıyorum. Ailem sayılır benim Verrieres; yabancıyı görünce, dedim ki içimden: «Paris'ten gelen bu bay; düpedüz bir liberal olabilir, dedim, liberaller pek bollaştı çünkü; ama yoksullarımızla tutuklularımıza ne kötülük edebilir?»

B.de Renal'ın çıkışları, hele, dilenciler yurdu başkanı, B. Valenod'nun büsbütün artan söylenişleri karşısında, ihtiyar papaz, titreyen bir sesle:

— Oldu olacak, baylar! azlettiriniz beni, diye bağırdı. Bu yüzden memleketten gene de ayağımı dışarı atacak değilim. Kırk sekiz yıl önce, 800 lira gelir getiren bir tarlanın mirasçısı olduğum bilinmedi. Ben de bu gelirle yuvarlanıp giderim işte. Baylar, aylığımdan metelik biriktirmedim, belki bu yüzden beni işimden attırmağı diline doladıklarında pek korkmuyorum öyle.

B.de Renal, karısı ile gül gibi geçinir giderdi; ama, karısının korka korka: «Bu Paris'li bay tutuklulara ne kötülük edebilir?» diye tekrarladığı bu söze ne karşılık vereceğini bilmediğinden, birden patlayacak gibi oldu ki bu anda bir çığlık kopardı kadın. Çocukların ortancası şeddin duvarı üzerine çıkmış, bu duvarın öte yanında bulunan bağdan yirmi ayaktan fazla yüksek olmasına rağmen, koşuyordu burada. Oğlunu ürkütmek ve yere düşürtmek korkusu Bn. de Renal'ı ona seslenmekten alıkoymuyordu. En sonunda, hünerine gülen çocuk annesine baktığında, uçuk benzini gördü

24

onun, geziye atladı da yanına koştu. Bir hayli azar işitmiş oldu.

Bu küçük olay konuşmanın akışını değiştirdi.

B.de Renal:

— İhtiyar kerestecinin oğlunu, Sorel'i mutlak evime almak istiyorum, dedi; bizim için büsbütün şeytan çekici olmağa başlayan çocuklara bakar. Genç bir papazmış, daha açıkçası kalır yeri yokmuş papazdan, iyi lâtince biliyormuş, çocukların bilgilerini ilerletir; çünkü sağlam bir karakteri var, diyor papaz. Yılda 300 frank maaşla yiyecek içecek de veririm. Ahlâkından yana şüpheliyim biraz; çünkü, Legion d'honneur nişanı almış, yeğenleri olduğu bahanesi altında, kalkıp, Sorel'lerde pansiyoner olarak kalmağa gelen bu ihtiyar cerrahın arkadaşı. Bu adam yalnız liberallerin gizli bir casusu da olabiir en sonu; dağlarımızın havasının nefes darlığına iyi geldiğini söylüyor; ama kazın ayağı pek öyle değil. Bonaparte'm (I) İtalya'daki teknil savaşlarına katılmış, üstelik, dendiğine bakılırsa, imparatorluk için bir zamanlar olmaz bu diye oy pusulası doldurmuş. Bu liberal So-rel'in oğluna lâtince öğretiyordu, beraberinde getirdiği bir yığın kitabı ona bırakmış. Bugüne kadar kerestecinin oğlunu hiç düşünmemiştim çocuklarımızın yanma almağı; fakat papaz, aramızın ölünceye dek açılmasına neden olan olaydan tam bir gün önce bu Sorel'in üç yıldır, papaz okuluna girme isteği içinde harıl harıl din bilgisi çalıştığını söyledi; demek ki liberal değil, lâtince de biliyor üstelik.

B.de Renal, diplomatça bir durumla karısına bakarak:

— Bir bakıma pek yerinde bu iş, diye devam etti; Vale-nod arabası için satın aldığı iki güzel Normandia atından pek caka satıyor satmasına. Fakat çocukları için mürebbsi yok.

— Elimizden alabilir bunu.

B.de Renal, aklına getirdiği pek yerinde düşünceden ötürü karısına, bir gülümseyişle, teşekkür ederek:

— Tasarımı demek yerinde buluyorsun? dedi.

— Aman, Yarabbi! canım dostum, böyle ne de tez karar veriyorsun!

— Ben, ben karakter sahibiyim de ondan, papaz da pe-

25

kâlâ sezdi. Hiçbir şeyi saklamıyalım öyle, burada liberallerle çevrilmiş etrafımız. Beni eminim, kıskanıyor bütün kumaş tüccarları; iki üç tanesi yüklerini tutuyor; öyle ya! Pek isterim B.de Renal'ın çocuklarının, mürebbsilerinin yanı sıra gezintiye çıktıklarını görmelerini. Bu deli edecek onları. Büyük babam bize, çocukluğunda, bir mürebbsi olduğunu sık sık anlatırdı. Bu iş bana yüz liraya patlayacaktır ama, şerefimizi korumak için gerekli bir masraf sayılabilir.

Bu beklenmedik karar Bn.de Renal'ı iyice düşündürdü. Uzun boylu, yapısı güzel, bu dağlarda söylendiğine bakılırsa, memleketin en hoşu sayılan bir kadındı. Duruşunda belirgin bir duruluk, yürüyüşünde gençlik saçan bir hava vardı; bu duru, masumluluk ve canlılık taşıyan güzellik, Parisli bir adamın gözünde, tatlı şehvet düşüncelerine kapılmağa dek uzanabilirdi. Böyle bir başarıyı öğrenmiş olsaydı, yerin dibine geçerdi. Bn. de Renal. Bu gönülde hiçbir zaman ne hoppalık yer etmişti, ne de gösteriş. Dilenciler yurdunun küpü dolu başkanı, B. Velenod, dalga geçmeğe yelteniyor-du ama, hiçbir başarı kazanamadı, erdemine karşı yavan bir parlayış gösterdi; çünkü bu B. Valenod, iri yarı güçlü kuvvetli, al yüzlü ve gür kara favorili kart delikanlı, taşrada güzel adam denen soydan, o kaba, küstah ve gürültücü insanlardan biri idi.

Pek çekingen, üstelik anı anma uymaz bir yaratılıştaki bulunan Bn.de Renal, özellikle, B. Velenod'nun durmadan hareket etmesinden ve bağıra bağıra konuşmalarından bıkip usanmıştı. Verrieres'de sevinç denen şeye karşı duyduğu tiksinti, doğuştan büyük burunlu diye adı

çıkmasına neden olmuştu. Böyle şeyleri düşünmezdi ama, şehrin insanlarının evine geldiklerini görmekten hoşlanırdı hiç değilse. Kocasının önünde hiçbir getirtmek gibi en yerinde fırsatları kaçırdığı için biz onun, buralı bayanların gözünde, aptal sayıldığını saklamayacağız. Yeter ki kendi güzel bahçesinde tek başına dolaşsın, hiçbir zaman dert yanmazdı öyle.

Şimdiye dek kocası hakkında yargı vermeğe, üstelik ko-caeinm canını sıktığını açıktan açığa söylemeğe bile dili varmayan, temiz yürekli bir insandı. Kendi kendine bile söyle-meksizin, koca ile karı arasında, daha tatlı bağlantılar ol-

26

madığını sanıyordu. Hele birini subay, ikincisini yargıç, üçüncüsünü ise rahip yapmayı düşündüğü çocukları üzerine tasarılarını sayıp döktüğünde ölesiye seviyordu B.de Renal'ı. Uzun sözün kısası, B.de Rânal'ı tanıdığı tek mil erkeklerden çok daha az sıkıcı buluyordu.

Kocası hakkındaki bu yargı akla uygundu. Verrieres belediye başkanı bir amcasından miras aldığı yarım düzüne saçma sapan söz yüzünden nükteci ve hele tatlı dilli bir adam diye tanınıyordu. İhtiyar yüzbaşı de Renal devrimden önce B le due d'Orleans'm piyade alayında çalışmış, artık Paris'e gittiğinde prensin salonlarına buyur edilmişti. Buralarda Bn.de Montesson'u, ünlü Bn. de Genlis'yi, Palais -Royal yaratıcısı, B. Ducrest'i görmüştü. B.de Renal'm hikâyelerinde pek sık geçerdi bu insanlar. Fakat anlatılacak bu kadar güzel şeylerle dolu bu anı onun için bir iş oldu artık ve, birkaç zamandır. Orleans hanedanına özgü hikâyelerini ancak büyük fırsatlarda diline doluyordu. Zaten, paradan söz açıldığı zaman bir yana, pek kibar olduğu için, haklı olarak, Verrieres'in en kibar adamı sayılırdı.

BÖLÜM IV

BİR BABA İLE BİR OĞUL

Böyle isem eğer Suç benim mi?

MACHIVELLI.

Verrieres belediye başkanı, ertesi sabah saat sekiz sulamada, Sorel babanın bıçkısına giderken, içinden: «Karım gerçekten de akıllı! Büyüklük bende kalsın diye, her ne kadar kendisine açmadımsa da, söylendiğine göre, bir melek kadar iyi lâtinçe bilen, bu küçük rahip Sorel'i almazsam, dilenciler yurdu başkanının, bu yaman adamın, benimle aynı düşüncede olabileceğini ve delikanlıyı elimden kapabileceği-ni, aklımın ucundan bile geçirmemiştir. Çocuklarının müreb-bisinden böbürlenerek nasıl da söz açardı!.. Bu mürebbi, bir yol evime gelince, acep papaz cübbesi mi giyecek?»

27

B.de Renal, bu kayguya dalmıştı ki uzaktan, aşağı yukarı altı ayak boyunda, daha sabahın bu erken saatinde, Doubs boyunca, yedekçi yoluna yığılı yığılı vermiş kereste parçalarını ölçmekle pek uğraşır gibi görünen, bir köylü gördü. Belediye başkanının yaklaştığını sezince hiç de memnun bir durum almadı köylü; kereste parçaları yolu tikiyordu çünkü, üstelik kaçak getirilip yığılmıştı bunlar.

Sorel baba, evet buydu o, B.de Renal'm oğlu Julien için kendisine yaptığı garip teklife çok şaşırıyor ama gene de ağız kulaklarına vardı. Bu dağlarda yaşayanların kurnazlığını gizlemesini pek iyi beceren hoşnutsuzluk ve ilgisizlik havası içinde yarım yamalak dinledi onu. İspanyol akm döneminin tutsakları sayılan bu adamlar, Mısır'lı fellâhm yüzündeki hail saklarlar hâlâ.

Sorel'in karşılığı ilkin bütün ezbere bildiği saygı sözlerinin bir bir ortaya dökülmesi oldu yalnız. Bu boş sözleri, sahtelik ve yüzündeki hemen hemen doğuştan gelme hilebazlık halini çoğaltan beceriksiz gülümsemeyle sayıp dökerken, ihtiyar köylünün işlek kafası da hangi nedenin bu denli saygıdeğer bir adamı kendi haylaz oğlunu evine almağa sürükleyebildiğini bulmağa çalışıyordu. Julien'den pek yaka silki-yordu, B.de Renal ise oğlu için yılda 300 frank gibi umulmadık bir para vereceğini, besleyeceğini ve hattâ üstünü başını bile alacağını söylüyordu. Sorel babanın, deha eseri diye ortaya birden attığı bu son koşul, Bn.de Renal'ce de hemen kabul edilmiş oldu.

Bu istek belediye başkanını pirelendirdi, içinden: «Kendisini yeteri kadar memnun etmesi gerektiği halde, Sorel teklifimi hoş karşılamadığına ve dudak büktüğüne göre, başka yerden teklifler yapılmış; Valenod'nun teklifi değilse, kimden gelebilir böyle teklifler?» dedi. B.de Renal Sorel'i hemen bir karar versin diye sıkıştırdı ama boşuna; ihtiyar köylünün kurnazlığı inadına karşı çıktı buna; B.de Renal içinden: «Sanki taşrada, varlıklı bir babanın, hiçbir şeyi olmayan oğluna iş olsun diye akıl danışması gibi, bu da, oğlu ile görüşmeği istiyor.» diyordu.

Su ile işleyen bir kereste bıçkısı bir dere kıyısında bir sundurmadan kurulur. Dam dört kaim tahta direk üzerinde duran bir çatıya dayanır. Sundurmanın ortasında, sekiz on

ayak yüksekliğinde, inip çıkan bir bıçkı görülür, bu anda alabildiğine yain bir makine de bu bıçkının önüne bir odun parçası sürer. Bu iki işi; inip çıkan bıçkının işini, yassı yassı dilen bıçkıya usulca odun parçası süren işi gördüren su ile işleyen bir çarktır.

İşevine yaklaşınca, Sorel baba bağıra bağıra Julien'i ça- < ğırdı; kimse karşılık vermedi. O yalnız, bıçkıya götürcekleri çam kütüklerini, ellerinde koca baltalarla dilen, dev yapılı, büyük oğullarını gördü. Odun parçasına çizilmiş kara çizgiyi izlemeğe çalışıyorlardı dümdüz, baltalarının her inişi koca dilimler koparıyordu. Babalarının sesini işitmediler. İhtiyarcık sundurmaya yöneldi; içeri girince, olması gereken yerde, bıçkı başında aradı Julien'i boşuna. Onu beş altı ! ayak daha yüksekte, çatı direklerinden birinde ata biner gibi oturmuş gördü. Her makinenin işlemesine göz kulak olacağı yerde, kitap okuyordu Julien. İhtiyar Sorel'e artık hiçbir şey kötü gelmiyordu; güç isteyen işlere karşı pek elverişli olmayan, büyük kardeşlerininkinden pek başka yaratılışından, ince yaratılışından ötürü bağışlayabilirdi Julien'i, ama bu okuma illeti acı geliyordu ona, kendisi okuma bilmezdi.

İki üç kez dosuna seslendi Julien'e. Delikanlının, bıçkının, gürültüsünden çok, kitaba verdiği dikkat babasının o boru gibi sesini işitmekten onu alıkoyuyordu. En sonu ihtiyarcık, yaşına bakmadan, bıçkının dilmekte olduğu ağacın, oradan da dama desteklik eden çarpazlama kalasın sıçradı hemen üzerine. Müthiş bir sille Julien'in elinde tuttuğu kitabı dereye fırlattı; tepesine, sanki takke gibi geçen gene bir o kadar zorlu ikinci sille, çocuğa dengesini yitirtti. On iki on beş ayak aşağıya, işleyen makinenin kollan araşma düşecek, parça parça olacaktı ama, düşerken babası sol eliyle tuttu onu.

— Seni gidi tembel, seni! Bıçkıya bakarken, demek hep uğursuz kitaplarını mı okuyacaksın böyle? Akşamları, papazın evine gidip dalga geçeceğine oku şunları, rahat etsin için.

Julien, tokadın ağırlığından serseme dönmüş, ağız burun kan içinde kalmış olduğu halde, yeniden işinin başına, bıçkının yanına gitti. Duyduğu acıdan çok o gözü gibi sev-

29

diği kitabının yitirilışinden ötürü, gözleri dolu dolu olmuştu.

«İn aşağı, hayvan, sana diyeceğim var. »Makinenin gürültüsü Julien'e bu buyruğu duymasına engel oldu. Aşağıya inmiş bulunan babası, yeniden makinenin üzerine çıkma uğraşısına katlanmak istemiyerek, cevizleri toplamak için kullanılan uzun bir sırik geçirdi gidip eline, bununla oğlunun omuzuna vurdu. Julien yere iner inmez, ihtiyar Sorel, onu ite kaka, eve doğru sürdürdü. Delikanlı: «Tanrı bilir neler yapacak bana!» diye düşünüyordu. Gerçekten, kitabının düştüğü dereye acı acı baktı; hepsinden en çok sevdiği bu idi, Memorial de Sainte - Helene.

Yanakları al al olmuş ve gözleri yere eğilmişti. On sekiz on dokuz yaşlarında, görünüşte çelimsiz, biçimsiz, ama güzel yüz çizgili, gaga burunlu bir delikanlıydı. Durgun anlarda, düşünce ve ateş saçan, o iri kara gözler, şu an, en korkunç kin alevi ile parlıyordu. Çok alttan çıkmış, koyu kumral saçlar, alnını basıklaştırıyor, artık, kızgınlık anlarında bu saçlar ona, bir zalimlik duruşu veriyordu. İnsan yüzünün sayısız örnekleri arasında, böylesine göze batan bir özelliikle ayrılmış olanı hiç görülmez belki de. Fidan gibi güzel bir boy kuvvetten çok çeviklik saçıyordu. Daha ilk çocukluğunda, pek düşünceli duruşu ve pek uçuk benizli oluşu babasına onun yaşamıyacağı, ya da ailesine bir yük olarak ömür süreceği düşüncesini vermişti. Evdeki milletin hor gördüğü çocuk, kardeşlerinden ve babasından tiksiniyordu; genel alanda, pazar günü oyunlarında, dayak verdi boyuna.

Güzel yüzü genç kızlar arasında birkaç dost kazanmağa başlayalı bir yıl bile olmamıştı henüz. Zayıf bir insan olduğu için, milletçe hor görülen Julien, belediye başkanına bir gün çınarlar konusunda söz söylemeği göze alan ihtiyar cerrah-başıyı taparcasına sevmişti.

Bu cerrah kimi kez Sorel babaya oğlunun gündeliğini verir, ona lâtince ve tarih, daha doğrusu, tarih diye bildiğini, 1796 İtalya savaşını okuturdu, ölürken delikanlıya, Legion d'honneur nişanını, emekli aylığından arta kalanlarını ve otuz kırk cilt kadar da kitap bırakmıştı ki en değerlisi, belediye başkanının yetkisi sayesinde, akış yolu değiştirilmiş bulunan herkesin malı dereye fırlatılmıştı.

30

Daha eve ayak basar basmaz, Julian babasının güçlü elinin omuzuna indiğini duydu; birkaç sille daha beklerken, titriyordu.

Eli onu bir çocuğun elinin bir kurşun askeri çevirdiği gibi çevirirken, ihtiyar köylünün keskin sesi şöyle bağırdı kulaklarına:

— Bana, yalana kaçmadan karşılık ver!

Julien'in iri kara ve yaşlı gözleri, sanki ruhunun da içini okumak ister gibi olan ihtiyar kerestecinin küçük kül renkli ve belâlı gözleri ile karşılaştı.

BÖLÜM V BİR PAZARLIK

Zaferi oyalaya oyaiaya kazandı

ENNIÜS.

— Seni kitap hastası köpek seni, yapabilirsen, yalana dolana kaçmadan karşılık ver bana; Bn.de Renal'ı nereden tanırısın, ne zaman konuştun onunla?

Julien:

— Hiç konuşmadım, diye karşılık verdi, kiliseden başka bir yerde de hiç görmedim o bayanı.

Julien, akli sıra, yeniden dayakların başlamasını önlemek için, herşeyi göze alarak, hafif yollu tilkice bir sesle:

— Asla görmedim! Kilisede gözümün yalnız Tanrı'yi gördüğünü bilirsiniz, diye ekledi.

Kurnaz köylü :

— Bir iş olacak ama bunun altında, dedi. Ve bir an sustu. Sonra:

— Seni ikiyüzlü uğursuz seni, ağzından artık hiçbir söz alamam. Doğrusunu istersen, yakamı kurtaracağım senden, bıçkı da daha iyi işleyecektir. Papazın mı yoksa bir başkasının mı gözüne girmişsin ki, iyi bir yer bulmuşlar sana. Git hazırla bohçanı, seni B.de RenaPa götüreceğim, çocukların mürebbsi olacaksın.

— Ne alacağım bu iş için?

31

— Yiyip içeceksin, giyinip kuşandığın gibi yıllık üç yüz frank maaş.

— Uşak olmak istemem ben.

— A hayvan, kim sana uşak olmaktan söz açıyor, hiç ben oğlumun uşak olmasını ister miyim?

— Peki ama, kiminle yemek yiyeceğim?

Bu soru ihtiyar Sorel'i şaşırttı, karşılık verirken bir gaf işleyebileceğini sezdi; aç gözlü adam diyerek, küfürler savu-ra savura, Julien'e kızıp köpürdü, öbür oğullarına gidip akıl danışmak üzere yanından ayrıldı.

Julien hemen az sonra onları, herbiri baltasına dayanmış ve kafa kafaya vermiş gördü. Onlara uzun uzun baktıktan sonra, Julien, hiçbir şey anlayamayacağını kestirerek, yakalanmaktan kurtulmak için, bıçkının gidip öbür köşesine oturdu. Almyazısını değiştirecek olan bu beklenmedik teklifi düşünmek istiyordu ama, soğukkanlı olmaktan uzak buldu kendini; akli fikri hep B.de RenaPm o güzelim konağında nasıl şeyler göreceğini tasarlamağa takılıyordu.

İçinden: «Oturup uşaklarla yemek yemeğe kalkmaktan-sa, dedi, vazgeçmeli bütün bunlardan. Babam beni bu işe zorlamak isteyecek; ama ölürüm de gitmem gene oraya. On beş frank kırk sekiz santim birikmiş param var, kaçırım bu gece, hiçbir kolcuyla karşılaşmıyacağım tarlalardan geçe geçe, iki günde, Besançon'a varırım; orada, gönüllü asker yazılır, hattâ, gerekirse, İsviçre'ye geçerim. Ama o zaman artık ilerlemeyi, bence yüksek sayılan yeri, insanoğlunu her dileğine ulaştıran bu güzelim rahiplik mesleğini akla getirmemeli.»

Uşaklarla bir arada oturup yemek yemeğe karşı duyulan bu dehşet Julien'de kendi kendine doğmuş değildi, servete erişmek için o daha nice ağır işe de göğüs gerebilirdi. Bu tiksintinin kaynağı Rousseau'nun Confessions'u idi. Hayali yalnız bu kitabın yardımı ile Memorial de Sainte - He-lene Kur'ani' sayılıyordu onun. Bu üç eser uğruna canını verebilirdi. Başka hiçbir kitaba gönül bağlamadı. İhtiyar cer-rahbaşımrt bir sözüne göre, yeryüzünün bütün öbür kitaplarına, kalleşlerin yalnız mevki kapmak için yazdıkları yalan yazılardır gözü ile bakardı.

32

Ateş gibi bir ruhu olan Julien'de, çoğu zaman aptallıkla tıpatıp uzlaşmış bulunan o hayret verici belleklerden biri vardı. Yarınki ömrünün kendisine bağlı olduğunu gördüğü, ihtiyar papaz Chelan'ın gözüne girmek için tutmuş lâtince İncil'i baştan başa ezberlemişti; B.de Maistre'in du Pape kitabını da bilirdi ama bu kitapların ikisine de az inanırdı.

O gün Sorel ile oğlu, karşılıklı bir anlaşma yapmışlar gibi, konuşmaktan kaçındılar. Sular kararırken Julien, din dersini almak için papazın evine gitti ama, babasına yapılmış bulunan garip tekliften ona söz açmağı doğru bulmadı. «Belki de bir tuzak bu, diyordu içinden, unutmuş gibi görünmeli.»

B.de Renal, ertesi sabah daha erkenden ihtiyar Sorel'i çağırttı, o da, bir iki saat beklettikten sonra, en sonunda çıka geldi, daha kapıdan birkaç kez tâ yerlere kadar eğile eğile, binbir özür diledi. Her biçim itirazı tartıp biçtikten sonra Sorel, oğlunun evin bayı ve bayanı ile birlikte, ama konuk geldiği günlerde de çocuklarla ayrı bir odada yemek yiyeceğini öğrendi. Belediye

başkanının yanında açıktan açığa bir üsteleme gördükçe gene daha zorluk çıkarmağı kafasına koyan, içi zaten güvensizlik ve şaşkınlık dolu olan Sorel, oğlunun yatacağı odayı da görmek istedi. Tertemiz döşenmiş, ama daha şimdiden içine üç yavrunun karyolalarının getirilip yerleştirildiği büyük bir oda idi bu.

Bu durum ihtiyar köylüye bir umut kapısı daha açtı: •Oğluna verecekleri elbiseyi de hemen görmek istedi cesaretle. B.de Renal yazı masasının çekmecesini açtı ve içinden yüz frank aldı.

— Bu para ile oğlunuz, manifaturacı B. Durand'a gider, bir kat siyah elbise alır.

Birden yerlere kadar eğile eğile üzürler dilemesini unutmuş bulunan köylü:

— Ya onu yanınızdan alırsam, bu siyah elbise gene kendisinde mi kalacak? diye sordu.

— Elbette.

Sorel, yayvan bir sesle:

— Hoş! dedi, anlaşmamız için artık bir tek şey kalıyor geriye: Vereceğiniz para.

33

Kızan B.de Renal:

— Nasıl! diye coştı, anlaşmıştık biz dün; üç yüz frank veriyorum; zannımca çok paradır bu, hattâ fazla bile belki.

İhtiyar Sorel daha alttan alarak:

— Bu sizin teklifiniz, hiç inkâr etmiyorum, dedi.

Ve, ancak France - Comte köylülerini bilmeyenleri şaşkına çevirecek olan bir deha çabası göstererek, B.de Renal'm gözlerine baka baka, şunu ekledi:

— Biz buruluz daha çoğunu verenini.

Bu sözleri işitince belediye başkanının yüzü allak bullak oldu. Ama gene aklını başına topladı ve içinde bir sözün bile uluorta söylenmiş olmadığı, koca iki saatlik bir konuşmadan sonra, köylünün zekâsı, yaşamak için zekâyâ filân gerekmesi olmayan varlıklı adamın aklını çeldi. Julien'in yeni hayatını bir biçimine sokması gereken bir yığın koşul karara bağlandı; maaşları dört yüz franga çıkmakla kalmadı, artık bunların, her aybaşı peşin peşin ödenmesi gerekti.

B.de Renal:

— Olur! Otuz beş frank veririm ona, dedi. Köylü yalvarır bir sesle:

— Belediye başkanımız gibi zengin ve cömert bir insan, şöyle toptan, haydi haydi otuz altı frank verebilir dedi.

B.de Renal:

— Peki, dedi, keselim ama bunu.

Öfke ona, birden yiğitlik havası veriyordu. Köylü daha daha ileri da gitmekten vazgeçmek gerektiğini anladı. Bu kez, sırası geldiğinden, B.de Renal ilerliyordu. Kalkıp oğluna vereceğini diline dolayan ihtiyar Sorel'e, ilk otuz altı franklık aylığı vermek istemedi. B. de Renal bu pazarlıkta oynamış olduğu rolü karışma anlatmak zorunda kalmış olacağı düşünmeğe başladı. Sıkın sıkın:

— Geri verin bakalım şu size verdiğim yüz frangı, dedi. B. Durand'ın biraz borcu var bana. Siyah kumaşı ben giderim oğlunuzla birlikte almağa.

Bu sertlik gösterisi karşısında Sorel, gene aklını başına devşirerek başladı saygılıca dil dökmeğe; sözleri bir çeyrek sürdü. En sonu, koparılacak artık düpedüz hiçbir şey kal-

F.: 3

34

madığını görünce, çekip gitti. Son eğilişi şu sözlerle bitti:

— Gideyim de köşke gönderiyim oğlumu.

Belediye başkanının kulları onun hoşuna gitmek istediklerinde evine böyle derlerdi.

Bıçkısına dönünce, Sorel oğlunu boşuna arayıp durdu. Başına geleceğinden korkan Julien, gece yarısı çıkıp gitmişti. Kitapları ile Legion d'honneur nişanını güven altında bırakmak istemişti. Verrieres'den yüksekte olan yüce dağda oturan, Fouque adlı dostuna, genç bir odun tüccarının evine alıp götürmüştü hepsini.

Yeniden eve döndüğünde babası ona:

— Tanrı bilir, ne uğursuz tembelsin sen, dedi, seni bunca yıldır besliyorum, acep bana hakkımı ödeme namusluluğunu gösterecek misin öyle! Pılnı pırtını topla, git bakalım belediye başkanının evine.

Julien, dayak yememiş olduğuna şaşırarak, hemen düzöldü yola. Daha o katı yürekli babasının gözü önünden yok olur, olmaz, yürümesini ağırlaştırdı. Gidip kiliseye uğramanın iki yüzölçümüne yararlı olacağını düşündü.

Bu söz şaşırtıyor mu size? Bu korkunç söze gelmeden önce, genç köylünün ruhu nice yollardan geçti.

Daha küçücükken, İtalya savaşındaki dönen, Julien'in atlarını babasının evinin o demir kafesli penceresi önüne bağladıklarını gördüğü, uzun beyaz pelerinli uzun kara kıllı miğferli başlı bazı 6. alay dragonlarının duruşu, askerlik mesleğine karşı deli etmişti onu. Daha sonraları, ihtiyar alay cerrahbaşının kendisine anlattığı Lodi, Arcole, Rivoli köprüleri savaşlarının öykülerini doya doya dinliyordu. İhtiyarın nişanına ateş saçan gözlerle baktığını da görmüştü.

Fakat Julien on dördüne bastığı günlerde, Verrieres'de, bu kadar küçük bir şehir için muhteşem sayılabilen bir kilise yapılmaya başlanmıştı. Bu kilisede hele duruşu Julien': can evinden vuran dört mermer direk vardı; ruhanîler kurulunun casusu tanınan, Besançon'dan gönderilme, genç papazı muavini ile sulh yargıcı arasında yarattıkları ölümsüz kin yüzünden, bu direkler memlekette ün salmış o'du-lar. Sulh yargıcı az kalsın yerinden oluyordu, hiç değilse, halkın düşüncesi böyle idi. O, hemen her on beş günde bir, Besançon'a giden, söylendiğine göre de, orada piskopos haz-

35

retlerini gören bir papazla bir ihtilâf çıkarmağa yanaşabilir miydi?

Bu olaylardan sonra, kalabalık bir aile babası olan, sulh yargıcı, haksız görünen bir yığın yargı verdi; bunların hepsi halktan Constitutionnel (2) gazetesini okuyanların çoğu-nuncanını yaktı. Hak partisi kazandı. Doğrusu cezalar, ancak üç beş franklık şeylerdi; fakat bu küçük para cezalarından birine de, Julien'in vaftiz babası bir çivisi çarpılmış oldu. Bu adam, küplere binerek şöyle bağırdı: «Ne değişiklik! Yirmi yıldan fazla zamandır, demek sulh yargıcı, pek namuslu bir adam olarak geçiyormuş!» Julien'in dostu, alay cerrahbaşı, ölümü içmişti.

Julien Napoleon'dan söz etmeği birden kesti; rahip olma tasarısını attı ortaya, delikanlının hemen, babasının bıçkısında, papazın kendisine ödünç vermiş olduğu bir lâtinçe İncil'i ezbere öğrenmeğe çalıştığı görüldü. İlerlemelerinden hayran kalan bu çelebi ihtiyar, her akşamı, ona din bilgisi öğretmekle geçiriyordu. Julien yalnız onun karşısında merhametli duygular duyuyordu. Böyle solgun ve ince bir genç kız yüzünün, kim, varlıklı olmaksızın bin kez ölmeğe kalkmak gibi değişmez karar sakladığını' seze bilmişti ki!

Julien'e göre, varlıklı olmak demek, ilkin Verrieres'den çıkıp gitmek demektir; tiksiniyordu doğduğu topraktan. Burada her gördüğü hayalini buz gibi ediyordu.

Daha ilk çocukluğundan beri, coşkunluk anları olmuştu. Günün birinde Paris'in çiçek gibi kadınları ile tanışmış, parlak bir işle ilgilerini toplamış olacağını düşünürdü bu anlarda tatlı tatlı. Henüz elde avuçta yokken Bonaparte, nasıl ünlü Bn.de Beauharnais tarafından sevildi ise, o da sanki neden böylesi kadınların biri tarafından sevilmiş olmasın-dı? Julien, yıllar yılı, henüz hiç tanınmayan ve parasız pulsuz teğmen Bonaparte'm, kılıcı ile yeryüzünün efendisi olduğunu söylemeden belki bir saat bile geçmiyordu hayatında. Bu düşünce onun korkunç sandığı acılarını dindiriyor, sevinci olunca da bu sevinci çoğaltıyor da çoğaltıyordu.

Kilisenin yapılması ve sulh yargıcının yargıları onun birden gözünü açtı; kafasında doğan bir düşünce onu haftalar haftası deli gibi etti ve en sonunda tutkulu bir ruhun

36

yaratmış olduğu sanılan ilk düşüncenin bütün gücüyle sarı-verdi onu.

«Bonaparte kendisinden söz açtırdığında, Fransa istilâya uğramış olmaktan çekiniyordu; askerlik mesleği gerekli ve moda idi. Bugün ise, kırk yaşındaki papazların yılda yüz bin frank maaş aldıkları görülmede, yâni Napoleon'un ünlü tümen generallerinin aldığından üç katı para. Onlara yardım eden insanlar gerek. Söz gelişi, bugüne kadar pek doğru düşünen, sapma kadar namuslu sulh yargıcı, bu yaşlılık günlerinde, otuzluk bir genç papaz muavininin kalbini incitirim korkusu içinde, rezil etmiştir kendisini. Rahip olmalı.»

Birgün, yeni inan yolunun ortasında, Julien din bilgisi öğreneli daha iki yıl olmuştu, ruhunu kemiren ateşin coşması ile gösterdi kendisini B. Chelan'm evinde, iyi yürekli papazın onu olağanüstü bir öğrencidir diye tanıttığı bir rahipler sofrasında, Napoleon'u göklere çıkarmak istedi. Sağ kolunu bağlayıp göğsüne astı, kolun bir çam kütüğünü kaldırayım derken çıkmış olduğunu söyledi, ve iki ay kolu bu belâli durumda taşıdı. Bu beden cezasından sonra, bağısladı kendisini. İşte, on dokuz yaşında, yalnız görünüşte çelimsiz, pek pek on yedisinde görünen delikanlı, koltuğunun altında küçük çikın, yüce Verrieres kilisesine giriyordu.

Kiliseyi karanlık ve ıssız buldu. Bir yortudan ötürü, yapının tekmi pencere al kumaşla örtülmüştü. Bunun arasından, güneş ışınlarından, göz kamaştırıcı, en ulu ve en dinsel hava

yaratıcı bir ışık süzülüyordu. Titredi Julien. Kilisede, bir basma, en güzel görünüşlü sıraya oturdu Bu sırada B.de Renal'm armaları vardı.

Julien, dua rahlesi üzerinde, oraya okunmak için bırakılmış bir basılı kâğıt parçası gördü. Bir baktı da şunları okudu:

Besançon'da, idam olmuş Louis Jenrel'in giyotine götü-rülüşünün ve son anlarının hikâyesi, tarih

Kâğıt yırtılmıştı. Arkasında ise bir satırın ilk iki kelimesi okunuyordu: İlk adım diye.

Julien: «Kim koymuş bu kâğıdı?» diye söylendi. Sonra da içini çekerek: «Zavallı bahtsız, adı da benimki gibi <rel> harfleri ile bitmede,..» diye ekledi ve kâğıdı buruş buruş etti.

37

Julien çıkarken, su tasının yanında kan görür gibi oldu, bu sağa sola saçılan kutlanmış su idi; pencereleri örten al perdelerin yankısı kan gibi gösteriyordu bu suyu.

En sonu, Julien gizli korkusundan utandı.

— Yüreksiz miyim ki ben! dedi, silâh başına!

İhtiyar cerrahın cenk hikâyelerinde sık sık tekrarlanan bu söz Julien'a kahramanlık havası verirdi. Ayağa kalktı ve hızlı hızlı B.de Renal'm evine doğru yürüdü.

Bu güzel kararara rağmen, eve yirmi adım kadar kaldığını görür görmez, yenilmez bir korkaklığa kapıldı. Demir parmaklık açtı, ona pek muhteşem görünüyordu, buradan geçmek gerekiyordu.

Julien bu eve gelişiyle yüreği hoplayan ilk insan değildir. Bn.de Renal'm son derece çekingenliği, işlerinden ötürü, her zaman için altüst olmuştu. Oğullarını odasında alışmıştı yatırmağa. O sabah, küçük karyolalarının mürebbi için ayrılmış odaya taşındıklarını gördüğü zaman hayli gözyaşı dökmüştü. En küçük oğlunun, Stanislas - Xavier'nin yatağının gene kendi odasına getirilmiş olmasını kocasından istemesi, boşa çıktı.

Kadm inceliği Bn.de RenaPde aşırı bir dereceye vardırılmıştı. Kaba saba ve garip kılıklı, sırf lâtinçe, ama uğruna çocukları dövülecek olan yabansıl bir dil bildiği için, yavrularını paylamakla görevli bir adamın en korkunç hayalini yaşatıyordu gönlünde.

BÖLÜM VI İÇ DARLIĞI

Bilmiyorum ne yaptığımı artık Ne olduğum.

MOZART. (Figaro.)

Bn.de Renal, erkeklerin bakışlarından uzak olduğu zamanki o içten gelme tezcanlılık ve incelikle salonun bahçeye açılan penceresinden daha henüz dışarı çıkmıştı ki, giriş kapısının yanı başında sanki çocuk denecek yaşta, iyice uçuk

38

benizli ve yeni ağlamış bir genç köylünün yüzünü gördü Sırtında kar gibi bir mintan vardı, menekşe renkli havlu kumaştan yapılmış tertemiz hırkasını da koluna almıştı.

Bu küçük köylünün teni o kadar ak, gözleri o kadar tatlı idi ki Bn. de Renal'm azıcık hayalsever aklına ilkin bunun belediye başkanına bir dilekte bulunmağa gelen, kılık kıyafet değiştirmiş bir genç kız olabileceği düşüncesi geldi. Giriş kapısı önünde duran, gerçekten, elini çingırağa kadar uzatmağa bile cesaret edemeyen bu zavallı insana acıdı. Bn. de Renal mürebbinin gelmesinin kendisine verdiği acı kederi bir an unutarak yaklaştı. Julien, kapıya doğru dönmüş, kadının geldiğini görmüyordu. Kulağının tâ dibinde tatlı bir ses: «A yavrum, ne arıyorsunuz burada?» deyince titredi.

Julien o saat döndü, sonra da, Bn.de Renal'm öylesine tatlı bakışıyla aklı başından giderek, çekingenliğini unuttu azıcık. Hemen, güzelliğine içi giderek, herşeyi, hattâ ne yapmağa geldiğini bile unutup gitti. Bn.de Renal sorusunu yenilemişti.

Elinden geldiği kadar kurulaşıp ettiği gözyaşlarından adamakıllı yerin dibine geçerek, en sonunda kadına:

— Mürebbi olmak için geliyorum, Bayan, dedi. Bn.de Renal şaşırıp kaldı, bakışmak için burun buruna

geldiler sanki. Julien, bu denli güzel giyinmiş bir insanın ve bu kadar göz alıcı tenli bir kadının kendisiyle tatlı bir sesle konuştuğunu ömründe görmemişti. Bn.de Renal bu toy köylünün ilkin upçuk olan ama şu an pespembe renge bürünen yanaklarında donup kalmış bulunan o damla damla göz yaşlarına bakıyordu. Hemen, bir genç kızın delişmen sevinci ile başladı gülmeğe, kendi kendiyne eğleniyor ve bütün mutluluğunu sezemiyordu. Oğullarını paylaşmağa ve dövmeğe gelecek olan kirli ve kötü kılıklı bir rahip sandığı demek, bu mürebbi imiş!

En sonunda delikanlıya:

— Nasıl, Bay, dedi, lâtince biliyor musunuz siz?

Bu Bay sözü Julien'i öyle şaşkına çevirdi ki bir an düşündü. Korka, çekine:

— Biliyorum, Bayan diye karşılık verdi.

Bn. de Renal o kadar mutlu idi ki, Julien'e şunu demeye aldı göze:

39

— Bu zavallı çocukları o kadar paylamazsınız ya? Neye uğradığını bilmeyen Julien:

— Ben mi, ben mi paylıyacağım onları, dedi, ama neden?

Bn.de Renal hafif bir sessizlikten ve heyecan her an kabaran bir sesle:

— İyi davranacaksınız onlara, değil mi, söz veriyor musunuz bunu bana, Bay?

Hele bu denli güzel giyinmiş bir kadının ağzından, üstelik bu kadar ciddiyetle yeniden Bay demesini işitmek, Juli-en'in bütün umduklarının üstünde idi: Gençliğinin bütün tatlı hayallerinde o, esaslı bir kadının sırtında ancak güzel bir üniforma olduğunda kendisiyle konuşabileceğini tasarlamıştı. Bn. de Renal, o ise açıktan açığa, Julien'in tenindeki güzelliğe, iri kara gözlerine ve serinlemek için başını alandaki çeşmenin yalağına daldırdığından, her zamankinden daha kıvrır kıvrır olan saçlarına tutulmuştu. Sonsuz sevinci içinde, çocuklarına sert ve asık yüzlü davranacağından pek korktuğu bu uğursuz mürebbede, bir genç kızın çekingen havasını görüyordu. Bn.de Renal'm bu kadar bezgin ruhu için, korkuları ile şimdi gördüğü arasındaki tezat, büyük bir olay oldu. Şaşkınlığını anlattı en sonunda. Evinin kapısı önünde hemen hemen soyunuk ve kendisine de bu kadar yakın bulunan bu delikanlı ile böyle beraber olmasına şaşırıldı.

Oldukça sıkılmış bir durumda:

— Girelim içeri, Bay, dedi.

Bn.de Renal'ı bütün ömründe sâfçasma hoş bir duyuş hiç bu kadar heyecanlandırmamış, böyle güzel bir görünüş hiçbir zaman çok heyecanlı korkuları bastırmamıştı. Bu özene bezene yet'tirdiği şirin çocuklar, pis ve dırdırcı bir papazın düşmiyecekti demek ellerine. Sofaya daha yeni ayak basmıştı ki, arkasından çekine çekine gelen Julien'e döndü. Delikanlının, böyle güzel bir evin görünüşü karşısındaki şaşkın durumu, Bn.de Renal'm gözlerinde gene bir hoşluk yarattı. Gözlerine inanamıyor, mürebbi dediğin sırtına s:yah bir urba giymek zorundadır gibisine geliyordu üstelik.

Gene durarak, inancı kendisini bu kadar mutlu kılmakla beraber, yanılmış olmaktan ölesiye korkarak delikanlıya:

40

— Ama, doğru mu, Bay, lâtince biliyor musunuz? diye sordu.

Bu sözler Julien'in bamteline dokundu ve bir çeyrek saattir içinde yaşadığı büyüğü bozdu.

Soğuk bir durum almağa çalışarak:

— Evet, Bayan diye karşılık verdi; bay papaz kadar biliyorum lâtince, hattâ benim kendisinden iyi bildiğimi söylemek lütfunda bile bulunur kimi an.

Bn.de Renal, Julien'in pek yaman tavır takındığını, kendisinden iki adım ilerde durduğunu gördü. Yaklaştı da fısıldar gibi bir sesle:

— İlk günler, derslerini bilroeseler bile, dayak atmazsınız yavrularıma, değil mi? diye sordu.

Bu kadar güzel bir kadının bu kadar tatlı ve hemen hemen yalvarır duruşu Julien'e lâtince bilir ününe verdiği önemi birden unutturdu. Bn.de Renal'in yüzü onunkinin tâ yanında idi, bir kadının yaz giysilerinden taşan kokuyu, bir köylü parçasına pek şaşılacak gibi gelen kokuyu duydu. Ju-lien pancar gibi kızardı da içini çeke çeke ve baygın bir sesle:

— Hiç korkmayın, Bayan, herşeyde boyun eğirim ben size, diye karşılık verdi.

Çocuklarından yana duyduğu tasası iyice dağıldığında, işte bu anda Bn.de Renal, Julien'in o aşırı güzelliğine vuruldu. Yüz çizgilerinin sanki kadın gibi biçimi ve sıkılganlık hali kendisi de alabildiğine çekingen olan bir kadına gülünç gelmedi hiç. Br erkek güzelliğinde herkes tarafından pek gerekli görülen erkekçe davranış korkutabilirdi kadını.

Julien'e:

— Kaç yaşmdasmız, Bay? diye sordu.

— On dokuzumu bitiriyorum yakında. Yüreğine iyice su serpilene Bn.de Renal:

— Büyük oğlum on birinde, dedi, size haydi haydi arkadaş olur, akıl verirsiniz ona. Bir kez babası dövmeğe kalkmıştı, bütün bir hafta hasta yattı, oysa pek hafif bir dayaktı yediği.

Julien içinden: «Benimle onun arasında dağlar kadar fark var, diye düşündü. Daha dün, dün isladı babam beni. Ne de nane molla bu zengin adamlar!»

Bn.de Renal mürebbinin içinden geçen en küçük de-
41

ğişikliklerini hanidir başlamıştı sezmeğe; bu üzgün durumu sıkılganlıktır sandı, delikanlıya cesaret vermek istedi.

Julien'in ne olup bittiğini anlayamadan olanca büyüsünü duyduğu bir ses ve bir duruşla ona:

— Adınız, Bay? diye sordu.

— Julien Sorel derler adıma, Bayan; hayatımda ilk olarak yabancı bir eve girdiğim için titremekteyim, himayenize ve ilk günlerdeki birçok kusurumu bana bağışlamanıza muhtacım. Hiç okul yüzü görmedim, çok yoksuldum; Legion d' honneur üyesi, yeğenim cerrah başından, bir de papaz B. Chelan'dan başka bir insanlar konuşmadım hiç. Hakkımda size iyi tanıklık eder. Kardeşlerim beni her zaman dövdüler, inanmayın kötü konuşurlarsa hakkımda onlara, kusurlarımı bağışlayın, Bayan, hiç kötü niyet beslemem.

Julien bu uzun konuşmada rahatlıyor, Bn.de Renal'ı inceliyordu. İnsanda doğuştan olunca, hele bu inceliğin doldurduğu kimse de kibarlık taslamağı düşünmeyince, katıksız kibarlığın böyledir etkisi, kadın güzelliğinden pek iyi anlayan Julien, o an, karşısındakinin pek pek yirmisinde olduğuna and içebilirdi. Aklına hemen elini öpmek gibi cüretli düşünce geldi. Düşüncesinden korktu o saat; bir an sonra içinden şunları geçirdi: «Bana yararlı gelebilen, hattâ bu güzel kadının her halde bıçkı başından daha yeni ayrılmış bir işçi parçasına duyduğu hor görüşü azaltabilen bir davranışı yerine getirmemek yüreksizliktir bence.» Julien altı aydır kimi genç kızların pazar günleri söylediklerini duyduğu şu güzel çocuk sözünden cesaret almıştı biraz da belki. Bu iç savaşları anında, Bn.de Renal ona çocuklarla uğraşma biçimi üzerinde iki üç uyardırda bulunuyordu. Julien'in duyduğu zorlama sapsarı etti gene kendisini; sıkılmış bir durumla, dedi ki:

— Bayan, ben, çocuklarınızı dövmem hiç bir zaman; Tanrı önünde and içerim.

Bu sözleri söylerken de, Bn.de Renal'ın elini tutup dudaklarına götürmek cüretinde bulundu. Kadın bu davranışa şaşırıp kaldı, düşününce de kızdı. Hava çok sıcak olduğu için, kolu şalının altında çırpılıyordu. Julien'in elini dudaklarına götürürken yaptığı davranış, kolu, büsbütün açmıştı.

42

Birkaç dakika sonra, kadın içinden veristirdi kendine, hemen kızmamış olduğunu anladı.

Dışarıda, bir konuşma olduğunu işiten B.de Renal, odasından çıktı; belediye konağında evlendirmeler yaparken takındığı gene o yüksekten ve babacan duruşla, Julien'e dedi ki:

— Çocuklar sizi görmeden konuşmalıyım sizinle. Julien'e bir odaya aldı ve kendilerini yalnız bırakmak

isteyen karısını da alıyordu. Kapıyı kapattıktan sonra, B.de Renal ağır ağır yerleşti koltuğa.

— Papaz iyi bir insan olduğunuzu söyledi bana, burada da herkes iyi davranacaktır size, ben de memnun kalırsam, günün birinde küçük bir işe girmenize yardım ederim. Bundan böyle ne ana - babanızı ne de arkadaşlarınızı görmemenizi isterim, davranışları yaramaz çocuklarıma. İşte ilk aylığınız için otuz altı frank size; yalnız bu paradan babanıza bir metelik bile koklatmayacağınız söz vermenizi istiyorum.

B.de Renal, hani bu işte, kendisinden daha açığöz davranmış olan ihtiyara, kızgındı iyice.

— Artık, Bay, buyruklarına göre burada size herkes Bay diyecektir çünkü, rabitalı insanlarla dolu bir eve yerleşmenin anlarsınız siz de faydasını; şimdi, Bay, çocukların sizi bu ceketle görmeleri yakışık almaz.

B.de Renal karısına:

— Uşaklar gördü mü? diye sordu. Kadın büsbütün düşünceli bir duruşla:

— Hayır, dostum, diye karşılık verdi.

Belediye başkanı kendi redingotundan birini, bu işe şaşırın Julien'e uzatırken:

— Foki. Alın sunu, dedi. Haydi, manifaturacı B. Du-rand'a gidelim şimdi.

Bir saatten fazla zaman sonra, B.de Renal tepeden tırnağa karalar giymiş yeni mürebbi ile eve döndüğünde karısını, gene aynı yerde oturuyor buldu. Kadın Julien'in karşısında kendini rahatlamış buldu, delikanlıyı incelerken korktuğunu unutuyordu. Julien ise hiç düşünmüyordu onu. ahnvazısma ve insanlara karşı beslediği bütün güvensizliğe rağmen, ruhu bu anda bir çocuk ruhundan başka birşey değildi, daha üç saat önce, kiliseden titreye titreye çıktığından

43

bu yana ona sanki yıllar yaşamış gibi geliyordu. B.de Renal' in bu gibi duruşuna baktı, elini öpmeğe kalktığı için kızmış olduğunu anladı. Fakat giymeğe alışık olduğu giysilerden büsbütün başka giysilere kavuşmanın kendisine verdiği gurur duygusu onu, kendinden öyle geçiriyor, sevincini göstermekten o kadar çekiniyordu ki, her davranışında bir kalabalık ve delilik vardı. Bn.de Renal şaşkın gözlerle süzüyordu onu.

B.de Renal delikanlıya:

— Eğer, dedi, çocuklarımla adamlarımın saygısını kazanmış olmak isterseniz, ağırbaşlı olun.

Julien:

— Bay, diye karşılık verdi, sıkıldım bu yeni elbise içinde; ben, ben zavallı köylü, kısa ceketlerden başka şey giyemedim hiç bir zaman; eğer, izin buyurursanız, gidip odama çekileyim.

B.de Renal karısına:

— Bu yeni parçayı nasıl buluyorsun bakalım? diye sordu.

Bn.de Renal, hemen hemen içten gelme, hem kendisinin bile açıktan açığa sezemediği bir davranışla gerçeği kocasından sakladı.

— Ben bu köylü parçasını sizin kadar hiç de ahım şahım bulmuyorum öyle, iltifatlarınız öyle bir saygısızlığa varacak ki bir aya basmadan kapı dışarı etmek zorunda kalacaksınız onu.

— Olsun! kovarız, bu da en çok yüz franga patlar bana, ama Verrieres de B.de Renal'm çocuklarının yanmda bir mürebbi görmeğe alışmış olur. Julien'i bir işçi kılığı ile bı-raksaydım hiç yakışık almazdı bu iş. Kovarken, kumaşçıdan az önce kestirdiğim siyah takım elbisesini, geri alırım, doğrusu. Terzide hazır bulduğum, sırtına giydirdiğim de kalır kendine.

Julien'in odasında geçirdiği bir saat Bn.de Renal'a bir an gibi geldi. Kendilerine, yeni mürebbinin geldiği söylenen çocuklar, soru soru üstüne soruyorlardı annelerine. En sonunda Julien göründü. Bir başka insandı. Ağırbaşlı olduğunu söylemek yarım konuşmak demektir; ağırbaşlılığın tâ kendi-

44

siydi. Çocuklara tanıştırdı, o da onlarla B.de Renal'a parmak ısırtan bir dille konuştu. Söylevini bitirirken:

— Ben buraya sizlere, lâtinçe öğretmeğe geldim, Baylar, dedi. Bir dersi ezbere okumanın bilirsiniz ne demek olduğunu.

Kara kaplı, küçük boy bir kitabı çocuklara göstere gös7 tere:

— İşte Kutsal Kitap, dedi. Daha çok Hazreti İsa Efendimizin hayatıdır, Ahdi-Cedit denen bölümdür. Sizlere sık sık dersler ezberleteceğim, siz de bana dersimi okutturun bakalım.

Adolphe, çocukların en kabacası, kitabı aldı eline. Julien:

— Kitabı, gelişi güzel açın, dedi, bir satırbaşmdan ilk kelimeyi okuyun. Bizlere ne biçimde yaşamamız gerektiğini açıklayan kutsal kitabı, ben, siz beni durduruna kadar, ezbere okuyacağım.

Adolphe kitabı açtı, bir kelime okudu, Julien de bütün sahifeyi Fransızca konuşuyormuşçasına kolaylıkla su gibi okudu ezbere, B.de Renal göğsü kabara kabara karısına bakıyordu. Ana - babalarının şaşkınlığını gören çocuklar, gözlerini, iri iri açıyorlardı. Salonun kapısına bir uşak damladı. Julien lâtinçe okumasına devam etti. Uşak ilkin kalakaldı, sonra çekip gitti. Arası pek soğumadan Bayan'm oda hizmetçisi ile aşçı kadın kapının yanında bittiler; Adolphe o zamana kadar kitabı sekiz yerinden açmıştı, Julien de gene aynı kolaylıkla ezbere okuyordu.

Dini bütün, ama bön bir kadın olan aşçı bangır bangır:

— Ey, kurban olduğum Tanrım! Ne hoş papazcık, dedi. B.de Renal'm özverliği altüst olmuştu; papazı sınava

çekmeğe kalkışmak şöyle dursun, kafasında lâtinçe birkaç söz aramakla uğraşıyordu iyice; en sonu, Horace'dan bir beyit söyleyebildi. Julien lâtinçe olarak yalnız İncil'ini bilirdi. Kaşlarını çata çata karşılık verdi:

— Tuttuğum kutsal yol bana dinsiz bir ozanı okumamı menetti.

B.de Renal Horace'm beyitleri diye bir yığın ipe sapa gelmez şey okudu yeniden. Çocuklarına Horace'm kim oldu-

45

ğunu anlattı; ama çocuklar, hayranlık içinde kalmışlar, babalarının konuştuğuna hiç kulak asıyorlardı. Julien'e bakıyorlardı.

Uşaklar hâlâ kapıda durdukları için, Julien sınavı d#ha uzatmak zorunda olduğunu düşündü.

Çocukların en küçüğüne:

— B. Stanislas - Xavier, dedi, bana kutsal kitaptan bir yer daha gösteriniz.

Stanislas'cık, koltukları kabara kabara, bir satırbaşmm ilk kelimesini yarım yamalak okudu, Julien'in şakıdığı sıra içeri, güzel Normandia atları sahibi, B. Velinod ile, ilçebay, B. Charcot de Maugiron girdiler. Bu sahne Julien'e Bay unvanını kazandırdı; uşaklar bile bunu çok görmediler ona.

Akşam, bütün Verrieres harikayı görmek için B.de Renal'm evine akın etti. Julien havayı bozmayan çatık kaşla karşılık veriyordu millete. Ünü ilde öylesine tez yayıldı ki, birkaç gün sonra B.de Renal, onu ayartmalarından korkarak, iki yıllık bir anlaşma imzalamayı teklif etti.

Julien soğuk soğuk:

— Hayır Bay, dedi, beni kovmak isterseniz çıkıp gitmek zorunda kalırım. Sizi hiçbir borç altına sokmadan beni sağlayan anlaşma doğru değildir, hiç istemem bunu.

Julien kendini o kadar iyi kullandı ki, eve gelişinin üzerinden henüz bir ay bile geçmeden, B.de Renal da saygı gösteriyordu ona. B.de Valenod ile dargın olduğu için, Julien'in Napoleon'a karşı bir zamanlar beslediği sevgiyi kimse ele veremedi, o da Napoleon'dan pek pek dehşetle söz açıyordu.

BÖLÜM VII

SEÇKİN YAKINLIKLAR (3)

Yalnız üze üze kaîbe dokunmasını biliyorlar.

BİR ÇAĞDAŞ

Çocuklar ona bayılıyordu, o ise hiç sevmiyordu onları; aklı başka yerde idi. Bu şeytan çekici çocukların yapabildikleri herşey onu şu kadarlık olsun sinirlendirmiyordu. Soğuk, mert, duygusuz davranıyordu ama gene de, gelişi ev-

40

den iç sıkıntısını kaldırdığı için, seviliyordu, iyi mürebbi olup çıkmıştı. Kabul görmüş olduğu kibar topluma karşı içinden, ancak kin ve nefret duyuyordu, kin ve nefreti ortaya çıkaran durum, belki de düpedüze sofranın alt başına alınması idi. Öyle yeri göğü saran şölenler verildi ki, o burada çevresini kuşatan herkese karşı kinini göstermemekte dişini tırnağına takmıştı sanki. Günlerden bir Ermiş - Lou-, is yortusu günü, B. Velenod, B.de Renal'ın evinde yüksekten atıp tutuyordu ki Julien nerede ise patlıyacaktı; çocukları görme oyunu ile, dar attı kendini bahçeye. «Doğruluğu amma da göklere çıkarıyorlar! diye bağırıldı; tek erdem buymuş sanki; iyi ama yoksulların malını yöneteli beri, kendi servetini açıktan açığa iki üç katma çıkaran bir adama karşı bu ne itibar, bu ne saygı canım! Bulunmuş çocuklara, sefaleti başkalarımkinden kat kat yürekler acısı olan bu zavallı yavrulara ayrılmış paralardan bile bahse girerim çöplendiğine! Ah! canavarlar! canavarlar! Bir bakıma, ben de bulunmuş bir çocuğum babam olsun, kardeşlerim olsun, nefret ediyor bütün ailem benden,»

Ermiş - Louis yortusundan birkaç gün önce, Cihannü-ma denen, Doğrular Gezisi'nin üst başındaki küçük bir koruda, yalnız yalnız dolaşır ve günlük duasını okurken. Julien, uzaktan, sapa bir keçi yolundan geldiklerini gördüğü iki kardeşinden, kardeşlerinin son derece temiz durumundan, onlara karşı duyduğu o içten nefretten bu kaba saba işçilerin kıskançlığı öylesine kabarmıştı ki delikanlıyı, bayılınca-ya ve ağızından burnundan kan getirinceye kadar bir iyice dövmüşlerdi. B. Velenod ve ilçebay ile dolaşmağa çıkan Bn. de Renal, tesadüfen, küçük koruya uğradı; Julien'i yere bov-lu boyunca uzanıp yatmış gördü de ölmüş sandı. Şaşkınlığı öylesine oldu ki, B. Velenod'nun kıskançlık düştü içine.

Şimdiden etekleri tutuşuyordu. Julien Bn.de Renal'ı çok güzel buluyor, güzelliğinden dolayı da kin besliyordu ona: hayat yolunda başarıya ulaşmasına set vuran ilk kaya parçası idi bu. İlk gün, onun elini öpmeğe kendisini sürüklemiş bulunan coşkunluğu unutturayım diye, elinden geldiği kadar az konuşuyordu onunla.

Elisa. Bn.de Renal'ın oda hizmetçisi, genç mürebbhvn sevgilisi olmakta gecikmemişti; bayanına sık sık delikanlı-

47

dan söz açıyordu. Bn. Elisa'nın aşkı Julien'e uşaklardan birlinin kinini kazandırmıştı. Bu adamın bir gün, Elisa'ya şunu dediğini işitti: «Bu pasaklı mürebbi eve geldi geleli benimle konuşmak istemiyorsunuz artık.» Julien bu hakarete lâıyk değildi; fakat, güzel çocuk içgüdü ile ,üstüne başına iki kat önem gösterdi. B. Valenod'nun kini de dağları tuttu. Kalkıp milletin ortasında bu kadar çeki düzen vermenin bir genç papaza yakışmadığını söyledi. Rahip cübbesi diye Julien, yalnız elbise giyiyordu.

Bn.de Renal, delikanlının Bn. Elisa ile her zamankinden daha sık konuştuğuna dikkat etti; bu konuşmaların Julien'-in giyecek bakımından pek yoksul olmasından ileri geldiğini anladı. O kadar az çamaşır vardı ki bunları, çoklayın ev dışında yıkattırmak zorunda idi, Elisa'nın bu ufak tefek işlerde ona yardımcı oluyordu işte. Aklının ucundan bile geçirmediği bu alabildiğine yoksulluk, Bn.de Renal'ın yüreğine işledi, andaçlar vermek istedi ama, göze alamadı; bu direniş Julien'in basma açtığı ilk acı duygu oldu. O güne kadar Ju-lien'in adı ile duru ve bütün bütüne zihinsel bir sevinç duygusu onun için birbirine eşit şeylerdi. Julien'in yoksulluğunu düşündükçe içi içini yiyen Bn.de Renal, kocasına, delikanlıya, bir çamaşır andaç etmesini söyledi.

B.de Renal:

— Ne aptallık! diye karşılık verdi. Vay canına! Kendisinden pek memnun olduğumuz, hem de pek işimize yarayan bir adama neymiş öyle hediyeler filân vermek sanki? İşinde kusur ettiği zaman gayretini çoğaltmak için olurdu bu.

Bn.de Renal bu görüş şekline yerin dibine geçti; Julien gelmeden önce kocasının böyle bir adam olduğuna dj-kat etmemişti. Genç rahibin, pek sade olmakla beraber, kıyafetinin son derece derli toplu oluşuna, içinden: «Zavallı çocuk, nasıl becerebiliyor?» demeksizin, hiç bakamıyordu.

Julien'in herşeyden yoksun oluşu, yavaş yavaş fenasına gidecek yerde, merhametini kamçılıdı. Bn.de Renal, kendilerini gördüğümüz ilk on beş gün içinde haydi budala diyebileceğim' z o taşra kadınlarından biri idi. Hayat üzerine denemesi yoktu hiç, konuşmağı filân da istemezdi. İnce mağrur ruh taşıyan, her insanoğlunda

48

bulunan şu doğuştan gelme mutluluk içgüdüğü sayesinde, çoğu, tesadüfün içine düşürmüştü olduğu çam yarması gibi adamların davranışlarına hiç önem vermezdi.

İyi kötü okumuş olsaydı, sadelikle ve zihin açıklığı ile ilgisini çekmiş olurdu herkesin. Fakat mirasa oturma illetinden ötürü, gönülden Sacre-Coeur de Jesus (4) tarikatına bağlı, üstelik cizvitlerin düşmanı Fransızlara karşı içleri büyük bir kinle dolup taşan rahibelerin yanına yerleşmişti. Bn. de Renal manastırda öğrenmiş olduğu herşeyi, saçmadır diye hemen unutup gitmede, epey akıllılık etmişti; ama bunların yerine hiçbir şey koyamadı, en sonunda hiçbir şey bilmez olup çıktı. Büyük bir servetin mirasçısı olma özelliğinden dolayı nedeni olduğu yersiz dalkavukluklar, bir de ham sofuluğa karşı inanlı bir eğilim duyması ona, kendi kabuğuna çekilip yaşama şekli vermişti temelli. O en kusursuz razı oluş durumu, Verrieres'li kocaların karılarına örnek diye gösterdikleri, B.de Renal'ın da koltuklarını kabartan o gönüllüce herşeyden elini eteğinin çekişle dolu ruhunun o her zamanki durumu, pek mağrur yaratılışın sonucu idi gerçekte. Gururlu diye, adı yedi dile destan bir herhangi ece bile, asilzadelerin çevresinde yarattığına, bu pek hoş, görünüşte pek kibar kadının, kocasının söylediği ya da yaptığı herşeye göstermediğinden daha da çok ilgi gösterirdi. Açıkçası o, Ju-lien'in gelişine kadar yalnız çocuklarına ilgi duymuştu. Ufak tefes hastalıkları, acıları, küçük sevinçleri, Besançon'daki Sacre - Coeur manastırında iken, hayatı boyunca, Tanrı'dan başka birşeye tapmayan bu kadının, tüm duygululuğunu dolduruyordu.

Kimseye derdini açmağa kalkmadan, oğullarından birinin bir ateş nöbeti geçirmesi onu çocuk ölmüş gibi üzüntüye düşürürdü hemen hemen. Evliliklerinin ilk yıllarında, dert yanma ihtiyacının onu kocasına açmağa sürüklemiş olduğu bu gibi kederlerin anlatılışları, hep, kaba bir kahkaha, kadınların delilikleri üzerine yavan bir özdeyişin ardından da, bir omuz silkisi görmüştü. Bu yol şakalar, hele çocukların hastalıkları üzerine yapılanca, Bn.de Renal'ın sanki kalbine evire çevire hançer saplıyordu. İşte gençliğini geçirdiği cizvit manastırındaki coşkun ve tatlı dalkavukluk yerine bulduğu şey. Olgunlaşması acı oldu. Bu biçim acıları dostu Bn. Der-

49

ville'e bile açmaktan yana burnu pek büyük olduğundan, bütün erkeklerin, kocası gibi, B. Valenod ve ilçebayı Charcot de Maugiron gibi olduklarını düşündü. Kaba saba olma, para, teşrifat ya da nişan dışındaki herşeye karşı alabildiğine hayvanca duygusuzluk; işlerine gelmeyen her akla yakın konuya karşı körcesine kin duyusu ona, bu erkek milletinde, çizme ve fötr şapka giyme gibilerden doğal şeylermiş gibi geldi.

Aradan uzun yıllar geçtiği halde, Bn.de Renal aralarında yaşanması gereken bu para canlısı insanlara bir türlü ısı-namamıştı.

İşte küçük köylü Julien'in başarısı buradan geliyordu. Bn.de Renal bu soylu ve gururlu ruhun içtenliğinde tatlı sevinçler, üstelik yenilik büyüsunün tüm parıltılarını buldu. Bn.de Renal onun

ayrı bir güzellik sayılan görgüsüzlüğünü, davranışlardaki sertliği hoş gördü ve bu sertliği yok etmeği de başardı. En uluorta konulardan konuşulduğunda, hattâ hızlı hızlı giden bir köpekten söz açıldığında, onu dinleme zahmetine değdiğine inandı. Julien'in kara ve keman gibi güzel kaşlarının çatıldığını gördüğü halde, bu yürekler acısı durum kocasını kaba kaba güldürüyordu. Ona yiğitlik, ruh yüceliği, insanlık denen şey yavaş yavaş yalnız bu genç rahipte varmış gibi geldi. İçinde yalnız ona karşı bu gibi erdemlerin doğuştan soylu ruhlarda uyandırdığı tüm içtenliği ve hattâ hayranlığı duydu.

Paris'te olsa, Julien'in Bn.de Renal'a karşı durumu hemen kolaylaşmış olurdu; çünkü Paris'te aşk, romanların çocuğudur. Genç mürebbi ile çekingen bayanı üç dört romanda, belki de Gymnase operetlerinde, durumlarının çözümünü bulmuş olurlardı. Romanlar oynayacak rolü çizmiş olur, taklit edilecek örneği göstermiş bulunurdu onlara; gurur, Julien'i, eninde sonunda, hem hiçbir beğeni duymadığı halde, belki yüzünü asa asa bu örneğe uymağa zorlamış olurdu.

Aveyron ya da Pyrenees'nin küçük bir ilinde en önemsiz bir olay, iklimin sıcaklığı yüzünden o saat karara bağlanmış olurdu. Bizim alabildiğine kapalı gökler altında, yoksul, ama yalnız gönlünün inceliği kendisine paranın sağladığı

F.: 4.-

5Ü

kimi beğenilere karşı bir gereksime duyurduğundan açgözlü sayılan bir delikanlı, otuzunda, gerçekten namuslu, çocukları ile yuvarlanıp giden, romanlardan hiç de yaşama örnekleri almayan bir kadın her gün görür. Taşra illerinde her şey ağırdan olur, herşey yavaş yürür, daha bir olağanlık vardır buralarda.

Bn.de Renal, genç mürebbinin yoksulluğunu düşünürken, ağlamalı olurdu çoğu kez. Bir gün, Julien onu, hüngür hüngür ağlarken bastırdı.

— Hayrola! Bayan, bir belâ mı geldi başınızaV Bn.de Renal:

— Yok, dostum, diye karşılık verdi; çağırın çocukları, dolaşmağa gidelim.

Koluna girdi ve Julien'e garip gelen bir biçimde yaslandı. İlk olarak ona dostum demişti işte.

.Dolaşmanın sonuna doğru, Julien, kadının pancar gibi kızardığını sezdi. Bayan yürümesini ağırlaştırdı.

Julien'e bakmaksızın:

— Besançon'da oturan çok zengin bir teyzenin tek mirasçısı olduğumu, size anlatmış olmalılar, dedi. Bana hediyeler gönderir... Oğullarım ilerledi... çok ilerledi hem de... sizden minnattarlığımın nişanesi olarak küçük bir hediyemi kabul buyurmanızı rica edeceğim. Kendinize çamaşır diktirmeniz için birkaç lira topu topu.

Bn.de Renal daha da kızarak:

— Yalnız... dedi, konuşmasını kestî. Julien:

— Ne var, Bayan? diye sordu. Bn.de Renal başını öne eğerek:

— Bundan, dedi, kocama söz etmeğe lüzum yok. Julien öfkeli parlak gözlerle durmuş, tepeden tırnağa irkilerek:

— Yoksul bir insanım ama ,alçak değilim ben, Bayan, diye konuştu. Nedense düşünmemişsiniz bunu. Param hakkında her hangi birşeyi B.de Renal'dan saklıyacak olursam, bir uşaktan da aşağı olurum sonra.

Bn.de Renal yerin dibine geçmişti. Julien:

51

— Belediye başkanı bana, diye devam etti, evine geldiğimden beri beş kez otuz altı frank para verdi, masraf defterimi B.de Renal'a veya herhangi bir kişiye, hattâ benden nefret eden B. Valenod'ya bile hazırım göstermeğe.

Bu diklenişten sonra Bn.de Renal, sapsarı olmuş ve titremeğe başlamıştı ve ikisi de söyleyişi tazelemek için bir kulp bulamadan gezinti sona erdi. Julien'in mağrur kalbinde Bn.de Renal'a karşı sevgi duyması artık suya düştü.

Bn.de Renal ise, delikanlıya saygı duydu ,hayran oldu; delikanlının tarafından azarlanmıştı. İstemiyerek neden olduğu alçalışı onarmak bahanesi ile, en candan bir yığın özen gösterdi. Bu davranışların yeniliği Bn.de Renal'm sekiz, gün mutluluğunu sağladı. Bu davranışların etkisi Julien'in oîKesini az buçuk yatıştırdı; bu davranışlarda kendisine karşı bir eğilim sezmekten uzaktı.

İçinden: «İşte, diyordu, bu zengin insanların ne mal oldukları, ilkin yerin dibine batırıp çıkarıyorlar insanı, sonra da birkaç maymunca soytarılıkla herşeyi onarabiliriz sanıyorlar!»

Bn.de Renal'm. kalbi o kadar dolgun, ama henüz o kadar masumdu ki, bu konudaki kararlarına rağmen, Julien'e vermeğe kalkmış olduğu andacı, red karşısında kalış biçimini kocasına açmaktan, alamadı kendisini.

İyice kızan B.de Renal:

— Ne, dedi, bir uşak parçasının reddini nasıl hoş karşılayabilirsiniz?

Ve Bn.de Renal bu «uşak» sözüne karşı durunca da:

— Ben, Bayan, merhum B.le prince de Conde gibi konuşuyorum, o mabeyincilerine yeni karısına takdim ederken: «Bütün bu adamlar, demiş, uşaklarımızdır bizim.» Be-senvaFm Anıları'nda, teşrifata esas olan o parçayı okumuştum size. Evinizde yaşayıp aylık alan her soylu olmayan kişi, sizin uşağımızdır. Gidip şu B. Julien'e bir çift söz söyleye-yim, yüz frank da para vereyim.

Bn.de Renal titreyerek:

— Aman! dostum, dedi, uşakların önünde olmasın bari, Kocasını uzaklaşırken ve aylığın kesintisini düşünerek:

— Evet, kıskanabilirler ve haklıdır, diye karşılık verdL

Bn.de Renal, üzüntüden hemen hemen bayılmış gibi bir sandalyeye yığıldı. «Gidip Julien'in kalbini kıracak, hem de benim yüzümden!» Kocasına karşı nefret duydu, elleri ile yüzünü kapadı. Bir daha sır açmamağa gönülünden and içti.

Julien'i tekrar gördüğünde, tir tir titriyordu, yüreği öylesine daralmıştı ki bir tek söz bile söyleyemedi. Telâşından ellerini tutup sıkıttı.

En sonunda ona:

— Ah! dostum, dedi, kocamdan memnun musunuz? Juüen acı bir gülümseyişle:

— Nasıl memnun olmam ki? diye karşılık verdi; yüz frank verdi bana.

Bn.de Renal ona kararsızca baktı.

Derken Julien'in kenidsinde hiç görmediği yiğit bir sesle:

— Verin kolunuzu bana, dedi.

Özgür düşünüşüyle nam salmış kötü ününe rağmen, Verrieres kitapçısına kadar gitmeği göze aldı. Burada, on liralık kitap seçip bunları oğullarına verdi. Ama bu kitaplar Julien'in pek istediğini bildiği eserlerdi. Burada, kitapçı dükkânında, çocuklardan herbirinin paylarına düşen kitaplara adını yazmasını istedi. Bn.de Renal Julien'in gönlünü alabilme cesareti ile sevinirken, delikanlı da kitapçıda gördüğü boy boy kitaplar karşısında şaşır kalmıştı. Bu kadar dinsiz bir yere ayak basmağı ömründe göze alamamıştı; yüreği çarpıyordu. Bn.de Renal'm kalbinden geçen anlamağa çalışmak şöyle dursun, din bilgisi öğrenen bir genç için, bu kitaplardan birkaçını ele geçirme yolunda ne yapmak gerektiğini düşünüyordu enine boyuna. En sonunda aklına taşrada doğmuş ünlü soylu kişilerin tarihi üzerine çocuklarına ders konusu verme gerektiğini B.de Renal'a inandırmanın kolay mümkün olabileceği düşüncesi geldi. Bir aylık uğraşma sonunda, bu düşüncenin başarıya ulaştığını gördü, öyle ki, az süre sonra, B.de Renal'le konuşurken, soylu belediye başkanı için çok daha güç bir işin sözünü etmeği de göze aldı; kitabevine bir abone yazdırarak, bir liberalin servetinin çoğalmasına yardım etmekte söz konusu B.de Renal en büyük oğluna, Savaş Okulu'na girdiğinde konuşma sırasında adlarını duyacağı bir yığın kitabı kendi gözü ile görme düşüncesini vermenin doğru olduğunu haydi haydi kabul

33

ediyordu; fakat Julien belediye başkanının daha ileri gitmemekte ısrar ettiğini görüyordu. Gizli bir koşuldan huylanıyor, ama bunu sezemiyordu. Bir gün ona:

— Bence, Bayım, dedi, Renal gibi gerçek bir asilzadenin adının bir kitapçının pis defterinde bulunmasında düpedüz bir saçmalık var.

B.de Renal'm yüzü güldü. Julien, daha da alttan ala ala:

— Günün birinde adının kiralık kitap veren bir kitapçının defterine geçmiş olduğu görülürse, din bilgisine çalışan bir zavallı için bu, pek kötü not olur, dedi. Liberaller beni en alçak kitapları okumuşum diye suçlayabilirler; kim bilir adamın arkasından bu hayasız kitapların başlıklarını yazmağa kadar da da götürürler işi.

Fakat Julien izden uzaklaşıyordu. Belediye başkanının yüzünün kararsızlık ve huysuzluk durumu aldığını görüyordu. Julien sustu. İçinden: «Adamımı avucumun içine alıyorum», dedi.

Birkaç gün sonra, çocukların en büyüğü, B.de Renal'm yanında Julien'den La Quotidienne'de (5) ilân edilmiş bir kitap hakkında bilgi istedi.

Genç mürebbi:

— Jakoben partisinin ekmeğine yağ sürmemek, ama gene de bana B. Adolphe'a karşılıklı bulunma imkânlarını vermek için, adamlarınızın en bayağısı adına kitapçıya abone olunabilir, dedi.

Düpedüz sevinen B.de Renal:

— A hiç de fena düşünce değil, dedi.

Julien, nicedir istedikleri şeylerin başarısını gördüklerinde, birtakım kimselere pek yakışan o ağırbaşlı ve âdeta bahtsız davranışla:

— Yalnız şunu şart koşmalı ki, dedi, şunu şart koşmalı ki uşak hiçbir roman alamaz. Bu gibi tehlikeli kitaplar, bir yol eve girdi mi, Bayan'm hizmetçilerinin aklını çeledi-lri, hattâ uşağın bile.

B.de Renal yüksekten bir sesle:

— Siyasî yergileri unutupsunuz, diye ekledi.

54

Çocuklarının mürebbsi tarafından bulunmuş kurnaz çözüm yolunun kendisine verdiği hayranlığı gizlemek istiyordu.

Julien'in hayatı böyle ufak tefek pazarlıklarla geçiyordu; bu işlerin altından kalkma onu kendisine karşı Bn. de Renal'm kalbinde okuyacağı o açık ilgi duygusundan daha çok sarıyordu. Bütün ömrünce içinde yaşamış olduğu manevî hava Ber-rieres belediye başkanının evinde yeniden tazeleniyordu. Babasının bıçkısında olduğu gibi, burada da, birlikte yaşadığı kişilerden temelli tiksiniyordu, onlar da kendisine kin duyuyorlardı. Gerek ilçebay, gerek V. Valenod, gerekse evin öteki dostları tarafından, gözlerinin önünde olup bitenler hakkında anlatılmış hikâyelerde, düşüncelerinin gerçeğe ne kadar az uygun olduklarını görüyordu her gün. Delikanlıya göre hayranlığa değer bir davranış, besbelli çevresini saran insanların nefretini uyandıran davranıştı. İçinden hep şu karşılığı veriyordu: «Ne canavarlar ya da ne ahmaklar!» İşin gri-bi, bu kadar büyük burunlu olduğu halde, sözü edilen konu hakkında çoklaym gerçekten hiçbir şey anlamaması idi.

Hayatında olup olacağı ihtiyar alay cerrahbaşı ile içten konuşmuştu; edindiği azıcık bilgi de Bonaparte'm İtalya savaşları, ya da cerrahlık üzerine idi. En güç ameliyatların olanca açıklaması ile anlatılışında o engin cesarettten beğeni duyardı; içinden derdi ki: «Gözlerimi bile kırpmazdım.»

Bn.de Renal onunla çocukların eğitim dışında bir konuşma yapmayı denediği ilk kez, ameliyat masallarını anlatmağa kalktı; kadıncağız sarardı da bunu kesmesini rica etti ona.

Julien, bundan öte hiçbir şey bilmezdi. Böyle, hayatını Bn.de Renal'le birlikte geçirirken, yalnız kaldıklarında aralarında pek garipsi sessizlik olurdu. Konuk odasında, duruşu ne kadar alçak gönüllü olursa olsun. Bn.de Renal onun gözlerinde, bilgi yönünden evine gelenlerin hepsinden de üstün bir hal okuyordu. Onunla bir an başbaşa kaldı mı, delikanlının düpedüz sıkıldığını görüyordu. Kadınlıktan gelme içgüdü'nün kendisine bu sıkılganlığın hiç de duygusal olmadığını anlatmasından ötürü, bundan kaygulanıyordu.

55

İhtiyar alay cerrahbaşmm görüşüne göre, kibar toplum hakkındaki bazı hikâyeden doğma bilmem ne gibi düşünceye dayanarak, bir kadınla birlikte bulunduğu bir yerde susulur susulmaz. Julien, bu sessizlik kendi suçu imiş gibi alçal-mış buluyordu kendini. Hele bir kadınla başbaşa kaldı mı bu duygu yüz kat çoğalıyordu. Bir kadınla yalnız kalınca, bir erkeğin söylemesi gereken şey üzerinde, en çetrefil, en yiğit kavramlarla dolu hayali ona, heyecan anında olmayacak düşünceler verirdi yalnız. Ruhu bulutlarda uçar, ama gücüne giden sessizlikten gene de yakasını kurtaramazdı. Bn.de Renal ve çocuklarla birlikte yaptığı uzun dolaşmalarda, ağırbaşlı duruşu, artık en öldürücü acılarla çoğalmış olurdu. Kendisini korkunçcasına hor görüyordu. Eğer tesadüfen kendini konuşmağa zorlarsa, en gülünç şeyler söylemek gelirdi başına. Acılı acılı, anlamsızlığı görür ve büyütürdü; görmediği şey, kendi gözlerinin ifadesi idi, o kadar güzeldi ve o kadar coşkun bir ruhu yankılıyordu ki bu gözler, usta oyuncularla olduğu gibi, bazan en olmadık şeye bile, cana yakın bir anlam verirdi. Bn.de Renal, onunla başbaşa kalınca, zihni ancak beklenmedik bir olaya takıldığından, iltifat etmeği pek düşünmediği zamanlarda, iyi birşey söylediğini sezdi. Evin dostları yeni ve parlak düşünceler ileri sürerek kadıncağızı bozmadıklarından, Julien'in zekâ kıvılcımlarına kendinden geçte geçte hayran oluyordu.

Kadınlara güzel sözler söyleme yolunda her biçim gösteriş, Napoleon'un düşüşünden beri taşra geleneklerinden şiddetle kaldırılmıştı. Milletin işinden atılmış olmaktan ödü ko-ptu. Dolandırıcılar

ruhanîler kurulundan bir medet ummada; liberal sınıflarda bile ikiyüzlülük alıp yürümüştür. İç sıkıntısı artmadadır. Okumaktan ve toprakla uğraşmaktan başka eğlence kalmıyor geriye.

Sofu bir teyzenin zengin mirasçısı olan, on altısında da iyi bir asîlkişi ile evlendirilen Bn.de Renal, biraz olsun aşka benzer şeyi ne duymuş, ne de görmüştü ömründe. Tam B. Valenod peşine düştüğü sıralarda ona, aşktan yalnız itirafçısı, temiz yürekli papaz Chelan söz açmış, aşkın öyle mide bulandırıcı bir tanımını yapmıştı ki, bu kelime kadına yalnız en aşağı çapkınlık düşüncesi veriyor. Eline tesadüfen geçirip okuduğu birkaç romanda gördüğü gibi aşka, bir başka şey,

56

hattâ doğanın dışında birşey diye bakıyordu. Artık, bu bilgisizliği sayesinde, pek mutlu olan, akli durmadan Julien'e takılan Bn.de Renal, en küçük yakınlığı bile anlamaktan uzaktı.

BÖLÜM VIII

KÜÇÜK OLAYLAR

İç çekişler vardır, gizlendiği için derin mi derin Ve gizli bakışlar vardır, kaçamak olduğu için pek tatlı, Ve al yanaklar vardır, ama değildir günâh işlemek için.

Don Juan, Ş. I, kt. 74

Bn.de Renal'm mayasında ve son günlerdeki mutluluğunda saçtığı o melek tatlılığı yalnız oda hizmetçisi Elisa'yı düşününce bozulmuştu bir parça. Bu kız bir mirasa konu, papaz Chelan'a gidip günah çıkarttı ve adamcağıza Julien'le evlenme tasarısını açtı. Papaz dostunun mutluluğundan gerçek bir sevinç duydu; ama Julien kendisine Bn. Elisa'nın teklifinin ona uygun olamayacağını kesin bir dille söyleyince, şaşkınlığı dağları tuttu.

Papaz kaşlarını çata çata:

— Oğlum, gönlünüzden geçene dikkat edin, dedi; sırf bu yüzden yeter dereceden de aşırı bir serveti ayaklar altına alıyorsanız, rahiplik aşkınızı kutlarım sizin elli altı yıldır Verrieres'de bulunmakdayım, ama gene de, açıkça görülüyor, işimden çıkarılmış olacağım. İçimi sızlatıyor bu, sızlatıyor ama benim gene beş yüz lira gelirim var. Bu önemsiz şeyleri rahiplik yolunda sizi bekleyen şey üzerinde hayaller kur-mayasmız diye söylüyorum. İktidardaki adamlara kavuk sallamayı düşünüyorsanız, sonsuz kaybınız olur. Servete kavuşabilirsiniz ama, yoksullara zarar vermek, ilçebayma, belediye başkanına, el üstünde gezdirilen adama dalkavukluk etmek, tutkulara köle olmak da gerekecektir; dünyada işini tıklarına koyma denen bu yaşayış şekli, dinle ilgisi olmayan bir insan için, kurtuluşa varmağa bütün bütüne ket vurmaz; fakat, bizim durumda, seçmek gerekir; önemli olan ya

57

bu yeryüzünde ya da öbür dünyada servete konmaktır, yoktur ikisini nortası. Haydi, canım dostum, gidip düşünün, üç gün sonra gelip bana kesin bir karşılık verebilirsiniz. Sizin içinizde ben, bir rahip için gerekli itidal ve dünya nimetlerini düpedüz ayakları altına alışı bana göstermeyen bir ateş görüyorum, inadına; zekânızdan yana pek güvenim var; fakat, müsaade edin de söylüyeyim.

Temiz yürekli papaz, gözleri dolu dolu, ekledi:

— Rahiplik yolunda, kurtuluşunuz için titriyorum.

Julien heyecanından utanmıştı; kendini, ilk olarak sevilmiş görüyordu ömründe; zevkten ağlıyordu, gözyaşlarını göstermemek için Verrieres'nin üst başındaki büyük korulara gidip saklandı.

İçinden: «Bu içine düştüğüm durum nereden gelmede? dedi; bu temiz yürekli papaz uğruna ben yüz kez canımı verirdim, ama Chelan şimdi düpedüz bir aptal olduğumu gösterdi bana. Hele onu aldatmak önemli bence, o anlıyor beni. Sözünü ettiği o gizli ateş, benim zenginliğe erişme dileğim bu. Papaz olmağa lâyük değilmişim sanıyor beni, hem de bunu tam elli liralık gelirin feda edilmesi kendisine dinimdeki ve rahiplik kabiliyetimdeki en üstün düşünceyi ortaya dökeceğini sandığım anda söylüyor.»

Julien gene konuştu: «Bundan sonra, huyumdaki gerçekten denemiş olduğum yönlerle iş göreceğim yalnız. Gözyaşları dökmekten zevk alacağımı kim derdi! Kim derdi ki ben ancak bir aptal olduğumu yüzüme vuran kişiyi seveceğim !»

Üç gün sonra Julien, daha ilk gün düşünmüş olması gereken bahaneyi bulmuştu; bu bahane bir iftira idi, ama ne çıkar sanki? Bir hayli kararsızlıkla papaza, bir üçüncüsüne zarar dokunacağından ötürü, söyleyemeyeceği bir nedenin, ileri sürülmüş evlenmeden onu, herşeyden önce soğutmuş olduğunu açıkladı. Elisa'nın hayatını suçlamak demektir bu. B.

Chelan delikanlının davranışlarında düpedüz kibarlar toplumuna yakışan, genç bir rahip adayını heyecana getirmesi gerekenden çok başka bir ateş gördü.

Yeniden ona:

— A dostum, dedi, içinde Tanrı sevgisi bulunmayan bir

58

rahip olmaksansa, temiz yürekli, saygıdeğer ve bilgili bir köy ağası olamaz mısınız?

Julien bu kusurların gene böyle yüzüne vurulmasına, gerçekten, yerli yerinde karşılıklar verdi; gözüpek bir genç papaz adayının kullanmış olacağı ağızları kullanıyordu; ama bu sözleri söylerkenki ses tonu, gözlerinde yanan o gizli uğursuz ateş B. Chelan'ı telâşlandırıyor.

Julien hakkında pek kötü düşünmemeli öyle; kurnaz ve ihtiyatlı bir sinsilikle sözler uyduruyordu düpedüz. Yaşına bakılırsa fena değildi bu hani. Konuşma biçimine ve el-kol davranışlarına gelince, köylüler arasında yuvarlanıp gidiyordu işte; olgun örnekler göstermekten yoksun bırakılmıştı. Gitgide, sözleri gibi el - kol davranışları ile de hayran bıraktığı bu baylara yaklaşmak güç geldi ona.

Bn.de Renal oda hizmetçisinin yeni mirasının bu kızı pek mutlu kılmadığına iyice şaştı; onun fırt fırt papaza gittiğin', iki gözü iki çeşme geri döndüğünü görüyordu; Elisa en sonu bayanına evlenmesinden söz açtı.

Bn.de Renal hasta sandı kendini; bir biçim ateş uyku uyumasına engel oluyordu; yanında oda hizmetçisi ya da Julien olunca toparlanıyordu yalnız. Hep onları ve birlikte yaşadılar mı erişecekleri mutluluğu düşünabiliyordu. İçinde yıllık elli lira gelirle yaşanabilen o evciğin yoksulluğu, onun gözlerinde, allı pullu renklere bürünüyordu Julien. Verrieres' den iki fersah ötedeki ilçe merkezi Bray'da haydi haydi avukat olabilirdi; böylece kendisi de arasına onu görebilirdi.

Bn.de Renal gerçekten aklını oynatacağını sandı; bunu kocasına açtı, hasta düştü en sonunda. Daha o akşam, oda hizmetçisi kendisine iş görürken, bu kızın ağladığını gördü. Bu an Elisa'dan nefret ediyordu, az önce onu haşlamıştı; bunun için özür diledi. Elisa'nın alabildiğine aktı gözyaşları; bayanı izin verirseymiş, bütün bahtsızlığını bir bir anlatacağını söyledi.

Bn.de Renal:

— Anlatın, dedi.

— Ah, Bayancığım, almıyor beni; şom ağızlılar beni kötülemiş olmalı ki, inanıyor o da onlara.

Bn.de Renal güçlkle soluk alarak:

59

— Kim istemiyor sizi? diye sordu. Oda hizmetçisi hıçkırarak:

— Kim olacak, Bayancığım, B. Julien'den başka kim? diye karşılık verdi. Bay papaz yenememiş onun inadını; zira Bay papaz oda hizmetçiliği etmiş bahanesiyle, namuslu bir kızı geri çevirmenin gerekmediğini sanıyor. Hem, B. Julien'-babası da keresteciden başka birşey değil; kendisi bile Bayan'm evine gelmezden önce sanki nasıl kazanıyordu hayatını?

Bn. de Renal dinlemiyordu artık; mutluluk havası aklını başından almıştı sanki. Julien'in düpedüz, hem de artık daha yerli yerinde bir karara varmayacak kadar reddettiğini birkaç kez tekrarlattı.

Oda hizmetçisine:

— Ben de son bir gayret göstermek isterim, dedi, konuşurum B. Julien'le.

Ertesi sabah kahvaltıdan sonra, Bn. de Renal ortağının işini savunmaktan, bu arada da bütün bir saat Elisa'nın elinin de ve parasının da geri çevrilmiş olduğunu görmekten alabildiğine zevk duydu.

Julien artık ustaca karşılıklardan sıyrıldı, en sonu Bn. de Renal'm akıllıca öğütlerine nükte ile karşılık verdi. Kadıncağz bunca umutsuzluk gününden sonra ruhunu coşturan mutluluk seline dayanamadı. Bayıldı gerçekten. Odasında ayılıp da aklını başına toplayınca, herkesi dışarı çıkarttı. Çok şaşırılmıştı.

En sonunda içinden: «Yoksa ben Julien'e tutuldum mu?») dedi.

Başka her anda, kendisini pişmanlıklara ve derin bir heyecana salabilen bu sezgi, onun için sırf garip, ama kendisiyle ilişkisi olmayan bir görünüm oldu. Her çektiği çileden bitkinleşmiş ruhunun, tutkularından yana, artık duyarlığı kalmamıştı.

Bn.de Renal çalışmak istedi, ama derin bir uykuya daldı; uyanınca, sandığı kadar korkmadı. Öylesine mutlu idi ki herhangi bir kötülük göremezdi bu işte. Bu sâf ve masum, taşralı temiz

yürekli kadın, yeni bir duygu, ya da felâket değişikliğinden bir parça duygusallık koparabilmek için

(İÜ)

hiçbir zaman ruhunu sıkıntıya sokmamıştı. Artık, Julien'in gelişinden önce, Paris'ten uzakta yaşayan, akli başında bir aile annesinin piyangosu sayılan şu iş yığınının dört elle sarılmış Bn.de Renal, tutkuları, bizim piyangoyu düşündüğümüz gibi düşünüyordu: Gelişi güzel oyun ve aptallarca aranılan mutluluk.

Yemek çanı çaldı; Bn.de Renal çocukları getiren Julien'in sesini işitince, pancar gibi kızardı. Sevdik seveli bir parça kurnazlaştığından, kızarmasını açıklamak için, müthiş bir başağrısından dert yandı.

B.de Renal, kaba b;r gülüşle:

— İşte her kadın böyle, dedi. Şu makinelerde oldum bittim birşey vardır onarılacak!

Bu gibi nükteye alışık olmakla beraber, bu ses tonu Bn. de Renal'ı çileden çıkardı. Kendisini avutmak üzere, Julien* in yüzüne baktı; delikanlı çirkin mi çirkin erkek te olsa, ona şimdi dünya güzeli gelebilirdi.

Saray adamlarının alışkanlıklarını taklit etmeğe pek özenen B. de Renal, ilkyazın daha ilk güzel günleri gelir gelmez, Vergy'ye taşınır; Gabrielle'in yürek yakıcı macerası ile ün salmış köydür burası (6). Eski gotik kilisenin bakılmasına doyum olmaz yıkıntılarından birkaç yüz adım ilerde, B. de Renal'ın dört kuleli, Tuilleries sarayındaki gibi düzenli şimsir ağaçları ile kuşatılmış ve yılda iki kez budanan kes-tanelerden yolları olan bir bahçeli eski bir şatosu vardır. Bitişik tarla, elma ağaçları ekili bir tarla, gezi işini görürdü. Yemiş bahçesinin tâ ucunda sekiz on tane ulu ceviz ağacı vardı; bunların engin dalları seksen ayak yüksekliğe çıkardı belki.

Karısı bunları pek beğendi mi B.de Renal:

— Uğursuz cevizlerin herbiri bana, yarım dönümlük b'r toprağın verimine mal olmada, derdi, buğday yetişemez ki gölgelerinde.

Sayfiyenin görünümü Bn.de Renal'a yeni gibi gelirdi sanki; hayranlığı kabına sığmayacak duruma varırdı. Gönlünde yarattığı duygu ona zekâ ve işbirliği verirdi. Vergy'ye gelişin daha ertesi günü, belediye işleri için B.de Renal gene il'e döndüğünde Bn.de Renal kendi işlerine el uzatacak işçiler tuttu. Julien ona, yemiş bahçesinde ve ulu cevizler al-

61

tında kıvrım kıvrım dolanan, ayakkabıları çişle ıslanmaksızın, sabahlan gezip tozmak için çocuklara imkân veren kumlu bir yolculuk yaptıрма düşüncesini vermişti. Bu düşünce akla geleli daha yirmi dört saat olmadan gerçekleştirilmeğe başlandı. Bn.de Renal bütün günü Julien'le birlikte işçileri sevinçli sevinçli yönetmekle geçirdi.

Verrieres belediye başkanı şehirden dönünce, yolu bitmiş bulduğuna hepten şaşırıp kaldı. Gelişi Bn.de Renal'ı da şaşırttı; kocasının unutmıştu varlığını. Adam, kendine danışılıp etmeden böyle önemli bir onarım yaptıklarına cesaret etmelerini tam iki ay, kıza köpüre dilinden düşürmedi, fakat Bn.de Renal bunu kendi parası ile yaptırmıştı, bu da belediye başkanının bir parça su serpti yüreğine.

Bn.de Renal çocukları ile birlikte yemiş bahçesinde koşmak, bir de kelebek avcılığına çıkmakla geçiriyordu günlerini. Açık gaz bezinden koca koca torbalar yapılmış, bunlarla zavallı lepidoptere'leri avlıyorlardı. Julien'in Bn.de Renal'a öğrettiği yabansıl adı idi bu. Çünkü Bn.de Renal Besançon' dan B. Godart'm güzel huylarını anlatıyordu.

Kelebekleri merhametsizce gene Julien tarafından yapılmış camlı kutuya iğneleyip iğneleyip dolduruyorlardı.

Bn.de Renal ile Julien arasında artık bir konuşma konusu vardı, sessizlik anlarının kendisine verdiği o müthiş işkence gelmiş olmadı artık.

Durmadan, ama derin bir ilgi ile, hep pek temiz konular üzerinde konuşuyorlardı. Bu canlı, dolu ve gülsen hayat, işten canı çıkmış bulunan Bn. Elisa'dan başka, herkesin hoşuna gidiyordu. Kızcağız: «Bayan, diyordu, karnavalda. Verrieres'de balo verildiğinde bile, tuvaletine böyle önem vermemişti, ama şimdi iki üç kez elbise değiştiriyor günde.»

Niyetimiz hiç kimseye dalkavukluk etmemek olduğundan, güzel bir teni olan Bn.de Renal'm, kolları ve göğsü pek açıkta bırakan giysiler yaptırmaktan geri kalmadığını, hiç inkâr etmiyoruz. Boyu poşu pek yerinde idi, bu biçim giyiniş adamakıllı yakışıyordu ona.

Vergy'ye yemeğe gelen Verrieres'li dostları kendisine:

—* Şimdiye kadar siz hiç böyle genç olmadınız, Bayan, diyorlardı. (Memleketin bir konuşma biçimidir bu.)

fi?

İçimizden pek azının inanacağı garip birşey varsa, o da, Bn.de Renal'm kendisine bu denli çeki - düzen vermesinde, açıkça bir niyet olmadığıdır. O zevk duyuyordu bundan; hem başka şey düşünmeden, çocuklarla ve Julien'le birlikte kelebek avına çıkmadığı zamanlar, Elisa ile başbaşa verip giysiler dikmekle uğraşıyordu. Bir yol Verrieres'e gitmesi Mul-itouse'dan getirilmiş olan yeni yazlık giysiler satın almak için olmuştu.

Vergy'ye akrabalarından genç bir kadını getirdi. En. de Renal, bir zamanlar Sacre-Coeur manastırında arkadaşı olan Bn. Derville ile evlendi evleneli sezmeden içli - dışlı olmuştu.

Bn. Derville, kuzininin çılgınca düşünceler adını verdiği şeye alabildiğine gülerdi: «Yalnız olsam, derdi, hiç düşünmezdim bunu.» Bn.de Renal, Paris'te dilden dile dolaşan bu beklenmedik düşüncelerden, kocasının yanında iken bir budalalık etmiş gibi utanırdı; fakat Bn. Derville'in varlığı cesaret veriyordu ona. Düşüncelerini önceleri korka çekine açıyordu ona; bu kadınlar, tek başına kalınca, Bn.de Renal'm kafası çalışır, sessiz o uzun sabah saatleri sanki bir an gibi gelir de iki dostu alabildiğine mutlu kılardı. Bu gelişte akli başı yerinde olan Bn. Derville kuzinini çok daha az sevinçli ama çok daha fazla mutlu buldu.

Julien'e gelince, o da, sayfiyeye ayak bastı basalı çocuk, hem de keleklerin peşinden koşarken öğrencileri kadar gönlü pır pır eden çocuk olup çıkmıştı. Bunca kendini zorlayıştan ve bunca ustaca siyasetten sonra, yalnız insanların gözlerinden uzak, hattâ, içgüdü ile, Bn.de Renal'den hiç korkup etmeden kendini, daha o yaşta, bu kadar canlı yaşama sevincine ve dünyanın en güzel dağları ortasına bırakıyordu.

Bn. Derville gelir gelmez, Julien'e sanki onunla dost-muş gibi geldi; ulu cevizlerin altındaki yeni yolun tâ en sonunda beliren görünümü ona göstermeğe kalktı hemen; doğrusu bu görünüm, İsviçre'nin ve İtalya göllerinin insanları büyüleyişlerinden kat kat üstün değilse bile, onlardan gene de aşağı kalmaz. İnsan buradan birkaç adım ilerde başlayan dik yamacı tırmanırsa, aşağı yukarı ırmağa kadar uzayıp giden, meşe ormanları ile dolu derin uçurumlara varır o saat. Mutlu, özgür, hattâ özellikle, evin sultanı, Julien, işte iki bayanı, bu dik, sarp kayaların tepelerine götürüyor,

63

onların bu göksel görünümüne karşısındaki hayranlıklarından da zevk duyuyordu.

Bn. Derville:

— Bu bence Mozart'ın müziği sanki, diyordu.

Kardeşlerinin kıskanç olması, zalim ve huysuz bir babanın varlığı Julien'in gözlerinde sifra indirmişti. Verrieres dolaylarındaki kırları. Vergy'de, bu acı anıları hiç düşünmüyordu; ömründe ilk olarak, düşman görmüyordu hiç. Sık sık olduğu gibi, B.de Renal şehre gitti mi gitti, okumağa kalkıyordu; arası pek geçmeden, geceleri, yan yatırılmış çiçek saksısının dibine ışığını gizlemeğe çalışarak okuyacak yerde bol bol uyku çekiyordu: gündüzleri, çocukların ders saatleri arasında, hayatının tek yol göstereni ve heyecanlarının temeli sayılan kitabı yanma alıp geliyordu kayalara. Üzüntü anlarında kitapta hem mutluluk buluyordu, hem kendinden geçme ve hem de avuç.

Napoleon'un, kadınlar üzerine söylediği kimi sözler, saltanatı döneminde elden ele dolaşan romanların değeri hakkındaki ağız dolusu tartışmalar o zaman delikanlıya, ilk olarak, her başka akranı delikanlının çoktan öğrenmiş olacağı k'mi düşünceleri öğretti.

Bunaltıcı sıcaklar geldi. Akşamları evden birkaç adım ötedeki bir ulu ıhlamur ağacı altında geçirme alışkanlığına tutuldular. Burada karanlık korkunçtu. Bir akşam Julien, heyecanlı heyecanlı konuşuyor, güzel söz söylemenin ve genç kadınların yanında bulunmanın doyasıya tadını çıkarıyordu; elini kolunu sallarken, bahçelerde bulunan o boyama tahta iskemlelerden birinin arkasına dayanan eline dokundu Bn.de Renal'm.

Bu el hemen çekildi; ama Julien dokunuldu mu bu elin çekilmemesini sağlamanın kendi işi olduğunu düşündü. Yerine getirilecek bir görev düşüncesi, başarıhınca gülünç düşme ya da çok daha aşağılık duygusu, hemen gönlünün bütün keyfini kaçırdı.

«4

BÖLÜM IX KIRDA BİR AKŞAM

B. Guerin'in Didon'u, güzel bir taslak. STROMBECK (8)

Ertesi sabah Bn.de Renal'ı gördüğünde, bakışları garipti; kadını çarpışması gereken bir düşman gibi kolluyordu. Bu, dünkülerden alabildiğine ayrı bakışlar, Bn. de Renal'm aklını başından aldı; ona çok iyi davranmıştı ama, delikanlı gene de dargın görünüyordu. Gözlerini ayıramıyordu onun-kilerden.

Bn. Derville'in orada bulunması Julien'e az konuşma ve özellikle aklını kurcalayan konuyu düşünme imkânını veri-3'ordu. Bütün gün, tek işi, ruhunu yıkayan o ilham dolu kitabı okuya okuya kendini yekiştirmek oldu.

Çocukların derslerini hayli kısalttı, derken, Bn. de Renal'm varlığı kendisine birden zaferinin püf noktalarını hatırlatınca, bu akşam kadının elinin kendi elinde bırakmasının mutlak gerektiğine karar verdi.

Batan, kesin anı da yaklaştıran güneş, Julien'in yüreğini garip garip çarptırdı. Sular karardı. Göğsünde büyük bir ağırlığı yok eden bir sevinçle, gördü ki gece alabildiğine karanlık olacaktı. Pek sıcak yelin sürükleyip getirdiği, iri iri bulutlu gök, bir fırtınayı sanki bildiriyor gibi idi. İki dost kadın geç vakte kadar gezip tozdular. Her yaptıkları o akşam Julien'e garip geliyordu. Onlar, kimi duygulu ruhlar için, sevmek zevkini çoğaltır gibi olan bu saatin tadını çıkarıyorlardı. En sonu oturdular. Bn.de Renal Julien'in yanında, Bn. Derville ise arkadaşının yamacında yer aldı. Julien, aklı az sonra girececeği işte olduğu için söyleyecek hiçbir söz bulamıyordu. Söyleyişi tatsızlaşıyordu.

Julien: «Başıma gelecek ilk düelloda böyle titriyecek, kendimi böyle kolu kanadı kırık mı bulacağım?» diye geçiriyordu içinden, çünkü ruhunun durumunu görmemek için, kendine ve başkalarına karşı büsbütün güvensizlik duyuyordu.

65

Öldürücü heyecan içinde ona, her belâ bir kat uğurludur gibi geldi. Bn.de Renal'm başına onu eve gitmeğe ve bahçeyi bırakmağa zorlayan bir işin geldiğini görmeği kaç kez istemedi ki Julien'in kendisine karşı göstermek zorunda olduğu çaba öyle yamandı ki sesinin gerçekten değişmemesine yoktu imkân; Bn.de Renal'm sesi de hemen titrekleşü ama, Julien bunu hiç sezemedi. Görevin sıklıganlığa karşı açtığı bu zorlu savaş öyle amansızdı ki delikanlı kendisinden başka birşeyi görecek durumda değildi. Köşkün kulesinde saat ona çeyrek kalayı vurmuştu ama o, henüz hiçbir şeye cesaret etmemişti. Julien, ödlekliliğine kıza köpüre, içinden şöyle diyordu: «Saat tam onu çalarken, ya bütün gün, bu gece yerine getirmeyi tasarladığım şeyi yapacak, ya da odama çıkıp bir kurşun sıkacağım beynime.»

Son bir bekleyiş ve sabırsızlık anından sonra, heyecanının etkisinin sanki Julien'i kendinden uzaklaştırdığı anda, başının'üstündeki saatte on çaldı. Bu uğursuz çanın her vuruşu bağrında güm güm ötüyor, yüreğini sanki bir beden kımıldayışı gibi sarsıyordu.

En sonu, onu vuruşun son ezgisi havada çınlarken elini uzattı da Bn.de Renal'm elini tuttu, kadın hemen elini çekti. Julien, ne yapıp ettiğini pek anlamadan, gene tuttu eli. Kendisi de heyecan içinde olduğu halde, tuttuğu elin buz gibi soğuk oluşunu sezdi; eli derin bir çırpınıyla sıkıyordu; elini onun elinden kurtarmak için son bir çaba oldu ama, bu el gene kaldı onda.

Bn.de Renal'ı sevdiğinden değil, müthiş bir işkence sona erdiğinden dolayı ruhu sevinçten coştı. Bn. Derville'in hiçbir şey görmemesi için, konuşmak zorunda olduğunu anladı; sesi gürül gürül ve güçlü idi artık. Bn.de Renal'm sesi ise, tam tersine, öyle heyecanla titriyordu ki, arkadaşı onun hastalandığını sandı ve ona eve dönmeği teklif etti. Julien sezdi tehlikeyi: «Bn.de Renal eve dönerse ben, gene bütün gün geçirdiğim o yürek yakıcı duruma düşerim. Bu eli öyle az tuttum ki b;r iş gördüm sayılmaz.»

Bn. Derville eve dönme teklifini tekrarladığı anda, Julien avucuna bırakılan eli alabildiğine sıktı. F.: 5

66

Az önce davranan Bn.de Renal, şimdi yeniden oturdu, ölü gibi bir sesle, dedi ki.

— Gerçekten, biraz hasta gibiyim ama, açık hava çok iyi geliyor bana.

Bu sözler, Julien'in, o an son dereceye varan mutluluğunu çoğalttı; konuştu, yalan yapmayı unuttu, kendisinin^ dinleyen iki dosta karşı en sevimli erkek gibi göründü. Başına birden gelen bu güzel söz söyleme hünerinden gene de azıcık noksanlığı vardı. Esnemeğe başlayan ve fırtınayı bildiren yelden yorgun düşmüş bulunan Bn. Derville, eve tek başına dönmeğe kalkmasını diye çok korkuyordu. O gereken kör cesareti gösterdi hemen rastgele; fakat kendisinin Bn. de Renal'a en ufak şey söyleme gücünden uzak olduğunu seziyordu. Bu sitemler ne kadar hafif olursa olsun, yenilmiş olacak, az önce kazandığı zafer de hiçe inmiş olacaktı.

Dokunaklı ve tumturaklı sözleri, bereket versin, o akşam kendisini çoklaym bir çocuk kadar beceriksiz ve üstelik az eğlenceli bulan Bn. Derville'in önünde, değer kazandı. Eli Julien'inkinde bulunan Bn.de Renal'a gelince, o, hiçbir şey düşünmüyordu; hayatın akışına bırakıyordu kendini. Memleketteki söylentiye göre Küstah Charles tarafından dikilin-'ş olduğu söylenen, bu ulu ıhlamur ağacı ıhlamur ağacının sık dalları arasındaki inildeyişlerini, en alt yapraklara

düşmemeğe başlayan tek tük birkaç damlanın sesini zevkle dinliyordu. Julien kendisini bütün bütüne mutlu kılan bir duruma ilgi göstermedi; yalın ayakları dibine devirdiği bir çiçek saksısını kaldırayım derken, kuzinine yardım etmek için ayağa kalktığından, elini delikanlıdan çekmek zorunda bulunan Bn.de Renal, gene yerine oturunca, elini hem^n hiç güçlük çekmeden, sanki önceden aralarında kararlaştırılmış birşey varmış gibi hemen onun eline salıverdi.

Hanidir saat gece yarısını vurmıştu; artık bahçeden ayrılmak gerekti; ayrıldılar. Sevme sevincinden yüreği hop hop eden Bn.de Renal, öyle beceriksizlik ediyordu ki. kendi kendine, hemen hiçbir sitemde filân bulunmuyordu. Mutluluk uyku girdirmiyordu gözüne. Bütün gün korkaklığın ve gururun içinde yaratmış olduğu savaşıardan pek bitkin düşmüş bulunan Julien'i, kurşun gibi bir uykudur bastırdı.

67

Ertesi sabah onu, saat beşte uyandırdılar; artık kadını, Bn.de Renal bilmiş olsaydı pek öldürücü olurdu ya, aklının ucuna bile getirmedi. Ödevini, hem kahramanca bir ödev yapmıştı. Bu duyguyla içi sevinçle dolarak, odasına kapanıp kapıyı kilitledi, yepyeni bir beğeni ile de tutup kahramanının serüvenlerini daldı okumağa.

öğle yemeği çanı çaldığında, büyük ordunun bildirilenlerini okuduğu an, artık, dünkü bütün kazançlarını unutup gitmişti. Salona inerken, hafif sesle içinden, şöyle konuşuyordu: «Sevdiğimi söylemeliyim bu kadına.»

Karşılaşmağı umduğu, o şehvet dolu bakışlar yerine, iki saat önce, Verrieres'den gelen, Julien'in bütün sabah vaktini, çocuklarla uğraşmadan geçirmesine öfkelenildiğini hiç gizlemeyen B.de Renal'm asık yüzü ile karşılaştı. Mızız olan ve mızızlığını belli etmeğe de kendisinde hak bulan, bu burnu havada insan kadar çirkin olamazdı hiçbir şey.

Kocasının her iğneleyici sözü Bn.de Renal'm yüreğini deliyordu. Julien'e gelince, kendinden öyle geçmiş, birkaç saattir, gözlerinin önünden akıp geçen büyük olaylarla da yüreği öyle dolmuştu ki, ilkin, B.de Renal'm söylediği acı sözleri dinlemeğe bile önem vermedi. En sonu ona, oldukça sert sert dedi ki:

— Hasta idim.

Bu karşılıktaki söyleyiş Verrieres belediye başkanından çok daha az alingan bir insanı bile canevinden vurabilirdi. Julien'e hemen git evimden gibilerden karşılık vermek gibi bir düşünce geldi aklına. Ama acele işe şeytan karışır atasözüne uyararak kendisini topladı şöyle.

Bir süre sonra içinden: «Bu budala delikanlı, evimde bir biçim ün kazandı, dedi. Valenod onu yanma alabilir, ya da o kalkıp evlenir. Elisa ile, iki durumda da, benimle, haydi haydi yürekten alay edebil1 r.»

Düşüncelerindeki bilgeliğe rağmen, B.de Renal'm hoşnutsuzluğu Julien'i için için kızdıran bir yığın ipsiz sapsız sözle belli etti kendisini. Bn.de Renal nerede ise ağlayacaktı. Yemek henüz sona ermişti ki, gezinti için Julien'den koluna girmesini rica etti, ona dost dost şöyle karşılık veriyordu:

68

— Böyledir varlıklı k'şiler işte!

B.de Renal pek yakınlarında yürüyordu; adamın varlığı Julien'in öfkesini çoğaltıyordu. Bn.de Renal'in koluna düpedüz yaslandığını sezdi birden; bu davranış ürküttü onu, eli tutup sertçe itti de kurtardı kolunu.

Bereket B.de Renal bu yeni küstahlığı hiç görmedi, bunu ancak Bn. Derville anladı, dostu ise için için ağlıyordu. Bu anda B.de Renal sapa, yemiş bahçesinin bir kıyısından geçen bir keçi yolunu tutan bir kızcağızı taşla kovalamağa başladı.

Bn. Derville acele acele:

— Bay Julien, rica ederim, kendinize gelin; düşünün ki hepimizin ters zamanları vardır, dedi.

Julien içinde en derin tiks'ntinin belirlediği gözlerle kadına soğuk soğuk baktı.

Bu bakış Bn. Derville'i şaşkına çevirdi, gerçek deymi anlamış olsaydı, büsbütün deliye dönerdi; en korkunç öc alışı belli belirsiz bir umudunun okumuş olurdu. Robespier-re'leri yaratan böyle alçalış anları düpedüz bu anlardı.

Bn. Derville yavaşça dostuna:

— Sizin Julien pek hiddetli, beni korkutuyor, dedi. O da:

— Hakkı var hiddetlenmeğe, diye karşılık verdi. Çocuklarda yarattığı hayret verici ilerlemelerden sonra, onlarla uğraşmadan bir sabah geçirmiş ne çıkar; itiraf etme1' ki pek insafsız oluyormuş erkekler.

Bn.de Renal, kocasına karşı ömrüne ilk defa olarak bir öc alma isteği duydu. Julien'in varlıklı kişilere karşı beslediği sonsuz kin patladı patıyacaktı. Bereket ki B.de Renal bahçıvanı çağırdı, onunla birlikte, yem's bahçesi arasındaki sapa keçi yolunu diken yığınları ile kapatmağa uğraşmağa daldı. Gezintinin sonuna kadar Julien gördüğü iltifatlara tek sözle bile karşılık vermedi. B.de Renal daha henüz uzaklaşmıştı ki, iki dost kadın da, yorulduklarını ileri sürerek her-biri ttr koluna girdi.

Aşırı bir şaşkınlığın yanaklarını kırmızılık ve heyecanla sardığı bu iki kadının arasında, Julien'in uçuk mu yüzü, düşünceli ve kararlı yüzü garip bir ayrılık yaratıyordu. Bu

69 kadınlardan da, her biçim sevgi duygusundan da tiksiniyordu.

İçinden: «Ah! diyordu, tahsilini tamamlamak için beş yüz franklık gelirim bile yok! Ah! Yoksa gösterirdim ben ona dünyanın kaç bucak olduğunu!»

Bu gibi düşüncelerle akli başından gitmişti, iki dost kadının sıcak sözlerini anlamak için gösterdiği azıcık uğraşı kendisine anlamsız, bönce, hafif, kısaca kadınsal bir söz gibi geliyordu.

İş olsun diye konuşma, söyleyişi canlı tutmağa çalışma gücü ile, Bn.de Renal'ın başına kocasının, mısır kökeni için, çiftçilerinden biriyle pazarlık ettiğinden Verrieres'den gelmiş olduğunu söylemek geldi. (Bu memlekette, karyolaların ot minderleri mısır kökeni ile doldurulur.)

Bn.de Renal:

— Kocam bize katılmayacak, diye ekledi; yanma bahçıvanla oda uşağını alıp, evdeki ot minderlerin onarımını bitirmeğe bakmağa gidecek. İlk kattaki bütün döşeklere mısır kökeni doldurdu bu sabah, şimdi de ikinci kattadır.

Julien'in rengi değişti; Bn.de Renal'a tuhaf tuhaf baktı, derken adımlarını sıklaştırarak bir kenara çekti onu. Bn. Derville uzaklaşmalarını hoş karşıladı.

Julien Bn.de Renal'a:

— Hayatımı kurtarınız, dedi, siz yapabilirsiniz ancak bunu, zira oda uşağının bana öldüresiye kin beslediğini biliyorsunuz. Size itiraf edeb'lirim, Bayan, bir resim var bende; de; bunu karyolamın minderinin içine sakladım.

Bu sözü duyunca, Bn.de Renal sapsarı oldu.

— Yalnız siz, Bayan, siz bu anda benim odama girebilirsiniz; onlar görmeden, pencereye en yakın olan minderin köşesini araştırın, orada, siyah ve parlak bir karton kutu bulursunuz küçük.

Ayakta zor duran Bn.de Renal:

— Demek bir resim var kututa! dedi.

Umutsuz duruşu Julien'in gözüne çarptı, hemen bundan yararlandı.

— Sizden isteyecek bir ikinci ricam var, Bayan, bu resme bakmamanızı size yalvarırım, bir sırdır bu.

Bn.de Renal bitkin bir sesle:

70

— Bir sır, diye tekrarladı.

Fakat, zenginliklerinden ötürü burnu bir karış havada olan, yalnız para konusu ile ilgilenen insanlar arasında yetişmiş olduğu halde, aşk bu gönle merhamet vermişti. Öldüresiye yaralanmış Bn.de Renal'm Julien'e arbuluculuğunu iyice başarabilmek için gerekli soruları sorması gayet sade sevgi hali ile oldu.

Uzaklaşırken delikanlıya:

— Demek, yuvarlak küçük bir kutu, siyah kartondan, pek parlak, dedi.

Julien, tehilkenin insanlara verdiği o sert tavırla:

— Evet, Bayan, diye karşılık verdi.

Kadın sanki ölüme gidiyormuş gibi, beti benzi uçuk. köşkünün ikinci katma çıktı. Acı yetmiyormuş gibi bir de bayılacak durumda olduğunu seziyordu; fakat Julien'e hizmet etme zorunluğu içine güç veriyordu.

Adımlarını tezce atarken, içinden:

— Ele geçirmeliyim bu kutuyu, dedi.

Kocasının, Julien'in odasında oda uşağı ile konuştuğunu duydu. Bereket versin, çocukların odasına geçtiler. Kadın şilteyi kaldırdı ve elini minderin içine öyle bir daldırış daldırdı ki, parmaklarının derilerini sıyırdı. Fakat bu gibi ufak acılara karşı pek dayanıksız olmakla beraber,

bunu sezmedi bile, çünkü daha o anda, karton kutunun cilasını duydu. Kutuyu aldı ve dar attı kendini dışarı.

Kocasından bastırılmış olma korkusundan daha henüz yakasını kurtarmıştı ki, bu kutunun verdiği dehşet kendisini düpedüz bayıltacak derecede oldu.

«Julien demek âşık, sevdiği kadının resmini de ben tutuyorum elimde!»

Bu dairenin sofasındaki bir iskemleye yığılan Bn.de Renal, kıskançlıktan içini yiyordu. Son derece bulan acemiliği bu işte gene işine yaradı, acıyı hafifletiyordu şaşkınlık Julien göründü, teşekkür filân etmeden, bir söz olsun söylemeden, kutuyu aldı, hemen odasına koşup sobayı ateşledi, kutuyu yaktı o saat. Sapsarı, bitik durumda idi, atlattığı tehlikeyi alabildiğine büyütüyordu gözünde.

Başını sallayarak içinden: «Zorbaya karşı böylesine bir kin besleyen bir insanın odasında saklanmış, Napoleon'un

71

resminin bulunması! Hem de, koyu kıralcı ve öfkesi burnunda B.de Renal tarafından bulunması! Tedbirsizlik yetmiyormuş gibi, bir de resmin arkasındaki beyaz kartona, kendi elimle yazılmış yazılar! Hayranlığımın ifadesinden zerre kadar kuşkulanamazlar! Hem de bu sevgi sözlerinin herbiri altında tarihi var! Daha evvelki gün bile yazdım» diyordu.

Kutunun yandığını görünce, Julien kendi kendine: «Bütün ünüm yok olacak, hiçe inecekti bir anda! diyordu, ünüm varım yoğum demektir, ben yalnız ünümle yaşamadayım... Hem de sanki, ne hayat, ey ulu Tanrı!»

Bir saat sonra, yorgunluk ve kendi kendine karşı duyduğu acıma yüreğini yumuşatıyordu. Bn.de Renal'a rastladı ve elini tutup şimdiye kadar hiç göstermediğinden fazla içtenlikle öptü. Kadın sevinçten kıpkırmızı oldu, fakat, hemen hemen aynı anda, kıskançlık öfkesiyle itti Julien'i. Julien'in az önce yaralanmış gururu bu an, yeni bir aptallık yaptı. Bn.de Renal'ı yalnız varlık bir kadın gibi gördü, elini hafifseyişle bıraktı. Sonra dudaklarında acı bir gülümseyiş belirdi.

«Ben burada, zamanının efendisi bir insan gibi kendi başına buyruk dolaşıyorum! Uğraşmıyorum çocuklarla! Bn. de Renal'm hor görücü sözlerine ben kendim fırsat veriyorum, hakkı da var.» Çocukların odasına koştu.

Pek sevdiği, en küçüğün o sıcak sözleri, içini yakıp kavuran acısını b:raz hafifletti:

Julien: «Bu henüz benden nefret etmiyor» diye düşündü. Fakat arası çok geçmeden bu acı azalışını bir yeni zayıflığa vererek kızdı kendine. «Bu çocuklar beni dün satın alınan av köpeği enceğini okşadıkları gibi okşuyorlar.»

BÖLÜM X BÜYÜK BİR KALP VE KÜÇÜK BİR SERVET

Tutku, kendi karanlığını, en çok gizlediği zaman Belli eder kendini; tıpkı en karanlık göğün En azgın fırtınayı bildirmesi gibi.

Don Juan, Ş. I. kt. 73

Köşkün bütün odalarını dolaşan B.de Renal, ot minderlerini taşıyan uşaklarla birlikte çocukların odasına dön-

dü. Bu adamın içeri birden dalışı Julien için bardağı taşıran su damlası oldu.

Ona her zamankinden daha uçuk benizle, daha acılı, ilerledi. B.de Renal durdu da uşaklara baktı.

Julien ona:

— Bayım, dedi, bambaşka mürebbiyenin elinde, çocuklarınızın benim yanımdaki kadar ilerlemiş olacaklarına inanır mısınız?

Julien B.de Renal'in konuşmasına fırsat vermeden:

— İnanmadığınızı söylerseniz, diye ekledi, nasıl olur da onları ihmal ettiğimi yüzüme vurabilirsiniz.

Daha korkusunu yeni atlatan B.de Renal, bu küçük köylüde gördüğü garip tavırdan, elinde, kârlı bir teklif bulunduğunu ve kendisini bırakıp gideceğini çıkardı. Konuştukça, Julien'in kabarıyordu öfkesi:

— Sizsiz de yaşayabilirim, Bayım, dedi. B.de Renal bir parça dili dolanarak:

— Sizi böyle sinirli gördüğüme üzüldüm doğrusu, diye karşılık verdi.

Uşaklar on adım ilerde durmuş, yatakları düzeltmeğe bakıyorlardı.

— Bu sözler yetmez bana, Bayım, dedi; bana söylediğiniz sözlerin düşünün ağırlığını, hem de kadınların önünde!

B.de Renal Julien'in ne istediğini pek iyi anlıyor, şimdi ruhunu çetin bir çarpışma kemiriyordu. O kadar ki Julien, doğrusu öfkeden deliye dönmüş, bağırıyordu.

— Yanınızdan ayrılınca, ben bilirim nereye gideceğimi, Bayım.

Bu sözü işitir işitmez, B.de Renal Julien'i B. Valenod'un yanına yerleşmiş gördü.

En sonu içini çekerek ve en zorlu ameliyat için cerrah çağırılmış gibi halle delikanlıya:

— Haydi öyle olsun! Bay, dedi, isteğinizi kabul ediyorum. Öbür günden tezi yok, ki ayın biridir, elli frank aylık veriyorum size.

Julien'in içinden gülmek geldi ve şaşırıp kaldı; bütün öfkesi geçmişti.

İçinden: «Hayvan herifi bu kadar aşağılık sanmazdım,

73

dedi. Bu kadar düşük bir ruhun işte gösterebildiği en ilgri özür dileyişi bu besbelli.»

Bu sahneyi açık ağızla dinleyen çocuklar, bahçeye koşup annelerine B. Julien'in iyice kızdığını, ama ayda elli frank alacağını yetiştirdiler.

Julien adamakıllı kızgın bıraktığı B.de Renal'a bakmadan, alışkanlıkla çocukların peşinden yürümüşü.

Belediye başkanı içinden: «İşte B. Valenod bana, yüz altmış sekiz franga patlamış oluyor, dedi. Ona bulunmuş çocukların giyecekleri konusunda ille iki çift söz söylemeliyim.»

Bir süre sonra, Julien gene B.de Renal'le karşılaştı:

— B. Chelan'a gidip günah çıkartacağım; size birkaç saat burada bulunmayacağımı söylemekle şeref duyarım.

B.de Renal, pek sahte halle gülerken:

— Olur, iki gözüm Julien! dedi, isterseniz, bütün gün, hattâ yarın bile, sayın dostum. Verrieres'e gitmek için bahçıvanın atını alınız.

B.de Renal içinden: «İşte, dedi, Valenod'ya karşılık vermeğe gidecek, bana hiçbir söz vermedi ama, bu delikanlı öfkesinin geçmesi gerek.»

Julien hemen kaçtı ve Vergy'den Verrieres'e gitmek için içinden geçilecek büyük korulara daldı.

B. Chelan'ın evine erken varmağı hiç istemiyordu. Kendini yeni bir kurnazlık sahnesine zorlamağa çalışmak şöyle dursun, ruhunu olduğu gibi görmek, içini altüst eden duyguları incelemek ihtiyacında idi.

Koruluğa varıp da insanların gözünden uzak olur olmaz, kendi kendine: «Bir savaş kazandım, dedi, bir savaş kazandım demek!»

Bu söz ona bütün durumunu çok parlak gösterdi, ruhuna da su serpti bir parça.

«İşte elli franga yükseldi aylığım, B.de Renal iyice korkmuş olmalı. Acaba neden?»

Daha bir saat önce böyle öfkeli öfkeli üzerine çullandığı mutlu ve zorlu insanı korkutmuş olabilen şey hakkında düşünmek Julien'in ruhunu büsbütün esenliğe çıkardı. Ortasında yürüdüğü koruların o göz alıcı güzelliğini bile duyar

74

gibi oldu bir an. Dağ tarafından ormanın ortasına bir zamanlar koca koca kel kayalar yuvarlanmıştı. Gölgesi güneş ışınlarının sıcaklığının durup dinlenmediği olanaksız kıldığı yerlerden üç adım öteye tatlı bir serinlik veren bu kayalar kadar yükseliyordu büyük gürgenler.

Julien bu büyük kayaların gölgesinde bir an durup soluk alıyor, derken başlıyordu gene tırmanmağa. Yeni açılmış ve ancak keçi çobanlarının işine yarayan bir keçi yolundan, ilerleye ilerleye, kendini koca bir kaya üzerinde buldu ve bütün insanlardan ayrı düşmüş olduğuna güven duydu. Bu vücut duruşu kendisini gülümsetti, mânevi alanda erişmeğe can attığı durumu yaşatıyordu ona. Bu başı dumanlı dağların duru havası içine sessizlik ve sevinç verdi hattâ. Verrieres belediye başkanı, onun gözlerinde, gene yeryüzünün bütün varlıklı kişilerinin ve bütün küstahlarının temsilcisi idi; ama Julien ondan gelen kinin, davranışlarının sertliğine rağmen, hiç de özel olmadığını anlıyordu. B.de Renal artık görmeyecek olsa, sekiz günde onu, köşkünü, köpeklerini, çocuklarını ve bütün ailesini de unutmuş olurdu. «Ben onu, bilmem ya nasıl, en büyük fedakârlık etmeğe zorladım. Ne! Elli liradan fazla para ha! Daha bir dakika önce pek büyük tehlikeden kurtarmıştım yakamı. Bir günde iki zafer; ikincisi değersiz, bunun nasıl olduğunu anlamalı. Fakat zor aramaları yarma bırakmalı.»

Julien, koca kayanın üzerinde, dimdik durmuş, ağustos güneşi ile kavrulan, şu göğe bakıyordu. Kayanın alt başındaki tarlada ağustos böcekleri ötüyor, böcekler susunca da herşey sessizleşiyordu çevresinde. Ayaklarının altında yirmi fersah memleket toprağı görüyordu. Başının üstündeki yüksek kayalardan havalanmış bir atmaca, zaman zaman, sessizce sonsuz çemberlerini çiziyor görülmüş oldu delikanlı tarafından. Julien'in gözü yırtıcı kuşu sezmeden

izliyordu. Duru ve güçlü davranışları onu hayran bırakıyor, bu güce imreniyor, bu yalnızlığa içi gidiyordu.

Napoleon'un alın yazısı böyle yazılmıştı, acep onunki de mi böyle olacaktı günün birinde?

BÖLÜM XI

BİR AKŞAM

Gene tatlı idi Julian'ın soğukluğu,

Ve çekti elini tatlıca tatlıca

Hafif dokunmuş öyle heyecan veriyor,

Öyle yumuşak ki ve inceydi ki artık

Zihinde izler bıraktı, ince izler.

Bir kuruntu gibi izler.

Don Juan, Ş. I. kt. 11

Gene Verrieres'de görünmesi gerekti. Papazın evinden çıkarken Julien, hoş bir tesadüfle B. Valenod'ya rastlayıp ona hemen aylıklarındaki yükselişi anlattı.

Vergy'ye dönünce, bahçeye ancak sular kararınca indi. Bütün gün kendini heyecana salan bu türlü güçlü çırpıttan yorgun düşmüştü gönlü. Kadınları düşünürken, kaygu ile: «Acap ne diyeceğim onlara?» diye geçiriyordu içinden. O anda ruhunun genel olarak kadınların bütün ilgisini toplayan ufak tefek olayların düzeyinde olduğunu görmekten uzaktı. Julien Bn. Derville'ce ve hattâ Bn.de Renal'ce çokla-ym anlaşılmaz idi, kendisi de kadınların kendine her dediğini yarım yamalak anlıyordu. Bu gözü havalarda delikanlının ruhunu altüst eden tutku dalgalarındaki gücün, hattâ, deyim gerekirse, büyüklüğün işte böyle idi etkisi. Bu garip delikanlının ruhunda, hemen her gün fırtına kopardı.

O akşam bahçeye girerken, Julien güzel kuzinlerin düşüncelerine önem vermediği karar altına almıştı. Kendisini dört gözle bekliyorlardı. Her zamanki yerine, Bn.de Renal'm yanına oturdu. Karanlık az sonra büsbütün bastırdı. Deminden beri yanında gördüğü bir iskemleye dayanmış beyaz bir eli tutmak istedi. Bir parça kararsızlık edildi ama, derken kızgınlığı gösteren bir biçimle el geri çekildi. Julien bunu son uyarma diye kabul etmeğe, söyleyişe sevinçli sevinçli devam buyurmağa karar vermişti ki bu anda, yaklaşan B. de Renal'm sesini işitti.

Julien'in kulağında, hâlâ sabahki o iğrenç sözler vardı, içinden: «Karisının elini, hem de kendi gözü önünde tut-

mak, dedi, servetin bütün nimetlerinden bu kadar yükünü tutmuş bu adamla bir biçim alay etmek olmaz mı? Evet, o kadar hor baktığından, ben, ben yapacağım bunu.»

Daha o an, Julien'in havasına pek az uyan durgunluk, bir çırpıda, dağıldı gitti; Bn.de Renal'm elini seve seve vermeğe razı olmasını, yüreği pır pır, başka hiçbir şey düşünmeden diledi.

B.de Renal öfkeli siyasetten söz açıyordu: Verrieres'li iki üç sanayi adamı kendisinden besbelli kat kat zengin ol-muşlarmış, seçimlerde artık başına çorap örmek istiyorlarmış, Bn. Derville kendisini dinliyordu. Julien, başkanın söylevlerinden kıza köpüre, iskemlesini Bn.de Renal'inkine yaklaştırdı. Karanlık her davranışı gizliyordu. Elini elbisesinin açık bıraktığı güzel kolun tâ yanına götürmeği göze aldı. Heyecanlandı, düşüncesi dağılıp gitti artık, yanağını bu güzelim kola yaklaştırdı, dudaklarını değdirmek cesaretinde bulundu.

Bn.de Renal titredi. Kocasını dört adım ötede bulunuyordu, elini hemen Julien'e verdi, aynı zamanda da iteledi onu bir parça. B.de Renal'm ciğeri beş para etmez insanlarla vurgun vuran jakobenlere sövgüler yağdırdığı anda, Julien de ateşli ya da Bn.de Renal'a ateşli gelen öpüşler için kendisine bırakılan eli kavıyordu. Oysa zavallı kadın, daha o uğursuz gün, kendi kendine bile itiraf etmeden deli gibi sevdiği adamın bir başkasına gönül verdiğini öğrenmişti! Julien'in bütün yokluğunda, kendisini kara kara düşündüren sonsuz bir acı ile kıvranmıştı.

İçinden: «Nasıl, seviyorum demek, diyordu, aşka düştüm ha! Ben, ben evli barklı kadın, âşık olacağım ha! Öyle ama, diyordu, düşüncemi Julien'den ayırmama imkân vermeyen bu gamlı çılgınlığı, ben duymadım hiç kocama karşı. Aslında bana saygı duyan bir çocuk o olup olacağı! Geçip gider bu çılgınlık. Bu delikanlıya karşı beslediğim duygulardan kocama ne? B.de Renal benim Julien'le, havadan sudan sözlerle yaptığım konuşmalardan sıkılmış olur. O. kendi işlerini düşünür. Julien'e vermek için onu hiçbir şeyden yoksun bırakmıyorum ki.»

Bugüne dek duymadığı bir tutku uğruna yolunu şaşırın, bu temiz ruhun paklığını hiçbir ikiyüzlülük bozmağa kalk-

77

mıyordu. Yanılmış, ama bilmeye bilmeye yanılmıştı, oysa bir erdem içgüdüğü ürpermişti. Julien bahçede görünür görünmez aklını başından alan savaşı bunlardı işte. Konuştuğunu duydu,

hemen o anda da yanlarına oturduğunu gördü. Ruhu on beş gündür kendisini büyülemekten çok şaşkırtan bu mutlulukla göklere ermişti sanki. Onun için her şey önceden düşünülmemiş şeydi. Ama birkaç dakika sonra, içinden: «Demek, diyordu, bütün kabahatlarını unutmak için Julien'in burada olması yetiyor?» Korkmuştu; elini çekmesi de bu anda oldu işte.

Kadıncağızın hiç şimdiye dek böylesini görmediği, tutkulu öpücükler, ona birden delikanlının bir başka kadını sevdiğini bile unutturdu. Biraz sonra delikanlı onun gözlerinde artık suçlu değildi. Kuruntudan doğan, iç kemiren acının son bulması, şimdiye dek hayalinden bile geçirmediği bir mutluluğun doğuşu kadına, aşk ve çılgınca sevinç dolu taşkınlıklar verdi. O akşam yükünü tutmuş sanayi adamlarını aklından çıkaramayan Verrieres belediye başkanından başka herkes için çok hoş oldu. Julien ne o karanlık tutkusunu düşünüyordu artık, ne de gerçekleştirilecek o pek zorlu tasarılarını. Ömründe ilk defa kendini güzelliğin büyüsüne kaptırmıştı. Yaradılışına uymayan, belli belirsiz ama tatlı bir hülyaya dalmış, kendisine gerçekten güzel gelen bu eli yavaş yavaş sıkarken, ıhlamur ağacının hafif gece meltemi ile salınan yapraklarının hışırtısını, bir de Doubs değirmeninin tâ ötelere havlayan köpeklerini dinliyordu dalgın dalgın.

Fakat bu heyecan bir tutku değil de bir beğeni idi. Odasına girerken salt bir mutluluk, gene o canım kitabı eline alma mutluluğunu düşündü; yirmi yaşında, dünyaya ün salmak ve dört bir çevrede adını işittirmek düşüncesi herşeyin üstünde gelir.

Ama arası çok geçmeden kitabı bıraktı elinden. Napole-on'un zaferlerini düşünerek, kendininkine de yeni birşey görmüştü. İçinden: «Evet, bir zafer kazandım ben, bundan yararlanmalı, hazır çekilirken bu mağrur asilzadenin iki paralık etmeli gururunu. İşte bu demektir Napoleon. Dostum Pouque'yi gidip göreceğim diye üç günlük bir izin istemeliyim. Bana izin vermezse, parasını fırlatıp atarım yüzüne, ama razı olur.»

78

Bn.de Renal gözünü yummadı. Şimdiye kadar yaşamamış gibi geliyordu sanki ona. Julien'in o sıcak öpüşlerle elini öptüğünü duymanın mutluluğunu bir türlü aklından çı-karamıyordu.

Gözlerinde birden uğursuz söz; zina, belirdi. En aşağı sefaletin duygulardaki aşk düşüncesine iğrenç iğrenç katabildiği herşey hayalinde dolu dolu belirdi. Bu düşünceler Julien'in hayalinde yarattığı tatlı ve kutsal havayı ve onun sevme mutluluğunu lekelemek istiyordu. Gelecek kara renklerle boyanıyordu. Hor görüyordu kendini.

Bu an korkunç oldu; ruhu bilinmedik ülkelere yol alıyordu. Dün yepyeni bir mutluluk tatmıştı; şimdi ise kendini korkunç bir felâkete yuvarlamış buluyordu birden. Böylesi acılar hakkında hiçbir düşüncesi yoktu, bu acılar aklını başından aldı. Bir an aklına gidip kocasına Julien'in sevmekten korktuğunu söylemek düşüncesi geldi. Bu ondan söz açmak olurdu. Bereket ki belleğinde bir zamanlar, düşününden bir gün önce teyzesi tarafından verilmiş bir öğüde rastladı. Ne de olsa evin başbuğu sayılan bir kocaya açılmış sırların tehlikesinden söz ediyordu bu öğüt. Acısının sonsuzluğu içinde, ellerini oğuşturuyordu.

Birbirini tutmaz ve acı hayallerle oradan oraya sürüklenmişti. Kâh sevilmemiş olmaktan korkuyor, kâh korkunç suç düşüncesi, ertesi gün sanki boynunda zinasının olanım bitenini millete açıklayan bir levha ile götürülüp Verrieres genel alanında bir direğe bağlanmış gibi, kıvrım kıvrım kıv-randırıyordu onu.

Bn. de Renal'm hayat üzerine hiçbir denemesi yoktu; iyice açığöz olsa da bütün aklı tıkr tıkr işlese bile, Tan-n'ının gözlerinde suçlu olmakla, alandaki dört bir çevreden gelme nefretin o en gürültülü gösterileri altında ezilmiş olmak arasında hiçbir ayırım görmüş olmazdı.

Zina ve bu suçun, akli sıra, peşinden getirdiği her biçim alçaklıkla dolu korkunç düşünce, onu biraz rahat bırakınca, sanki geçmişte olduğu gibi, Julien'le güzel güzel va-şama beğenisini düşünmeğe başlayınca, Julien'in bir başka kadını sevdiği korkunç fikre saplanmış buluyordu kendini. Delikanlı resmini yitirmekten, ya da bu resmi görerek onu suç ortağı yapmaktan ödü koptuğunda yüzünün sapsarı ke-

79

sildiğini görür gibi idi hâlâ. Böyle duru ve böyle soylu bu yüzde ilk olarak korku görmüştü. Delikanlı kendisine ya da çocuklarına karşı hiç heyecanlanmamıştı böyle. Bu katmerli acı insan ruhuna dayanabilir diye saldıği olanca amansız keskinliğe vardı. Bn. de Renal, sezmeden oda hizmetçisini uyandıran çığlıklar kopardı. Birden, yatağının başında bir ışık belirtisinin parıladıgını gördü, Elisa'yı tanıdı.

Çılgınlığı arasında :

— Seviyor mu o sizi? diye bağırdı.

İçinde bayanını gördüğü korkunç zihin karışıklığından şaşırın oda hizmetçisi, bereket, bu garip söze hiç dikkat etmedi. Bn. de Renal, pot kırdığını anladı. «Ateşim var, dedi ona, hemen de galiba, sayıklıyorum, biraz yanımda kalınız.» Kendini tutma zorunluğundan iyice utanmıştı, daha az acı çekiyordu; yarı uykulu durumunun darmadağın ettiği akli başına gelmişti gene. Oda hizmetçisinin dik dik bakmalarından kurtarmak için, ona gazeteyi oku diye buyurdu ve La •Quotidienne'den uzun bir yazı okuyan bu kızın hım hım sesini dinlerken de, Bn. de Renal, Julien'e bir daha gördüğümde gerçekten soğuk davranacağım diye erdemli karar verdi

BÖLÜM XII

BİR YOLCULUK

Paris'te kibar kişiler bulunur, taşrada İse karakter sahibi insanlar olabilir.

SIEYES

Ertesi sabah, daha saat beşte, Bn. de Renal ortalıkta görünmeden önce Julien, kocasından üç günlük izin koparmıştı. Hiç gönlü çekmediği halde Julien, kadını görme isteği duydu, o güzelim elini düşünüyordu. Bahçeye indi, Bn. de Renal delikanlıyı bir hayli zaman bekletti. Fakat Julien onu sevmiş olsaydı, kadıncağızı ilk katın yarı örtük pancurları arkasından, alnı cama dayalı görmüş olurdu. Kadın kendisine bakıyordu. En sonu, andlarma rağmen, bahçeye inmeğe karar verdi. O her zamanki solukluğu en canlı renklere bürünmüştü. Bu pek temiz yürekli kadın heyecanlanmıştı

80

doğrusu: kendini zorlayış ve hattâ öfke duygusu bu melek gibi yüze pek çekingenlik veren, derin ve hayatın bütün bayağı düşüncelerinin sanki üstünde olan bu sessizlik ifadesini bozuyordu.

Julien hemen ona yalaştı; tezce atılmış bir şalın açıkta bıraktığı bu öpülesi kollara içi gidiyordu. Sabah havasının serinliği geceki acının her etkiye artık elverişli kıldığı bir tenin parlaklığını büsbütün arttırıyor gibi görünüyordu. Gösterişsiz ve dokunaklı, ama gene de aşağı sınıflarda hiç bulunmayan düşüncelerle dolu bu güzellik Julien'e, ruhunun bugüne kadar duymadığı bir kabiliyeti sezdiriyor gibi idi. Ağgözlü bakışının şaşırıp kaldığı çekiciliklerin güzelliğine iyice kendini kaptıran Julien, göreceğini umduğu o dostça karşılaşmayı hiç düşünmüyordu. Kendisine gösterilmekten kaçınılan, hattâ kendisine haddini bildirmek amacını belirtti-ğijDile sandığı buz gibi duruşun karşısında düpedüz şaşırıldı. Beğeni gülümsemesi dudaklarında söndü: toplumda, hele soylu ve varlıklı bir kadının gözlerinde aldığı yeri getirdi aklına. Yüzünde bir an içinde artık kibir ve kendine öfkele-niştin hiçbir iz kalmadı. Böyle onur kırıcı bir karşılaiş görmek için yola çıkmasını bir saatten fazla geciktirmiş olmasına müthiş bir öfke duyuyordu.

İçinden: «Başkalarına kızan, dedi, olup olacağı bir budaladır: ağır olduğu için düşer bir taş. Ben bir çocuk mu kalacağım hep sanki? Bu biçim insanlara tam paralan karşılığında ruhumdan birşey vermenin güzel alışkanlığını ne zaman kazanacağım? Hem onların ve hem de kendimin saygısını kazanmış olmak istiyorsam, onlara göstermeli ki yoksulluğum zenginlikleri ile ticarete girişmiştir, yoksa gönlüm küstahlıklarından bin fersah uzaktı, hafiften hor görme ve alttan alma oyunları ile erişemeyecekleri kadar pek üstün bir âlemededir.»

Bu duygular genç mürebbinin ruhuna üşüşe dursun, titrek yüzü acılı gurur ve yırtıcılık ifadesi alıyordu. Bn. de Renal bunu görünce şaşırıldı iyice. Karşılaişına vermek istemiş olduğu erdemli soğukluk yerini meraka, ama gördü&ü anı değişmenin olanca şaşkınlığı ile canlanmış bir merak ifadesine bıraktı. Sağlık üzerine, günün güzelliği üzerine sabah söylenen boş sözler, ikisinin de kuruyup kaldı dudakla-

81

rmda. Yargısı hiçbir tutku ile bozulmamış bulunan Julien, Bn. de Renal'a, onunla kendi arasında dostluk bağları bulunduğuna pek az inandığını göstermenin hemen bir yolunu buldu; yapacağı küçük yolculuk üzerinde hiçbir şey söylemedi, onu selâmladı ve uzaklaştı.

Bu kadar candan bakışta bir gün önce okuduğu gamlı kibirden gocunarak, arkasından gidişine bakarken, bahçenin tâ sonundan koşup gelen büyük oğlu, kucağına atılarak, ona dedi ki:

— Tatilimiz var, B. Julien bir yolculuğa çıkıyor.

Bu sözü işitir işitmez, Bn. de Renal sanki vücudunu bir ölüm soğukluğu sarmış sandı; namusu uğruna gamlı, zayıflığı yüzünden de bin kat gamlı idi.

Bu yeni olay bütün düşüncesini doldurdu; geçirdiği o korkunç gece verdiği akıllıca kararları unutup gitti çoktan. Bu alabildiğine sevimli âşığa artık karşı durmanın yolu yoktu, onu büsbütün elde kaçırma konusu vardı.

Sofrada bulunmak gerekiyordu. Sanki bütün bunların üstüne tuz biber eklemek içinmiş gibi olacak, B. de Renal ile Bn. Derville durmadan Julien'in yolculuğu üzerinde konuştular. Verrieres belediye başkanı delikanlının bir izin almak isterken ki o inatçı tavrından garip birşey sezmişti.

— Bu köylü parçası besbelli teklifler almış birinden. Ama bu biri, velev B. Valenod olsun, şimdi maaş olarak verilmesi gereken 600 franklık parayı işitince, gözü korkmuş olacak bir parça. Dün, Verrieres,de düşünüp taşınmak için üç günlük bir mühlet istemiş olmalı; bu sabah da, bana bir karşılık vermek zorunda kalmamak için, dağa gidiyor köylü parçası. Küstahlığa kalkan sefil bir işçi ile hesaplaşmak zorunda kalma, aman ne hallere düştük artık!

Bn.de Renal içinden: «Julien'i nasıl da canevinden vurduğunu bilmeyen kocam, kalkar da, onun bizi bıraktığını söylerse, inanabilir miyim ben acep? dedi. Ah! Herşey karara bağlanmış!» Bari rahat rahat ağlayabilmek, Bn., Derville'in sorularına karşılık vermemek için. müthiş başının ağrıdığını söyledi, sonra da yaatğma yattı.

B.de Renal gene:

F.: 6

82

— Kadınların işte ne mal oldukları, dedi, bu karışık makinelerde hep bozuk bir şey vardır.

Ve homurdanarak çekip gitti.

Bn.de Renal tesadüfen kendisini yakaladığı müthiş tutkunun daha da yaman acıları ile kıvrılırken, Julien dağ sahnelerinin yaratabildikleri en canım görünümüler içinde sevine sevine yoluna devam ediyordu. Vergy'nin kuzeyindeki o büyük sıradağını aşmak gerekiyordu. Büyük akgürgen koruları arasında yavaştan yükselen, tuttuğu keçi yolu, Do-ubs vadisini kuzeyden gösteren yüksek dağın yamacında bitip tükenmez kıvrımlar yapar. Doubs'un akışını güneye çeviren daha az yüksek yerlerde yürüyen yolcunun bakışları, az sonra, verimli Bourgogne ve Beaujolais ovalarına dek uzanır. Gözü yükseklerde olan bu gencin ruhu bu biçim güzelliğe az alışık olduğu halde, böylesine engin ve heybetli bir manzarayı gözden geçirmek için zaman zaman durmaktan alamıyordu kendisini.

Bu yan yoldan, en sonu, dostu genç oduncu Fouque'nin oturduğu, kuş uçmaz kervan geçmez vadiye varmak için, aşmak zorunda kaldığı yerin yakınma, koca dağın doruğuna vardı. Julien onu güreyim diye hiç de iki ayağını bir pabuca sokmuş değildi, hiçbir insan yüzü görmek istemiyordu zaten. Büyük dağa taç ören çıplak kayalar arasına, yırtıcı bir kuş gibi saklanmıştı, kendisine yaklaşacak olan her insanı tâ uzaktan görebilirdi. Kayalardan birinin hemen hemen dikey yamacının ortasında bir mağaracık gördü. Başladı koşmağa, az geçti geçmedi ki bu kuytu yere yerleşmiş oldu. Sevinçten ışıllı gözlerle, içinden: «İşte, dedi, insanlar bana kötülük edemezler burada.» Onun için başka yerde müthiş tehlikeli olan, düşüncelerini yazma beğenisine kendini bırakmak düşüncesi doğdu içine. Ona dört köşe bir taş masa işini görüyordu. Uçuyordu kalemi: çevresini kuşatan şeyi hiç görmüyordu. En sonunda güneşin Beaujolais'den öte dağların ardında gördü battığını.

«Geceyi neden burada geçirmiyeyim ki? dedi içinden, ekmeğim var, başıma buyruğum üstelik!» Bu büyük sözü işi-tinde gönüllü coştı, ikiyüzlülüğü Fouque'nin yanında bile özgür olmadığını fısıldıyordu. Başını iki eli arasına alan Julien, hülyaları ve özgürlük sevinci eriyle kabına sığamayarak,

bu mağarada ömründe tatmadığından çok mutluluk duydu. Düşünmeksizin, alaca karanlığın bütün ışıklarının, birer birer söndüklerini gördü. Bu dipsiz karanlık içinde ruhu, Paris'te günün birinde karşılaşacağını umduğu şeyi gözünde canlandırma hazzı ile titriyordu. Taşrada görebildiği kadınların hepsinden çok daha güzel ve çok daha zekî bir kadındı ilkin bu. Delice seviyor, seviliyordu. Bir süre için ondan ayrı düşerse bu, ün kazanma ve daha çok sevilmiş olma hakkına erişmeğe koşmak için olacaktı.

Paris toplumunun acı gerçekleri içinde yetişmiş bir delikanlı, Julien'in hayal gücünde olsa bile, romanın bu bölümünde soğuk alayla kendinden geçmiş olurdu; büyük işler yerini: «Sevgilisini yanından ayıran kişi, heyhat! Günde iki üç kez aldatılmış olma tehlikesini göze alır» gibi pek belli atasözüne bırakmak üzere, isteğine erişme kaygusu içinde yok olup gider. Genç köylü kendisi ile en yiğitçe işler arasında fırsattan başka hiçbir eksiği olmadığını sanıyordu.

Fakat derin bir karanlık sarmıştı ortalığı, Pouque'nin oturduğu köye ulaşmak için yürünecek daha iki fersahlık yolu vardı. Küçük mağarayı bırakmadan önce, Julien ateş yaktı ve yazmış olduğu herşeyi olduğu gibi yaktı.

Saat sabahın birinde kapısını çalarak dostunu büsbütün hayrete düşürdü. Fouque'yi hesaplarını yazarken buldu. Bu uzun boylu, oldukça biçimsiz yapılı, iri sert çizgili, koca burunlu, ama bu iğrenç görünüş altında alabildiğine babacanlık taşıyan bir delikanlı idi.

— Yoksa şu senin B.de Renal'le bozuştun da mı, damdan düşercesine geliyorsun bana böyle? Julien, bir gün önceki olayları işine geldiği gibi anlattı.

Fouque ona:

— Kal benimle, dedi, görüyorum ki B.de Renal', B. Va-lenod'yu, ilçebay Maugiron'u, papaz Chelan'ı tanımadasın; bu gibi adamların karakterlerindeki incelikleri anlamışsındır; arttırmalara katılacak duruma gelmişsindir işte. Benden daha iyi bilirsin hesap, hesaplarımı sen tutarsın. İşimde avuç dolusu para kazanıyorum. Herşeyi bir başıma yapma imkânsızlığı ile ortak olarak alacağım insanda bir hileye rastlama korkusu beni her gün temiz işlere girişmekten alıkoyuyor. Daha bir ay oldu olmadı ki altı yıldır yüzünü görmediğim, Pontarlier pazarında tesadüfen rastladığım Michaud de Saint -Amand'a altı bin frank kazandırdım. Sen, sen neden kazan-mayasın, bu altı bin frangı, haydi bilemedin üç bin frangı? Zira, o gün sen yanımda olmuş olsaydın, o korunun kesilmesi işinde arttırmaya girmiş olurdu, hepsi de bunu hemen benim üzerime bırakmış bulunuyordu. Ortağım ol.

Bu teklif Julien'e huzursuzluk verdi, çılgınlığını altüst -ediyordu. Fouque bir başına yaşadığı için, iki dostum Home-ros'un kahramanları gibi kendi elçeğizleriyle hazırladıkları yemek boyunca, Julien'e hesaplarını gösterdi, ona odun işinin kendisine ne para getirdiğini bir bir anlattı. Julien'in zekâsı ve huyu hakmda Fouque'nin çok sağlam düşüncesi vardı.

Bizim delikanlı en sonu çam tahtasından yapıma ocağında kaldı bir başına, içinden: «Doğru, dedi, burada birkaç bin frank kazanabilir, sonra artık Fransa'da hâkim olacak olan modaya uyarak, daha çıkarlıdır diye ya asker ya da papaz olabilirim. Biriktirmiş olacağım biraz para bütün şu ufak tefek güçleri ortadan kaldırır. Bu dağda kendi yağım la kavrulup dururken, bütün o salon adamlarının aklını kurcalayan bir yığın şeyin içinde bulunduğum uğursuz bilgisizliği hafifletmiş olurdu bir parça. Fakat Fouque evlenmeği kulak arkası ediyor, bana yalnızlığın kendisini bedbaht ettiğini söyleyip duruyor. Ticaretine yatıracak parası olmayan birini ortak alırsa, kendisini hiçbir zaman yüzüstü bırakmayan bir arkadaş edinme umudu ile alır besbelli.» Julien öfke ile: «Dostumu aldatacak mıyım?» diye bağırdı. Kurnazlığı ve her biçim içtenlikten oluşu, uluorta kurtuluş yolları sayılan, bu yaratık, bu kez kendisini seven bir adam hakkında en ufak incelik noksanlığı düşüncesine bile dayanamadı.

Ama Julien birden sevindi, reddetmek için vardı bir nedeni.» Nasıl! yedi sekiz yılımı alçakça mı yitireceğim ben! Yirmi sekizime kadar böyle mi kalayım! iyi ama, bu yaşta, Bonaparte en büyük işlerini becermişti. Bu odun satışları peşinden koşarak ve birkaç aşağılık düzenbazın gözüne girerek yalan dolanla birkaç para kazanmış olacağım zaman, sayesinde bir ün sağlanan kutsal ateşi hâlâ içimde duyacağımı kim der bana?»

Ertesi sabah, Julien, ortalıklık işine artık olup bitmiş gözü ile bakan temiz yürekli Fouque'ye, papazlık mesleğine karşı duyduğu çağrının bunu kabul etmeğe kendisine engel olduğunu büyük bir soğukkanlılıkla söyledi. Fouque inanmıyor du buna.

— Düşün ama, diye tekrar etti ona, ya seni ortak alayım ya da istersen, yılda dört bin frank vereyim sana? Bir de seni kunduralarındaki çamur kadar hor gören B.de Renal'a dönmek istiyorsun! Elinde iki yüz liran oldu mu, papaz okuluna girmekten kim alıkoyar seni? Danasını söyleye-yim, seni memleketin en iyi papazlığına getirmeği alıyorum ben üzerime.

Fouque sesini alçaltarak:

— Zira, dedi, şuna, buna ötekine ben veririm yakacak odun. Onlara bayağı odun fiyatından bana parasını ödedikleri halis meşe veririm, fakat bu para az da faiz getirmez değil hani.

Julien'in kutsal ateşini hiçbir şey söndüremedi. Fouque en sonunda onun biraz kafadan kontak olduğunu sandı. Üçüncü gün, sabah erken erken, Julien büyük dağın kayaları arasında gününü geçirmek üzere ayrıldı dostundan. Yeniden mağaracığını buldu, ama içinde ruh barışı yoktu artık, dostunun teklifleri bu barışı çekip almıştı ondan.

Herkül gibi, kötülükle erdem arasında değil, ama sağlam bir mutluluğun yetersizliği ile gençliğinin olanca kahramanca hayalleri arasında bulunuyordu. İçinden: «Demek gerçek gücüm yok» diyordu; -içini en çok yiyip bitiren kuruntu da bu idi. «Ekmeğimi kazanma yolunda harcanmış sekiz yıl olağanüstü şeyleri yaptıran o kutsal gücü benden alacak diye korktuğuma bakılırsa, büyük adamlar yaratılan hamurdan değilim ben.»

BÖLÜM XIII

DELİKLİ ÇORAPLAR

Bir roman: bir aynadır, yol boyunca gezdirilen.

SAİNT - REAL.

Julien eski Vergy kilisesinin o güzel yıkıntılarını görünce, Bn. de Renal'ı evvelki günden bu yana bir kez olsun düşünmemiş olduğunu sezdi. «Geçen gün yola çıkarken bu kadın bana, bizi birbirimizden ayıran sonsuz açıklığı, bir işçi oğlu olarak davrandı bana. Bir gün önce elini tutmama pişman olduğunu anlatmak istedi bana besbelli... Ama pek güzeldi, bu el doğrusu! O ne büyüleyici şey o! Bu kadının bakışlarında ne asalet var öyle!»

Pouque ile çalışarak yükünü tutma yolu Julien'in dü-, şüncelerine göze batan bir kolaylık veriyordu; düşünceleri öyle kızgınlıkla, kibar insanlar karşısındaki yoksulluğunu ve küçüklüğünü iyice duyma ile pek altüst olmuyordu. Sanki yüksek bir burunda durmuş, yargı verebiliyor, korkunç yoksulluğa ve hâlâ zenginlik saydığı ortahalliliğe tepede» bakıyordu. Durumunu olduğu gibi görmekten uzaktı, ama bu küçük dağ gezintisinden sonra kendini daha başka bulmak için yeterince açıkgörüllük gösterdi.

Kendisinden istediği, yolculuğunun kısa öyküsünü dinlerken Bn. de Renal'm müthiş heyecanlanmasına şaşırıp kaldı.

Fouque'nin evlenme tasarıları, acı sevdalan vardı; iki dostun konuşmalarını bu konu üzerinde uzun boylu dert yanırlar doldurmuştu. Erken erken mutluluğu tatmış olduktan sonra Fouque sevilmekte yalnız olmadığını anlamıştı. Bütün bu masallar şaşkına çevirmişti Julien'i; bir yığın yeni şey öğrenmişti. Her biçim hayal ve düşünce dolu münzevi hayatı onu, gözünü açabilen herşeyden uzaklaştırmıştı.

Yokluğu sırasında, Bn. de Renal için hayat birbirinden başka, ama hepsi de çekilmez bir işkenceler akını olmuştu; kadıncağız gerçekten hasta idi.

Julien'in geldiğini gördüğünde, Bn. Derville kuzinine:

— Aman, dedi, sen bu akşam, keyfin yerinde olmadığı için bahçeye çıkamazsın, nemli hava rahatsızlığını arttırır senin.

Bn. Derville, tuvaletinin son derece sadeliğinden dolayı B.de Renal tarafından durmadan azar işiten dostunun, Paris'ten gelme delikli çoraplar ve cici bici ayakkabıcıklar almasını hayretle karşılıyordu. Bn. de Renal'm üç gündür tek eğlencesi modaya pek uygun güzel bir kumaştan, bir yaz elbisesi biçmek ve hemen Elisa'ya d'ktirmek olmuştu. Bu giy-

87

si Julien'in gelişinden bir kaç dakika önce bitmişti. Bn. de Renal elbiseyi hemen giydi. Artık dostunun kuşkusu kalmadı. Bn. Derville: «Zavallı seviyor!» dedi içinden. Hastalığını tekmiil garip düşüncelerini anlamıştı.

Julien'le konuştuğunu gördü. Yanaklardaki solukluk hemen ateş gibi al al oluyordu. Genç mürebbininkine dalmış gözlerinde sıkıntı okunuyordu. Bn. de Renal her an açıklamasını, evi bırakıp gidecek mi yoksa evde kalacak mı diye bildirmesini bekliyordu. Julien, düşünmediği bu konuda hiçbir şey söylemiyordu. Amansız çırpınışlardan sonra, Bn. de Renal ona, en sonunda titrek, bütün tutkusunun açığa vurulduğu sesle şunu demeği göze aldı:

— Başka bir işe girmek için bırakıyor musunuz öğrencilerinizi?

Julien Bn. de Renal'm heyecanlı sesinden ve bakışından şaşırıldı. «Bu kadın seviyor beni, dedi içinden; fakat gururunun üstesinden gelemediği bu geçici zayıflık anından sonra, hele gitmemden de artık korkmaymca, burnu gene bir karış havaya kalkar.» Bu ikicikli durum düşüncesi, Julien'in aklından, yıldırım gibi geçti, kararsız kararsız karşılık verdi:

— Bu kadar sevimli ve bu kadar temiz süt emmiş çocuklardan ayrıldığıma pek üzüleceğim ama, belki de ayrılmak gerekecek. İnsanın kendisine karşı da ödevleri vardır.

Bu kadar temiz süt emmiş sözünü söylerken (Julien'in yeni öğrenmiş olduğu şu kibarca sözlerden biri idi bu), derin bir antipati duygusuyla sarsıldı.

«Bu kadına göre, ben diyordu içinden, temiz süt emmiş -değilim.»

Bn. de Renal, onu dinlerken, zekâsına, güzelliğine hayran oluyor, kendisine açtığı şu yola çıkma konusunda yüreği parça parça oluyordu. Julien'in yokluğu sırasında, Vergy' ye yemeğe gelmiş bulunan bütün Verrieres'li dostları, kocasının bulup ortaya çıkarma hünerini gösterdiği bu şaşkınlıklar uyandıran adam için onu, sanki inadına, tebrik etmişlerdi. Çocukların ilerlemesinden hiçbir şey anlamıyorlardı doğrusu. İncil'i, hem de lâtincesini ezbere bilme hüneri Verrieres'li adamları belki de bir yüzyıl sürecek bir hayranlıkla doldurmuştu.

88

Julien, kimseyle konuşmadığı için, bütün bunları bilmiyordu. Bn. de Renal'de en ufak soğukkanlılık bulunmuş olsaydı, dört bir yana saldığı ünden dolayı tebrik etmiş olurdu onu, gururu okşanmış olan Julien'de, kadına karşı yumuşak ve güleryüzlü davranırdı, zaten yeni giysi alabildiğine hoşuna da gidiyordu. Güzel giysisinden, bu giysi için Julien'in kendisine söylediği sözden ağız kulaklarına varan Bn. de Renal, bahçede bir gezinti yapmak istemişti; arası pek geçmeden adım atma gücünden uzak olduğunu itiraf etti. Delikanlının koluna girmişti ama bu kol değışi, güçlerini çoğaltmak şöyle dursun, büsbütün sıfıra indirmişti bu güçleri. Gece olmuştu. Julien, daha henüz oturmuştu ki, eski yetkisinden yararlanarak, dudaklarını güzel komşusunun koluna yaklaştırmaya elini eline almağa cüret etti. Bn. de Renal'ı değil de, Fouque'nin sevgilerine karşı göstermiş olduğu küstahlığı düşünüyordu; temiz süt emmiş sözü hâlâ yüreğine ağır geliyordu- Eli sıkıldı ama, bu ona hiç bir zevk vermedi. Bn. de Renal'm bu akşam pek açıktan açığa davranışlarla gösterdiğinden koltukları kabarmak, hiç değilse saygı duygusu duymak şöyle dursun, güzellik, zariflik, tazelik onu hemen hemen duygusuz kıldı. Ruhun duruluğu, her soydan kin heyecanının yokluğu gençlik çağını uzatır besbelli. Güzel kadınların çoğunda ilk yaşlılığa dönen yüzdür.

Julien bütün gece yüzü bir karış asık durdu; bugüne gelinceye kadar tesadüfe ve topluma karşı öfkelenirdi yalnız; Fouque ona zenginliğe kavuşmak için iğrenç bir yol gösterdi göstereli, kendine de kızılıyordu. Bu bayanlara arada bir söz söylüyorsa da, kafasının içi hep dolu idi, en sonu sezmeden Bn. de Renal'm elini bırakıverdi öylece. Bu davranış zavallı kadının ruhunu altüst etti; bu davranışta alın yazısının belirtisini gördü.

Julien'in sevgisinden yana emin olsaydı, erdemi kendini ona karşı koyacak güçleri belki bulurdu. Onu büsbütün elden kaçırmaktan korkan aşkı, Julien'in, dalgın dalgın, bir iskemlenin arkasına dayayıp bıraktığı elini tutacak duruma kadar sürükledi kendisini. Bu atılış gözü havalarda olan bu delikanlıyı uyandırdı; sofrada, çocuklarla birlikte en alt başta otururken, kendisine pek korumasına bir gülümseyişle bakan bütün bu alabildiğine kibirli kişilerin bu sahneyi gör-

89

melerini istedi. «Bu kadın artık hor göremez beni: o halde dedi, güzelliğine duygulu davranmalıyım; âşığı olmak boynumun borcu benim.» Dostu tarafından sayıp dökülmüş yalansız itiraflardan önce aklına gelmemişti böyle bir düşünce.

Verdiği ani karar güzel bir eğlence oldu. Kendi kendine: «Bu kadınlardan birini geçirmeliyim elime» diyordu; Bn. Derville ile aşna fişna etmeği haydi haydi tercih edebileceğini gördü; bu kadın pek öyle güzel olmadığı halde kendisini hep, Bn. de Renal'a görüdüğü gibi, koltuğunun altında katlanmış havlı kumaştan bir ceketle, kereste işçisi gibi değil de, bilgisinden dolayı ün salmış mürebbi olarak görmüştü.

Bn. de Renal onu evin kapısı önünde durmuş, gözlerinin akma varıncaya kadar kızaran ve çingırağı çalmayı göze alamayan tam işçi kılığında gördüğünü hatırladıkça daha hoş buluyordu. Memleketteki kentsoyluların pek büyük burunlu dedikleri bu kadın, asiliği, pek az düşünür ve en ufak güven bir insanın değeri ile yaratılmış karakter sözü üzerinde aklına çok şey getirirdi. Onun gözünde yiğitlik göstermiş bir arabacı bıyıklı ve pipolu bir heybetli süvari yüzbaşısından çok daha kahraman sayılmış olurdu. Julien'in ruhunu bütün bildiklerinin, hepsi de soylu ve içlerinde ün kazanmış kalburüstü kişilerini ruhundan daha asil buluyordu.

Durumunun gözden geçirilmesine dalıp giden Julien, Bn. de Renal'ı el üstünde tutmak zorunda idi: «Bu kadının yaratılışı hakkında ne biliyorum? dedi kendi kendine. Şu yalnız: gezime çıkmadan önce elini tutuyordum, o da elimi çekiyordu; bugün ise ben elimi çekiyorum, o tutup sıkıyor. Bana gösterdiği olanca hor görüşlerin ondan öcünü almak için tam fırsat. Tanrı bilir kaç dostu oldu! Sırf buluşmaların kolaylığı yüzünden beni gözüne kestirmeğe kalkıyor belki.»

Üstün bir uygarlığın acısı, ne yazık, böyledir işte! Yirmi yaşında; az çok mürekkep de yalamışsa, bir delikanlının ruhu, kendini oluruna bırakmaktan çok uzaktır, ruhsuz aşk ise çoklaym en sıkıcı işlerden başka birşey değildir.

Julien adlı kendini beğenmiş delikanlı içinden: «Ne olursa olsun elde etmeliyim bu kadını, dedi, günün birinde yükümü tutarsam, biri de mürebbilik gibi aşağılık işi başıma

90

kakarsa, beni bu yola aşkın düşürmüş olduğunu söyleyebilirim.»

Julien elini gene Bn. de Renal'mkinden çekti, sonra gene sıkı sıkı tuttu. Gece yarısına doğru, eve dönerlerken, Bn. de Renal usul usul kendisine:

— Ay, bizi bırakacak, gidecek misiniz? dedi. Julien içini çekerek karşılık verdi:

— Gitmeliyim, zira sizi del'ce seviyorum, bir suç bu... Genç bir rahip için hem de ne suç!
Bn. de Renal koluna yaslandı, öyle yaslanış yaslandı ki yanağı Julien'in yanağının duydu sıcaklığını.

Bu iki insanın geceleri birbirinden pek başka geçti. Bn. de Renal en yüksek ruh sevincinin çılgınlıkları içinde coşmuştu. Erkenden seven oynak bir genç kız aşkın alışır belâsına; gerçek sevgi çağı gelince de, yenilik hazzı olmaz. Bn. de Renal şimdiye dek roman filân okumamış olduğundan, mut-luluğundaki bütün incelikler ona yeni geliyordu. Hiçbir acı gerçek onu soğutmuyor, geleceğin düşüncesi bile ürpertmiyordu kendisini. Şu an ne kadar mutlu ise on yıl sonrası için de kendini mutlu görüyordu. Daha birkaç gün önce kendisini yiyip bitiren, namus ve B. de Renal'a bağlı kalacağı üzerine ettiği yemin düşüncesi, aklına geldi ama boşuna, beklenmedik bir konuk gibi kovuldu bu düşünce. Bn. de Renal içinden: «Julien'le hiç uzlaşmayacağım, dedi, bir aydır nasıl yaşıyorsak ilerde de gene öyle yaşayacağız. Bir arkadaş olacak o.»

BÖLÜM XIV İNGİLİZ MAKASLARI

On altısında bir genç kız vardı pembe tenli, allık sürerdi bir de.

POLIDORI (9).

Julien'e gelince, Fouque'nin teklifi olanca mutluluğunu bozmuştu düpedüz; hiçbir yerde duramıyordu. «Ah! Karakter mi yok bende, dedi; kötü bir eri olurum Napoleon'un.

91

Ne ise, diye ekledi, evin bayanı ile bir parça dalga geçmem oyalar bir süre beni.

Bereket versin, bu ikinci önemsiz olayda bile, gönlünün içi küstah diline kötü kötü karşılık veriyordu. O güzel giysisinden ötürü. Bn. de Renal'den korkuyordu. Onun gözlerinde bu giysi Paris öncüsü idi. Gururu hiçbir şeyi tesadüfe ve anın havasına bırakmak istemiyordu. Fouque'nin dediklerine ve Kutsal Kitabında aşk üzerine okuduğu birkaç parça konuya dayanarak, iyi bir savaş tasarısı hazırladı. Çok heyecanlı olduğundan, kendisine bile bakmaksızın, bu tasarımı kaleme aldı.

Ertesi sabah salonda Bn. de Renal onunla yalnız kaldı bir ara.

— Sizin Julien'den başka hiç adınız yok mu? diye sordu.

Bu candan soruya, ne karşılık vereceğini bilemedi bizim kahraman. Bu durum tasarısında önceden yer almış değildi, öyle bir tasarı kurma aptallığı olmaksızın, Julien'in işlek zekâsı kendine haydi haydi yardım edebilirdi, şaşkınlık kavrayışlardaki tezliği bile çoğalttı üstelik . Toyluk etti ve topluğunu gözünde büyüttü. Bn. de Renal onu pek tez başışladı. Bu durumda insanı büyüleyen bir saflık işareti buldu. Pek zekî diye gösterilen bu adamda onun gözlerince düpedüz noksan olan şey, saflık durumu idi.

Bn. Derville kimi an ona:

— Senin mürebbicik çok huylandırıyor beni, derdi. Onu durmadan düşünceli ve saman altında su yürütüyor gibi buluyorum yalnız. İkiyüzlü bir adam bu.

Bn. de Renal'a ne karşılık vereceğin bilememesi açısından ötürü iyice kırıldı Julien.

»Benim gibi bir adam bu başarısızlığı gidermek zorundadır» dedi ve bir odadan ötekine geçtikleri anı kollayarak, Bn. de Renal'a bir öpücük kondurması kendi ödevidir sandı.

Bundan daha az hazırlıklı, bundan daha az hoş, daha az ihtiyatsız hiçbir şey olamazdı her ikisi içinde. Az kalsın yakayı ele vermiş olacaktı. Bn. de Renal delikanlıyı çıldırmış sandı. Korktu da beyninden vurulmuşa döndü üstelik. Bu küstahlık ona B. Valenod'yu hatırlattı.

«Onunla yalnız kalsam, dedi içinden, acaba başıma ne-

92

ler gelir?» Bütün namusu uyandı, sevgi söner gibi oluyordu çünkü.

Çocuklarından biri her zaman için yanında bulunacak biçimde davrandı.

Julien için gün sıkıcı oldu, gününü ayartma tasarısını aptalca uygulamakla geçirdi. Bn. de Renal'a bir an için bile bakmadı, çünkü bir bakışın nedeni yok değildi ki; bununla beraber, ayartmak şöyle dursun, sevimli görünmeği bile beceremediğini sezmeyecek kadar budala değildi öyle.

Bn. de Renal onu bu kadar toy ve hattâ bu kadar küstah gördüğüne hayret etmedi hiç de. En sonu, anlatılmaz bir sevinçle: «Akıllı bir adamdaki aşk çekingenlik bu! dedi. Rakibimce hiç sevilmemiş olması mümkün mü?»

Bn. de Renal, öğle yemeğinden sonra, Bray ilçebay B. Charcot de Maugiron'un gelişini karşılamak üzere salona girdi. Epeyce yüksek bir gergefte iş işliyordu. Bn. Derville yanlarında bulunuyordu. Böyle bir durumda, hele ortalık gün güneşken bizim kahraman, ayakkabısını

uzatmağı ve delikli çorabı ile o canım Paris iskarpinini kadın düşmanı ilçebaym büsbütün ilgilerini çeken Bn. de Renal'm şirin ayağına basmağı uygun buldu.

Bn. de Renal müthiş bir korkudur geçirdi; makaslarını, yün yumağını, iğnelerini düşürdü yere, Julien'in davranışı ise, düştüğünü gördüğü makasların yuvarlanışına engel olmak için yapılmış bir boş teşebbüs sayılabilirdi. Bu İngiliz çeliğ nden makasçıklar bereket versin kırıldı da, bunun üzerine Bn. de Renal Julien'in kendisine daha yakın bulunmamasına esefler yağdırmaktan geri kalmadı.

— Düşüşü benden önce gördünüz, önüne geçebilirdiniz bunun; yerine davranışsız iyi bir tekme atmak oldu yalnız bana.

Bütün bu sözler ilçebayı uyuttu ama, Bn. Derville'i değil. «Bu güzel çocuğun ne de aptalca işleri varmış doğrusu!» diye düşündü; bir taşra merkezinin görgüsü bu soy aptallıkları hiç de hoş karşılamaz. Bn. de Renal Julien'e şunu deme fırsatını buldu:

— Dikkatli olun, emrediyorum size. •

Julien kendi topluğunu seziyor, kızıyordu. Bu: Size emrediyorum sözüne kızmasının yerinde olup olmadığına karar

93

vermek için b'ır hayli düşündü. Düşünmek için de oldukça aptallık etti: «Çocukların eğitimi ile ilgili bir iş olursa, bana kalkıp emrediyorum bunu diyebilir ama, aşkıma karşılıkta bulunurken, eşitliği kabul etmeli. Eşitlik olmayınca se-vişilemez...» bütün akli fikri artık eşitlik üzerine bayağı düşünceler uydurmağa kalktı. Bn. Derville'in kendisine birkaç bayağı düşünceler uydurmağa kalktı. Bn. Derville'in kendisine b'rkaç gün önce öğrettiği, Corneille'in şu mısraını öfkeli öfkeli tekrarlayıp duruyordu:

Eşitlikler yaratır ama aramaz eşitlikler,

ömründe yavuklusu bile olmayan, ama bir don-juan rolü oynamakta İsrar eden Julien, bütün gün aptallık üzerine aptallık edip durdu. Aklına ancak tek doğru düşünce geldi; hem kendine ve hem de Bn. de Renal/a canı sıkılmış olduğundan, akşamın ilerlediğini korku ile görüyordu, akşam onun yanma oturacaktı bahçede, üstelik karanlıkta. Bn. de Renal'a papazı'görmek için Verrieres'e gideceğini söyledi; akşam yemeğinden sonra çıktı, tâ ancak gece yarısında döndü' Verrieres'e vardığında Julien, B. Chelan'ı taşınmakla uğraşılıyor buldu; adamcağız en sonu işinden uzaklaştırılmıştı, yerine ise papaz muavini Maslon getiriliyordu. Julien gönlü temiz papaza yardım etti, papazlık mesleğine karşı duyduğu o önüne geçilemez heyecanın onun uygun tekliflerini ilkin kabul etmeğe engel olduğunu, ama şimdi böylesine bir haksızlık gördüğünü, ruhunun kurtuluşu bakımından kutsal buyrukların altına girmemenin daha yararlı olacağına Fourque'ye yazmak düşüncesi geldi aklına.

Julien gönlündeki yürekler acısı ihtiyar kendisini kahramanlığa sürüklerse, b'r açık kapı bırakmak ve gene ticarete başlamak için Verrieres papazının işten uzaklaştırılmasından yararlanacak kadar kurnazlık ettiğine çok sevindi.

94

BÖLÜM XV

HOROZ ÖTÜŞÜ

Aşk dediğin lâtincede de aşktır; Ölüm ise aşktan doğmaktadır, Ama, daha önce, başgösteren acıdır, Ağlayıştır, gamdır, tuzakta* pişmanlıktır.

BLASON D'AMOUR.

Julien'de o bol keseden attığı ustalığın bir parçası olsaydı, ertesi gün Verrieres'e yaptığı yolculuktan doğan etkiden hoşnut kalabilirdi. Yokluğu toyluklarını unutturmuştu. O gün de, bir hayli somurtup durdu; akşama doğru, aklına gülünç bir düşünce geldi, bunu da tutup az bulunur bir küstahlıkla Bn. de Renal'a açtı.

Bahçeye daha henüz çıkmışlardı ki Julien, ortalığın iyice kararmasını beklemeden, dudağını Bn. de Renal'm kulağına yaklaştırdı ve sonra, kadıncağızı temelli lekelemeği göze alarak, ona:

— Bayan, dedi, bu gece saat ikide, odanıza gelecek, birkaç şey söyleyeceğim size.

Julien isteği iyi karşılanmayacak diye korkuyordu; gönül avcılığı rolü ona öyle ağır geliyordu ki, içinin havasına bıraksaydı kendini, birkaç gün odasına çekilebilir, bu kadınları bir daha görmüş olmazdı. Bir gün önceki o ukalâca davranışından ötürü, daha önceki günün olanca iyi başarılarını bozmuş olduğunu anlıyor, hangi kapıya baş vuracağını kes-tiremiyordu doğrusu.

Bn. de Renal, Julien'in kendisine yaptığı acı teklife gerçek, ama hiç de aşırı sayılmayan bir öfke ile karşılık verdi. Delikanlı onun kısa karşılığında hor görüş sezer gibi oldu. Gerçek şu ki bu karşılığa, pek hafiften sesle verilen karşılığa, siz beni ne sandınız cümlesi de karışmıştı.

Çocuklara söyleyecek bir şeyi olduğu yalanı ile. Julien odalarına gitti, dönüşte de Bn. Derville'in yanına, Bn. de Renal'den bir havli öteye oturdu. Kadının kendi elini tutma gibi olanca imkânlarını böylece yok etti. Konuşma ciddî oldu, Julien de kafa-
95

sim yorarak, kimi an susa susa, bu işten alınının akıyla sıyrıldı. İçinden: «Bn. de Renal'ı, daha üç gün önce, bana benim olduğunu inandıran o sevgi işaretlerini gene göstermeğe zorlamak için, diyordu, nasıl iyi bir oyun çevirebilirim ki!»

Julien işlerini sokmuş olduğu karanlık durumdan düpedüz şaşkına dönmüştü. Oysa hiçbir şey başarıdan daha şaşırtıcı değildir.

Gece yarısında ayrılıklarında, karamsarlığı ona Bn. Derville'in hakaretine uğradığını, hattâ ihtimal Bn. de Renal ile bile arasının hiç iyi olmadığını inandırdı.

Pek sinirli olmasından ve alabildiğine hor görülmesinden ötürü, Julien hiç uyumadı. Olanca yapmacığa, olanca tasarıya boş vererek, her günün getireceği mutluluğa bir çocuk gibi kanarak, Bn. de Renal ile günü gününe yaşayıp gitme düşüncesinden çok uzaktı.

Usta oyunlar kura kura beynini yordu durdu ama, bir dakika sonra, bunları saçma buldu; köşkün saatinde saat ikiyi vurduğunda, uzun sözün kısası pek acılı idi.

Horozun ötüşü ermiş Petrus'u nasıl uyandırmışsa bu gürültü de onu işte uyandırdı uykudan. Kendini en zorlu iş anında gördü. Küstah teklifini yapmış olduğu andan bu yana hiç düşünmemişti; teklif amma da fena karşılanmıştı!

Ayağa kalkarken içinden: «Ona saat ikide odasına gedeceğimi söyledim, dedi, Bn. Derville kaç kez söyledi bana, ben feleğin henüz çemberinden geçmemiş ve bir köylü oğluna ya-raşırca kaba insan olabilirim ama, hiç değilse zaaf gös-ternryeceğim.»

Julien'in cesaretinden böbürlenmesine hakkı vardı, şimdiye dek böyle güç bir sıkıntıya sokmamıştı kendini. Kapıyı açarken, öyle tir tir titriyordu ki dizleri zangır zangır ediyordu, duvara dayanmak zorunda kaldı.

Ayağında ayakkabı filân yoktu. Gidip horultusunu duyabildiği B. de Renal'm kapısını dinledi. Üzümüş oldu buna. Demek kadının odasına gitmemek için ortada artık bahane de kalmamıştı. Ama, ey ulu Tanrı! ne yapacaktı ki orada? Hiçbir tasarısı yoktu, olsa bile, akli öylesine karıştı ki bunları gerçekleştirme havasından uzaktı.

Son sonu, ölümü bile gitse bunun binde biri kadar acı duymazdı. Bn. de Renal'ın odasına giden koridorcuğa daldı.

96

Titreyen ve müthiş bir gıcırta çıkaran bir elle açtı kapıyı.

İçeride ışık vardı, şöminenin üzerinde bir kandil yanıyordu; bu yeni felâketi ummuyordu. Kendisinin içeri girdiğini görünce, Bn. de Renal hemen yatağından fırladı. «Aman Allah!» diye bağırdı. Bu anda biraz tuhaflik oldu. Julien anlamsız tasarılarını unuttu da o her zamanki havasına döndü; bu denli güzel bir kadının hoşuna gitmemek delikanlıya acıların en müthişi gibi geldi. Kadının söylenişlerine ancak ayaklarına kapanarak, dizlerini öperek karşılık verdi. Kadın kendisiyle acı konuştuğu için, iki gözü iki çeşme ağladı.

Birkaç saat sonra, Bn. de Renal'ın odasından çıkarken Julien'in, roman ağzı ile söylersek, diyebiliriz ki artık alınacak hiçbir dileği kalmamıştı. Gerçekten, pek toyca bütün beceriksizliğinin kendisine sağlayamadığı bir başarıyı, uyandırmış olduğu aşka ve büyüleyici güzelliklerin kendinde yaratmış bulunduğu beklenmedik izlemine borçlu idi.

Yalnız, en güzel anlarda bile, garip bir gurur kurbanı olarak, kendine gene kadınları ağına düşürmeğe şerbetli bir insan süsü vermeğe çalıştı: üzerinde sevimli diye ne varsa bunu bozmak için inanılmaz özen çabaları gösterdi. Yarattığı coşkunluklara, bu coşkunlukların bir kat daha tadını çoğaltan vicdan azaplarına dikkat edecek yerde, ödev düşüncesi bir an bile gözlerinin önünden gitmedi. Ardından yol almağı kafasına yerleştirdiği o baştacî örnekten ayrılrsa, müt^ hiç bir vicdan azabından ve ölümsüz bir gülünçlükten ödü kopuyordu. Uzun sözün kısası, Julien'i üstün bir insan yapan şey onu tâ ayaklarının dibine gelen mutluluğu içmekten alıkoyan şey oldu besbelli. Yüzünde ışıllı ışıllı renkler olan, ama, baloya gideyim diye allık sürme aptallığını gösteren, on altısında bir kızdı sanki çiçeği burnunda (10).

Hem, artık geri çevrilecek birşeyi kalmadığı zaman, bile Julien'i gerçek bir tiksinişle kendinden itiyor, sonra yeniden kollarına atılıyordu. Durmuyordu bir dalda. Bağışlanamaz günah işlediğini sanıyor ve Julien'i en candan okşayışlarla yora yora cehennem manzarasını örtmeğe çalışıyordu. Kısaca, bizim kahramanın mutluluğunda hiçbir şey eksik değildi, tadını

çıkarabilseydi, elde ettiği kadında ateşli bir duyarlık bile bulabilirdi. Julien'in çıkıp gidişi kendisini

97

istemeye istemeye coşturan heyecanları, içini parça parça eden vicdan azapları ile cenkleşmelerini dindirmede hiç.

«Ey Tanrı'm! Bu mu mutlu olmak, bu mu sevmek, bu mu acep?» odasına girerken, Julien'in ilk düşüncesi bu oldu. Nicedir dilediğini ele geçiren ruhun düştüğü o şaşkınlık ve kaygulu perişanlık durumu içinde idi. O ruh arzu etmeğe alışmıştır, artık arzu edecek şey bulamaz, ama gene de anıları yoktur henüz. Geçit töreninden dönen er gibi, Julien' de davranışmdaki olanca ince yönlerini özenle bir bir gözünün önüne getirmeğe çalıştı. «Acep kendime karşı olan ödevimde hiç kusur ettim mi? İyi oynadım mı rolümü?»

Hem de ne rol? Kadınları avlamağa alışık bir insan rolü.

BÖLÜM XVI

ERTESİ GÜN

Yaklaştırdı dudaklarını dudaklarına, ve Topladı eliyle dağılan saçlarını.

Don Juan, Ş. I, kt. 170

Bereket, Bn.de Renal, Julien'in başarısı karşısında, kendisi için bir anda dünyada herşey olan adamın aptallığını sezmekten pek heyecanlanmış, pek şaşırılmıştı.

Günün ışığını görünce, delikanlıyı git diye zorlarken:

— Ah! Tanrı'm, diyordu, kocam gürültü işittiyse, yandım demektir.

— Hayata esef mi ediyorsunuz yoksa?

— Ah! Çok esef ediyorum şu anda! ama sizi tanıdığımı yanmıyor yüreğim.

Julien ortalık iyice ağardıktan sonra ve tedbirsizce odasına dönmeği şeref saydı.

Feleğin çemberinden geçmiş bir insan gibi görünmenin o çılgınca düşüncesi içinde, en küçük davranışlarını bile bir bir incelediği sürekli özenin, tek yararı oldu; sofrada Bn.

P.: 7

98

de Renal'ı yeniden görünce, davranışı bir ihtiyatlık şaheseri oldu.

Kadın ise, gözlerinin akma dek kızarmadan kendisine bakamıyordu, bir an bile ona bakmaktan edemiyordu; kendi şaşkınlığını görüyor, bunu saklıyayım diye gösterdiği çabalar ise heyecanını büsbütün çoğaltıyordu. Julien ona ancak bir kez gözlerini dikti. Bn. de Renal, ilkin onun ihtiyatlı oluşuna hayran kaldı. Ama arası pek geçmeden, bir tek bakışın bir daha yenilenmediğini görünce, tutuştu etekleri: «Yoksa beni sevmiyor mu artık, diyordu içinden; yazık! Ona göre hayli kocamış bir kadını ben: on yaş büyüğüm ondan.»

Yemek salonundan bahçeye geçerken, Julien'in elini sıktı. Böyle olağanüstü bir sevgi gösterisinin kendisine verdiği sevinç içinde, kadına tutkuyla baktı, çünkü sofrada kadın kendisine çok güzel gibi gelmiş ve gözlerini öne eğerek, zamanını onun olanca güzelliklerini incelemekle geçirmişti. Bu bakış Bn. de Renal'ı avuttu; bütün tasalarını gideremedi; kuruntuları ona kocasına karşı duyduğu vicdan azaplarını unutturdu hemen hemen.

Bu koca sofrada, hiçbir şey sezmemişti; Bn. Derville anlamamış değildi öyle: Bn. de Renal'm düşüp bayılmak üzere olduğunu sandı. Bütün gün, gözüpek ve alaycı dostu, çirkin renkler altında, ona atıldığı tehlikeyi göstermeğe kalkan yarını yamalak sözleri kendisinden esirgememişti.

Bn. de Renal Julien'le tek başına kalmak için yanıp tutuşuyordu; ona kendisini hâlâ sevip sevmediğini sormak istiyordu. Huyunun değişmez yumuşaklığına rağmen, ne kadar da sıkıcı olduğunu söyledi birkaç kez dostuna.

Akşam, bahçede, Bn. Derville işleri öyle düzenledi ki, Bn. de Renal ile Julien'in arasına oturdu. Julien'in elini sıkmanın ve alıp dudaklarına götürmenin tadının güzelce hayalini kurmuş olan Bn. de Renal, ona, bir söz olsun söyleyemedi.

Bu beklenmedik engel heyecanını çoğalttı. İçini bir pişmanlık yiyip bitirmişti. Bir gece önce odasına gelmekle gösterdiği ihtiyatsızlıktan ötürü Julien'e öyle çatmıştı ki, bu gece artık gelmez diye ödü kopuyordu. Bahçeden erken ayrıldı, gidip hemen odasına çekildi. Fakat, sabırsızlığına da-

99

yanamayarak, Julien'in kapısına gidip kulak verdi. İçini yiyip bitiren kuşkuya ve tutkuya rağmen, içeri girmeği göze alamadı hiç de. Bu davranış kendisine adiliklerin en adisi gibi geliyordu, çünkü bu biçim davranış bir taşra atasözünde bile yer almıştır.

Uşakların hepsi yatmamıştı. İhtiyatlı konu son sonu gene kendi odasına dönmeğe zorladı. İki saatlik bekleyiş acılı iki yüzyıl oldu.

Ne var ki Julien kafasına koyduğunu düpedüz yerine getirmekte kusur etmemek için, ödev adını verdiği şeye alabil-. diğine bağlı idi.

Saat biri çalarken, usulca odasından çıktı, evin bayının horul horul uyuduğuna güven getirdi, sonra da Bn. de Renal'm odasına gitti. O gün, sevgilisinin yanında daha da mutluluk duydu, çünkü oynayacağı rolü süreklince az düşündü. Görmemek için gözlerini ve işitmek için de kulaklarını açtı. Bn. de Renal'm ona kendi yaşı hakkında söylediği içine bir güven vermeğe yaradı.

Kadın hiçbir tasarısı olmadan, bu düşünce de gönlünü daralttığından:

— Heyhat! On yaş büyüğüm sizden! Nasıl da sevebilirsiniz beni! diye tekrar edip duruyordu.

Julien bu acıyı anlamıyordu ama, bu acının gerçek olduğunu gördü, bütün gülünç duruma düşme korkusunu unutup gitti hemen hemen.

Ne idüğü belirsiz doğuşlu olduğundan, bir âşık olarak bile, gene de hor görülmüş olmanın budalaca düşüncesi ortadan kalktı. Julien'in coşkunlukları sıkılgan sevgilisinin yüreğine su serptikçe, kadıncağız biraz mutluluk ve sevgilisini inceleme kolaylığı duyuyordu. İyi ki, delikanlı, o gece, bir gece önceki buluşuşa bir eğlence değil de bir başarı havası veren o yapmacık hali hemen hemen takınmadı. Kadıncağız onun davranışından bir rol oynadığını sezmiş olsaydı, bu gamlı seziş bütün mutluluğunu ölünceye kadar elinden alırdı. Bunda yaş ayrılığının acı bir sonucundan başka birşey göremezdi.

Bn. de Renal sevgi kuramlarını hiç düşünmemekle beraber, sevgiden ne zaman söz açılrsa, taşradaki şakanın en

J.Ow

beylik konularından biri, mal ayırımından sonra, yaş ayırımıdır.

Julien, birkaç gün içinde, yaşının bütün ateşiyle coşarak, delicesine aşka düştü.

«İtiraf etmeli ki, diyordu, melek gibi bir ruhu var, güzelliğine de toz kondurulmaz artık.»

Oynayacağı rolü düşünmeği hemen büsbütün unutmıştu. Bir coşkunluk anında ona, bütün kaygularını itiraf bile* etti. Bu itiraf duyduğu tutkuyu son derecesine vardırdı. Bn. de Renal engin bir sevinç içinde: «Demek, diyordu, benim hiç öyle mutlu bir rakibim yokmuş!» Üzerine bu kadar titredığı resim hakkında onu sorguya çekmeği göze aldı; Julien bunun bir erkek resmi olduğuna and içti.

Düşünmek için Bn. de Rânal'a oldukça soğukkanlılık gelince, böyle bir mutluluğun var olmasına, kendisinin de bunu sezememesine şaşmaktan alamıyordu kendini.

«Ah! diyordu, on yıl önce, henüz güzel sayılabildiğim çağda tanısaydım ya Julien'!»

Julien bu gibi düşüncelerden çok uzaktı. Onun aşkı gene yükselme hirsından doğuyordu; yoksul ve pek aşağı görülen bir adam olduğu halde, bu kadar soylu ve güzel bir kadını elde etme sevincinden zil çalıyordu etekleri. Tapınma davranışları, sevgilisinin güzelliği önündeki coşkunlukları son sonu kadını, yaş ayırımı üzerinde biraz avuttu. Otuz yaşındaki bir kadının daha uygar ülkelerde nicedir kazandığı hayat bilgisinden yana biraz nasibi olsaydı, ancak şaşkınlık ve özseverlik coşkusu ile yaşanabilen bir aşkın uzun sürmesi için gönlü titirderdi.

Julien, yükselme sevdasını unutma anlarında Bn. de Renal'm şapkalarına, elbiselerine bile kendinden geçercesine tapıyordu. Kokularını koklamak beğenisine doyamıyordu. Onun aynalı dolabını açıyor da içinde bulunan herşeyin güzelliğine ve düzenine hayran hayran saatler geçiriyordu. Sev-diceği, omuzuna dayanıp, kendisine bakıyor; o da, evlenmeden bir gün önce, bir düğün sepetine yerleştirilen, şu elmasları, şu kumaşları inceliyordu.

Bazan Bn. de Renal içinden: «Böyle bir adamla evlenmiş olsaydım ah! diye düşünüyordu; ne ateşli ruh! Ne güzel geçerdi hayat onunla!»

101

Julien'e gelince, kadın silâhının bu müthiş parçalarına hiç bir zaman bu kadar yakın olmamıştı. «Paris'te bile, diyordu, daha güzel birşey bulunması imkânsızdı!» mutluluğunda karanlık hiçbir nokta göremiyordu artık' Çoğu zaman sevgilisinin içten hayranlığı ve hemen bir o kadar da gülünç kılan boş düşünceyi unutuyordu, öyle anlar oldu ki, ikiyüzlülük alışkanlıklarına rağmen, birçok ufak tefek töreyi bilmediğini, kendisine hayran kalan bu kibar kadına itiraf etmekten sonsuz bir beğeni bile duyuyordu. Sevgilisinin sınıfı sanki onu da yükseltiyor gibi idi. Bn. de Renal, o da, herkes tarafından günün birinde pek yükselecek gözülle bakılan bu akıl küpü delikanlıyı, birçok ufak tefek konuda böyle aydınlatmakta, iç nazların en güzelini buluyordu, Il-çebay ile B. Valenod bile onu takdir etmekten kendilerini alamıyorlardı; kadına daha az budala

gibi görünüyorlardı. Bn. Derville'e gelince, aynı duyguları duymaktan çok uzaktı. Sezer gibi sandığı şeyden umutsuzluğa kapılarak, yerli yerinde öğütlerin, artık akli başından giden bir kadına ağır geldiğini de görerek, sorulması beklenen bir açıklama bile vermeden Vergy'yi bırakıp gitti. Bn. de Renal buna bir hayli gözyaşı döktü ama, o saat mutluluğunun büsbütün çoğaldığını sanır gibi oldu. Bu gidişten sonra sevgilisiyle hemen her gün başbaşa kalabiliyordu. Julien sevdiceğinin sıcak köşesine can atıyordu. Öyle ya, her uzun boylu yalnız kalışında, Fouque'nin uğursuz teklifi gene canını sıkmağa başlıyordu. Bu yeni hayatın ilk gün-lerinde, Öyle anlar oldu ki, ömründe sevmemiş, kimsece ömründe sevilmemiş delikanlı, senli benli olmaktan o kadar hoş beğeni duyuyordu ki, az kalsın o zamana kadar varlığının bile özü olmuş olan yükselme tutkusunu Bn. de Renal'a açacaktı. Fouque'nin teklifinin kendisine verdiği garip heves hakkında ona akıl danışabilmeği istedi, ama küçük bir olay olanca iyi dileğe set çekti.

102

BÖLÜM XVII

BAŞMUAVİN

Ey, bu sevdanın bahan ne de benzersin Bir Nisan gününün o gelgeç ihtişamına; Göstermede şimdi güneşin güzelliğini engin Ve az sonra bir bulut sarmadadır hepsini! VERONATI İKİ GENÇ (II).

Bir akşam güneş batarken, yemiş bahçesinin dibinde, can sıkıcı insanlardan uzakta, sevdiceğinin yanı başına oturmuş, derin derin hayal kuruyordu. «Böyle tatlı anlar, diye geçiriyordu içinden, acep hep sürer mi?» Ruhu bir durum almanın güçlüğü ile dolup taşıyor, çocukluğu sona erdiren ve az zengin gençliğin ilk yıllarını bozan bu umutsuzluk yüklü büyük acıyı düşünüyordu.

— Ah! diye inledi, Napoleon doğrusu Fransız gençlerine Tanrı'ca gönderilmiş insandı! Kim tutacak onun yerini ki? Hali vakti benden kat kat yerinde olan, iyi bir öğrenim görmek için gerekli birkaç kuruşun dibine darı eken, yirmi yaşında bir adam satın almağa ve bir işte sivrilmeğe pek öyle paraları pulları olmayan zavallılar, ne yapacaklar o olmayınca; 12).

Derin bir ah çekerek ekledi:

— Ne yaparlarsa yapsınlar, bu kötü anı bizim ölene dek mutlu olmamıza ket vuracak ya!

Bn. de Renal'm kaşlarını çattığını gördü birden, kadın soğuk ve mağrur bir durum takındı; bu yol düşünme ona bir uşağa özgüdür gibi geliyordu. Kendisinin alabildiğine varlıklı olduğu düşüncesi ile yetişmiş bulunduğundan, Julien de öyledir gibi geliyordu ona. Delikanlıyı kendi hayatından kat kat fazla seviyor ve hiçbir para konusuna önem vermiyordu.

Julien bu yol düşünceleri sezmekten uzaktı. Bu kaç çatış onu gene kendine getirdi. Sözünü değiştirmek ve bahçe kanepesinde hemen yanı başına oturmuş bulunan kibar ka-

103

dma, az önce söylediği sözleri, yolculuğunda dostu odun tüccarından işitmiş olduğunu anlatmak için bir hayli kurnazlık gösterdi. Dinsizlerin mantığı imiş bu güya.

Bn. de Renal, birden, en coşkun yakınlık izinin yerini alan o buz gibi duruşu gene de elden bırakmadan:

— Tuhaf şey! Bu gibi adamlara karışamazsınız artık siz, dedi.

Bu kaç çatışı, daha doğrusu ihtiyatsızlığının pişmanlığı, Julien'i alıp götüreren hayalle dolu ilk yenilgi oldu. İçinden dedi ki: «Bu kadın iyi ve merhametli, benden alabildiğine hoşlanıyor, ama o düşman ülkede yetişmiş. İyi bir öğrenim gördükten sonra, bir mesleğe kapağı atmak için pek öyle avuç dolusu parası olmayan delikanlılar bu sınıfın en korktuğu kişiler olmalıdır. Onlarla çarpışmak için elimize aynı silâhlar verilmiş olsaydı, bu soylu kişilerin acep nice olurdu halleri! Ben ,söz gelişi, Verrieres belediye başkanı olsam, hani her dalganın altından kolayca kalkan, B. de Renal gibi de namuslu olsam! Papaz muavinini de, B. Valenod'yu ve bütün dalaveralarını da bir bir yok ederdim ortadan! Verrie-res'de ne adalet olurdu! Onların beni korkutan kabiliyetleri de yok. Durmadan bocalıyorlar.»

Julien'in mutluluğu, o gün, kat kat üstün olabilirdi. Yalnız bizim kahramanda içten olma cüreti yoktu. Savaşa girişme cesaretini göstermesi gerekti, hem de hemen girişmek! Bn. de Renal Julien'in sözünden deliye dönmüştü, çünkü kendi sınıfından insanlar Robespierre yönetiminin daha çok aşağı sınıflardan, ama iyice okuyup yazmış gençlerin yüzünden geri gelmiş olacağını söylüyorlardı durmadan. Bn. de Renal'm soğuk duruşu bir hayli sürdü, Julien'e dokunur gibi oldu bu. Kendisine böyle düpedüz tatsız birşey söylemiş olmak korkusu kötü kaçır diye nefretini önlüyordu. Yakasını sıkıcı insanlardan kurtarıp da mutlu olduğunda o pek duru ve temiz görülen yüz çizgilerinde bu üzüntü olduğu gibi belirdi.

Julien bundan böyle hülyaya dalmağa cesaret edemedi. Daha durgun ve daha az başı dumanlı idi, Bn. de Renal'ı gidip odasında görmenin ihtiyatsızlık olduğunu düşündü. Onun kendi odasına gelmesi daha yerinde olurdu; bir uşak bizim-

104

kinin evde koştüğünü görünce, bu yürüyüşü birbirinden ayrı bin türlü anlam açıklayabilirdi. Gel gör ki değişikliğin de kendine göre sakıncaları vardı. Julien Fouque'den, din öğrencisi olarak, hiçbir zaman bir kitapçıdan isteyemeyeceği kitaplar almıştı. Bunların yüzünü ancak geceleri açabiliyordu. Çoğu zaman bir ziyaretçi tarafından rahatsız edilmemiş olmak istiyordu, ziyaretçiyi beklemek, yemiş bahçesindeki o küçük olaydan önce olsaydı, bizimkini kitap okumaktan uzak tutardı.

Bn. de Renal'm sayesinde kitapları yepyeni bir biçimde anlayabiliyordu. Kadına bir yığın ufak tefek konu üzerinde sorular sormağı göze almıştı, bunları bilmemek, doğuştan gelme zekâsı ne olursa olsun, kibarlar âlemi dışında doğmuş bir gencin anlayışını düpedüz durdurur.

Pek toy bir kadın tarafından, kendisine verilmiş bu sevda eğitimi, bir mutluluk oldu. Julien kibarlar âlemini tam bugünkü gibi görmeğe başladı. Kibarlar âleminin eskiden, iki bin yıl önce, ya da pek pek altmış yıl önce, Voltaire ve Louis XV döneminde ne biçim olduğunu öğrenmekle zihni hiç de körleşmemişti öyle. Anlatılmaz bir sevinçle, gözlerinin önünden bir perdenin sıyrılıp kalktığını gördü, son sonu Verrie-res'de olup biten şeyleri anladı.

Besançon ilbayı yanında, iki yıldır çevrilen o pek dallı budaklı dalaveralar, ilk ağızda çıktı ortaya. Bunlar Paris-ten gelme, en tanınmış kişilerin kaleminden çıkma mektuplardan güç almıştı. B. de Moirod'nun, bu memleketin en dinî bütün adamının, Verrieres belediye başkanının ikinci değil, başmuavini olması söz konusu ediliyordu.

Rakip diye karşısında, ne yapıp yapıp ikinci muavinliğe indirilmesi gereken bir fabrikatör vardı. Julien memleketin yüksek sosyetesinin gelir B.de Renal* in evinde yeme kyediği zaman, kimi kez yakaladığı o iki-cikli sözleri anladı en sonunda. Bu üzerine toz kondurulmayan sosyete, şehrin geri kalanının, hele liberallerin varlığını bile bilmedikleri bu başmuavin seçimi işi ile iyice ilgilenmişti. Bu işi önemli kılan nokta, herkesin bildiği gibi, koca Verrieres caddesinin doğu kesiminin dokuz ayaktan fazla genişletilmesi gereği idi, bu cadde ana yol olmuştu çünkü.

105

Şimdi, yıkılması gerekli üç evi nsahibi B. de Moirod, başmuavin olursa, hele B. de Renal milletvekili seçilmiş olduğunda, belediye başkanlığına geçerse, gözlerini yumar, ana yol üzerinde bulunan evlere, uluorta ufak tefek onarımlar konulmakla yetinilir, böylece,, de evler, yüz yıl kullanılırdı daha. B. de Moirod'nun ün salmış sofuluğuna ve yüksek merhametine rağmen, onunla anlaşmağa yemin billâh ediyorlardı, çünkü çoluk çocuk babası insandı bu. Yıkılması gereken evler arasında, dokuzu da Verrieres'in en ileri gelen kişilerinin malı idi.

Julien'e göre, bu dalavera, Fouque'nin kendisine göndermiş olduğu kitaplardan birinde adına ilk tesadüf ettiği Fon-tenoy savaşı tarihinden çok daha önemli idi. Akşamları papazın evine gitmeğe başladığı o beş yıldan bu yana Julien'i deliye döndüren şeyler vardı. Ama din bilimine çalışan bir öğrencinin başlıca özellikleri arasında sır saklama ve burnunu her işe sokmama olduğundan, sorular sormağa bir türlü yanaşamamıştı.

Bir gün, Bn. de Renal, Julien'in düşmanı, kocasının da oda uşağı olan adama bir buyruk veriyordu.

Bu adam tuhaf tuhaf:

— Ama, Bayan, bugün ayın son cuması, diye karşılık verdi.

Bn. de Rânal:

— Gidiniz, dedi. Julien:

— Allah Allah! diye atıldı, eskiden kilise olan, şimdi gene kilise haline getirilen o ot deposuna mı gidecek; peki ama ne yapacak ki orada? İşte şu bir türlü çözemediğim sırlardan biri.

Bn. de Renal:

— Bu pek uğurlu, ama pek garip bir toplantı, diye karşılık verdi; buraya kadınlar alınmaz; bu konuda benim bildiğim şey burada herkesin senli benli konuştuğudur' Söz gelişi, bu uşak oraya gidip B. Valenod'yu bulacak, o pek kibirli ve düpedüz budala adam da Ermiş - Jean'm kendisine sen demesine hiç oralı olmayacak, bir de kalkıp aynı biçimde karşılık verecek ona. Orada ne yapıldığını öğrenmek isterseniz, ben bir B.de Maugiron'a ve B. Valenqd'ya sorayım. 93

106

yılı Terreur'ü yeniden ortalığı kasıp kavurursa, günün birinde bizi boğazlamasınlar diye her uşağa yirmi frank veriyoruz.

Zaman uçup gidiyordu. Sevdiceğinin güzelliklerini gözünün önüne getirme Julien'i yükselme tutkusundan alıkoyuyordu. Ona gamlı ve akıllıca konulardan söz açmamak zorunluluğu, kendisi bile sezmeden, kadına borçlu olduğu mutluluğu ve kadının kendi üzerinde yarattığı egemenliği çoğaltıyordu.

Çok akıllı çocukların varlığının onları ancak soğuk soğuk konuşma zorunda bıraktığı anlarda, kadına sevgi saçan kıvılcımlı gözlerle bakan Julin, onun kibarlar âlemi üzerinde söylediklerini, süt dökmüş kedi gibi dinliyordu. Bir yol yapımı ya da bir alım satım konusu hakkında, birkaç tilkice hileyi sayıp dökerken, Bn. de Renal'm akli kendinden geçercesine birden karışıyor, Julien de ona çıkışmak zorunda kalıyordu, kadın delikanlıyı kendi oğlu gibi sevdiği sanısına kapılıyordu. Kibar bir çocuğun daha on beş yaşında öğrendiği bir yığın önemsiz konulara durmadan sâf sâf karşılık vermiyor muydu? Bir an sonra delikanlıya, üstadı imiş gibi hayran kalıyordu. Zekâsı ürpertiyordu onu; bu genç rahipte her gün yarının büyük insanını görür gibi oluyordu düpedüz. Onu papa görüyor, Richelieu gibi başvekil diye görüyordu.

— Acep ben senin ünlü bir insan olduğunu göreceğim kadar yaşayacak mıyım? diyordu Julien'e, büyük bir adam olmak için alan boş; krallığın olsun, dinin olsun büyük insanlara ihtiyacı var. Bizim baylar her gün şöyle demede: «Bir Richelieu özel yargı selini durdurmazsa, herşey mahvoldu demektir.»

107

BÖLÜM XVIII

VERRIERES'DE BİR KRAL

Siz, halktan birinin, ruhsuz, artık damarlarında kan kalmamış bir cesedi gibi oradan oraya fırlatılmaktan başka bir şeye yaramaz mısınız?

Ermiş - element kilisesinde, PİSKOPOSUN SÖYLEVİNDEN.

Üç Eylül günü, akşamın saat onunda, bir jandarma ana caddeyi dört nala geçerek bütün Verrieres'yi uyandırdı; Majeste kralının ertesi pazar günü geleceği haberini ulaştırıyordu, o gün salı idi. İlbay bir muhafız bölüğü kurulmasına izin, daha doğrusu buyruk veriyordu; elden gelen olanca özgü gösterilmeli idi. Vergy'ye bir ulak gönderilmiş oldu. B. de Renal gece geldi ve bütün ili heyecan içinde buldu. Herkesin kendine göre savları vardı; işi en az tıklarında olanlar bile kralın gelişini görmek için balkonlar kiralyorlardı.

Muhafız bölüğünü kim yönetecekti? B. de Rânal, yıkılması söz konusu edilen evlerin sahiplerine yararı dokunacağından, bu işi B. de Moirod'nun üzerine almasının yerinde olduğunu gördü hemen. Başmuavinlik yerine geçme bakımından bu iş basamak olabilirdi. B. de Moirod'nun sofuluğuna diyecek söz yoktu, bağlılık her biçim karşılaştırmanın üstünde idi ama adamcağız, ömründe ata binmemişti. Otuz altı yaşında, her işten çekinen hem attan düşmekten ve hem de gülünç olmaktan ödü kopan bir insandı.

Belediye başkanı onu daha saat sabahın beşinde çağırttı.

— Görüyorsunuz ya, Bay, bütün namuslu kimselerin s1--ze lâyük gördükleri makamı sanki nicedir dolduruyormuşsunuz gibi, düşüncelerinizi anlıyorum. Bu bahtıkara şehirde küçük fabrikalar ilerliyor, liberal partisi, milyoner oluyor, iktidara göz dikiyor, herşeyi silâh diye kullanmasını bilecek.

Kralın, krallığın, herşeyden önce de kutsal dinimizin yararını göz önüne aldım. Siz, muhafız bölüğü kumandanlığına kimi acep uygun görüyorsunuz, Bay?

108

At kendisini çok korkuttuğu halde B. de Moirod, en sonunda bu işi bir kurban gibi kabullendi. Belediye başkanına: «Yüzünüzü ağartacağım», dedi. Ancak yedi yıl önce hanedandan bir prensin buradan geçtiğinde kullanılan üniformaları düzeltmeğe pman kalıyordu.

Saat yedide, Bn. de Renal yanında Julien ve çocuklar olduğu halde Vergy'den geldi. Partilerin birleşmesini diline dolayan, kocalarına muhafız bölüğünde bir iş verdirmesi için kocasını kandırın diye yalvarıp yakaran liberal partisi bayanları ile tıklım tıklım dolu buldu salonu. İçlerinden biri, kocası seçilmedi mi acıdan tatlı canına kıymış olacağını ileri sürüyordu. Bn. de Renal bütün bunları o saat başından savdı. Bin tarakta bezi var gibi görünüyordu.

Julien, kadının rahatını kaçıran düşüncesine bir sır gibi saklamasından hayrete düştü ve daha çok kızdı. İçinden acı acı: «Bunu sezmiştim, diyordu, bir kralı evinde karşılamamanın mutluluğu karşısında sevgisi solda sıfır kalıyor. Bütün bu gürültü patırtı gözlerini kamaştırmış. Kendi sınıfının düşünceleri aklını başından almayınca gene sever beni.»

Tuhaf şey, delikanlı bu yüzden onu daha da sevdi.

Yorgancılar evi doldurmağa başlıyordu, delikanlı ona bir çift söz söyleme fırsatını uzun zaman kollayıp durdu ama boşuna. Son sonu onu, kendi odasından, Julien'in odasından elinde elbiselerinden biri olarak çıkarken buldu. Yalnızdılar. Onunla konuşmak istedi. Kadın dinlemeğe yanaşmadan kaçtı. «Böyle bir kadını sevdiğime ne aptallık ediyorum, büyüklük tutkusu onu da kocası kadar deliye çeviriyor.»

Kadının gözü kocasından daha yüksekte idi, gücendirmekten korktuğu için, Julien'e bir türlü açamadığı büyük isteklerinden biri, onu bir gün olsun, sırtından o kara cübbe-sini çıkarıp atmış olarak görmektir. Böylesine temiz bir kadına göre gerçekten şaşılacak bir kurnazlıkla, Julien oldukça zengin fabrikacı oğullarına, hiç değilse ikisi örnek olacak derecede sadık olan, beş altı delikanlıya tercih edilerek muhafız bölüğüne alınsın diye, önce B. de Moirod'yu, sonra da ilçebay Maugiron'u elde etti. Arabasını ilin en güzel kadınlarına vermeği ve tiğ gibi Normandia atlarını hayran bıraktırmağı kafasına koyan B. Valenod, atlarından birini Julien'e en çok yaka silktiği insana vermeğe gönü yattı. Fakat mu-

109

jhafız bölüğünün hepsinin gök mavisi renginde, altı - yedi yıl önce pırl pırl parlayan güneşten sırma apoletli güzelim alay üniformaları vardı ya da bu üniformalardan, bi-jisini ödünç almışlardı. Bn. de Rönal, yeni elbise istiyor, Be-sançon'a adam yollamak, üniformalı elbiseyi, silâhları, şapkeyi, uzun sözün kısası, bir muhafız bölüğü gönüllüsüne yaraşır herşeyi getirtmek için de geriye ancak dört gün kalıyordu. İşin garip yönü de, Julien'in elbisesini Verrieres'de yaptırmağı ihtiyatsızlık sayıyordu. Bu işe delikanlının olsun, şehrin olsun şaşıp kalmasını istiyordu.

Muhafız bölüğünün hazırlanmasından ve artık son bulmuş genel düşünceden sonra belediye başkanı, büyük dinsel bir törenle uğraşmağa başladı, ••* kralı şehirden bir fersah-çık ötede, Brey-le-Haut'da bulunan Ermiş-Clement'in ünlü türbesini ziyaret etmeden Verrieres'den gitmek istemiyordu. Bir sürü rahip bulunması gerekiyordu, yapılacak en belâli iş demektir bu; yeni papaz, B. Maslon, B. Chelan'in gelmesine ne olursa olsun engel olmak istiyordu. B. de Renal bunun tedbirsizlik olacağını ona tekrar tekrar anlattı ama, bokuna. Ataları uzun zamandır bölgenin yöneticileri olan B. le marki de La Mole de, •*• kralının yanına katılmakla görevlendirilmişti. Kendisi papaz Chelan'ı otuz yıldır tanırdı. Verrieres'e ayak basar basmaz ille de onun halini hatırlarını soracaktı, işinden çıkarılmış olduğunu işitirse, yanında bulundurduğu bütün erkânla birlikte, papazın çekildiği evciğe gidip onu yoklayacak insandı. Ne tokat olurdu bu!

Papaz Maslon:

— Benim alayda olursa, burada da, Besançon'da da yerin dibine geçerim, diye karşılık veriyordu. Aramıza bir jan-senist mi girsin, aman Allah!

B. de Renal:

— Siz ne dersiniz deyin, sayın rahibim, dedi, ben Ver-rieres yönetimini B. de La Mole'un bir hakaretine uğrata-mam. Tanımazsınız siz onu, sarayda olunca yerli yerinde düşünür; ama burada, taşrada, herkesi yeren, alaycı, sırf insanları dara sokmağa çalışan huysuz bir adamdır. Sırf gönül eylendirmek için bizi tutar, liberallerin gözü önünde, kepaze edebilir.

110

Papaz Maslon'un kibri, üç günlük soruşturmada sonra, ancak cumartesiye pazara bağlayan gece, belediye başkanının cesarete dönen korkusu karşısında yok oldu. Yaşı ve hastalıkları engel olmazsa, Brayle-Haut'daki türbenin törenine katılması için, papaz Chelan'a usturuplu bir mektup donatıldı. B. Chelan diyakos yardımcısı olarak kendisine eşlik etmesi gereken Julien için de bir çağrı istedi ve aldı.

Pazar sabahı erkenden, komşu dağlardan akm edip gelen binlerce köylü, Verrieres sokaklarını doldurdu. Ortalık alabildiğine günlük güneşlikti. En sonu, saat üç sularında, Verrieres'den iki fersah ötedeki bir kayanın doruğunda büyük bir ateşin yakıldığı görüldü. Bu işaret kralın bölge sınırına girdiğini bildiriyordu. Bütün çanların sesi ve şehirde bulunan, eski bir İspanyol topunun doldurulup doldurulup ateş etmeleri bu mutlu olay karşısındaki kıvancı hemen belli etti. Halkın yarısı damlara çıktı. Bütün kadınlar balkonlara üşüştü. Muhafız bölüğü yola düzüldü. Millet yıldız yıldız parlayan üniformalara ağızlarının suyu akararak bakıyor, kimi bir akrabayı kimi ise bir dostu tanıyordu. Herkes ürkek eli hep eğerinin eğrek ağacını tutmağa hazır bulunan; B. de Moirod'nun korkusu ile alay ediyordu. Gel gör ki garip birşey bütün öteki konuları unutturdu: dokuzuncu sıranın başında giden atlı, ilkin kimsenin tanıyamadığı pek güzel, ince yapılı bir yiğit idi. Arası pek geçmeden kimilerin-deki bir hayret çığlığı, kimilerindeki hayret sessizliği dört bir

çevreyi saran bir duyguyu dile getirdi. B. Valenod'nun Normandia atlarından birine binen bu genç adamın, kerestecinin oğlu, küçük Sorel olduğunu görüyorlardı. Belediye başkanına, hele liberaller arasında atıp tutmadır gitti artık. Papaz kılığına girmiş bu işçi parçası çocuklarının mü-rebbisi olduğu için, falan ve filân bayların, varlıklı fabrika sahiplerinin zararına olarak, demek, muhafız bölüğüne alınmıştı! Bir sarraf karısı: «Bu baylar, diyordu, çamurda doğmuş, bu meymenetsiz küçüğe bildirmelidir haddini.» Yanındaki de: «O ne sinsidir o, kılıç taşıyor bir de, diye karşılık veriyordu, yüzlerini parçalamak için haydi hayli kalleşlik eder.»

Soylu kişilerin sözleri daha acı idi. Kadınlar birbirine bu son kerteye varan uygunsuzluğun sırf belediye başkanı-

nı

jının işi mi yani diye soruyorlardı. Herkesçe, belediye başkanının ne idüğü belirsiz insanı hor gördüğü kabul ediliyordu.

Bunca sözlerin saldırısına uğradığı anda Julien insanların en mutlusu idi. Doğuştan gözü pek olduğu için, bu dağ-sal şehir delikanlılarının çoğundan daha iyi ata biniyordu. Kendisinden konuşulduğunu kadınların gözlerinden okuyordu.

Yepyeni olduğundan, apoletleri daha pırl pırlıdı. Atı her an dikine doğruluyor, o da uçuruyordu sevincinden.

Hele, eski tabyanın yanından geçerken, küçük topun gürültüsü atını sıradan dışarı çıkardığında, mutluluğunun artık sınırı yoktu. Büyük bir tesadüf olacak ki, düşmedi, o andan geri de bir kahraman sandı kendini. Napoleon'un sanki yaveri imiş de bir bataryaya ateş buyruğu veriyordu.

Ondan daha mutlu bir insan vardı. Delikanlının geçtiğini ilkin belediye konağının pencerelerinden birinden gör-, müştü; sonra arabasına bindiği gibi, büyük bir sapa yolda bir çabukta kıvrılarak, atını delikanlıyı tam düzen dışı ettiği anda yetişip gelerek yüreği heyecandan titredi. Daha sonra, şehrin bir başka kapısından, uçar gibi çıkıp giden araba, kralın geçmesi gereken yola vardı, yirmi adım geriden, göz gözü görmez bir toz - duman içinde muhafız bölüğünü izledi. Belediye başkanı Majeste'lerine hoş geldiniz söylevini çekme şerefine erdiğinde, o nbin köylü: «Yaşasın kral!» diye bağırıldı. Bir saat sonra, bütün söylevler dinlenip de kral şehre gireceği anda, küçük top, başladı ardarda ateşe. Ne var ki Leipsick ve Montmirail'de kurtlarını dökmüş olan topçuların değil, yarının başmuavininin, B. de Moirod'nun başına bir iştir geldi. Atı zavallıyı ana yolda bulunan biricik •çamurlu çukura bırakıverdi öylece, bu da bir hayli gürültü yarattı, kralın arabasının geçmesi için onu buradan çekip çıkarmak gerekti çünkü.

Majeste o gün bütün kırmızı perdeleri ile süslenmiş yeni güzel kilise önünde indi. Kral yemek yemek, sonra eren Clement'm ünlü yatırını gidip ziyaret etmek için de hemen arabasına binmek zorunda idi. Kral kiliseye girer girmez, Julien atını doludizgin B. de Renal'm konağına sürdü. Burada, gene o havı dökülmüş kara setreyi giymek üzere, güzelim gök mavisi üniformasını, kılıcını, apoletlerini içini çe-

ke çeke çıkardı. Yeniden atladı atma, birkaç dakika içinde soluğu bir tepenin doruğunda bulunan Bray-le-Haut'da aldı (13). Julien: «Heyecan bu köylüleri coşturmuş, diye düşündü. Verrieres'de adam bolluğu var, bu köhne manastırın çevresinde de on binden aşırı köylü işte.» İhtilâl vanda-lizmi (14) yüzünden yarı yarıya yıkılmış bu manastır, Resta-uration'dan bu yana gene güzelce onarılmıştı, şimdi ise mucizelerden söz açılmağa başlanıyordu. Julien rahip Chelân'ı buldu ama, adamcağız onu bir güzel haşladı, derken kendisinden bir cübbe ile bir hırka aldı. Hemen giyindi ve genç Agde piskoposunun yanma giden B. Chelan'ın takıldı kuyruğuna. Bu piskopos B. de La Mole'un bir yeğeni oluyordu, işine daha yeni adanmıştı, krala türbeyi göstermekle görevlendirilmişti. Gel gör ki bu piskoposu bulamadılar.

Papazlar kurulu yerinde duramıyordu. Eski manastırın karanlık ve gotik dehlizinde başkanını bekliyordu. 1789 yılından sonra yirmi dört chanoine'dan bir araya gelmiş, Bray -le-Haut'nun eski papazlar kurulunu temsil etmek üzere yirmi dört papaz toplanmıştı. Piskopos'un gençliğini üç çeyrek saat diline doladıktan sonra papazlar, kralın geldiğini, kilisedeki yere gitme zamanının başgösterdiğini bildirmek üzere B. Chelan'ın Monseigneur'e gitmesinin uygun olacağını düşündüler. B. Chelan'ın yaşlı başlı oluşu kendisini baş seçtirmişti; Julien'e gösterdiği kızgınlığa rağmen, ona ardından gelmesini işaret etti. Julien papaz hırkasını ustaca giymişti. Rahiplerce kullanılan bilmem hangi süs kuralına göre, kıvrır kıvrır güzel saçlarını dümdüz taramıştı; fakat, B. Chelan'ın öfkesini çoğaltan bir unutkanlık yüzünden olacak, cübbesinin kıvrımlı eteği altından muhafız bölüğünde işe yarayan mahmuzları sırtıyordu.

Piskoposun dairesine gelince, renk renk elbiseler giymiş dev gibi uşaklar ihtiyar papaza yukarıdan bakarak Monseigneur'un kimseyi görmeyeceğini bildirdiler. Bray-le-Haut ruhanîler kurulunun başkanı olmak dolayısıyla, her zaman için tören yöneticisi piskoposun yanına kabul edilmiş olmağa hakkı bulunduğunu açıklamak isteyince kendisini alaya aldılar.

Uşakların küstahlığı Julien'in yüksek kibrine dokundu. Her gördüğü kapıyı kurcalaya kurcalaya, eski manastırın

114

başladı yatak odalarını dolaşmağa. Küçük bir kapı onun zorlayışlarına dayanamayıp açılıverdi, o da kendisini Monseigneur'un kara setreli ve boyunları zincirli oda uşakları arasında buldu. Telâşlı durumunu gören bu baylar piskopos tarafından çağrıldığını sandılar da içeri girmesine aldırış etmediler. Birkaç adım attı ve kendini zifir gibi karanlık duvarları olduğu gibi kara meşe tahtası ile kaplı bir koca gotik salonda buldu; bir teki bir yana bırakılırsa, ogive (15) biçim pencereler tuğla ile örülmüştü. Bu örme işindeki kabalık hiç bir şeyle giderilememişti ve kaplamanın tâ eskiden kalma ihtişamı ile yürekler acısı bir tezat meydana getiriyordu. Bourgogne'un tarihsel eser meraklıları içinde ün salmış, Dük Küstah Charles'm 1470 yılma doğru bir günahının kefareti olarak yaptırmış olduğu bu salonun her iki büyük yanı nice ince tahtadan oyma levhalarla süslenmişti. Bu levhalarda, Apocalypse'in (16) çeşit çeşit renkli tahtalardan işlenmiş bütün mucizeleri görülüyordu.

Kel tuğlaların ve hâlâ bembeyaz görünüşü ile, değeri sönüp gitmiş bu yürekler acısı ihtişam, Julien'e dokundu. Sessiz sessiz durdu. Salonun öte ucunda, ışığın içeri süzül' düğü tek pencere yanında oradan oraya götürülebilir, maun ağacından bir ayna gördü. Sırtına menekçe renginde cübbe geçirmiş ve omuzlarına dantelâdan rahip atkısı atmış, ama, başı açık genç bir adam, aynanın üç adım kadar berisinde durmuştu. Bu ayna böylesi yerde tuhaf kaçıyordu, hem, besbelli, buraya ilden getirilmişti. Julien genç adamın kızgın olduğunu gördü sağ eli ile, aynaya doğru ciddî kutlama işaretleri yapıyordu.

Bizimki: «Bu da ne? diye düşündü. Bu genç rahibin yaptığı bir hazırlık töreni mi? Belki de piskoposun yazmanıdır... Uşaklar gibi küstahlık edecek... Dinim hakkı için, ne olursa olsun, deneyelim bir.»

İlerledi ve gözünü durmadan o tek pencereye dikerek ve bir an bile aralık vermeden yavaşça yapılmış kutlama işaretlerinde bulunmağa devam eden bu genç adama bakarak, ağır ağır salonu bir baştan bir başa geçti.

Yaklaştıkça, onun öfkeli halini daha iyi seçiyordu. Dan-

F.: 8

ÎÎ4

telâlî atkının zenginliği Julien'i muhteşem aynanın birkaç adım berisinde durdurdu elinde olmayarak.

En sonunda, içinden: «Konuşmak benim ödevim» dedi, fakat salonun güzelliği onun heyecana boğmuştu, kendisine söylenecek acı sözlere şimdiden üzülmüştü.

Genç adam onu aynadan gördü, arkasını döndü ve hemen öfkeli durumunu bırakarak, en tatlı sesle ona dedi ki:

— Tamam mı! Düzeltildi mi iş, en sonunda, Bay? Julien, göğsünün üzerindeki o göğüs haçını gördü: Agde

piskoposu idi bu. Julien: «Ne de gençmiş, diye düşündü; pek altı ya da sekiz yaş büyük benden!...»

Ve mahmuzlarından utandı.

Çekinerek:

— Monseigneur, dedi, ben, ruhanîler kurulu başkanı B. ^Chelan tarafından gönderildim.

Piskopos Julien'in sevincini büsbütün çoğaltan kibar bir tavırla:

— Ya! Bana çok övdüler onu, dedi. Yalnız, özür dilerim, Bayım, ben sizi tacımı getirecek olan kimse sandım. Paris'te fena sarıp sarmalamışlar onu; üst tarafındaki gümüş sırma zedelenmiş iyice.

Genç piskopos üzgün üzgün:

— Pek çirkin durur doğrusu, diye ekledi, bir de bekletiyorlar beni!

— Yüksek müsaadenizle, gidip alayım tacı, Monseigneur?

Julien'in güzel gözleri etkisini gösterdi. Piskopos hoş bir incelleme:

— Gidebilirsiniz, Bayım, diye karşılık verdi; bana hemen lâzım. Ruhânîler kurulundaki Bayları beklettiğime üzülmüyorum çok.

Julien salonun ortasına gelince, bir daha piskoposa döndü ve onun gene kutlama işaretleri yapmağa daldığını gör-«dü. Julien içinden: «Bu da ne olabilir? diye düşündü, az sonra yapılacak tören için gerekli bir hazırlık bu besbelli.» Oda uşaklarının bulunduğu küçük odaya girdiğinde, tacı ellerinde gördü. Bu baylar, Julien'in o yüksekte bakışı karşısında istemeye isteye kul köle olarak, Monseigneur'ün tacını verdiler ona.

115

Delikanlı bunu taşımaktan gurur duyuyordu: salonu geçerken, ağır ağır yürüyordu; tacı saygı ile tutuyordu. Piskoposu ayna önüne oturmuş buldu; ne var ki, sağ eli, yorgun olmakla beraber, gene arada bir, kutlama işareti yapıyordu. Julien tacını giysin diye ona yardım etti. Piskopos başını salladı.

Memnun bir yüzle Julien'e:

— Oh! durur artık, dedi. Az öteye gider misiniz?

Bunun üzerine piskopos hızlı hızlı odanın ortasına yürüdü, sonra ağır adımlarla aynaya yaklaşarak, gene o öfkeli durumu takındı, ciddî ciddî kutlama işaretleri yaptı.

Julien şaşkınlıktan donup kaldı; anlar gibi olmuştu ama gözü bir türlü tutmuyordu. Piskopos durdu, ciddiyetini hemen yitiren bir tavırla delikanlıya bakarak sordu:

— Ne dersiniz, Bayım, iyi duruyor mu tacım?

— Çok iyi duruyor, Monseigneur.

— Pek arkada değil mi? Arkada durdu mu biraz aptallık hali verir; ne var ki bir subay şapkası gibi gözlerin üstüne eğmekte doğru olmaz.

— Bence çok iyi gidiyor.

— **• kralı saygıdeğer ve besbelli çok ciddî bir ruhanî görmeğe alışmıştır. Ben de, yaşımdan ötürü, pek hafif tavır takınmak istemiyordum.

Ve piskopos gene kutlama işaretleri yapa yapa yürümeğe başladı.

En sonu, anlamağa başlayan Julien, içinden: «Belli, dedi, takdis yapmak için alıştırıyor elini.»

Birkaç dakika sonra piskopos:

— Ben hazırım, dedi. Haydi, Bayım gidip B. Chelan'la ruhanî kuruluna haber salın.

Arası pek geçmeden B. Chelan, peşinde yaşlı mı yaşlı iki papaz, ağır oymalı ve Julien'in sezmemiş olduğu gayet büyük bir kapıdan içeri girdi. Ama bu kez bizimki kendi sırasında, hepsinin gerisinde kaldı, piskoposu ancak bu kapının önüne üşüşen ruhanîlerin omuzları üzerinde görebildi artık.

Piskopos salonunu ağır ağır geçiyordu; eşiğe vardığında rahipler töreî alayı düzeni aldılar. Bir ara bir kargaşalıktan sonra alay, bir mezmur okuya okuya başladı ilerleme-

.116

,ğe. Piskopos B. Chelan'la gene öyle alabildiğine yaşlı bir başka papaz arasında arkadan geliyordu. Julien rahip Chelan'ın buyruğunda olduğu için, tâ Monseigneur'ün yanına kadar sokuldu. Bray-le-Haut manastırının o uzun koridorları aşıldı; ortalık gün güneş olduğu halde, bu koridorlar karanlık ve nemli idi. Son sonu keşiş dairesi kapısına yarıldı. Julien böylesine güzel bir tören karşısında hayranlıktan şaşkına döndü. Piskoposun genç yaşından doğmuş yükselme tutkusunu, bu başpapazın duyarlığı ve sevimli nazikliği yüreğini oynatıyordu. Bu nazklik, B. de Renal'ın iyi günlerinde bile •gösterdiği incelikten büsbütün başka idi. Julien içinden: «İnsan kibarlar âleminin ne kadar ilk safına yükselirse, o kadar ince davranışlarla karşılaşır artık.»

Kiliseye bir yan kapıdan giriliyordu, yüzyıllık kubbelerde birden alabildiğine gürültü yankılandı; Julien kubbeler yıkılıyor sandı. Bu gene küçük bir top atışı idi; sekiz at ile hemen getirilmiş bu top, yerine henüz varmıştı; gelir gelmez de, Leipzig topçuları tarafından ateş düzenine sokulmuş, karşısında sanki Prusya'lılar varmış gibi, dakikada beş kez ateş ediyordu.

Gel gör ki bu şanlı gürültü Julien'de artık hiçbir etki yaratmadı, artık ne Napoleon'u ve ne de onun askerlik zaferini düşünüyordu. İçinden: «Amm da genç yaşta, diyordu, Agde piskoposu olmuş! Agde nere acaba? Eline ne para geçer? İki üç yüz bin frank belki.»

Monseigneur'ün uşakları elde muhteşem bir piskoposluk sayvanı ile göründüler, B. Chelan kollarından birini tutacaktı, ama bu işi Julien aldı üzerine. Piskopos sayvanın altına girdi. Doğrusu yaşını başını almış insan tavrı takınmağı başarmıştı; bizim kahramanın hayranlığını sınırı yoktu artık. «İnsan neler yapmaz ki ustalıkla!» diye düşündü.

Kral girdi. Julien onu pek yakından görme mutluluğuna kavuştu. Piskopos tatlı tatlı, büyük bir saygı göstermeği esirgemedi Majeste'ye söylev söyledi.

Biz Bray-le-Haut törenlerinin açıklamasını yapmıyaca-ğız hiç; bunlar on beş gün bütün bölge gazetelerinin sütunlarını doldurdu. Julien, piskoposun söylevinden, kralın Küstah Charles soyundan gelme olduğunu öğrendi.

117

Daha sonraları bu törenin kaç paraya patladığı gibi hesaplan araştırmak Julien'in işleri arasına girdi. Yeğenini bir piskoposluğa yerleştirmiş bulunan B. de Mole bütün masrafları kendi üzerine alma kibarlığını göstermişti. Bray-le-Haut'daki biricik tören üç bin sekiz yüz franga çıktı.

Piskoposun söylevinden ve kralın karşılığında sonra, Majeste sayvanın altında yer aldı, derken mihrabın yanında duran bir yastığa dindarca diz çöktü. Kilisenin iç bölümü iki basamak merdivenle çıkılan tahta sıralarla doldurulmuştu. Sanki Roma'da, Sixtine kilisesinde, bir etek tutucusunun kardinalinin yanına çömelip oturması gibi, Julien de bu basamakların en üstünde B. Chelan'ın diz dibine çömelmişti. Bir Te Deum*. (17) okundu, buhurdanlar tüttü burcu burcu sayısız toplarla tüfekler patları; köylüler sevinçten ve dinsel erinçten sarhoş oldular. Böylesi bir gün jakobin gazetelerinin yüz sayıda yaptıkları işi allak bullak ediyordu.

Julien, gerçekten içten gelişle dua eden krala altı adım aralıkta idi. Alaylı bakışlı ve hemen hemen işlemesiz bir elbise giyen bodur boylu bir adamı, ilk olarak, gördü. Bu pek yakın elbisenin üstünde gök mavisi bir şerit vardı yalnız. O, Julien'in deyişince kumaşı görülmeyen elbiseleri böyle sırma işlemli olan, bir yığın büyük büyük adamdan daha çok, kralın yanında idi. Birkaç dakika sonra bunun B. de La Mole olduğunu anladı.

«Bu marki benim güzel piskoposum kadar terbiyeli olmasa gerek, diye düşündü. Ah! Rahiplik mesleği insana olgunluk ve uysallık veriyor. İyi ama kral ereni görmeğe gelmiş, ben ise eren filân görmüyorum. Ermiş Clement nerede acep?»

Komşusu, genç bir rahip, saygıdeğer erenin kilisenin yukarısdaki bir yatırda olduğunu söyledi ona.

Julien: «Bir yatır da ne?» diye düşündü.

Ama bu sözün anlamını sormak istemedi. Özeni çoğaldı.

Bir başbuğ gelince, karşılama gereğince yardımcı rahipler piskoposa eşlik etmezler. Fakat yatıra gitmek üzere yola çıkıldığında, Agde Monseigneur'ü rahip Chelan'ı çağırdı; Julien de onun ardından gitmeği göze aldı.

Uzun bir merdiven çıkıldıktan sonra, alabildiğine küçük, ama gotik pervazi ziynetle yaldızlanmış bulunan bir

118

kapıya vardılar. Bu yaldız daha dün vurulmuş gibi parlıyordu.

Kapının önünde, Verrieres'in en kibar ailelerinden yirmi dört genç kız, diz çökmüş duruyorlardı. Kapıyı açmadan önce, piskopos bütün bu güzel kızların ortasında diz çöktü. O yüksek sesle dua ede dursun, kızlar da onun güzel dante-lâlarına, zarıflığına, öylesine genç ve tatlı yüzüne bakmaktan doyamıyorlardı. Bu görünüm kahramanımızdan akıl diye kalan şeyi de alıp götürdü. O anda engizsyon uğruna, hem de yürekten çarpışmağa hazır. Kapı birden açıldı. Küçük yatır alev almış gibi oldu. Mihrap üzerinde sekiz sıra dizilmiş, aralarında demet demet çiçekler oturtulmuş binden aşırı mum vardı. Kapıdan dışarı en duru günlüğün tatlı kokusu taşıyordu dalga dalga. Daha yeni yaldızlanmış yatır çok küçük, ama alabildiğine yüksekti. Julien mihrabın üzerinde on beş ayaktan aşkın boylu mumlar gördü. Genç kızlar bir şaşkınlık çığılı koparmaktan kendilerini alamadılar. Yatırın küçük sofasına yalnız yirmi dört kız, iki papaz ve bir de Julien kabul edilmişti.

Arası pek geçmeden, peşinden B. de La Mole ile başma-beyinci olduğu halde kral geldi. Nöbetçiler de dışarıda, diz çöküp, esas vaziyette durdular.

Majeste kendini atarcasma dua rahlesine gitti. İşte, arkasını yaldızlı kapıya dayamış bulunan Julien, işte ancak o zaman çiçeği burnunda bir kızın çıplak kolu üzerinden, eren Clement'm o nefis heykelini gördü. Tiğ gibi Roma'lı asker elbisesi giymiş eren, mihrap altına gizlenmişti. Boynunda sanki kanar gibi olan geniş bir yara vardı, sanatçı tüm hünerini dökmüştü ortaya; can alıp veren, ama sevimli sevimli parlayan gözleri, yarı yumuktu. Yeni terlemiş bir bıyık sanki yarı kapalı halde dua eder gibi duran bu güzelim ağzı süslüyordu. Julien'iri yanı başındaki genç kız, bunu görür görmez başladı hıçkıra hıçkıra ağlamağa, gözyaşlarmdan biri Julien'in eline damladı.

Ancak on fersahlık tümçevre köylerdeki çanların uzaktan uzağa gelen sesi ile bozulan, pek derin sessizlik içinde bir süre dua edüdikten sonra, Agde piskoposu söz söylemek için kraldan izin istedi. Çok dokunaklı bir söylevi yalın, ama etkisi derin sözlerle sona erdirdi.

— Ey genç hıristiyan kızları, dünyanın en büyük krallarından birini bu kadir ve yüce Tanrı'nın hizmetkârları önünde diz çökmüş gördüğünüzü, ömrünüzce unutmayınız, Ermiş - Clement'in hâlâ kanar gibi duran yarasından da gördüğünüz gibi, yeryüzünde öldürülen, hırpalanan, bu kolu kanadı kırık kullar, ahirette muratlarına ererler. Genç hıristiyan kızları, bugünü siz hiç unutmıyacaksınız, değil mi? Dinsizden nefret edeceksiniz. Bu büyük, yüce, ama rahim Tanrı'ya ömrünüz boyunca bağlı kalacaksınız.

Bu sözler üzerine, piskopos buyruk verir gibi ayağa kalktı.

Elini bir ilham almış gibi kaldırarak:

— Söz veriyor musunuz? dedi.

Genç kızlar, gözlerinden yaşlar aka aka:

— Söz veriyoruz, dediler. Piskopos coşkun bir sesle:

— Andınızı ulu Tanrı adına kabul ediyorum! dedi.

Tören böylece sona erdi.

Kral bile ağlıyordu. Julien ancak nice zaman sonra erenin Roma'dan, Bourgogne dukası Philippe le Bon'a gönderilmiş kemiklerinin nerede olduğunu sorma soğukkanlılığını buldu hemen hemen. Ona kemiklerin o balmumundan nefis heykelin içinde olduğunu söylediler.

Majeste yatırda kendisine eşlik eden kızlara kollarına, üzerine: DİNSİZE LANET, TANRI'YA TAPINIŞ sözleri işlenmiş kırmızı kurdelâ bağlamalarına izin verme lûtfunda bulundu.

B. de La Mole köylülere on bin şişe şarap dağıttırdı. Akşam, Verrieres'de liberaller, kralcılardan ortalığı yüz kat fazla ışıklandırmanın bir yolunu buldular. Kral, yola çıkmadan önce B. de Moirod'nun evine gidip yokladı onu.

120

BÖLÜM XIX

DÜŞÜNMEK ACI ÇEKTİRİR

Hergiünkü olayların büyüklüğü sizden tutkularım ı gerçek belâsını saklar.

BARNAVE.

B.de La Mole'un doldurmuş bulunduğu odaya o her zamanki eşyaları yerleştirirken Julien, dörde katlanmış, gayet kalın bir kâğıt tomarı buldu. Birinci sahifenin altında şunları okudu:

Fransa senato üyesi, kralın emir kulu şövalyesi, v.b. v.b., S.EJB.le marki de La Mole'a.

Bir aşçı kadının kaleminden çıkmış gibi iri iri harfli' bir dilekçe idi.

«Bey le Marki,

«Ben ömrüm boyu dinsel buyruklara boyun eğdim. 93 yılında, sıkı-yönetim sırasında, bombalar ortalığı kasıp kavurduğunda, Lyon'da, benim de unutulmaz günlerim oldu. Törene giderim; her pazar günü mahalle kilisesindeki şaraplı ekmek törenine giderim. 93 yılında bile, iki gözüm önüme aksın ki, paskalya perhizinde kusur etmedim hiç. Aşçı kadını vardı, ihtilâlden önce adamlarım filân vardı, aşçı kadını perhiz tutardı cuma günü. Verrieres'de herkesin saygısını kazandım, bu saygıya lâyık olduğumu da söyleyebilirim. Dinsel törenlerde sayvanın altında, bay papazla belediye başkanı bayın yanı başında yürürüm. Büyük fırsatlarda kendi paracığımın satın alınmış, koca bir mumu taşıyorum. Paris'te maliye bakanlığımdadır belgeler. B. le Marki'-den Verrieres piyango başsaticılığımın verilmesini rica ediyorum, şimdilerde başsaticı pek hasta olduğundan, üstelik seçimlerde kara oy kullandığımdan, ilâh, ne olsa açılacaktır, yeri,
DE CHOLİN.»

Bu dilekçenin bir köşesinde De Moirod imzasını taşıyan üstelik şu cümle ile başlayan bir yazıdüş (18) vardı:

121

«Bu istekte bulunan sadık tebadan dün (19) de söz açmak şerefine ermişim», v.b.

Julien içinden: «Vay anasını, dedi şu, Cholin budalası bile bana ne yolda yürümek gerektiğin, gösteriyor.»

*•• kralının Verrieres'den geçip gitmesinden sekiz gün sonra, konuları, birbiri ardından, kral, Agde piskoposu, Marki de La Mole, on bin şişe şarap, nişan alma umudu içinde, attan düşüşünden ancak bir ay sonra evinden çıkan Moi-rod'nun yürekler acısı düşmesi olan sayısız yalanlar, budalaca sözler, gülünç gülünç tartışmalar, şunlar, bunlar olmuş, ama yalnız, bir kerestecinin oğlu, Julien Sorel, muhafız bölüğüne girdi diye kinayeli konuşma alabildiğine kepazeleş-mişti. Kahvede, sabah akşam, eşitliği yayalım diye dillerinde tüy biten, zengin renkli kumaş fabrikatörlerini, hele bu konuda, bir işitmeli. Bu rezil işin yaratıcısı şu kendini beğenmiş

kadınmış, Bn. de Renal'miş. Sanki ne hakkı varmış? Küçük rahip Sorel'in güzel gözleri ve pembe yanakları daha iyisini söylüyordu.

Vergy'ye döndükten az sonra, çocukların en küçüğü, Stanisla - Xavier, hummaya yakalandı; Bn. de Renal o saat korkunç vicdan azapları çekmeğe başladı. Aşkına ilk olarak böyle uzun uzadıya bir pişmanlık duydu; kendisini nasıl büyük bir günaha sürüklemiş olduğunu, mucize kabilinden, anlar gibi oldu. Pek dinsever bir yaratılıştaki olmasına rağmen, o ana dek, suçunun Tanrı gözündeki büyüklüğünü düşünmemişti.

Bir zamanlar, Sacre-Coeur manastırında, Tanrı'yı delicesine sevmişti; şimdi de Tanrı'dan gene öyle delicesine korktu. Korkusunda hiçbir düşünce olmadığı için yüreğini dağılayan azaplar çok daha amansızdı. Julien anladı ki bir parça düşünüp taşınma kadını yatıştırarak yerde, büsbütün kızdırıyordu; böyle sözleri cehennem ağız diye karşılıyordu. Bununla birlikte, Julien, Stanislas'cığı çok sevdiği için, hastalığından ona söz açmağı yerinde buldu: hastalık ciddî bir durum aldı. Artık dinme neymiş bilmez vicdan azabı Bn. de Renal'm uyumak yetkisini bile aldı elinden; korkunç bir susuştan bir türlü uzaklaşamıyordu; ağzını açmış olsa, Tanrı'-ya da, insanlara da suçunu bir bir söylemek için açmış olacaktı.

122

Başbaşa kalır kalmaz, Julien:

— Yalvarırım size, diyordu, kimseye demeyin birşey; acılarınızın dert ortağı yalnız ben olayım. Beni hâlâ seviyorsanız; açmayın ağzınızı, sözleriniz Stanislas'ınızui dindirmez, ki ateşini.

Fakat avuntuları hiçbir etki yaratmıyordu; Bn. de Râ-nal'ın, kıskanç Tanrı'nın gazabını yatıştırmak için Julien'-den nefret etmesi gerektiğini, yoksa oğlunun öleceğini kafasına koyduğunu bilmiyordu. Sevgilisinden nefret edemediğini anladığı için üzgündü işte alabildiğine. Bir gün Julien'e:

— Bırakıp gidin beni, dedi; Tanrı aşkına, bırakın bu evi, sizin burada bulunmanız öldürüyor oğlumu.

Kısık sesle:

— Tann beni cezalandırıyor, diye ekledi, adildir o; taparım adaletine; günahın korkunç bir de vicdan azabı duymadan yaşıyormuşum! Artık Tanrı'nın gözünden düştüğümün ilk belirtisi bu; günahımın kefareti iki kat ödemeliyim.

Julien, can evinden vurulmuş oldu. Bunda ne ikiyüzlü-lülük görebiliyordu, ne de aşırılık. «Beni sevmekle çocuğunu öldürdüğünü sanıyor ama, beni oğlundan çok seviyor zavallı. İşte, şüphe edemiyorum, vicdan azabı onu öldüren, duygu-lardaki üstünlük bundan ileri gelmede işte. İyi ama ben, bu kadar yoksul, bu kadar kötü yetişmiş, bu kadar bilgisiz olan ben, kimi an davranışlarımda pek kabalık eden ben, nasıl da böyle bir aşk uyandırabilirdim?»

Bir gece, çocuk iyice fenalaştı. Saat sabahın ikisine doğru, B. de Renal onu yoklamağa geldi. Çocuk, ateşler içinde yanan çocuk, kıpkırmızı kesildi ve babasını tanıyamadı. Bn. de Renal hemen kocasının ayaklarına kapandı: Julien artık onun herşeyi anlatacağını ve kendi kendini ölene dek. mahvetmek istediğini gördü.

Bu garip davranış, B.de Renal'ı iyi ki rahatsız etti.

Odadan çıkarken:

— Allah'a ısmarladık! Allah'a ısmarladık! dedi. Karısı, önünde dize gelip onu durdurmağa çalışarak:

— Olmaz, dinle beni, diye bağırdı. Bütün olanı biteni öğren. Benim oğlumu öldüren. Ona ben hayat verdim ama şimdi alıyorum elinden. Tanrı beni cezalandırıyor, Tanrı'nın gö-

123

zünde ben, suçluyum katil gibi. Kendimi yok etmeli ve ayaklar altına almalıyım; bu fedakârlık belki beni Tanrıya yaklaştırır.

B.de Renal hayal gücü yerinde bir adam olsaydı, herşeyi anlardı.

Dizlerine sarılmağa çalışan karısını ite ite:

— Garip düşünceler, diye bağırdı. Bütün bunlar saçma saçma sapan sözler! Julien, gün ışırken doktoru çağirtınız.

Ve odasına yatmağa gitti. Bn. de Renal, kendisine yardım etmek isteyen Julin'i sinirli sinirli iterek, yarı baygın diz çöktü.

Julin şaşırıp kaldı.

«İşte zinanın sonu! dedi içinden... O domuz papazların... yoksa hakkı mı var? Bunca günah işleyen bu papazlar günahın gerçek yüzünü bilme hakkına sahip mi çıkacaklar yoksa? Ne saçma şey bu!...»

B. de Renal çıkıp gideli yirmi dakika olduğu halde, Julien, sevdiği kadının başı hâlâ çocuğun küçük karyolasına dayalı kımiltısız ve hemen hemen baygın durduğunu görüyordu. «Berti tanıdığı için, büyük bahtsızlığa uğramış, yüksek ruhlu bir kadın işte.» dedi.

«Saatler tez geçiyor. Onun için ne gelebilir elimden? Karar vermek gerek. Burada söz konusu ben değilim artık. İnsanlardan ve onların bayağı yapmacıklarından bana ne? Onun için ne gelebilir elimden?... Bırakıp gitmeli mi onu yoksa? Fakat onu en korkunç azapla başbaşa bırakırım sonra. Koca denen bu kukla ona iyilikten çok feanlık ediyor. İleri geri konuşayım derken, kadıncağıza acı bir söz söyleyecek; o da çıldırabilir, kendini pencereden atabilir.»

«Bırakırsam, üzerine düşmeği kesersem, kocasına herşeyi bir bir anlatır. Karısının kendisine getireceği mirasa rağmen, adam kimbilir, bir rezalet çıkarır belki. Ay Tanrı! rahip Maslon denen şu b... herşeyi kalkıj) söyler, o adam ki bu evden artık dışarı çıkmamak için altı yaşındaki bir çocuğun hastalığını ileri sürüyor ama, hiç de maksadı yok değil. Kadıncağız da acıdan ve Tanrı korkusundan, insan üzerinde bildiği herşeyi unuttur, onu yalnız rahip olarak görür.»

Gözlerin açan Bn. de Rânal birden ona:

— Git buradan, dedi.

Julien:

— Sana en yararlı olabileni bilmek için canımı bin sefer verirdim, diye karşılık verdi: seni hiç b ukadar sevmedim,, meleğim, daha açıkçası, yalnız şu anda, sana lâıyk olduğun şekilde başlıyorum tapmağa. Senden uzakta, üstelik benim yüzümden bedbaht olduğumu düşünerek nasıl yaşarım ben! Şimdi kendi acılarımdan söz etmenin sırası değil. Gideceğim, evet, ruhum. Ne var ki, seni bırakırsam, bırakırsam hep, yanarsın sonra. Düşün ki seni alçakçasma evinden kovar,, artık bu rezaleti bütün Verrieres, bütün Besançon dolar diline. Her suç yüklenir, üzerine; ömrün oldukça bu yüz karasından kurtulamazsın...

Kadın ayağa kalkarak:

— Ben de bunu istiyorum, diye bağırdı. Daha iyi ya, acı çekerim.

— Ama bu iğrenç rezaletle sen, onu da felâkete sürüklersin.

— Ben kendimi rezil kepaze eder, kendimi atarım çamura; hem, böylelikle, oğlumu kurtarırım belki. Bu rezalet, herkesin gözünde, toptan bir ceza belki de? Zayıf aklımın aldığına göre bu, Tanrı'ya karşı yapabileceğim en büyük fedakârlık değil mi? Bu alçalışımı belki kabul buyurur da yavrumu bağışlar bana! Bana bundan daha ağır bir fedakârlık göster, yaparım o saat.

— Bırak da cezamı kendi kendime vereyim. Ben, bende suçluyum.

Trappe manastırına çekilmemi ister misin? Bu hayatın çilesi Tanrı gazabını dindirebilir ...Ah! Tanrı'm! Stanislas hastalanacağına ne olurdu ben hastalansaydım...

Bn. de Renal, delikanlının kollarına atılarak:

— Ah! Sen de, sen de seviyorsun onu! dedi. Gene aynı anda onu, dehşetle itti. Yeniden diz çöktükten sonra:

— İnanıyorum sana! İnanıyorum sana! dedi; a biricik dostum benim! Neden Stanislas'm babası değilsin sen! Seni oğlundan daha çok sevmek korkunç bir günah olmazdı artık.

— İstersen kalayım, kalayım da seni artık bir kardeş, gibi seveyim mi yalnız? Günahımın tek kefareti olur bu,. Tanrı'nım gazabını dindirebilir.

Kadın ayağa kalkıp Julien'in başını iki eli arasına aldı ve şöyle az uzaktan gözlerinin önünde tutarak:

— Ya ben, ben, diye bağırdı, ben de mi seni bir kardeş, gibi seveyim! Seni bir kardeş gibi sevmek gelir mi elimden?

Julien hüngür hüngür ağlıyordu. Ayaklarına kapanarak:

— Boyun eğeceğim sana, dedi, ne istersen iste, yapacağım; bence yapılacak herşey bu. Aklım körleşti; hiçbir karar veremiyorum. Seni bırakıp gidersem, kocana kalkıp her-şeyi anlatır, kendini de ateşe atarsın, onu da. Artık, bu rezaletten sonra, adı boynuzluya çıkar. Kalsam, oğlunun ölümüne benim sebep olduğumu sanır, acıdan can verirsın sonra. Benim gitmemin etkisini deneyebilir misin? İstersen, suçumun cezasını çekmek için seni bırakıp gideyim sekiz gün, sekiz günümü seçeceğim uzlette geçiririm. Söz gelimi, Bray -le-Haut manastırında: ama benim yokluğumda kocana hiç bir şey söylemeyeceğine sen de and iç bakalım. Ağzını açarsan bir daha geri gelmiyeceğimi düşün.

Kadın söz verdi, delikanlı gitti, ama iki gün geçmeden çağrıldı geriye.

Sen olmayınca andımı tutmama imkân yok. Bana bakışlarıyla sus diye emretmek için burada her an bulunmadın mı, söylerim sonra kocama. Bu çekilmez hayatın her anı bana bir gün kadar uzun gelmede.

Son sonu Tanrı bu zavallı anaya acıdı. Stanislas artık yavaş yavaş tehlikeyi atlattı. Fakat bu çözülmüş, akli suçunun büyüklüğünü kavramıştı; bir daha da bulamadı dengesini. Vicdan azapları sürüp gitti öylece, içten bir yürekle yapması gerekeni yaptı. Hayatı cennet ve cehennem oldu: Julien'i görmediğinde cehennem, ayaklarına kapandığında da cennet. Varlığını bütün bütüne sevdiceğine vermeği göze aldığı zamanlarda bile, ona : «Artık hiçbir umudum kalmadı, diyordu: Lanetlenmiş, bağışlanmazcasma lanete uğramış kadını ben. Sen gençsin, tutuldun bana, Tanrı seni bağışlayabilir; ama lânetli insanım ben. Biliyorum gün gibi bunu. Yüreğim ağzıma geliyor; cehennem manzarası önünde kim korkmaz ki? Ama işin doğrusu, hiç yanıp yıkılmıyorum. Bu suçu işlemek gerekseydi gene de işlerdim. Yalnız.

126

Tanrı beni bu dünyada ve çocuklarımı elimden almakla cezalandırsın, hak etmediğinden fazlasını tatmış olurum.» Kimi anlarda da :

— Bari sen, Julien'im, diye bağıyordu, bari sen mutlu musun? Seni yeterince seviyor muyum?

Daha aşırı fedakârlıklarla dolu bir sevgiye susayan Juli-en'in çekingenliği ve yaralanıp incinen gururu, bu kadar büyük, bu kadar kesin ve her an yenilenen bir fedakârlık görmeğe dayanamadı. Bn. de Renal'a tapıyordu. «O soylu olmasına soylu, ben ise bir işçi oğluyum ama, seviyor beni... Ben onun yanında aşıklık işi görmekle görevli bir oda uşağı değilim.» Bu korku geçince, Julien varlığın sevdanın olanca çılgınlıklarına, öldürücü kuşkularına saldı.

Kadın aşkından kuşku edildiğini görünce :

— Bari, diye bağıyordu, birlikte geçireceğimiz kısa günlerde bari mutlu kılalım seni! Acele edelim; yarın belki senin olmam artık. Tanrı çocuklarımı elimden alarak ceza-landırırsa beni, yalnız seni sevmek için yaşamağa, bu cinayeti kendimin işlediğini görmeğe kalkışmam boş olur. Ben dayanmam bu acıya. Yaşamak istesem bile, gelmez elimden; deli olurum.

— Ah! Stanislas'm yakıcı hummasına tutulmağı isteyerek bana bunca iyilikte bulunduğun gibi, ben de ne olurdu senin günahını alabilseydim üzerime!

Bu derin ruh bunalımı Julien'i sevgilisine bağlayan duygunun yönünü değiştirdi. Aşkı güzellik önünde duyulan hayranlıktan, onu kendine köle etme gururundan yaratılmış değildi artık.

Mutluluktan pek üstün bir soydandı artık, içlerini yakan alev alabildiğine yükselerek güçlenmişti. Çılgınlıkla dolu coşkunkulukları oluyordu. Mutlulukları başkalarının daha engin gibi görünebilirdi. Ne var ki Bn. de Renal'm biricik korkusunun Julien tarafından sevilmemiş olmaktan ileri geldiği günlerde, aşklarının ilk günlerindeki mutluluğu, dumanı üstüne erinçliği, bulutsuz kıvancı, o duru havayı bulamadılar bir daha. Mutluluklarında kimi kez suç izi beliriyordu.

En1 mutlu ve görünüşte en durgun anlarda, Bn. de Râ-

12T

nal, Julien'in büyümlü bir davranışla elini sıkarak:

— Ah! yüce Tanrı! cehennemi görüyorum, diye.bağıyordu. Ne korkunç işkenceler! Ben hak ettim doğrusu bunları.

Sarmaşığın duvara sarılması gibi sarılarak, Julien'i kollarında sıkıyor da şıkıyordu.

Julien bu coşkun ruhu dindirmeğe boşuna çalışıp çabalıyordu. Bn. de RĜnal onun elini tutuyor, öpücöklere boğuyordu. Sonra, yeniden karanlık bir hayale dalarak: «Cehennem, diyordu, cehennem bir lütuf olur bana; dünyada daha birkaç gün yaşayabilirim onunla, ama daha bu dünyada cehennem hayatı sürmek, yavrularımın ölümünü görmek... Hayır, belki böylece temizlenmiş olur günahım... Ah! yüce Tanrı! suçumu bu gibi ceza ile bağışlama hiç bana. Bu zavallı yavrular size karşı gelmedi hiç öyle; ben, ben ama bir ben suçluyum: bir adamı seviyorum nikâhlım olmayan.»

Julien Bn. de Renal'm artık görünüşte durgun anlar yaşadığını görüyordu. Kadın içine kapanıyor, sevdiği insanın hayatını karanlıklara boğmamak istiyordu.

Bu aşk, pişmanlık ve beğeni dalgaları içinde günler, onlar için şimşek hızı ile geçiyordu. Julien düşünme alışkanlığını yitirmişti.

Bn. Elisa Verrieres'deki küçük bir dâvasını yoklamağa gitti. B. Valenod'yu Julien'e karşı alabildiğine içerlemiş gördü. Kızcağız mürebbiden tiksiniyor ve sık sık sözünü açıyordu onun.

Bir gün B. Valenod'ya :

— Bayım, doğruyu söylesem, yakarsınız beni, dedi. Bu. gibi önemli işlerde baylar birlik olurlar kendi aralarında... Hizmetçi parçalan bağışlanmaz hiç...

İş olsun diye söylenen bu sözlerden sonra, B. Valenod'-nun sonsuz merakı kısa kesme hünerini gösterdi, özverliğini ayaklar altına alan şeyler öğrendi.

Altı yıl olanca hizmetle, hem herkesçe gürölerek ve bilinerek çevresinde dönüp durduğu, memleketin en kibar kadını, bu kadın; davranışları nicedir adamın yüzünü kızartan, bu kadar büyük burunlu kadın, mürebbi küğma girmiş bir işçi parçasını âşık olarak alsın. Bu yetmezmiş gibi:

128

de kimsesizler yurdu başkanını küplere bindirmek için, Bn. de Renal tapsın bu âşığa.

Oda hizmetçisi içini çekerek :

— Hem, diyordu. Bu Julien bu zafere erişmek için hiç zora sokmadı kendisini, Bayan'm kalbim kazanayım diye o her zamanki soğukluğu hiç bozmadı.

Elisa köyde şöyle böyle kuşku ediyordu ama, bu dalgalım çok önceden başladığını sanıyordu. Kanı tepesine çıkararak:

— Besbelli bu yüzden, diye ekledi, bu yüzden istemedi o zaman benimle evlenmeği. Ben de, a budala kadın, gidip Bn. de Renal'a akıl danışıyor, mürebbiye birşey söylesin diye rica ediyordum.

Daha o akşam B. de Renal ilden, gazetesiyile birlikte, evinde olanı biteni kendisine bütün ince noktasına kadar bir bir anlatan imzasız mektup aldı. Julien onun mavimsi kâğıda yazılmış bu mektubu okurken sarardığını ve kendisine kötü gözlerle baktığını gördü. Belediye başkanı bütün gece çatık kaşlarını hiç bozmadı, Julien ise Bourgogne'un soylu ailelerinin aslı astarı hakkında bilgiler sorarak boşuna yaltaklık edip durdu.

BÖLÜM XX

İMZASIZ MEKTUPLAR

Fazla öyle: yakar en güçlü andlar Sınırlamayın cümbüşleri Samanmış gibi kandaki ateş.. FIRTINA. (20)

Geceyarısına doğru salondan çıkılırken, Julien sevgilisine şunu demenin yolunu buldu :

— Bu gece buluşmayalım, kocanızın şüpheleri uyandı; içini çeke çeke okuduğu o koca mektubun imzasız bir mektup olduğuna kalıbımı basarım.

Julien, odasını iyi ki anahtarla kitlerdi. Bn. de Renal bu yol konuşmanın ancak kendisini görmemek için ileri sürülmüş bir yalan olduğu düşüncesine, delice düşünceye ka-

129

pildi. Aklını temelli yitirdi, her günkü saatte gene onun kapısına damladı. Sofada gürültü işiten Julien hemen lâmbasını söndürdü. Kapıyı açmak için uğraşılıyordu; gelen Bn. de Renal mı idi, yoksa kıskanç bir koca mı?

Ertesi sabah, Julien'i gözü kadar seven aşçı kadın, tutup erken erken kendisine, bir kitap getirdi ki kapağında, şu İtalyanca sözleri okudu : Guardate alla pagina 130.

Julie* ihtiyatsızlıktan titredi, yüz otuzuncu sahifeyi açtı ve burada çalاکalem yazılmış, gözyaşları ile ıslanmış ve en ufak imlâ işaretleri bile taşımayan şu aşağıdaki iğne ile iliştilmiş mektubu buldu. Bn. de Renal her zaman doğru yazardı, bu yanlıkiiktan Julien bozuldu ve korkunç ihtiyatsızlığı unutup gitti bir parça.

«Bu akşam beni görmek istemedin mi? Öyle anlar oluyor ki seni iyice anlayamadığımı sanıyorum. Korkutuyor bakışların beni. Korkuyorum senden. Yüce Tanrı! acep beni hiç sevmedin mi sen? öyle ise, varsın öğrensın kocam aşklarımızı, beni de köyde, çocuklarımdan uzakta, kapatsın ömrümün sonuna dek bir odaya. Belki böyle buyuruyor Tanrı Ölüp giderim yakında. Yalnız bir canavar olacaksın sen.

«Sevmiyor musun beni? Çılgınlıklarımın, pişmanlıklarımın usandı mı, a imansız? Beni perişan mı etmek istiyorsun? Sana kolay bir yol göstermedeyim. Git, bu mektubu göster bütün Verrieres'ye, daha doğrusu bir B. Valenod'-ya göster. De ki ona seni seviyorum de, yok hayır, böyle bir yalan uydurma, sana taptığımı, hayatın ancak seni gördüğüm gün söyle, başlamış olduğunu; gençliğimin o en delice günlerinde bile, sana borçlu olduğum mutluluğu hiç te aklıma getirmediğimi söyle; söyle hayatımı uğruna kurban ettiğimi, ruhumu saha adadığımı söyle. Bilirsin ki daha nicesini kurban etmekteyim sana.

«Fakat o adam, fedakârlık neymiş bilir mi sanki? Söyle ona, kızsın diye söyle ki bütün kepezelikleri kulak arkası ediyorum, söyle ki bence dünyada tek felâketi. Hayattan silinip gitmek, hayatımı kurban olsun diye vermek, çocuklarımdan yana korkmamak artık ne yüce mutluluk bence!

«Bundan kuşkun olmasın, a gözümün nuru, ortada imzasız bir mektup varsa bu, ata binip atlayışlarının, temiz

F.: 9

130

yürekliğinin hikâyesini, bütün başarılarının upuzun masalını, boru gibi sesiyle, bana altı yii böbürlenerek anlatan, o iğrenç adamdan gelmiştir.

«İmzasız bir mektup mu var ortada a hain?, Seninle tartışmak istediğim nokta işte; ama yok, iyi ettin. Seni, belki de son olarak kollarımda sıkarken, şu tek başıma bulunduğum anda yaptığım gibi, soğukkanlılıkla düşünemezdim hiç. Bu andan sonra mutluluğumuz kolay olmayacak artık öyle. Bir acı değil mi bu sizin için? B. Forque'den eğlenceli bir kitap almadığınız günler, belki. Olan oldu, ortada imzasız mektup olsa da olmasa da ben, yarından tezi yok kocama, imzasız bir mektup aldığımı, kibarca bir bahane bularak, seni temelli ailenin yanına göndermesini, gerekirse sana avuç dolusu para vermesini söyleyeceğim.

«Heyhat! a gözümün nuru, on beş gün, belki de bir ay birbirimizden ayrı kalmış olacağız! Evet, hak veriyorum sana, sen de acı çekeceksin bencileyin. Ama en sonu, bu imza-sız mektubun etkisini önlemenin tek yolu işte bu; kocamın aldığı, hem de benim hakkımda aldığı ilk mektup değil ki bu. Heyhat ne gülerdim bunlara!

«Davranışımın bütün amacı, mektubun B. Valenod'dan gelmiş olduğunu kocama düşündürmektir; bu mektubu yazanın o olmadığına şüpheleniyorum. Evi bırakıp gidersen, Verrieres'ye yerleşmekten geri durma. Ben de ne yapıp eder, sersemelere onunla aramda soğukluk olmadığını göstermek için kocamın aklına orada on beş gün kalma düşüncesini sokarım. Verrieres'ye gittin mi, herkesle, liberallerle bile dostluk kur. Bütün bu kadınların seni biliyorum kıyı bucak arayacaklarını.

Sakin B. Valenod ile bozuşmağa kalkma, hani bir gün dediğin gibi, kulaklarını filân kesme; tam tersine ona güler-yüz tatlı dil göster. Önemli olan nokta, senin Verrieres'de, çocuklarının bakımı için Valenod'nun evine ya da herhangi bir yere kapağı atacağını sanmalarındır.

«İşte kocamın dünyada razı olamayacağı şey. Razi bile olsa, oh! bari Verrieres'de oturursun da, ben de gelip görürüm seni arasına. Seni yürekten seven çocuklarım da görmeğe giderler seni. Yüce Tanrı! seni sevdiklerinden ötürü bunlar nasıl sona erecek?... Şaşırıp kalıyorum... Ne ise, nasıl

131

davranacağını anlıyorsun; nazik, kibar ol, sakın şu dağdan inme insanları horgörme hiç, bunu önünde diz çökerek istiyorum senden: kaderimizin yargıcı olacak onlar. Kocamın sana herkesin dediğine uyararak hakaret ettiğinden bir an olsun kuşku etme.

«İmzasız mektubu bana sağlayacak sensin; sabırlı ol da eline bir makas al. Göreceğin kelimeleri bir kitaptan kesip çıkar; sonra bunları, ucundan sana yolladığım mavimsi kâğıda zamkla yapıştır; bu kâğıt ta bana B. Valenod'dan gelmedir. Senin odanda da bir araştırma yapılacağını bil; kitabın kesmiş olacağın sayfelerini yak. Kelimeleri tam bula-mazsan, bu kelimeleri harf harf bir araya getirme çilesine katlan. Başına pek iş açmamak için, çok kısa yazdım imzasız mektubu! Ah! sen artık beni, korktuğum geldi ya başıma, sevmiyorsun, mektubum ne de uzun gelmiş olmalı sana!»

İMZASIZ MEKTUP

«Bayan,

«Bütün ufak tefek oyunlarınız belli gün gibi; yalnız bunların önünü almakta yararı olan kimselerin de burul-muştur kulağı. Size karşı azıcık dostluk beslediğim için söylüyorum, kendinizi o küçük köylüden iyice kurtarmanızı öğütlerim size. Bunu yapacak kadar aklınız varsa, kocanız aldığı haberin yalan olduğunu sanır, biz de onu bırakırız kendi havasına. Düşünün ki benim elimde sizin sırrınız; titre, ey sefil kadın, artık karşımda dosdoğru yürümek gerek.»

«Bu mektubu düzenleyen kelimeleri tek tek yapıştırmağı bitirir bitirmez (başkanın konuşma biçimlerini tanıdın mı?), çık evden dışarı, seni görürüm ben.

«Köye kadar gidecek ve oradan kızgın döneceğim, doğrusunu istersen çok heyecanlı olacağım. Yüce Tanrı! neieri alıyorum göze, bütün bunlarda bir imzasız mektup sezer gibi olduğumdan ileri gelmede. Uzun sözün kısası, tanımadığım birinin bana getirmiş olacağı bu mektubu kocama, yüzüm kederli kederli vereceğim. Sen, çocuklarla birlikte büyük korular yolunda gezmeğe çık, eve de ancak yemek zamanı dün.

«Kayaların doruğundan Güvercinlik kulesini görebilirsin. İşlerimiz yolunda giderse, ak bir mendil asarım oraya, işler tersin tersin giderse, hiçbir şey olmaz orada.

ya, işler tersin tersi giderse, hiçbir şey olmaz orada.

«A vefasız, bu gezintiye çıkmadan önce kalbin sana, beni sevdiğini söylemenin buldurmayacak mı yolunu? Ne olursa olsun, mim koy şuna: ölene dek sürecektir ayrılığımıza ben bir gün bile dayanmam. Ah! Ne katı yürekli anayım ben! İşte yazdığım iki anlamsız kelime, canım Julien! Duymuyorum ben bu şeyleri; bu anda yalnız seni düşünüyorum, tek sen ayıplamış olmayasın diye yazdım bu sözleri. Şu seni-elden kaçırmak üzere olduğum anda, neye yarar doğruyu saklamak? Evet! ruhum sence merhametsiz sayılı ama taptığım erkek önünde yalan söylemeğe varmaz ki dilim! Hayatımda oldum olası çok aldatıldım ben. Bak, beni sevmeden bile bağışlarım seni. Mektubumu bir yol daha okumağa zamanım yok. Kollarında geçirdiğim tatlı saatler için hayatımı vermek hiçtir bence. Bu satırların bana ne pahalıya pat-lıyacağını bilirsin.»

BÖLÜM XXI

BİR KOCA İLE KONUŞMA

Heyhat, zâfımızdır illeti, değiliz biz: Nasıl yoğrulmuşsak çünkü, öyleyiz biz.

ON İKİNCİ GECE (21).

Julien'in tam bir saat uğraşıp, kelimeler bulup buluşturması, bir çocuk gibi zevkli oldu. Odasından çıkarken, öğrencileri ile annelerine tesadüf etti; anne mektubu bir kolaylık ve rahatlığı delikanlıyı ürperden bir cesaretle aldı.

— Uçtaki zamk kurudu mu iyice? diye sordu. Delikanlı içinden: «Vicdan azabının bu mu böyle cılgına

çevirdiği kadın? diye geçirdi. Şimdiki tasarıları ne acaba?» Bunu sorma yolunda burnu çok büyüktü; yalnız, kadın ona, belki hiçbir zaman bu kadar hoş gelmemişti. Bn. de Renal aynı serinkanlılıkla:

— Bu iş sarpa sardı mı, diye ekledi, varımı yoğumu alırlar elimden. Götürüp dağda bir yere gömün şunu; günün günü tek gelir kaynağım bu olur belki.

Delikanlıya içi altın ve birtakım elmas dolu, al maroken kaplı, bir bardak kılıfı verdi.

133

— Gidin artık, dedi.

Çocuklarını kucaklayıp kucaklayıp öptü, en küçüğü iki kez başına bastı. Julien öylece duruyordu. Bn. de Renal ona bakmadan uzaklaştı hemen.

imzasız mektubu açalı beri, B. de Renal'm altüst olmuştu hayatı. 1816 yılında bir düello etmek zorunda kaldığından beri bu kadar sinirlenmemişti, hattâ, işin hakçası, o zamanlar bir kurşun yemek korkusu bile daha az üzmüştü onu. Mektubu evire çevire inceliyordu: «Bir kadın yazısı değil mi bu?» diyordu. Peki ama, hangi kadın yazmış bunu Ver-rieres'deki bütün tanıdığı kadınları bir bir aklına getiriyor, hiçbirinden kuşkulanmıyordu. «Yoksa bir erkek mi söyleyip yazdırdı bu mektubu. Kim ola bu erkek?» Burada gene o aynı kararsızlık doğuyordu; tanıyıp ettiklerinin çoğunca kıskanılır ve besbelli nefret edilirdi. Yuvarlanır gibi oturduğu koltuktan kalkarken, alışkanlıkla içinden: «Hele köroğ-luna bir danışman», dedi.

Ayağa kalkar kalkmaz, başını döverek: «Hey Tanrı'm! ded', daha çok karımdan çekinmeliyim; o şimdi düşmanım benim.» Artık, hırstan olacak, gözlerinden yaşlar boşandı.

Taşranın tüm temkinli bilgeliğini yaratan duygusuzluğun gerçek bir karşılığı olarak, şimdi, B. de Renal'm en çok kuşku ettiği adam, en candan dostu idi.

«Bunlardan başka, on dostum var belki daha»; dedi, her-birinden alabileceği avunç derecesini ölçüp biçerek, hepsini bir bir gözden geçirdi. Kıza köpüre: «Başıma gelen acı felâket hepsinin! ama hepsinin tereyağ sürecektir ekmeğine!» diye bağırdı. Bereket, haksız olmayarak, çok kıskanıldığını sanıyordu. ••* kralının gece kalıp ölümsüz üne boğduğu, şehirdeki o güzelim konağın başka, Vergy'deki köşkünü de çok iyi düzenlemişti, önyüzü beyaza boyanmıştı, pencereler ise güzel yeşil pancurlarla donatılmıştı. Bir an bu göz ka-maştırıcılığı düşünerek oyalandı. Gerçek odur ki bu köşk, Üzerlerinde zamanın saçtığı çalısız külrengi görülen o tüm köy evlerinin daha doğrusu çevre yandaki o köşk bozuntularının alabildiğine zararına, üç dört fersah ötedeyen secile-biliyordu.

B.de Renal dostlarından bir'nin, kilise malları yönetim başkanının gözyaşlarını ve merhametini hesaplayabilirdi;

134

ama herşeye ağlayan bir budala idi bu. Bu adam gene de tek güvенеbildiği insandı.

Kızarak: «Hangi felâket benzer benimkine! diye bağırdı; ne yapayalnız insanımsın ben!»

Gerçekten dert dönecek bu adam: «Olur mu! diyordu, olur mu, başıma gelen bu felâkette, akıl danışacak bir dostum olmasın? anlıyorum, çünkü aklım başımda değil!» ,Acı acı: «Ah! Falcoz olsaydı! Ah! Ducros olsaydı bari!» diye inledi. 1814 yılında azametli davranışları ile yanından uzaklaştırdığı iki çocukluk arkadaşının adları idi bunlar. Soylu değillerdi öyle ve çocukluktan beri yaşayıp gittikleri eşitlik havasını kendi bozmak istemişti.

Onlardan biri, akıllı ve yürekli insan, Verrieres'de kâğıt tüccarı, Falcoz, bölge başkentinden bir baskı makinası almış ve bir gazete çıkarmağa kalkmıştı. Rahipler kurulu adamı alaşağı etmeğe karar vermişti: gazetesi kapatıldı, elinden baskı işi yapma yetkisi alındı. Bu acı zamanlarda adamcağız, kalkıp on yıldır ilk olarak B. de Renal'a mektup yazmağı denedi. Verrieres belediye başkanı eski Roma'lı gibi karşılık vermeği iş saydı sanki: «Kralın başbakanı bana danışmak lûtfunda bulunursa ona bile şunu derdim: bütün taşra bakıcılarını gözlerinin yaşma bakmadan alaşağı ediniz, baskı işini de tütün gibi tekelleştiriniz.» B.de Renal, bir zamanlar bütün Verrieres'nin hayran kaldığı en yakın bir dosta yazdığı bu mektubu, bu mektubun sözlerini tüyleri diken diken hatırlıyordu. «Kim derdi ki yüksek, bunca parası pulu olan, bunca nişanlar almış bir adam olayım da, günün birinde bu biçim şeye gene de yüreğim yansın demek?» Bu sihir bunalımları arasında, hem kendine kıza ede, hem de çevresini saran millete veryansın ede ede, korkunç bir gece geçirdi; yalnız, bereket ki aklına, gidip karısını gözlemek düşüncesi gelmedi.

«Alıştım gittim Louis', diyordu, bilir o benim bütün işlerimi, yarından tezi yok bir daha evlenmede hür olsam onun yerini tutacak olanını bulamam ki.» Derken, karısının suçsuz olduğu düşüncesine kapılarak içi rahat ediyordu; bu görüş biçimi onu huyunu suyunu ortaya dökme zorunluluğuna sokmuyor ve onu daha da derleyip topluyordu şöyle; iftiraya uğramış kadın az mı görülür ki!

135

Sonra birden sarsıntılı bir adım atarak:

«Ey Tanrı! diye bağııyordu, sanki bir hiç, sanki bir baldırı çıplak bir adammışım gibi, onun tutup beni dostu ile iki paralık etmesine razı olacaktım demek! Olur mu bütün Verrieres benim sünepe oluşuma gülsün öyle katıla katıla? Charmier (memleketin göz göre göre aldatılmış bir kocası) için neler etmediler ki? Adı anıldı mı gülümseme olmuyor mu her dudakta? Adamcağız avukat olmasına avukat ama, kim onun söz söyleme sanatındaki değerini ölçüp biçiyor? Ah! Charmier! deniyor, Bernard'm Charmier, onu namusunu iki paralık eden herifin adı ile anıyorlar.»

B. de Renal kimi anlar içinden:

«Tanrı'ya şükür, diyordu, hiç kızım yok, analarına vereceğim ceza yavrularımın durumuna hiçbir kötülük getirmez; karımla şu köylü parçasını bir arada yakalayabilir, haklayabilirim ikisini de; işin kanlı tarafı, belki gülünç tarafını yok eder böylece.» Bu düşünce onu gülümsetti; düşüncenin olanca püf noktaları üzerinde durdu. «Ceza Kanunu benden yanadır, hem, ne olursa olsun, bizim rahipler kurulu ile jürideki bütün dostlarım kurtarırlar beni.» Pek keskin olan av bıçağını inceledi; ama kan dökme düşüncesi korkuttu zavallıyı.

«Bu küstah mürebbiyeye güzel bir sopa çekip atabilirim kapı dışarı; fakat Verrieres'de ve hattâ bütün ilde artık bir kızılca kıyamettir kopar! Falcoz'un gazetesi kapatıldıktan sonra, başyazarı cezaevinden çıkınca, altı yüz franklık işinden olmasına ben neden oldum. Bu yazar bozuntusunun yeniden Besançon'da gözükmeğe cesaret ettiğini söylüyor, beni düpedüz tefe koyabilir, o kadar ki onu mahkeme önüne çıkartmak imkansızlaşır!... Onu mahkeme karşısına çıkartmak ha! ...Bin dereden su getirerek doğru söylediğini ileri sürer küstah. Bencileyin soyu soppu belli, asıl bir adam bütün ayak takımının düşmanıdır. Paris'in o kepaze gazetelerinde görüleceğim; ey Tanrı'm! Ne uçurum! Bunca yıllık Renal adını çirkef batağına düşmüş görmek... Yola çıkacak olsam, adımları değiştirmeliyim; ah! Şerefimle kudretimi yaratan bu adı bırakmak. Ne acı sefalet!»

«Karımı öldürmez de, ele güne kepaze ederek kovarsam evden. Besançon'da teyzesi var, varını yoğunu kendi eliyle

136

verir ona. Karımın da gidip Julien'le birlikte yaşar Paris'te; bu Verrieres'de öğrenilir, gene topun ağzına gelirim ben.» Bu zavallı adam, ancak o zaman lâmbasının soluk ışığından, tanyerinin ağarmağa başladığını gördü. Az serin hava alayım diye bahçeye çıktı. O anda, bir rezalet Verrieres'deki yakın dostlarının ekmeğine yağ sürer düşüncesi içinde, hemen hemen hiç rezalet çıkarmamağa karar vermişti.

Bahçede dolaşma yüreğine su serpti biraz. «Hayır, diye inledi, karımdan dünyada ayrılmam, o çok işime yarıyor benim.» Evinin karısı olmayınca ne duruma geleceğini tüyleri diken diken getirdi gözünün önüne; akraba diye bir Markiz de R... vardı, o da pinpon ve geçimsiz bir kadındı.

Aklına pek özlü bir düşünce geldi, ama bunu uygulamak zavallı adamın içinde taşıdığından çok daha üstün irade gücü istiyordu. Karımı alıkoyacak olursam, dedi, ben bilirim kendimi, günün birinde, sabrımı taşıdığı bir anda kalkar, suçunu olduğu gibi vururum yüzüne. Mağrurdur, gireriz birbirimize, hem de teyzesinin mirasına konmadan önce olur bütün bunlar. O zaman, ne alay ederler benimle! Karım çocuklarını sever, son sonu herşey onların eline geçer. Ama ben, ben de dillere destan olurum Verrieres'de. Bak, derler, öc almağı bile becerememiş karısından derler! Kuşkularımı içimde saklamak ve işi pek öyle kurcalamamak daha yerinde olmaz mı? O zaman da elimi kolumu bağlar, kendisine artık hiçbir şey diyemez olurum.»

Yaralı gururundan yüreği oynayan B. de Renal, b'raz sonra, Verrieres'deki Casino'nun (22) ya da Kibar Kulüp'ün bilardosu başında, bir çalçenenin boynuzları yaldızlamış bir kocanın zararına veryansın etmek üzere ipe saap gelmez sözler söylediğinde, her kafadan çıkan sözleri hatırlıyordu acı acı. Bu alaylar, şimdi, ne insafsız geliyordu kendisine.

«Tanrı'm! keşke ölmüş olsa karım! o zaman gülünç olmazdım. Ne demeğe dul kalmadım! Paris'e gidip altı ayımı en gözde salonlarda geçirirdim.» Dul kalma düşüncesinin verdiği bu mutluluk anından sonra, akli gene gerçeği arama yollarına takıldı. Millet uyuduktan sonra, geceyarısı, Ju-lien'in odasının kapısı önüne hafiften kepek dökerdi: ertesi sabah, gün ışıırken, ayakların izini görürdü.

Birden kızıp köpürerek: «Ama bu iş beş para etmez, <V-
137

ye bağırırdı, şu kaltak Elisa bunu görür, artık evde herkes anlar o saat kıskanç olduğumu.»

Casîno'da anlatılmış bir başka hikâyede ise bir koca, bir parça balmumu ve bir tel saçla karısının kapısını ve sevgilisinin kapısını sanki mühürleyerek kuşkusundan yana rahata ermişti içi.

Bunca heyecanlı saatten sonra, kaderini ışıklandırın yol ona besbelli iyi geliyordu hepsinden, bunu yapmağı düşünüyordu ki, bir yol kıvrımında, ölmesini istediği karısına ilişti gözü.

Kadın köyden dönüyordu. Vergy kilisesindeki töreni dinlemeğe gitmişti. Safsataya kulak vermeyen bilgenin gözünde pek önemsiz sayılan, ama kadının iman ettiği bir söylentiye göre, bugün kullanılan kilise, bir zamanlar Vergy derebeyinin şatosunun kilisesi imiş. Bu düşünce bu kilisede dua' ederek geçirdiği bunca saat Brj.de Renal'ı etkisi altına aldı. Avda, Julien'i sanki kaza eseri öldürüyor, sonra da yüreğini kendisine yediyor diye düşünüyordu kocasını durmadan (23).

«Sonumun neye varacağı, onun beni dinlerken edineceği düşünceye bağlı, diyordu. Şu belâlı bir çeyrek saatlik konuşmadan sonra, artık ne olsa konuşma fırsatı bulamam onunla. O düşünceli ve mantıkla iş gören insan değil. Ben, şu yarım aklımla, onun ne yapacağını ya da ne diyeceğini kestirebilirim şimdiden. İkimizin kaderini de o çizecek, onun elinde bu. Fakat bu durumun neye varacağı benim ustalığıma, öfkesinin körleştirdiği, olup bitenlerin yarısını bile görmekten alıkoyduğu, bu kuşkulu adamın düşüncelerini yönetme sanatına bağlı. Ulu Tanrı! ben ustalığa, serinkanlılığa susamışım, nereden bulayım bunları artık?»

Bahçeye girip te kocasını uzaktan görür görmez büyülenmiş gibi rahata erdi içi. Saçları ile darmadağın elbiseleri adamın gece uyumamış olduğunu gösteriyordu.

Bn. de Renal kocasına zarfı açılmamış ama katlanmış bir mektup uzattı. B. de Renal, kâğıdı açmadan, deli gözlerle karısına bakıyordu,

Kadın:

— İşte alçakça bir iş, dedi sizi tanıdığını ve size minnettar kaldığını söyleyen, rezil herifin biri, noterin bahçesi-

138

nin arkasından geçerken tutuşturdu bu mektubu elime. Size birşey diyeyim mi, şu B. Julien'i, hemen, ana - babasının yanına gönderirsiniz.

Bn. de Renal, konuşmak gibi zorlu ödevden yakasını kurtarmak için, bir an önce bu sözü söylemekte tez davrandı belki de.

Bu yol konuşmanın kocasını sevindirdiğini görünce kendi de sevinç duydu. Kocasının kendi üzerine çevirdiği bakışının keskin oluşundan, Julien'in doğru keşfetmiş olduğunu anladı. Bu pek yerinde acıya üzülüp edeceği yerde, içinden: «Ne zekâ, dedi ne keskin görüş! hem de henüz

dünyanın kaç bucak olduğunu bilmeyen bir delikanlı olduğu halde! O bu gidişle nerelere yükselmez ki? Heyhat! O zaman da başarıları öylesine üstün olur ki unuttur bile beni.»

Taptığı adama karşı bu küçük hayranlık gösterisi zihin dağınıklığını yatıştırdı birden.

Bu işe girişmesinden göğsü kabarıyordu. Tatlı ve içten gelme bir sevinçle: «Julien'e lâyük olmadığını göstermedim değil» dedi.

B. de Renal, başı darda kalma korkusu içinde, tek söz bile söylemeden, okuyucu hatırlarsa, maviye çalan bir kâğıda yapıştırılmış basılı kelimelerle yazılı ikinci imzasız mektubu inceliyordu. Yorgunluktan pek halsiz düşen B. de Renal: «Beni herkes alaya alıyor» dedi içinden.

«İncelenecek daha birçok yeni hakaret, hem hepsi de karımın yüzünden!» Az kaldı en ağza alınmaz sözcümler sa-vuracaktı karısına. Besançon'daki miras düşüncesi bunun zor geçti önüne. İçini birşeye çatma ihtiyacı kemirdiğinden, bu imzasız ikinci mektubu buruşturdu, geniş adımlarla başladı gezinmeğe, karısından uzaklaşmağa gereksimesi vardı. Birkaç dakika sonra, gene, ama içi daha rahat onun yanma döndü.

Karısı hemen ona:

— Bir karar vermeli de savmalı Julien'i dedi; bir işçi oğlu ne olsa. Eline birkaç para verirsiniz, o zaten bilgilidir ve hemen başını sokacak yere, söz gelişi B. Valenod'nun yanma ya da çoluk çocuk sahibi ilçebay de Maugiron'un evine kapılanır. Bizim de böylelikle ona hiç bir zararımız dokunmaz...

139

— Aptalsınız da onun için böyle konuşuyorsunuz, diye bağırdı. Zaten bir kadından doğru dürüst ne iş umulabilir ki? Akla yakın şeye kulak vermezsiniz hiç; birşey bilir misiniz sanki? Vurdumduymazlığınız, tembelliğiniz, ancak kelebek avına çıkma hızı veriyor size, bizler de sizin gibi zayıf insanları evimizde tutma acısına katlanıyoruz!...

Bn. de Renal kocasını konuşsun diye bırakıyordu, o da uzun uzun konuştu; memleket ağzı ile söylersek, öfkesini yatıştırıyordu.

Bn. de Renal en sonu:

— Efendi, dedi, ben namusuna, yâni sahip olduğu en değerli şeyine tecavüz edilmiş bir kadın gibi konuşuyorum.

Bn. de Renal Julien'le gene aynı çatı altında yaşayabilme imkânının bağlı bulunduğu, bütün bu acı verici konuşma süresince sarsılmaz bir serinkanlılık gösterdi. Kocasının o kör körüne öfkesine yol gösterecek en uygun bulduğu düşünceleri arıyordu. Kocasının kendisine savurduğu bütün hakaretli sözlere önem vermemişti, bunları dinliyor, o zaman da Julien'i düşünüyordu. «Acaba memnun olacak mı benden?»

Son sonu kocasına:

— Lûtuflara ve hattâ hediyelere boğduğunuz bu köylü parçası, suçsuz olabilir, dedi, ama ilk hakareti ben ondan gördüm hayatımda... Bayım! bu iğrenç mektubu okur okumaz şu kararı verdim ki, ya o gider evimizden ya da ben.

— Benim de, sizin de namusumuzu iki paralık etmek için bir rezalet mi çıkarmak istiyorsunuz? Verrieres'deki bir yığın kişinin ekmeğine yağ sürmüş, olursunuz.

— Doğru, yönetiminizin yerli yerinde oluşunun size, ailenize ve şehre sağladığı mutluluk durumunu kıskanmada herkes... Öyle olsun! ben de bu işçi parçasının can dostu, dağdaki şu odun tüccarının yanma gidip bir ay geçirmek üzere sizden, bir izin istemesini söylerim Julien'e' B.de Renal, oldukça sakin sakin:

— Böyle yapmağa kalkışmayın, dedi. Benim herşeyden önce istediğim, sizin onunla konuşmamanızdır. Öfkelenirsiniz de aramızı açarsınız, bu küçük bayın ne titiz olduğunu bilirsiniz.

Bn. de Renal:

140

— Bu delikanlıda zerre kadar incelik yok, diye konuştu, bilgili olabilir, bunu anlarsınız, ama en sonu düpedüz bir köylü parçası olup olacağı. Ben ise, Elisa ile evlenmek istemediğinden beri ona karşı hiç de iyi niyet beslemedim, kızcağzı biçilmiş kaftandı; bunu da, yok Elisa gizli gizli ba-zan B. Valenod ile görüşüyormuş diye yaptı.

B. de Renal kaşlarını adamakıllı çatarak:

— Ya! Dedi, demek Julien size, böyle birşey söyledi ha?

— Açıktan açığa söylemedi öyle; bana hep kendisini ermişlik mesleğine çağırın ilhamdan söz açtı; ama inanın bana, bu biçim insanlar için ilk çağrı, ekmeğin peşinden koşmaktır. Bu gizli ziyaretleri bildiğini bana yeteri kadar duyurdu.

B. de Renal gene kanı tepesine çıkararak, kelimeleri bas-tıra bastıra:

— Yalnız ben, yalnız ben hiç bilmiyordum bunları! diye gürledi. Meğer benim bilmediğim dolaplar dönüyormuş evimde... Ne! Elisa ile Valenod arasında birşey mi geçmiş yoksa?.

Bn. de Renal gülerek:

— Hem de nasıl! eski bir hikâye bu, sevgili dostum, dedi. ama kötü birşey olmamıştır belki de. Sizin candan dostunuz Valenod'nun kendisiyle benim aramda düpedüz hafiften plâtonik bir aşk olduğunu Verrieres'de inandırmağa kalktığı zamanda olup bitmiş bu.

B.de Renal kafasına vurarak ve yeni yeni şeyler öğrenerek:

— Ben bu işi bir yol sezmiştim, diye bağırdı, ama bana bunu neden çıtlatmadınız hiç?

— Sayın müdürümüzün koltukları kabarsm diye iki dostun arasını mı açmalıydı? Onun pek nükteli ve hattâ bir parça da âşikane mektuplar yazmadığı kibar kadın kaldı mı?

— Size de mi yazdı yoksa?

— O hep yazar.

— Emrediyorum, gösteriniz hemen bu mektupları bana. Bn.de Renal, hindi gibi kabardı.

Kendisine hemen hemen vurdumduymazlığa varan bir tatlılıkla:

— Allah yazdıysa bozsun, diye karşılık verildi, bir gün,

141

âma daha sakin bulunduğunuz zaman onları size gösteririm. B.de Renal, öfkeden sarhoş, ama on iki saattir ilk olarak daha mutlu şekilde:

— Allah Allah, hemen şimdi istiyorum! diye direndi. Bn. de Renal pek ciddî ciddî:

— Bu mektuplar üzerine dilenciler yurdu başkanı ile birbirinize girmeyeceğinize yemin eder misiniz bana? diye sordu.

— Kavga edeyim, etmiyeyim, onun elinden bulunmuş çocuklar işini alabilirim ya; fakat, diye kızgın kızgın devam etti, bu mektupları derhal istiyorum; nerede onlar?

— Yazı masamın bir gözünde; ama inanın, anahtarını size vermem.

Karısının odasına koşarken:

— Ben bilirim onu kırmasını, diye bağırdı. Paris'ten gelme, üzerinde bir leke gördüğünü sandığı

an, elbisesinin eteği ile bir düzeye sildiği, budaklı güzel yazı masasını, gerçekten, bir demir parçası ile, kırdı.

Bn. de Renal güvercinliğin o yüz yirmi ayak tutan merdivenini koşa koşa tırmandı; küçük pencerenin demir parmaklıklarından bîrine beyaz bir mendil bağılıyordu. Kadınların en mutlusu idi. Yaşlı gözlerle, dağın büyük korularına bakıyordu. İçinden: «Julien, diyordu, o büyük kayın ağaçlarından biri altına oturmuştur da bu mutlu işareti gözlü-yordur besbelli.» Uzun uzun kulak verdi, sonra ağustos böceklerinin tekdüzen gürültüsüne ve kuşların cıvı cıvı ötüşlerine lanet okudu. Bu uğursuz gürültü olmasa, koca kayalardan kopan bir sevinç çığlığı, şu an, tâ buralara gelmiş olurdu. Bir türlü bakmağa doyamayan gözü, ağaç tepelerinin meydana getirdiği koyu yeşil ve bir çayır nrsali düz sonsuz yeşilliği inceliyordu. İçi iyiden iyiye bir hoş olarak: «Nasıl da aklına, dedi, bana, mutluluğunun benimkine eş olduğunu bildirecek bir işaret bulmak gelmiyor?» Ancak kocasının gelip kendisini yakalamaktan korktuğu an indi güvercinlikten.

Adamı küplere binmiş buldu. B. Valenod'nun, böylesine heyecanla okumağa pek az alışık olduğu o beylik sözlerine göz gezdiriyordu.

Kocasının bağıırıp çağırılmalarının kendisine sesini du-yurtma imkânını sağladığı anı kollayan Bn. de Renal:

142

— Ben gene kendi fikrimde duruyorum, dedi, Julien'in bir yolculuğa çıkması doğru olur. İsteddiği kadar lâtince bilsin, o gene de kaba ve incelikten anlamayan bir köylü parçası; her gün, kibarlık ediyorum sanarak, herhangi bir romandan ezberlediği, aşın ve soğuk iltifatlar savuruyor bana.

B. de Renal:

— O dünyada roman filân okumaz, diye gürledi; kendim araştırıp öğrendim bunu. Benim kör ve evinde olup bitenden haberi olmayan bir ev efendisi mi olduğumu sanıyorsunuz?

— Hoş! bu biçim gülünç iltifatları hiçbir yerde okumuyorsa, demek uyduruyor bunları, daha fena ya onun için. Verrieres'de de benden bu sözlerle bahsetmiş olacaktır...

Bn. de Renal, birşey sezmiş gibi:

— Bu kadar uzağa gitmeğe ne hacet, dedi, B. Valenod'-nun önünde konuştuğu gibi, Elisa'nın yanında da konuşur.

B.de Renal bugüne dek görülmemiş pek güçlü bir yumruk sallayıp masayı ve evi zangır zangır titreterek:

— Vay canına! diye bağırdı, kelimeleri kitaplardan kesilip kesilip yapıştırılmış imzasız mektupla Valenod'nun mektupları aynı kâğıda yazılmış.

Bn. de Renal içinden «Hele şükür!» diye düşündü; bu keşfi aklına sığdıramıyormuşçasma bir tavır takındı, bir tek söz bile söylemeğe dili varmadan, gitti de salonun tâ dibindeki divana oturdu.

Savaş kazanılmıştı artık; B. de Renal'ın imzasız mektubu yazdığını sandığı adamla gidip konuşmasına engel olmakta bir hayli güçlük çekti.

— Elde yeter deliller olmadan, gidip B. Valenod ile kavga etmenin toylukların en garibi olduğunu nasıl da anlamıyorsunuz? Kiskanılıyorsunuz, Bayım, ama kabahat kimde? Sizin hünelerinizde: Akıllı uslu yönetiminiz, güzel güzel yapılar yaptırmanız, size getirmiş olduğum drahoma, hele canım teyzemden kalacağını dört gözle beklediğimiz o korkunç miras, önemi alabildiğine büyütülen miras, işte bütün bunlar sizi Verrieres'in en gözde insanı yapmış.

B. de Renal bir parça gülümseyerek:

— Soyumu unutuyorsunuz, dedi. Bn. de Renal hemen:

— Taşranın en saygıdeğer asilzadelerinden birisiniz, diye karşılık verdi; kral özgür olup da soylu kişilere hakkını vermiş olsaydı, senato üyeleri arasında, şurada burada olurdunuz besbelli. Ama böyle yüksek mevkide olup bir de halkın diline mi düşmek istiyorsunuz?

B. Valenod'ya, imzasız mektubundan söz açmak demek, bir Renal'ın belki de dalgınlık eseri evine kabul edilmiş, bu küçük soydan adamın, onu, bütün Verrieres'de, hattâ, Be-sançon'da tefe çalma yolunu bulduğunu ortalığa yaymak demektir. Ele geçirdiğiniz bu mektuplar benim B. Valenod'nun aşkına mukabele ettiğimi ispat etse, beni öldürebilirsiniz, bunu iki gözüm kör olsun ki hak etmiş olurdum, fakat ona kızmamaksınız. Düşünün ki 1816 yılında bazı kimselerin ele geçirilmesine yardım ettiniz. Hani şu kendi damı altında bir köşeye sinmiş adam... (24).

B. de Renal böyle bir anının verdiği olanca acı içinde:

— Düşünüyorum ki bana ne ilgi duyuyorsunuz, ne de sevgi, senato üyesi bile olmadım gitti!...

Bn. de Renal gülümseyerek:

— Ben de, dostum, dedi, sizden daha varlıklı olacağımı, on iki yıldır size hayat arkadaşlığı ettiğimi, bütün bu sebepten işinize, hele bugünkü meseleye karışmağa hakkım olduğunu düşünüyorum.

Pek kötü gizlenmiş bir öfke ile:

— Eğer siz kalker da bir B. Julien'i bana tercih ederseniz, diye ekledi, ben de gidip bir kışı teyzemin yanında geçirmeğe hazırım.

Bu söz ustaca söylendi. Bu sözde nezakete bürünmeğe çalışan bir küstahlık vardı; B. de Renal karar verdi. Fakat taşra alışkanlığından ötürü, uzun uzun konuştu, bütün savlar üzerinde bir bir durdu; karısı konuşmasına izin veriyordu, sesinde hâlâ öfke vardı. En sonunda, iki saatlik boş gevezelik bütün gece sinir bunalımı geçirmiş olan bir adamın güçlerini sifıra indirdi. B. Valenod'ya, Julein'e ve hattâ Eli-sa'ya karşı ne yol davranacağını karara bağladı.

Bu uzun tartışma süresince, Bn. de Renal, on iki yıldır kocası olan bu adamın pek gerçek üzüntüsüne bir iki kez bir acı duyar gibi oldu. Fakat gerçek âşıklar bencildirler. Zaten adamın bir gün önce almış olduğu imzasız mektubu söy-

leyeceğini her an bekliyordu, bu itiraf hiç de olmadı. Kaderinin elinde olduğu insan hakkında söylenebilen sözleri bilmek için Bn. de Renal'de güven duygusu yoktu. Çünkü, taşrada, kocalar halkın düşüncesini kendilerine çevirirler. Durumundan yana yakıla söz eden bir koca gülünç duruma düşer, böylesi Fransa'da her gün daha az tehlikeli birşeydir; ama karısı, kocası kendisine para vermezse, günlüğü on beş metelik olan işçi durumuna gelir, hem de namuslu kişiler onu kullanmaktan bir çekingenlik duyarlar.

Bir saray odalığı padişahı zoru zoruna sevebilir; o kadiri mutlaktır, bir yığın ufak tefek kurnazlıklarla iktidarını elinden alma yolunda hiçbir umudu yoktur. Padişahın öcü yamandır, kanlıdır, ama askerdir, ama mertçedir; bir hançer vuruşu her işi sonuçlandırır. Oysa XIX. yüzyılda bir koca karısını milletin hakareti ile öldürür; karısına bütün, salonların kapıları kapayarak yapar bunu.

Odasına döndüğünde, Bn. de Renal'de alabildiğine baş-gösterdi tehlike duygusu; odasını darmadağınık görünce şaşırıp kaldı. O canım küçük çekmecelerinin hepsinin kilitleri kırılmıştı; birkaç parke döşeme tahtası kaldırılmıştı yerinden. «Demek hiç acımıyacakmış bana! diye

geçirdi içinden. Canı kadar sevdiği, bu boyalı parkeyi böyle harap etmek; çocuklarından biri ıslak ayakkabılarla buraya girmeye görsün, kıpkırmızı olurdu öfkeden. Parke işte iyice bozulmuş!» Bu müthiş görünüm kocasını pek tez kandırabilmiş olmaktan duyduğu son vicdan azaplarını da hemen dindirdi.

Öğle yemeği çanından az önce Julien, çocuklarla birlikte döndü. Sofrada sıra meyvaya geldiğinde, hizmetçiler çekilip gittiği zaman, Bn. de Renal ona pek soğuk bir tavırla dedi ki:

— Bana Verrieres'e gidip on beş gün geçirmek isteğinde olduğunuzu söylemişsiniz, B. de Rânal size haydi haydi bir izin verebilir, istediğiniz zaman gidebilirsiniz. Yalnız, ço-duklar zamanlarını boşuna geçirmesinler diye size, tutup her gün ödevlerini gönderirler, siz de düzeltirsiniz.

B.de Renal pek somurtkan bir tavırla:

— Şüphesiz, dedi, size bir haftadan fazla izin vermem. Julien onun gözünde pek derinden yaralı bir adam:

kaygusunu gördü.

145»

Salonda yalnız kaldıkları bir anda, sevgilisine:

— Henüz bir karar vermemiş, dedi.

Bn. de Renal delikanlıya sabah boyunca yaptığı herşeyi bir çırpıda sayıp döktü. Gülerek:

— İnce noktalar bu gece, diye ekledi.

Julien: «Kadın ahlâksızlığı işte buna derler! diye düşündü. Onları acep hangi beğeni, hangi içgüdü bizleri aldatmağa sürüklüyor?»

Bir parça soğukça kadına:

— Sizi sevda yüzünden hem ne yapacağını bilen ve hem de şaşkına dönen bir kadın gibi görüyorum, dedi; bugünkü tutumunuz hayran olunacak şey doğrusu; ama bu gece buluşmağa niyetlenmenizde tedbirsizlik yok mu? Düşmanlarla dolu bu ev; düşünün Elisa'nın bana beslediği korkunç kini.

— Bu kin sizin bana göstermiş olduğunuz korkunç ilgisizliğe çok benziyor.

— İlgisiz bile olsam, sizi kendi elimle içine yuvarlamış olduğum tehlikeden kurtarmak boynumun borcu. B. de Renal tesadüfen kalkıp Elisa'ya birşey sorsa, kız bir kelimeyle herşeyi sayıp dökebilir ona. Eline silâh alıp odamın yanına sanki gizlenemez mi...

Bn. de Renal bir soylu kızın olanca azameti ile:

— Ne! Cesaretiniz de mi yok! diye gürlledi. Julien soğuk soğuk:

— Ben niçbir zaman kendi cesaretimden bahsedecek kadar küçülmem, diye karşılık verdi, bir alçaklıktır bu. Herkes olaylara bakarak yargı versin.

Kadının elini tutarak:

— Fakat, diye ekledi, size ne kadar bağlı olduğumu, bu öldürücü ayrılıktan önce sizden izin isteyebilmenin bana ne zevk verdiğini bilemezsiniz.

F.: 10

xto

BÖLÜM XXII

1830 GELENEKLERİ

Söz insana düşüncesini saklasın diye verilmiştir.

R. P. MALAGRIDA (25).

Verrieres'e varır varmaz, Julien Bn. de Renal ile bu tartışmayı yapmamış olsaydı, onu beceriksiz bir kadımmış diye hafif serdim! İşin içinden bir diplomat gibi sıyrılıyor, ben de düşmanım olan mağlûptan yana çıkıyorum. Benim yaptığımda bir burjuva küçüklüğü var; B.de Renal bir erkek olduğu için, gururum yaralandı! İçinde bulunmakla şeref duyduğum ünlü ve büyük topluluk, ben bir budalayım olup olacağı.»

B. Chelan işinden çıkarılıp da rahip adını bırakma zorunda kaldığı zaman, memleketin en ileri gelen liberallerinin birbirleriyle yarış edercesine ona sunmuş oldukları evleri istememişti. Kiralamış olduğu iki oda tikimi tıklım doldurulmuştu kitapları ile, Julien, papazın ne olduğunu Verrieres'lilere göstermek isteyerek, babasının yanına gidip bir düzüne çam tahtası aldı, bunları bütün ana yol boyunca sırtında taşıdı. Eski bir arkadaşından gereçler bulup buluşturarak, hemen bir kitaplık yaptı. B. Chelan'm kitaplarını yerleştirdi içine.

İhtiyarcık sevinçten ağlayarak ona:

— Seni dünyanın kötülüğü ile bozulmuştur sanıyordum; sana bunca düşman kazandıran şu pırl pırl muhafız bölüğü üniformasını giyerek ettiğin çocukluğu bu ettiğin haydi haydi bağışlatıyor.

B.de Renal Julien'e kendi konağında yatıp kalkmasını buyurmuştu. Kimse olup bitenlerden kuşku etmedi. Gelişinin üçüncü günü, Julien öyle olur olmaz bir adamın değil de ilçebay de Maugiron'un odasına damladığını gördü. Ancak insanların kötülüğü, devlet mallarını yönetmekle görevli kişilerin pek az namuslu oluşu, zavallı Fransa'nın başındaki tehlikeler, şunlar, bunlar üzerinde yerli yersiz sözler ve ya-

147

nıp yakılmalarla dolu tam iki saatlik gevezelikten sonra, en sonunda Julien gelmesinin hikmetini sezmeğe başladı. Merdiven sahanlığına gelinmişti, yarı kovulmuş sayılan zavallı mürebbi yarı mutlu bir ilin ilbayı olacak adamı gerekli saygı ile uğurluyordu ki tam o sırada, B. de Maugiron Julien'in durumu ile şöyle böyle ilgilenmeğe başladı. Artık pek babacan bir tavırla delikanlının omuzlarını sıkan B. de Maugiron, B. de Renal'ı bırakmasını ve eğitim görececek çocukları olan, bir de, Kral Philippe gibi, bu çocukları verdiği için, Tanrı'ya hamedecek bir memurun yanma girmesini teklif etti. Mürebbileri öyle aydan aya değil, B.de Maugiron'un dediğine bakılırsa bu, soylu kişilere yaramazdı, fakat her üç ayda bir, hem de peşin peşin yıllık sekiz yüz frank alacaktı.

İçi darala darala, bir buçuk saattir, konuşma anını kollayan Julien'in, artık gelmişti sırası. Karşılığı kesin, hem de buyrultu kadar uzun oldu; herşeyi gizli kapaklı sayıp döküyor, ama açıkça hiçbir şey demiyordu öyle. Bu karşılıklı B. de Renal'a karşı saygı bile vardı, Verrieres halkına karşı taparcasına sevgi ve ünlü ilçebaya da minnet vardı. Bu ilçebay, karşısındakinin kendisinden daha da hinoğlu hin olduğunu görerek şaşkına dönmüş, boş yere kesin karşılık almağa çalışmıştı. Büyülenmiş olan Julien, kendini deneme fırsatını buldu, karşılığını başka başka sözlerle tekrarlardı. Meclis'in uyanmak isteği havası gösterdiği bir toplantıyı kazasız belâsız sonuçlandırmak isteyen en çenesi kuvvetli bakan bile, dünyada, bu kadar söz arasında bu kadar az şey söylememiştir. B. de Maugiron daha kapıdan dışarı çıkar çıkmaz, Julien bir deli gibi gülmeğe başladı. Çizvitçe cerbezeden yararlanmak için tutup, B. de Rânal'a dokuz sahifelik bir mektup yazdı, bu mektupta kendisine söylenen herşeyin hesabını veriyor, alçak gönüllülükle akıl danışıyordu. «Şu domuz herif gene de beni isteyen adamın adını söylemedi! Verrieres'e sürülmemde imzasız mektubun etkisini gören B. Va-lenod olacak bu.»

Mektubu yolladıktan sonra, Julien, güzelim bir güz günü, sabahın saat altında, avı bol bir ovaya varan bir avcı

148

gibi, B. Chelan'a akıl danışmak üzere, evden çıktı. Fakat gönlü temiz papazın evine varmadan önce, onu eğlencelerden eğlencelere salmak isteyen kader karşısına B. Valenod'-yu çıkardı, delikanlı yüreğinin yanık olduğunu ondan saklamadı; onun gibi yoksul bir çocuğun kendini olduğu gibi Tan-rı'nın kalbine verdiği papazlık aşkına vermesi gerekti, fakat bu alçak dünyada gönül dileği yetmiyordu ki. Tanrı başında canla başla çalışmak için, bilgili bunca meslek arkadaşları yanında da, düpedüz küçük düşmemek için, eğitim görmek gerekti; Besançon papaz okuluna girip iki uzun yıl orada çalışmak gerekiyordu; demek para biriktirmek, boynunun borcu oluyordu, üç ayda bir toptan ödenen sekiz yüz frank yıllıkla bu besbelli daha kolay olacaktı, yoksa altı yüz frank maaşın ay ay verilen payı su gibi harcanıp gidiyordu. Bir başka yönden düşünülünce, Tanrı, onu Renal'm çocukları yanma yerleştirmekle, hele yüreğinde çocuklara karşı özel bir duygu uyandırmakla, bir başkası için bu eğitimi bırakmanın doğru olmadığını ona işaret eder gibi olmuyor muydu?

Julien imparatorluk çağının (28) tez, iş göre yerini alan bu gibi çenebazlıkta öylesine bir kemale erdi ki, en sonunda sözlerinin havasından kendi bile sıkıldı.

Eve girerken, B. Valenod'nun, sırtında resmî günlerde giyilen giysi olduğu halde, kendisini bütün şehirde arayan, elinde aynı gün için bir öğle yemeği çağrısı tutan bir uşağını gördü.

Julien bu adamın evine hiç gitmemişti; yalnız bundan birkaç gün önce, polislik bir iş çıkarmadan ona şöyle güzel bir sopa çekmenin yollarını düşünüyordu hep. Gerçi yemek ancak saat birde diye bildirilmişti. Julien kimsesizler Yurdu başkanının çalışma odasına saat yarımından önce gitmeği daha saygıya uygun buldu. Onu bir yığın kâğıdın ortasında bö-bürlene böbürlene oturup duruyor gördü. Koca kafa favorileri, dik dik gür saçları, tepesine yanlamasına oturtulmuş Yunan takkesi, koca piposu, işlemeli terlikleri, göğsünde çaprazlamasına duran kaim altın köstekleri, uzun sözün kısası kendini kadınların ağzını bir karış açık bırakan soydan

149

lair adammiş sanan taşralı bir para babasının üstünde görülen bütün şeyler Julien'e hiç etki etmiyordu; o daha çok bu adama adadığı sopayı düşünüyordu yalnız.'

Bn. Valenod'ya takdim edilmiş olma şerefini rica etti; kadiri süslenmekle uğraşıyordu ve kimseyi kabul edemezdi. Buna karşılık, kimsesizler yurdu başkanının giyinmesinde hazır bulunmak şerefine erdi. Derken Bn. Valenod'nun odasına geçildi, kadıncağız gözleri dolu dolu olarak çocuklarını tanıttı ona. Verrieres'in en gözdelerinden sayılan bu kadının, bu koca bir erkek yüzü vardı, bu büyük tören uğruna, allık sürmüştü. Yemekte olanca ana sevgisini ortaya döktü.

Julien Bn. de Renal'ı düşünüyordu. Gönlü ancak tezatların kendisinde uyandırdığı bu biçim anılara açılabilirdi, ama o zaman da bir ağlama ihtiyacıdır duyardı. Bu duygu kimsesizler yurdu başkanının evinin görünümü karşısında büsbütün çoğaldı. Kendisine evi gezdirdiler. Herşey muhteşem ve yeni idi, hattâ ona her eşyanın kaçta satın alümdüğü bile söyleniyordu. Fakat Julien bu eşyada bir iğrençlik ve çalınmış para kokan bir hava seziyordu. Uşaklara varıncaya kadar herkeste, nefrete karşı kendini çalımlı gizlemeğe çalışan durum vardı.

Vergi memuru, araçlı vergiler memuru, jandarma subayı ve daha başka iki üç memur eşleriyle birlikte damladılar. Bunları küpü dolu birkaç l'beral izledi. Yemeğe çağrıldılar. Zaten, bir hayli kızan Julien, gözünü boyamak için gösterilen bu iğrenç şatafatı sağlamak üzere, belki de kendilerinden çöplenen et parçası karşısında, yemek salonu duvarının öte yanında, yakayı ele vermiş dilencilerin bulunduğunu düşünmeğe koyuldu.

t cinden: «Şu an belki aç onlar» diye geçirdi; boğazı tıkanı, yemek yemek ve hemen hemen konuşmak bile imkânsızdı, iş bir çeyrek saat sonra daha sarpa sardı; bir halk türküsünün uzaktan uzağa birkaç ezgisi işitildi, artık hani bir parça tuhaf da kaçsa, tutuklulardan birinin türkü söylediğini itiraf etmek gerekti. B. Valenod güzelim elbiseli uşaklarından birine baktı, uşak gitti, arası pek geçmeden türkü söylendiği artık işitilmedi. Bu anda, bir uşak Julien'e, yeşil bir bardakla Rhin şarabı sunuyordu. Bn. Valenod da ona bu şarabın yerinde dolu şişesinin dokuz frank olduğunu söyle-

150

mek inceliğini gösterdi. Julien, yeşil bardağı tutarak, B. Valenod'ya dedi ki:

— Şu çirkin türkü işitilmiyor artık. Büyük burunlu başkan:

— Elbet! Galiba, dedi, tıkadım ağızlarını.

Bu söz Julien'in pek ağrına dokundu; davranışları öğrenmişti ama, yüreği henüz o yürek değildi. Pek sık gösterilen olanca iki yüzlülüğüne rağmen, iri bir gözyaşının yanağından süzülüğünü duydu.

Bu gözyaşını yeşil bardakla gizlemeğe çalıştı, fakat Rhin şarabının tadına bakmak ona bayağı imkânsız geldi. İçinden: «Türkü söylemeği ondan esirgemek! dedi, ey Tanrı'm! demek göz yumuyorsun sen buna!»

Bereket, yürek daraltan üzüntüsüne kimse dikkat etmedi. Vergi memuru kralı öven bir türküdür tutturmuştu. Nakaratın gürültüsünde, türkü hep bir ağızdan söyleniyordu. Julien'in içi: «Bak işte, diyordu, ereceğin iğrenç mutluluk, bunun tadını ancak bu şartta ve bu biçim insanlar arasında çıkacaksın sen! Yıldı belki yirmi bir franklık bir yer bulabilirsin, ama, etleri gövdeye indirirken, zavallı tutuklunun türkü yakmasına engel olmak gerekecektir; onun bir lokmalık yiyeceğinden çalacağın para ile ziyafetler çekeceksin ama, sen yerken onun yüreği cız edecek gene! — Ey Napoleon! Senin çağında bir savaşın tehlikelerine göğüs gererek dünyalığa kavuşmak hoş şeydi; ama zavallının acısını alçakça çoğaltmak vardı işin içinde!»

İtiraf edeyim ki içinden geçirdiği bu sözlerle Julien'in gösterdiği yüreksizlik kendi hakkında bana zavallı bir düşünce veriyor. Büyük bir memleketin olanca hayat yolunu değiştirmeye kalkan, ama en ufak huzursuzluk yaratmağı içi götürmeyen şu sarı eldivenli ihtilâlcilerin arkadaşı olmağa lâyıkmış doğrusu.

Julien gene birden rolünü hatırladı. Kendisini böyle yüce insanlar arasındaki ziyafete hayal kursun ve hiç konuşmasın diye çağırmamışlardı.

Besançon akademisi ile Uzes akademisi muhabir üyesinden, işi gücü bir yana sermiş bir boyalı bez fabrikatörü, onun İncil ezberciliğindeki hayret uyandırıcı ilerlemeleri hakkında açıktan açığa söylenen şeyin doğru olup olmadığını anlamak

151

üzere, sofranın bir başından tâ buraya, delikanlıya söz attı.

Ortalığı o saat derin bir sessizlik sardı; iki akademinin çok bilmiş üyesinin ellerinde bir lâtinçe İncil beliriverdi sanki bir melek getirmişçesine. Julien'in sözü üzerine, rast-gele lâtinçe bir

yarım cümle okundu. Delikanlı alt tarafını su gibi tamamladı: Hafızası sadakat gösterdi, bu harika delikanlı, bir ziyafet sonunda kopan o gürültülü heyecanla alkışa boğulmuş oldu. Julien bayanların boyalı yüzlerini süzüyordu; çoğu fena değildi. Usta şarkıcı tahsildarın karısına dikkat kesilmişti.

Ona bakarak:

— Doğrusu, dedi bu bayların -önünde böyle uzun uza-dıya lâtince konuştuğuma utanıyorum. B. Rubigneau, hani şu iki akademi üyesi, lâtince parçaya uyararak karşılık verecek yerde, gelişi güzel bir lâtince cümle okumak lütfunda bulunursa, ben de bunu hemen dilimize çevirmeğe çalışırım.

Bu ikinci sınav ününe sanki ün kattı.

Salonda yükünü tutmuş liberaller, fakat burs almağa kabiliyetli çocukları olan, son din aşısından beri de birden bu gibi imana gelen, mutlu babalar da vardı. Şu ince politika ustalığına rağmen B. de Renal, bu gibilerini evine hiçbir zaman çağırarak istememişti. Julien'i ancak adını duyunca ve **• kralının geliş günü ata binmiş gördükleri zaman tanıyan ve bolahenk kişiler, onun en alkış tutucu hayranları idi. İçinden: «Bu aptallar, bu hiçbir şey anlamadıkları İncil dilini dinlemekten ne zaman usanacaklar?» diye geçirdi. Ne var ki bu üslûp garipliğinden ötürü eğlendiriyordu onları aksine; gülüyorlardı buna. Gel gör ki Julien bıktı.

Saat altıyı çalarken ayağa kalktı ve ertesi gün B. Che-lan'a ezbere okumak üzere belleyeceği Ligorio'nun yeni din dersinden bir bölümün sözünü etti. Tatlı bir dille: «İşte benim işim, dedi, ders dinletmek ve kendi başıma ders ezberlemek.»

Alabildiğine gülündü, hayran olundu; Verrieres hava-smca böyledir nükte dediğin. Julien hanidir ayağa kalkmıştı, uygun düşmediği halde herkes de kalktı ayağa; dehanın egemenliği işte böyledir. Bn. Valenod bizimkini bir çeyrek saat daha oyaladı; çocukların din derslerini okumalarını dinlemesi gerekti gene; çocuklar bir onun gözüne çarpan en ga-xaü

rip yanlışlıklarda bulundular. Bu hataları vurmadi yüzlerine. «Dinin ilk ilkelerini bile bilmiyorlar!» diye düşündü. Artık selâm veriyor ve yakayı kurtarabileceğini sanıyordu; fakat bir La Fontaine şiiri okuması da gerekti.

Julien Bn. Valenod'ya:

— Bu yazar pek ahlâk dışına çıkar, dedi devletli Jean Choart adına donattığı bir fablen saygı değer şeye dil uzatır. En iyi açıklayıcılar tarafından bile hırpalanmıştır düpedüz!

Julien çıkıp gitmeden önce dört beş kişinin yemek çağrısını aldı. İyice keyiflenmiş davetliler hep bir ağızdan: «Bu delikanlı şehrin gözbebeği» diye bağırdılar. Gidip öğrenimini Paris'te tamamlayabilmesi için, belediye bütçesinden ayrılmış bir maaş verilmesini bile söz konusu ettiler üstelik.

Bu ihtiyatsız düşünce yemek salonunda ağızdan ağıza dolaşa dursun, Julien çoktan tez adımlarla sokak kapısını bulmuştu. Taze havayı ciğerlerine doldurmanın tadına vararak, üç dört kez alçak sesle: «Ah! it sürüsü! it sürüsü!» diye bağırdı.

B. de Renal'm evinde kendisine gösterilen bütün o ince davranışların arkasında sezdiği hafifyene gülümseyişten ve yüksek gururdan bir hayli zaman adamakıllı kızıp köpüren delikanlı, şimdi kendini pek soylu buluyordu. İki ev arasındaki büyük ayrılığı duymaktan alamıyordu kendini. Yürüyüp giderken içinden: «Zavallı tutuklulardan çalınmış paracı, sonra da türkü söylemekten alakonuşlarını unutam! diyordu. B. de Renal kalkar da hiç konuklarına sunduğu her şarap şişesinin şu kadar ettiğini söylemeği alır mı göze? Hem bu B. Valenod, hep, varından yoğunundan söz açarken, evinden, toprağından dem vuruyor, şundan bundan konuşuyor, karısı olunca da, senin evin, senin toprağın diyordu.»

Mal mülk sahibi olmaktan alabildiğine hoşlanan bu bayan, yemek sırasında, ayaklı bir bardağı kıran ve düzenlerinden birini bozmuş olan bir uşağa kalkmış, ağzına geleni söylemişti; bu uşak ta pek küstahça karşılık vermişti.

Julien: «Tencere yuvarlanmış kapağını bulmuş! diyordu; bütün çalıp çırptıklarının yarısını verseler bana, gene de onlarla birlikte yaşamak istemezdim. Günün birinde, sır-

153

Timi verirdim ele; bana ilham ettikleri bayağılığı açığa vurmaktan alamazdım kendimi.»

Ama gene, Bn. de Renal'm buyruklarına boyun eğerek, "bu biçim birkaç ziyafette bulunması gerekti; Julien moda uydu; muhafız birliği elbisesi artık bağışlanıyordu daha doğrusu bu ihtiyatsızlık başarılarının gerçek nedeni idi. Arası pek geçmeden, bilgin delikanlıyı elde etme savaşında, B. de Renal'm mı, yoksa kimsesizler yurdu başkanının mı üstün geleceğini

görmekten başka hiçbir şey konuşulmaz oldu Ver-rieres'de. Bu baylar, B. Maslon'la birlik olup, yıllar yılı şehri haraca kesen, bir ücü - birlik kuruyorlardı. Belediye başkanı kıskanıyordu, liberaller ise ondan yaka silkiyorlardı; ama gene de o soylu idi ve kendisini üstün sayabilirdi, oysa B. Valenod'nun babası tutup kendisine yalnız altı yüz lira yıllık gelir bırakmıştı. Normandia atlarına, altın kösteklerine Paris'ten gelme elbiselerine, şimdiki olanca zenginliğine içleri gide dursun, gençliğinde herkesin bildiği o kötü yeşil elbiseye yüreklerinin yandıklarını da unutamıyorlardı.

Julien için yeni sayılan bu dünyanın dalgasında, namuslu bir insan bulur gibi oldu; geometri ile, uğraşiyor, adına Gros (27) deniyor ve akoben geçiniyordu. Julien, ancak hep kendisine bile uydurma gelen konulardan söz açmağa karar verdiğinden, B. Gros'un hakkındaki söylentiye boyun eğmek zorunda kaldı. Vergy'den koca koca ödev demetleri alıyordu. Gidip sık sık babasını görmesi öğütleniyordu, bu zorunlu acıya boyun eğiyordu. Uzun sözün kısası, ününü oldukça güzel yoluna koyuyordu, bir sabah hayretle uyandı ki iki el gözlerini kapıyordu.

Bu. Bn. de Renal idi, şehre bir yolculuk yapmıştı, merdivenleri dörder dörder çıkmış ve çocukları yol boyunca getirdikleri güzel bir tavşanla başbaşa bırakmış, çocuklardan bir an önce, Julien'in odasına çıkagelmmişti. Bu an pek hoştu, ama pek kısa sürdü: Bn. de Renal, çocuklar dostlarına göstermeğe can attıkları tavşanla birlikte geldikleri zaman çoktan gitmişti. Julien herkesi, hattâ tavşanı bile güler -yüzle karşıladı. Sanki yeniden kendi ailesine kavuşmuş g'bi idi; bu çocukları sevdiğini, bunlarla dereden tepeden konuşmaktan hoşlandığını anladı. Seslerindeki tatlılıktan, ufak tefek davranışlardaki sadelik ve soyluluktan şaşkına dön-

154

dü; hayalini o her soy bayağı davranışların, Verrieres'de öğrendiği her biçim tatsız düşüncelerin etkisinden yıkayıp yunma zorunluluğunu duymuştu. Bu adamlar hep gaf yapma korkusu içinde bulunuyorlardı, saç saça baş başa dövüşürlerken aralarında hep lüks ve sefalet kol geziyordu. Evlerinde yemek yediği kişiler, getirilen kızartmalarını öne sürerek, hem kendilerini küçülten, hem de kendilerini dinleyenlere iğrenç gelen sırlar döküyorlardı ortaya. Bn.de Renal'a:

— Siz soylular, diyordu, haklısınız büyük burunlu olmakta.

Sonra da kadına gitmek zorunda kalmış olduğu her ziyafeti anlatıyordu.

— Demek uymuşsunuz modaya!

Bunu söylerken Bn. Valenod'nun Julien'i her beklediği kez kendisini sürmeğe zorunlu kıldığı allığı düşünme ede yürekten gülüyordu.

— Galiba, diye ekliyordu, kalbinizi kazanmağı koymuş kafasına.

Sabah kahvaltısı pek hoş oldu. Çocukların varlığı, görünüşte sıkıcı olmakla beraber, gerçekte müşterek mutluluğu çoğaltıyordu. Bu zavallı çocuklar Julien'i yeniden görmekle duydukları sevinçlerini nasıl dile getireceklerini bilemiyorlardı. Uşaklar onlara Julien'e Valenod yavrularını eğitmek için iki yüz franktan fazla para teklif edildiğini söylemekten geri durmamışlardı.

Kahvaltı ortasında, Stanislas - Xavier, hâlâ ağır hastalığından kalma o uçuk yüzlü yavrucuk annesine birden, gümüşten çatal bıçak takımı ile su içtiği kupanın kaç para ettiğini sordu.

— Niçin soruyorsun bunu?

— Parasını Julien'e vereyim diye satmak istiyorum bunları, bizde kalırken aldanmasın.

Julien, gözleri dolu dolu olarak çocuğu bağrına bastı. Stanislas'ı dizlerine alan Julien, bu anlamda kullanılan, yalnız bir biçim uşak ağzına yaraşır söz olan aldanma sözünü söylememek gerektiğini ona, bir bir anlatırken, annesi de, ağlıyordu, ağlıyordu gerçekten. Bn. de Renal'a verdiği memnurluğu görünce, tutuyor, çocuklara hoş gelen, garip garip

155

örneklerle, aldanmanın ne demek olduğunu anlatmağa çalışıyordu.

Stanislas:

— Anlıyorum, dedi, karga budalalık etmiş de ağzından peynirini düşürmüş, dil döken tilki de, alıp yemiş peyniri.

Bn. de Renal, sevinçten etekleri zil çalarak, çocuklarını öpücöklere boğuyordu, ama Julien'e biraz yaslanmadan da edemiyordu bir türlü.

Birden kapı açıldı; B. de Renal idi bu. Ciddî ve üzgün yüzü gelişinin yok ediverdiği tatlı sevinçle garip bir tezat yarattı. Bn. de Renal sapsarı kesildi; kendini hiçbir şeyi yadsıyamaz durumda sanıyordu. Julien söz aldı, yüksek sesle konuşarak, belediye başkanına, Stanislas'm satmak istediği gümüş kupa işini anlatmağa koyuldu. Bu hikâyenin kötü karşılanmış olacağına güveni vardı. B. de Renal öteden beri alışık olduğu gibi sırf gümüş sözü üzerine çattı kaşlarını ilkin. Bu

gümüş sözünün açılması, dediğine göre, ucu kendi kesesine dokunacak bir sikkeye işaretler hep.

Ama şimdi iş yalnız para işi değildi; bunda bir yığın da kuşku vardı. Kendi yokluğu anında çoluğunu çocuğunu ışıklandıran mutluluk havası, pek ürkek bir gurur yüzünden kendine egemen olmuş bir adama göre, işleri düzeltmek için yaratılmış değildi. Karısı kendisine Julien'in öğrencilerine yeni yeni düşünceler verdiğini incelik ve anlayışlılıkla ileri sürerken:

— Evet! evet! biliyorum bunu, dedi, çocuklarımı soğutuyor benden çoklara benden, uzun sözün kısası, evin efendisi sayılan benden yüz defa fazla güleryüz göstermesi kolay onun için. Bu çağda herkes kanunî yetkiye dayanarak soğuk olmağa çalışıyor. Zavallı Fransa!

Bn. de Renal kocasına ettiği davranışın püf noktalarını incelemeğe kalkmadı hiç. Julien'le on iki saat geçirme imkânını sezebilmişti. Şehirde alınacak bir yığın öteberisi vardı, akşam yemeğini içkili lokantada gidip yemeği yürekten istediğini söyledi; kocası ne dese ya da ne yapsa, düşüncesinden dönmedi. Çağdaş ahlâk softasının pek zevkle söylediği bu biricik içkili lokanta sözüne çocuklar düpedüz sevinmişlerdi.

B. de Renal, birkaç ziyarette bulunacağını söyleyerek karısını daha girdiği ilk tuhafiye dükkânında bıraktı. Sabahkinden daha çatık kaşla eve döndü; bütün şehrin bir kendisi ve bir de Julien'le uğraştığına güven getirmişti. Doğrusu henüz kimse ona, halkın dediklerinin acı yönünü açmamıştı. Belediye başkanı baya söylenenler yalnız Julien'in altı yüz frankla kendi evinde mi kalacağını, yoksa kimsesizler yurdu başkanı bay tarafından sunulan sekiz yüz frangı m; kabul edeceğine dayanmıştı.

Dostlar arasında B. de Renal'a rastlayan bu başkan, ona soğuk davrandı. Bu davranış ustalıktan uzak değildi; taşrada az olur ihtiyatsızlık: oralarda heyecan yaratan olaylar o kadar azdır ki insan bunları tâ ciğerinde duyar.

B. Valenod, Paris'ten yüz fersah ötede, giyimi kuşamı yerinde Mr insan denenlerdendi; küstah ve kaba yaratılışlı bir kişidir bu. 1815 yılından bu yana, kazançtan kazanca kavuşan varlığı, güzel davranışlarını temelli yok etmişti. Sanki, Verrieres'de, B. de Renal'm buyrukları altında yaşıyordu; yalnız arı gibi çalışkan, hiçbir şeyden yüzü kızarma-yan, herşeye burnunu sokan, boyuna öteye beriye girip çıkan, hakaretleri unutup giden, hiçbir kişisel düşüncesi olmayan b'r insan olduğu için, en sonunda papazlar kurulu karşısında efendisinin itibarını bile sarsmıştı. B. Valenod sanki memleketin bakkallarına gitmiş: «İçinizden iki en aptal kişiyi verin bana» demiş; kanun adamlarının karşısına dikilmiş: «En şarlatan iki kişiyi gösterin bana» demiş; sağlık başkanlarına varmış: «En şarlatan iki kişiyi gösterin bana» demiş. Her meslekten böyle en yüz­süz adamları bir araya toplayınca, onlara: «Haydi hep beraber hüküm sürelim» demiş.

Bu gribi insanların davranışları B. de Renal'ı caneviden vuruyordu. Valenod denen kaba adam ise hiçbir şeyden, hattâ o küçük rahip Maslon'un m'ile+m ortasında yüzüne karşı söylemekten kendini ajamadığı yalanlardan bile kılı kıpırdamamıştı.

Fakat, bu mutluluk sırasında, herkesin haklı olarak yüzüne vurduğunu pek iyi sezdiği büvük gerçeklerin önünü almak için ufak tefek küstahlıklarla başını dinlemeğe ihtiyacı vardı. B. Appert'in gelişi gözünü adamakıllı korkuttuğundan beri çalışması alabildiğine artmıştı, üç kez Besançon'a yolculuk etmişti: her postaya bir yığı nmektup yetiştiriyordu; akşam üzeri evine damlayan kimin nesi olduğu bilinmez adamlarla da gene birtakım mektuplar gönderiyordu. İhtiyar papaz Chelan'm ayağını kaydırmada belki haksız davranmıştı; çünkü bu öc alma sayılan davranış, kibar aileden birçok sofı bayanın gözünde onu pek kötü bir kişi olarak tanıtmıştı. Zaten bu iyiliği Frilair piskoposu vekili bayın gerçek buyruğu altına sokmuştu onu, bu iyilik basma büyük işler açmıştı. İmzasız bir mektup yazma tutkusuna karşı gelemediği sıra, işler bu duruma gelmişti işte. Dertler tam olsun diye, karısı kalkıp Julien'i evinden görmek istediğini bildirdi ona; gururu yaralanmıştı.

Bu durumda B. Valenod, eski müttefik B. de Renal ile kendi arasında müthiş bir kavga çıkacağını seziyordu. Belediye başkanı kendisine ağır sözler söylerdi, varsın söylesin; ama belediye başkanı Besançon'a, hattâ Paris'e yazabilirdi. Herhangi bir bakanın bir yeğeni tepeden inme Verrieres'e atanabilir ve kimsesizler yurdu başkanı olabilirdi. B. Valenod liberallere yaklaşmağı düşündü; işte bu yüzdendir ki, birkaç liberal Julien'in İncil okuduğu ziyafete çağrılmıştı. Belediye başkanına karşı güçlü dayanak elde etmiş olacaktı. Fakat seçimler yenilenebilirdi, kimsesizler yurdu başkanının liberallere ve hükümete karşı oy kullanması, besbelli olmayacak işlerdendi. Bu, Bn. de Renal tarafından kadının koluna giren Julien'e anlatılmıştı, bu hikâye onları, yavaş yavaş DOĞRULAR GEZİSİ'ne sürükledi ki burada, hemen hemen Vergy'deki kadar rahat birkaç saat geçirdiler.

Bu esnada B. Valenod da, kendi kendine küstah bir tavır takınarak, eski efendisiyle kopması mutlak bir kavgayı geciktirmeğe çalışıyordu. O gün, bu yöntem işe yaradı, ama belediye başkanının öfkesini çoğalttı.

Aşağılık para tutkusunun en açgözlülük ve en bayağılıkla verdiği herşeyle çarpışan gurur, hiçbir zaman bir insanı B. de RenaFin içkili lokantaya girerkenki hali kadar yürekler acısı bir duruma getiremez. Çocuklar ise, tam tersine,, şimdiki dek hiç böyle keyifli ve hiç böyle kıvançlı olmamışlardı. Bu zıtlık onu büsbütün kızdırdı.

İçeri girerken, emredici kılmak istediği bir sesle:

— Görüyorum ki ben, ben fazlayım aranızda! dedi.

Karşılık olarak, karısı onu bir köşeye çekti ve Julien'i uzaklaştırmak gerektiğini sayıp döktü. Geçirdiği mutluluk saatleri on beş gündür kurduğu davranış tasarısını gerçekleştirmek için ona gerekli kolaylığı ve yürek genişliğini vermişti. Zavallı Verrieres belediye başkanını asıl çileden çıkaran nokta, akçe'ye düşkünlüğü üzerine şehirde ağızdan ağı-za dolaşan alayı bilmesi idi. B. Valenod bir hırsız kadar cömertti, o ise, Ermiş - Joseph (28) mezhebi, Meryem Ana tarikatı, Ermiş - Sacrement tarikatı için para toplamasından cömert olmaktan daha çok tedbirli davranmıştı.

Para toplayan rahiplerin defterine, bağışlarının çokluğuna göre adları yazılan Verrieres ve çevresi küçük soyluları arasında, B. de Renal'm adının çoklaym son satırda bu-lunluğu görülmüşü. Hiçbir şey kazanmadığını boşu boşuna söyleyip duuryordu. Papazlar kurulunun şakası yoktur bu işte.

BÖLÜM XXIII BİR MEMURUN ÇİLELERİ

Bütün yıl başını dik tutmanın zevki geçmesi gerekli belli saat-larda bol bol ödeniş.

CASTI.

Fakat biz şu küçük adamı bırakalım kendi ufak tefek korkuları ile başbaşa; kendisine uşak ruhlu bir insan gerektiği halde, sanki ne demeğe kalkıp evine gönlü büyük bir insan aldı? Neden adamlarını seçmesini bilmiyordu? XIX. yüzyılın günlük gidişi öyledir ki kudretli ve soylu bir adam gönlü büyük bir insana rastladı mı, onu öldürür, sürer, hapse atar ya da o kadar hakaret eder ki, öteki acından ölüp gitme aptallığını gösterir. Tesadüfen burada, gönlü büyük adam henüz acı çekmiyor. Fransa'nın küçük illerinin ve New - York'un gibi, seçimlerle iş başına geçen hükümetlerin en

15»

büyük derdi, yeryüzünde B. de Renal gibi insanların yaşadıklarını unutmamaktır. Yirmi bin kişilik bir ilin ortasında, bu gibi adamlar milletin düşünüşünü yaratırlar ve hele belediye başkanı halk tarafından seçilen bir memlekette milletin düşünüşü amansızdır. Soylu, saygıdeğer ruhlu, dostunuz olabilecek olan, ama yüz fersah ötede oturan bir adam, şehrinizin genel düşüncesine dayanarak hakkınızda yargı verir, bu kanı tesadüfen soylu, varlıklı olarak dünyaya getirdiği ve mutediller partisine soktuğu budalalar tarafından yaratılmıştır. Kendini göstermek isteyen vey haline!

Akşam yemeği yenir yenmez, hemen Vergy'ye gitmek üzere yola çıkıldı; ne var ki, daah ertesi gün, Julien bütün ailenin Verrieres'e geri döndüğünü gördü.

Bir saat geçmemiştir ki, hayretler içinde kalan delikanlı, Bn. de Renal'm kendisinden birşey sakladığını sezdi. Delikanlı görünür görünmez kocası ile yaptığı konuşmaları yarıda kesiyçr ve onun uzaklaşıp gitmesine can atıyor gibiydi sanki. Julien bu uyardıyı tekrarlatmadı. Soğuk ve çekingen bir durum aldı; Bn. de Renal bunu sezdi ve hiçbir açıklama istemedi. Julien içinden: «Yoksa benim yerime bir başkasını mı alacak? diye düşündü. Daha evvelki gün, benimle ne kadar içli - dışlı idi! Fakat kibar bajanlar hep böyle ya-parlarmış deniliyor. Tıpkı krallar gibi, huzura çıkınca, işinden azledilecek olan bir bakana, iltifat ederlermiş alabildiğine.»

Julien', kendisi içeri girer girmez birden kesilen bu konuşmalarda, Vergy belediyesine özgü, eski, ama geniş ve kullanışlı olan, kilise karşısında, ilin en işlek yerinde bulunan büyük bir evden sık sık söz edildiğini sezmişti. Julien, «Bu evle yeni bir sevgili arasında ne ilgi olabilir!» diye düşünüyordu. Derdinden olacak. Bn. de Renal kendisine öğre-teli daha aradan bir ay geçmediğinden, ona yepyeni gelen I. François'nin şu güzel mısralarını tekrarlıyordu. O zamanlar, bu mısraların herbiri nice and, nice okşayışla yalan yere söylenmişti!

Kadın sık sık değişir, Ona güvenen delidir.

B. de Renal posta arabası ile Besançon'a gitmek üzere

160

yola çıktı. Bu yolculuk iki saatte kararlaştırıldı, pek düşünceli görünüyordu. Dönüşte, kül renkli kâğıda sarılı iri bir paketi masanın üzerine attı. Karısına:

— İşte o pis iş, dedi.

Bir saat sonra, bu iri paketi alıp götüren ilâncıyı gördü Julien; hemen onu izledi. «İlk sokak başında öğrenirim işin aslını.»

Delikanlı, koca fırça ile, ilânın sırtını zamklayan ilân-cınm arkasında durmuş, artık, iki ayağı bir pabuçta, bekliyordu. Hân yerine yapıştırılır yapıştırılmaz, Julien'in merakı B. de Rerial'm karısı ile yaptığı konuşmalarında adı sık sık geçen bu eski ve büyük evin arttırma yolu ile kiralığa çıkarıldığını okunca dindi. Arttırma tarihi ertesi gün saat ikide belediye salonunda başlayacak, üçüncü mum sönümüne dek sürecek diye bildirilmişti. Julien pek bozulmuş oldu; mühleti pek kısa buluyordu: evi kiraliyacak olan kişilerin hepsinin' acaba bundan haberi olmağa zamanları olacak mı? Zaten, on beş gün öncesinin tarihini taşıyan ve üç başka başka yerde baştan başa okuduğu bu bildiri, ona hiçbir şey söylemiyordu.

Kiralık evi gidip gezdi. Onun sokulduğunu görmeyen kapıcı bir komşusuna gizli gizli şöyle diyordu.

— Vay! vay! ne yapsalar boş gene. B. Maslon ona evi üç yüz franga bırakacağına söz verdi; belediye başkanı bu işe yanaşmadığından, Frilair piskopos vekili tarafından, piskoposluğa çağrıldı.

Julien'in çıkagelişi iki dostu pek rahatsız etti, artık bir tek söz bile söylemediler.

Julien arttırma yerine gitmeği ihmal etmedi. Kötü aydınlatılmış bir salonda müthiş kalabalık vardı; fakat herkes garip bir şekilde susup duruyordu. Bütün gözler bir masaya çevrilmişti, Julien bu masa üzerinde, kalaylı bir tepside, yanan üç mum parçası gördü. Tellâl bağıyordu: Üç yüz frank, baylar!

Bir adam, alçak sesle, yanmdakine:

— Üç yüz frank! Anasının nikâhını istiyorlar, dedi. Ve Julien ikisinin arasında idi. «Sekiz yüz franktan fazla eder; bu arttırmayı üzerimde bırakmağa çalışacağım.»'

— Boş konuşuyorsun. B. Maslon'u, B. Valenod'yu, piş-

161

Icposu, o Frilair'deki yaman vekilini, bütün avaneleriyle başına belâ almakla ne kazanacaksın? Öteki bağırarak:

— Üç yüz yirmi frank, diye artırdı. Arkadaşı:

— Sersem herif! dedi. Julien'i göstererek:

— İşte belediye başkanının bir casusu düpedüz, diye ekledi.

Julien bu sözü söyleyeni cezalandırmak için hemen döndü, fakat iki Francs - Comtois'lı artık hiç dikkat etmiyordu. Onların sükûnu onun aklını başına getirdi. Bu sırada, son mum parçası da söndü ve tellâlın uzayıp giden sesi, evin dokuz yıllığına, yılda üç yüz franktan, •*• ilçebaylığı büro şefi, B. de Saint - Giraud'ya kaldığını bildirdi.

Belediye başkanı salondan; çıkar çıkmaz, dedikodular aldı yürüdü.

— Grageot'nun ihtiyatsızlığı belediyeye işte otuz frank kazandırdı, dedi biri.

— Ama B. de Saint - Giraud, diye karşılık verdiler, Gre-geot'dan alır öcünü, bunu onun yanma komaz.

Julien'in solundaki iri kıyım bir adam:

— Bu ne alçaklık be! dedi: öyle bir ev ki, ben, fabrikamı kurmak için sekiz yüz frank verir, gene de kârlı bir iş yapmış olurum.

Bir genç liberal fabrikatör:

— Adam sen de! diye karşılık verdi. B. de Saint - Giraud papazlar kurulunda değil mi? Dört çocuğunun bursu yok mu? Zavallı adam! Verrieres belediyesinin ona beş yüz franklık bir aylık zammı yapması gerek, hepsi işte bu.

Bir üçüncüsü:

— Belediye başkanı demek bunun önüne geçemedi! dedi. Çünkü o da kralı tutuyor, tutmasına, hele şükür; ama çalmaz.

B-ir başkası:

— Çalmaz mı diye burun kırdı; hayır, yan cebime koyun der. Bütün bu paralar büyük bir belediye kesesinde toplanır, yıl sonu gelince de pay edilir hepsi. Fakat baksanıza şu bacaksız Sorel'e; gidelim buradan.

F.: 11

162

Julien eve canı sıkın döndü; Bn. de Renal'ı da alabildiğine acılı buldu. Bn. de Renal ona:

— Arttırmadan mı geliyorsunuz diye sordu.

— Evet, Bayan, orada belediye başkanı bayın casusu sanılmak şerefine bile erdim.

— Bana inanmış olsaydı, bir yolculuğa çıkmış olurdu. O sırada, B. de Renal Julien'e çocuklarla birlikte Vergy'

ye gitmesini buyurdu, yolculuk tatsız oldu. Bn. de Renal kocasını şöyle avutuyordu:

— Dostum, bu gibi şeye alışmış olmalısınız.

Akşam, sessiz sessiz aile ocağının başında toplandılar; yanan gürgenin çıtırdısı biricik eğlence idi. En birbirine bağlı ailelerde görülen hüznü anlardan biri idi bu. Çocuklardan biri sevinçle bağırdı:

— Kapı çalmıyor! kapı çalmıyor! Belediye başkanı:

— Tüh Allah cezasını versin! teşekkür etme bahanesi ile buralara kadar gelen B'de Saint - Giraud ise, diye bağırdı, veririm ağzının payını; bu kadarı da pek fazla hani. O bu teşekkürü asıl Valenod'ya etsin, bir de benim adım kirlensin. Şu uğursuz Jakoben gazeteleri bu işi diline dolarlar-sa, beni bir B. Nonantecinç (30) ediverirlerse, ne demeli?

Bu sırada uşağın peşinden içeri, iri kara favor>U, pek yakışıklı bir adam giriyordu.

— Bay belediye başkanı, bendeniz il signor Geronimo'-yum (31). İşte Napoli elçiliği yazmanı, B. le şövalye de Bea-uvaisis'ih, size sunulmak üzere yola çıkışında bana verdiği bir mektup.

— Oradan çıkalı daha ancak dokuz gün oluyor, diye ekledi. Sizin amcazadeniz, benim de dostum olan Signor de Beauvaisis, Bayan, sizin İtalyanca bildiğinizi söyledi.

Napoli'li çelebinin sevinci bu gamlı akşamı pek kıvançlı bir akşam ediverdi. Bn. de Renal ona bir akşam yemeği yedirmeği istedi gerçekten. Bütün evini telâşa verdi; ne olursa olsun, bugün iki kez, kulağına çalındığını işittiği casus sözünü unutturmak istiyordu Julien'e. Signor Geronimo ünlü bir şarkıcı kibarlar arasında bulunmağa hak kazanmış, alabildiğine neşeli bir insandı, ne yazık ki Fransa'da, artık bu iki özelliğin bulunması imkânsızdır. Yemekten sonra Bn. 163

de Renal ile birlikte küçük bir duettino söyledi. Tatlı hikâyeler anlattı. Sabahın saat birinde, Julien gidip yatmalarını söylediğinde çocuklar diklendiler. Büyük oğlan: x

— O hikâyeyi gene anlatın, dedi. Signor Geronimo:

— Benim öz hikâyemdir bu, Signorino, diye başladı. Sekiz yıl oluyor, Napoli konservatuarında ben de sizin gibi genç bir öğrenci idim, sizin yaşınızda idim demek istiyorum; yoksa Verrieres gibi güzel şehrin ünlü belediye başkanının oğlu olmak şerefine malik değildim.

Bu söz B. de Renal'ı gülümsetti, karısına baktı. Genç şarkıcı, çocukları gülmekten bayılan konuşma şeklini bir parça daha açığa vura vura, söz alıp:

— Signor Zingarelli (32), dedi, signor Zingarelli çok sert bir öğretmendi. Konservatuarda sevilmemiştii; ama herkesin hep sanki kendisini seviyormuş gibi hareket etmesini ister. Ben okuldan elimden geldiği kadar sık sık dışarı çıkar; küçük San - Carlino tiyatrosuna gider, tanrılara yaraşır bir müzik dinlerdim ben orada; hey Tarırım'm! partere girebilmek için gereken sekiz meteliği toplamak için ne halt etmeli?

Çocuklara bakarak:

— Az para da değil doğrusu, dedi. Çocuklar gülüştü.

— San - Carlino'nun müdürü, signor Giovannone (33) beni şarkı söylerken işitmiş. On altısmdaydım. Bu çocuk, demiş bir hazine demiş.

Bana gelip:

— Sayın dostum, ister misin seni alayım yanıma? dedi.

— Ne verirsiniz?

— Kırk duka ayda. Baylar, yüz altmış frank eder bu. Cennet kapılarının açıldığını gördüm.

Giovannone'ye:

— Ama, dedim, zorba Zingarelli'nin beni bırakmasının yolunu nasıl bulmalı?

— Lascia face a me. Çocukların en büyüğü:

164

— Siz bana bırakın bu işi diye bağırdı.

— Doğru, civanım. Signor Giovannone bana: «Caro, il, kin bir anlaşma yapalım» dedi. Basiyorum imzayı: üç duka veriyor bana. Ömrümde bu kadar para görmedim. Sonra, ne yapmam gerektiğini anlattı.

Ertesi gün, o zorba signor Zingarelli'nin karşısına çıkıp görüşmek istiyorum. İhtiyar oda uşağı beni aldı içeri. Zingarelli:

— A çulsuz, ne istiyorsun benden? dedi.

— Maestro, dedim ona, pişmanım ettiklerime; bundan böyle Konservatuardan demir parmaklıktan atlayıp kaçmı-yacağım. İki kat çalışacağım.

— Hayatımda işittiğim en güzel bas sesini bozmaktan çekinmesem seni on beş gün içeri tıkar da, sudan başka bir şey vermezdim, kerata.

— Maestro, dedim, bütün okula örnek olacağım, credete a me. Ama sizden bir lütuf bekliyorum, biri gelir de dışarıda şarkı söylemek için beni isterse, geri çevirin bana. Lütfen, böyle birşeyi yapamıyacağımızı söyleyin.

— Senin gibi mendebur bir haylazı kim gelir de ister a domuz? Ben hiç senin Konservatuar'dan çıkmana razı olur muyum? Benimle alay etmek mi istiyorsun?

Derken k... ima bir tekme yapıştirarak:

— Yıkıl, yıkıl karşımdan! dedi, yoksa tıkarım seni içeri kuru ekmekle.

Bir saat sonra, signor Giovannone müdürün yanma çıkıyor.

— Sizden büyük bir ricaya geldim, diyor, Geronimo'yu verin bana. Şarkı söylesin tiyatrodan, bu kış kızımı evlendiriyorum.

Zigarelli:

—! Bu uğursuz haylazı ne yapacaksın? der. Razi değilim ben; alamazsın; zaten, ben olur dersem de, kendisi ayrılmak istemez konservatuar'dan dünyada; az önce yemin billâh etti.

Giovannone cebinden benim anlaşmayı çıkarıp ciddî ciddî:

— İş onun isteğine bağlı ise, dedi, carca çanta! işte imzası.

165

Küplere binen Zingarelli, hemen, asılır zile. öfkesi burnunda:

— Geronimo çıkarılsın Konservatuar'dan, diye bağıır. Böylece kapı dışarı edildim, kırılıyordum gülmekten. O akşam tiyatrodan, kalkıp del Moltiplico şarkısını okudum. Po-lichinelle evlenmek ister de, parmakları ile, kendi işinde ihtiyacı olacağı şeyleri bir bir hesaplar, hesaplar ama bu hesapta yanılır Allahım yanılır hep.

Bn. de Renal:

— Ah! kuzum, Bay, bu şarkıyı bir söyleyin bize bakalım, dedi.

Geronimo şarkıyı okudu, gülmekten yaş geliyordu milletin gözünden, Signor Geronimo kibarlığı, hatırsayarlığı ve keyifli davranışları ile âdeta bayılan bu aileyi bırakarak, ancak sabahın saat ikisinde gitti yatmağa.

Ertesi sabah, B. ve Bn. de Renal ona Fransa sarayı için dilediği mektupları verdiler.

Julien içinden: «İşte, dedi haksızlık dört bir yanda kol geziyor. Bak signor Geronimo altmış bin frank yıllıkla Londra'ya gidiyor şimdi. San - Carlino tiyatrosunun müdürünün işbirliği olmasaydı, o tanrılar kadar güzel sesi daha on yıl bilinmez ve hayranlık uyandırmış olmazdı...

Bir Renal olmaksansa, bir Geronimo olmak isterdim doğrusu. Toplumda pek öyle şerefli yeri yok ama, bugünkü gibi artırma işlerine burnunu sokup kederlenmiyor, hayatı, vur - patlasın çal oynasın hayat.»

Julien'i birşey şaşırtıyordu: Verrieres'de, B.de Rânal'ı evinde geçirmiş olduğu o yapıyalız haftalar, onun için bir mutluluk çağı olmuştu. Nefrete ve acı düşüncelere yalnız çağrıldığı ziyafetlerde rastlamıştı; bu in - cin top oynadığı evde ise, hiç rahatsız edilmeden gönlünün dileğince okumamış, yazmamış, düşünmemiş miydi? Her an, aşağılık bir adamın davranışlarını incelemenin ve en sonu tilkice davranışlar ya da tilkice sözlerle o adamı aldatmanın öldürücü zorunluluğu ile o pırıl pırıl hülyalarından sıyrılmamıştı.

«Yoksa mutluluk bana yakın mı bu kadar?... Böyle bir hayatın masrafı deve de kulaktır; kendi hesabıma Bn. Elisa ile evlenir, ya da Fouque ile ortaklık edebilirim... Fakat dik bir dağa tırmanan yolcu tepede durur, dinlenip etmenin dü-

166

pedüz bir keyfini çıkarır. O yolcuyu hep orada dinlenmeğe zorlasalar mutlu olur mu acaba?»

Bn. de Renal'm zihni acı düşüncelere takılmıştı. Kararlarına karşı, bütün artırma işini Julien'e bir bir anlatmıştı. «Yoksa bu adam bütün yeminlerimi bozdurtacak bana artık!» diye düşünüyordu.

Tehlikede görmüş olsaydı, kocasının hayatını kurtarmak için gözünü bile kırpmadan canını verirdi. Mertçe bir davranışta bulunma imkânını görüp de, bunu yapamayınca, hemen hemen işlenmiş suçunkine benzer bir vicdan azabı çeken o soylu ve hayalsever kişilerden biri idi. Bununla beraber, öyle uğursuz günler de oluyordu ki, birden dul kalıp Julien'le evlenebilse, duyacağı mutluluğu düşünmekten alamıyordu kendini.

Julien çocukları babalarından çok seviyordu; haksever sertliğine karşı, çocuklar da çıldırıyorlardı ona. Bn. de Renal Julien'le evlendi mi, gölgelikleri kendisine pek pahalıya patlayan bu Vergy'den ayrılmak gerektiğini iyi hissediyordu. Kendini Paris'te görür gibi oluyor, çocuklarına herkesi bırakan bu öğrenimi (34) veriyordu. Çocuklar, kendisi, Julien, hepsi mutlu oluyorlardı düpedüz.

XIX. yüzyıl bak ne kılığa sokmuş nikâhın kerametini (35)! Evlilik hayatının sıkıntısı mutlak aşkı söndürür, aşk evlilikten önce gelse bile. Ve bununla birlikte, bir bilge d;yecektir ki, çalışmıyacak kadar varlıklı kimselerde bile evlilik, bütün o sükûn içinde içilen zevklerden büyük bıkkınlık uyandırır hemen. Kadınlar arasında ise, ancak pek kuru ruhlu olanları salmaz sevdaya.

Bilgenin düşüncesi bana Bn. de Renal'ı hoş gördürüyordu, ama o Verrieres'de hoş karşılanmıyor, bütün il, o sezmeden bile, hep onun aşkının dedikodusunu yapıp duruyordu. Bu büyük olay yüzünden, o güz her zamankinden daha az canları sıkıldı (36).

Güz de, kışın bir kısmı da geçiverdi tezce. Vergy korularından ayrılmanın zamanı gelip çattı artık. Verrieres'deki yüksek tabaka lânetlerinin B. de Renal'e pek az etki ettiğini görünce kızmağa başlıyordu. Her zamanki ciddî ciddî yaşamalarının acısını bu yol sinsice işler çevirmenin beğenisi ile

167

çıkaran ağırbaşlı kimseler, haftasına varmadan, pek ölçülü bicili sözlerle ona, en öldürücü kuşkular verdiler.

Bu işte sonuna dek gitmek isteyen B. Valenod, Elisa'yı, içinde beş kadın bulunan asîl ve pek saygıdeğer bir eve ka-pılandırmıştı. Elisa, kendi dediğine bakılırsa, kışın yer bulamam ile kalkıp bu evden, ancak belediye başkanının evinde aldığından hemen hemen üçte ikisini istemişti. Bu kız kendiliğinden, pek parlak düşünceye kapılıp her ikis'ne de, Julien'in sevgilerinin girdi - çıktısını anlatmak için, hem eski papaz Chelan'a ve hem de yenisine günah çıkarmağa gitmişti. Gelişinin ertesi günü sabahın daha altısında, papaz Chelan Julien'i çağırttı:

— Size hiçbir şey sormuyorum, dedi ona, bana birşey söylememenizi rica ediyorum sizden, hattâ gerekirse emrediyorum (37), üç güne kadar ya Besançon'daki papaz okuluna ya da, size bor bol bir para kazandıрмаğı her zaman için göze alan dostunuz Fouque'nin yanına gitmenizi İsrarla istiyorum. Ben herşeyi düşünüp taşındım, herşeyi düzenledim, mutlak gitmeli, hem de bir yıldan önce Verrieres'e dönmem eli.

Julien hiç karşılık vermedi; özseverliğinin ne de olsa babası olmayan B. Chelan'm kendisine karşı yaptığı uğraşılardan gocunup gocunmadığını tartıp biçiyordu.

En sonu papaza:

— Yarın bu saatte gene gelir, sizinle görüşmek şerefine nail olurum, dedi.

Bu kadar genç bir delikanlıyı hemen yola getireceğini uyan B. Chelan, uzun uzadıya konuştu, konuştu. Julien alçakgönüllü bir durum takınmış ve yüzüne de pek mahiyeti! hali vermiş, ağzını açmamıştı.

Artık papazın evinden çıktı ve hemen koşup Bn. de Re-nal'a haber saldı, onu çok üzgün buldu. Kocası az önce gelip kendisiyle açık bir konu görüşmüştü. Yaradılışının Besançon'daki mirasın büyüklüğüne bel bağlayan o doğuştan gelme zayıflığı karısını bütün bütüne suçsuz saymağa karar verdirmişti ona. İçinde Verrieres'in genel düşüncesini sezdiği garip havayı tutup bir bir anlatmıştı karısına. Halk

168

haksızdı, birtakım kıskanç domuzlar tarafından aldatılmıştı, ama ne gelirdi elden?

Bn.de Renal bir an Julien B. Valenod'nun tekliflerini kabul eder de Verrieres'de kalır umuduna kapıldı. Fakat bir yıl önceki o yalın ve çekingen kadın değildi artık. Kocasını dinlerken, hiç olmazsa belli bir zaman için ayrılmanın, önüne geçilemez birşey olduğunu kendi kendine itiraf etmenin acısını tattı hemen. «Benden uzakta oldu mu Julien, besbelli para pul olmayınca kurulan o büyüklük tasarılarına düşer gene. Ya ben, yüce Tanrı'm! ben o kadar zenginim ki! mutluluğuma hiçbir yararı da yok öyle! Unutacak beni. Sevimli olmasına sevimli, sevinecek de, sevecek de. Ah! Acım var benim... Neden yakınabilirim? Tanrı haklı, suç işleme yolundan dönme hünerini göstermedim, b da aklımı başımdan almada. Para saçarak Elisa'yı avucumun içine almak elimde idi, bundan kolay hiçbir şey olmazdı. Bir an olsun düşünme çabasına katlanmadım, aşkın çılgınca hülyaları alıyordu bütün zamanımı. Bitiyorum ben.»

Julien Bn. de Renal'a gideceğini bildiren o kara haberi verirken, birşey bozuldu, bencilce hiçbir karşı duruş görmedi. Kadıncağız ağfamiyayım diye besbelli zor tutuyordu kendini.

— Metin olmalıyız, dostum. Saçlarından bir tutam kesti.

— Ne yapacağımı bilmiyorum, dedi ona, ama ölürsem, çocuklarımı hiçbir zaman aklından çıkarmıyacağına söz ver bana. Uzaktan yakından, onların dürüst insanlar olmalarına çalış. Yeni bir başkaldırı olursa, bütün soyluları kılıçtan geçirilir, babaları da o damda öldürülen köylü yüzünden besbelli yurt dışına çıkıp gider (38). Aileye göz kulak ol... Ver bana elini. Elveda, dostum!.. Burada son saatlerdir bunlar. Bu büyük fedakârlıktan sonra halk içinde gene saygımı kazanmağa çalışacağımı umarım.

Julien umutsuzlukla karşılaşmayı bekliyordu. Bu vedalaşmadaki sadelik içine dokundu.

— Hayır, bana böyle veda etmenizi istemiyorum. Gideceğim; gitmemi istiyorlar benim; siz de istiyorsunuz. Fakat, gittiğimin üçüncü günü, gene gelip geceleyin göreceğim sizi

169

Bn. de Renal'm hayatı değişmiş oldu. Geri gelme düşüncesini kendiliğinden bulduğuna bakılırsa Julien demek seviyordu onu! Dayanılmaz acısı ömründe duyduğu en derin sevinç dalgalarından birine çevrilivermişti. Gözünde herşey kolaylaştı. Sevgilisini gene göreceğinden güvenli olmak bu son anların verdiği yürek parçalayıcılığını gideriyordu. O andan sonra, Bn. de Renal'm yüzü gibi, duruşu da asîlleşti, metinleşti ve artık yakışık almaz bir davranışta bulunmadı öyle.

B.de Renal arası pek geçmeden eve döndü; müthiş sinirli idi. En sonu tutup karısına iki ay önce alınmış imzasız mektuptan söz açtı.

— Bunu alıp Casino'ya götürmek, herkese bunu şu Va-ienod alçağının yazısı olduğunu göstermek istiyorum, ben ki onu bir hiçken Verrieres'in zengin adamlarından biri ettim Millet'in ortasında iki paarlık edeceğim onu, sonra da düelloya girişeceğim onunla. Artık bıçak kemiğe dayandı.

Bn. de Renal içinden: «Yüce Tanrı, dul kalabilirim ben de!» diye düşündü Ama hemen hemen aynı anda, kendi kendine: «Bu düelonun önüne geçemezsem, elimde olduğunu pek iyi bildiğim halde bunu beceremezsem, kocamın katili ben olurum» diye söylenecekti.

Hiçbir zaman kocasının boş gururunu bunca dil dökerek korumamıştı. Daha iki saat bile geçmeden onu, B. Va-lenod'ya her zamankinden daha fazla dostluk göstermesi, hattâ Elisa'yı yeniden eve alması için bin dereden su getirerek kandırdı. Bunca felâketlerinin başı sayılan bu kızla tekrar karşılaşmağa karar verme yolunda, Bn. de Renal'm doğrusu hayli cesareti vardı. Faakt bu düşünce Julien'den geliyordu.

En sonunda, karısı tarafından üç dört kez yola getirildikten sonradır ki B. de Renal, para bakımından pek acı geldiği halde, Julien'in, kalkıp kendiliğinden, bütün Verrieres'in çift çarşısı ve dedikoduları içinde, B. Valenod'nun çocuklarına mürebbi olmasının çok kötü bir etki yaratacağını düşündü. Julien'in gerçek çıkarı kimsesizler yurdu başkanının tekliflerini kabul etmeğe dayanıyordu. Oysa B. de Renal'm şerefine kurtulması için Julien'in Besançon'daki papaz okuluna ya da Dijon'dakine girmek üzere Verrieres'i bırakıp gitmesi

170

gerekiyordu. Fakat bu kararı ona nasıl verdirmeli idi, hem sonra nasıl yaşayacaktı orada?

B. de Renal, paraca fedakârlığa katlanmanın gerçek olduğunu görünce, karısından daha çok üzülüyordu. Karışma gelince, bu konuşmadan sonra, hayattan bıkip da, bir miktar stramonium içen, gönlü büyük bir adamın durumunda idi; böyle bir adam ancak bir zemberekle harekete gelir, sanki ve artık hiç bir şeyle ilgilenmez. İşte XIV. Louis de ölürken şöyle demiştir: Benim krallığım zamanında. Ne büyük söz!

Ertesi sabah, daha erkenden, B. de Renal bir imzasız mektup aldı. Bu mektup en iğneleyici üslûpla yazılmıştı, onun durumuna uygun en kaba sözler her satırda belli oluyordu. Bu mektup aşağılık bir kıskanç adamın eseri idi. Bu mektup onu B. Valenod ile düello etmek düşüncesine götürdü. Biraz sonra cesareti onu bu düşüncesini uygulamaya kadar sürükledi. Tek basma evden çıktı, silâhçıya giderek iki tabanca alıp doldurttu.

İçinden: «Hani, diyordu, imparator Napoleon'un o sert yönetimi geri gelse de, benim on para çaldığımı bile söyleyemezler. Olsa olsa göz yumdum, fakat yazıhanemin gözünde beni bu şekilde harekete zorlayan mektuplar var elimde.»

Bn. de Renal kocasının sessiz öfkesini görünce çok korktu, bu durum ona aklından bir türlü çıkarıp atamadığı o uğursuz dul kalmak düşüncesini hatırlatıyordu. Kocasını odaya kapandı. Saatlerce kocasına boş yere dil döktü, yeni imzasız mektup artık kocasına kararını verdirmişti. Eh sonunda B. Valenod'ya bir tokat atarak göstereceği cesareti papaz okulunda bir yıl okuması için gerekli altı yüz frangı Julien'e verme cesaretine çevirmeği başardı. B. de Renal, evine bir

mürebbi almağı düşündüğü o uğursuz güne bin kez lanetler savura savura, imzasız mektubu unuttu.

Karisına açmadığı bir düşünce ile yüreğine biraz su serpildi: ustalık göstererek, delikanlının hayalsever düşüncelerinden yararlanarak, daha biraz para verecek olursa, B. Va-lenod'nun tekliflerini redde kandıracağını sanıyordu.

Bn. de Renal Julien'e para kabul ettirmede hayli güçlük çektii, kocasının işine geliyor diye, kimsesizler yurdu başkanının bol keseden verdiği sekiz yüz franklık bir işi göz-

171

den çıkardığına göre, yüzü kızarmadan bir miktar para alabilirdi. Julien:

— Ama, diyordu, bu teklifleri kabul etme düşüncesi bir an olsun, gelmedi aklıma. Siz beni kibar hayata fazlasıyla alıştırdınız, bu adamların kabalığı öldürecek beni.

Öldürücü zorunluk, demir pençesi ile, Julien'in iradesini yumuşattı Gururu onda Verrieres belediye başkanınca verilmiş parayı ancak borç olarak ve beş yıl sonra faizi ile birlikte ödemek üzere bir senet vererek kabul etme vehmini uyandırıyor.

Bn. de Renal'm her zaman için dağdağı küçük mağarada saklı birkaç bin frangı vardı.

Bunları titreye titreye, hiddetle reddedileceğini iyice hissede hissede vermek istedi.

Julien ona:

— Yoksa, dedi, aşkımızın hatırasını zehir etmek mi istiyorsunuz?

Julien en sonunda Verrieres'den ayrıldı. B.de Renal pek sevindi; ondan para kabul etme gibi o pis anda, bu fedakârlık Julien'in pek gücüne gitti. Açıkça reddetti. B.de Renal gözleri yaşlı yaşlı boynuna atıldı. Julien işinden memnun kalınıp kalınmadığını bildiren bir belge isteyince, adamcağız onun çalışmasını övmek için coşkunluğu sırasında pek öyle allı pullu sözler bulamadı. Kahramanımızın birikmiş beş altını vardı, bir o kadar da Pouque'den istemeği düşünüyordu.

Çok heyecanlı idi. Ama içine bunca aşkı gömdüğü Verrieres'den daha bir fersah uzaklaşır uzaklaşmaz, Besançon gibi bir başkent, bir büyük savaş şehrini görmek mutluluğundan başka birşey düşünmedi artık.

Sevgilisini görmeden geçireceği bu üç günlük kısa zaman içinde, Bn. de Renal aşkın en öldürücü sukutlarından; biriyle avunmuş oldu. Hayatı işte öylesine geçip gidiyordu, kendisi ile felâketin son kertesini arasında, Julien'le yapmak zorunda olduğu şu son konuşma vardı. Kendisini ondan ayıran saatleri, dakikaları sayıyordu. En sonu, üçüncü günün gecesini, uzaktan kararlaştırılmış işareti aldı. Julien, bin bir tehlike atlattıktan sonra karşısına çıktı onun.

172

O andan geri, kadıncağız, «Onu son defa görüyorum düşüncesinden başka birşey düşünmedi artık. Dostunun ateşli davranışlarına mukabele etmek şöyle dursun, hemen hemen cansız bir ceset gibi kaldı. Onu sevdiğini söylemeğe kendini zorlarken, bunu öyle garip bir şekilde yapıyordu ki bu âdeta «sevmiyorum» anlamına gelebilirdi. Bir daha buluşmamak üzere ayrılmanın öldürücü düşüncesini artık hiçbir şey yok edemiyordu. Alınan Julien bir an artık unutulmuş olduğunu sandı. Bu yolda söylediği içneli sözler sessiz sessiz akan gözyaşları, hemen hemen çırpılmış el sıkmaları ile karşılandı yalnız.

Julien sevgilisinin o soğuk yeminlerine:

— Aman, yüce Tanrı'm! Size nasıl inanayım istersiniz? diye karşılık veriyordu; Bn. Derville'e, hattâ herhangi bir tanıdığı bile bundan yüz defa daha çok dostluk gösterirdeniz.

Bn. de Renal; taş kesilmiş, ne diyeceğini bilemiyordu:

— Daha bahtsız olmak imkânsız... Ölüp giderim inşallah... Yüreğimin hissediyorum buz kesildiğini...

Delikanlının alabildiği en uzun karşılıklar işte bunlar oldu.

Gün ışıyıp da ayrılık saati gelip çatınca, Bn. de Renal'm gözyaşları büsbütün dindi. Delikanlının pencereye bir ip takıp düğümlediğini tek söz söylemeden, öpüşlerine öpüşle karşılık vermeden gözlüyordu. Julien boş yere ona şunu diyordu:

— işte o kadar istediğiniz duruma geldik. Bundan böyle vicdan azabı çekmeden yaşarsınız.

Çocuklarınızın azıcık hastalığında, öleceklerini sanmazsınız öyle.

Kadın soğuk soğuk:

— Stanislas'ı öpmeden gittiğinize üzülüyorum, dedi.

Bu canlı cenazenin ateşsiz sarılmaları karşısında Ju-lien'i bir kara düşüncedir aldı artık; yolda uzun süre başka birşey düşünemedi. Yüreği dağlanmıştı, dağı aşır geçmeden önce, Verrieres kilisesinin çan kulesini görebildiği sürece, dönüp dönüp arkasına baktı.

Bu ne gürültü, bu ne işi başından aşkın insan! Yirmi yaşındaki bir delikanlının kafasında bu ne böyle yarın düşüncesi sanki! Aşka karşı bu ne aldırılmazlık böyle!

BARNAVE.

En sonunda, bir uzak dağ üzerinde, kara duvarlar gördü; bu Besançon kalesi idi (39). İçini çekerek: «Düşmandan korumakla görevli alaylardan birinde bir teğmen olarak bu yüce savaş şehrinde gelseydim, benim için ne başka olurdu!» dedi.

Besançon Fransa'nın sadece en güzel illerinden biri değildir, burası gönülce ve kafaca insan doludur da. Ne var ki Julien olup olacağı küçük bir köylü idi, yüksek insanlar arasına karışmak için hiç bir yol bulamamıştı.

Fouque'den bir kat şehirli elbisesi almıştı, bu elbise ile de şehri kuşatan surların o inip kalkan zincirli asma köprülerinden geçti. Artık 1674 kuşatmasının tarihini iyice bildiğinden, papaz okuluna kapanmadan önce, tabyalarla kaleyi gidip görmek istedi. Nöbetçiler tarafından az kalsın iki üç kez tevkif edilecekti; her yıl on dört on beş franklık kuru ot satabilmek için, askerî yönetimin halka yasak ettiği yerlere giriyordu.

Duvarların yüksekliği, arkların derinliğini, topların o yürek oynatıcı duruşu onu birkaç saat avuttu, derken, ana eaddede bulunan büyük kahvenin önünden geçti. Hayranlıktan kımıltısız durup kaldı: iki büyük kapı üzerine kocaman harflerle yazılı «kahve» kelimesini, sanki boşuna okumuştur, inanamıyordu gözlerine. Çekingenliğinden sıyrılmaya çalıştı; içeri girmeği göze aldı, kendisini tavanı en azından yirmi ayak yüksekliğinde olan, otuz kırk adım genişliğindeki bir uzun salonda buldu. O gün, herşey sanki onun için büyülü bir ülkeyi andırıyordu.

174

İki bilardo masasında oyun vardı. Garsonlar sayıları bağıyordu; oyuncular dört bir yanı seyircilerle kuşatılmış bilardo masaları etrafında dönüp duruyorlardı. Herkesin ağzından çıkan, o buram buram tütün dumanı, mavi bir bulutla sarıyordu onları. Bu adamların iri kıyım oluşu, hafiften karni, urlaşmış omuzları, ağır ağır yürümeleleri, koca koca favorileri, sırtlarına giyilen uzun redingotları, herşey Julien'in ilgisini çekiyordu. Eski Bisontium'un bu soylu çocukları yalnız bağıra bağıra konuşuyorlar; müthiş savaşçı tavrı takmıyorlardı. Julien hayran hayran bakıp duruyordu öylece; Be-sançon gibi büyük bir başkentin genişliğini ve ihtişamını düşünüyordu. Bilardo sayılarını bağıran, şu mağrur bakışlı bayların birini çağırıp bir fincan kahve istemeği bir türlü göze alamıyordu.

Fakat, tezgâhtaki genç kız, koltuğu altında küçük paketi ile, sobanın üç adım berisinde durmuş, kralın güzel beyaz alçıdan büstünü inceleyen, bu. genç köy delikanlısının temiz yüzünü sezmişti. İyice serpilmiş, bir kahvenin değerini yükseltebilir tavırlı ve giyimli, koca Franche - Comte güzeli olan bu kız, iki kez, ancak Julien'e işittirmeğe çalışan hafif bir sesle, şöyle demişti: «Bay! Bay!» Julien pek tatlı tatlı bakan iki iri mavi gözle karşılaştı ve bunun kendisine seslenen olduğunu anladı.

Bizimki sanki düşmana saldırır gibi, hemen tezgâha ve genç kıza doğru ilerledi. Bu tez davranış içinde, paket yere düştü.

Bizim köylü daha on beş yaşında, bir kahveye pek afili affili girmesini bilen Parisli genç öğrenciler üzerinde kim bilir ne kadar acıma yaratacaktır? Fakat, on beşinde alabildiğine kibar olan bu çocuklar, on sekizinde herkese benzerler. Taşrada rastlanan tutkulu çekingenlik kimi an kendini aşar ve istemeği öğrenir. Kendisine söz söyleme lûtfunda bulunan bu pek güzel kıza yaklaşırken, Julien içinden: «Ona gerçeği söylemeliyim» diye geçirdi, çekingenliğini ille de gidermeğe çalışarak kahraman kesildi.

— Bayan, ömrümde ilk defa olarak Besançon'a geliyorum; parasını verip, ekmekle bir fincan kahve istiyordum doğrusu.

Kız hafifçe gülümsedi ve sonra kızardı; bu güzel deli-

175

kanlının, bilardo oyuncularının alaylı bakışma ve muzipliklerine uğramasından korkuyordu. Ürker de bir daha buraya ayak basmazdı.

Ona, salona doğru ilerleyen maun tezgâhın hemen tamamen gizlediği, bir mermer masayı göstererek:

— Şuraya, yanı başıma oturun, dedi.

Kız tezgâhın dışına eğildi, bu boyunun boşunun güzelliğini görme fırsatını verdi delikanlıya. Julien buna dikkat kesildi; bütün düşünceleri değişti. Güzel kız gelip önüne bir fincan şeker ve azıcık ekmek koydu. Garsonun gelişi ile, Ju-lien'le artık başbaşa kalamıyacağım pek iyi bildiğinden, kahve için bir garson çağırmakta tereddüt ediyordu.

Julien, düşünceli düşünceli, bu sarışın ve neşeli kızı çok-layın içini buruk buruk eden kimi anılarla karşılaştırıyordu. Kendisinin de sevildiğini aklına getirmek olanca çekingenliğini hemen ortadan kaldırdı. Güzel kız ancak bir an durabilecekti; Julien'in gözlerinin içine baktı.

— Bu pipo dumanı öksürtür sizi, yarın sabah saat sekiz olmadan kahvaltı etmeğe gelin: o zaman, hemen hemen yalnız olurum.

Julien, mutlu çekingenlikten gelme okşayıcı gülümseme ile:

— Adınız ne? diye sordu.

— Amanda Binet.

— Size yarım saat sonra, bunun gibi küçük bir paket göndermeme izin verir misiniz?

• Güzel Amanda azıcık düşündü.

— Ben baskı altındayım burada: benden istediğiniz şey başıma belâ açabilir; yalnız, bir karta adresimi yazıp size vereyim, göndereceğiniz pakete bunu koyarsınız. Göğsünüzü gere gere gönderiniz bana onu.

Delikanlı:

— Adım Julien Sorel, dedi; Besançon'da ne soyum so-pum, ne de tanıdığım var.

Genç kız sevinçli sevinçli:

— Evet, anlıyorum! dedi. Hukuk Okulu'na girmeğe mi geliyorsunuz?

Julien:

— Yok canım! Nerede o talih bende, diye karşılık ver-

176

di; beni papaz okuluna gönderiyorlar.

Amanda'nın yüz çizgilerini büyük bir umutsuzlukta sardı; bir garson çağırdı: artık cesareti var. Garson, Julien'-in yüzüne bile bakmaksızın fincanına kahve koydu.

Amanda tezgâhta para topluyordu; Julien'in söz söyleyebildiğinden koltukları kabarıyordu: «bılgınlarda masallarında» birinde kavga koptu. Oyuncuların, bu koca salonda güm güm eden bağrıışmaları ve yalanlı dolanlı konuşmaları, Julien'i şaşkına çeviren bir gürültü yaratıyordu. Amanda hayallere dalmış ve gözlerini öne eğmişti.

Julien birdenbire ona güven vere vere:

— İsterseniz, Bayancık, amcanızın oğlu olduğumu söylerim, dedi.

Bu buyruk verir soydan davranış Amanda'nın hoşuna gitti. «Bu öyle kılıkuyruğun biri değil» diye düşündü. Gözü tezgâha yaklaşan biri var mı diye bakıp durduğundan, gözlerini çevirmeden, acele acele ona:

— Ben, dedi, Dijon tarafından Genlis'liyim; siz de Gen-lis'ten, annemle kardeş çocuğu olduğunuzu söylersiniz.

— Söylemekte kusur etmem.

— Yazın, her perşembe gün.ü. saat beşte, papaz okulu öğrencileri bu kahvenin önünden geçerler.

— Ben geçerken, siz de beni düşünürseniz, elinize bir demet menekşe alın.

Amanda şaşkın şaşkın' ona baktı; bu bakış Julien'in cesaretini pervasızlığa çevirdi; bununla beraber kıza aşağıdaki sözü söylerken kıpkırmızı kesildi:

— Sizi en şiddetli bir aşkla sevdiğimi hissediyorum. Kız ürkmüş bir sesle:

— Ayol yavaş konuşsanıza, dedi.

Julien, Vergy'de ele geçirmiş olduğu la Nouvelle Heloise' in bir cildinden cümleleri hatırlamağa, çalışıyordu. Ezbercilik günü hemen imdadına koştı; on dakikadır, hayran hayran dinleyen Bn. Amanda'ya, la Nouvelle Heloise'dan ezbere parçalar okuyordu, cesaretinden içi içine sığmıyordu, tam o sırada Franche - Comte'li dilber birden soğuk b^r durum takındı. Dostlarından biri kahve kapısı önünde belirmişti.

Adam, ıslık çalarak ve omuzlarını oynata oynata tezgâha yaklaştı; Julien'e baktı. İşin hep büyüyeceğini sanan

177

delikanlının aklını, hemen o an, yalnız, düello düşüncesi doldurdu. Sapsarı oldu, fincanı itti, kendine güvenen bir tavır takındı, rakibine pek dikkatlice baktı. Bu hasım tezgâh başında laubali şekilde kadehine rakı doldururken başını öne eğdiğinden, Amanda kaşla göz arasında

Julien'e gözlerini yere eğmesini buyurdu. Delikanlı boyun eğdi ve iki dakika yerinde kımiltısız durdu, benzi uçuktu, iradesine hâkimdi ve yalnız işin nereye varacağını tasarlıyordu; o an gerçekten çok güzeldi. Rakibi Julien'in bakışları karşısında aptallaşmıştı. Rakı kadehini bir dikişle yuvarladıktan sonra, Amanda'ya birşey söyledi, iki elini koca redingotunun yan ceplerine soktu ve ıslık çalarak ve Julien'e bakarak bir bilardonun basma gitti. Beriki öfke ile fırladı yerinde; fakat küstahça bir davranışta bulunmak için ne yapıp edeceğini bilmiyordu. Küçük paketini bıraktı ve elinden geldiği kadar salma salma, bilardoya doğru yürüdü.

ihhtiyat ona içinde: «Besançon'a gelir gelmez bir düelloya kalktım mı, rahiplik işi suya düşmüş olur artık» diye dursun, o:

— Vız gelir, diyordu, bir küstaha haddini bildiremedi-ğimi söylemesinler.

Amanda onun cesaretini gördü; bu cesaretle davranışları arasında bal gibi bir karşıtlık vardı; Julien'i bir anda o-redingotlu koca adama üstün tuttu. Ayağa kalktı, sanki, sokaktan geçen birini gözetliyormuş gibi, gelip hemen Julien'-le bilardo arasına girdi.

— Şu adama yan bakayım demeyin, eniştemdir.

— Bana ne? O bana baktı ya.

— Başımı belâya mı sokmak istiyorsunuz? Evet, baktı size, belki de gelip sizinle konuşmak isteyecektir. Ben ona sizin anamın bir akrabası olduğunuzu,1 Genlis'den geldiğinizi söyledim. O Pranche-Conite'lidir ve Bourgogne yolu üzerinde bulunan Dôle'dan, hiç öteye geçmemiştir; böyle ne istediğinizi söyleyin, korkmayın hiç.

Julien hâlâ kararsız duruyordu; genç kız tezgâh başı kadınına yaraşır o hayal gücü kendisine bir yığın yalanlar sağladığından, hemen şöyle ekledi:

F.: 12

178

— Evet, baktı size, ama bana kim olduğunuzu sorduğu anda baktı; o herkese edepsizlik eden bir insandır, size hakaret etmek istememiştir.

Julien'in bakışı uydurma enişteyi gözlüyordu; iki bilardo masasından daha ileride oynanan «poule» oyunu için bir numara aldığı gördü. Julien adamın o aygır gibi sesiyle dediğini işitti: Ben bilirim yapacağımı! Hemen Bn. Aman-da'nın arkasından geçti ve bilardoya doğru bir adım ilerledi. Amanda onu kolundan tutup :

— ilkin gelip bana borcunuzu ödeyin dedi.

Julien: «Doğru ya, dîye düşündü, parasını vermeden çıkarım diye korkuyor.» Amanda da onun kadar heyecanlı ve kıpkırmızı idi; paranın üstünü elinden geldiği kadar ağır ağır verdi, bu arada da alçak sesle şunu fısıldıyordu :

— Kahveden hemen çıkıp gidiniz, yoksa sevmem artık sizi; oysa delicesine seviyorum sizi.

Julien, gerçekten, ama yavaş yavaş çıktı. İçinden: «Benim de gidip şu çam yarması herife ıslık çala çala bakmam, boynumun borcu değil mi?» diye tekrarlıyordu. Bu işin içinden çıkamama onu, bir saat, ana caddeye, kahve önünde oyalayıp durdu; adamın çıkıp çıkmayacağına bakıyordu. Adam çıkmadı. Julien de uzaklaştı.

Besançon'a ayak basalı daha birkaç saat olmamıştı ki kendine bir üzüntüdür buldu. Bir zamanlar ihtiyar cerrah-başı ona, damla ağrıları çeke çeke, birkaç eskrim dersi vermişti; işte Julien'in öfkesine hayır umduğu olanca hüner bu kadarcıktı. Fakat bir tokat yapıştırmadan insanın nasıl küplere bineceğini bilseydi bu üzüntünün hiç önemi olmazdı; hem, yumruk yumruğa gelindi mi, hasmı, iri kıyım adam, pestilini çıkarır ve sonra bırakıp giderdi.

Julien içinden: «Bencileyin yoksul ,dayanacak adamı ve para pulu olmayan bir zavallı için, dedi, papaz okulu ile kodes arasında pek ayırım yok; hele şu şehirli elbisemi bir hana bırakayım da siyah elbisemi giyeyim. Birkaç saat için okuldan çıkabilirsem, sırtıma şehirli elbisesini geçirir, gene pekâlâ Bn. Amanda'yı görebilirim.» Bu düşünce güzeldi; ama, bütün hanların önünden geçen Julien, birine bile girmeği göze alamıyordu.

179

En sonu, Ambassadeur'ler oteli önünden geçerken, kay-gulu gözleri henüz oldukça genç, yanakları al al, mutlu ve sevinçli, şişko bir kadının gözleri ile karşılaştı. Ona yaklaştı ve durumunu anlatt]

Ambassadeur'ün sahibi olan kadın :

— Niçin olmasın, a benim güzel rahipçğim, dedi ona, şehirli elbiselerinizi saklar ve sık sık fırçalarım hem de. Bu zamanda, bir çuha elbiseyi el sürülmeden bırakmak yerinde olmaz.

Bir anahtar aldı ve Julien'i bir odaya götürüp bıraktığı şeyin listesini yazmasını söyledi.

Delikanlı mutfağa indiğinde, şişko kadın :

Ey Tanrı'm! ne de fiyakalı olmuşsunuz, B. rahip Sörel,. dedi, iyi tarafından bir yemek hazırlıyacağım şöyle. Ve alçak sesle ekledi:

— Herkes elli metelik öder ama, sizin için yalnız yirmim sizin keseceğinizi de kollamalı çünkü. Julien biraz koltukları kabara kabara :

— Benim on altın liram var, dedi.

Etekleri tutuşan iyi yürekli hancı kadın :

— Ey! yüce Tanrı, diye karşılık verdi, ayol bağırmanın öyle; Besançon'da eli uzunlar tümen tümen. Kaşla göz arasında soyup sovana çevirirler sizi. Hele kahvelere girmeyin hiç, it kopuk doludur oraları.

Bu söz üzerine düşünceye dalan Julien :

— Doğru! dedi.

— Buradan başka yere gitmeyin, size kahve yaptırırım. Burada hep bir dost ve yirmi meteliğe bir yemek bulacağınızı hatırlayın; galiba, konuşup ettik. Haydi yallah sofraya, size kendim yemek yedireceğim.

Julien kadına :

— Yemek yemiyeceğim, dedi, çok heyecanlıyım, buradan çıktım mı soluğu papaz okulunda alacağım.

Kadıncağzı onu ancak ceplerini yiyeceklerle doldurduktan sonra salıverdi. Julien artık korkunç ülkeye doğru ilerledi; hancı kadın, kapısının üzerinden, ona yol gösteriyordu.

180

BOLÜ XXV

PAPAZ OKULU

83 santime üç yüz otuz altı öğle yemeği, 38 santime üç yüz otuz altı akşam yemeği, isteyene de kakaolu süt; böyle bir işten doğrusu ne kazanır insan!

Besançon'un VALENOD'su.

Kapı üzerindeki yaldızlı demir haçı daha çok uzaktan gördü; yavaş yavaş sokuldu; ayakları sanki geri geri gidiyordu. «İçine girince, demek bir daha dışarı çıkamıyacağım yeryüzü cehennemi burası!» En sonunda kapıyı çalmağa karar verdi. Çingırağın sesi ıssız bir yerde gibi çınladı. On dakika sonra, uçuk yüzlü, kara elbiseli bir adam geldi, delikanlıya kapıyı açtı. Julien ona baktı ve hemen gözlerini öne eğdi. Bu kapıcının garip bir yüzü vardı. Gözlerinin parlak ve yeşil bebeği bir kedi gibi büyüyüp daralıyordu; göz kapaklarının kımlıtları ağızdan dışarı fırlayan dişlerde bir yarım daire yaratıyordu. Bu yüz hani öyle kaatil yüzü filân değildi ama, gençleri alabildiğine ürperten, o mutlak duygusuzluğu gösteriyordu. Julien'in bu uzun sofu yüzde hemen görebildiği tek duygu kendisinden sorulabilen herşeye, ama Tanrı ile ilgisi olmayan herşeye karşı derin bir tiksinti duygusu oldu.

Julien gözlerini güçlkle kaldırdı ve yürek çarpıntısının titrekleştirdiği bir sesle, papaz okulu müdürü. B. Pirard'la görüşmek istediğini bildirdi. Tek söz söylemeden, kara adam ona ardından gelmesini işaret etti. Eğri büğrü basamakları duvara değil de tam öte yana sarkan yıkılacakmış gibi duran tahta trabzanlı bir geniş merdivenden iki kat çıktılar. Üzerinde siyaha boyalı büyük bir beyaz tahtadan mezarlık haçı bulunan, küçük bir kapı, açıldı, kapısı da Julien'i beyaz badanalı duvarları zamanla kararmış iki büyük tablo ile doldurulmuş, karanlık ve basık bir edaya soktu. Julien, bu-

181

rada tek başına kaldı; acınacak duruma düşmüştü, yüreği küt küt atıyordu; ağlayabilse açılmış olurdu. Bütün yapıda bir ölüm sessizliği dolaşıyordu.

Ona bir gün gibi gelen bir çeyrek saatten sonra, uğursuz yüzlü kapıcı odanın öbür ucundaki bir kapı eğişinde gene boy gösterdi ve konuşmağa bile tenezzül etmeden, delikanlıya yürü diye işaret etti. Birincisinden daha büyük ama çok az aydınlanmış bir odaya girdi. Duvarlar badanalı idi; ama içeride eşya filân yoktu. Yalnız kapıya yakın bir köşede Julien, geçerken şöyle pırl pırl bir tahta karyola, iki iskemle, çam tahtasından yastıksız bir koltukçuk gördü. Odanın öbür ucunda, camları sararmış, pek bakımsız kalmış koca koca saksılarla dolu bir küçük pencere yanında, bir masa başına oturmuş, sırtına eski püskü bir cübbe geçirmiş bir adam gördü; burnundan sanki kıl alınmıyordu, bir yığın dört köşe kâğıttan birini bırakıp birini alıyor. Üzerlerine birkaç kelime yazdıktan sonra masanın üstünde sıralıyordu. Julien'in girişini sezmiyordu bile. Delikanlı, odanın ortalık yerinde, kapıyı kapayarak çekip giden kapıcının kendisini bıraktığı yerde, öylece duruyordu ayak üzeri.

Böylece on dakika geçti; kötü adam habire yazıp duruyordu. Julien'in heyecanı ve korkusu o kadar artmıştı ki, nerede ise yere yuvarlanacağını sanıyordu. Bir bilge, belki de yanılarak şöyle derdi: «Güzeli sevmek için yaratılmış bir ruhun üzerinde işte budur çirkinliğin o ağır baskısı.»

Yazı yazan adam başını kaldırdı; Julien bunu ancak bir an sonra sezdi ve hattâ, gördükten sonra bile, kendisine çevrilen o korkunç bakışla sanki ölesiye yaralanmış gibi gene öylece durup duruyordu. Julien'in kararmış gözleri yalnız bir ölününkü gibi bembeyaz görülen alnı bir yana, olduğu gibi al lekelerle dolu ve uzun bir yüzü güçlkle seçebiliyordu. Bu al yanaklarla bu ak alın arasında, en yiğit insanı bile ürpertecek bir çift kara küçük göz parlıyordu. Bu alnın geniş çevreleri sık, düz ve kehribar kapısı saçlarla kaplanmıştı.

Bu adam en sonu sabırsız sabırsız:

— Yaklaşacak mısınız, yoksa, yaklaşmıyacak mısınız? diye sordu.

Julien korka çekine ilerledi ve sonunda, yere yığılıverecekmiş gibi ve hayatında hiç başına gelmediği kadar uçuk

182

benizle, üstü dört köşe kâğıt dolu pırl pırl tahta masanın üç adım berisinde durdu. Adam :

— Daha yakma gelin, dedi.

Julien, birşeye tutunmak istercesine elini uzatarak daha da ilerledi.

— Adınız?

— Julien Sorel.

Ona gene korkunç bakışla bakılarak :

— Çok geç kaldınız, dendi.

Julien bu bakışa dayanamadı; tutunayım diye elini uzatırken, boylu boyunca yuvarlandı yere.

Adam çingırağı çaldı. Julien'in yalnız gözleri görmez olmuş ve davranış gücü kesilmişti; yaklaşan ayak seslerini işitti.

Onu kaldırdılar, küçük tahta koltuğa oturtular. Korkunç adamın kapıcıya :

— Görünüşe bakılırsa saralı olacak, işte bir bu eksikti, dediğini işitti.

Julien gözlerini açabildiğinde, al yüzlü adam hâlâ yazı yazıyordu; kapıcı yok olmuştu. Kahramanımız içinden: «Cesur olmalı, diyordu; üstelik duyduğumu saklamalıyım» müthiş bir mide bulantısı çekiyordu; «Başıma bir belâ gelirse, Tanrı bilir neler neler düşünürler hakkımda.» Adam sonunda yazı yazmağı bıraktı ve yan yan Julien'e bakarak :

— Bana karşılık verecek durumda mısınız? diye sordu. Julien ölgün bir sesle :

— Evet, Bayım, dedi.

— Oh! hele şükür.

Karalı adam yarı doğrulmuştu ve çam masasının gıcırdayarak açılan çekmecesinde sabırsız sabırsız bir mektup arıyordu. Mektubu buldu, gene yavaş yavaş yerine oturdu, gene Julien'e bakarak, kalan bir parçacık canını da almak iis-ter gibi:

— Sizi bana B. Chelan tavsiye ediyor, dedi, piskoposluğun en yürekli papazıdır o, dünyada onun kadar yoktur öyle temizi, otuz yıldır dostumdur.

Julien can alıp veren bir sesle :

183

— Ya! demek B. Pirard'la konuşmak şerefine eriyorum, dedi.

Papaz okulunun müdürü delikanlıya öfkeli öfkeli bakarak :

— Öyle olsa gerek, diye karşılık verdi.

Küçük gözlerinde bir kat daha parıltı oldu, derken ağzın çevresindeki adaleler de büzülüverdi kendiliğinden. Avını parçalayıp yemenin zevkini düşünüp peşin peşin tad duyan arslan yüzü idi bu yüz.

Kendi kendine konuşur gibi:

— Chelan'm mektubu kısa, dedi. Intelligenti pauca, bu zamanda, ne kadar kısa yazarsan o kadar iyi olur.

Yüksek sesle okudu :

«Size, bizim bölgeden Julien Sorel'i gönderiyorum, onu yirmi yıl önce kendim vaftiz ettim; zengin bir kerestecinin oğludur ama babası, ona zırnık vermez, Julien Tanrı bağında değerli bir işçi olacaktır. Belleği, zekâsı kıt değildir, düşünmesini de bilir. Hevesi sürekli midir? Yürekten midir?»

Rahip Pirard şaşkın şaşkın ve Julien'e bakarak :

— Yürekten! diye yeniledi.

Fakat rahibin bakışı tüm insanlıktan hiç te uzak değildi; sesini alçaltarak: «Yürekten!» dedi ve yeniden okumağa başladı:

«Sizden Julien Sorel'i papaz okuluna parasız almanızı rica ediyorumç gerekli sınavları geçirerek buna hak kazandığını gösterecektir. Ben kendisine azıcık din bilgisi öğrettim, hani Bossuet'lerin, Arnaut'larm, Fleury'lerin yolunda eski din bilgisi. İşinize yaramazsa, geri gönderin bana; iyi tanıdığınız kimsesizler yurdu başkanı, ona, çocuklarının müreb-bisi olsun diye yılda sekiz yüz frank veriyor.

— Tanrı'ya şükürler olsun, gönlüm rahat. Korkunç darbeye alıştıyorum kendimi. Vale et me ama.»

Rahip Pirard, imzayı okuduğunda sesini iyice alçaltarak, Cheñan adını içini çeke çeke dillendirdi.

— O rahat, dedi; doğrusu, fazileti bu mükâfata hak kazanıyordu: Tanrı bunu bana da nasip eyleye!

Gözlerini göğe dikti ve istavroz çıkardı. Bu kutsal işareti görünce Julien, bu yapıya girdiğinden beri, tüylerini diken diken eden o derin korkunun azaldığını sezdi.

184

En sonu rahip Pirard, sert, ama kötülük taşımayan bir sesle :

— Elimde pek çalışkan ve dini bütün üç yüz yirmi bir papaz adayı var, dedi; içlerinden topu topu yedisi sekizi rahip Chelan gibi kimselerce tavsiye edilmiştir bana; üç yüz yirmi bir kişi içinde, demek dokuzuncu olacaksınız siz. Fakat benim himayem ne iltimastır, ne zaaf, kötülöklere' karşı daha çok dikkat etme ve daha sert davranmadır. Gidin de şu kapıyı kilitleyin bakalım.

Julien yürümek için bir zorlama gösterdi ve düşmemeği başardı. Giriş kapısına bitişik, küçük bir pencerenin kırlara baktığını sezdi. Ağaçlara göz attı; bu görünüm, sanki eski dostlarını görmüş gibi içine su serpti.

Delikanlı dönünce, rahip Pirard kendisine :

— Loquesrisne lhıguam latinam? (Lâtince bilir misiniz?) diye sordu.

Julien, biraz aklını başına toplayarak :

— ita, pater optime (evet, saygıdeğer babacığım), diye karşılık verdi.

Dünyada hiç kimse ona, besbelli bir yarım saattir B. Pirard kadar fena görünmemişti.

Konuşma lâtince sürüp gitti. Rahibin bakışlarındaki ifade gitgide tatlılaşıyordu; Julien gene serinkanlılığını elde ediyordu. «Onun bu erdem numaralarının etkisi altına girmekle, diye düşündü, ben de sanki ne çocukluk ediyorum! bu adam da düpedüz. B. Maslon kadar yobazın biri olacak»; Julien artık, hemen hemen bütün parasını çizmelerine saklamış olduğundan içi rahatladı.

Rahip Pirard Julien'i din bilgisinden yokladı, bilgisinin genişliğini görünce şaşırıp kaldı. Hele İncil'den sormağa başladığında şaşkınlığı adamakıllı arttı. Fakat kilise Baba-ları'nın kuramı üzerine sorgulara geçince, Julien'in eren Jerome, eren Augustin, ermiş Bonaventure, ermiş Basille, daha nicesinin hemen; hemen adlarını bile işitmediğini gördü.

Rahip Pirard içinden: «Doğrusu ya, diye düşündü, ben zaten Protestanlığa kaçtığından Chelan'a hep çıkışıldım iste zaten. Durmadan incil'i okumak ve boyuna İncil'i bellemek.»

(Julien bu konuda kendisine soru sorulmamakla bera-

185

î>er, Tekvin sifrinin, Tevrat sifrinin, şunun bunun gerçekte rie zaman yazıldıklarını da söylemişti.)

Rahip Pirard: «Kutsal yazılar üzerinde böyle enine boyuna düşünme, diye geçirdi içinden, insanı kişisel çözümlmeye, yâni en kötü protestanlığa sürüklemeyiz de ne yapar? Bu ihtiyatsızca edinilmiş bilginin yanında, bu eğilimin önüne geçebilen kilise Babaları hakkında bir bilgi olsa bari.»

Fakat papaz okulunun müdürünün, Julien'e Papa'nın yetkisi üzerine soru sorarken, eski Gaiiikan Kilisesi'nin özdeyişlerini beklerken, delikanlı tutup B. de Maistre'in kitabını baştan aşağı ezberle okuyunca, şaşkınlığı büsbütün çoğaldı.

Rahip Pirard: «Şu Chelan ne de garip adammış, diye düşündü; yoksa bu kitabı alay olsun diye mi göstermiş ona?»

B. de Maistre'in kuramına gerçekten inanıp inanmadığını anlamak için Julien'in boşuna ağzını aradı. Delikanlı ancak belleğini yoklayarak karşılık veriyordu. Bu andan geri, Julien doğrusu pek iyileşti, kendine egemen olduğunu anlıyordu. Uzun bir denemeden sonra, Bu Pirard'm kendisine karşı gösterdiği sertliğin artık yapmacıktan başka birşey olmadığını görür gibi oldu.

Doğrusu, papaz okulu müdürü, din bilgisi öğrencilerine karşı ona beş yıldır takındığı o surat asma illetlerine tutulmasaydı, karşılıklarında bunca açıklık, bunca kesinlik ve bunca bütünlük bulduğundan kalkar, mantığın yüzü suyuna Julien'i kucaklamış olurdu.

İçinden: «İşte atılgan ve sağlam bir zekâ, dedi, fakat corpus debile (vücut zayıf).»

Parmağı ile yeri göstererek, Julien'e Fransızca :

— Sık sık düşer misiniz böyle? diye sordu. Julien bir çocuk gibi kızara bozara :

— Ömrümde ilk olarak düştüm, kapıcının yüzü ürkütmüştü beni, diye karşılık verdi.

Rahip Pirard âdeta gülümsedi.

— İşte dünyanın boş şatafatlarının sonu; siz besbelli güler yüzlere, düpedüz yalan tiyatrolarına alışmışsınız. Gerçek ağırbaşlıdır, Bayım. Bizim bu yeryüzündeki işimiz de öyle ağırbaşlı iş değil midir? Vicdanınızın bu zaafa karşı koymasına dikkat etmek gerekir: siz dış dünyanın o boş güzelliklerine fazla ilgi duyuyorsunuz.

186

Rahip Pirard büyük bir beğeni ile gene Lâtince konuşmağa başlayarak :

— Siz bana gönderilmemiş olsaydınız, dedi, rahip Chelan gibi bir adam tarafından gönderilmemiş olsaydınız, size pek alışık olduğunuz o boş dünya ağzı ile söz söyledim. Papaz okuluna düpedüz parasız girmeniz, derdim size, dünyanın elde edilecek en güç nimetidir. Fakat papaz Chelan, eli altı yıldır din yolunda çalışa didine, bir genci papaz okuluna parasız aldırmasa, gerçekten az şey hak etmiş sayılır.

Bu sözlerden sonra rahip Pirard, Julien'e kendi rızası olmadan hiçbir kuruma ya da gizli tarikata girmemesini öğütledi.

Julien namuslu bir insana yaraşan gönül açıklığı ile :

— Şerefim üzerine söz veriyorum, dedi. Papaz okulu müdürü ilk olarak gülümsedi.

— Bu sözün yeri burası değil, diye konuştu, bu söz kibarlar âlemi insanların kendilerini bir yığın günaha, hattâ cinayetlere sürükleyen o boş şereflerini hatırlatıyor. Siz ermiş beşinc; Pie'nin Unam Evvlesiam diye başlayan buyruğunun on yedinci maddesine göre bana boyun eğmek zorundasınız. Din yolunda sizin üstünüzüm ben. Bu çatı altında, duymak demek, çok aziz oğlum, boyun eğmek demektir. Kaç paranız var?

Julien: «Çattık işte, dedi içinden, meğer bu yüzden çok aziz oğlum diyormuş,»

— Otuz beş frank, baba.

— Bu parayı nereye harcadığınızı bir bir yazın; bana hesabını verirsiniz.

Bu sıkıcı konuşma Uç saat sürdü; Julien kapıcıyı çağırdı.

Rahip Pirard bu adama :

— Julien Sorel'i götürüp 103 numaralı hücreye yerleştiriniz, dedi.

Büyük bir başkalık eseri Julien'e, tek başına bir oda veriyordu.

— Sandığını da götürün oraya, dedi.

Julien gözlerini eğdi ve sandığını da tam karşısında gördü, üç saattir ona bakıp durmuştu ama, tanıyamamıştı. Okulun en üst katında, sekiz ayak boyunda, dört köşe

187

bir oda olan 103 numaraya gelince Julien, burasının tabyalara baktığını gördü, tâ ötelerde de, Doubs'un şehirden ayırdığı güzel ova seçiliyordu.

Julien içinden: «Ne hoş görünüm!» dedi; böyle deyip dururken bu sözlerin neyi açıkladığını sezmiyordu bile. Besan-çon'da geçirdiği kısacık zamanda duyduğu pek müthiş heyecanlar güçlerini iyice tüketmişti. Hücresinde bulunan biricik tahta iskemleye, pencerenin yanındaki iskemleye oturdu ve hemen derin bir uykuya daldı. Ne akşam yemeği çanını duydu, ne de gece duası çanını; kendisini unutmışlardı.

Ertesi sabah güneşin ilk ışıkları onu uyandırınca, kendisini yerde yatıyor buldu.

BÖLÜM XXVI

YERYÜZÜ

YA DA ZENGİNDE BULUNMAYAN

Yeryüzünde yalnızım, beni kimse düşünmeğe bakmıyor. Küpünü doldurduklarını gördüklerimin hepsinde benim kendi içimde duymadığım bir hayasızlık ve bir katıyüreklilik var. Bana kolayca merhamete geldiğimden ötürü kin bağladılar. Ah! Ölüp gideceğim yakında, ama açıklıktan, ama insanların böylesine katıyürekli olduklarını görme derdinden öleceğim.

YOUNG (40).

Hemen elbisesini süpürdü ve aşağı indi, geç kalmıştı. Mübaşirin biri onu iyice payladı; kendini temize çıkarmak şöyle dursun, Julien kollarını göğsüne kavuşturdu:

— Peccavi, pater optime (suçluyum, itiraf ediyorum suçumu, ey aziz babam), dedi süklüm püklüm.

Bu başlangıç büyük bir başarı sağladı. Papaz okulu öğrencileri arasında ustalaşmış kimseler için acemisi olmayan bir insanla karşılaştıklarını gördüler. Teneffüs saati geldi, Julien milletin meraklı meraklı baktığını gördü. Fakat onun

188

sadece çekingen davrandığı ve sustuğu görüldü. İnandığı özdeyişlere göre, üç yüz yirmi bir arkadaşını kendine düşman sandı; gözünde bunların en belâlısı rahip Pirard idi.

Birkaç gün sonra, günah çıkarıcı bir papaz seçmesi ge- rekti, ona bir liste gösterdier.

İlcinden: «Yandık! Ey Tanrı'm! Sanki ne yerine koyuyorlar beni, dedi dilden anlamaz mıyım sanıyorlar beniS ve rahip Pirard'ı seçti. Bu davranışı, kendisi sezmeden bir yöne bağlanışı de-,

j mekti. Verrieres'den gelme, çok genç bir papaz adayı, daha

İ ilk günden, kalkmış, bizimki ile dostluğunu ilân etmiş, B.

|fl Cantanede'i, papaz okulunun müdür muavinini seçmiş ol-

jB saymış, belki de daha yerinde hareket etmiş olacağını söy-

'l lemisti ona.

Küçük papaz adayı Julien'in kulağına eğilerek:

— Rahip Cantanede jansenist olduğundan şüphe edilen B. Pirard'm düşmanıdır, diye de eklemişti.

Pek ihtiyatlı olduğuna inanan kahramanımızın bütün ilk davranışları, günah çıkarıcı bir papaz seçiminde olduğu gibi, gafillikler oldu. Hayal kurmağa alışık bir insanın olanca gururuna kapılarak, aklından geçen herşeye oldu bitti gözü ile bakıyor, kendisini artık kaşerlenmiş bir mürai sanıyordu. Çılgınlığı öyle aşırı gidiyordu ki bu kılkuyruk insanlara özgü sanattaki başarılarından dolayı yerin dibine ba- ,j tırıp çıkarıyordu kendini.

1

«Allah Allah! tek silâhım bu benim! diyordu, başka bir I çağda olsaydı, düşman karşısına olduğu gibi çıkarak, ekme- I ğimi kazanırdım.»

|

Julien, gidişinden memnun, çevresine bakıyordu; her- | keşte en duru erdem gösterişi ile karşılaşıyordu. m

Sekiz on papaz okulu öğrencisi eren katında yaşıyor ve I eren Therese gibi ve Apennin dağında, Verna tepesinde be- I deni yara bere içinde kaldığı andaki eren Francois gibi ha- ^ yallere kapılıyorlardı. Ama bu büyük bir sırdı, dostları bu ; durumu gizliyorlardı. Bu hayalet gören zavallı delikanlılar hemen her Tanrı'nın günü papaz okulunun hastahanesinde idiler. İçlerinden bir yüz kadarı da sağlam bir imana o yorulma bilmez bir çalışmayı ekliyorlardı. Hasta düşünceye ka-

189

dar çalışıyorlar, ama gene de büyük şey öğrenemiyorlardı. İki üçü gerçek bir istidat gösteriyordu, hele aralarında, Char zel adlı biri; fakat Julien onlara, onlar da Julien'e karşı bir uzaklaşmadır duyuyorlardı.

Üç yüz yirmi bir papaz öğrencisinin geri kalanı ise bütün gün dillerine doladıkları lâtince kelimeleri anlamaktan pek uzak kaba saba insanlardı yalnız. Hemen hepsi köylü çocuğu idiler ve toprağı belleyerek ekmeklerini çıkarmak-tansa birkaç lâtince söz geveleyerek kazanmağı uygun buluyorlardı. Bu duruma göre, daha ilk günden Julien, hemen ilerleyeceğine inandı. İçinden: «Her meslekte, zeki adamlar lâzım, çünkü yapılacak bir iş var, diyordu. Napoleon döneminde yaşasaydım, çavuş olurdum; yarının papazları arasında, ben de piskopos vekili olup çıkarım. »

Sonra: «Bütün bu zavallılar, diyordu, çocukluklarından beri rençperdirler, buraya kapağı atmaya kadar, tuzsuz, peynirle kara somun yemişlerdir. Kulübelerinde, yılda pek pek beş altı kez et yerler. Savaşı bir dinlenme zamanı sayan Roma askerleri gibi bunlar, bu çam yarması köylüler papaz okulunun nimetlerinden büyülenmişlerdir.»

Julien onların donuk gözlerinde hep sadece yemek yen-mişse tatmin olmuş beden ihtiyacını, yemek yenmemişse beklenen beden zevkini okuyordu, içlerinde sivrilmesi gereken adamlar işte böylesi kişilerdi; fakat Julien'in bilmediği nokta, kendisinden saklanan şey, bu papaz okulunda okunan türlü türlü tarikat derslerinde, kilise tarihi dersinde, şu. derste, bu derste birinci olmanın, onların gözünde yalnız, derin bir günah olduğudur. Voltaire'den beri, aslında

kuşkudan ve özel düşünmeden başka birşey olmayan, halkın kafasına kuşku etme gibi uğursuz alışkanlığı aşıl原因an par-lemento kurallarından beri, Fransa Kilisesi her kitabın kendisine düşman olduğunu anlamış gibidir (41). Onun gözünde önemli bir nokta gönül yumuşaklığıdır. Öğrenme işlerinde başarı kazanmak, hattâ en gizli kapaklı işlerde başarı kazanmak, öğrenilen din bile olsa, ona pek hoş gelmez. Üstün yaratışlı insanın Sieyes ya da Gregoire (42) gibi karşı yöne geçmesine kim engel olacaktır! Titreyen kilise tek kurtuluş umududur diye papaya dört elle sarılır, özel düşünmeyi ancak papa önleyebilir ve ülkesindeki törenlerin en caf-

190
caflı olanları ile tutar, kibarlar alemindeki insanların o sıkıntıya uğramış ve hasta kafasını avlayabilir.

Julien, papaz okulunda söylenen her sözün gene de yalanlamağa çalıştığı, bu biçim gerçeklerle yüz yüze geldiğinden, derin bir gam duyuyordu. Çok çalışıyor, bir rahip için^ pek dişe dokunur konuları, gözlere pek yalan gelen hele gönülden hiç mi hiç bağlanmadığı şeyleri tez elden öğreniyordu. Yapılacak başka işi olmadığına inanıyordu.

İçinden: «Yeryüzünde herkes tarafından unutulduğum mu artık?» diyordu. B. Pirard'm Dijoh damgalı birkaç mektup alıp ateşe attığını bilmiyordu, bu mektuplarda, en özlü anlatım biçimlerine rağmen, en ateşli tutku kendini gösteriyordu. Şiddetli vicdan azaplarının bu aşk ile savaştığı gün gibi belli idi. Rahip Pirard: «Ne ise, diye düşünüyordu, bu delikanlının gönül verdiği kadirim imanı tammış.»

Bir gün, rahip Pirard bir mektup açtı ki gözyaşları ile yarı yarıya silinmiş benziyordu, bu ebedî bir veda idi. Bunda Julien'e: «Artık bıçak kemiğe dayandı, deniyordu, Tanrı bana, günahımın yaratıcısından değil, çünkü o benim dünyada en yüce saydığım şey olacaktır, fakat günahımın kendisinden tikslenme lûtfunu başışladı. Dostum, fedakârlık tamam. Gördüğünüz gibi, gözyaşı dökmeden olmadı bu. Borçlu olduğum, sizin de pek sevdiğiniz vücutların kurtuluşu, aşkımdan üstün geliyor. Adîl, ama korkunç bir Tanrı, artık analarının suçlarının cezasını çektiremez onlara. Elveda, Julien, insanlar arasında adîl olunuz.»

Mektubun bu son satırı hemen hemen okunmaz durumda idi. Dijon'da bir adres gösteriliyordu, ama Julien'in dünyada karşılık vermeyeceği, ya da hiç değilse artık erdem yoluna girmiş bir kadının yüzü kızarmadan okuyamayacağı sözler kullanacağı umuluyordu.

Julien'in, papaz okulunda 83 santimlik yemekler müteahhidinin verdiği o kötü yemekle çoğalan hüznü, sağlığını da bozmağa başlıyordu ki, o sıralarda bir sabah odasına pat •diye Fouque damladı.

— Hele şükür girebildim. Kusura bakma ama, seni göreyim diye, beş sefer geldim Besançon'a. Hep kapalı kapı ile karşılaştım. Papaz okulunun kapısına birini koyup beklettim; a adam neden hiç sokağa çıkmıyorsun?

X»J-

— Nefsimi körletmek için yaptığım bir deneme yüzünden.

— Seni iyice değişmiş buluyorum. Sonunda gördüm ya seni. İki tane gümüş beş franklık verince iş değişti, daha ilk gelişimde bu parayı vermediğime ne aptallık etmişim doğrusu.

İki dost arasında uzayıp gitti konuşma. Fouque:

— Sahi, biliyor musun? Çocuklarının anası koyu sofı kesildi, deyince Julien'in rengi attı.

Ve arkadaşı havaî bir tavırla konuşuyordu, bu tavır sezilmeden en değerli ilgileri mahvedilmiş tutkulu ruhta pek derin bir etki yaratırdı.

— Evet, dostunx pek coşkun sofı kesilmiş. Yatır yatır dolaştığı söyleniyor. Fakat, şu zavallı B. Chelan'ı bunca zamandır jurnal eden rahip Maslon ettiği ile kalsın. Bn. de Renal semtine bile uğramıyor. Günah çıkarmağa Dijon'a ya da Besançon'a gidiyor.

Kıpkırmızı kesilen Julien:

— Demek Besançon'a geliyor, dedi. Fouque dilinin altında bir bakla varmış gibi:

— Hem de sık sık, diye karşılık verdi.

— Yanında Constitutionnel gazetesinden birkaç nüsha var mı?

Fouque:

— Ne diyorsun? dedi. Julien pek durgun sesle:

— Yanında, birkaç nüsha Constitutionnel gazetesi var mı diye soruyorum sana. diye karşılık verdi. Burada sayısını otuz santime satıyorlar.

Fouque:

— Ne! burada, papaz okulunda da, demek liberaller var! diye bağırdı.

Rahip Maslon'un müraice sesini ve tatlı dilini taklit ederek:

— Zavallı Fransa! diye ekledi.

Kendisine pek çocuk görünen Verrieres'li bir papaz okulu öğrencisinin söylediği bir söz, ertesi gün, üzerinde önemli bir hava yaratmamış olsaydı, bu ziyaret kahramanımızda derin bir etki bırakacaktı. Papaz okuluna geldi geleli, Julien'

192

in davranışı ancak bir yanlış davranışlar dizisi olmuştu.

Doğrusunu söylemek gerekirse, hayatının büyük işleri hep yarınları düşünme düşünme başarılmıştı; yalnız ikinci derecedeki işlere pek kulak asmıyordu ama papaz okulundaki kurnazlar yalnız bu ikinci derecedeki işlere önem veriyorlardı. Bu yüzden ki o, arkadaşları arasında üstün bir zekâ diye anılıyordu. Bir yığın ufak tefek davranışlarla ele vermişti kendini.

Onların gözünde o, yetkili körü körüne uyacak ve yapılanı yapacak yerde, kendi kendine düşünüyor, kendi kendine yargı veriyor, bu bağışlanamaz suçu işliyordu. Rahip Pirard'm ona hiçbir yardımı olmamıştı; kendisine günah çıkarma yerinin dışında bir kere olsun söz söylememişti, burada bile konuşmaktan çok dinlerdi. Delikanlı günah çıkarıcı rahip olarak rahip Cestanede'i sekmiş olsaydı durum, temelli başka olmuş olurdu.

Julien yaptığı deliliği anlar anlamaz, artık sıkılmadı. Derdin nerelere vardığını anlamak istedi ve böylece, arkadaşlarını başından savdığı o gururlu ve inatçı sessizlikten bir parça sıyrıldı. İşte o zaman kendisinden öç aldılar. Kendini sevdirmek için yaptıkları alaya varan bir hakaretle karşılaşmış oldu. Papaz okuluna ayak basalı beri, geçen her saatin, özellikle teneffüslerle geçirilen her saatin, ona ya iyiliği, ya da kötülüğü dokunduğunu, düşmanlarının sayısını çoğaltmadığını, daha doğrusu gerçekten erdemli ve hiç olmazsa ötekilerden daha az kaba birkaç papaz okulu öğrencisinin iyii ikseverliğini kazandırdığını anladı. Giderilecek dert sonsuzdu, güç temizlenecekti leke. Artık Julien'in gözü açılmıştı; yepyeni bir huy edinmek gerekiyordu.

Gözlerinin hareketleri, söz gelişi, iş açtı âdeta başına. Julien içinden: «Bu gibi yerlerde insanın gözlerini öne eğmesi nedensiz değil. Verrieres'de ne de kendini beğenmiş insanımsım! diyordu, yaşadığımı sanıyordum; oysa yalnız hayata hazırlanıyormuşum; işte şimdi dünya ile yüz yüze geldim, ömrümün sonuna kadar dünyayı böyle bulacağım, çevre yanıma düşmanlar kuşatacak..» Sonra: «Her dakika bu mürailik, diye ekledi, ne amansız zorluk! Hercule'ün işleri solda sıfır kalır. Yeni çağların Hercule'ün, kendisini bütün ^gençliğinde tez canlı ve büyük burunlu djye tanıyan kırk

183

kardinali, kibarlık sata sata, tam on beş yıl tongaya düşüren Sixte-Quint'dir.»

İçinden kıza köpüre: «Burada bilgi dediğin hiçmiş! diyordu; akaidde, kutsal tarihte, daha nicesinde yapılan ilerlemeler, ancak gösteriş olsun diye değer kazanıyor. Bu konuda ileri geri söylenen her söz benim gibi delileri tuzağa düşürmek içindir. Ah! benim tek değerim, o saçmaları kavramadaki değerim çabucak bellemeye dayanıyormuş. Yoksa onlar bunların gerçek değerini anlarlar mı? Benim gibi üzerinde düşünüp taşınırlar mı? Ben de bu yüzden koltuklarımı kabartma saçmalığını gösteriyordum! Her zaman elde ettiğim birinci gelişlerin bana yalnız zorlu düşmanlar kazandırmada yararı dokundu. Benden kat kat bilgili olan Cha-zel, karşılıkları kendisini ellinciliğe düşüren budalac bir söz karıştırıyor hep; birinciliği elde ederse, dalgınlıktan oluyor bu. Ah! bir kelime, B. Pirard bana bir kelimecik söylese !»

Julien dünyanın kaç bucak olduğunu anladıktan sonra, kendisine öldüresiye sıkıcı gelen, haftada beş kez teşbih çekmek, Sacre-Coeur ilâhileri, daha nice ilâhiler, dualar gibi uzun dinsel tapmışlar, en göze batıcı davranışları oldu. Kendini iyiden iyiye gözden geçiren, özellikle yapacaklarını gözünde büyütmeğe çalışan Julien, diğerlerine örnek diye gösterilen öğrenciler gibi, her an manidar davranışlarda bulunmağa, yani bir yol dini bütün hıristiyan gibi davranmağa kalkmadı. Papaz okulunda, öyle bir yumurta yeme biçimi vardır ki bu hak yolunda yapılan ilerlemeleri serer ortaya.

Buna belki gülümseyen okuyucu, zahmet etsin de XVI. Louis sarayından büyük bir bayanın sofrasına yemeğe çağırılmış rahip Delille'in, bir yumurta yerken, işlediği bütün kabahatleri bir hatırlasın şöyle.

Julien ilkin non culpa'ya erişmek istedi, bu durumda bulunan genç öğrencinin davranışı, kollarını, gözlerini, şurasını burasını hareket ettirişi, gerçekten dünyanın fâniliğinden uzaksa da, o insanın düpedüz uhrevî bir âlemde yaşadığını ve bu ölümlü dünyanın büsbütün boş olduğunu kabul ettiğini de göstermez.

P.: 13

Julien, koridorların duvarlarında, kömürle yazılmış, şu cümlelere rastlıyordu hep: sonsuz zevklere ya da cehennemde ebediyen kızgın yağla yanmağa kıyas edilince, altmış yıllık deneme de sanki nedir? Julien bunları artık hor görmüyordu; bunları her an göz önünde bulundurmanın gerektiğine inandı. İçinden: «Bütün ömrümce ne yapacağım? diyordu; dini bütünlere cennette bir yer satacağım. Bu yer onlara nasıl gözle görülür duruma getirilecek? Benim görüşümle lâyük bir adamın görüşü arasında ayırım.»

Bütün zamanını aylarca bu yolda harcamış olduğu halde, Julien'de gene de düşünceli durum vardı. Gözlerini kıpırdatma ve ağzını buruşturma biçim: tam ve herşeye inanmağa ve hattâ, din uğrunda ölümü göze alarak inandığını savunmağa hazır imanı göstermiyordu. Julien en çam yarması köylülerin bile bu yolda kendinden ileri olduklarını gördükçe küplere biniyordu. Onlarca düşünceli insan olarak görünmeleri için nice nedenleri vardı.

İtalya'daki manastırlarda o kadar çok rastlanan, hattâ Juerchin'in, biz lâyüklere, kilise tabloları ile (*) en güzel örneklerini bıraktığı bu yüzü, ateşli ve kör, herşeye inanmağa ve her acıyı çekmeğe hazır kılmakta çok kaba gösteriyordu.

Büyük bayram günleri, papaz okulu öğrencilerine domuz sucukları ile lahana turşuları veriliyordu. Julien'in sofrası komşuları onun bu nimete aldırış etmediğini gördüler; ilk suçlarından biri de işte bu oldu. Arkadaşları bu davranışını en budalaca mürailiğin iğrenç bir izi olarak karşıladılar; ona hiçbir şey daha çok düşman sağlayamazdı. «Şu şehirliye, şu burnu büyük adama bakın, diyorlardı, en iyi yemeğe, domuz sucukları ile lahana turşununa dudak büküyor gibi! Defol, kara yürekli! Kendini beğenmiş! lanetlenmiş!»

Julien kolu kanadı kırık günlerde: «Ah! diye inliyordu, bu genç köylülerin, arkadaşlarımla bilgisizliği, ekmeğine yağ sürüyor onların. Papaz okuluna geldikleri zaman, öğretmen onları benim kafamda yer eden şu bir yağm korkunç dünya

(*) Louvre müzesinde, Francois dük d'Aquitaine'i sırtından zırhını çıkarıp papaz elbisesini giyerken tasvir eden, 1130 numaralı tabloya bakılabilir.

düşüncelerinden kurtarmağa kalkmamış, oysa ne yaparsam yapayım, bu gibi düşünceleri yüzümden okuyorlar.»

Julien, papaz okuluna gelen küçük köylülerin en kabalarını, kıskançlığa varan bir özenle inceliyordu. Kara cüb-beyi giymek için kıvrıkcık havlı kumaştan ceketlerini sırtlarından çıkardıklarında bilgi ve görgüleri, Franche - Comte'-de denildiği gibi, tıkr tıkr geçer akçe'ye karşı büyük ve sonsuz bir saygıya dayanıyordu.

Peşin paradaki yüce düşünceyi dile getirmenin kutsal ve yiğitçe işaretidir bu.

Mutluluk dediğin, Voltaire'in romanlarındaki kahramanlar için olduğu kadar bu papaz okulu öğrencileri için de, özellikle iyice karınlarını doyurmağa bakar. Julien hemen hepsinde ince bir kumaştan giysi giyen insana karşı doğuştan gelme bir saygı olduğunu görüyordu. Bu duygu kendi değerince ve hattâ kendi değerinden de aşağı, bize mahkemelerimizin dağıttığı gibi dağıtılan adaleti gösteriyor. Aralarında sık sık: «Bir kodarnan'a dâva açmakla, diyorlardı, insan ne kazanabilir sanki?»

Dünyalığı bol bir adamı anlatmak için, Jua vadilerinde kullanılır bu söz. Herkesten varlıklı olana: hükümete karşı ne saygı duyarlar düşünün artık!

Bay ilbayın adı geçer geçmez saygı ile gülümsememek, Franche-Comte köylülerinin gözlerinde, bir ihtiyatsızlık sayılır; şimdi, yoksul kişinin ihtiyatsızlık edişi o saat etmeğinden olmakla cezalandırılır.

İlk zamanlar tiksinti duygusundan boğulacak gibi olduktan sonra, Julien en sonu acıma duymağa başladı: kışın akşam kulübelerine dönmek, ne ekmek, ne kestane, ne de patates bulamamak arkadaşlarından çoğunun babalarının sık sık gelmişti başına. Julien: «Mutlu insan, onların gözünde, herşeyden önce karnı tok, sırtı pek insansa, diyordu, bunda şaşılacak ne var ki! Arkadaşlarımla gizli bir hevesleri var, papazlık mesleğinde şu mutluluğun sürekli olmasını umuyorlar: iyice yiyip içmek ve kışın sıcacık bir elbise giymek.»

Julien genç. hayali engin bir öğrencinin arkadaşına şunu ellediğini işitti:

±yo

— Domuz çobanlığı eden Sixte-Quint gibi, ben de neden papa olmıyayım?

Arkadaşı:

— Yalnız İtalyan'lar papa olur, diye karşılık verdi; fakat b'zim aramızdan da piskopos vekilliği, piskopos müşavirliği, belki de piskoposluk için elbet kura çekilir her halde. B.P.... Chelons piskoposu, bir fıçı oğludur: benim babam da fıçı...

Bir gün, bir dün kuralları dersi ortasında, rahip Pirard Julien'i çağırttı. Zavallı delikanlı içine daldığı maddî ve manevî havadan kurtulduğuna pek sevindi.

Julien müdürde papaz okuna geldiği gün kendisine pek korkutan tavrı gördü.

Müdür, yerin dibine batırmak istercesine ona baakrak:

— Şu iskambil kâğıdı üzerine yazılan şeyin ne demek olduğunu anlatın bana bakalım, dedi.

Julien okudu:

«Amanda Binet, Zurafa kahvesinde, saat sekizden önce. Genlis'li, annemle kardeş çocuğu olduğunuzu söyleyin.»

Julien tehlikenin büyüklüğünü gördü; rahip Castanede* in casusu bu adresi aşırımlar ondan.

Korkunç gözüne dayanamadığı için tutup, rahi pPirard' m alnına bakarak:

— Buraya geldiğim gün, dedi, titriyordum korkudan: B. Chelan bana demişti ki burası her türlü gammadlar ve kötü kişilerle dolu bir yerdir demişti; arkadaşlar arasında casusluk ve fitne burada teşvik görüyormuş. Genç rahiplere, hayatı olduğu gibi göstermek, onları dünyadan ve dünyanın alâişinden iğrendirmek için, Tanrı böyle buyurmuş.

Rahip Pirard öfkeli öfkeli:

— Bana ağız mı yapıyorsun, dedi. Seni edepsiz yumurcak!

Julien soğuk soğuk:

— Verrieres'de, diye karşılık verdi, kardeşlerim beni kışkırdılar mı döverlerdi...

B. Pirard, hemen hemen çileden çıkarak:

— Bırak şunu! Sen sorulana karşılık ver! diye bağırdı. Julien, hiç çekinmeden hikâyesini anlattı:

— Besançon'a geldiğim gün, öğle üzeri, karnım acıkmıs-

197

ti, bir kahveye girdim. Böylesine dışkutsal bir yere karşı içim nefretle dolu idi; fakat orada yiyeceğim yemeğin bana handakinden daha ucuza geleceğini düşündüm. Bir kadın, dükkânın sahibesi görülen kadın, toy halime acıdı benim. Bana: «Besançon kötü kişilerle doludur, dedi, korkuyorum sizin için, Bayım. Başınıza fena bir iş gelirse, benden yardım isteyin, bana saat sekizden önce haber salın. Papaz okulunun kapıcıları haberinizi getirmek istemezlerse, annemin kardeşi olduğunuzu, Genlis'li olduğunuzu söyleyiniz...»

Yerinde duramadığından, odada bir aşağı bir yukarı dolaşan rahip Pirard:

— Bütün bu gevezelik araştırılacak, diye bağırdı. Odasına çekilsinrş!

Rahip, Julien'in ardından gitti ve onu kilitleti odasına. Delikanlı hemen, sanki değerli birşeymişçesine içine o pis iskambil kâğıdının saklanmış olduğu sandığını yoklamağa koyuldu. Sandıkta hiçbir şey eksik değildi ama, içi elek elek elenmişti; oysa anahtar dünyada ayrılmazdı yanından. Julien içinden: «Ne iyi oldu da, dedi, o körçesine yaşadığım zamanda, B. Castanede'in şimdi şimdi anladığım bir lütufla sokağa çık diye bana sık sık verdiği izni kabul etmedim. Belki elbise değiştirmek ve gidip güzel Amanda'yı görmek hafifliğini gösterir, hapi yutmuş olurdum. Bu. gibi davranıştan birşeyler öğrenmekten umutlarını kesinca kalkmışlar, fırsatı kaçırmıyalım diye, müzevirlik yapmışlar.»

İki saat sonra, müdür kendisini çağırttı.

— Yalan söylememişsiniz, dedi; yalnız böyle bir adresi saklamak önemini düşünemeyeceğimiz bir ihtiyatsızlıktır. Bahtsız çocuk! on yıl sonra, belki, işler açacaktır başınıza.

BÖLÜM XXVII

HAYATTA İLK DENEME

Şimdiki zaman mı, aman Allah! Sanki Tanrı'nın kubbesi.. Ona dil uzatanın vay haline.

DIDEROT.

Julien'in hayatının bu çağı hakkında açık ve kesin pek az olay anlatmamızı okuyucu hoş görecektir bize. Elimizde

198

olaylar yok değil, tam tersine; yalnız, onun papaz okulunda gördüğü bu sahifelerde gizlemeğe çalışılan ne çok koyu ne de çok açık renge göre belki pek koyudur. Nice şeyin acısını çeken çağdaşlarımız bunları her türlü zevki, hattâ bir hikâyeye okuma zevkini berbat eden bir tiksinti ile hatırlayabilirler ancak.

Julien tilkice davranış denemelerinde az başarı gösteriyordu; bezginlik ve hattâ bütün bütüne kolu kanadı kırık anlara düştü. Bu çirkin işte bile, gene de sivrilememişti. Dışarıdan gördüğü en ufak yardım ona ne de olsa cesaret vermeğe yeterdi, atlatılacak zorluk pek büyük değildi; ama o okyanus ortasında bırakılmış bir kayık gibi yalnızdı. «Ya başarıya ulaştığım zaman ne olacak, diyordu; bu kokuşmuş toplumda geçmiyecek mi bütün ömrüm! Kimi öğle yemeğinde midelerine indirecekleri domuz yağlı omletten başka düşünceleri olmayan oburlar, kimisi de Castanede soyundan rahipler ki, hiçbir günahtan, hiçbir suçtan gözü yılmayan insanlar! Yüksek yerlere erecekler; ama ne pahasına erecekler, Tanrı bilir!»

«İnsanoğlunun iradesi güçlüdür, bunu her yerde görüyorum; ama irade böyle bir bezginliğin üstesinden gelmeğe yeter mi? Büyük adamların işi zor değil; tehlike ne kadar büyük olursa olsun, güzel buluyorlardı tehlikeyi; oysa, dört yanımı saran havadaki çirk'nliği, benden başka kim anlayabilir?!)

Bu günler hayatının en acı günleri oldu. Besançon'daki o güzelim alaylardan birine gönüllü yazılması ne kolaydı onun için! .Lâtince öğretmenliği yapabiliirdi; geçimi için pek az şey yeterdi ona! ama o zaman veryansın edecekti mesleğe, hayalindeki geleceği yok bilecekti: ölmek demekti bu. İşte böyle geçiyordu gamlı günlerinin biri.

Bir sabah kendi kendine: «Öteki köy delikanlılarından başka olduğum için ne övünüp dururdum! Gel gör ki, başkılığın kin yarattığını görmek iç'n yaşamışım» dedi. Bu büyük gerçek ona en sıkıcı başarısızlıklarından biri sayesinde göstermişti kendini. Ermişlik havası içinde yaşayan bir öğrenciye yaranayım diye sekiz gün çalışmıştı. Bir sabah onunla bahçede dolaşmış, insanı ayakta uyutacak saçmalıklarını bağrına taş basarak dinlemişti. Hava birden fırtınaya dön-

199

dü, gök gürlledi, o zaman mübarek öğrenci, bizimkini kaba bir tavırla başından savarak bağırdı: — Dinleyin; bu dünyada her koyun kendi bacağından asılır, yıldırıma çarpılıp yanmak istemem: Tanrı sizi bir imansız gibi, bir Voltaire gibi yok edebilir yıldırımla.

Julien öfke ile dişlerini sıkarak ve gözlerini şimşeğin uzunlamasına izler bıraktı göğe çevirerek: — Pırtına koparken uyursam, boğulmağı hak etmiş olurum! diye bağırdı. Haydi gidip bir başka andavallıyı elde etmeğe bakalım.

Rahip Castanede'in din tarihi dersi çanı çaldı.

O gün yorucu çalışmadan ve babalarının yoksulluğundan temelli yılmış bu tiğ gibi köylülere rahip Castanede, gözlerine pek korkunç gelen şu varlığın, hükümetin, ancak Tanrı'nın yeryüzündeki vekili sayılandan aldığı yetki ile gerçek ve yasal gücü olduğunu öğretiyordu.

— Hayatınızın sağlamlığı, boyun eğmenizle papanın ihsanlarına hak kazanır, or.uıı ellerinde bir asa olursunuz sanki, diyordu, her biçim yoklamadan uzak, baş olarak buyruklar vereceğiniz yüksek bir yere geçebilirsiniz; elinizden alınmayan, parasının üçte birini devletin verdiği bir yer, üç-

.te ikisini ise, vaazlarınızla hak yoluna girmiş, dini bütün insanlardan koparırsınız.

Dersinden çıkınca, B. Castanede bahçeye, o gün her zamankinden daha tetik duran öğrencilerinin arasına geldi. Çevresinde halka olan öğrencilere:

— Bir rahip için şöyle denebilir; insanın değeri ne kadar büyükse, yeri de o kadar büyüktür, diyordu. Ben, size söylüyorum, öyle dağsal papazlıklar gördüm ki geliri şehir papazlıklarının çoğununki kadardır. Semiz semiz horozlar, yumurtalar, taze tereyağı ve daha bin bir çeşidi hesaba katılmazsa, avuç avuç para alırlar; hem orada papaz herşeyin başında gelir vallahi: Çağrılmadığı ne ziyafet, ne düğün, ne dernek olur.

B. Castanede odasına çıkar çıkmaz, öğrenciler gruplara ayrıldılar. Julien hiçbir guruptan değildi; uyuz bir koyun gibi tek başına bırakılıyordu. Bütün gurplarda, bir öğrenc:nin havaya para attığını görüyordu, yazı - turayı doğru bilirse arkadaşları, hemen parası bol bir papazlığa konacağı sonucuna varıyorlardı.

200

Sonra hikâyelere başladılar. Bir yıl önce rahipliğe atanmış genç bir papaz, pinpon bir rahibin hizmetçisine bir tavşan hediye etmekle, o rahibin vekili olmuş ve rahip birkaç ay sonra, öbür dünyayı boyladığmdan, geçmiş yerine. Bir başkası da dünyalığı bol bir kasabada, kötürüm ihtiyar bir papaza her yemeğinde yardım ederek, tavuğunu pilicini güzel önüne doğrayarak onun halefi diye gösterilmeğı başarmış.

Papaz okulu öğrencileri, her meslekteki delikanlılar gibi, olağanüstü sayılan ve hayale çarpan bu gibi ufak tefek yolların etkisini gözlerinde büyüttüler.

Julien içinden: «Ben de, diyordu, uymalıyım bu konuşmalara.» Domuz sucuklarından ve parası bol papazlıklardan söz açılmayınca, kilise öğretilerinin dünya ile iliş'k bölümüne; piskoposlarla ilbaylar, belediye başkanları ile rahipler arasında geçen anlaşmazlıklara geçiliyordu. Julien ikinci bir Tanrı, ama ötekenden çok daha korkulacak ve çok daha güçlü b'r Tanrı düşüncesi ile karşılaştığını görüyordu; bu ikinci Tanrı papa idi. Seslerini alçalta alçalta, hele B. Pirard'ca da işitilmemiş olduklarına güvene güvene: «Papa, diyorlardı, Fransa'nın bütün ilbaylarını ve bütün belediye başkanlarını seçme zahmetine katlanmayınca bu işi, Kilise'nin büyük oğlusun diyerek tutar, Fransa kralına yükler.»

İşte bu sıralarda Julien, B. de Maistre'in Pape adlı kitabı ile itibarını kazanabileceğini sandı. Doğrusunu söylemek gerekirse, şaşırttı arkadaşlarını; ama bu da bir felâket oldu gene. Kendi düşüncelerini kendilerinden daha iyi şekilde sermişti önlerine. B. Chelan kendisi için olduğu kadar Julien içinde ihtiyatsız davranmıştı. Ona doğru düşünmek ve boş sözlere kanmamak alışkanlığını vermişti ama, bu alışkanlığın, düşünmeğe az önem veren kişiye göre, bir suç olduğunu söylemeği ihmal etmişti; çünkü her doğru düşünme karşısındakine hakaret gibi gelir. Julien'in düzgün konuşması başına gene yeni bir iş açtı. Arkadaşları, onu düşünme ede, onun kendilerinde yarattığı olanca nefreti bir tek sözle açığa vurmanın yolunu buldular; ona MARTIN LUTHER adını taktılar; «Hem, diyorlardı, koltuklarını kabartan o cehennemlik mantık yüzünden pek yaraştı bu ad kendisine.»

201

Genç papaz okulu öğrencilerinden çoğunun Julien'inki-lerden daha bembe yanakları vardı ve ondan daha güzel çocuk sayılabiliyorlardı; yalnız bizimkinin ak-pak elleri vardı ve birtakım kibarca temizlik alışkanlığını gizleyemiyordu. Bu durumun kaderin cilvesi ile içine düştüğü gamlı okulda bir üstünlüğü filân yoktu öyle. Aralarında yaşadığı pasaklı köylüler onun hayli düşük ahlâkları olduğunu ileri sürdüler. Kahramanımızın bin bir belâsmı uzun uzun anlatmakla okuyucuyu sıkmaktan çekiniyoruz. Söz gelişi, arkadaşlarının en güçlükleri onu tepeleme alışkanlığını elde etmek istediler; tfzimki cebinde demir bir pergel bulundurmak ve bunu, gerekirse kullanacağını, işaretlerle anlatmak zorunda kaldı. Bir hafiye raporunda işaretler, sözler kadar fayda sağlayamazlar.

BÖLÜM XXVIII

BİR DİNSEL ALAY

Bütün kalpler, heyecanlı idi. Çep-
çevre donatılmış, dini bütünlerin

f özenleri ile iyice kumlanmış, bu dar

ve gotik sokaklara sanki Tanrı'nın

varlığı inmişe benziyordu.

YOUNG.

Julien boşuna kendini silik ve budala göstermeğe çalıştı, kendini beğendiremiyordu, çok başka yaratışlı idi. «Ama, diyordu, bütün bu öğretmenler binlerce kişi içinden seçilmiş ve pek ince insanlardır; nasıl oluyor da benim mahviyetimi beğenmiyorlar?» Herşeye inanır, herşeye kanar gibi görünmesinden ona ancak biri yararlanıyor gibi geliyordu. Bu da, on beş yıldır, küçük bir papazlık verilecek diye umutlandırılan, katedralin tören işleri müdürü, rahip Chas-Bernard idi; onu bekleye dursun, papaz okulunda dinsel söz sanatı dersi okutuyordu. Körlük zamanında, Julien'in hemen her vakit bir'nci geldiği derslerden biri idi bu ders. Rahip Chas birinciliği bahane ederek ona dostluk göstermeğe başlamıştı ve dersten çıktıktan sonra, yürekten koluna girip delikanlı ile bahçede dolaşıyordu biraz.

202

Julien: «Bu adam ne istemeğe geliyor?» diyordu. Hayretle görüyordu ki rahip Chas kendisine, her zaman, kilisenin malı sayılan süs eşyalarından söz açıyordu. Katedralin yas törenlerinde kullanılan süs eşyasından başka, on yedi sırmalı tören atkısı varmış. İhtiyar başkan karısı Bn. de Rubempre'den (43) çok umut besleniyormuş; bu, doksanına basmış kadın, hiç değilse altmış yıldır, ağır Lyon ipeklisinden, altın sırmalı gelinlikleri, köşe bucak, saklıyormuş. Rahip Chas kısa keserek ve gözlerini iri iri açarak: «Düşününüz hele, dostum, diyordu, bu ipeklisinden, altın sırmalı gelinlikleri, köşe bucak, saklıyormuş. Rahip Chas kısa keserek ve gözlerini iri iri açarak: «Düşününüz hele, dostum diyordu, bu ipekliler ne maldır, avuç dolusu altın eder bunlar. Besançon'da hemen herkesin umduğuna göre, kadının vasiyetnamesi ile, katedralin hazinesi büyük günler için kullanılan dört beş kaftan caba, ondan fazla tören atkısı ile zenginleşecekmiş. Rahip sesini alçaltarak: «Daha da ileri gideceğim, diye ekliyordu, kadının

atalarından biri, Bourgog-ne dukası, Küstah Charles'in, sayılı devlet adamı olduğu sıralar, İtalya'dan satın almış olduğu, altın yıldızlı sekiz güzelim gümüş şamdanı bize bırakmasını düşünmem için tümen tümen sebep var elimde.»

Julien: «Bu adam sanki neden hep böyle hırdavat sözü etmek istiyor?» diye düşünüyordu. Bu ustaca hazırlık bir yüzyıldır sürüp gidiyor, ama hiçbir şey olmuyor. Bana bir türlü güvenemediği gün gibi belli! Ötekilerin hepsinden daha usta, ötekilerin en gizli kapaklı sırlarını insan hemen çözer. Anlıyorum, adamın hırsı on beş yıldır sürüp gidiyor!»

Bir akşam, eskrim dersi ortasında Julien, rahip Pirard tarafından çağrıldı, ona şöyle dendi:

— Yarın Corpus Domini (Tanrı - Yortusu) var (44). B. rahip Chas-Bernard katedralin süslenmesinde kendisine yardım edesiniz diye sizi istiyor, gidm de ne derse yapın.

Rahip Pirard onu gene çağırdı, acır gibi, ekledi:

— Şehirde sürtmek için fırsattan istifade ederseniz sonrasını siz bilirsiniz.

Julien:

— Incedo per ignes, diye karşılık verdi (gizli düşmanlarım var benim.)

203

Ertesi gün, sabah erken erken, Julien gözler eğik, katedralin yolunu tuttu. Sokakların ve şehirde hüküm sürmeğe başlayan faaliyetin görünüşü içini açtı. Dinsel tören iç'n, dört bir yanda evlerin önü donatılıyordu. Papaz okulunda geçirdiği olanca zaman ona bir anmış gibi geldi. Akıllı fikri Vergy'de ve kahvesi pek uzak olmadığından, karşılaşacağı umduğu şu güzelim Amanda Binet'de idi. Rahip Ches-Ber-nard'ı sevgili katedralinin kapısı önünde gördü uzaktan; memnun yüzü ve içi - dışı bir görünüşlü iri kıyım bir adamdı. O gün ağzı kulaklarına varıyordu. Uzaktan Julien'i görür görmez:

— Sizi bekliyordum, aziz çocuğum, diye bağırdı, safa geldiniz. Bugünkü iş uzun ve sıkı olacak, hele şöyle hafiften birşeyler yiyelim de kuvvet bulalım; saat ondaki büyük törende gene yeriz.

Julien ağırdan bir tavırla:

— Bayım, dedi, bir an bile yalnız, kalmamak isterim.

— Dikkat buyurunuz, diye ekledi, ben buraya tam beşe bir kala geldim.

Rahip Chas:

— Tüh! papaz okulundaki şu çerden çöpten kötüler gözünüzü korkutmuş sizin! Hep onları düşünüyorsunuz, dedi; kendisini çevreleyen çitlerde diken var diye bir yol daha mı az güzeldir? Yolcular yolunda gider ve kara dikenler de ettikleri ile kalırlar. Haydi, işimize bakalım, dostum, işimize!

Rahip Chas'm işin sıkı olacağını söylemekte hakkı vardı. Katedralde bir gün önce büyük bir cenaze töreni olmuştu; hiçbir şey henüz yerine yerleştirilmemişti; demek oluyor ki daha sabah, üç kubbe altını meydana getiren bütün gotik direkleri otuz ayak yüksekliğine varan al damasko kumaşla donatmak gerekiyordu. Bay piskopos, posta arabası ile Pa-rs'ten dört yorgancı getirtmişti, ama bu adamlar bütün işin altından kalkamazlardı, Besançon'lu arkadaşlarının acemiliğini gidermek şöyle dursun, onlarla alay ede ede bu acemiliği bir kat daha arttırıyorlardı.

Julien kendisinin de merdivene tırmanması gerektiğini gördü, çevikliğinin ona hayli yardımı dokundu. Şehrin yor-

204

gancılarını yönetme işini üzerine aldı. Şaşıp sevinen rahip Chas onun merdiven merdiven atlayışını gözlüyordu. Bütün direkler damasko kumaşla donatılınca, bütün mihrap üzerindeki sayvanın tepesine, beş koca tüy demetini yerleştirme söz konusu edildi. Yıldızlı tahtadan güzel bir saçak İtalya, mihrabın ortasına, kuddas dolabının üstüne gelmek,için, tahtadan, belki de çürümüş ve kırk ayak yüksekliğinde, eski bir pervazdan yürümek gerekiyordu.

Bu çetin yolun görünüşü Parisli yorgancıların o ana gelinceye kadarki olanca sevincini söndürdü; alttan bakıyorlar, harıl harıl ileri geri konuşuyorlar ve yukarı çıkamı-yorlardı. Julien tüy demetlerini aldı ve koşarak merdivene çıktı. Tüyleyi taç biçimi süsün üstüne, mihrabın ortasına iyice yerleştirdi. Merdivenden inince, rahip Chas - Bernard kucakladı onu:

— Optime, dedi, bunu Monseigneur'a anlatacağım. Saat on yemeği pek keyifli oldu. Rahip Chas, kilisesini

ömründe öyle süslü görmemişti. Julien'e:

— Sayın çömezim, diyordu, anacağım bu ulu kilisede gelenlere iskemle kiralardı, ben de bu koca yapıda geçindim. Robespierre'in Terreu'ü bizi perişan etti; yalnız o zamanlar ben sekiz yaşında idim, evlerde yapılan törenlerde iş görürdüm, tören günü boğazımı doyururlardı.

Kimse bir tören atkısını benden iyi katlıyamazdı, kaytanlar dünyada kesilmezdi. Napoleon'un kilise törenlerine izin verişinden bu yana, bu ulu katedralde herşeyi yönetme mutluluğuna erdim. Gözlerim yılda beş kere, katedrali bu güzelim süslerle donanmış görür. Ama katedral şimdiye gelinceye kadar böyle takılmamış, direklerle böyle yapışmamıştı.

Julien: «Artık, sırrını açacak bana, diye düşündü, işte kendinden konuşuyor; yüreği dolu dolu. Fakat besbelli heyecana gelmiş bu adamın ağzından hiçbir ihtiyatsızca söz çıkmadı. Bununla beraber iyi çalıştı, gönlü pır pır, şarabı da çekti üstüne. Ne adam! ne örnek benim için! doğrusu ser-guçu hak etti. (İhtiyar cerrahbaşmın söylediği kötü bir söz idi bu).»

Büyük törenin Sancstus çanı çalınca Julien, dinsel alayda piskoposun ardından gitmek için bir tören elbisesi giymek istedi.

205

Rahip Chas:

— Ya hırsızlara, dostum, hırsızlara kim bakacak! diye bağırdı, bunu düşünmüyorsunuz. Alay çıkıp gidecek şimdi; kilise boş kalacak; sizinle ben gözcülük ederiz burada. Direklerin dib:ni çevreleyen o güzelim sırmadan iki arşın eksil-mişse şükretmeliyiz gene de. O sırma da Bn. de Rubempre' nin bir hediyesi; büyük dedesi ünlü konttan kalmadır...

Sonra delikanlının kulağına eğilerek, düpedüz heyecanlanmış bir sesle:

— Som altın, dostum, dedi, hiç hile arama! Kuzey yönün gözcülüğünü size veriyorum, oradan ayrılmazsınız. Güney kanat ile ortaya ben bakarım. Günah çıkartma hücrelerine dikkat et; burada hırsızların yardakçıları kadınlar arkamızı döndüğümüz anı kollarlar.

Konuşmayı bitirdiğinde, saat on bir kırk beşi vurdu, hemen büyük çan işitildi. Çalışıyordu alabildiğine; bu dolgun ve tantanalı sesler Julien'i coşturdu. Hayali artık yeryüzünde değildi.

Buhar ve ermiş Jean kılığına girmiş küçük küçük çocukların. «Saint Sacrement» önüne atı atıverdikleri güllerin kokusu onu, iyice coşturmağa yetti (45).

Bu çanın pek tok sesleri Julien'de her birine ellişer santim verilen ve belki de on beş yirmi dini bütünün de yardımını gören yirmi gündelikçinin çalışma konusunu düşündürebilirdi yalnız. İplerin aşınmasını, kerestenin çürümesini, her iki yüzyılda bir düşen çanın tehlikesini de akla getirmeli, zangoçların aylığını azaltmanın, daha doğrusu kesesine dokunmayan, Kilise'nin bin bir nimetlerinden biri ile onları sevindirmenin yoluna aramalı idi.

Julien'in, bu kadar tok ve bu kadar dolgun seslerle coşmuş ruhu, bu yol bilgece düşüncelere dalacağı yerde, hayal ülkelerinde dolaşıyordu. Dünyada ne iyi bir papaz olabilirdi, ne de büyük bir yönetici. Gönlü böyle coşan kişilerden olsa olsa bir sanatçı çıkar. Julien'in kendini beğenmişliği her işte görülüyor. Arkadaşları sayılan papaz okulu öğrencilerinin belki de ellisi, halktan gördükleri kin ve her çit arkasında pusuya çekilmiş diye kendilerine gösterilen ihtilâl ile hayatın kaç bucak olduğunu iyice anlamış olduklarından, katedralin büyük çanını işittiler mi, yalnız zangoçların ay-

206

lığını düşünürlerdi. Halkın heyecan derecesinin zangoçların verilen paraya değip değmediğini Bareme dehası ile incelerlerdi. Julien katedralin maddî kazançlarını düşünmek bile istese, hayalî, sınırı aşsın, yirmi beş santimlik bir giderin önüne geçme fırsatını kaçırmaz, bir çan için fabrikaya yapılan giderden kırk frank azaltabilme yolunu düşünmeğe dalardı.

Bu eşi bulunmaz güzel günde, d'nsel alay, Besançon'da ağır ağır dolaşırken, bütün yetkililerce istek üzerine kurulmuş pırl pırl «repoisoir» 1ar önünde dururken (46) kilise de derin bir sessizliğe gömülmüştü. İleride bir loşluk, b:r hoş serinlik vardı; çiçeklerin ve buhurun kokusu ile kokuyordu henüz güzel güzel.

Sessizlik, derin ıssızlık, uzun direklerin serinliği Juli-en'in hülyasını b;r kat daha tatlılaştırıyordu. Yapının bir başka köşesinde çalışan rahip Chas tarafından rahatsız edilmiş olmaktan, doğrusu korkmuyordu. Ruhü gözcülüğüne bırakılmış kuzey yönde ağır ağır dolaşan ölümcül kalıptan büsbütün sıyrılmıştı. Günah çıkarma hücrelerinde topu topu birkaç dini bütün kadın olduğuna güvendiğinden, gönlü rahattı alabildiğine; gözü görmeden bakıyordu.

Ama bir günah çıkarma hücrelerinde biri düz çökmüş, biri ise, ötekinin yanında, bir sandalyeye oturmuş, giyimi kuşamı yerinde iki kadının görünüşü ile dalgınlığı yarı yarıya dağıldı. Görmeden bakıyordu; bununla beraber, görevlerinden ileri gelme şöyle böyle duygudan mı yoksa bu kadınların kibar ve sade duruşuna hayran kaldığından mı ne, bu günah çıkarma hücrelerinde papaz olmadığını sezdi, teinden: «Sofu iseler, bu güzel kadınların bir «repoisoir» önünde diz çökmeleri doğrusu garip, diye düşündü; kibar takımından iseler, bir balkonun ön

sırasında oturup alaya bakmaları gerekirdi. Hele şu elbise ne güzel! ne hoş şey!» Kadınları görebilmek için adımını ağırlattı.

Günah çıkarma hücrelerinde dize gelen kadın Julien'in bu derin sessizlik içindeki ayak seslerini işitince başını biraz çevirdi. Birden bir çığlık kopardı ve fenalaştı.

Bu dize gelmiş kadın, elden ayaktan kesilerek arkası üstü düştü; arkadaşı, yanındaki kadın, imdadına koşayım diye ileri atıldı. O anda Julien sırt üstü devrilen kadının

207

omuzlarını gördü. Salkım saçak pek değerli incilerden yapılmış, çok iyi bildiği bir gerdanlık, gözüne çarptı. Hele Bn.de Renal'm saçlarını tanıyınca ne duruma geldi! Tâ kendisi idi bu. Başını tutmağa ve büsbütün yığılıvermesinin önüne geçmeğe çalışan kadın ise, Bn. Derville idi. Julien, kendinden geçerek, atıldı; Julien yetişmeseydi, Bn.de Renal'm yere yuvarlanması arkadaşını da sürükleyecekti. Delikanlı Bn. de Renal'in solgun, duygudan olduğu gibi uzak, omuzunda sallanan başını gördü. Bu güzel başı bir hasıl sandalyenin arkalığına dayamakta Bn. Derville'e yardım etti; kendi de diz çökmüştü.

Bn. Derville arkasına döndü ve onu tanıdı:

— Aman gidin, Bayım, gidin, dedi kızgın kızgın. Sakın sizi görmesin. Sizi görmek doğrusu korkutur onu, ne bahtiyardı sizi tanımadan önce! Yaptığınız canavarca. Gidin; siz de azıcık utanma denen şey varsa, uzaklaşın buradan.

Bu söz öyle âmirce söylenmiş, o an Julien de o kadar zayıf bir duruma düşmüştü ki, uzaklaştı. Bn. Derville'i düşünerek: «Onun odum bittim kini var bana» diyordu.

Tam o anda, alayın ön dizinde ilerleyen rahiplerin hımhım şarkısı duyuldu kilisede; alay dönüyordu. Rahip Chas -Bernard, kendisini ilkin işitmeyen Julien'e birkaç kez seslendi: sonunda gelip Julien'i yarı ölgün durumda sığındığı bir direk arkasında buldu. Piskoposa takdim etmek istiyordu.

Onu böyle sapsarı ve hemen hemen yürüyemez durumda görünce rahip:

— Bitkinsiniz, dedi; çok çalıştınız. Koluna girdi:

— Gelin, şu kutsal su çanağının altındaki sandalyeye oturun arkamda; sizi gizlerim.

— Rahat olun. Monseigneur'ün gelmesine daha yirmi dakika var. Kendinize gelmeğe bakın; o geçerken, ben sizi kaldırıyorum, yaşlı olmasına yaşlıyım ama, gücüm kuvvetim yerindedir.

Ama piskopos geldiğinde, Julien öylesine titriyordu ki, rahip Chas onu takdim etme düşüncesini çıkardı aklından.

— Pek üzülmeysin, dedi ona, bulurum bir fırsatını gene. Akşam, papaz okulunun kiliseciğine on libre mum gön-

dertti, rahip Chas-Bernard'm dediğine bakılırsa, bu mum-

lar, Julien'in uğraşp didinmeleri ve söndürtmek için gösterdiği çabukluk sayesinde daha da artmıştı. Bundan daha uydurma hiçbir şey olamaz. Zavallı çocuğun asıl kendi sönmüştü; Bn. de Renal'ı gördüğünden beri birşey düşünemez olmuştu.

BÖLÜM XXIX

İLK YÜKSELİŞ

Çağım anladı, yerini yurdunu anladı, tuttu derken yükünü.

LE PRECURSEUR (47).

Julien katedraldeki olayın kendisini daldırdığı derin hülyadan henüz uyanmamıştı ki bir sabah, o sert yaratışlı rahip Pirrad onu çağırttı:

— B. Rahip Chas - Bernard bana sizi göklere çıkararak bir mektup donatmış. Gidişinizden toplu olarak pek memnunum. Çok ihtiyatlısınız ve hiç düşünüp etmeden, gözünüzü budaktan bile sakınmıyorsunuz; ama şimdiye kadar sizi, iyi kalpli ve yiğit bildik; zekânız üstün. Uzun sözü sizde, ihmal edilmesi gerekmeyen bir kıvılcım görüyorum.

On beş yıllık çalışmadan sonra, bu yerden ayrılıp gitmek üzere bulunuyorum: suçun da papaz okulu öğrencilerini kendi hür düşüncelerine bırakmak, günah çıkarma hücrelerinde bana o sözünü ettiğiniz gizli kuruma hizmet etmemek, kötülük de etmemek oldu. Ayrılmadan önce, size bir iyilikte bulunmak isterim; iki ay önce davranacaktım, aramızda Amanda Binet'nin odanızda bulunmuş adresinden dolayı kopan fırtına olmasaydı, bunu hak etmişiniz çünkü. Sizi Kutsal Kitap müzakereciliğine atıyorum.

Julien, içi minnettarlıkla dolu dolu olmuş, hemen diz çökmeği ve Tanrı'ya şükretmeği düşündü; ama daha yerinde bir davranışla kalktı. Rahip Pirard'm yanına sokuldu ve tuttu, öptü elini.

Müdür öfkeli öfkeli:

209

— Bu da nesi? diye gürledi; fakat Julin'in gözleri davranışından daha çoğunu anlatıyordu. Rahip Pirard delikanlıya şaşkın şaşkın baktı, bu adamcağız, yıllar yılıdır, yürekte kopma heyecanlar görme alışkanlığını yitirmişti. Bu davranış müdürü canevinden vurdu; sesi değişti.

— Evet! Evet, oğlum, bağlandım sana. Tanrı bilir ki ben istemeden oldu bu. Doğru olmalı, kimseye ne kin duymalıydım, ne de sevgi. Mesleğin çetin olacak. Sende baya-lığa dış bileyen birşey görüyordum. Kıskançlıkla iftira peşin sıra gidecek. Kader seni hangi yere atarsa, arkadaşların kin duymadan bakmıyacak hiç bir zaman yüzüne; seni sever görünseler bile bu daha çok sana kötülük etmek için olacak. Bütün bunlara karşı tek bir ilâç var: yalnız Tanrı'ya, sana, büyük burunluluğunun cezası olarak, bu kin yaratma gere-kirliğini veren Tanrı'ya koş; temiz olsun işin; senin için gördüğüm tek kurtuluş yolu bu. Yenilmeyen bir güçle gerçeğe sarıldın mı, düşmanların en sonunda ettikleri ile kalırlar.

Julien nice zamandır böyle bir dost sesi işitmemişti, bir küçülüşür duydu; iki gözü iki çeşme ağladı. Rahip Pirard ona kollarını açtı; bu an ikisi için de pek hoş oldu.

Julien sevinçten deliye dönmüştü; bu yükselme kazandığı ilk yükselme idi; yaraları sonsuzdu. Bunları anlamak için, bir an olsun tek başına kalmadan, tümü az çok sıkıcı, çoğu ise çekilmez arkadaşlarla aylar ayı hep burun buruna yaşamağa mahkûm edilmiş olması gerekirdi. Bir onların gürültücü ince yapılı bir insanı yeterdi çileden çıkarmağa. Bu karnı tok ve sırtı pek köylülerin gürültülü sevinci soluklarının tüm gücü ile bağırduklarına inanmazlarsa, sevinç sayılmazdı.

Şimdi Julien, öbür papaz okulu öğrencilerinden bir saat sonra, hemen hemen tek başına, oturup yemek yiyordu. Kendisinde bahçenin bir anakarı vardı ve bahçenin boş olduğu zamanlar çıkıp gezinebilirdi.

Büyük sanısına rağmen, Julien kendisine daha az kin duyulduğunu gördü; oysa, o bin kat daha kin umuyordu. Kendisine pek belli olan ve bunca düşman kazandıran sözün

F.: U

210

söylenmemesini bu gizli gizli istememiş artık gülünç bir üstünlük izi diye karşılanmadı. Çevresini kuşatan kaba insanların gözlerinde, tam bir haysiyetini bilir duygu yarattı bu. Kin azar azar, hele öğrencileri olmuş olan, pek kibarca davrandığı arkadaşlarının en gençleri arasında azaldı. Yavaş-, tan taraftarlar bile kazandı; ondan Martin Luther diye söz açmak terbiyesizlik sayıldı.

Ama, düşmanlarına dost demek neye yarar sanki? Bütün bunlar çirkin şeyler, amaç ne kadar gerçek olursa bunlar da, o kadar çirkinleşirler. Ama bunlar güya milletin akıl hocası olacaklar, bunlar olmayınca nice olur halkın durumu? Gazete hiç köy papazının tutabilir mi yerini?

Julien yeni işine başlayalı beri papaz okulu müdürü, yanında kimse olmayınca hiç onunla konuşmamak istedi. Bu davranışta hem kendi hesabına, hem de çömezi hesabına ihtiyattık vardı; ama daha çok deneme vardı. Pek yaman jan-senist Pirard'm değişmez ilkesi şu idi: Sizin gözünüzde bir adamın değeri mi var? Her istediği şeye, her giriştiği işe engel olmağa kalkın. Değer gerçekten ise, engeller aşmağı ya da devirmeği iyi becerir.

Av mevsimi gelmişti. Fouque Julien'in ana - babası ta-rafmdanmış gibi papaz okuluna bir geyikle bir yaban domuzu göndermeği akıl etti. Ölü hayvanlar, mutfak ile yemekhane arasındaki aralığa konmuş oldu. Bütün papaz okulu öğrencileri yemeğe giderlerken onları işte oracıkta gördüler. Bu büyük bir merak konusu oldu. Yaban domuzu, ölü olmasına rağmen, en gençleri korkutuyordu; gelip gelip dokunuyorlardı. Bir hafta başka şey konuşulmadı.

Julien'in ailesini toplumun saygı gören bölümüne çıkaran bu andaç, kıskançlığın tepesine, bir yumruk kazandı. Chazel ile papaz okulu öğrencilerinin en ileri gelenleri ona yaranmağa kalktılar, ailesinin zenginliğini bildirmede, böylece kendilerini paraya karşı saygısızlığa sürükledi diye nerede ise ona sitem edeceklerdi.

Bir asker toplantılması oldu ama Julien papaz okulunda olduğundan çağrılmadı. Bu durum kendisini temelli heyecana boğdu. «Yirmi yıl önce olsa, benim için bir kahramanlık hayatıdır .bu derdim, ama artık geçti!»

211

Papaz okulunun bahçesinde bir başına dolaşıyordu, bahçe duvarının onarımına çalışan duvarcıların kendi aralarında konuştuklarını işitti.

— Haydi bakalım! işte yol göründü, asker topluyorlar gene.

— Öteki'nin (48) zamanında, askere gitmek gene iyi idi! Bir duvarcı dediğin subay olur, general olurdu, vallahi.

— Bir de şimdikine bak! yoksullar gidiyor yalnız askere. Parası olan memlekette kazık kakıyor.

- Yoksul doğan, a vallahi, yoksul kalırmış. Bir üçüncü duvarcı:
- Acaba, dedi, doğru mu diyorlar, ölmüş mü öteki?
- Şunu bil, bunu söyleyen kodamanlardır! öteki ödlerini koparıyordu onların.
- Ne fark var ne fark, onun zamanında iş ne kadar iyi gidiyordu! Mareşalleri tarafından ihanete uğradı demek! Olur mu böyle kalleslik!

Bu konuşma Julien'i biraz avuttu. Uzaklaşıp giderken, içini çeke çeke şöyle tekrarlıyordu:

Anısını halkın sakladığı biricik kral! (49)

Sınavlar zamanı.gelip çattı. Julien parlak bir şekilde karşılık verd!; Chazel'in de bütün bildiğini ortaya dökmeğe çalıştığını gördü.

Adı dilden dile dolaşan Frilair piskopos muavini tarafından atanmış mümeyyizler 1k gün, kendilerine rahip Pirard'm Benpamin'idir diye gösterilmiş olan bu Julien Sorel'i üstelerine, hep birinci geleceğine bahse girişenler oldu, böylesi, Monseigneur piskoposun sofrasında yemek yeme şerefine erdi. Fakat Kilise Babaları'nın sözü edildiği bir sınavın sonunda, kurnaz bir mümeyyiz Julien'e ermiş Jerome üzerinde, onun Ciceron'a hayranlığı üzerinde birkaç soru sorduktan sonra kalktı. Horace'm, Virgile'in ve dinsiz başka ozanların sözünü etti. Arkadaşlarının haberi olmadan Julien. bu ozanlardan da bir yığın parça ezberlemişti. Kazandığı başarılarla kendinden geçerek, nerede olduğunu unuttu ve mümeyyizin tekrar tekrar sorması üzerine, Horace'm birçok ağıtını ezbere okudu ve ateşli ateşli yorumlamalarda bulundu. Delikanlıyı yirmi dakika terletip durdurtan sonra mümeyyiz, birden tavrını değiştirdi ve ona böyle dinsiz ça-

212

ışmalarla yitirdiği zaman için, kafasına koyduğu boş ya da suç sayılabilecek düşünceler için acı acı çıktı.

Julien, içine düştüğü o pek tilkice hazırlanmış tuzağı sezerek:

- Ben aptalın bir.'yim, efendim, hakkınız var, dedi kibarca.

Mümeyyizin bu hilesi, papaz okulunda bile kötü karşılandı ama, B. Rahip de Frilair'in, Besançon ruhanîler kurulunu pek ustalıkla düzenleyen, Paris'e gönderdiği mektupları yargıçları, ilbayı, hattâ garnizonun en ileri gelen subaylarını bile tir tir titreten bu yaman adamın, güçlü el'ni, Julien'in adının yanı başına 198 numarayı basmasını önleyemedi. Düşman, jansenist Pirard'ı böylelikle küçük düşürdüğüne sevindi.

Bütün çalışıp çabalaması, on yıldır onu papaz okulu müdürlüğünden attırmak idi. Julien'e göstermiş olduğu yolda kendi de yürüyen bu rahip, samimî sofu, dalavera nedir bilmez, işine gücüne bağlı bir insandı. Fakat Tanrı oda, gazaba gelerek, hakaretleri ve kini iyice duymak için yaratılmış, bu öfkeli mizacı vermişti. Kendisine edilen kötülüklerin hiçbiri bu ateşli ruh için yitip gitmemişti. Belki yüz kere istifasını verdi ama. Tanrı'nın kendisini yerleştirdiği işte yararlı olduğunu sanıyordu. «Cizvitliğin ve puta taparlı-ğın ilerlemelerinin önüne geçiyorum» diye düşünüyordu.

Sınavlar döneminde, belki iki ay Julien'e bir söz bile söylememişti, ama, sınavların sonucunu bildiren resmî mektubu alıp ta, okulunun şerefi diye baktığı bu öğrencinin adının yanındaki 198 numarayı görünce, bir hafta hasta yattı. Bu sert yaratılışlı adam için tek avuç bütün dikkat noktalarını Julien'e çevirmek oldu. Delikanlıda öfke, öç tasarısı, umutsuzluğa düşme görmediğinden pek sevindi.

Birkaç hafta sonra Julien, bir mektup alınca titredi; bu mektup Paris damgasını taşıyordu. «Bn. de Renal, diye düşündü, en sonunda verdiği sözleri hatırlamış.» Paul Sorel imzasını taşıyan ve akrabası olduğunu ileri süren bir adam oha, beş yüz franklık bir poliçe gönderiyordu. Julien ünlü lâtin yazarlarını başarı ile öğrenmekte devam ederse, kendisine her yıl böyle bir paranın gönderileceği de bildiriliyordu.

Julien imana gelerek: «Bu mektup ondan, onun iyiliği

213

bu! diye düşündü, beni teselli etmek istiyor; ama neden bir tek dostluk sözü yok?»

Bu mektupta yanılıyordu, Bn. de Renal, kendini dostu Bn. Derville'in eline bırakmış, derin vicdan azapları içinde kıvrım kıvrım kıvranıyordu. İstemediği halde, karşısına çıkışı hayatını altüst eden garip insanı sık sık düşünüyordu ama. ona mektup yazmaktan ödü kopuyordu.

Papaz okulu ağızını kullansaydık, bu beş yük franklık poliçeyi bir mucize olarak karşılar ve Tanrı'nın, Julien'e böyle bir lütufta bulunmak üzere, B.de Frilair'i seçtiğini söyleyebiliriz.

B. Rahip de Frilair, on iki yıl önce Besançon'a, söylentiye bakılırsa, içinde bütün varı yoğu bulunan, en ufak cinsten bir sandıkla gelmişti. Şimdi ise bölgenin en sayılı zenginlerinden biri

idi. Küpünü doldurduğu sıralar, bir arsanın yarısını satın almıştı; arsanın öteki yarısı ise B. de La Mo-İe'a miras kalmıştı. Bu yüzden bu baylar arasında bir büyük bir d vadır koptu.

Paris'teki parlak hayatına, saraydaki görevlerine rağmen, B.le Marki de La Mole ilbayları işbaşına getirirmiş ve iş başından uzaklaştırmış diye  n salan bir piskopos muavini ile Mesan on'da çarpışmanın tehlikeli olduğunu sezdi. B t gede kabul edilmiş herhangi bir bölüme uydurularak, böyle elli bin franklık bir  denek isteyecek ve bu elli bin franklık sudan dâvayı rahip de Frilair'e bırakacak yerde, Marki ayak diredi. Haklı olduğuna inanıyordu: doğrusu güzel sebep!

şimdi, söyleyebilir miyiz ki; hangi yargıç vardır ki yükselerek bir oğlu ya da hiç değilse bir yeğeni olmasın dünyada?

En gözü körlerin gözünü açmak için, aldığı bir kararın haftasında, B. rahip de Frilair piskopos Hazretleri'nin arabasına bindi, kendi eliyle tutup avukatına Legion d'Honne-ur nişanını götürdü. Karşı tarafın tutumundan azıcık şaşıran B.de la Mole, avukatlarının gevşediklerini de hissedince, rahip Chelan'a akıl danıştı, o da onu B. Priard ile tanıştırdı.

214

Hik yemizin geçtiği dönemde bu ahbaplıklar birkaç yıldır sürüp gidiyordu. Rahip Pirard ateşli ruhunu bu işe saldı. Hep Markinin avukatlarını görerek, sebebi inceledi, onu haklı bulduğundan, o g cl  piskopos muavinine karşı açıktan açığa Marki de la Mole'un avukatı kesildi. Beriki bu küstahlığa, hem de ciğeri beş para etmez jansenistten gelen küstahlığa iyice kızdı!

Rahip de Frilair, yakın dostlarına: «Pek yüksekte atan şu saray asilzadesinin ettiğine bakın! derdi. B.de la Mole Besançon'daki adamına kötü bir nişan verdirebilmek şöyle dursun, bal gibi işinden kovulmasına bile göz yummada. Bununla beraber, diye yazıyorlar bana, bu asil adliye bakanının salonuna gidip nişanını göstermede hafta geçirmiyor, bakan kim olursa olsun.»

Rahip Pirard'm olanca çalışmasına, B. de La Mole' n de adliye bakanı ve hele adliye daireleri ile her zaman içli dışlı olmasına rağmen, altı yıllık didinme sonunda, bütün elde edebildiği, dâvasını temelli yitirmemiş olmaktı.

Her ikisinin de dört elle sarıldıkları bir iş için, rahip Pirard ile boyuna mektuplaşan Marki, sonunda rahibin d şunce tarzından hoşlandı. Toplumsal durumlar bakımından aralarında dağlar kadar yarım olmasına rağmen mektupları, gitgide, dostluk havasına büründü. Rahip Pirard Markiye, ille de işinden çekilmesini istediklerini, bu yüzden kendisine kötü davranıldığımı s yliyordu. Onun gibi söyliyelim, Ju-lien'e oynanan alçakça oyunun kendisine verdiği öfke içinde tuttu, olanı biteni markiye anlattı.

Alabildiğine zengin olmakla birlikte, bu büyük asilzade hiç öyle cimri değildi. Çok uğraşmasına rağmen, dâva yüzünden yapılmış posta giderlerinin karşılığını bile, rahip Pi-rard'a kabul ettirememişti. Aklına  st n öğrencisine beşyüz frank para gönderme d şuncesi geldi.

B. de La Moie, poliçe mektubunu kendi yazmak zorunda kalmıştı... Bu yüzden de rahip Pirard'ı hatırlamış oldu.

Rahip, bir gün, acele bir iş için kendisinin, hemen, Besançon'daki bir hana gitmesi bildirilen, bir tezkere aldı. Handa B.de La Mole'un k hyasını buldu. Bu adam ona:

— Bay Marki beni sizi arabasına alayım diye g revlen-

215

dirdi, dedi... Bu mektubu okuduktan sonra, dört beş güne kadar, Pariste gitmeği uygun bulacağınızı umuyor. Buyurduğunuz gün gelecek, Bay Marki'nin Franche-Comte'deki topraklarını dolaşacağım. Bundan sonra, istediğiniz gün, gideriz Paris'e.

Mektup kısa idi:

Aziz efendim, taşranın bütün üzüntülerini, dertlerini başınızdan atın da, Paris'e gelip, rahat bir soluk alın. Size arabamı gönderiyorum, dört gün, kararınızı bekleyecek. Ben de sizi, Paris'te, salıya kadar bekliyorum. Efendim, Paris yöresindeki en iyi papazlıklardan birini kabul etmeniz için, sizin, evet sizin, bana, bir «evet» demeniz kalyon yalnız. Ruhan n yönetiminiz altında bulunacakların en zenginini sizi hiç görmedi ama, o size inanamıyacağımızdan daha fazla bağlıdır, bu Marki de La Mole'd r.»

Sert yaratılışlı rahip Pirard, on beş yıldır, bütün d şuncelerini bağladığı, düşmanları ile dolu bu papaz okulunu besbelli, seviyordu. B.de La Mole' n mektubu öldürücü ama gerekli bir ameliyat yapmakla görevli cerrahın işi gibi geldi ona. İşinden uzaklaştırılacağı gün gibi belli idi. K hyaya    gün sonrası için buluşma sözü verdi.

Kırk sekiz saat, kararsızlık bunalımı geçirdi. En sonunda kalktı, B. de La Mole'a yazdı, sonra, piskopos Hazretlerine gönderilmek üzere, kilise ağzında, güzel mi güzel, ama biraz uzun bir mektup donattı. En pürüzsüz ve en içten bir saygı taşıyan cümleler bulmak güçtü doğrusu. Ve bununla beraber, piskopos yanında, B.de Frilair'e bir saat olsun zorluk çıkarmak için yazılan bu mektup, olanca acı yakmışları sıralıyor, hattâ dişiin sıkı sıkı, boyun eğe eğe, rahip Pirard'ı, altı yıl, piskoposun yanından ayrılmağa zorlayan küçük, pis kötülülkeri bir bir oraya döküyordu. Ocağından odunu çalınmıştı, köpeği zehirlenmişti, şu, bu olmuştu.

Bu mektup bitince, bütün papaz okulu öğrencileri gibi, akşamın saat sekizinde yatan, çoktan uyuyan Julien'i uyan-dırttı.

Güzel Lâtinçe ile ona:

— Piskoposluğun nerede olduğunu biliyor musunuz? dedi; bu mektubu Monseigneur'e götüren. Sizi kurtlar arasına

21ü

gönderdiğimi hiç saklamıyorum. Gözünüzü de kulağınızı da açın Karşılıklarınıza hiç yalan karıştırmayın; ama sizi dinleyenin size zarar verebilmekten gerçek bir sevinç duyacağını da düşünün. Oğlum, bırakıp gitmeden önce sizi böyle denemeden geçirdiğime, doğrusu çok memnunum, çünkü sizden hiç saklamıyorum, götürdüğünüz mektup benim isti-fanememdir.

Julien duraakldı, rahip Pirard'ı seviyordu. İhtiyar boşuna ona şunu fısıldamıştı:

«Bu namuslu adamın gidişinden sonra, Sacre-Coeur partisi beni düşürür ve belki de kapı dışarı ettirir.»

Kendini düşünemiyordu. İçini sıkan nokta, nazikçe bir şekilde sylemek istediği bir cümle idi ama, bunu doğrusu bir türlü aklıöna getiremiyordu.

— Eeee! dostum, gitmiyor musunuz? Julien korka çekine:

— Şey, bayım, dedi, burasını uzun zaman yönettiğiniz sırada, sizin bir köşeye hiçbir şey koymadığınızı söylüyorlar. Benim altı yüz frangım var.

Gözyaşları devam etmekten onu alıkoyuyordu. Papaz okulunun eski müdürü soğuk soğuk:

— Bu da unutulmamış olur, dedi. Piskoposluğa gidin, geç oluyor.

Tesadüfe bakın ki o akşam, B. rahip de Prilair piskoposluk salonunda nöbette idi; Monseigneur ilbaylıkta yemek yiyordu. Julien tutup mektubu B. de Prilair'in ta kendisine verdi, ama tanımiyordu onu.

Julien, bu rahibin, piskoposa yazılmış mektubu küstahça açtığını gördü hayretle. Piskopos yardımcısının o güzelim yüzünde hemen derin memnurlukla karışık bir şaşkınlık belirdi, daha da ağırbaşlı oldu. O mektubu okurken, Julien, adamın kan damlayan yüzüne dikkat kesilmişti, onu incelemeğe zaman buldu. Kimi çizgilerinde beliren, bu güzel yüzün sahibi bir an dikkat etmekten geri kalsa, mürailiği ortaya dökmeğe kadar varan incelik olmasa bu çehre, daha da ağır gözükebilirdi. Burun, alabildiğine çekik, sadece düpedüz bir hat meydana getiriyor ve ne yazık ki, kimi yönlerden pek kibar sayılabilen bir yüze, bir tilki suratı ile, yok yere bir benzerlik veriyordu. Zaten, B. Pirard'ın işinden atılması ile iyice

217

ilgilenen bu rahip, Julien'e çok hoş gelen, bugüne kadar hiçbir rahipte görmediği bir zarafetle giyinmişti.

' Julien, rahip de Frilair'in asıl değerinin ne olduğunu ancak neden sonra öğrendi. Adamcağız, Paris hayatına düşkün, Besançon'a bir sürgün gözü ile bakan, sevimli pinpon piskoposunu eğlendirmesini bilirdi. Bu piskoposun gözleri pek iyi görmezdi ama, balığı delicesine severdi. Rahip de Frilair, Monseigneur'e sunulan balığın kılçıklarını ayıklardı.

Julien, istifayı tekrar okuyan rahibi sessizce süzüyordu ki, bu anda, kapı birden gürültü ile açıldı. Ağır elbiseler giymiş bir uşak, hızla geçti. Julien ancak kapıya doğru dönmek fırsatını buldu; bir piskoposluk haçı taşıyan küçümencik bir ihtiyar gördü. Yerlere kadar eğild.; piskopos ona esenlik dolu bir gülümseyişle gülümsedi ve geçti. Güzel rahip ardından gitti, Julien ise sofuca ihtişamını doyasıya seyrettiği salonda yalnız kaldı.

Feleğin çemberinden geçmiş, ama gene de uzun göçmenlik acılarından hiç de körleşmemiş zekâlı adam, Besançon piskoposu, çoktan yetmiş beşini aşmıştı, on yıl sonra ne olup biteceğinden şu kadcırcık kayguianmıyordu.

Piskopos:

— Galiba geçerken gördüğüm, şu cin gibi bakışlı papaz okulu öğrencisi de kim ola? diye sordu. Benim emrime göre bu saatta, papaz okulu öğrencilerinin n çoktan uyumuş olmaları gerekmiyor mu?

— Size and içerim, bu genç pek ileri akıllı. Monseigneur, iyi bir haber getiriyor; piskoposluğunuzda kalan tek janse-nistin istifası bu. Bu yaman rahip Pirard, artık ne demek olduğunu anlamış konuşmanın.

Piskopos gülerək:

— Anlaşıldı! dedi, onun yerini alacak bir insanı mumla arasanız bulamazsınız. Size bu adamın değerini göstermek için, kendisini yarın yemeğe çağıracağım.

Piskopos yardımcısı, gelecek adamın seçimi üzerinde birkaç söz söylemek istedi. Ulu papaz, işten söz açmaktan biraz çekinerek, ona:

— Bu yeninin işe başlamasını düşünmekten önce bakalım, eskisi nasıl gidiyormuş öğrenelim. Getirin şu papaz okulu öğrencisini bana, gerçek çocukların ağzında dır.

218

ı Julien çağrıldı: «Şimdi iki inquisiteur araşma düşeceğim», diye düşündü (50). Ömründe bu kadar cesur olduğunu hissetmemişti.

İçeri girdiği sıra, B. Valenod'dan bile iyi giyinmiş, iki oda uşığı, Monseigneur'ün üstünü başını soyuyorlardı. Bu yüce papaz, sözü B. Pirard'a getirmeden önce, Julien'e çalışmalarını hakkında soru sormanın yerinde olduğunu sandı. 'Biraz din kurallarından söz açtı, ama şaşırıp kaldı. Derken konuşmayı edebiyata, Virgile'e, Horace'a, Ciceron'a getirdi. Julien: «Bu adlar, diye düşündü, bana 198 numara verdirdi. Artık yitirilecek hiçbir şeyim yok, kendimi göstermeği deneyelim bakalım.» Başarı gösterdi; ulu papaz, kendi de edebiyata düşkün olduğundan, sanki bayıldı.

İlbaylıktaki ziyafette, gerçekten ün kazanmış bir genç kız, kalkmış, «Madeleine» adlı bir şiir okumuştı (51). Piskopos, edebiyattan söz açmak üzere bulunuyordu, papaz okulu öğrencisi ile, Horace'm zengin mi yoksa yoksul mu olduğunu öğrenme konusunu tartışmak için, rahip Pirard'ı ve bütün işleri unutmuştu hemen. Ulu papaz ezbere birkaç ağıt okudu, ama hafızası artık zayıflamıştı, Julien de hemen, üstelik kibarca okuyuveriyordu ağıtı baştan başa; adamcağızı en çok şaşırtan nokta Julien'in konuşma tavrından hiç uzaklaşmaması idi; yirmi ya da otuz lâtinçe mısraı, papaz okulunda olup bitenden söz açıyormuş gibi okuyordu. Virgile'den, Ci-ceron'dan uzun uzun söz edildi. En sonunda ulu papaz, genç papaz okulu öğrencisini tebrik etmekten kendini alamadı.

— Doğrusu bundan daha iyi tahsil görmek olmaz. Julien:

— Monseigneur, dedi, papaz okulunuz size yüksek iltifatınıza kat kat hak kazanmış yüz doksan yedi öğrenci gösterebilir.

Bu rakama şaşıran piskopos:

— Bu da ne demek oluyor? diye sordu.

— Monseigneur'ün huzurunda söylemek şerefine nail olduğumu resmî b'r belge ile gösterebilirim. Papaz okulunun yıllık sınavında, bu anda, Monseigneur'ün iltifatını kazandıran konulara karşılık vererek, bendeniz, 198 numara aldım.

Piskopos gülerək ve B. Frilair'e bakarak:

— Tamam! Rahip Pirard'm gözdesiymiş bu, diye bağır-

219

di; anlamalıydık bunu; ama ne ekersen onu biçersin. Julien'e dönerek:

— Dostum, diye ekledi, buraya göndermek için uyandırdılar sizi, değil mi?

— Evet, Monseigneur. Ben hayatımda bir kere yalnız çıktım papaz okulundan dışarı, o da Tanrı - Yortusu gününde, katedrali süslemek için, B. rahip Chas - Bernard'a yardım etmek üzere.

Piskopos:

— Optime, dedi; ne, sayvanın üzerine tüy demetlerini yerleştirerek, bunca cesareti gösteren sizsiniz demek. Bu tüy demetleri her yıl yüreğimi oynatır; bir adamın hayatına mal olacaklar diye korkarım hep. Dostum, çok ilerliyeceksiniz; ama bu anda sizi açlıktan öldürerek bu parlak geleceğinize ket vurmağa niyetim yok benim.

Ve piskoposun buyruğu üzerine, bisküitlerle Malaga şarabı getirildi, Julien iştahla yedi, piskoposunun sevinç ve iştahla yemek yemesini görmekten pek hoşlandığını bilen rahip Frilair ise ondan daha da gayretli çıktı.

Yüce papaz, bu gecenin sonundan gitgide hoşlanarak, bir an kilise tarihinden söz açtı. Julien'in bundan anlamadığını gördü. Ulu papaz, Constantin yüzyıldaki imparatorlar çağında, Roma İmparatorluğunun ahlaksal tutumuna geçti. Papalığın sonu, XIX. yüzyılda acılı, sıkıntılı insanların kara kara düşüncelere salan şu kaygu ve kuşku durumuna eş olmuştu. Monseigneur, Julien'in hemen hemen Tacite'in adını bile duymadığını sezdi.

Julien, piskoposun şaşkınlığı karşısında, bu yazarın papaz okulu kitaplığında bulunmadığını safça söyledi.

Piskopos sevinçle:

— Buna sevindim doğrusu, dedi. Beni sıkıntıdan kurtarıyorsunuz; on dakikadır, bana çok tatlı, hem hiç umulmayan şekilde tatlı akşam geçirttiğinizden dolayı size nasıl tesekkür edeceğimi arayıp duruyorum. Ben, papaz okulundaki bir öğrencide böyle bilgili bir genç görmeği beklemiyordum. Armağan pek dindarca sayılmaz gerçi ama, size bir Tacite vermek istiyorum. Yüce papaz, pek hoş ciltlenmiş sekiz cilt getirtti, ilkinin üzerine, kendi eliyle, Julien Sorel adına lâtince bir övgü yaz-

zzo

mak istedi. Piskopos, güzelim lâtincesinden yana övünüp dururdu; en sonunda delikanlıya, konuşmanın arta kalanı ile hiç uyuşmayan, ciddî bir sesle şöyle dedi:

— Delikanlı, uslu olursanız, günün birinde piskoposluğumun en iyi papazlığını elde edersiniz, hem de piskoposluk sarayımın yakınında; yalnız uslu olmalı.

Julien, saat gece yarısını vururken, kitaplar koltuğunda, alabildiğine şaşkın, piskoposluktan çıktı.

Monseigneur ona rahip Pirard hakkında tek söz söylememişti. Julien, piskoposun son derece kibar olduğunu özellikle şaşıp kalmıştı. Böylesine doğuştan gelme bir ağırbaşlılıkla birleşmiş, böylesine ince davranışları aklına bile getirmemişti. Julien kendisini dört gözle bekleyen o somurtkan rahip Pirard'ı görünce bu tezattan büsbütün aptallaştı.

Rahip, kendisini daha uzaktan görür görmez, sert bir sesle:

— Quid tibi dixerun? (Ne dediler size?) diye sordu. Julien, piskoposun sözlerini lâtinceye çevirirken azıcık

şaşırdığından, papaz okulunun eski müdürü, o sert ve hiç de nazik olmayan davranışı ile:

— Fransızca söyleyin, hiçbir şey katmaksızın, hiçbir şey atlamadan, Monseigneur'ün asıl sözlerini olduğu gibi tekrarlayın, dedi.

Yıldızlı kenarı sanki kendisini dehşete salan, koca Ta-cite'in sahifelerini karıştırırken:

— Bir piskoposun, genç bir papaz okulu öğrencisine doğrusu ne garip hediyesi bu! diyordu.

Saat ikiyi çalışıyordu, uzun uzadıya bir sigaya geçirdikten; sonra, üstün öğrencisine odasına çekilme iznini verdi.

Ona:

—! İçinde Piskopos Hazretleri'nin övgüsü bulunan, Taci-te'inizin birinci cildini bırakın bana, dedi. Bu lâtince cümle, ben gittikten sonra bu okulda sizin yıldırım - savarınız olacak.

Erit tibi, fili mi, successor meus tanquam leo quoerens puem devort. (Çünkü senin için, oğlum, benim yerime gelecek insan yırtıcı, üstelik parçalamak isteyen bir arslan gibi olacaktır.)

ZİL

Ertesi sabah, Julien kendisi ile konuşan arkadaşlarının davranışında garip bir hava gördü. Artık kendisi de daha ihtiyatlı oldu. «İşte, diye düşündü. B. Pirard'm istifasının etkisi. İstifası bütün okulda öğrenilmiş, ben de gözdesi sayılıyorum onun. Bu davranışlarda hakaret olmalı»; ama bu hakareti bir türlü kestiremiyordu. Tam tersine, yatakhaneler boyunca her yüz yüze geldiğinin gözlerinde, kin denen şey yoktu öyle: «Bu da ne demek? Bir tuzak düpedüz, ayağımızı tetik atalım.» En sonunda Verrieres'li genç papaz okulu öğrencisi gülerek ona: Corneli Taciti opera omnia (Tacite'in bütün eserleri) dedi.

Duyulan bu söz üzerine hepsi, yürekler sevinçten pır pır geldiler, yalnız Monseigneur'den almış olduğu güzel armağan hakkında değil, bir de konuşmak şerefine nail olduğu iki saatlik konuşma hakkında, Julien'i kutladılar. En ufak noktaları bile biliyorlardı. O andan sonra, artık kıskançlık filân kalmadı; ona yaltaklık ede ede yarandılar: daha dün, ona karşı son küstahlıkta bulunan rahip Castanede bile, geldi, koluna girdi ve kendisini yemeğe çağırırdı.

Julien'in yaratılışı gereğince, bu çam yarması adamların küstahlığı pek ağrına gitmişti; yaltaklık etmeleri keyfini kaçırdı ve bundan hiç hoşlanmadı.

Öğleye doğru, rahip pirard kendilerine sert bir söylev vermeden öğrencilerinden ayrılmadı. «Dünya nimetlerine, bütün toplumsal nimetlere, emretmek zevkine, kanunları hiçe saymanın zevkine erip de ceza görmezseniz, herkese küstahlık mı etmek istersiniz? Yoksa ölümsüz kurtuluşu mu istersiniz? İcinizden en az ilerlemiş olanların bile iki yolu anlamak için gözlerini açıp bakmaları artık yeter.»

Adamcağız kapıdan daha yeni çıkmıştı ki, Sacre-Coeur de Jesus sofuları küçük kiliseye koşup bir Te Deum okudular. Papaz okulunda kimse eski müdürün söylevini hiç ciddiye almadı. Hepsi

de: «İşinden uzaklaştırılmasına iyice kızmış» diyordu; bir tek papaz okulu öğrencisi bile zengin müteahhitlerle böylesine işbirliği kuran bir yerden. kendi isteği ile ayrılmaya inanma bölüğünü göstermedi.

Rahip Pirard, Besançon'un en güzel hanına gidip yerleşti, yok yere işler uydurarak, burada iki gün geçirmek istedi.

Piskopos onu yemeğe çağırmişti; piskopos yardımcısı
ızıt

Frilair ile şakalaşmak için, onun değerini ortaya çıkarmaya çalışıyordu. Yemeğin sonuna varılmıştı ki, rahip Pirard'm merkezden dört fersah ilerde, güzelim N... papazlığına atandığı garip haberi geldi, iyi yürekli yüce papaz onu candan kutladı. Bütün bu iste kendisini keyiflendiren ve kendisine rahibin değerleri hakkında daha üstün düşünce veren ustaca bir oyun gördü. Ona parlak bir lâtince memnurluk belgesi verdi, itirazlara kalkışan rahibi de, Frilair'i de, susturdu.

Akşam, Monseigneur hayranlığını tutup markiz de Ru-bempre'nin konağına ilettiler. Bu, Besançon yüksek sosyetesinde büyük bir haber oldu; bu olağanüstü lütuf üzerinde var-sayıflar yürütülüyordu. Rahip Pirard'a, daha şimdiden piskopos gözü ile bakılıyordu. En ince düşünceliler, B. de La Mo-le'ü bakan olmuş sandılar ve B. rahip de Frilair'in millet ortasında sattığı o yüksekte tavırlara gülümsemekten o gün çekinmediler.

Ertesi sabah, sokaklarda artık rahip Pirard'm ardına düşüyorlardı, markinin yargıçlarını yoklamağa gittiğinde dükkâncılar, dükkânlarının kapısı önüne çıkıyorlardı. Rahip ilkin, nazikçe karşılandı. Sert yaratılışlı, bütün gördüklerine kızıp köpüren jansenist, marki de La Mole için seçmiş olduğu avukatlarına içleri giden arabaya kadar ardından yürüyen iki üç papaz arkadaşına, papaz okulunu on beş yıl yönettikten sonra, Besançon'dan ancak beş yüz frankla ayrıldığını söyleme zaafını gösterdi. Bu dostlar kendisini ağlıyarak kucakladılar, sonra da aralarında şöyle söyleştiler: «İyi yürekli rahip bu yalanı kıvrımayabilirdi, ne kuyruklu yalan hem de!»

Ayak takımı, para tutkusu ile gözleri dönmüş ayak takımı, rahip Pirard'm kalkıp bir başına Marie Alacoque, Sacre -Coeur de Jesus, Cizvitler ve piskoposu ile altı yıl pençeleşmek için gerekli gücü ancak samimiyetinde bulduğunu anlamak için yaratılmış değildi.

.22S

BÖLÜM XXX

GÖZÜ YÜKSEKTE BİR ADAM

Kala kala bir tek asillik aldı, o da dük unvanı; marki'lik gülünç, dük kelimesini duyunca insan başını çeviriyor.

EDINBURGH REVIEW

Marki de La Mole, rahip Pirard'ı, o kadar nazik görülen, ama anlayanlar için de o kadar küstahça sayılan o ufak tefek büyük beyzade yapmacıklarından hiçbirine kalkmadan karşıladı. Böyle birşey yapmak demek boşuna zaman öldürmek demektir, marki ise, yitirilecek hiçbir zamanı olmadığından büyük işlerde hayli ilerlemişti.

Altı aydır, hem krala ve hem de millete yeni bir kabine kabul ettirmek için bir yığın dümen çevirip duruyordu, bu yeni kabine, minnettarlığını göstermek için, onu bir dük yapacaktı.

Marki, yıllar yılı, Besançon'daki avukatından, Franche -Comte'deki dâvaları hakkında boş yere sağlam ve kesin bir bilgi isteyip duruyordu. Ünlü avukat, dâvaları kendi bile doğru dürüst göremediği halde nasıl olur da anlatabilirdi?

Rahibin getirdiği o dört köşe küçücük kâğıt, herşeyi aydınlatıyordu.

Marki, hal - hatır sormak s;ir gerekli bütün nezaket sözlerini hiç değilse beş dakika içinde tamamlayıp ettikten sonra:

Saym rahibim, dedi. sayın rahibim, bir elim yağ küpünde, bir elim bal küpünde olmasına rağmen oldukça önemli iki küçük konu üzerinde ciddî bir surette durmaya zamanım olmuyor; ailem ve işlerim.

Rahip Pirard'm gözlerindeki şaşkınlığı sezerek:

— Evimin servetini pek koruyorum, hattâ bu serveti daha da çoğaltabilirim, diye ekledi; zevkime, sefama düşkü-nümdür, hiç değilse bu, bence herşeyderj ileridir.

224

Aklı başında insan olmasına rağmen rahip, bir ayağı çukurda sayılan bir insanın tutup açıktan açığa kendi beğenilerinden söz ettiğini işitince hayran kaldı.

Büyük beyzade:

— Hiç şüphesiz, dedi, Paris'te çalışma denen şey vardır, ama beşinci katta vardır, ben bir adama rastladım mı, ikinci katta bir daire tutar, karısı da bir kabul günü çıkarır; artık iş, güç dediğin kibarlaşmak ya da kibar bir insan gibi görünmektedir. Karınları doyunca tek işleri budur.

«Konuşurken, dâvalarım için konuşmuyorum, herbiri için, ölesiye çalışan avukatlarım var; daha geçen gün, biri ince hastalıktan gidiverdi. Fakat, bütün işlerim için söylüyorum, benim için bir yazı yazarken, yaptığı işi biraz cidd'yetle düşünecek bir insan bulmaktan, üç yıldır, umudumu kestiğime inanır mısınız, bayım? Zaten, bütün bunlar sadece bir önsöz.»

«Sizi sayarım, ilk olarak görüşmemize rağmen, cesaret edip söyleyeyim, severim sizi. Sekiz bin frank yıllıkla, ya da bunun iki katı paraya, yazıcım olmak ister misiniz? Ben bu parayı gene çıkarırım, iki gözüm önüme aksın; artık anlaş-mıyacağımız gün gelirse, size şu güzelim yerinizi saklamak boynumun borcudur.»

Rahip istemedi; fakat konuşmanın sonuna doğru, markide gördüğü gerçek sıkıntı aklına bir düşünce getirdi.

— Papaz okulunda yoksul bir genç bıraktım, dedi, galiba orada anasından emdiği burnundan gelecek. Sırf bir papaz olsaydı, şimdiden rahat ederdi.

«Şimdilik bir lâtinçe İncil biliyor; ama günün birinde gerek vaizlik, gerekse dini bütünlere yol göstermek için büyük istidatlar göstermesi imkânsız değildir. Ne yapacağını bilmem; ama içinde kutsal ateştir yanıyor, ilerleyebilir. İnsanları ve işleri biraz da sizin gözünüzle gören bir piskoposumuz olsa, onu piskoposumuzun yanına verirdim.

Marki:

— Sizin genç kimin nesi? diye sordu.

— Dağlarımızdan bir kerestecinin oğluymuş, diyorlar. ama ben onu daha çok bir zengin adamın piçi sanıyorum. İçinde beş yüz franklık bir poliçe bulunan imzasız, daha açıkçası sahte imzalı bir mektup aldığını gördüm.

225

Marki:

— Ha! Julien Sorel bu, dedi. Şaşırın rahip:

— Nereden biliyorsunuz adını onun? diye sordu; sorduğu için de kıpkırmızı kesildi.

Marki:

— Size söylemem orasını, diye karşılık verdi. Rahip:

— Peki! dedi, onu yazıcınız olarak deneyebilirsiniz, gayretlidir, ileri akıllıdır; uzun sözün kısası, denenecek bir insandır.

Marki:

— Neden olmasın? diye karşılık verdi; yalnız evimde hafiyeliğe kalkmak için polis müdürlüğünden ya da bir başkasından para sızdırmağa kalkacak bir adam olmasın sakın? Benim bütün itirazım bu işte.

Rahip Pirard'm huyu - suyu iyidir gibilerden verdiği güvenli sözler üzerine marki, cebinden bir frank para çıkardı:

— Şu yol parasını Julien Sorel'e gönderin; getirin bana. Rahip Pirard:

— Paris'te yaşadığınız gün gibi belli, dedi. Biz zavallı taşralıları, hele cizvitlerle dost olmayan rahipleri ezen zulmü bilmezsiniz. Julien Sorel'in yola çıkmasına izin vermezler, bin dereden su getirirler, bana hastadır, mektup postada yok olmuştur, diye, türlü yalanlar kıvrarak, karşılık verirler.

Marki:

— Bu günlerde bakandan piskoposa bir mektup yazdırırım, dedi.

Rahip:

— Bir noktayı unutuyordum, dedi: Bu hiç te kişizade olmayan delikanlının gönlü büyüktür, gururu kırıldı mı artık hiçbir iş gelmez elinden; aptaldır sanırsınız.

Marki:

— Böylesi hoşuma gider, diye konuştu, oğluma arkadaş ederim, yeter mi?

Birkaç gün sonra Julien, bilmediği bir elden çıkma yazılı ve Châlon damgalı bir mektup aldı ki, bunda, Besançon'lu

F: 15

226

bir tüccara bir para gönderildiği, hemen yola çıkıp Paris'e gitmesi söyleniyordu. Mektup uydurma bir imza ile imzalanmıştı, ama açınca Julien titremişti; on üçüncü kelimenin altında bir mürekkep lekesi vardı; bu leke rahip Pirard'la aralarında anlaşığı işaretledi.

Aradan bir saat geçmeden, Julien piskoposluğa çağrıldı ve orada pek candan bir sevgi ile karşılandığını gördü. Mon-seigneur, durmadan Horace'tan parçalar okuyarak, kendisini Paris'te bekleyen yüksek mevkiler için, pek ince bir teşekkür olarak ta, işin aslını astarını anlatması beklenen zarif sözler söyledi. Zaten hiçbir şey bilmediği için, Julien gık diyemedi, Monseigneur onun hakkında daha da umut besledi. Piskoposluktaki küçük papazlardan biri belediye başkanına bir mektup yazdı ki, başkan hemen kendi eliyle getirdi.

Julien o gece, daha saat on iki olmadan Fouque dostunu bekler gibi görünen gelecekte sevineceği yerde hayrete düştü.

Bu liberal seçmen:

— Bütün bunlar, senin için, dedi, seni gazetelerde hakarete uğratan bir işe sürükleyecek bir devlet mevkiine getirmekle son bulacak. Adına seni küçük düşürecek işlerde rastlıyacağım. Şunu hatırla ki, insanın kendi malı sayılan, iyi bir odun işinden yüz altın kazanması, isterse Süleyman Peygamber hükümeti olsun, bu hükümetten kırk bin frank para kazanmasından, sırf para bakımından, kat kat iyidir.

Julien bütün bu sözlerde yalnız bir köy burjuvasının dar kafalılığını gördü. Artık büyük işler peşine düşecekti. Büyük umutlar besliyordu ama pek umurunda değildi öyle. Bu yürekte artık en ufak açıklıktan ölme korkusu yoktu. Pek dala-veracı, pek sinsî, ama Besançon piskoposu ve Agde piskoposu kadar kibar kişilerle dolu olarak hayal ettiği Paris'e gitme mutluluğunu, gözünde herşeyi yok ediyordu. Dostuna, kendisini, rahip Pirard'ın mektubunu aldığı anda artık tek başına karar vermekten yoksun bir insan gibi gösterdi.

Ertesi gün öğleye doğru, insanların en mutlusu olarak Verrieres'e vardı; Bn.de Renalı tekrar, görebilirim sanıyordu. Önce o ilk koruyucusu, o temiz yürekli papaz Chelan'a uğradı. Asık yüzlü bir karşılama gördü.

C&i

— Bana bir borcunuz mu var sanıyorsunuz? dedi. Birlikte yemek yeriz, bu sırada size gidip bir başka at bulurlar, sonra Verrieres'den çıkıp giderseniz, hiç kimseye görünmeden giderseniz.

Julien bir papaz okulu ağzı ile:

— İşitmek boyun eğmektir, diye karşılık verdi; bundan sonra din bilgisinden ve lâtîn edebiyatından başka şey konuşulmadı.

Ata bindi, bir fersah yol aldı, derken bir kuru görerek, kendisini farkedecek kimse olmadığını kestirerek, koruya daldı. Güneş batarken atını bir bağcı ile geri gönderdi. Daha sonra, bir köylü evine girdi, köylüyü bir merdiven satmağa ve Verrieres'e, DOĞRULAR GEZİSİ'ne hâkim olan küçük koruya kadar birlikte gelmeğe razı etti.

Köylü ondan ayrılırken içinden: «Bir asker kaçağı mı... yoksa ben bir kaçakçıya mı uydum ne, dedi, ama vız gelir bana! merdivenim iyi para etti; hayatımda ben de sanki ne vartalar atlatmadım ne vartalar.»

Gece karanlıktı. Sabahın saat birine doğru, Julien, sırtında merdiven, Verrieres'e girdi. Bn.de Renal'm o güzelim bahçelerinden geçip altı ayak derinliğinde ve iki duvar arasında akan sel yatağına elinden geldiği kadar çabuk indi. Merdivene kolayca tırmandı. «Bekçi köpekleri acep beni nasıl karşılar?» diye düşünüyordu. Bütün mesele burada idi. Köpekler havladı ve koşarak saldırdı üzerine; ama bizimki hafifçe ısıldı, gelip kendisine sürtündüler.

Bütün parmaklıklar kapalı olduğu halde, artık taraça-dan taraçaya çıkarak, Bn.de Renal'm, bahçe tarafından, yerden sekiz on ayak yüksekliğindeki yatak odasının penceresi altına kadar geldi kolayca.

Pencerenin tahta kanatlarında Julien'in iyi hatırladığı, yürek biçimi açılmış bir delikçik vardı. Büyük bir üzüntüye kapıldı, bu delikçik bir kandil ışığı ile aydınlanmış değildi.

«Ey Tanrı'm! dedi; bu gece, Bn.de Renal bu odada yatmıyor mu! kandil mi sönmüş yoksa? Ya nerede yatıyor? Köpekleri gördüğüme göre, aile Verrieres'de; fakat bu odada, kandil olmayınca, ya Bn.de Renal'm kendisine ya da bir yabancıya tesadüf ettim mi, ne kepezelik olur artık!»

228

En ihtiyatlı hareket, çekip gitmekti; ama böyle şey Juli-en'e iğrenç geldi. «Bir yabancı varsa, merdiveni bıraktığım gibi, tabana kuvvet kaçırım; ama o varsa, beni acaba nasıl karşılayış bekliyor? Vicdan azabına ve sofuluğa düşmüş, bundan şüphe edemem; ama nihayet, bana

mektup gönderdiğine bakılırsa, beni düşündürüyor bir parça gene.» Bu karar aklını başına getirdi.

Yüreği pır pır, ama ya ölümü göze almağa, ya da onu görmeğe kararlı, pencere kanadına küçük küçük çakıltaşları attı; hiçbir karşılık almadı. Merdivenini pencerenin yanma dayadı, ilkin yavaştan, sonra hızlı hızlı, pencere kanadına vurdu. Julien içinden: «Ortalık karanlık ama, bir kurşun boşaltabilirler üzerime,» diye düşündü. Bu düşünce çlgın teşebbüsünü bir yiğitlik meselesi ediverdi.

«Bu odada bu gece ya kimse yok, diye düşündü, ya da yatan kim olursa olsun, uyanmıştır artık. Demek ki, ondan çekinilecek hiçbir şey yok; sadece öbür odalarda yatanlar tarafından işitilmemeğe bakmalı.»

İndi, merdivenini tahta kanatlardan birine dayadı, gene çıktı, yürek biçimi açılmış delikten elini sokarak, kanadı kapayan çengele bağlı teli oldukça çabuk bulduğundan memnun oldu. Bu teli çekti; bu, kanadın artık boş kaldığını ve uğraşmasına boyun eğdiğini görünce anlatılmaz bir sevinç duydu. «Bunu usul usul açmalı, sesimi tanıtmalı.» Kanadı başı girecek kadar açtı, bir yandan da alçak sesle şöyle diyordu: «Bir dost.»

Şimdi, kulak kesilerek, odadaki derin sessizliği hiçbir şeyin bozmadığına emin oldu. Ama şüphesiz, şöminede, yarı sönmüş te olsa kandil denen şey yoktu; bu pek kötü bir işaretti.

«Kurşuna dikkat!» Biraz düşündü; sonra, parmağı ile, camı tıklatmağı göze aldı; karşılık yok; daha hızlı vurdu. Sessizlik çepçevre yayılmıştı ve önemli idi. Buradan bir çeyrek saat ötede bir baykuş ötüyordu, bu gecenin güzelliği Ju-lien'i coşturdu ve yiğitliğini biraz elinden aldı. «Onu kollarımda sıkılamak ne mutluluk olacaktır!» Fakat, kendi kendine alay ederek, acı acı: «Kimi? baykuşu mu?» diye söylendi. «Galiba kırmak zorunda kalacağım, işi böylece bitirmeli.» Çok hızlı vurduğu sıra, dipsiz karanlığın ortasında, odayı

229

aşıp geçen, beyaz bir gölge görür gibi oldu. En sonunda, artık şüphesi kalmadı, pek ağırdan ilerler gibi olan bir gölge gördü. Gözünün dayandığı camın öte tarafında beliren bir yüz gördü.

Titredi, azıcık geriledi. Fakat gece o kadar karanlıktı ki, bu yakınlıkta bile, bu Bn.de Renal mi, yoksa değil mi seçemedi. Bir imdat çığığından korkuyordu; bir süredir köpeklerin merdiveninin dibinde dönüp durduklarını ve homur-dandıklarını duyuyordu. Oldukça yüksek sesle: «Benim, deyip duruyordu, bir dost.» Karşılık yok; beyaz gölge yok olmuştu. «Açın kuzum, sizinle konuşmalıyım, çok bedbahtım!» ve camı kırarcasma vuruyordu.

Bir çıtırdı duyuldu; pencerenin demir sürgüsü açılıyordu; delikanlı camı itti ve hafifçe odaya süzülüverdi.

Beyaz gölge uzaklaşıyordu; onu kollarından tuttu; bir kadındı bu. Bütün yiğitlik düşünceleri uçup gitti. «Ya o ise, ne der acaba?» Hafif bir çığıktan bunun Bn.de Renal olduğunu anlayınca, ne duruma düştü?

Onu kollarında sıkı; titriyordu, delikanlıyı itmeğe gücü yoktu.

— Deli mi oldunuz siz, ne yapıyorsunuz?

Titreyen sesi bu sözleri pek güçlükle söylüyordu. Julien onda en gerçek kızgınlığı gördü.

— On dört aylık öldüresiye bir ayrılıktan sonra sizi görmeğe geliyorum.

— Çıkın, bırakıp gidin hemen beni. Ah! B. Ch61an, neden mektup yazmama izin vermediniz sanki bana? bu felâketi çoktan anlardım.

Doğrusu umulmadık bir güçle delikanlıyı itti. Kesik bir sesle:

— Ettiğime pişmanım; Tanrı lütfedip gözümü açtı, deyip duruyordu. Gidin! gidin!

— On dört aylık acıdan sonra, sizinle konuşmadan şüphesiz bırakıp gidemem sizi. Bütün yaptığınızı bilmek istiyorum. Ah! bu itimadı esirgemezsiniz diye sizi çok sevdim... herşeyi öğrenmek istiyorum.

Bn.de Renal'm karşı koymasına rağmen, bu emredici ses ciğerine işlemiştii.

230

Onu ihtirasla kucaklayan ve kurtulmak için yaptığı çır-pınışlarma karşı koyan Julien, onu kollarında sıkmağı gevşetti. Bu davranış Bn.de Renal'in yüreğine biraz su serpti.

Julien:

— Gürültü üzerine uyanan uşaklardan biri, dedi, bir rezalet çıkarırsa, bizi ele vermesin diye, gidip merdiveni çekeyim.

Gerçek bir hiddete kapılarak ona:

— Ah! çıkın, çıkın bilâkis, diye karşılık verdi. İnsanlardan kime ne? Yarattığınız ve beni cezalandıracak olan bu iğrenç sahneyi Tanrı görüyor. Size karşı beslediğim, ama şu an duymadığım duyguları alçakça sömürüyorsunuz. İşıtıyor musunuz, B. Julien? Gürültü olmasın diye merdiveni pek usul usul çekiyordu. Kafa tutmak için değil, sadece eski alışkanlıkla kadına:

— Kocan şehirde mi? dedi.

— Allah aşkına, benimle böyle konuşmayın, yoksa çağırırım kocamı. Ne de olsa, sizi kovmadığım için zaten pek suç işledim.

Pek düşkün olduğunu bildiği gururunu yaralamağa çalışarak, delikanlıya:

— Acıyorum size, dedi.

Bu hoyratça kafa tutuş, delikanlının hâlâ kullandığı, bu kadar senli benli bir konuşmağı birden bozma, Julien'in aşk coşkunluğunu sayıklama durumuna getirdi.

Yürekten gelen, soğukkanlılıkla dinlenmesi, çok güç bir sesle:

— Ya! artık beni mümkün mü sevmiyesiniz! dedi. Kadın karşılık vermedi; delikanlı ise, acı acı ağlıyordu. Doğrusu, artık konuşmağa dili varmıyordu.

— Demek beni seven tek insan tarafından bile unutulmuşum düpedüz! Bundan böyle yaşamak neye yarar?

Artık bir erkeğe rastlamak tehlikesi kalmayalı beri bütün cesareti sönmüştü; aşktan başka, kalbinden herşey silinmişti.

Uzun zaman sessiz sessiz ağladı. Kadın, hıçkırıklarının sesini dinliyordu. Kadının elini tuttu, o çekmek istedi; bu- ; nunla beraber, hemen hemen çırpışlı birkaç davranıştan i
231

sonra, elini Julien'in elinde bıraktı. Karanlık dipsizdi; ikisi de Bn.de Renal'in yatağına oturmuş bulunuyorlardı.

Julien: «On dört ay önce olanla dağlar kadar fark var arada!» diye düşündü; gözyaşları bir kat daha arttı. «Demek ayrılık insanın bütün duygularını doğrusu mahvediyor-muş!»

En sonu kendi sessizliğinden sıkılan Julien, gözyaşları ile kesilmiş bir sesle:

— Lütfen bana başınıza geleni söyleyin, dedi.

Bn.de Renal, edasında kuru ve Julien'in başına kakar gibi birşey bulunan, sert bir sesle:

— Evet, diye karşılık verdi, siz buradan ayrılır ayrılmaz, saçmalıklarım şehirde dillere destan olmuştu. Yaptıklarınızda o kadar ihtiyatsızlık vardı ki! Birkaç gün sonra, umutsuzluk içinde bulunduğum sıra, saygıdeğer B. Chelan beni görmeğe geldi. Uzun zaman, ağızımdan boşuna bir lâf almağa çalıştı, durdu. Bir gün beni, ilk günahımı çıkarttığım şu Dijon kilisesine götürmeği akıl etti. Orada, ilk olarak konuşmağı göze aldı...

Bn.de Renal gözyaşları aktığı için durmuştu.

— Öyle andı ki, yer yarılmış ta yerin dibine geçmişim! Herşeyi anlattım. Bu pek temiz yürekli adam hiç kızgınlığa kapılmadı; benimle birlik olup kederlendi. O sıralar, size her gün mektuplar yazıyordum ama göndermeğe bir türlü cesaret edemiyordum; onları kıyı köşe saklıyor, pek gamlı olduğum zaman, odama kapanıp mektuplarımı tekrar tekrar okuyordum.

«En sonunda, B. Chelan mektupları kendisine vermenin yolunu buldu... Böylece, biraz daha ihtiyatsızca yazılmış birkaçı size gönderilmiş oldu; siz ise hiç karşılık vermiyordunuz.»

— Yemin ederim sana, papaz okulunda senden, hiçbir mektup almadım dünyada.

— Aman Allah, ya kim aldı onları?

— Çektiğim acıyı düşün, seni katedralde gördüğüm günden önce, hâlâ yaşayıp yaşamadığımı bilmiyordum.

Bn.de Renal:

— Tanrı bana acıdı da ona karşı, çocuklarıma karşı, kocama karşı ne kadar günah işlediğimi anladım, diye konuş-

232

tu. Kocam beni, sizin bir zamanlar beni sevdiğinizi sandığım kadar sevmedi hiç...

Julien kollarına atıldı, doğrusu hiç tasarısı yoktu ve kendinden geçmişti. Fakat Bn.de Renal onu itti ve oldukça cesaretle konuşmasına devam etti:

— Saygıdeğer dostum B. Chelan bana, B.de Renal'a varmakla, olanca sevgi duygularımı, hattâ tanımadığım,. uğursuz bir karşılaşmadan önce tatmadığım aşk duygularımı kocama bağlamağı üzerime almış olduğumu anlattı... Bana pek pahalıya patlıyan bu mektupları elden çıkardıktan

sonra, hayatım öyle mutluluk içinde değilse de, gene oldukça sükûn içinde geçti. Bu sükûnu hiç bozmayın; bir dost olun benim için... dostlarımın en iyisi.

Julien onun ellerini öpücüklerle boğdu; kadıncağız delikanlının hâlâ ağladığını seziyordu.

— Ağlamayın artık, yüreğimi parçalıyorsunuz... Siz söyleyin şimdi ne yaptığınızı?

Julien konuşamıyordu. Kadın:

— Papaz okulunda geçirdiğiniz hayatı öğrenmek istiyorum, dedi, sonra kalkıp gidersiniz.

Julien, ne anlattığını düşünmeden, ilkin karşılaştığı entrikalardan, sayısız kıskançlıklardan, artık müzakereciliğe geçtikten sonraki daha sahil hayatından söz açtı.

— İşte, dedi, böyle uzun boylu bir susuş bana, bugün gördüğümü, beni artık sevmediğinizi ve sizce yabancı olduğumu anlatmak içinmiş meğer...

Bn.de Renal:

— Ben asla para göndermedim, dedi.

— Her türlü şüpheyi yok etmek için, Paris damgalı ve Paul Sorel imzalı bir mektuptu bu.

Bu mektubun aslı astarı hakkında hafif yollu bir tartışma oldu. Duygusal durum değişti. Bn.de Renal ile Julien, hiç sezmeden o resmî tavrı bırakmışlardı; yeniden o sıcak dostluk havası içine girmişlerdi. Karanlık dipsiz olduğundan, birbirlerini hiç görmüyorlardı ama, sesin sesi herşeyi dile getiriyordu. Julien kolunu sevdiceğinin beline dayadı; bu gibi davranışın pek tehlikesi vardı. Kadın, Julien'in kolunu itmeğe kalktı, ama Julien, oldukça ustalıklarla, kendi hayat hikâ-

233
yesinin ilgiye değer bir bölümünü anlatarak bu anda kadının dikkatini çekti. Bu hal sanki unutulmuş olsa da olduğu yerde kaldı öylece.

Beş yüz franklık mektubun kimden geldiği üzerine bir yığın tahmin yürütüldükten sonra, Julien yeniden hikâyesine başlamıştı; şu an başına gelenle karşılaştırıldı mı, az ilgisini çeken, geçmiş hayatından söz ederken gene de kendi kendinin efendisi oluyordu. Dikkati, ziyaretinin nasıl sona ereceği üzerine toplandı iyice. Zaman zaman, kesip atar gibi bir sesle, kendisine boyuna: «Kalkıp gidin» deniliyordu.

Julien içinden: «Kovulup gidersem yerin dibine geçmek olur benim için! Bütün hayatımı zehirleyecek bir azap olur^ diyordu, bana dünyada mektup filân yazmaz o. Tanrı bilir bir daha ne zaman bu memlekete döneceğim!» Bu andan itibaren, Julien'in içinde bulunan herşey, kalbinden yok olup gitti hemen. Taptığı bir kadının yanma oturmuş, bir zamanlar alabildiğine mutlu olduğu bu odada, derin bir karanlık içinde, onu âdeta kollarında sıkarken, kadının bir süredir gözyaşı döktüğüne dikkat ederken, göğsünün inip kalkmasından, hıçkırıklara boğulduğunu anlarken, hemen hemen, papaz okulunun bahçesinde, kendinden daha zorlu arkadaşlarından biri tarafından gelen kötü bir şaka ile savaştığı andaki kadar hesaplı ve sakin, kalkmış, soğuk bir siyaset yapmak zavallılığında bulunmuştu. Julien hikâyesini uzatıyor da uzatıyor ve Verrieres'den ayrılalı beri geçirmiş olduğu acı hayattan konuşuyordu. Bn.de Renal içinden: «İşte, diyordu, bir yıllık ayrılıktan sonra, doğrusu hâtıra eserinden yoksun kalarak, yalnız Vergy'de geçirdiği güzel günleri düşünmüş, ben ise unutuyordum onu.» Hıçkırıklar bir kat daha arttı. Julien hikâyesinin başarısını gördü. Son kozu oynamanın gerektiğini anladı: birden sözü Paris'ten aldığı mektuba getirdi.

— Monseigneur piskoposun izin aldım.

Ne, Besançon'a dönmüyor musunuz! bizi büsbütün bırakıp gidiyor musunuz?

Julien kararlı bir sesle:

— Evet, diye karşılık verdi; evet, hayatımda en çok sevdiğim tarafından bile unutulmuş olduğum bir memlekettten

234

çıkıp gidiyorum, hem bir daha dönmemek üzere gidiyorum. Paris'e gidiyorum...

Bn.de Renal oldukça yüksek sesle:

— Demek Paris'e gidiyorsun! diye bağırdı.

Sesi, gözyaşlarından âdeta boşuk boşuktu ve kararsızlığının olanca durumunu meydana çıkarıyordu. Julien'in böyle bir tevike ihtiyacı vardı herşeyi kendine çevirebilen bir işe girişecekti; bu ünlemeden önce, karanlık yüzünden hiçbir şey görmediği için, yapacağı şeyin nasıl karşılanacağını doğrusu bilmiyordu. Artık tereddüt etmedi; pişmanlık korkusu ona kendi kendini yenebilme gücü veriyordu ayağa kalkarken soğuk soğuk şunu ekledi

— Evet, bayan, bir daha görüşmemek üzere ayrılıyorum sizden, sevinin; Allah'a ısmarladık.

Pencereye doğru birkaç adım attı; camı açtı, açacaktı. Bn.de Renal üzerine koştu ve kollarına atıldı.

Böylece, üç saatlik konuşmadan sonra, ilk iki saat içinde pek gönülce istemiş olduğunu elde etti. Bn.de Renal'deki yumuşak duygulara dönüş, vicdan acılarının unutulmuşu bir an önce kendini göstermiş olsaydı, kutsal bir sevinç yaratmış oluyordu; istediğini ustalıklarla elde ettikten sonra, sadece bir zevk duydu. Sevgilisinin direnişlerine rağmen, Julien, ille de kandili yakmak istedi.

Kadına

— Seni görmüş olmanın bende hiçbir hâtırası kalmasın mı istiyorsun, yoksa, dedi? O güzelim gözlerde düpedüz yanan aşk benim için yok mu olacak? Bu güzel elin aklığı görünmez mi olacak bence? Düşün ki, seni bir daha belki çok sonra görmek üzere bırakıp gidiyorum!

Bn.de Renal'in kendisini gözyaşlarına boğan bu düşünceye karşı çıkacak hiçbir gücü yoktu. Fakat gün ışığı Verrieres'-in doğu kesimindeki dağdaki çamların çizgilerini büsbütün belirtmeğe başlıyordu. Şehvetle kendinden geçmiş Julien, kalkıp gidecek yerde Bn.de Renal'e bütün günü odasında gizlenip geçireceğini ve ancak ertesi gece yola çıkacağını söyledi.

Bn.de Renal

— Neden olmasın? diye karşılık verdi. Bu uğursuz düşüş benim için her değeri ortadan kaldırıyor, ölüp gidene dek sürececek acımı tazeliyor.

235

Delikanlıyı bağrına bastı.

— Kocam artık eskisi gibi değil, kuşkuluyor; onu bütün bu işe benim sürüklediğimi sanıyor, müthiş kızıyor bana. En ufak gürültü işitti mi, yandım demektir, benim gibi bir zavallıyı kolumdan tuttuğu gibi kapı dışarı eder.

Julien

— Ah! işte B. Chelan gibi konuşuyorsun, dedi; kalkıp papaz okuluna gitmenin o acı ayrılığından önce sen benimle böyle konuşmazdın; o zamanlar severdin beni!

Julien bu söze karşı göstermiş olduğu soğukkanlılığın karşılığını aldı; aşkından Julien'in şüphe etmesini görmenin verdiği çok daha büyük olan tehlikeyi düşünmek için sevdi-ceğinin, kocasının evde olmasının başına açacağı tehlikeyi tezce unutup gittiğini gördü. Gün hızla yükseliyor ve odayı ısıltı ısıltı aydınlatıyordu; bu güzel kadını, ömründe sevdiği ve daha az önce, korkunç bir Tanrı'nın korkusuna ve görevlerinin aşkına olduğu gibi bağlanan biricik kadını, yeniden kollarında ve hemen hemen ayakları dibinde görünce, Julien gurur denen şeyin bütün nazlarını tattı. Bir yıllık sabırdan kuvvet almış kararlar, delikanlının yığıtıldığı önünde dayanamadı.

Evde az sonra gürültü işitildi; düşünmediği bir nokta Bn.de Renal'ı telâşa saldı.

Dostuna:

— Şu yezit Elisa nerede ise odaya gelir, b ukoca merdiveni ne yapmalı? diye sordu; nereye saklamalı?

Sonra birden, sanki güle ede:

— Onu tavanarasına götürürüm, dedi. Şaşırın Julien:

— Ama uşağın odasından geçmek gerek, dedi.

— Merdiveni koridorda bırakır, uşağı çağırıp bir iş veririm ona.

— Uşak koridorda, merdiven önünden geçerken, ya merdiveni göreceğine göre bir yalan uydurmağa çalış.

Bn.de Renal, delikanlıya bir öpücük kondurarak:

— Olur, meleğim, dedi. Sen de, benim yokluğum sırasında, Elisa içeri girerse, hemen, yatağın altına saklanmağa bak.

Julien bu birden beliren sevinç karşısında şaşırıp kaldı.

236

İçinden: «Demek ki, diye geçirdi, maddî bir tehlikenin baş göstermesi, onu heyecanlandırmak şöyle dursun, vicdan azaplarını unuttuğundan, sevince boğuyor! Doğrusu üstün kadın! ah! işte içinde saltanat sürmenin şerefli şey olduğu bir kalp!» Julien kendinden geçmişti.

Bn.de Renal merdiveni aldı; kendisine göre merdiven doğrusu çok ağırdı. Julien yardımına koşacaktı; bu narin ve kuvvetli olduğunu hiç te belli etmeyen vücudu hayran hayran gözlerken, kadıncağız birden, hiç yardım filân istemeden, merdiveni yakaladı ve bir iskemleyi kaldırır gibi kaldırdı. Hemen üçüncü katın koridoruna götürüp burada boylu boyunca duvara dayadı. Uşağı çağırıldı, giyinip etmesine zaman bırakmak için de kendi, güvercinliğe çıktı. Beş dakika sonra, gene koridora döndüğünde, merdiveni artık yerinde bulamadı. Ne olmuştu acaba? Julien evden çıkıp gitmiş olsaydı, bu tehlike hiç dokunmazdı ona. Fakat, şu anda, ya

kocası bu merdiveni görürse! bu olay korkunç olabilirdi. Bn.de Renal dört bir yana koşup duruyordu. En sonunda bu merdiveni uşağın alıp götürdüğü ve hattâ sakladığı tavanarasmda buldu. Bu iş garipti, eskiden olsa tutuşurdu etekleri.

«Yirmi dört saat sonra, Julien çıkıp gittikten sonra, diye düşündü, ne olursa olsun bana ne? Benim için artık herşey iğrenç ve vicdan azapları ile dolu olmayacak mı?»

İçinde hayata son vermek gerektiğini bildiren bir bulanık duygu vardı, ama umurunda değildi! Ölene dek sürecek olduğunu sandığı bir ayrılıktan sonra, o gene geri gelmişti, şimdi gene karşısında buluyordu onu, hele kendisini görmek için atlattığı tehlike ne büyük aşkı gösteriyordu!

Julien'e merdiven dalgasını anlatırken:

— Uşak bu merdiveni bulduğunu söylese, dedi, ben ne diyeyim kocama?

Bir an hayale daldı:

— Sana bu merdiveni satan köylüyü bulmaları için yirmi dört saat lâzım.

Sonra Julien'in kollarına atılıp, çırpma çırpına onu sıkarken, öpücüklere boğa boğa:

— Ah! ölmek, böyle ölmek! diye inliyordu. Sonra gülerek:

— Ama seni açlıktan öldürmemeli, dedi. Gel bakalım;

237

İlkin seni hep kilitli duran Bn. Derville'in odasına saklıyayım.

Gidip koridorun ucunda etrafı gözledi, Julien de koşarak geçti.

Kapıyı kilitlerken:

— Vururlarsa, sakın açayım deme, dedi; zaten kims» gelip vurmaz ya, yalnız çocuklar kendi kendilerine oynarlarken bir muziplik yaparlar.

Julien:

— Çocukları bahçeye, pencerenin altına getirt, dedi, şunları doya doya bir göreyim, konuşturuver.

Bn.de Renal uzaklaşırken:

— Olur, olur, diye bağırdı.

Hemen az sonra elinde portakallar, bisküitler, bir şişe de Malaga şarabı ile geldi; ekmek aşırmanın yolunu bulamamıştı.

Julien:

— Kocan ne yapıyor? diye sordu.

— Köylülerle alım - satım işlerini tasarlayıp yazıyor.

Fakat saat çoktan sekizi vurmuştu, evde alabildiğine gürültü oluyordu. Bn.de Renal'ı görmezlerse, dört bir yanda fellek fellek ararlardı; delikanlıyı bırakıp gitmek zorunda kalmıştı. Biraz sonra, her türlü ihtiyata meydan okurcasına, gene gelip bir fincan kahve getirdi; açlıktan ölmesin diye içi titriyordu. Kahvaltıdan sonra, çocukları Bn. Derville'in odasının penceresi altına getirmenin yolunu buldu. Julien, çocukları serpilmiş gördü, yalnız bayağılaşmalardı, ya da kendi düşünceleri değişmişti.

Bn.de Renal onlara Julien'den söz açtı. En büyüğü, eski mürebbi hakkında sevgi ve özlemle karşılıklı bulundu; ama küçüklerin kendisini hemen hemen unuttuklarını gördü.

Bn.de Renal o sabah evden dışarı çıkmadı; evin içinde kendilerine patates ürününü sattığı köylülerle pazarlıklara girişmekle uğraşarak, durmadan bir aşağı iniyor, bir yukarı çıkıyordu.

Bn.de Renal öğleye kadar, tutuklusu ile görüşmeğe bir an bile zaman bulamadı. Öğle yemeği çanı çalıp ta yemek gelince, aklına delikanlı için bir tabak sıcak çorba aşırmağ düşüncesi geldi. Elinde tabağı sakına sakına taşıyarak, Julien'in bulunduğu odanın kapısına sessizce yaklaştığında, sabahleyin merdiveni saklamış olan uşakla yüz yüze geldi.

238

Uşak ta o an, koridoru sessiz sessiz ve etrafı dinlercesine geçiyordu. Her halde Julien ihtiyatsızca yürümüştü. Uşak biraz şaşkın şaşkın uzaklaştı. Bn.de Renal gözünü budaktan sakımsızın Julien'in yanına girdi; bu karşılaşma delikanlıyı titretti. Delikanlıya:

— Korkuyorsun sen, dedi, ben dünyanın bütün tehlikelerine göğüs gererim, hem de gözlerimi kırpmadan. Yalnız birşeyden korkuyorum, sen gittikten sonra yalnız kalacağım andan.

Ve koşarak delikanlının yanından uzaklaşp gitti.

Kendinden geçmiş Julien içinden: «Ah! dedi, bu yüksek, ruhlı kadının duyduğu tek korku vicdan azabı.»

En sonunda oldu akşam, B. de Renal Casino'ya gitti.

Karısı müthiş başı ağrıdığını söyledi, odasına çekildi, Elisa'yı başından savdı ve o saat kalkıp Julien'in kapısını açmak üzere yataktan çıktı.

Julien doğrusu açlıktan ölüyordu. Bn.de Renal kilere gidip ekmek aradı. Julien bir çığlık işitti. Bn.de Renal döndü, sonra ona kilere ışksız girdiğinde, içine ekmek konulan büfeye yaklaşırken, elini uzattığı sıra, bir kadiri koluna değdiğini anlattı. Julien tarafından işitilen çığlığı koparan Elisa idi.

— Orada ne halt ediyormuş?

Bn.de Rânal besbelli aldırış etmezcesine bir halle:

— Ya tatlı çalıyordu, ya da bizi gözetliyordu, dedi. Ama bereket bir kutu ezme ile koca bir parça ekmek buldum.

Julien, Bn.de Renal'e önlüğünün ceplerini göstererek:

— Ne var orada öyle? diye sordu.

Bn.de Renal, yemekten beri, ceplerinin ekmekle dolu olduğunu unutmuştu.

Julien onu kollarında en ateşli ihtirasla sıktı; kadın ona hiç böylesine güzel görünmemişti. İçinden belli belirsizce: «Paris'te bile, diyordu, daha yüksek bir kadına rastlamıyaca-ğım.» Bn.de RenaPde bu gibi işlere az eli yatkın bir kadın toyluğu, ama aynı zamanda da yalnız büsbütün başka soydan ve büsbütün başka korkularla dolu tehlikelerden çekinen bir insanın gerçek cesareti vardı.

Julien, kıtlıktan çıkmış gibi yemeği yer, ciddi ciddi kO-ZS»

nuşmaktan tiksindiği için, sevgilisi de bu yemeğn yavan olu-,şu üzerinde kendisiyle alaylı alaylı konuşurken, odanın kapısı birden gümbür gümbür sarsıldı. Bu B.de Renal idi.

— Kapıyı neden kitledin? diye bağıyordu.

Julien ancak kanepenin altına giriverecek kadar zaman bulabilmişti.

B.de Renal içeri girerken:

— Ooo! soyunmamışsmız, dedi; yemek yiyorsunuz, ama kapınızı da kilitlemişsiniz anahtarla.

Başka günler olsa, bütün kocalık hakkının verdiği sertlikle sorulan bu soru, Bn.de Renal'in eteklerini tutuşturur-du, ama şimdi kocasının Julien'i görmesi için yalnız biraz eğilmesi gerektiğini seziyordu; çünkü B.de Renal, Julien'in az önce kanepenin karşısında oturduğu iskemleye yığılıver-mişti.

Baş ağrısı herşeyi hoş göstermeye yetti. Kocasını kalkıp kendisine Casino bilardosunda kazanmış olduğu «poule» oyununu, «Doğrusu tam on dokuz franklık bir (poule)» diye uzun uzadıya anlatıp dururken, Bn.de Renal, kendilerinden üç adım ötede, bir iskemle üstünde duran Julien'in şapkasını gördü. Serinkanlılığı bir kat daha arttı, soyunmağa başladı, bir yolunu bulup, hemen kocasının arkasına geçerek, kaşla göz arasında bir robunu şapkalı iskemleye attı.

B.de Renal nihayet çıkıp gitti. Kadın, Julien'e papaz okulundaki hayatının hikâyesini bir daha anlatmasını rica etti; «Dün seni dinlemiyordum, sen konuşurken ben, yalnız seni başımdan savma cesaretini bulmağa çalışıyordum.»

Bn.de Renal yeniden ihtiyatsızlaşmıştı. Pek yüksek ses-Je konuşuyorlardı, kapıya güm güm vurulan bir darbe ile konuşmaları yarıda kaldığında, saat sabahın ikisi olabilirdi. Bu gene B.de Renal idi.

— Kapıyı çabuk açın, evde hırsızlar var! diyordu, Saint -^ean bu sabah merdivenlerini bulmuş.

Bn.de Renal, Julien'in kollarına atılarak:

— İşte herşeyin geldi sonu, diye bağırdı. İkimizi de öldürecek, hırsızlara inanmaz; ben sizin kollarında, yaşarken duymadığımdan daha mutlu gideceğim ölüme.

Kızıp köpüren kocasına hiç karşılık vermiyor, Julien'i ateşle kucaklıyordu.

240

Julien ona emredici bir bakışla bakarak:

— Bari Stanislas'm anasını kurtar, dedi. Ben tuvaletin penceresinden avluya atlar, bahçeye dalıp sıvışırım, köpekler tanıdı beni. Elbiselerimi bir paket yap, elinden geldiği kadar çabuk fırlat bahçeye. Bu esnada, bırak kırsın kapıyı. Aman, ağzından birşey kaçırayım deme, seni menederim bundan, şüphelenmesi emin olmasından kat kat iyidir.

Kadının tek karşılığı ve tek kaygusu:

— Atlarken ölürsün! demek oldu.

Julien'le birlikte tuvaletin penceresine gitti; sonra o saat elbiselerini saklama fırsatını buldu. En sonunda öfkeden deliye dönen kocasına kapıyı açtı. Adam hiçbir şey söylemeden, odayı,

tuvaleti araştırdı, sonra da çekip gitti. Julien'in elbiseleri atılmış oldu, Julien elbiselerini aldı, hemen Doubs tarafındaki bahçenin alt başına doğru koştu.

Koşarken, bir kurşunun vınladığını, sonra da bir silâh sesi işitti.

«B.de Renal değil, diye düşünödü, o böylesine körlemesi-ne nişan almaz. Köpekler sessiz sessiz yanlarında koşuyordu, bir ikinci kurşun besbelli bir köpeğin ayağına rastladı, çünkü hayvan acı acı çığlıklar koparmağa başladı. Julien bir tara-çanın duvarından sıçradı, bir elli adım kadar sürüne sürüne ilerledi, sonra yeniden bir başka yönde kaçmağa başladı. Birbirlerine seslenen sesler işitti, uşağın, düşmanını, bir tüfek attığını açıkta gördü; bir çiftçi de bahçenin öte ucundan ateş edip duruyordu, ama Julien çoktan Doubs kıyısına varmış giyiniyordu.

Bir saat sonra, Verrieres'den bir fersah ilerde, Cenevre yolunda idi; «Şüphede erlerse, diye düşünödü Julien, beni Paris yolunda ararlar.»

BİRİNCİ KİTABIN SONU

İKİNCİ

KİTAP

Güzel değil, yüzünde hiç allık yok.

SAİNTE - BEUVE

BÖLÜM I

KIR HAYATININ EĞLENCELERİ

Ne zaman size kavuşacağım ey kırlar!

I VERGİLE.

Yemek yemek için uğradığı bir hanın sahibi:

— Bayım her halde Paris posta - arabasını bekliyorlar? diye sordu.

Julien:

— Ha bugünkü, ha yarınki bence bir, diye karşılık verdi. Umursamazcasma konuşurken posta - arabası çıka geldi. İki kişilik boş yer vardı.

Julien'le birlikte arabaya binen, Cenevre tarafından gelen yolcu:

— Vay anasını! demek sensin, azizim Falcoz, dedi. Falcoz:

— Ben seni Lyon yöresine yerleşmiş satıyordum, dedi, Rhone'a yakın güzel bir vadide değil miydin?

— Amma da yerleşmek. Kaçıyorum. Falcoz gülererek:

— Ne! Kaçıyor musun? Sen, Saint - Grlaud, sen bu halim selim halle, nasıl oldu da bir suç işledin? dedi.

— İşleseydim, durum gene böyle olacaktı. Taşrada sürülen iğrenç hayattan kaçıyorum. Bildiğin gibi, ben koruların

F: 16

serinliğinden ve kır sessizliğinden hoşlanırım; beni sık sık şair yaratılışı olmamla da suçladm. Hayatım boyunca politikanın lâfını etmekten kaçtım, ama politika gene ağına düşürüyor beni.

— Canım, sen hangi partidensin?

— Hiçbirinden, beni batıran da bu ya. İşte benim bütün politikam: müziği, resmi severim; iyi bir kitap benim, için bir olaydır; kırkıma gelmişim. Yaşayacak ne zaman kalıyor bana? On beş, yirmi, haydi bilemedin otuz yıl değil mi? Eh! diyorum ki, otuz yıl sonra bakanlar diyorum, biraz daha iş-bilir olurlar ama, şimdikiler kadar namuslu kalmalarına engel olmaz bu. İngiltere tarihi bizim geleceğimiz hakkında bana ayna işi görüyor. Her zaman kendi yetkisini çoğaltmak isteyen bir kral olacak; hep millet vekili olma tutkusu, ün ve Mirabeau tarafından kazanılmış birkaç yüz bin frank taşra zenginlerinin uykusunu kaçıracaktır; buna liberal olmak ve halkı sevmek adını vereceklerdir. Senato üyesi olmak, ya da saraym adamı olmak tutkusu müfritleri her zaman açma düşürecektir. Devlet gemisinde, iyi para çıkıyor diye, herkes dümenini döndürmek isteyecektir. Acaba kendi yağı ile kavrulup giden bir yolcuya göre ufak bir yer bulunmayacak mı İiç?

— Sadede gel, sadede, bu sakın yaratılışın göz önünde tutulacak olursa pek hoş olmalı. Seni taşradan kaçırın son seçimler mi?

— Felâketim daha önceden başlıyor. Dört yıl önce, kırk yaşında idim, beş yüz bin frank param vardı, bugün yaşım dört yıl daha yükseldi, ama büyük bir ihtimalle, Rhone yakınında, Monfleury'deki şatomun satışından, sağlama elli bin frank içeri gireceğim.

«Paris'te, sizin XIX. yüzyıl adını verdiğiniz şeyin zorladığı o ebedî komedyadan usanmıştım. Babacanlığa ve sadeliğe susamıştım. Rhene yakınındaki dağlık yerde bir arazi alıyorum, yeryüzünde eşi görölmemiş.»

«Köy papazı ile civardaki küçük ağalar altı ay etrafımda dönüp duruyorlar; onları yemeğe çağırıyorum; politikadan söz açmamak ve açıldığını işitmek için, dedim ki onlara, Paris'ten ayrıldım dedim. Gördüğünüz gibi, hiçbir gazeteye

243

abone olmadım. Postacı ne kadar az mektup getirirse, o kadar memnun oluyorum.»

«Bu papazın işine gelmedi; arası çok geçmeden, bir yığın garip ricalar, sıkıcı sıkıcı şeylerle, daha nicesi ile karşılaştım. Yılda iki üç yüz frank vermek istiyordum yoksullara, bu parayı dinsel kurumlara yatırmamı rica ediyorlar; yok Ermiş Joseph kurumu, yok Meryem Ana kurumu, yok bilmem ne kurumu, reddediyorum; bunun üzerine hakaretin bini bir para. Bunlardan alınmak budalalığını gösterdim. Beni hayallerimden çekip alan ve bana tuhaf tuhaf insanları ve kötülüklerini hatırlatan can sıkıcı birşeyle karşılaşmadan, sabahları dağlarımızın güzelliğini doyasıya seyretmek için dışarı çıkamıyorum artık. Söz gelişi, şarkısı (ihtimal bir Yunan melodisidir bu) çok hoşuma giden, Rogation alaylarında, artık benim tarlalarım takdis edilmiyor, çünkü, papazın dediğine bakılırsa, bu tarlalar bir yobazın malı imiş. Dini bütün bir bunak kadının ineği ölür, kadın der ki, çayırı ben yobaza, Paris'ten gelme filozofa ait olan bir göle bitişikmiş te ondan ölmüşmüş ineği, sekiz gün sonra bütün balıklarımı kireçle zehirlenmiş buluyorum karınlan havada. Belâ, çevremi tümen tümen sarmada. Sulh yargıcı, namuslu, ama yerinden olmaktan ödü kopan adam, hep beni haksız çıkarıyor. Tarlaların sessizliği benim için bir cehennemdir. Köydeki rahipler kurulunun başı olan papazın, beni yüzüstü bıraktığını gördükleri zaman, hattâ liberallerin başı tarafından, emekli yüzbaşı tarafından kışkırtılmış bütün hepsi, bir yıldır beslediğim duvarcıdan tutun da, sabanlarımı onaracağını ileri sürerek yalan dolanla beni söğüşlemek isteyen arabacı ustasına varıncaya kadar herkes, çullandı üzerime.»

«Bir dayanağım olsun da dâvalarımdan birkaçını kazanayım diye, kalkıp liberal oldum; fakat, dediğin gibi, şu körolası seçimler geldi, oyumu istediler...

— Tanımadığın biri için mi?

— Yok canım, hattâ pek fazla tanıdığım bir herif için. Baltayı taşa vurdum, reddettim! İşte o andan sonra, liberaller de çullandı üzerime, bıçak kemiğe dayandı. Hani paya-zın aklına esip te beni hizmetçimi öldürmüşüm diye suçlamış olsaydı, kalıbımı basarım ki, her iki partiden yirmi ta-

244

gık çıkıp cinayetin işlendiğini gördüklerine basarları yemini.

— Sen komşularının nabzına şerbet vermeden, hattâ gevezeliklerini dinlemeden köyde yaşamak istiyorsun. Ne yanlış!...

— Sonunda yanlışlık düzeldi. Monfleury satılığa çıkarıldı, gerekirse, elli bin frank kaybederim, ama alabildiğine sevinçliyim, bu yalan ve belâ cehenneminden kurtuluyorum. Ancak Fransa'da, bir apartmanın Champs - Elysees'ye bakan dördüncü katında bulunabilen yalnızlığı ve kır sessizliğini gidip arıyacağım. Roule mahallesinde, kutsal ekmeği ruhaniler kuruluna devrederek, gene siyasî işime dönersem, bu yalnızlığı ve bu kır hayatını gene düşüneceğim.

Gözleri öfkeden ve pişmanlıktan parlayan Falcoz:

— Bonaparte zamanında bütün bunlar olmazdı, dedi.

— İyi, hoş ama, senin Bonaparte neden yerinde rahat duramadı? Bugün acısını çektiğim herşeyi o meydana ge,-tirdi.

Julien'in dikkati burada bir kat daha arttı. Daha ilk sözden Bonaparte'çı Falcoz'un B.de Renal'in 1816 yılında artık reddettiği eski çocukluk arkadaşı olduğunu, filozof Saint -Giraud'nun da belediye evlerini satılığa çıkarmasını iyi beceren, şu... ilçebaylığmdaki kalem âmirinin kardeşi olması gerektiğini anlamıştı.

Saint - Giraud:

— Bütün bunlar Bonaparte'm başı altından çıkmıştır, diye devam etti. Namuslu, zararsız (ki varsa), yaşı kırka gelmiş ve beş yüz bin franklık bir adam, taşraya gelip yerleşiyor da sükuna kavuşamıyor; Bonaparte'm rahipleri ile asilzadeleri onu oradan dehliyorlar.

Falcoz:

— Ah! hakkında kötü konuşma onun, diye bağırdı. Saltanat sürdüğü on üç yıl içinde öbür devletlerin gözünde Fransa hiç bu kadar itibar kazanmamıştır. O zamanlar, her yapılanda büyüklük vardı.

Kırk dört yaşındaki adam:

— Senin, canı cehenneme gidesice imparatorun, diye devam etti, olup olacağı savaş meydanlarında büyüklük gösterdi, bir de 1802 yılma doğru maliyede yenilikler yaptı. O Z2-245

mandan beriki bütün tutumuna ne demeli? Mabeyincileri, şatafatı ve Tuileries'deki ziyafetleri ile, piyasaya bütün krallık zamanının aptallıklarının bir yeni baskısını sürdürdü. Bu baskı düzeltilmiş olsaydı, belki bir iki yüzyıl daha tutunabilirdi. Asilzadelerle rahipler eskiye dönmek istediler ama, onun piyasada tutunmasını sağlayacak demir bilekleri yoktu.

— İşte eski bir matbaa ağzı inan olsufj! Matbaacı kızarak:

— Beni yerimden yurdundan eden kim? diye devam etti. Napoleon'un, hayatlarını ne yolda kazandıklarını hiç ölçüp biçmeden, devletin hekimlere, avukatlara, müneccimlere yaptığı gibi davranacak yerde, tutup «concordat» sı (52) ile, etrafına topladığı rahipler. Bonaparte'm baronlarla kontlar yaratmasaydı, bugün ortalıkta küstah beyzadeler türer miydi? Hayır, bunların modası geçmiştir. Rahiplerden sonra, beni en çok kızdıran, beni liberal olmağa zorlayan taşralı küçük asilzadelerdir.

Konuşma uzayıp gitti, bu yol konuşma yarım yüzyıl daha Fransa'yı uğraştıracaktır. Saint - Giraud taşrada yaşamanın yersiz olduğunu boyuna söyleyip dururken, Julien korka çekine B.de Renal'ı örnek olarak öne sürdürdü.

Falcoz:

— Aman, delikanlı, iyisiniz! diye bağırdı; o örs olmamak için çekiç olmağı tercih etti, ne çekiç hem de. Fakat Valenod tarafından bastırıldığını görüyorum. Bu domuzu tanır mısınız? Domuzlukta yoktur işte eşi. Sizin B.de Renal, bu günlerde işinden edildiğini, Valenod'nun da kendi yerine geçtiğini görürse ne duruma düşer acaba?

Saint - Giraud:

— Ettikleri ile kalır baş başa, dedi. Delikanlı, demek Verrieres'i biliyorsunuz? öyle olsun bakalım! Kaderin basa getirdiği Bonaparte o ve hükümdarlık taslamaları Valenod'-larla Maslon'larm hüküm sürmesine yol açan Renal'leri ve Chelan'ları yarattı yaratabildiği kadar.

Karışık bir politika havası taşıyan bu konuşma Julien'i saşkma döndürüyor, onu aşk ve heyecan dolu hülyalarından alıyordu.

Uzaktan uzağa görülen Paris'e, ilk bakışta az ilgi duy-

246

du. Yarınki hayatı üzerine kurduğu hayaller Verrieres'de geçirmiş olduğu yirmi dört saatin şu anki anısı ile savaş halinde idi. Rahiplerin rezaletleri bize cumhuriyeti kazandırır da asillere karşı zulümler başlarsa, sevdiceğinin çocuklarını hiçbir zaman başıboş bırakmayacağına, onları korumak için her şeyi terkedeceğine and içiyordu.

Verrieres'e geldiği gece, şayet, merdivenini Bn.de Re-nal'm yatak odasının penceresine dayadığında, bu odada bir yabancı, ya da B.de Renal görmüş olsaydı, ne olurdu acaba?

Fakat sevgilisinin kendisini gerçekten geri göndermek istediği ve onun da, karanlıkta kadının yanına oturup kendi durumunu savunduğu anda, ilk iki saat ne mutlu geçmişti! Julien'inki gibi bir ruha sahip olan bütün ömrü boyunca böylesi anılar peşinde koşmuştur. Görüşmenin gerisi daha şimdiden, on dört ay önceki aşklarının ilk çağları ile karışıyordu.

Araba durduğu için, Julien de derin hayalinden uyandı. J. - J. Rousseau sokağında, posta arabalarının avlusuna girmişlerdi.

Delikanlı yaklaşan bir tek atlı arabaya:

— Malmaison'a gitmek istiyorum, dedi.

— Aman bayım, bu saatte mi, ne yapacaksınız orada?

— Size ne! Çekin.

Her gerçek tutku yalnız kendini düşünür. İşte bu yüzden, bana öyle geliyor ki Paris'te, tutkular bu kadar gülünçtür, burada komşu dediğin kişi hep kendisini düşündüklerini ileri sürüp durur boyuna. Julien'in Malmaison'daki heyecanlarını anlatmağa dilim varmaz. Ağladı. Ne! Bu yıl yapılmış, bu parkı parça parça ayıran kötü beyaz duvarlara rağmen mi? —Evet, bayjm: Julien'e göre olduğu gibi, yarınki kuşak için de, Arcole, Sainte - Helene ve Malmaison arasında hiç te ayırım yoktu (53).

Akşam olunca, Julien tiyatroya girmeden önce bir hayli tereddüt geçirdi, bu baştan çıkarıcı yer hakkında garip düşünceleri vardı.

Onu derin bir güvensizlik fıkır fıkır kaynayan Paris'e hayran olmaktan alıkoydu, yalnız kahramanı (54) tarafından yaptırılmış anıtlara ağzmm suyu aktı.

«İşte şimdi entrika ve rıyanın düştüm tam göbeğine! Rahip de Frilair'in koruyucuları hüküm sürmedeler burada.»

Üçüncü günün akşamı, merak onu, herşeyi görme tasarısını bir yana bırakarak rahip Pirard'm karşısına çıkmağa sürükledi. Bu rahip kendisine, soğuk bir dille, B.de La Mo-le'ün konağında onu bekleyen hayat şeklinin ne olduğunu anlattı.

«Eğer birkaç ay içinde bir işe yaramazsanız, gene, ama daha başka itibarla papaz okuluna dönersiniz. Markinin, Fransa'nın en büyük senyörlerinden birinin evinde oturacaksınız. Siyah elbise giyeceksiniz, ama bir din adamı gibi değil, matem tutan bir insan gifr. Şu şartı koşuyorum ki, haftada üç sefer, sizi takdim edeceğim bir seminerde din derslerinizi izleyeceksiniz. Her gün, Öğleyin, markinin kitaplığında bulunacak, burada dâvalar ve daha başka şeyler için yazılacak mektuplarla uğraşacaksınız. Marki, aldığı her mektubun kenarına, verilmesi gerekli karşılığın ne olacağını tutar, bir iki cümle ile işaret eder. Üç ay içinde, bu karşılıkları verecek duruma geçeceğinizi söyledim, öyle ki, markinin imzasına sunacağınız on iki mektup içersinde, en azından sekiz on tanesini imzalayabilsin. Akşam, saat sekizde, bürosunu derleyip toplayacak, saat onda da serbest kalacaksınız.

Rahip Pirard:

— Olabilir ki, diye devam etti, tatlı sesli bir takım ihtiyar kadınların, ya da erkeklerin size sonsuz vaadlerde bulunurlar, hattâ olanca kabalığı göze alarak marki tarafından alınmış mektupları kendilerine göstermeniz için size para bile teklif ederler...

Julien kıpkırmızı kesilerek:

— Aman! Bayım! diye bağırdı. Rahip acı bir gülümseyişle:

— Gariptir, dedi, bu kadar yoksul olmanıza, bir yıl papaz okulunda okumanıza rağmen sizde, hâlâ bu gibi fazilet duyguları kalmış. Kör olup çıkmışsınız açıkçası!

Rahip hafif bir sesle ve sanki kendi kendine konuşuyormuş gibi: «Acaba kan kuvveti mi bu?» diye mırıldandı. Julien'e bakarak:

— Garip olanı şu ki, diye ekledi, marki tanıyor sizi... Nasıl tanıyor bilmiyorum. Başlangıç olarak size, yüz altın

248

maaş veriyor. Yalnız aklından geçenle iş gören bir adam bu, hatası da bundan ileri geliyor; çocuklukta sizinle âşık atacaktır. Memnun kalırsa maaşınız, gitgide sekiz bin franka kadar yükselebilir.

Rahip acı bir dille:

— Ama siz de takdir edersiniz ki, diye devam etti, bütün bu parayı o güzel gözlerinizin hatırı için vermiyor size. Mesele işe yaramak. Ben sizin yerinizde olsam, pek az konuşur, hele bilmediğim şey hakkında hiç ağzımı açmam.

Rahip:

— Tamam! dedi, hakkınızda bir takım şeyler öğrendim; B.de La Mole'ün ailesini unuttuyordu. İki çocuğu var, bir kız ve bir de ondokuz yaşında, parmakla gösterilecek kadar kibar mı kibar giyinen, delinin teki bir oğlan ki, öğle üzeri iki saat sonra ne yapacağını bilmez hiç. Hoştur, gözüpektir; İspanya savaşında bulunmuştur (55). Marki, bilmem neden, genç kont Norbert'le dost olursunuz sanıyor. Çok iyi lâtince bilir insan olduğunuzu söyledim, belki de oğluna Ciceron ve Vir-gile hakkında uluorta cümleler öğreteceğinizi düşünüyordur.

«Ben sizin yerinizde olsam, bu genç güzel adam tarafından alaya alınmağa dünyada fırsat vermem; hattâ, pek kibar, ama biraz alayla karışık iltifatlarına karşılık vermeden önce, onları birkaç kere tekrarlatırım ona.

«Genç kont de La Mole'ün sadece küçük bir burjuva olduğunuzdan, önceleri sizi hor göreceğini sağlamıyacağım. Büyük babası saraydanmış, bir politika meselesi yüzünden, 26 Nisan 1574 tarihinde, Greve alanmda başı kesilmek şerefine ermiş. Siz, siz ise Verrieres'li bir kerestecinin oğlusunuz, bundan başka, babasının parası ile yuvarlanıp gideceksiniz. Bu farklara parmak basın, bu ailenin hikâyesini de Morer'-nin kitabında okuyun; evlerinde yemek yiyen bütün dalkavuklar bir de kalkıp ince telmipler adını verdikleri şeyi yumurtlarlar.

«Süvari bölüğü başı ve yarının Fransa meclis üyesi, B.le kont Norbert de La Mole'ün alaylarında ne biçimde karşılık vereceğinizi iyi kestirin, sonra bana dert yanmağa gelmeyin.

Julien temelli kızarak:

— Beni hor gören bir adama, dedi, karşılık bile vermemeliyim gibime geliyor.

349

— Bu hor görme hakkında fikriniz yok; bu hor görme ancak aşırı iltifatlarla belirecektir. Bir budala olsaydınız, bunlara inanmış gibi görünebilirdiniz; servet edinmek isterseniz, bunlara inanır gibi yapmak zorundasınız.

Julien:

— Artık bütün bunlar işime gelmeyeceği gün, diye sordu, şayet 103 numaralı hücreme dönersem, bir nankör yerine mi geçerim?

Rahip:

— Besbelli, diye karşılık verdi, evin bütün çanak yalayıcıları sizi çekiştireceklerdir, ama ben işe karışırım. Adsun qui feci. Bu kararın bana ait olduğunu söylerim.

Julien B. Pirard'da gördüğü acı ve hemen hemen kötüye işaret sayılan tondan iyice alınmıştı; bu ton son karşılığı büsbütün çürütüyordu.

Durum şu ki rakip Julien'i sevmediği bir gönül suçu gibi görüyor. Bir biçim dinsel dehşetle kalkıp doğrudan doğruya bir başkasının kaderine karışıyordu.

Aynı kötü tavırla, sanki güç bir işi yerine getiriyormuş gibi:

Danasını, dedi, Bn. markiz de La Mole'ün göreceksiniz. Uzun boylu sarışın, dinine dört elle bağlı, yüksekten bakan, alabildiğine kibar, bir o kadar da mânâsız bir kadındır. Uluorta asillik düşünceleri yüzünden ün salmış, ihtiyar dük de Chaulnes'nin kızıdır. Bu kibar kadın kendi ayarındaki kadınların ne mal olduğunu ortaya döken bir biçik hülâsa, kabartma gibidir. Zaten, o, Haçlı Akımları'na katılmış olan atalara malik olmanın takdir ettiği tek şey olduğunu saklamaz. Para çok sonra gelir artık; hayrete mi düşürüyor bu sizi? Dostum, artık taşrada bulunmuyorsunuz.

«Onun salonunda bir yığın kodamanın bizim prenslerden garip bir hafiflikle dolu dille söz açtıklarını göreceksiniz. Bn. de La Mole'e gelince, bir prensin ve hele bir prensesin adını her ağzına alışında sesini saygı ile alçaltır. Onun önünde II. Philippe'in ya da VIII. Henri'nin canavar olduklarını söylemenizi size tavsiye etmem. Onlar KRAL'dır, herkesin ve hele sizinle benim gibi, asıl olmayanın mutlak saygıları gösterilir onlara.

B. Pirard:

250

— Ama, diye ekledi, bizler rakibiz, zira o size bu gözle bakacaktır; bu yüzden de size, yarınki kurtuluşu için gerekli eda uşaklarına davrandığı gibi davranacaktır.

Julien:

— Bayım, dedi, Paris'te uzun boylu kalmayacağım galiba.

— Daha neler; yalnız şunu da aklınıza yerleştirin ki, bizim elbiseyi giyen bir insan için başarı, ancak büyük kişizadelerin sayesinde kazanılır. Bana kalırsa, neyin nesi olduğunu bilmiyorum ama, sizin yaratılışınızda garip bir şey var, başarı gösteremediniz mi eziyetler çekmiş olacaksınız; sizin gibisi için bu iki yolun ortası yok. Aldatmayın kendinizi. Erkekler size söz söylerlerken üzerinizde hoş etki uyandırmadıklarını görüyorlar; burası gibi toplumsal bir yerde, saygılar kazanamadınız mı, felâkete mahkûm olmuştunuz demektir.

«Marki de La Mole'ün şu kaptanı olmasaydı, Besançon'-daki durumunuz ne olacaktı? Günün birinde, size yaptığı bu iyiliğin anlarsınız inceliğini ve bir canavar değilseniz, ona ve ailesine karşı sonsuz bir minnet duyarsınız. Sizden daha bilgili nice züğürt rahipler, âyinlerinden kazandıkları on beş ve dilencilikleri sayesinde Sorbonne'dan elde ettikleri on metelikle yıllar yılı Paris'te yaşamışlardır... Geçen kış, hani, şu kardinal Dobois denen yezitin ilk yılları hakkında size ne anlattığımı hatırlayın. Yoksa, gururunuz, ondan daha üstün mü olduğuna inanıyor?

«Söz gelişi; ben sakın ve uluorta insan olarak, papaz okulunda can vermeği düşünüyordum; oraya bağlanmak çocukluğunu göstermiştim. Bakın neler oldu! istifamı verdiğim sıra işimden çıkarılmış olacaktım. Biliyor musunuz ne kadardı servetim? Ne eksik ne fazla, topu topu beşyüz frank param vardı; bir dostum bile yoktu, yalnız iki üç tanıdığım vardı. Hiç görmediğim B.de La Mole, beni bu çıkmazdan kurtardı; söyleyecek tek sözü oldu, bana bir köy papazlığı verdiler ki buraya gelenlerin hepsi de kötü huylardan uzak. varlıklı insanlardır, gelirim yüzümü kızartıyor, emeğimin kat kat üstünde para alıyorum. Boş hayallere kapılmayasınız diye sizinle böyle uzun uzun konuştum yalnız.

«Bir söz daha: bende çabuk alınma huyu var; olabilir ki bir daha beraberce konuşmayız.

«Şayet markinin yüksekten bakışları, ya da oğlunun pis şakaları, bu evi başınıza zindan ederse, size Paris'te otuz fersah ötedeki bir papaz okulunda ve tercihan güneyden çok kuzeyde çalışmalarınızı tamamlamanızı tavsiye ederim. Kuzeyde daha çok uygarlık ve daha az haksızlık

vardır; hem, dedi sesini alçaltarak, şunu itiraf etmeliyim ki, Paris gazetelerinin yakın oluşu küçük zalimlerin gözlerini korkutuyor.

«Birbirimizde görüşmekten memnun kalırsak, markizin konağı işinize gelmezse, sizi vekilim olarak yanıma alırım, bu köy papazlığının getirdiği parayı da yarı yarıya bölüşürüz.

Julien'in teşekkürlerini yarıda keserek:

— Bana Besançon'da yapmış olduğunuz o nadir teklif için, diye ekledi, size bunu ve daha fazlasını borçluyum. Şayet, beşyüz frank param olmasaydı, beni kurtarmış olacaktınız.

Rahip sesindeki o insafsız havayı yok etmişti. Julien yerin dibine geçerek, gözlerinin yaşardığını sezdi; dostunun kollarına atılmak arzusu ile tutuşuyordu; sesine elinden geldiği kadar kendine hâkim bir eda vererek, ona şunu demekten alamadı kendini:

— Daha kundakta iken babamın nefretini kazanmıştım; büyük acılarımın ilki idi bu; fakat artık tesadüften yanıp yıkılmıyacağım, bayım, sizi bir baba bildim.

Şaşırıp kalan rahip:

— Peki, iyi, dedi; sonra bir papaz okulu müdürü tavrı ile tam anında durumu kurtararak; hiçbir zaman tesadüf dememeli, oğlum, hep kader deyin.

Araba durdu; arabacı pek büyük bir kapının tunç tokmağını vurdu; burası DE LA MOLE KONAĞI idi; hattâ gelip geçenler şüphe etmesinler diye, kapı üstündeki siyah bir mermerde bu sözcükler okunuyordu.

Bu gösteriş Julien'i sarstı. «Jakobenler ne de korkuyor-larmış! Her çit arkasında bir Robespierre ve onun idam arabasını görüyorlar sanki; çoğu buna katılasıya gülüyorlar ve ayak takımı kargaşalıkta görüp tanısın, sonra yağma etsin diye evlerini böyle belli ediyorlar işte.» Düşüncesini rahip Pirard'a açtı.

— Ah! zavallı yavrum, yakında muavinim olacaksın. Aklınıza ne de tüyler ürpertici düşünceler gelmiş!

252

Julien: ,

— Daha basit hiçbir şey bulamadım, dedi. Kapıcının ağırbaşlı oluşu ve hele bahçenin temizliği hayretini uyandırmıştı. Ortalık gün güneşti.

Dostuna:

— Ne hoş mimarî! dedi.

Voltaire'in ölüm yılma doğru yapılmış, Saint-Germain mahallesindeki o pek düz önyüzlü konaklardan biri idi bu. Moda ile güzellik birbirinden hiç bu kadar uzak düşmemişlerdi.

' B Ö L Ü M 11

KİBARLAR ÂLEMİNE GİRİŞ

Gülünç ve dokunaklı anı: insanın on sekiz yaşında iken tek başına ve bir bildiği olmadan girdiği ilk salon! bir kadının bakışı beni yerin dibine geçirmeğe yeterdi. Daha hoş görüneyim derken, daha gülünç oluyordum. En yanlış her biçim düşünceye dalıyordum; ya ortada fol yok yumurta yokken içimi açıyor, ya da bana azıcık sert sert baktığından bir adamı düşman görüyordum. Ama o zamanlar, sıkılganlığımdan ileri gelen müthiş üzüntüler içinde, güzel bir gün ne hoş şeydi öyle!

KANT.

Julien bahçenin ortasında şaşkın şaşkın duruyordu.

Rahip Pir ad:

— Ayol aklınızı başınıza alınız; dedi aklınıza korkunç düşünceler geliyor, hem çocuk davranıyorsunuz! Nerede Hora-ce'm nil mirasi'si? (Hiçbir zaman taşkınlık istemez.) Düşünün ki, bu uzak milleti, sizin buraya yerleştiğinizi görünce, sizi alaya almağa çalışacaklar; kendilerinden üstün olduğunuzu haksızlık sayarak, sizi kendileriyle eşit görecekler. Ba-

253

bacan hallerle, yerli yerinde nasihatlar vererek, size yol göstermek istermiş gibi görünerek, sizi büyük bir münasebetsizliğe yuvarlamağa çalışacaklar. Julien dudağını ısırarak:

— Ben onları başımdan bilirim defetmesini, dedi ve yeniden bütün itimatsızlığını buldu.

Markinin çalışma odasına varmadan önce, bu bayların geçtikleri, ilk kattaki salonlar size, muhteşem oldukları kadar kederli gibi de gelirdi, ey okur. Bu salonları böyle, olduğu gibi size verseler, gene de orada oturmağı istemezsiniz; burası sıkıntının ve zavallı mantığın vatanıdır. Julien'in gözünü kat kat büyülediler. «Nasıl olur da, diye düşündü, insan böyle şahane bir yerde oturur da bedbaht olabilir?»

En sonu, bu baylar bu muhteşem konaktaki odaların erj çirkinine vardılar; içerde ölü gözü kadar ışık vardı; burada, zayıf, cin gibi gözlü ve sarı perukalı ufak tefek bir adam bulunuyordu. Rahip Julien'e doğru döndü ve onu takdim etti. Bu marki idi. Julien onu pek güçlükle tanıdı, markiyi pek kibar buldu. Bu artık Bray-le-Haut manastırındaki, kendini pek beğenmiş, büyük asilzade değildi. Julien'e perukasında pek çok saç var gibi geldi. Bu duygunun yardımı ile, olahca sıkılğanlığı yok oldu. III. Henri'nin dostunun torunu ona ilkin pek mıymıntı bir insan gibi göründü. Alabildiğine zayıftı ve durmadan kıpırdayıp duruyordu. Fakat hemen dikkat etti ki Besançon piskoposununkinden daha cana yakın kibar halleri vardı. Konuşma üç dakika bile sürmedi. Çıkarlarken, rahip Julien'e:

— Bir tabloyu seyrederek gibi, markiye baktınız, dedi. Buradaki insanların kibarlık adın verdikleri şeyden ben pek bir şey anlamam, yakında siz bu konuda benden kat kat fazla bilgi edineceksiniz; ama bakışınızın cür'eti bana pek az kibar gibi geldi.

Gene arabaya binildi, arabacı iki yanı ağaçlı caddenin az kenarında durdurdu arabayı; rahip Julien'i bir yığın salona soktu. Julien burada eşya namına hiçbir şey bulunmadığını gördü. Tam kendine göre pek açık saçık bir konuyu gösteren, altın yıldızlı güzel bir duvar saatine bakarken, kibar mı kibar giyinmiş bir adam gülererek yanına sokuldu. Julien onu yarım -yamalak selâmladı.

Adam gülümsedi ve elini onun omuzuna koydu. Julien irkildi ve geriye sıçradı, öfkeden kıpkırmızı oldu. Rahip Pi-rard, olanca ciddiyetine rağmen, gözünden yaşlar aka aka güldü. Adam bir terzi idi.

Rahip çıkarken delikanlıya: «Sizi iki gün serbest bırakıyorum, dedi; ancak o zaman Bn.de La Mole'e takdim edilmiş olabilirsiniz. Bir başkası olsaydı, bu yeni Babil'e gelişinizin bu ilk günlerinde üzerinize, bir kızmışsınız gibi titrerdi. Baştan çıkacağınız varsa, hemen çıkın, ben de sizi düşünme bağıllığımdan yakamı kurtarmış olurum, öbür gün, bu terzi size iki takım elbise getirecek; provanıza yardım edecek çocuğa beş frank verirsiniz. Hem, sesinizin nasıl olduğunu bu Paris'-lilere göstermeyin. Bir kelime söylerseniz, sizinle alay etmenin yolunu bulurlar. Bu onların hüneridir. Yarından sonra öğle üzeri bende olun... Haydi bakalım, yapın yapacağınızı.. Unutuyordum, şu adresleri alın da gidip kendinize ayakkabı, gömlek, şapka ısmarlayın.»

Julien bu adreslerin yazısına bakıyordu.

Rahip:

— Markinin elinden çıktı bu, dedi; herşeyi önceden gören, emretmektense iş yapmağı seven faal bir adamdır. Onu bu gibi zahmetlerden kurtarmanız için sizi yanına alıyor. Bakalım bu tezcanlı adamın size yarım-yamalak söylediği her şeyi anlamakta yeterince hüner gösterecek misiniz?. Zaman bunu belli edecek: kollayın kendinizi!

Julien adreslerde gösterilmiş dükkânlara tek kelime söylemeden girdi; buralarda saygı ile karşılandığını, hattâ ayakkabıcının onun adını sıra defterine yazarken, B. Julien Sorel diye geçirdiğini gördü.

Pere-Lachaise mezarlığında (56), pek iyiliksever, sözlerinden de bir hayli liberal olduğu anlaşılan bir adam, bir politika meselesinin üzerine kitabe şerefinden yoksun bıraktığı mareşal Ney'in (57) mezarını Julien'e göstermeği üzerine aldı. Fakat, kendisini gözyaşları içinde, hemen hemen kucaklayan bu liberalden ayrılırken, Julien, artık gösteriş yapmadı. Bu denemeden kazandığı zenginlikle dolup taşarak ertesi gün, öğle üzeri, rahip Pirard'm karşısına çıktı, adam ona uzun uzun baktı.

Rahip sert bir tavırla ona:

25&

— Belki kendini beğenmişin biri olabilirsiniz, dedi. Julien'de, matem tutan, çok genç bir adam hali vardı;

doğrusu çok kibardı ama, temiz yürekli rahip kendisi de taşralı olduğundan, Julien'in yürürken yaptığı, taşrada züppeliği ve gururu belli eden omuz hareketlerine dikkat etmedi. Julien'i görünce marki, onun hal ve tavırları hakkında iyi yürekli rahibinkinden o kadar değişik bir fikir edindi ki, ihtiyar adama şöyle dedi:

— B. Sorel'in dans dersleri almasına bir itirazınız olur mu?

Rahip taş kesilip kaldı. En sonunda:

— Hayır, diye karşılık verdi. Julien papaz değil.

Gizli küçük bir merdivenin basamaklarını ikişer ikişer çıkan marki, konağın göz alabildiğine uzayıp giden bahçesine bakan güzel bir tavanarasma .gidip kahramanımızı kendi eliyle yerleştirdi. Delikanlıya gömleğiden ne kadar gömlek aldığını sordu.

Böyle büyük bir asilzadenin bu gibi ufak tefek şeylerle uğraştığını görerek korkan Julien, kalkıp:

— İki tane, diye karşılık verdi.

Marki ciddî bir hal ve Julien'i düşündüğünü belli eden, kesin ve hâkim bir sesle:

— Çok iyi, dedi, çok iyi! Gidip yirmi iki gömlek daha alın. İşte.

Tavanarasmdan inen marki, yaşlı bir adamı çağırdı:

— Arşene, dedi ona, B. Sorel'e siz hizmet edeceksiniz. Birkaç dakika sonra, Julien eşi bulunmaz bir kitaplıkta

yalnız başına kaldı; bu an ona çok hoş geldi. Heyecanlı iken birden bastırılıp yakalanmamak için, gidip karanlık bir keseciğe saklandı; buradan kitapların o pırl pırl sırtını kendinden geçercesine inceliyordu. İçinden: ((Bütün bunları okuyabilirim, diyordu. Nasıl olur da hoşlanmam buradan? B.de Rânal marki de Mole'un bana yaptığının yüzde birini yapacak olsa yerin dibine geçerim sanırdı. Şimdi yazılacak mektuplara bakalım.))

Bu iş sona erince. Julien kitaplara sokulmağı göze aldı; bir Voltaire baskısını görünce sevinçten deli gibi oluyordu. Baskına uğramamak için gidip kitaplığın kapısını açtı. Sonra.

seksen kitabın herbirini açıp açıp bakmak zevkini tattı. Güzel mi güzel ciltlenmişlerdi, bu Londra'nın en iyi ciltçisinin şaheseri idi. Julien'in hayretini son kerteye çıkarmak için bundan az bile yeterdi.

Bir saat sonra, marki içeri girdi, mektuplara baktı ve Julien'in «cela» kelimesini iki «1» ile, yâni «cella» diye yazdığını hayretle gördü. İçinden: «Sakin rahibin bilgisi üzerinde söz ettiği o kadar şey bir masal olmasın sadece!» diye düşündü, îyiden iyiye cesareti kırılan marki, tuttu, tatlı tatlı:

— İmlânıza pek güvenemiyor musunuz? diye sordu. Julien, işlediği yanlışlığı hiç düşünmeden:

— Doğru, diye karşılık verdi; kendisine B.de Renal'm ters ters konuşuşunu hatırlatan, markinin tatlı sözlerinden içi dolup taşmıştı.

Marki: «Pranc-Comtois'lı küçük rahibin ağzına bakarak büyük denemeye girişmek zaman kaybetmek demektir, diye düşündü; ama güvenilir bir adama da o kadar ihtiyacım vardı ki!»

Marki ona:

— «Cela» kelimesi yalnız bir «1» ile yazılır, dedi; mektuplarınız bitince, sözlüğü açıp imlâsından emin, olmadığınız kelimelere bakın.

Saat altıda, marki kendisini çağırttı, Julien'in çizmelerine biraz üzüle üzüle baktı.

— Bir haksızlık ettim size, dedi, her gün saat altı buçukta giyinmeniz gerektiğini size söylememişim.

Julien hiçbir şey anlamadan ona bakıyordu.

— Çorap giymenizi söylemek istiyorum. Arşene bunu size hatırlatır; bugün için sizin adınıza özür dilerim.

Bu sözleri tamamladıktan sonra, B.de La Mole Julien'i yıldızlarla pırl pırl parlayan bir salona soktu. Bu gibi durumlarda B.de Renal kapıdan ilk olarak geçmek için adımlarını sıklaştırmaktan asla geri kalmazdı. Eski patronunun bu anlamsız boş gururu Julien'in markinin ayağına basmasına, üstelik mafsal ağrısı yüzünden adamakıllı canını yakmasına sebep oldu. Marki: «Üstelik sersem de, ah!» diye söylendi. Delikanlıyı uzun boylu ve ahım şahım görünüşlü bir kadına tanıttı. Bu markiz idi. Julien onu tıpkı, Ermiş-Charles yortusu ziyafetinde, hazır bulunduğu sırada, Verrieres bel-

257

desi ilçebayınm karısı, Bn.de Maugiron gibi biraz şirretçe buldu. Salonun son derece muhteşem durumundan biraz sıkılan Julien, B.de La Mole'un ne dediğini işitmedi. Markiz ona şöylece bakmağa tenezzül etti. Salonda birkaç erkek vardı ki Julien bunlar aarsında Bray-le-Haut'daki törenden bir kaç ay önce kendisiyle konuşmak lûtfunda bulunan, genç Agde piskoposunu görünce sevinçten uçtu sanki. Bu genç din adamı sıkılğan Julien'in kendi üzerine diktiği tatlı bakışlarından besbelli çekindi ve bu taşralıyı tanımamazlıktan gelmekte hiç tereddüt etmedi.

Bu salonda toplanmış bulunan erkeklerin birşeye canları sıkılmış ve baskı altında kalmışlar gibi geldi Julien'e; Paris-te alçak sesle konuşulur ve öyle ufak tefek şeyler üzerinde inceden inceye durulmaz.

Saat altı buçuğa doğru içeri, bıyıklı, yüzü pek solgun ve pek uzun boylu, hoş bir delikanlı girdi; pek küçük bir başı vardı.

Elini öptüğü markiz, ona:

— Hep bekletirsiniz, dedi.

Julien bunun kont de La Mole olduğunu anladı. Daha ilk "bakışla onu hoş buldu.

İçinden: «Kötü kötü şakaları beni bu evden çıkarmak zorunda bırakacak adamın, bu delikanlı olması, mümkün mü!» diye geçirdi.

Kont Norbert'i inceden inceye süzerken Julien, çizmeli ve mahmuzlu olduğunu gördü; «Ben ise her halde aşağı olduğum için ayakkabı giymeliyim.» Sofraya oturuldu. Julien markizin sesini biraz yükselterek, ciddî bir kelime söylediğini işitti. Hemen o anda, son derece sarışın ve pek ince bir genç kızın, gelip kendi karşısına oturduğunu gördü. Kız onu hiç açmadı; bununla beraber dikkatlice bakarken, hiç böyle güzel gözler görmediğini düşündü; fakat bu gözler büyük bir soğuk kalpliliği gösteriyordu. Sonra sonra Julien, bu gözlerin arayan, ama çalımli olmak zorunluluğunu hatırlatan can sıkıntısı anlamı taşıdıklarını gördü. «Bn.de Renal'in da çok güzel gözleri vardı doğrusu, diye düşündü, bu yüzden herkes ona kompliman yapardı; fakat bu gözlerde onlara benzer hiç

F: 17

258

bir şey yok.» Julien'in bunun Bn. Mathilde'in gözlerinin zaman zaman saçtığı nüktenin ateşi olduğunu, adına böyle dendiğini işittiğini anlayacak kadar denemesi yoktu. Bn.de Re-nal'in gözleri pırl pırl yanınca bu, tutkuların ateşinden, ya da kötü davranış hikâyesine karşı duyulan kızgınlığın sonucundan ileri gelirdi. Yemeğin sonuna doğru Julien, Bn.de La Mole'ün gözlerindeki güzelliğin biçimini anlatmak için bir deyim buldu: «Kıvılcımlı gözler», dedi. Dahası, kızcağız gitgide sinirine dokunan annesine müthiş benziyordu, bizim delikanlı artık kıza bakmaz oldu. Buna karşılık, kont Norbert her bakımdan ona hoş geliyordu. Julien öylesine kendinden geçti ki, kendinden daha varlıklı ve daha soylu olduğu için, onu kıskanmak ve ondan nefret etmek düşüncesi aklının ucundan bile geçmedi.

Julien markinin canı sıkılır gibi olduğunu gördü.

İkinci servise doğru, marki oğluna:

— Norbert, dedi, B. Julien Sorel'e iyi davranmanı isterim, ona genelkurmayımda yer verdim, bu (cella) iyi giderse kendisini olgun bir adam yapacağım.

Marki komşusuna dönüp:

— Yazıcımdır bu, dedi, «cela» yi iki «1» ile yazıyor. Herkes Norbert'e doğru biraz fazla aşırı bir baş hareketi

yapan Julien'e baktı; fakat millet toptan olarak onun bakışından memnun kaldı.

Marki her halde Julien'in görmüş olduğu öğrenim şeklinden söz açmıştı ki, davetlilerden biri ona Horace hakkında soru sordu: «Besançon piskoposunun yanında hep Horae'e'sm adını ettiğim için başarı gösterdim, diye söylendi Julien, anlaşılabilir bir bu yazarı tanıyorlar.» Bu andan sonra, aklını basma topladı. Bn.de La Mole'ün kendi gözünde hiçbir zaman bir kadim sayılmıyacağına karar verdiğinden, bu iş kolay oldu. Papaz okulundan beri, erkekleri hakir görüyor, onlar tarafından güç korkutuluyordu. Yemek salonu hele daha az muhteşem dayanıp döşenmiş olsaydı, olanca serinkanlılığı ile hareket edebilirdi. Doğrusunu söylemek gerekirse, ona hâlâ etki eden, Horace'dan söz açarken bazan konuştuğu kimseyi içinden gördüğü, herbiri sekiz ayak yüksekliğinde, iki ayna idi. Cümleleri bir taşralıya göre pek öyle uzun değildi. Bir soruya yerli yerinde karşılık verdiğinde, ürkek ve cana yakın

259

çekingenliği, parlıtısını bir kat daha arttıran, güzel gözleri vardı. Hoş karşılandı. Bu biçim sınav ciddî sofraya havasına bir parça ilgi katıyordu. Marki iyice terletmesi için Julien'in yanındaki bir işaretle kışkırttı. İçinden: «Birşey bilmesi mümkün mü!» diye düşünüyordu.

Julien yeni yeni düşünceler ortaya atarak karşılık verdi ve nükteli değil, Paris'te konuşulan dili bilmeyen için nükteli konuşmak olmaz, ama yersiz ve hoş olmayan şekilde ortaya atılmış yeni yeni düşünceler saçmak uğruna sıkılganlığından oldukça sıyrıldı ve lâtinceyi iyice bildiği görüldü.

Julien'in karşısındaki, her nasılda, Lâtince bilen, bir Aca-dedie des Inscriptions üyesi idi (58); Julien'in sağlam bir ümanist olduğunu gördü, artık delikanlının yüzünü kara çıkarmak tehlikesini atlattı, derken onu zor duruma düşürmenin yolunu aradı doğrusu. Tartışmanın kızgınlığı ile Julien, en sonunda yemek odasının dayalı döşeli oluşunu unuttu, lâtin şairler hakkında karşısındakinin hiçbir yerde okumamış olduğu düşünceler ortaya atmağa kalktı. Adam namuslu olduğundan ötürü tutup bu düşüncelerinden dolayı genç yazıcıyı tebrik etti. Bereket versin ki, Horace'm zengin mi yoksa yoksul mu olduğu konusunda bir tartışma koptu: Moliere ve La Fontaine'in dostu, Chapelle gibi, hoş, zevk peşinde koşan ve kaygusuz, keyfince

beyitler düzen bir adam mı; yoksa lord Byron'u suçlayan, Southy gibi, boyuna saraya girip çıkan ve kralın, doğum günü adma şiirler donatan aylıklı zavallı bir ozan mı diye tartışma koptu. Auguste ve IV. Georges zamanındaki toplum durumundan söz açıldı (59); aristokrasi iki dönemde de mutlak kudret idi; ama Roma'da, topu topu basit bir şövalye olan Mecene tarafından iktidarı elden gitmiş görünüyordu (60); İngiltere'de ise, IV. Georges'u âdeta bir Venedik dukası durumuna indirmişti. Bu tartışma markiyi can sıkıntısının kendisini daha yemeğin başlangıcında içine düşürdüğü miskinlikten çıkarır gibi oldu.

Julien, ilk olarak söylendiğini işittiği Southey, lord Byron, IV. Georges gibi, bütün çağdaş adlardan doğrusu hiçbir şey anlamıyordu. Ama Roma'da olup biten, Horace'm, Martial'in (61), Tacite'in, daha nicesinin eserlerinden çıkarılabilecek olayların her ağıza almışında, söz götürmezcesine bilgili bir insan olduğu kimsenin gözünden kaçmadı. Julien bu yüce

260

din adamı ile yaptığı ünlü tartışmada, Besançon piskoposundan öğrenmiş olduğu bir yığın düşünceyi hiç tereddütsüz ortaya döktü; hani bunlarda az hoş gitmiş düşünceler olmadılar.

Ozanlardan söz açma tavsayınca, kocasını eğlendiren* herkese hayran olmadığı bir kanun sayan markiz, sonunda, Julien'e bakmak tenezzülünde bulundu. Yanındaki Akademi üyesi markize: «Bu genç rahibin garip hareketlerinin altında belki bilgili bir insan gizlidir» dedi. Ve Julien bu sözlerin bir bölümünü işitti. Bütün uluorta cümleler ev sahibesinin mizacına oldukça uygun düşüyordu; Julien hakkındaki bu yargıyı kabul etti. Akademi üyesini yemeğe çağırılmış olduğundan ağız kulaklarına vardı. «B.de La Mole'ü oy alıyor» diye düşünüyordu.

BÖLÜM III

İLK ADIMLAR

Pırıl pırıl ışıklarla ve binlerce insanla dolu bu vadi gözlerimi kamaştırıyor. Biri bile beni tanımıyor, hepsi benden üstün. Aklım başımdan gidiyor.

Poemi dell'av. REINA.

Ertesi sabah erken erken, Julien kitaplıkta mektupları yazıp çizerken, kitapların arkasına çok ustaca gizlenmiş, küçük bir odalar arası kapıdan içeri Bn. Mathilde girdi. Julien bu buluşa hayran ola dursun, Bn. Mathilde delikanlıya burada tesadüf ettiğinden iyice şaşırılmış ve hemen hemen canı sıkılmış gibi görünüyordu. Julien onda ince örülü saçlarından ötürü, sert, haşin ve âdeta erkekçe hal gördü. Bn. Mathilde'in bulunmadığı sıralarda babasının kitaplığından kitaplar sızdırma illeti vardı. Julien'in burada bulunuşu bu sabahki ziyaretini boşa çıkarıyordu. Voltaire'in La Princesse de Babylona adlı, düpedüz monarşik ve dinsel bir öğrenime bi-

261

çilmiş kaftan gibi gelen, Sacre-Coeur şaheseri sayılacak eserini aşırmağa geldiğini düşündükçe, iyice kızdı. Onaltı yaşında olmasına rağmen, bu zavallı kızın, bir romana ilgi besleyebilmek için nükte dikenine ihtiyacı vardı.

Kont Norbert saat üç sıralarında kitaplıkta görüldü; akşama politikadan söz açabilmek için, bir gazete karıştırmağa gelmişti, varlığını bile unuttuğu Julien'i görünce, ağız kulaklarına vardı. Ona karşı iyi davrandı; ata binmeği teklif etti.

— Babam bize yemeğe kadar izin veriyor.

Julien bu bize sözünü anladı ve onu hoş buldu. Julien:

— Aman, bay le kont, dedi, seksen ayak yüksekliğindeki bir ağacı kesmek; yontmak ve ondan keresteler çıkarmak söz konusu olsaydı, açık açık konuşabilirim, bu işin bal gibi altından çıkabilirim; ama ata binmek, bu ömrümde ya altı kere başıma geldi ya gelmedi.

Norbert:

— tyi ya, bu da yedinci olur, diye karşılık verdi.

İşin aslına bakılırsa, Julien, •*• kralının Verrieres'e girişini hatırlatıyor ve ata ustaca bindiğine inanıyordu. Fakat, Boulogne ormanından dönerlerken, Bac sokağının tam ortalık yerinde, bir arabadan birden kaçmayım derken, hop düştü, düştü de üstü başı çamur içinde kaldı. Bereket iki kat elbisesi vardı. Yemekte, kendisiyle konuşmak isteyen marki, gezintisinin nasıl davrandı.

Julien:

— Bay le kont bana çok iyi davranıyorlar, dedi, teşekkür ederim, bu ilginin bütün değerini anlıyorum. En uysal ve en güzel atı hazırlamak lütfunda bulundular bana; fakat nihayet ata bağlayamazlardı ya beni, işte, bu tedbirlerdeki kusurdan, köprünün yanındaki o pek güzel sokağın tam ortasında, yere yuvarlandım.

Bn. Mathilde bir kahkahayı gizlemeğe boşuna uğraştı, sonra saygısız saygısız açıklamalar istedi. Julien pek sade bir şekilde işin içinden çıktı; sezmeden saygi kazandı.

Marki Akamedi üyesine dönüp:

— Bu küçük rahibe pek güveniyorum, dedi; bu gibi bir durumda basit bir taşralı bunu mu yapar! Hiç görülmemiş ve belki deme hiç görülmeyecek şey; kalkmış bir de başına geleni kadınlar önünde anlatıyor!

262

Julien talihsizliği üzerinde dinleyicileri öyle kendi hava-larmca avucunun içine aldı ki, yemeğin sonuna doğru, genel konuşma bir başka şekle dökülünce, Bn. Mathilde kardeşine acı olayın püf noktaları üzerine sorular soruyordu. Soruları uzayıp giderken, bakışları ile birkaç kez karşılaşan Julien, kendisine soru sorulmadığı halde, açıktan açığa karşılık vermeği göze aldı ve en sonu üçü de, bir ormanın kuytu köşesinde karşılaşan aynı köyün üç delikanlısı gibi katıldılar gülmekten.

Ertesi gün, Julien iki din dersinde hazır bulundu, derken konağa dönüp bir yirmi kadar mektup yazdı. Kitaplıkta, iki dirhem bir çekirdek giyinmiş bir delikanlıyı, yanı başına yerleşmiş buldu, gel gör ki delikanlının halinden meymenetsizlik ve yüzünde de kıskançlık vardı.

Marki içeri girdi, sert bir sesle yeni gelene:

— Bay Tanbeau, sizin ne işiniz var burada? dedi. Delikanlı hafiften gülümseyerek:

— Sanıyordum ki..., diye karşılık verdi.

— Yok efendi, sanmıyorsunuz. Bir deneme bu, ama kötü. Genç Tanbeau kızgın ayağa kalktı ve çıkıp gitti. Bu,

Bn.de La Mole'ün dostu bir Akademi üyesinin yeğeni idi, edebiyatçı olmağı tasarlıyordu. Akademi üyesi markinin bu yazıcı diye alacağına teminatını elde etmişti. Ayrı bir odada çalışan Tanbeau, Julien'in gözde olduğunu sezer sezmez kalkmış, odayı bölüşmek istemiş, gelip sabah sabah yazı takımını kitaplığa yerleştirmişti.

Saat dörde doğru, Julien, biraz tereddütten sonra, kont Norbert'in yanına gitmeği göze aldı. Beriki ata binmeğe hazırlanıyordu, çok kibar olduğundan, güç duruma düşmüştü.

Julien'e:

— Galiba, dedi, yakında binicilik dersine gideceksiniz, birkaç hafta sonra da, sizinle ata bitmekten memnun olacağım.

— Bana yaptığınız iyilikler için size teşekkür etmek şerefine nail olmak istiyordum.

Julien pek ciddî bir tavırla:

— İnanın, bayım, diye devam etti, size neler borçlu olduğumu anlıyorum. Zaten atınız dünkü beceriksizliğim yü-

263

zünden yaralanmadıysa, şimdi başı boşsa, bu sabah ona binmeği arzu ediyordum.

— Vallahi, azizim Sorel, günâyı boynunuza. Düşünün ki ihtiyatın gerektirdiği olanca öğütleri verdim size; saat besbelli dörde geliyor, kaybedilecek zamanımız yok.

Bir yol ata binince Julien, genç konta:

— Ne yapmalı düşmemek için? diye sordu. Norbert katıla katıla gülererek:

— Birçok şey, diye karşılık verdi; söz gelişi, vücudu geri tutmak.

Julien atı açık eşkin sürdü. XVI. Louis alanına geldiler. Norbert:

— Ah! yılmaz delikanlı, dedi, burada bir yığın araba var, hem hepsi de sakar kimseler tarafından sürülmekte! Bir kere yere düştünüz mü, arabaları geçerler üzerinizden; hop diye durdurmak için öyle dizginlere asılıp atlarının ağızını berelemek tehlikesini göze almazlar.

Norbert Julien'e yirmi kez ha düştü, ha düşecek diye baktı; ama gezinti kazasız belâsız bitti sonunda. Konağa girerlerken, genç kont kızkardeşine dedi ki:

— Size cesur bir atlıyı takdim ederim.

Yemekte, babasına, masanın bir ucundan öte ucuna seslenerek, Julien'in cesurluğunu göklere çıkardı; ata biniş şeklinde övülebilert bütün şey bu idi. Genç kont sabahleyin atları avluda tedavi eden seyislerin kendi aralarında onu alaya almak için Julien'in düşüşünü bahane ettiklerini işitmişti.

Julien, olanca iyiliğine rağmen bu ailede kendini gerçekten yalnız buluyordu. Bütün görenekleri ona garip geliyor, hepsinde de hata işliyordu. Bilgisizlik ve görgüsüzlükten ileri gelen kusurları oda uşaklarının eğlencesi oluyordu.

Rahip Pirard köy papazlığına dönmüştü. «Julien zayıf bir kamışsa, mahvolsun; yok eğer yürekli bir adamsa, tek basma işin içinden çıksın bakalım» diye düşünüyordu.

264

r

BÖLÜM IV DE LA MOLE KONAĞI

Ne işi varmış sanki orada! hoşlanıyor mu? hoşla gittiğini mi sanıyor?
RONSARD.

De La Mole konağının kibar salonunda, herşey nasıl Ju-lien'e garip geliyorsa, bu soluk yüzlü ve karalar giymiş delikanlı da, kendisine bakmak lûtfunda bulunan insanlara öyle garip geliyordu. Bn.de La Mole kocasına bazı kişileri yemeğe çağırdıkları akşamları delikanlıyı kendi havasına bırakmağı teklif etti.

Marki:

— Denemeyi sonuna kadar götürmek istiyorum, karşılığını verdi. Rahip Pirard yanımıza aldığımız insanların öz-verliğini kırmakla hata işlediğimizi söylüyor. Kişi yalnız dayanıklı olan şeye dayanabilir, şu, bu. Bu çocukcağızın tek kusuru buraya yabancı olmasından ileri geliyor, zaten bir sağır - dilsiz.

Julien içinden: »Kendimi gösterebilmem için, diyordu, bu salona geldiklerini gördüğüm kimselerin adlarını yazmalı da ne biçim insan oldukları hakkında bir not almalıyım.»'

Markinin aklına esmiştir de onu himayesine almıştır di-yerekten, doğrusu tesadüfen sağında solunda dönüp duran, evin dostlarından beş altısını ilk başa yazdı. Bunlar hemen hemen anlamsız, zavallı kişilerdi; ama aristokrat salonlarında bugün rastgelinen bu gibi insanlar toplumunun iyiliğine bakarak şunu da söylemek gerekir ki bunlar, herkese karşı aynı şekilde anlamsız görünmezler. İçlerinden biri marki tarafından hakarete uğramağa boyun eğer de, Bn.de La Mole tarafından kendisine söylenmiş ağır bir söze isyan bayrağını çeker.

Ev sahiplerinin yaratılışının özünde aşırı bir gurur ve aşırı bir can sıkıntısı vardı; bu can sıkıntısından kurtulmak, gerçek dostlardan medet umabilmek için pek alışmışlardı sa-

r

265

ğa sola çatmağa. Fakat, yağmur günleri bir yana bırakılırsa, nadir olan, korkunç can sıkıntısı zamanları da bir yana bırakılırsa, insan onları hep alabildiğine kibar bulurdu.

Julien'e pek babacanca bir dostluk gösteren beş altı dalkavuk da La Mole konağını boş bırakmış olsalardı, markiz çoğu zaman korkunç yalnızlık içine düşmüş olurdu; zaten, bu soy kadınların gözünde yalnızlık, müthişti: gözden düşmenin belirtisidir.

Marki karısına karşı dürüst idi; salonunun yeter derecede insanla dolu olmasına önem verirdi; bu kimseleri öyle senato üyelerinden seçmezdi, yeni meslektaşlarını ne dostu olarak evine gelebilecek kadar soylu, ne de gönül eğlencesi olarak kabul edilecek kadar tatlı dilli bulurdu.

Julien bu sırları ancak neden sonra sezdi. Burjuva evlerinin konuşma konusu sayılan günlük politika marki gibi insanların evlerinde ancak sıkıntı anlarında ele alınırdı.

Bugün de, şu ağırdır ki ziyafet günlerinde, daha marki salondan dışarı çıkar çıkmaz, millet hemen oradan uzaklaşırdı. Tanrı ile, rahiplerle, mevki sahibi insanlarla, saray tarafından korunmuş sanatçılarla, yerleşmiş herşeyle alay edilmediğine göre; Beranger, muhalif gazeteler, Voltaire, Rousseau, biraz açık saçık konuşmağa cevap veren herşey üzerinde iyidir diye konuşulmadığına göre; hele iki dünya bir araya gelse gene de politikadan söz edilmediğine göre, herşey hakkında bol keseden yargı verilebilirdi.

Böyle bir salon kuralını ayaklar altına alan ne yüz big liralık gelir vardı ne de bir madalya. En hafif bir özlü düşünce bir kablık gibi görünürdü. Konuşma havasındaki güzelliğe, katıksız kibarlığa, hoş görünme arzusuna rağmen, her yüzde can sıkıntısı okunurdu. Toplum görevleri gereğince oraya gelen delikanlılar, ağızdan bir düşünceyi şüpheli duruma soka-bilen bir söz kaçırmak, ya da yasak edilmiş kitabı okuduklarını söyleyivermek korkusu içinde, Rossini hakkında ve havadan sudan birkaç güzel söz söyledikten sonra susarlardı.

Julien söyleşinin hemen çoğu zaman B.de La Mole'ün sürgünde tanıdığı iki vikont ile beş kont tarafından kızıştığına dikkat etti. Bu baylar altı ile sekiz bin liralık getrle yaşayıp gidiyorlardı; dördü La Quatidienne'i, üçü de Gazette de France'ı tutuyordu. İçlerinden birinin hergün

içinde âlâ kelimesinin eksik olmadığı Saray hakkında anlatı-lacak bir fıkrası olurdu. Julien onun göğsünde beş adet nişan olduğuna dikkat etti, ötekilerde genel olarak yalnız üç nişan vardı.

Bundan başka, yan odada on uşağın hazır bulunduğu görülürdü, bütün gece her çeyrek saatte bir dondurmalar getirilir ya da çay içilirdi; bu yetmezmiş gibi, gece yarışma doğru da, bir biçim şampanyalı supe.

Julien'in bazan sonuna kadar kalmasını sağlayan sebep bu idi; zaten, yıldızlarla olağanüstü süslü bu salonun her zamanki konuşma havasının ciddî ciddî dinlenebilmesini hemen hemen anlayamıyordu. Bazan, söyledikleri şeyle kendi kendilerini alaya alıp almadıklarını göreyim diye, konuşmalara bakıyordu. «Benim ezbere bildiğim B.de Maistre, diye düşünüyordu, kat kat iyisini söylemiştir, ama gene de pek sıkıcıdır.»

Manevî zehirlenmeyi görebilecek tek insan Julien değildi. Kimileri arka arkaya dondurma yiyerek; kimileri ise gecenin kalan bütün zamanında: «de La Mole konağından geliyorum. Orada öğrendim ki Rusya neler, neler yapmış» demek zevkiyle avunup gidiyordu.

Julien, yaltakçıların birinin ağzından, Bn.de La Mole'ün yirmi yıldan fazla bir zamanlık sadakati, Restauration'dan beri ilçebaylık eden zavallı baron Le Bourguignon'u ilbaylığa yükselterek ödüllendirmesinin üzerinden daha altı ay geçmediğini öğrendi.

Bu büyük olay bütün bu bayların çabasını kamçılıyordu; daha önceden sudan nam kapabilirdi, ama şimdi hiçbir şeyden alınmadılar öyle. Hakaret, pek nadir olarak doğrudan doğruya yüze karşı yapılırdı, ama Julien sofrada, marki ile markiz arasında, yanlarına yerleşip oturmuş olanlar hakkında kısa, öldürücü çekiştirmelerin yapıldığını çoktan sezmişti. Bu gibi soylu kişiler kralın arabalarına binen insanların soyundan gelmeyen herkese karşı duydukları o içten hakareti gizleyemezlerdi. Julien Haçlı kelimesinin yüzlerine, saygı ile karışık derin ciddiyet havasını veren biricik kelime olduğunu anladı. Her zamanki saygıda hep bir hoş görünme durumu vardı.

Bu ihtişam ve bu can sıkıntısı arasında, Julien B.de La
267

Mole'den başka hiçbir kimse ile ilgilenmiyordu; bir gün bu zavallı Le Bourguignon'un yükselmesi için hiçbir şey yapmadığını söylediğini zevkle işitti. Markizin hoşuna gitsin diye söylenmiş bir sözdü bu: Julien gerçeği rahip Pirard'dan öğreniyordu.

Rahibin Julien'le birlikte, markinin kitaplığında, şu bitip tükenmek bilmeyen Frilair dâvası üzerinde çalıştığı bir gün:

— Bayım, dedi Julien birden, Bn.la markiz ile her gün yemek yemek, görevlerimden biri midir, yoksa bana gösterilen bir iltifat mıdır bu?

Şaşırın rahip:

— Bulunmaz bir şereftir bu! diye bağırdı. Onbeş yıldır, kapılarını durmadan aşındıran, Akademi üyesi B.N... bile, yeğeni B. Tanbeau için hiçbir zaman böylesini elde edemedi.

— Bu benim için, işimin en güç tarafı, bayım. P,apaz okulunda bile daha az sıkılıyordum. Eve gelip giden insanların konuşmasına alışmış olması gerektiği halde, Bn.de La Mole'ün bile bazan esnediğini görüyorum. Korkuyorum uyu-yuvermekten. Allah rızası için bana, kırk kuruşa kuytu bir handa yemek yemeğe gitme müsaadesini aliver in.

Gerçekten sonradan görme rahip, bir asilzade ile yemekte bulunma şerefine, pek düşkündür. Bu duyguyu Julien'e aşılamağa çalışırken, hafiften bir gürültü ikisinin de başlarını arkaya döndürttü. Julien kendilerini dinleyen Bn.de La Mole'ü gördü. Kızardı. Kızcağız bir kitap almağa gelmiş ve olanı biteni duymuştu; Julien'e karşı bir takdir duydu. «Bu delikanlı, diye düşündü, bu bunak rahip gibi öyle boyun eğmek için yaratılmamış. Allah'ım! ne çirkin şey.»

Yemekte, Julien Bn.de La Mole'e bakmağa cesaret edemiyordu ama genç kız, kendisine söz söyleme inceliğini gösterdi. O gün bir yığın insan bekleniyordu, kızcağız bizimkinin de bulunmasını rica etti. Paris'li genç kızlar belli yaşı aşmış kimselerden, hele gelişi güzel de giyindiler mi hiç hoşlanmazlar. Julien B.le Bourguignon'un salonda kalan meslektaşlarının Bn.de La Mole'ün alaylarının toptan saldırısına uğramış olduklarını görmek için pek öyle uyanıklığa ihtiyaç duymadı. O gün, ister gerçekten ve isterse yalan yere, evin kızı can sıkıcı kimselere insafsızca davrandı.

268

Ban de La Mole hemen her akşam markizin yüksek arkalıklı koltuğu arkasında toplanan küçük bir grubun ortasında bulunuyordu. Burada, marki de Croisenois, kont de Caylus, vikont de Luz ile, Norbert'in ya da kızkardeşinin dostlarından iki üç genç subay bulunurdu. Bu baylar geniş bir mavi kanepeye oturlardı. Kanepenin ucunda, hayat ışığı saçan Ma-thilde'in oturduğu yere bitişik yerde, Julien oldukça, alçalarak bir hasır iskemleye sessiz yerleşirdi. Bu güzelim yer bütün dalkavuklar tarafından kıskanılırdı; Norbert burada babasının genç yazıcısını, ya doğrudan doğruya söz açarak ya da her akşam adını iki üç kere anarak ille de korurdu. O gün, Bn.de La Mole bizimkine üzerinde Besançon kalesinin bulunduğu dağın ne yükseklikte olabileceğini sordu. Julien bu dağın Montmarte'dan yüksek mi yoksa alçak mı olduğunu bile

söyleyemedi. Bu küçük grupta söylenen şeye çoğu zaman gönülden taşan kahkahalarla gülüyordu; fakat böyle şeyler uydurmağa hiç kabiliyeti olmadığını anlıyordu. Bu anladığı, ama konuşamadığı bir yabancı dil gibiydi.

Mathilde'in dostları o gün bu büyük salona gelen kişilere boyuna cephe alıyorlardı. Daha iyi tanıdıkları için, ilk topun ağzına aile dostları geldi. Juiien'in nasıl dikkat kesildiği tasarlanabilir; herşey, konuların girdi çıktığı ve bunları alaya alma şekli onu ilgilendiriyordu.

Mathilde:

— Ah! bakın B. Descoulis, dedi, perukası filân da yok artık; dehası sayesinde mi yoksa ilbaylığa yükselmek istiyordu? Derin düşüncelerle dolu olduğunu söylediği şu dazlak başını teşhir ediyor.

Marki de Croisenois:

— Bütün dünyayı bilen bir adamdır bu, diye söze karıştı; kardinal amcamın evine de gelir. Dostlarından herbiri yanında, yıllar yılı yalan çevirmeği bilir, iki üç dostu da vardır üstelik. Dostluğu yaşatmasını bilir, hüneridir bu onun. Gördüğünüz haliyle bile yaz demez, kış demez, dostlarından birinin daha sabahın yedisinde damlar kapısına.

Bazı bazı darılır, dargınlığını bildirmek için tutup yedi sekiz mektup yazar. Sonra gene barışır, dostluk gösterilerini ortaya sermek üzere yedi sekiz mektup daha donatır. İçinden geçeni hiç saklamayan namuslu insanın o mert ve samimî

269

tavrını takmarak, en büyük hünerini gösterir. Bu hile, ancak isteyecek birşeye ihtiyacı olduğu zamanda yapılır. Amcamın yanında çalışan piskopos muavinlerinden biri Restauration-dan beri B. Descoulis'nin hayat hikâyesini anlatırken bal damlar ağzından. Getiririz size onu. Kont de Caylus:

— Yok daha neler! ben inanmam bu söylentilere; küçük insanlar arasındaki meslek kıskançlığıdır bu, diye yumurtlardı.

Marki: — B. Descoulis'nin adı tarihe geçecek, diye devam etti; rahip Pradt ve B.de Talleyrand'la Pozo di Borgo ile birlikte Restauration'u kurmuş.

Norbert:

— Bu adamın eline milyonlar geçti, dedi, buraya gelip babamın, hele çoğu zaman kırıcı alayarma nasıl katlandığını bir türlü anlamıyorum. Daha geçen gün babam, masanın bir ucundan ona: «Azizim Descoulis, dostlarınıza kaç kere ihanet ettiniz bakalım?» diye bağırıyordu.

Bn.de La Mole:

— Ama ihanet ettiği doğru mu? diye sordu. Kim ihane,t •etmemiştir ki?

Kont de Caylus Norbert'e:

— Vay! dedi, şu ünlü liberal, B. Sainclair de sizde mi (62); ne işi varmış keratanın burada? Ona yaklaşmalı, ko-nuşturmalıyım onu; çok hoş sohbetmiş deniyor.

B.de Croisenois:

— Fakat annen onu nasıl karşılar? diye sordu. Öyle garip, öyle hoş, öyle bağımsız düşünceleri varmış ki...

Bn.de La Mole:

— Bakın, dedi, bakın şu dünyaya metelik vermeyen adam nasıl da yerlere kadar eğilerek B. Descoulis'yi selâmlıyor, nasıl da elini tutuyor. O eli dudaklarına götürecek sandım âdeta.

B.de Croisenois:

— Descolis'nin iktidar adamları ile arası sanmadığımızdan daha iyi olmalı, dedi.

Norbert:

— Sainclair Akademiye girmek için geliyor burada de-

270

di; bakın Croisenois, baron L...'yi nasıl selâmlıyor. B.de Luz:

— Yere diz çökmekten daha adî hareket, dedi. Norbert:

— Azizim Sorel, dedi, siz ki zekî insansınız, ama dağdan geliyorsunuz, bu büyük şair gibi, karşınıza Tanrı baba bile çıksa gene böyle selâm vermemeğe bakın.

Bn.de La Mole, yeni gelenin adını söyleyen uşağın sesini hafifçe taklit ederek:

— Ah! işte gerçekten zekî adam, B.le baron Bâton (63),. dedi.

B.de Caylus:

— Bana kalırsa adamlarınız bile onu alaya alıyorlar. Ne ad, baron Bâton! dedi.

Mathilde yeniden:

— Bize geçen gün: «Ne önemi varmış adın?» diyordu, dedi. İlk söylenilmiş dük de Bouillon adını (64) bir düşünün hele: bana kalırsa bu, düpedüz, halktaki az alışkanlıktan ileri geliyor. !'• >; " ?î

Julien kanepenin yanından uzaklaştı. Bir nükteye gülmek için, hafif yollu bir alayın tatlı inceliklerine karşı az uyanık olduğundan, nüktenin mantık üzerine kurulmuş olmasını istiyordu. Bu gençlerin konuşmalarında, sadece, hep birden saçmalama havası görüyor, bundan gocunuyordu. Taşralı ya da İngiliz çekingenliği kıskançlığa kadar varıyordu, ama yanılıyordu doğrusu.

İçinden: «Albayına bir yirmi satırlık mektup yazmak için üç müsvette yaptığını gördüğüm kont Norbert, diye düşünüyordu, eğer hayatında B. Sainclair'inkiler gibi bir sahife yazı yazsaydı ne mutlu olurdu.»

Az önemli kişiliği olduğu için Julien, kimsenin gözüne batmadan birçok gurubu sıra sıra dolaştı; baron Bâton'u uzaktan uzağa izliyor ve adamcağızı dinlemek istiyordu. Bu zekî adamın kaygulu hali vardı ve Julien onun ancak üç dört iğneleyici söz söyledikten sonra biraz kendine geldiğini gördü. Julien'e öyle geldi ki bu gibi zekânın açıklığa ihtiyacı vardır.

Baron söz söyleyemiyordu; kendini göstermek için her biri altı satırlık hiç değilse dört cümlelik savurmaliydi.

— Bu adamlar cevher yumurtluyor, gevezelik etmiyor, diyordu.

Döndü ve kont Chalvet'den söz edildiğini işitince zevkten kıpkırmızı kesildi. Bu çağın en anlayışlı adamıdır. Julien Memorial de Saimte-Helene'de Napoleon tarafından yazılmış tarih parçalarında adına sık sık rastlamıştı. Kont Chalvet konuşurken kesik kesik söz söylüyordu; düşünceleri açık, doğru canlı, derindi. Bir konudan söz açtı mı, tartışmanın o saat bir adım ilerlediği görülürdü. Ortaya belgeler koyardı, onu dinlemek zevkti. Zaten, politika konusunda, hayasız insandı.

Göğsünde üç nişan taşıyan, üstelik düpedüz alaya aldığı bir adama:

— Ben bağımsızım, diyordu. Altı hafta önceki düşüncemi bugün de güdmemi acaba ne demeğe isterler? Öyle olsaydı, kölesi olurum düşüncemin.

Çevresini saran dört ciddî genç, şimdi yüzlerini buruşturdular; bu gibi baylar alaylı havadan hoşlanmazlar. Kont pek ileri gittiğini anladı. Bereket ki, namus yolunda Tartufe sayılan B. Balland'ı gördü. Kont cenapları onunla konuşmağa başladı: yaklaşıldı, zavallı Balland'm alaya kurban gideceği anlaşıldı. Korkunç denecek kadar çirkin olmasına rağmen, ahlâklı ve erdemli görünerek, kibar âlemine o anlatılması güç olan ilk adımlarını attıktan sonra, B. Balland pek zengin bir kadınla evlenmiş, bu kadın ölmüş; derken kibarlar âleminde hiç görülmeyen, alabildiğine varlıklı bir ikinci hatunla dünya evine girmişti. Altmış bin liralık gelirle olanca alçaklığa göğüs germiştir, onun da çanak yalayıcıları vardır. Kont Chalvet ona bütün bunlardan ama insafsızca söç açtı. Az sonra otuz küçük bir çember kuruldu yanı yörelerinde. Herkes, hatâ çağın umudu, ciddî delikanlılar bile gülümsü-yordu.

Julien: «Acaba neden B.de La Mole'ün evine geliyor, burada herkesin doğrusu eğlencesi oluyor?» diye düşündü. Bunu öğrenmek için, rahip Pirard'a sokuldu.

B. Balland kalkıp gitti.

Norbert:

— Hele şükür! dedi, işte babamın casuslarından biri de •çekip gitti; kala kala geriye küçük topal Napier kalıyor.

«Acaba bilmecenin çözümü bu mu? diye düşündü Julien. Ama, böyle olduğu halde, marki niçin B. Balland'ı evine kabul ediyor?»

Somurtkan rakip Pirard uşakların gelenlerin adlarını bağırmalarını işittiğinde, salonun bir köşesinde yüzünü buruşturuyordu.

— Burası demek bir mağara, diyordu Basile gibi, hep kokuşmuş insanların geldiklerini görüyorum.

Somurtkan rahip yüksek sosyetenin can damarı sayılan şeyi bilmiyordu işte. Fakat, yalnız her partiye iş görme gibi son derece kurnaz istekleri, ya da rezilce yoldan mal-mülk edinmeleri sayesinde salonlara giren bu adamlar hakkında, jansenist arkadaşları tarafından pek sağlam bilgiler edinmişti. O akşam, birkaç dakika, Julien'in İsrarlı sorularına olanca gönül coşkunluğu ile karşılık verdi, herkesten söz açmanın hep kötü olduğunu, günah işlediğini düşünerek, herşeyi kısa kesti. Sinirli olduğundan, jansenist olduğundan, hıristiyan merhametinin kendi işi olduğuna inandığından, toplum içindeki hayatı bir savaş demekti.

Julien gene kanepeye sokulurken, Bn.de La Mole:

— Şu rahip Pirard'da da ne yüz varmış! diyordu Julien kendini kızgın buldu, ama kızın ne de olsa hakkı

vardı. B. Pirard salonun doğrusu en namuslu insanı idi, ama, vicdanmdaki huzursuzluktan gerilen sivilceli yüzü, şu an kendisini nefret edilecek duruma sokuyordu. ((Artık gelin de yüz çizgilerine güvenin bakalım», diye düşündü Julien; işte rahip Pirard'ın en meymenetsiz olduğu zaman, duyarlığından Ötürü en ufak olayı büyüttüğü zamandır; oysa, herkesçe casus diye bilinen şu Napier'in yüzünde, duru ve rahat bir huzur okunur. Rahip Pirard'ın kendi partisine gene de aşırı yardımları olmuştur, bir uşak tutmuş, üstüne başına çeki düzen vermiştir iyice.

Julien salonda garip birşeye dikkat etti: bütün gözlerin kapıya çevrildiği ve hemen hemen herkesin sustuğu bir andı. Uşak seçimle yüzünden bir yığın kişinin ilgisini kendi üzerinde toplayan gözde baron de Tolly'nin geldiğini bildiriyordu. Julien ilerledi ve onu iyice gördü. Baron bir seçim kurumu başkanı idi: partilerden birinin oylarını taşıyan o küçük dört köşe kâğıtları ortadan yok etmek gibi parlak bir fikir

•&T&

bulmuştu. Fakat, iş anlaşılmasın diye, bu kâğıtların yerinde kendisinin hoşuna giden bir ad bulunan başka kâğıtlar yerleştirmişti. Bu su katılmamış hile baron de Tolly'ye yaranmağa can atan birkaç seçmen tarafından anlaşılmaş oldu. Gönlü gani adamın yüzü bu büyük olayın etkisinden hâlâ sapsarı idi. Kötü düşünceli kimseler zindan sözünü dillerine dolamışlardı. B.de La Mole onu soğuk karşıladı. Kont Chalvet:

— Bizden bu kadar ayrılırsa, gidip B. Comte'u bulmak için ayrılır, dedi ve gülümsedi.

Susan birkaç büyük beyzadenin, o akşam, B.de La Mo-le'ün (kendisinden bir bakan olarak söz açılıyordu) salonuna birbiri peşinden sökün eden, çoğu namussuz, ama, topu da cin gibi zekî, zarif bir takım insanların ortasında, küçük Tanbeau ilk silâhlarını hazırlıyordu. Görünüş bakımından ince değilse de, görüleceği üzere, bu eksikliği sözlerindeki kudretle ortadan kaldırıyor.

Julien'in onun gurubuna sokulduğu anda:

— Bu adamı ne diye on yıl tıkmamalı sanki içeri? diyordu; yılanları en kuytu bir köşede çürütmeli; onları gölgede öldürtmeğe çalışmalı, yoksa zehirleri havaya dağılır da daha tehlikeli olur. Onu bin altın para cezasına çarptırmak neye yarar? Yoksulmuş, varsın yoksul olsun, daha iyi ya; ama partisi onun adına bu parayı öder. Beş yüz frank para cezası ile on yıl hapis gerek. Meslektaşının sert konuşmasına ve yarım yarım davranışlarına içi giden Julien:

— Aman Allah! sözü edilen canavar kim ola? diye düşündü.

Bu anda Akademi üyesinin o biricik yeğeninin küçük ve çekik yüzü çirkindi. Julien çok geçmeden çağın en ünlü ozanından söz açıldığını anladı.

Julien yarı işitilir sesle:

— Ah, canavar! diye bağırdı ve gözlerine merhamet yağlan boşandı. Ah, küçük alçak! diye düşündü, ben bu sözlerin alırım senden acısını.

Ama ne de olsa, diye düşündü, markinin başkanlarından biri olduğu partinin top çocukları! Ve çekiştirdiği bu ünlü

F: 18

adam, şayet, B.de Nerval'in o pis hükümetine demek istemiyorum, ama birbiri arkasından geldiklerini gördüğümüz şu oldukça namuslu bakanlardan birine kendini satmış olsaydı, az mı nişan alırdı, dolgun paralı hafif iş mi bulamazdı sanki?

Rahip pirard Julien'e uzaktan işaret etti; B.de da Mole kendisine bir söz söylüyordu. Fakat, o anda, gözler öne eğik, bir piskoposun yanıp yakınmalarını dinleyen Julien, en sonu serbest kalıp ta, dostunun yanma vardığında onu, şu çekilmez küçük Tanbeau'nun saldırısına uğramış buldu. Bu küçük canavar Julien'in başarısının sebebi olduğundan dolayı rahipten nefret ediyordu ama gelip gene de dalkavuklukta bulunuyordu.

Bu pis moruğu ölüm ne zaman elimizden alacak? Küçük edebiyatçı bu sözlerle, Kutsal Kitap havasında bir güçle, şimdi saygıdeğer lord Holland'dan söz açıyordu (65). Hüneri yaşayan insanların hayat hikâyesini A'dan Z'ye kadar bilmesi idi, yeni İngiltere kiralının etkisi altında kalabilen bütün kişilerin şöyle bir çırpıda çizmişti tablosunu.

Rahip Pirard bitişik bir salona geçti; Julien de onu izledi:

— Marki edebiyatçılık taslayan insanları sevmez, haber veriyorum size; tek kızdığı şey budur. Lâtinceyi, Yunancayı, eğer altından kalkabilirseniz, Mısırlıların, İranlıların, daha nicesinin tarihini bilin, sizi bir bilgin diye karşılar ve korur. Ama Fransızca bir yazı, hele ağır ve toplumsal

durumunuzun üstündeki konularda yazılar yazmağa kalkmayın sakm, size edebiyatçı taslağı der, takar kancayı. Nasıl oluyor da, büyük bir beyzadenin konağında oturduğunuz halde, dük de Cas-tries'nin d'Alembert'le Rousseau hakkında: «Herşey üzerine fikir yürütebiliyorlar ama, bir metelikleri yok» dediğini bilmiyorsunuz?

Burada da herşey, diye düşündü Julien, papaz okulunda olduğu gibi oluyordur! Hemen hemen tumturaklı sekiz on sahife yazı yazmıştı: bu dediğine göre, kendisini adam eden ihtiyar alay cerrahbaşınm bir biçim tarihsel övgüsü idi. Ve bu deftercik, Julien'in dediğine göre, hep kilitliydi. Odasına çıktı, elyazısını yaktı ve gene salona döndü. Kibar namussuzlar gitmiş, kala kala nişan sahibi kimseler kalmıştı.

Uşakların gelip yeni baştan donattıkları sofranın başında, pek soylu, pek dini bütün, pek seçkin, otuz ile otuzbeş

275

yaşları arasında yedi sekiz kadın bulunuyordu. Parlak bayan mareşal de Fervaques geç gelişinden ötürü özürler dileye di-leye girdi içeri. Saat artık gece yarısını geçmişti; gidip markizin yanında yer aldı. Julien büsbütün heyecanlandı; kadında Bn.de Renal'in gözleri ve bakışı vardı.

Bn.de La Mole'ün topluluğu hâlâ kalabalıktı. Kızcağız dostlariyle birlikte zavallı kont de Thaler'le alay etmekle uğraşıyordu. Bu adam halkla savaş etsin diye kırallara ödünç para vere vere sağladığı servetlerle ün salmış, o gözde Yahudi'nin biricik oğlu idi. Yahudi oğluna ayda yüz bin liralık bir servetle ve ne yazık ki, pek tanınmış bir ad bırakarak ölüp gitmişti! Bu garip duruma varisten sadelik, ya da son derece irade gücü istiyordu.

Ne yazık ki kont, dalkavukları tarafından kendisine fısıldanan bir yığın iddia sahibi şöyle böyle bir insandı olup olacağı.

B.de Caylus'un dediğine bakılırsa ona Bn.de La Mole'ü isteme gücünü aşlamışlardı (yüz bin liralık gelikle, dük olacak olan marki de Croisenois, kıza yaranmağa bakıyordu).

— Aman! azimlidir diye suçlamayın onu, diyordu.

Bu zavallı kont de Thaler'de beki en noksan taraf istemek kabiiyeti idi. Yaratılışının bu bakımdan o kırak olmağa hak kazanmıştı. Boyuna herkesin öğütünü aldığı için, hiçbir fikri sonuna kadar izlemek cesaretine sahip değildi.

Bn.de La Mole'ün dediğine göre yüzü, yalnızca ona, ölümsüz bir sevinç ilham etmeğe yeterdi. Bu kaygu ile hayal sukutunun garip bir alaşımı idi; zaman zaman yüzünde gurur belirtileri ve Fransa'nın en zengin adamının, hele şahsen pek güzel ve henüz on altısını doldurmamış olduğu zamanda takınmak zorunda kaldığı o gönül alıcı hava görülürdü. B.de Croisenois, o korkarken utangaç diyordu. Kont de Caylus, Norbert ve bıyıklı iki üç delikanlı, kendisi hiç sezmeden onunla istedikleri kadar alay ettiler ve en sonunda, saat biri çalarken şöyle uğurladılar:

Norbert ona:

— O ünlü Arap atlarınız mı bu havada sizi aşağıda kapıda bekleyen? dedi.

B.de Thaler:

— Hayır; yeni daha ucuz atlar koşturdum, diye karşılık

ZVa

verdi. Soldaki at bana beş bin frank paraya patladı, sağdaki ise ancak yüz altın; ama inanmanızı isterim ki onu sade geceleri koşuyorlar. Yürüyüşü tıpatıp ötekininkine benzediği için elbet.

Norbert'in sözü konta kendisi gibi bir insanın ata düşkün olması gerektiğini, atlarını yağmur altında bırakmasının doğru olmadığını düşündürttü. Kalkıp gitti ve bu baylar da onunla alay ede ede az sonra çıkıp gittiler.

Onların merdivende gülüşüklerini işiten Julien: «İşte, benim durumumun tam tersini de görmüş oldum! diye düşünüyordu. Yirmi altınlık gelirim yoktu ama, saatte yirmi altın gelir sağlayan, üstelik kendisiyle alay da edilen bir adamla yanyana düştüm... Böyle bir olay düşmanlığı kaldırır ortadan.

BÖLÜM V DUYGULU OLMAK VE DİNİ BÜTÜN BİR KADIN

Beylik sözlere orada o kadar alışılmıştır ki, biraz ileri bir düşüncenin bir kabalık havası vardır. Konuşurken ortaya yeni düşünceler atanın vay haline!

PAUBLAS.

Aylarca sürüp giden denemelerden sonra, evin kâhyası ona maaşlarının üç aylığını getirdiği gün Julien işte bu duruma gelmişti. B.de La Mole onu Bretagne ve Normandia'daki topraklarının yönetimine bakmakla görevlendirmişti. Julien oralara sık sık yolculuk yapıyordu.

Bundan başka, rahip Fri-lair'le olan o ünlü dâva için şöyle böyle yazışma işini de üzerine almıştı. B. Pirard kendisine gerekli bilgileri vermişti.

Markinin kendisine gelen her biçim kâğıtların kenarına karaladığı kısa kısa notlara bakıp bakıp, Julien hemen hepsi, de imzalanan mektuplar kaleme alıyordu.

Din Bilgisi Okulu'nda, öğretmenleri onun az çok ilgisizliğinden yanıp yıkılıyorlardı ama, ona en gözde öğrencilerin-

277

den biri olarak bakmaktan da kendilerini alamıyorlardı. Gönül daraltıcı yükselme tutkusunun tüm kızgınlığı ile sarıldığı çeşit çeşit çalışmalar, Julien'de, taşradan getirmiş olduğu o pırıl pırıl renkleri bir çırpıda soldurmuştu. Renginin uçukluğu genç arkadaşları sayılan öğrencilerin gözünde bir özellikti; onları Besançon'dakilerden daha az kötü, paraya daha az düşkün buluyordu; arkadaşları ise kendisini vereme yakalanmış sanıyorlardı. Marki ona bir at vermişti.

At gezintilerinde bir tesadüfle karşılaşmaktan çekinerek, Julien onlara bu denemenin doktorlarca kendisine yasak edilmiş olduğunu söylemişti. Rahip Pirard kendisini birçok jansenist topluluğuna götürmüştü. Julien şaşırılmıştı; din düşüncesi onun aklında hile ve para kazanma umudu düşüncesine bağlanmıştı iyice. Keselerini düşünmeyen bu din-sever ve ciddî adamlara hayran oldu. Birçok jansenist onu arkadaşlığa aldılar ve ona öğütlerde bulundular. Yeni bir âlem açılıyordu önünde. Jansenistler arasında altı ayak uzunluğunda, memleketinde idam cezasına çarptırılmış liberal ve dini bütün bir kont Altamira'yı tanıdı (66) Bu garip tezat, sofulukla özgürlük aşkı, delikanlıyı çekti.

Julien'in gene kontla arası soğuktu. Nor bert onun dostlarından bâzılarının alaylarına pek aşırı karşılıklar verdiğini görmüştü. Julien, bir kaç kez uygunsuz davranışlar gördüğünden, artık Bn. Mathilde'le konuşmamağa karar vermişti. Ona de La Mole konağında her zaman pek kibar davranılı-yordu; ama o kendini gene de gözden düşmüş sanıyordu. Taşralı sağduyusu bu etkiyi atasözünde, yenice eleğim hangi duvara asayım'da buluyordu.

İlk günlere bakılırsa belki daha açık göz görünüyordu, daha açıkçası Paris şehirciliğinin yarattığı ilk büyüleniş geçmişti.

Çalışmağı bırakır bırakmaz, öldürücü bir sıkıntıya düşer gibi oldu; bu yüksek sosyete ortaya çıkaran boş, ama pek ölçülü, herkesin durumuna göre inceden inceye ayrılmış kibarlığın gönül kurutucu etkisi idi. Biraz duygulu bir insan yapmacıklığı görür.

Doğrusu ya, taşrada bayağı ve az kibar bir sesle konuşulur; ama size karşılık verilirken biraz da ilgi duyulur. La

278

Mole konağında şimdiye kadar Julien'in özseverliği yaralan-mamıştı; ama çoğu zaman, gün bitiminde, eline mumunu alıp ta odasına çekilirken, ağlama isteği duyuyordu. Taşrada, kahvesine girerken başınıza bir kaza gelse, kahveci çırağı sizinle ilgilenir; ama bu kaza özseverliğe dokunan birşey yaratırsa, durumunuza içi cız eden çırak, sizi üzen kelimeyi, on kere tekrar eder. Paris'te, insan gülmek için gizlenme ihtiyacı duyar, ama siz hep bir yabancı sayılırsınız.

Julien'i gülünç duruma düşüren, bir yığın ufak tefek olayı anlatmadan geçiyoruz, o gülünç olmağa bile hak kazanmış değildi. Delice bir duygulu oluş kendisine binbir toyluk yaptırıyordu. Bütün eğlenceleri ihtiyata dayanıyordu; her gün tabanca ile ateş etme denemesi yapıyordu, en ünlü eskrimcilerin ileri öğrencilerinden biri idi. Bir an boş kalır kalmaz, eskisi gibi okumağa dalacak yerde kalkıyor, maneje gidiyor ve en huysuz atlara biniyordu. At öğretmeni ile yaptığı gezintilerde, hemen her zaman yere düşüyordu attan.

Deli deli çalışması, herşeye burnunu sokmaması, cin gibi zeki olması yüzünden marki onu uygun bulmuştu, yavaş yavaş ta ona, çözülmesi biraz güç olan bütün işlerin düzene sokma işini bırakmıştı. Büyük tutkusu kendisini bitkin bıraktığı anlarda marki, işleri ustalıkla çevirirdi; yeni yeni haberler almasını bildiğinden, borsada bol keseden oynardı. Evler satih alırdı, ormanlar satın alırdı; ama yok yere kızardı. Yüzlerce lira akıtır da birkaç yüz frank için dâva açardı. Gönlü gani zengin kişiler, giriştikleri işlerde kazançtan çok eğlence ararlar. Markinin bütün para işlerini kavrayıp açık bir düzene sokabilen bir vekilharcına ihtiyacı vardı.

Bn.de La Mole, pek ölçülü yaratılıştta olmasına rağmen, bazan Julien'le alay ediyordu. Duygulu oluşu yüzünden ortaya çıkan beklenmedik olay, kibar kadınların müthiş sinirine dokunan şeydir; duygulu oluş istenilen davranışın tam tersidir. Marki iki üç kez delikanlıdan yana çıktı: «Salonunuzda gülünçse, işinde ustadır» diye konuştu. Julien, o da, markizin gönlünden geçirdiği şeyi sezer gibi oldu. Baron de La Joumate'm gelişi haber verilir verilmez lütfedip

herşeye ilgi gösteriyordu. Bu soğuk, yüzünden hiçbir şey belli olmayan bir insandı. Kısa boyu, ince yapılı, çirkin, pek kendini beğenmiş ihsandı, zamanını Şato'da geçirir ve çoğu, hiçbir şey hakkında hiçbir söz söylemezdi. Düşünme şekli böyle idi. Bn. de La Mole onu kızma koca yapabilseydi, hayatında ilk olarak, doğrusu gün yüzü görecekti.

BÖLÜM VI

SÖYLEYİŞ BİÇİMİ

Onların yüksek görevi halkların günlük hayatındaki ufak-tefek olayları rahatça yargılamaktır. Bilgelikleri küçük sebeplerle ya da ün sesinin ötelere götürürken biçimini değiştirdiği olaylara bakarak büyük gazapları önlemektir.

GRATIUS.

Büyük burunlu oluşu yüzünden, hiçbir zaman başına belâ açmayan yeni bir gurbet yolunda Julien, pek o kadar aşın budalalıklara düşmedi. Bir gün, anî bir sağnaktan kaçarken, Saint - Honore sokağındaki bir kahveye girdiği zaman, yumuşak kumaştan yapılmış redingotlu iri kıyım bir adam, onun öfkeli bakışından hayretler içinde kalarak, kalktı, bir vakitler Besançon'da, Bn. Amanda'nın dostunun yaptığı gibi ona halli halli baktı.

Julien o ilk hakareti karşılıksız bıraktığına çoğu zaman üzüldü, bu bakışa dayanamazdı artık. Adama, ne bakıyorsun gibilerden soru sordu. Redingotlu adam ona hemen yakası açılmadık küfürler savurdu: kahvede bulunan herkes başlarına toplandı; dışardan geçenler kapı önünde duruyorlardı. Julien, bir taşra ihtiyatı olarak cebinde her zaman için tabanca taşırdı; sinirli sinirli tabancasını yokladı. Ama gene de ihtiyatlı davrandı ve usul usul adama sokulup şöyle dedi: «Bayım, adresiniz nedir? Size metelik vermem ben.»

İlle de bu yedi kelime üzerinde durması kalabalığın en sonunda gözüne çarptı.

«Hıh! tek başına dır dır eden öteki de adresini verse ya.» Redingotlu adam, bu durmadan tekrar edilen cümleyi duyunca, Julien'in yüzüne beş altı kart fırlattı. Hiçbiri Al-lah'tan yüzüne çarpmadı, tabancasını ancak kendisine saldırdığımda çıkarmağı kafasına koymuştu. Adam gitti, dönüp giderken ikide bir parmağını, ben sana gösteririm, gibilerden sallıyor ve küfürler savuruyordu.

Julien terden sucuk gibi oldu. İçinden kıza köpüre: «Beni demek bu kadar bayağı bir insan tahkir edecek ha! diyordu. İnsanı böyle yerin dibine geçiren bu duyarlılığı nasıl ortadan kaldırmalı?»

Hemen dövüşmeğe karar verebilmek istemişti. Ama bir güçlük çıkıyordu önüne. Bu koca Paris'te, nereden bir tanık bulmalı? Bir dostu bile yoktu. Bir yığın tanıdığı vardı; ama hepsi, her zaman;, altı hafta süren bir dostluktan sonra, ondan uzaklaşmışlardı. ((Geçimsizin biriyim, işte onun acısını çekiyorum şimdi böyle» diye düşünür. En sonunda aklına, kendisinden zaman zaman eskrim dersi aldığı o yaman adamı, 96. alay üsteğmenliğinden emekli Lievin'i gidip bulmak düşüncesi geldi. Julien onunla açık açık konuştu. Lievin:

— Seve seve tanığınız olabiliriz, dedi yalnız bir şartla: düşmanınızı yaralamadınız mı, hemen orada, benimle düello edeceksiniz.

Julien sevine sevine:

— Anlaşıldı, dedi.

Ve kalkıp Saint-Germain mahallesinin kuytu köşesinde, kartlarında gösterilmiş adrese bakarak B. şövalye de Beau-voisis'nin evine gittiler.

Saat sabahın yedisi idi. Ancak kapıyı çalarlarken Julien bu adamın haydi haydi bir zamanlar Roma ya da Napoli elçiliğinde çalışmış olan ve şarkıcı Geronimo'ya bir tavsiye mektubu vermiş bulunan, Bn. de Rânal'in genç akrabası olabileceğini düşündü.

Julien iri kıyım bir oda uşağına dün yüzüne fırlatıp atılan kartlardan biri ile, kendininkilerden birini vermişti.

O ve tanığı, bekletildi, hem tam üç saat; en sonu pek hoş bir odaya alındılar. Odada bebek gibi giyinmiş, uzun boylu bir delikanlı gördüler; yüz çizgileri Yunan güzelliğinin kusursuzluğunu ve duruluğunu saçıyordu. Hele, daracık başında, en güzel sarışın saçlardan bir piramit taşıyordu. Saçları öyle özenle kesilip kıvrılmıştı ki, bir tel bile ötekini geç-

281

miyordu. 96. Alay Üsteğmeni: «Yezit saçlarını kıvrırmak için, diye düşündü, bizi bekletmiş.» Alaca oda elbisesi, sabahlık pantolonu, işlemeli terliklere varıncaya kadar, herşey, tam ve son derece özenli bezenli idi. Yüzü, asîl ve boş büyük, doğ-eu ve nadir düşünceler taşıdığını gösteriyordu: sevimli, umulmadık olaydan ve şaakdan yaka silken, pek ağırbaşlı adam sayılabilirdi.

96. Alay Üsteğmenin, kartını yüzüne kabaca fırlatıp attıktan sonra, bu kadar uzun boylu bekletmenin çok aşırı bir hakaret olduğunu, kendisine bir bir anlattığı Julien, birden B.de Beauvoisis'nin yanına girdi. Kaba davranmak arzusunda idi ama, gene de nezaketi elden bırakmamak istemişti.

B.de Beauvoisis'nin davranışlarındaki tatlılıktan, hem aşırı nezaketle, hem de kendini beğenmişlikle yüksekten bakmasından, dört bir yanını dolduran şeyin o canım güzelliğinden öylesine şaşkına döndü ki, bütün kaba davranmak düşüncesini o saat unuttu. Bu dün gördüğü adam değildi. Kahvede rastlamış olduğu o kaba adamı bulacak yerde bu kadar kibar bir insanla karşılaştığından şaşkınlığı kerteye geldi ki, söyleyecek tek söz bulamadı. Yüzüne atılan kartlardan birini uzattı.

Julien'in siyah elbisesinin, saat sabahın yedisinde, kendisine pek az düşünce verdiği zarif adam:

— Benim bu kart, dedi; ama namusum hakkı için anlamadım...

Bu söz kelimeleri söyleyiş biçimi Julien'in yüreğine azıcık su serpti.

— Sizinle dövüşmeğe geldim, bayım, deyip bütün olanı biteni bir çırpıda anlattı.

B. Charles de Beauvoisis, derin derin düşündükten sonra, Julien'in siyah elbisesinin biçimini oldukça beğenmişti. Delikanlının konuşmasını dinlerken içinden: «Besbelli. Sta-ub'un elinden çıkma (67), diyordu; bu yelek pek hoş, çizmeler de güzel; fakat, öte yandan, böyle erken siyah elbise de ne oluyor!...». Şövalye de Beauvoisis içinden gene: «Kursundan daha iyi sakınmak için olacak» dedi.

Bu düşünceyi sona erdirdikten sonra, gene o katıksız nezaketi takındı, Julien'e hemen hemen kendi ayarında insan gibi davranıyordu. Söyleşi oldukça uzadı, durum nazikti;

282

ama en sonunda Julien gerçeği inkâr edemedi. Önünde gördüğü pek asil delikanlı, dün kendisini batıp çıkararak küstah herifle hiçbir benzerlik göstermiyordu.

Julien kalkıp gitmekte aşırı bir tiksinti duyuyordu, konuşma uzayıp gidiyordu. Julien'in sadece «bayım» demesine içerleyen, kendisinin adı ile anılmasını isteyen şövalye de Beauvoisis'nin çalımını inceliyordu.

Onun kibar, ama bir an bile yakasını bırakmayan o belli bir kendini beğenmişlikle karşılık ağırbaşlılığına imreniyordu. Kelimeleri söylerken dilini şaplatma gibi garip huyuna şaşırmişti...

Ama nihayet, bütün bunlarda, onunla çingar çıkarmağa en ufak sebep yoktu,

Genç diplomat pek nezaketle dövüşeceğini söylüyordu, ama bir saattir, bacaklar ayırık, eller oyluk yerlerine dayalı, dirsekler de kalkık oturmakta olan, 96. Alaydan emekli üsteğmen, dostu B. Sorel'in hiç te bir adamla, o adamın kartvizitlerini çalmışlar diye boşu boşuna bir kavga çıkaracak kimse olmadığına karar verdi.

Julien salondan pek sinirli sinirli çıkıyordu. Şövalye de Beauvoisis'nin arabasını avluda, merdiven başında bekliyordu; tesadüfen Julien, gözlerini şöyle bir kaldırdı da kendisini bir gün önce tahkir edenin arabacı olduğunu gördü.

Arabacıyı görmek, ceketinin uzun kuyruğundan çekmek, köşkünden aşağıya indirmek ve kırbacı çekip alabildiğine vurmak ancak bir anlık iş oldu. İki uşak, arkadaşlarının yardımına koşmak istediler; Julien bir iki yumruk yedi: o anda tabancasını çıkardı ve üzerlerine ateş etti; çil yavrusu gibi dağıldılar. Bütün bunlar bir dakikalık iş oldu.

Şövalye de Beauvoisis büyük bir beyzade ağzı ile: «Ne var? Ne oluyor?» diyerek, merdivenden ağır ağır iniyordu. Besbelli iyice meraklanmıştı ama, diplomatlık satması ona fazla ilgi göstermeğe imkân vermezdi. İşin içyüzünü öğrenince, diplomatlık cakasını hiç aksatmayan hafif alaylı soğukkanlılık içinde yüz çizgilerinde fırtına kopmuştu.

96. Alaydan emekli üsteğmen, B. de Beauvoisis'nin düello etmeğe niyetli olduğunu anladı: işe girişme şereflerinin dostunda kalmasını da diplomatça istedi.

— Bu işi şimdi, düello temizler! diye bağırdı.

Diplomat ta:

283

— Bana da öyle geliyor, diye karşılık verdi. Uşaklarına:

— Kovuyorum şu küstahı, diye söylendi; arabayı bir başkası koşsun.

Arabanın kapısı açıldı: şövalye ille de Julien'le tanışının binmesini istedi. Gidip B. de Beauvoisis'nin bir dostuna uğradılar, o da şöyle sakın bir yer seçti. Konuşma yol boyunca doğrusu hoş oldu. Ne var ki, diplomatın sırtında oda elbisesinin bulunması garipti.

Julien: «Bu baylar, asilzade oldukları halde, B. de La Mole'ün konağına ziftlenmeğe gelen insanlar gibi, hiç sıkıcı değiller öyle» diye düşündü ve bir süre sonra da: «Neden böyleler anlamıyorum değil, açık açık sözler söylemekten yunuyorlar» diye ekledi. Dün verilen bir baloda herkesin imrenip kalmış olduğu oyuncu kızlardan söz açılıyordu. Bu baylar, Julien'le, dostunun 96. Alaydan emekli üsteğmenin hiç duymadıkları iğneleyici hikâyelere dalıyorlardı. Julien bunları biliyorum, diye Allah'tan hiç budalalık etmedi; bilgisizliğini açık açık ortaya döktü. Bu açık kalplilik şövalyenin dostuna çok hoş geldi! ona bu hikâyeleri uzun uzun, tatlı tatlı anlattı.

Bir nokta Julien'i pek şaşırttı. Tanrı-Yortusu töreni için, sokağın orta yerinde kurulan bir dua yeri, arabayı bir an durdurdu. Bu baylar yeniden bir yığın garip şeyler anlattılar; söylediklerine bakılırsa, rahip, piskoposun oğluymuş. Dük olmak isteyen insan, marki de La Mole'ün konağında, böyle bir sözü söylemeğe kalkamazdı.

Düello bir anda olup bitti: Julien kolundan hafif bir yara aldı; bu yarayı mendille sardılar; ispirto ile uvaiadılar ve şövalye de Beauvoisis pek kibarca Julien'e, kendisini buraya getiren aynı araba ile eve götürmeği müsaade buyurmasını teklif etti. Julien de La Mole konağında kaldığını söyleyince, genç diplomatla dostu arasında bir bakışma oldu. Julien'-in tuttuğu araba ilerde duruyordu, fakat delikanlı, bu bayların konuşmasını, 96. Alaydan emekli olan o gönlü gani üsteğmenin konuşmasından çok daha eğlenceli buluyordu.

Julien: «Ey Tanrı'm! bir düello, buymuş olup olacağı! diye düşünüyordu. O arabacıyı tekrar bulduğuma sevindim doğrusu! O kahvede katlandığım hakarete gene katlansay-
284

dim, neler gelecekti başıma!» Eğlenceli konuşma hemen hemen kesilmemişti. O zaman Julien diplomatça davranışın bir noktada iyi olduğunu anladı.

İçinden: «Doğuştan soylu insanlar arasındaki bir konuşmada, diye düşünüyordu, can sıkıntısı hiç te önemli değilmiş öyle! Bunlar, Tanrı-Yortusu töreni ile eğleniyorlar, bir yığın pek açık saçık hikâyeyi bir bir anlatmağı göze alıyorlar. Tek kusurları besbelli siyasî konuda fikir yürütmek, bu noksanlık nezaketleri ile ve anlatışlarındaki kesin kudretle bol bol giderilmiş oluyor.» Julien, içinde onlara karşı güçlü bir eğilim duyuyordu. «Bunları sık sık görsem dünyalar benim olurdu!»

Ayrılır ayrılmaz, şövalye de Beauvoisis bilgiler toplamağa başladı; öğrendikleri parlak şeyler olmadı.

Adamını tanımağı çok merak etmişti; acaba ona bir ziyarette bulunabilir miydi? Edinebildiği azıcık bilgi cesaret verici soydan değildi.

Tanığına:

— Bütün bunlar kötü! dedi. B. de La Mole'ün alelade bir yazıcısı ile, hem de arabacım kartvizitlerimi benden aşırıldığından dolayı düello etmiş olmamı imkânsız itiraf etmem.

— Şurası gerçek ki, herkese gülünç olmak için bir fırsat.

Şövalye de Beauvoisis ile dostu, hemen o akşam, zaten pek öyle efendi bir delikanlı sayılmayan B. Sorel'in, marki de La Mole'ün samimî bir dostunun piçi olduğunu dört bir yana yaydılar. Bu iş zahmetsiz oldu. Ok yaydan çıktığına görer genç diplomatla dostu, odasında geçirdiği on beş gün içinde Julien'i birkaç kez yoklamak inceliğini gösterdiler. Julien onlara hayatında ancak bir kere operaya gittiğini söyledi.

— Korkunç şey, dediler ona, yalnız oraya gidilir; çıkacağınız ilk akşam Comite Ory operasını görmelisiniz (68).

Opera'da, şövalye de Beauvoisis ona o sıralar sonsuz bir başarı kazanan, ünlü şarkıcı Geronimo'yu tanıttı.

Julien, sanki şövalyeye yaranmağa bakıyordu; genç adamdaki o kendine karşı duyduğu saygı, büyülü azamet ve iyimserlik havası bizimkini canevinden vuruyordu. Söz gelişi aynı kusuru olan büyük bir asilzadeyi sık sık görme şerefine kavuştuğundan şövalye biraz kekeliyordu. Julien, kişiyi

285

eğlendiren gülünçlük ile yoksul bir taşralının taklit etmeğe can atması gereken davranışların mükemmelliğinin bir tek insanda toplanmasını ömründe görmemişti.

Onu opera'da şövalye de Beauvoisis ile birlikte görüyorlardı; bu sıkı-fıkı dostluk adını (Jörtbir yana yaydırdı).

Günün birinde B.de La Mole ona:

— Tuhaf şey! dedi, demek siz Franche-Comte'nin sayılı bir zengininin samimî dostunun gayrimeşru oğluymuşsu-nuz?

Marki bu gürültünün yayılmasına hiçbir şekilde karışmadığını anlatmak isteyen Julien'in sözünü kesti.

— B. de Beauvoisis, bir keresteci oğlu ile demek düello etmek istememiş.

B.de La Mole:

— Biliyorum, biliyorum, dedi; bu söz yeter bana, gerisi bana kalsın. Yalnız sizden birşey rica ediyorum ki, ancak bir yarım saatçiginizi alacaktır: Opera'da hergün oyun var, saat on bir buçukta, koridora giderek kibar takımının çıkışını görün. Üzerinizde hâlâ bazı taşra hareketleri görüyorum, bunları gidermeniz gerek; günün birinde iş için sizi yanlarına gönderebileceğim büyükleri tanımak, hiç değilse şöylece tanımak fena olmaz. Kendinizi tanıtmak için gişedeki yere gidin; size hemen bilet verirler.

BÖLÜM VII

BİR DAMLA AĞRISI

Ve elimden bir iş geldiği için değil, efendimde damla hastalığı olduğu için, yükseldim.

BERTOLOTT.

Okuyucu bu özgür ve hemen hemen dostça sese belki şaşır kalacaktır; markinin bir damla bunalımına yakalandığından ötürü konağında altı haftadır oturup kaldığını söylemeği unuttuk.

Br.t.de La Mole ile annesi Hyeres'e, markizin annesini yoklamağa gitmişlerdi. Kont Norbert ise babasını arada sı-

rada görüyordu ancak; birbirlerine karşı pek iyidiler ama, konuşacak hiçbir şeyleri yoktu. B.de La Mole, Julien'le tek başına kaldığından, onu düşünceli görmekten şaşırıyordu. Gazeteleri okutturuyordu. Genç yazıcı ilgi çekici bölümleri bulup çıkarma hünerini göstermişti. Markinin yaka silktiği yeni bir gazete vardı; bunu hiçbir zaman okumamağa and içmişti ama, gene de her gün ondan söz açıyordu. Julien, gülüyordu. Marki, yaşadığı zamana ateş püskürerek, Tite-Li-ve'i okutturuyordu (69); lâtinçe metine bakarak yapılan çeviri markiyi eğlendiriyordu.

Marki bir gün Julien'i çoğu zaman kızdıran o nazik eda-siyle dedi ki:

— Canım Sorel, müsaade edin de size, mavi bir elbise takdim edeyim: bu elbiseyi giyip te beni yoklamağa geldiğinizde, gözüme, kont de Chaulnes'in küçük kardeşi, yini dostum ihtiyar dükün oğlu gibi görünürsünüz.

Julien neden söz açıldığını pek anlamıyordu; o akşam mavi elbiseyi giyip bir ziyarette bulunmağı denedi. Marki ona kendisine eşitmiş gibi davrandı. Julien'in gerçek inceliği sezebilen bir kalbi vardı ama, işin püf noktalarını kavrı-yamıyordu. Markinin bu fantazisini anlamasa, bu kadar aşırı saygı önünde kalmasının imkânsız olduğuna, and içebilirdi. Julien: «Ne hoş deha!» diyordu; çıkmak için ayağa kalktığı anda marki, damla ağrısından dolayı kendisini kapıya kadar uğurlayamadığı için özürler diledi.

Bu garip düşünce Julien'i düşündürdü: benimle acaba alay mı ediyor; dedi içinden. Ranip Pirard'a akıl danışmağa gitti, markiden daha az nazik olan rahip, kendisine ancak ısıklık çalarak ve başka konudan söz açarak karşılık verdi. Ertesi sabah Julien siyah elbise giyerek, eline çantasını ve imzalanacak mektupları alıp markinin yanına vardı. Gene eskisi gibi karşılandı. Akşama mavi elbiseyi giyip gidince, pek başka ve doğrusu bir gün önceki kadar nezaketle karşılandı.

Marki ona:

— Hasta bir zavallı ihtiyara seve seve yaptığınız ziyaretlerden pek sıkılmadığımıza göre, dedi, hayatınızın bütün ufak tefek olaylarını, ama dobra dobra ve açık acık ve eğlenceli şekilde anlatmaktan başka şey düşünmeden sayıp dökmeli ona.

28?

Marki:

— Çünkü eğlenmek gerek, diye devam etti; hayatta bir £>u gerçek var. Bir insan beni her gün savaştan sağ çıkaramaz, her gün bir milyon andaç ta veremez; ama şu an, Ri-varol'ü, sezlongumun yanı başında bulsam, acılarımı ve sıkıntımı bir saat için unutturabilir doğrusu. Onu sürgünde, Hambourg'da tanıdım.

Ve Marki, Julien'e, Rivarol'ün doğru dürüst bir kelimeyi anlayabilmek için dördü bir araya gelen Hambourg'lular üzerine anlattığı fıkraları sayıp döktü.

B. de La Mole, bu küçük rahibin havasına girerek, onu sevince boğmak istedi. Julien'in gururunu ince ince deşti. Kendisine gerçek sorulduğuna göre, Julien olanı biteni söylemeğe karar verdi; yalnız iki noktayı es geçti; Markinin sinirine dokunan bir ad'a karşı (70) delice

hayranlığını ve papaz olabilecek birine hiç yaraşmayan mükemmel imansızlığı es geçti. Şövalye de Beauvoisis ile arasında geçen o küçük serüveni tam anında atıldı ortaya. Marki, Saint-Honore sokağındaki kahvede, kendisine yakası açılmadık küfürler savuran arabacı ile yapılan kavga sahnesine gözlerinden yaşlar boşanarak güldü. Demek ki, o günlerde efendi ile koruduğu adamı arasındaki ilintilerde sıkı bir dostluk varmış.

B. de La Mole bu garip huyluya ilgi duydu. İ^k zamanlar, gönül eğlendirmek için kalkıyor, Julien'in gülünç taraflarını okşuyordu; ama sonradan bu delikanlının hatalı görüş tarzlarını yavaş yavaş düzeltmeği daha yerinde buldu. Marki: «Paris'e gelen öbür taşralılar herşeye hayran oluyorlar, diye düşünüyordu; bu ise kin besliyor herşeye. Ötekilerinde gösteriş gırla ama, bunda pek öylesi yok, ahmaklar aptal yerine alıyorlar bunu.»

Damla ağrısı kış soğuklarında birkaç ay daha da sürdü.

Marki içinden: «İnsan güzel bir finoyu candan sever, diyordu, benim de bu küçük rahibe bağlanmam neden ayıp oluyormuş sanki? Kimseye benzemiyor. Ona oğlum gibi bakıyorum; Allah Allah! kötülük neresinde bu işin? Bu eğlence, devam ederse, bana vasiyetnamemde beş yüz liralık bir miras bırakmağa patlar nihayet.»

Marki, koruduğu gencin gizli huyunu bir yol anlayınca, her gün yeni bir iş yüklüyordu üzerine.

288

Julien bu büyük asilzadenin aynı iş üzerinde kendisine birbirini tutmayan sözler söylediğini dehşetle gördü.

Bu iş, başına büyük belâ açabilirdi. Julien bir defter tutmadan artık marki ile çalışamaz oldu, bu deftere kararları yazıyor, sonra markiye imzalatıyordu. Julien, her iş için verilmiş kararları özel bir deftere geçiren bir yardımcı tutmuştu. Bu özel defter, bütün mektupların örneğini de içine alıyordu.

Bu defter düşüncesi ilkin gülünçlüğü ve sıkıntının son kertesini gibi göründü. Ama, aradan daha iki ay geçmeden, marki bu defterin iyiliklerini gördü. Julien, markiye bir sarrafın yanından ayrılan ve JuHen'in yönetmekle görevlendirilmiş olduğu toprakların bütün gelir ve giderlerinin hesabını çift deftere göre tutacak olan bir yazıcının tutulmasını teklif etti.

Bu kurallar, markinin gözleri önüne kendi işlerini öyle açık açık serdi ki, kendisini soyan adamın .yardımına lüzum kalmadan iki üç spekülâsyona girişme zevkini bile tadabildi.

Bir gün genç yazmanına:

- Kendinize üç bin frank ayırın, dedi.
- Bayım, hareketim iftiraya sebep olabilir. Marki üzüldük:
- Peki ama ne yapmalıyım? diye sordu.
- Bir karar alıp bu kararı kendi elinizle deftere geçirmelisiniz; bu kararınız bana üç bin frank verebilir. Zaten, bütün bu saymanlık fikrini öğreten B. rahip Pirard'dır.

Marki, kâhyası B. Poisson'un verdiği hesapları dinleyen marki de Moncade'm o asık suratlı çehresiyle, kararı deftere geçirdi (71).

Akşamları, Julien mavi elbiseyi giydi mî, hiç iş konusundan söz açılmıyordu. Markinin gülyüzlü davranışları kahramanımızın hep kırılan özseverliğine öylesine yaradı ki, hemen, hiç istemediği halde, bu sevimli ihtiyara karşı bir biçim bağlılık duydu. Julien, Paris'te işitildiği gibi öyle duygulu değildi; fakat bir canavar da değildi ve kimse, ihtiyar alay cerrahının ölümünden bu yana onunla, böyle tatlı tatlı konuşmamıştı. Markinin özseverliğine karşı ihtiyar cerrah- . başında bile hiç görmediği bunca inceliği gösterdiğini hay- j retle karşılıyordu. Alay cerrahının, markinin kendi birinci İ

289

rütbe nişanından daha çok legion d'honneur nişanı ile öğün-düğünü anladı en sonunda. Markinin babası büyük bir asilzade idi.

Bir gün, arkasında siyah elbisesiyle iş için konuşmağa gittiğinde, sabah toplantısının sonunda, Julien, markiye eğlendirdi, o da onu iki saat yanında tuttu, iş adamının Bor-sa'dan getirdiği birkaç banknotu ille de delikanlıya vermek istedi.

— Sanırım, bay le marki, bir söz söylememe müsaade buyurmakla, o size borçlu olduğum derin saygıyı benden esirgemezsiniz.

— Söyleyin, dostum.

— Marki hazretleri, bu ihsanı kabul etmememe rıza buyursunlar. Bu para siyah elbiseli adama verilmiyor, mavi elbiseli adama hoş görülen her durumu bozabilir.

Saygılı saygılı selâm verdi, bakmadan da çıktı. Bu davranış markiye memnun etti. Akşam durumu rahip Pirard'a açtı.

— Sayın rahibim, size birşey söylemeliyim artık. Julien'-in biliyorum doğumunu, sizden bu mahremiyetteki sırrı saklamanızı istiyorum.

Marki içinden: «Bu sabahki davranışı asil, diye düşündü, ben de asil sayıyorum onu.»

Bir süre sonra, marki iyileşip kalktı en sonunda. Julien'e:

— Gidip iki ay Londra'yı görünüz, dedi. Elçiliğin postacıları ve daha başkaları benim elimle işaretlenip yazılmış mektupları getirirler size. Siz de karşılıkları yazar ve her mektuba karşılığını vererek tekrar gönderirsiniz bana. Gecikmenin ancak beş gün olacağını hesapladım. Calais yolundaki posta arabası içinde, Julien, üzerine yüklenen uydurma işlerin anlamsızlığına şaşırıp kalıyordu.

İngiliz toprağına bastığında ne gibi kin ve hemen hemen dehşet duygusu duyduğunu hiç söyleyemeyiz. Bonaparte'a beslediği o delice tutkusu biliniyor. Her subayda bir Sir Hue-son Lowe, her asilzadede ise Sainte- Helene rezaletlerine karışan ve çalışmasının karşılığını on yıl nezarete kalmakla gören, bir lord Bathursts görüyordu.

F: 19

296

Londra'da, en sonu kendini beğenmişliğin en üstün derecesini anladı. Onu iyice bilen genç Rus beyzadeleri ile içli dışlı olmuştu.

— Dostum Sorel, diyorlardı ona, takdire şayan insansınız doğrusu, sizde öyle soğuk bir taraf var ki, olup bitene karşı öyle kayıtsız davranıyorsunuz ki, bizler buna ermeği çok istiyoruz.

Prens Korasoff:

— Siz zamanınızı anlamamışsınız, diyordu ona: sizden, istenen şeyin hep tam tersini yapın. İşte, bu namuslu davranış, çağın biricik dini. Ne deliliğe kalkışın, ne de yapma-cıklığa, çünkü o zaman sizden herkes delilikler ve sun'ilikler bekler, böylece de artık iş yürümez.

Julien, bir gün, prens Korasoff ile birlikte kendisini yemeğe çağırın dük de Fitz-Polke'nin salonunda şeref kazandı. Bir saat kadar beklediler. Julien'in bekleyen yirmi kişi arasında yaptığı davranış Londra'daki genç elçilik yazıcıları arasında bugün bile konuşulmaktadır. Yüzü mükemmel-miş.

Züppe arkadaşlarına rağmen, İngiltere'nin Loke'tan beri yetiştirdiği, biricik filozofu, ünlü Philippe Vane'ı görmek istedi. Onu yedi yıllık hapis cezasını bitirdiği sıra buldu. Julien: «Bu memlekette asilzadeliliğin şakası yokmuş, diye düşündü; hattâ, Vane ayaklar altına düşmüştür, iftiraya uğramıştır, daha nicesi olmuştur.»

Onu sevinç içinde gördü; asilzadeliliğe karşı duyduğu kin sıkıntısını yok ediyordu. «İşte, dedi Julien cezaevinden çıkarken, İngiltere'de gördüğüm tek neşeli adam.»

Vane kendisine: «Zalimlere en yararlı gelen düşünce Tanrı düşüncesidir» demişti...

Sözün sonunu pek aşırı kaçtığından söylemiyoruz.

Dönüşünde B. de La Mole ona:

— İngiltere'den bana ne gibi hoş fikirler getiriyorsunuz: diye sordu...

Delikanlı susuyordu. Marki hemen:

— Ne gibi fikir getiriyorsunuz, eğlenceli olsun olmasın, ne gibi fikir? dedi.

Julien:

— İlkin, dedi, eg akıllı İngiliz bile günde bir saat olsure

291

delidir; memleketin Tanrısı sayılan intihar şeytanı tarafından ziyaret edilir.

2° Akıl ve deha, İngiltere'ye girerken değerinin yüzde yirmi beşini yitiriyor.

3° Yeryüzünde hiçbir yer İngiltere manzaraları kadar güzel, sevimli, heyecan verici değildir.

Marki:

— Söz sırası şimdi bende, dedi.

İlkin, Rus elçiliğindeki baloda, neden kalkarsınız da, Fransa'da savaşı gönülden isteyen yirmi beş yaşında üç yüz bin delikanlı vardır, dersiniz? Bu gibi sözlerin kırallara dokunduğunu sanmıyor musunuz sanki?

Julien:

— Bizim diplomatların karşısında insan konuşurken ne sapacağını bilmiyor, dedi. Hepsinde ciddî tartışmalardan söz açma illeti var. İnsan, gazetelerin o basmakalıp sözlerini tekrarlarsa, budala yerine geçer. Gerçek ve yeni birşey söylese, şaşırıp kalırlar, ne karşılık vereceklerini bilmezler, bakarsınız ertesi gün, saat sabahın yedisinde, elçilik başyazıcı-sı ağzından: «Sözleriniz yersiz kaçmış» dedirtirler.

Marki gülerken:

— Fena değil, dedi. Fakat, bahse girerim ki siz, bu kadar derin düşünmesini bilen insan olduğunuz halde, İngiltere'ye ne diye gönderilmiş olduğunuzu anlamamışsınız.

Julien:

— Af buyurun, dedi; kiralın elçisinin, insanların en kibar olan adamın sofrasında haftada bir gün yemek yemek için gittim oraya.

Marki:

— Bu nişanı almak için gittiniz, dedi ona. Siyah elbisenizi çıkarmanızı istemiyorum sizden, maviler giyen adamla yaptığım o daha tatlı sohbete alıştım. Durum değişene kadar, şunu iyi bilin ki: ben bu nişanı takınca, dostum dük de Chaulnes'un, haberi olmaksızın, altı aydır, diplomatlık işinde çalışan ikinci küçük oğlu olacaksınız.

Marki pek ciddî sesle ve ince davranışları bir yana bı-Takarak:

— Dikkat edin, sizi kendi sınıfınızdan ayırmak istemiyorum, dedi. Bu, himaye edilen için olduğu kadar himaye

292

eden için de bir hata ve bir felâkettir her zaman. Dâvalarım sizi üzere, yahut artık işimize yaramazsanız, dostumuz; rahip Pirard'ınki gibi size, iyi bir papazlık bulurum.

Marki pek soğuk bir şekilde:

-*— Fazlasını beklemeyin öyle, diye ekledi.

Bu nişan Julien'in gururunu alabildiğine okşadı; haba-bam konuşup durdu. Sık sık tahkir edildiğini ve coşkun bir konuşma anında, hemen herkesin ağzından kaçabilecek, az: kibarlık taşıyan, garip garip sözlere bakarak alındığını daha az düşündü.

Bu nişan ona garip bir ziyaret kazandırdı; bu ziyaret baronluk unvanının elde edilişi yüzünden bakanlığa teşekkür etmek için ve bakanlıkla konuşmak için Paris'e gelen B. le baron de Valenod'nun ziyareti oldu. Azledilen B. de Renal'm yerine Verrieres belediye başkanı olacaktı.

Julien, B. de Valenod, B. de Renal'in bir jakobin olduğunu anladıklarını söyleyince, içinden bir hayli güldü. Gerçek şu ki, bir seçim öncesinde, yeni baron, hükümetin adayı idi, ama koyu kiralıcı kazada, büyük bölge toplantısında, liberaller tarafından tutulan da B. de Rânal idi.

Julien'in Bn. de Renal hakkında birşeyler öğrenmeğe çalışması boşuna oldu; baron, eski rekabetlerini hatırlar gibi oldu, bu işe de hiç yanaşmadı. En sonunda Julien'den, babasının oyunu gelecek seçimlerde kendisine vermesini rica etti. Julien durumu babasına yazacağına söz verdi.

— Bay le şövalye, beni, B. le marki de La Mole'a takdim etmelisiniz, dedi.

Julien: «Gerçekten, etmeliyim, diye düşündü; ama böyle bir rezili ha!...»

— İşin açıkçası ben, diye karşılık verdi, La Mole konağında solda sıfır bir insanım, kimseyi takdim filân edemem.

Julien markiye herşeyi söylerdi: o akşam Valenod'nun isteğini, 1814 yılından bu yana yaptıklarını ve davranışlarını anlattı.

B. de La Mole, pek ciddî bir tavırla:

— Yarın yeni baronu takdim edersiniz bana, dedi, hem yetmez bu kadarı, öbür güne yemeğe çağırıyorum ben onu. O,, yeni belediye başkanlarından biri olacak.

Julien soğuk soğuk:

293

— O halde, dedi, babamı da kimsesizler yurdu başkanlığına getirmenizi istiyorum.

Marki yeniden sevinçlenerek:

— Böyle olmalı işte insan, diye karşılık verdi; anlaştık gitti; ahlâk dersleri vereceksiniz sanıyordum. Olgunlaşıyor-sunuz.

B. de Valenod, Julien'e Verrieres piyango baş satıcısının öldüğünü bildirmişti: Julien bu işin B. de Cholin'e, bir zamanlar B. de La Mole'ün odasında istidasını bulup okuduğu bu içi geçmiş budalaya da devretmenin yerinde olacağını düşündü. Maliye Bakanlığından bu yeri isteyen mektubu imzalatırken Julien'in sayıp döktüğüne marki alabildiğine güldü.

B. de Cholin'in atanmasından sonra Julien, bu yerin bölge milletvekilinin ricası ile B. Gros'ya, ünlü hendeseciye istenmiş olduğunu öğrendi: bu gönlü temiz adamın olup olacağı bin dört yüz frank yıllık geliri vardı, ailesinin geçimini sağlamak için de, ölen baş satıcıya her yıl altı yüz frank borç öderdi.

Julien yapmış olduğu işe şaşırıp kaldı. «Bu ölen adamın ailesi, acaba nasıl geçiniyor?» Bu düşünce içini sızlattı. «Bu birşey değil, diyordu içinden, arzuma kavuşursam, kim bilir daha nice haksızlıklar yapmak ve bu haksızlıkları, duygulu güzel sözlerle örtmek gerekecek: zavallı

B. Gros! Onun hak kazandığı nişanı ben aldım, bu nişanı bana veren hükümete kul köle olmak zorundayım.»

BÖLÜM VIII

GERÇEĞİ BELİRTEN HANGİ SÜSTÜR?

Suyun kandırmıyor, dedi susayan dev. — Ama bu bütün Diyarbakır'ın en derin kuyusudur.

PELLICO

Bir gün Julien, B. de La Mole'ün, bütün toprakları içinde, yalnız ünlü Boniface de La Mole'e ait olduğundan, ilgi duyduğu, Seine kıyılarındaki, güzelim Villequier arazisinden

294

dönüyordu. Konakta Hyeres'ten dönen markiz ile kızını buldu.

Julien artık bir züppe olup çıkmıştı, Paris'te yaşamak san'atını anlıyordu. Bn. de La Mole'e açıkça soğuk davrandı. Genç kızın attan düşüş şekli üzerinde sevinçli sevinçli açıklamalar aldığı zamanların hiçbir anısını saklamıyor göründü.

Bn. de La Mole onu büyümüş ve solgun buldu. Boyu posunda, davranışında taşralılıktan artık hiç iz kalmamıştı; konuşması ise hiç te böyle değildi: konuşmasında gene alabildiğine ciddîlik, alabildiğine resmîlik görülüyordu. Bu akla yakın davranışlarına rağmen, gururu yüzünden olacak ki, konuşmasında aşağılıktan hiç eser yoktu; sade bir yığın şeye gene önemli diye baktığı seziliyordu. Ne var ki, sözünü tutacak adam olduğu da görülüyordu.

Bn. de La Mole babasına, Julien'e verdiği nişan üzerine alaylı alaylı:

— Serbest denemez, ama akılsız da denemez, dedi. Kardeşim sizden on sekiz aydır bu nişanı istemişti, hem o bir La Mole'dür!.

— Evet; ama Julien'de görülmedik hava var, adını ettiğiniz La Mole'de ise böylesini aramayın hiç.

B. le dük de Retz'in geldiği bildirildi.

Mathilde önüne geçilemez bir esneme ihtiyacı duydu; adamı görünce, babasının salonunu dolduran eski müdavimleri ve eski elbiseleri hatırlar gibi oluyordu. Paris'te yeniden yaşayacağı hayatın ne sıkıcı olacağı üzerine bir hayal kuruyordu. Ama böyle olduğu halde Hyeres'de de Paris'i özlüyor du.

«Oysa ondokuz yaşındayım henüz! diye düşünüyordu: bütün şu yaldızlı budalaların dediğine göre bu, mutluluk çağı imiş.» Salondaki konsolun üzerine yığılmış, Provence'a yolculuğu sırasında gelip yığılmış sekiz on cilt yeni şiir kitaplarına bakıyordu. B. de Croisenois, B. de Luz ve öteki dostlarından daha zekî olmak bedbahtlığına uğramıştı. Provence'm o güzel göğü, şiir, güney üler\ nicesi, daha nicesi üzerine kendisine diyecekleri herşeyi bir bir düşünüyordu.

İçinde en derin can sıkıntısının vç daha kötüsü, zevki bulma umutsuzluğunun belirlediği pek güzel gözleri, Julien

295

üzerinde durdu. Hiç değilse o, düpedüz bir başkası gibi değildir.

Yüksek tabakadaki kadınların kullandıkları, aceleci, kesik, ama hiç te kadınca olmayan sesle:

— Bay Sorel, diye sordu, bu akşam B. de Retz'in balosuna geliyor musunuz?

— B. le dük ile tanışmak şerefine nail olamadım, ba-yancık. (Bu sözler ve bu ad, dikbaşı taşralının ağzını sanki tırmalıyordu.)

— Kardeşime, sizi konağına getirmesini söylemiş; gelseydiniz, hiç olmazsa bana, Villequier'deki toprak hakkında birşeyler söylemiş olurdunuz; ilk yazın oraya gitmekten söz açılıyor. Şatonun oturulabilir durumda, yani yörenin de söylendiği kadar güzel olup olmadığını öğrenmek isterdim. Boş yere övülen o kadar çok şey var ki!

Julien karşılık vermiyordu. Kızcağız pek kesin bir sesle:

— Kardeşimle geliniz baloya, diye ekledi.

Julien saygı ile selâmladı. «Öyle ya, balo ortasında bile, ailenin her insanına hesap vermek zorundayım. İş adamı olarak para almıyor muyum?» diye düşündü. Kızgın kızgın da ekledi: «Hem kıza söylediğimin babasının, kardeşinin, annesinin damarlarına basmıyacağım Tanrı bilir! Burası doğrusu zalim bir prens sarayı. Burada hem düpedüz değersiz insan olmak, hem de kimseye yana yıkıla söz söyleme fırsatını vermemek gerekmiş.»

Dostlarından bir yığın kadınla tanıştırmak üzere annesinin çağırdığı Bn. de La Mole'ün yürüyüp gidişine bakarken: «Betime gidiyor şu sırık kız! diye düşündü. Her modayı ifrata kaçırıyor, elbisesi omuzlarından düşüyor... Yolculuğa çıkmadan öncekinden daha solgun... Ne o renksiz

saçlar öyle, o kadar da sarı ki! Sanki ışık süzülüyor arasından! Bu bakışta, ne azametli selâm veriş var öyle! O ne öyle kraliçe davranışları!»

Bn. de La Mole, salondan çıkmak üzere bulunan kardeşini çağırdı.

Kont Nobert, Julien'e sokuldu:

— Azizim Sorel, dedi ona, B. de Retz'in balosuna git-
296

mek için bu gece gelip sizi nereden alayım dersiniz? Sizi götürmem için beni iyice sıkıştırdı.

Julien, yerlere kadar eğilerek selâm vere vere:

— Bunca lûtfu kime borçlu olduğumu iyi biliyorum, diye karşılık verdi.

Garip kızgınlığı, Norbert'in kendisiyle konuşurken takındığı o nazik ve hattâ ilginç edaya kızacak hiçbir şey bulamayarak, onun, Julien'in bu iltifat edici söze vermiş olduğu karşılıklı belirmeğe başladı. Bu karşılıklı bir bayağılık havası buluyordu.

Akşam, baloya gittiğinde, Retz konağının güzelliğine ağzının suyu aktı. Giriş avlusu altın yıldızlı işlemeli büyük bir al bezden yapılmış çadır ile örtülmüştü; bundan daha gökçen hiçbir şey olmazdı. Bu çadırın altında avlu, çiçeklenmiş bir portakal ve zakkum ağaçları ile dolu bir koru haline getirilmişti. Saksılar, yeterince yere gömme ustalığı gösterildiğinden, zakkumlarla portakallar âdeta topraktan çıkıyor gibiydiler. Arabaların geçtiği yol kumla döşenmişti.

Bu birlik bizim taşralıya olağanüstü geldi. Böyle bir ihtişamı düşünemezdi bile; coşkun hayali, kızgınlığını bir an içinde yok etti. Baloya gelirlerken, arabada, Norbert'in keyfi yerinde idi, bizimki ise herşeyi kara görüyordu; daha avluya girer girmez, roller değişti.

Norbert, bunca ihtişam içinde, ancak, noksan olabilen birkaç noktaya ilgi duyuyordu. Herşeyin giderlerini hesaplıyor, artık, yüksek bir toplama vardıkça, Julien onun hemen hemen kıskançlık duyduğunu ve kızdığını gördü.

Kendisi ise, dans edilen salonlajm ilkinde girdiğinde, büyülenmiş, hayretler içinde kalmış, hattâ heyecan coşkunluğundan âdeta korkar duruma gelmişti. İkinci salonun kapısında iğne atılsa yere düşmezdi, kalabalık o kadar çoktu ki, ilerlemek imkânsız geldi ona. Bu ikinci salonun süsü Gra-nada'daki Elhamra sarayına benziyordu.

Omuzu Julien'in göğsüne dayanan, bıyıklı bir delikanlı:

— Balonun kraliçesi odur, bunu kabul etmeli, diyordu. Yanındaki:

— Bütün kış en güzel kadın olarak geçinen Bn. Four-ınont, ikinciliğe düştüğünü görüyor, diye karşılık veriyordu: hele şu garip haline bak.

297

— Hoşa gideyim diye bütün hünerlerini döküyor doğrusu ortaya. Bak, karşılıklı - takım dansında tek başına kalınca cilveli cilveli gülümseyişine bak. Doğrusu ya, diyecek yok buna, diyecek.

— Bn. La Mole pek iyi gördüğü zaferinin kendisine verdiği zevki belli etmemeğe çalışıyor. Konuştuğu kimsenin hoşuna gitmekten çekiniyor sanki.

— Tam üstüne bastın! Buna derler işte baştan çıkarmak sanatı.

Julien bu büyüleyici kadını görebileyim diye boşuna uğraşıyordu; kendisinden daha uzun boylu yedi sekiz kişi kadını görmesine engel oluyordu.

Bıyıklı delikanlı:

— Böyle asîl duruşta oldukça fındıklık var, diye yeniden söze başladı.

Yanındaki:

— Hele sanki baştan çıkarmak üzere oldukları anda usulca eğilen şu iri mavi gözlere bak, diye karşılık verdi. İki gözüm önüme aksın, bundan daha pasaklı hiçbir şey olamaz.

Bir üçüncüsü:

— Güzel Fourmont onun yanında bak ne bayağı kalıyor, dedi.

— Bu çekingen hal: «Bana lâayık erkek olsaydınız, size hoş görünüyüm diye neler de neler yapardım!» demek istiyor.

Birincisi: .

— İyi ama kim muhteşem Mathilde'e lâayık olabilir? diye sordu: bu olsa olsa güzel, tatlı dilli, boylu poslu, cengâ-ver, ancak yirmi yaşında bir prens olabilir.

— Rusya imparatorunun gayri meşru çocuğu... ki, bu evlenmenin şerefine, kendisini bir yere baş yaparlar; ya da sadece, şehirli kılığına girmiş köylüye benzer, kont de Thaler. ..

Kapının önü aralandı, Julien içeri girebildi.

«Madem şu züppelerin gözüne bu kadar güzel görünüyor, ben de hele bir göreyim şunu, diye düşündü. Bu adamlara göre mükemmelin anlarım ne olduğunu.»

Onu gözleriyle araştırdığı sıra, Mathilde kendisine baktı. Julien içinden: «Haydi iş basma» dedi; ama yüzündeki

298

ifadede öfkeden eser kalmamıştı. Merak onu öyle bir zevkle ilerletiyordu ki, Mathilde'in alabildiğine omuzlarından sarkan elbisesinin değeri o saat arttı, doğrusunu söylemek gerekirse bu artış gururunu az okşuyordu. «Güzelliğinde gençlik var,» diye düşündü... Beş altı genç, içlerinde Julien'in kapıda neler konuştuklarını duyduğu gençler, Mathilde ile kendi arasında bulunuyordu. Mathilde ona:

— Siz, bayım, siz ki bütün kışı burada geçirdiniz, dedi, doğrusu bu balo mevsiminin en güzel balosu değil mi?

Bizimki karşılık vermiyordu.

— Coulon'un bu kadrili hoşuma gidiyor (72); bu baylar bu havayı mükemmel bir şekilde oynuyorlar.

Delikanlılar ille de bir karşılık vermesi istenen mutlu adamın kim olduğunu görmek için arkalarını döndüler. Kızcağz bir türlü cesaret göremedi.

— İyi bir yargıç olmağı beceremiyorum, bayancık, ömrümü yazmakla geçiriyorum: bu gördüğüm, ilk muhteşem balodur.

Bıyıklı delikanlılar kızıp köpürdüler. Daha sıcak bir ilgi ile:

— Bay Sorel, bilgi sahibi bir insansınız siz, dedi; bütün bu baloları, bütün bu eğlencelere, bir bilge gibi, J. - J. Rousseau gibi bakıyorsunuz. Bu çılgınlıklar sizi baştan çıkar-maksızın şaşırtıyor.

Bir söz Julien'in muhayyilesini döndürmüş ve kalbinden olanca kuruntuyu uzaklaştırmıştı. Dudak büküp biraz da aşırı bir dille:

— J. - J. Rousseau, diye karşılık verdi, kibarlar âlemi hakkında hüküm vermeğe kalktı mı, bir budala gibi görünüyor gözlerime yalnız; o bu âlemi anlamıyor, sonradan görme bir uşak ruhu ile giriyordu buraya.

Mathilde derin bir saygı ile:

— Ama Contrat Social'ı yazdı (73), dedi.

— Cumhuriyeti öven, ama bütün monarşik şeflerin yok olmasını isteyen bu sonradan görme, bir dük dostlarından birine yol arkadaşlığı etmek için yemek üzerine gezinti yönünü değiştirirse, sevincinden sarhoş olur.

299

Bn. de La Mole, beğeni ile ve bilgiçlik satmanın o ilk kendinden geçişi ile:

— Ha! evet, Montmorency'de dük de Luxembourg, Paris yolunda B. Coindet adında birine yol arkadaşlığı ediyormuş... dedi.

Hemen hemen o kiral Feretrius'un (74) varlığını keşfeden Akademi üyesi gibi, bilgisini göstermiş olmaktan etekleri zil çalıyordu, Julien'in bakışı sert ve keskindi. Mathilde heyecanlı bir an geçirdi; partönerinin soğuk davranışı onu iyice bozdu. Bu etkiyi başkaları üzerinde yapmağa alışık olan kendisi olduğundan, büsbütün şaşırdı.

Bu anda, marki de Croisenois, Bn. de La Mole'e doğru acele acele ilerliyordu. Kalabalığın yanma sokulamadan, bir anda kıza üç adım kadar yaklaştı. Kalabalık yüzünden ilerleyemediğini göstermek ister gibi gülümseyerek kıza bakıyordu. Genç markiz de Rouvray onun yanında idi; bu markiz, Mathilde'in bir yeğeni idi. Kendisiyle ancak on beş gün önce evlenen kocasının koluna girmişti. Kendi de pek genç olan marki de Rouvray, sırf noterde düzenlenen kâğıtlarla bir evlenme yaptığı için, karşısına çok güzel bir kadın çıkan bir adam gibi, delicesine, tutkunduydu. Bu de Rouvray çok yaşlı bir amcası ölünce dük olacaktı.

Marki de Croisenois, kalabalığı yarıp geçemediği için, gülümseye gülümseye Mathilde'e bakarken, kız da gök mavisi, iri gözlerini ona ve yanındakilere çevirmişti. Kız içinden: «Ne var, diyordu, ne var bu adamlardan daha bayağı! İşte benimle evlenmek için can atan Croisenois, hoş, kibar, B. de Rouvray gibi hepten nazik, verdikleri can sıkıntısı olmasa, bu adamlar sevimli olurlar. Şu dar kafalı ve hayatından memnun adam haliyle o da peşimden gelecek baloya. Evlendikten bir yıl sonra, arabam, atlarım, elbiselerim, Paris'ten: yirmi fersah ilerde şatom, bütün bunlar istediğimden âlâ olacak, sonradan görme bir kadım, söz gelişi bir kontes de Roiville'i hasetinden çıldırtacak; ya sonra?...»

Mathilde umudunu kime bağlayacağını bilmeden canı sıkılıyordu. Marki de Croisenois en sonu ona sokulabildi, konuşmağa başladı, ama kızcağz adamı dinlemeden hayaller kuruyordu.

Adamın sözlerinin gürültüsü onun için balonun uğultusuna karışıyordu. Kızcağz hemen gözleriyle, saygılı,

300

ama mağrur ve somurtkan bir durumda uzaklaşan Julien'i izliyordu. Dönlip duran kalabalıktan uzakta, bir köşede, okuyucunun önceden tanıdığı, memleketinde idam cezasına çarptırılmış, kont Altamira'ya gözü ilişti. XIV. Louis döneminde, akrabalarından biri bir prens de Conti ile evlenmişti; bu hâtıra onu papazlar kurulunun casusundan, biraz koruyordu.

Mathilde: «Ben ölüm cezasını yalnız bir insanı insan yapan şeydir diye görürüm, diye düşündü; satın alınamayan tek şeydir bu.»

«Ah! kendi başıma söylediğim ne güzel söz bu! Ne yazık ki, itibarımı arttıracak anda gelmedi aklıma!» Mathil-de'de konuşma arasında önceden tasarlanmış güzel bir sözü sıkıştırmayacak kadar görgü vardı; fakat kendi kendinden memnun olmayacak kadar da gururlu idi. Az önceki can sıkıntısı yerine yüz çizgilerinde bir mutluluk izi belirdi. Ona, hâlâ birşeyler anlatıp duran marki de Croisenois, başarısını görür gibi oldu, çenesi adamakıllı acildi.

Mathilde kendi kendine: «Kötü kalpli bir adam, bu güzel sözüme ne diyebilir? dedi. Dudak bükenlere şu karşılığı verirdim: bir baron, vikont unvanı, satın alınabilir; bir nişan verilir; kardeşim madalya aldı, ne yaptı sanki? Bir rütbe mi elde edilir. On yıllık kıta hayatı, ya da Savunma Bakanlığında bir akrabası olmak, Norbert gibi süvari bölüğü komutanı olmak demektir. Büyük bir servet!.. Bu, ne de olsa elde edilmesi güç ve güç olduğu için de pek değerli bir-şey. Ne garip! kitapların söylediği herşeyin aksi bu... Doğru! insan servete konmak için, B. Rothschild'in kızı ile velhasıl evlenir.»

«Sözümün doğrusu derinliği var. ölüm cezası iltimasla elde edilmeyen tek şeydir gene.»

Mathilde, B. de Croisenois'ya:

— Kont Altamira'yı tanır mısınız? diye sordu.

Genç kızın o kadar uzaktan gelir gibi bir duruşu, bu sorunun da zavallı markinin beş dakikadır söylediği bunca sözle o kadar az ilgisi vardı ki, nezaket; yok olup gitti. Oysa bu sözü dinlenir bir adamdı ve böyle bilinirdi.

«Mathilde'in garip huyu var, diye düşündü; bu bir kusurdur ama, kocasına pek iyi bir sosyal durum verir! Şu

301

irnarki de La Mole'jin ne halt karıştırdığını, bilmiyorum; her partinin ileri gelenleri ile sıkı fıkı olmuş; yaş tahtaya ayak basmayan bir adam. Hem, Mathilde'in bu garipliği deha eseri olabilir. Kişi doğuştan soylu ve varlıklı olunca, deha hiç gülünç sayılmaz, hattâ büyük bir meziyet demektir! Zaten o, istediği zaman, hem zekî, hem karakter sahibi ve hem de, yerli yerinde konuşmasını bilen bir kız olmasını o kadar iyi beceriyor ki...» Bir koltuğa iki karpuz sığdırmak güç olduğu için, marki, Mathilde'e hiçbir şey katmadan, sanki bir dersi ezbere okuyormuşça karşılık verdi: ,

— O zavallı Altamira'yı kim tanımaz?

Bundan, sonra onun yarım kalmış, gülünç,-saçma sapan çalışıp çabalamasmm hikâyesini anlattı.

Mathilde, sanki kendi kendine konuşuyormuş gibi:

— Çok saçma! dedi, ama ne de olsa kelleyi koltuğa almış.

Büsbütün bozulan markiye:

— Ben bir erkek görmek istiyorum; onu yanıma getiriniz, dedi.

Kont Altamira, Bn. de Mole'ün o mağrur ve âdeta son kertesine varan duruşuna en hayran olanlardan biri idi; ona göre bu kızcağz, Paris'in en güzel kadınlarından biri idi.

B. de Croisenois'ya:

— Ne de yakışır bir tahta! dedi; sonra da hiç güçlük -çıkarmadan markinin peşinden yürüdü.

Kibarlar âleminde hiçbir şeyin XIX. yüzyılda bir hükümet devirmek kadar kötü olmadığını ileri süren insanlar yok değildir, bu iş jakobinlere yaraşan bir iştir. İyi ama başarı gösteremeyen jakobinden daha çirkin ne olabilir?

Mathilde'in bakışı, B. de Croisenois'ya şöyle bir kaydıktan sonra Altamira'nın liberalizmi ile alay ediyordu, ama onu gene de zevkle dinliyordu.

«Baloda bir ihtilâlcı bulunsun, hoş bir tesadüf,» diye düşünüyordu. Altamira'yı, kara bıyıklarıyla, dinlenen arslan suratına benzetiordu; ama çok geçmeden adamın kafasında ancak birşeyin bulunduğunu sezdi: yararlı olmak, yararlı olmak için duyulan hayranlık.

Memleketine Parlâmento yönetimini getirebilecek çaremden başka, genç kont hiçbir konunun dikkate değmediğini

302

düşünürdü. Salona Perulu bir generalin .girdiğini görünce,, balonun en güzel insanının, Mathilde'in yanından sevine sevine ayrıldı.

Avrupa'dan umudunu kesen zavallı Altamira, Güney Amerika devletlerinin kendilerini toparlayacakları ve kuvvetlenecekleri zaman Avrupa'ya, Mirabeau'nun kendilerine sunduğu özgürlüğü iade edeceklerini düşünenecek duruma gelmişti (75).

Bıyıklı bir delikanlı grubu Mathilde'e yaklaştı. Kızcağız Altamira'nın baştan, çıkmadığını düpedüz görmüş ve onun böyle kalkıp gidişine kızmıştı Peru'lu generalle konuşurken, onun kara gözünün pırl pırl parladığını görüyordu. Bn. de Mole, rakiplerinden hiçbirinin taklit edemediğı o ağırbaşlılıkla genç Fransız'lara bakıyordu. «Acaba içlerinden hangisi, diye düşünüyordu, bütün kurtuluş yollarının kapandığını düşünerek, kendisini idama mahkûm ettirebilir?»

Bu garip bakış biraz akıllı başından gidenlerin koltuklarını kabartıyordu ama, ötekilerini huylandırıyor. İğneleyici bir söz ve altından kalkılması güç karşılık taşkınlığından daha da çekmiyorlardı.

Mathilde: «Doğuştan gelme bir soyluluk insana yüzlerce meziyet verir ama ben yokluğunu görüyorum bunun: söz. gelişi bu yokluğu Julien'de görüyorum, diye düşünüyordu; soyluluk dediğin ruhtan o ölüm cezasına çarptıran meziyetleri silip süpürüyor.»

O anda kızın yanında bulunan biri şöyle konuşuyordu: «Bu kont Altamira, San Nazaro - Pimentel prensinin ikinci oğludur, bu prens ise, 1268 yılında başı kesilerek idam edilen Conradin'i kurtarmağa çalışan bir Pimentel ailesindenmiş. Bu aile Napoli'nin en soylu ailelerinden biri imiş.»

Mathilde içinden: «İşte, dedi, benim özleyişimi güzelce ortaya çıkaran olay: Soyluluk insanda karakter gücünü öldürür, bu güç olmayınca da idama mahkûm olmak hiç göze alınamaz! Bu akşam demek kismetim saçmalamakla açılmış. Ben de artcak bir başkası gibi olduğuma göre, haydi bakalım! dans etmeli.» Bir saattir, durmadan ısrar eden marki de Croisenois'nm yalvarışlarına boyun eğdi. Felsefe alanındaki beceriksizliğini unutup avunmak için, Mathilde düpedüz güzel görünmek istedi, B. de Croisenois hayran kaldı.

363

Fakat ne dans, ne de en yakışıklı saray adamlarından birinin hoşuna gitmek isteği, hiçbir şey Mathilde! avutama-di. Daha fazla başarı kazanmak imkânsızdı. Balonun kıralı-.çesi idi, bunu kendisi de görüyordu, ama aldırış bile etmeden görüyordu.

Bir saat sonra Croisenois kendisini yerine getirirken içinden: «Böyle Croisenois gibi bir adamla evlenecek olursam ne silik hayat geçiririm! diyordu...» Sonra da acı acı ekliyordu: «Altı ay uzakta yaşadıktan sonra, bütün Parisli kadınların ağzının suyunu akıtan bir baloda zevk duymazsam, nerede duyarım? Hem de, daha iyi olmasını tasavvur bile edemeyeceğim bir muhit insanları ile çevrilmişim. Burada topu topu birkaç senato üyesi ile Julien gibi bir iki kişi var burjuva diye.» Gitgide artan hüznle: «Bununla beraber, dedi, kader bana nice üstünlükler vermiş: soyluluk, mal - mülk, gençlik vermiş heyhat! Mutluluktan başka, herzeyi vermiş.»

Üstünlüklerimin en kuşku uyandıranları da bu adamların bütün gece dillerine doladıkları meziyetlerimdir gene. Zekâma inanıyorum, çünkü hepsini de korkutuyorum doğrusu. Ağırbaşlı bir konu üzerinde konuşmağı göze alsalar bile, beş dakikalık bir çene yarışından sonra hepsinin de soluğu kesiliyor, bir saattir tekrarladığım birşeyde sanki büyük bir buluş yapmış sanıyorlar kendilerini. Güzelim, Bn. de Stael'-in uğruna varını yoğunu feda edebileceğı bu üstünlüğe sahibim, ama can sıkıntısından öldüğüm de gerçek. Evlenip te marki de Croisenois'nmkini almak için adımı değiştirdiğimde daha az sıkıntı duymama bir sebep mi var sanki?

İçinden sanki ağlamak gelen kızcağız: «Ah, Tanrı'm! diye ekledi, tam bir erkek değil mi o? O bu yüzyıldaki terbiyenin şaheseri; insan ona ne zaman baksa hoş, hattâ nükteli bir söz söylemekten geri durmaz; cesur üstelik...» Hazin bakışın yerine gözlerinde şu an kızgınlık beliren kızcağız: ¦«Ama şu Sorel acayip bir adam, dedi. Kendisine söyleyecek •şeyim olduğunu bildirdim, yanıma gelmeğe gene de tenezzül etmiyor!»

BÖLÜM IX

BALO

Kadının elbiselerinin o göz alıcılığı, şamdanların parıltısı, kokular: bunca güzelim kollar, bunca güzelim omuzlar; çiçek demetleri, Rossini'nin dört bir çevreyi saran havalan, Cice-ri'nin yağlı boya tabloları! Kendimden geçtim!

Üzeri'nin Yolculukları

Markiz de la Mole kızma:

— Burnunuzdan kıl alınmıyor, dedi; size söylüyorum,, böylesi baloda nezaketsizlik sayılır.

Mathilde alaylı alaylı:

— Yalnız başım ağrıyor, diye karşılık verdi, çok sıcak burası.

Tam bu anda, Bn. de La Mole'ün dediğini haklı çıkarmak istermişçesine, ihtiyar baron de Tolly de fenalaştı ve yere yuvarlandı; adamcağızı alıp götürmek zorunda kaldılar. Kalp sektesinden söz açıldı, bu da tatsız bir olay oldu.

Mathilde bu olayla hiç ilgilenmedi. İhtiyarlara ve kötümser sözlü diye tanınmış kimselere hiçbir zaman aldırış* etmemek, onda, kökleşmiş bir huydu.

Kalp sektesi üzerine yapılan konuşmadan kurtulmak için dans etti, zaten ortada kalp sektesi filân da yoktu, çünkü baron ertesi gün gene göründü.

Mathilde, bu yaptığı danstan sonra gene kendi kendine: «İyi ama B. Sorel bir türlü gelmiyor» dedi. Onu âdeta gözleriyle arıyordu, bu sırada onun bir başka salonda olduğunu gördü. Garip şey, kendisine o kadar olağan gelen o durgun soğukluk halini yitirmişe benziyordu; artık İngiliz havasında değildi.

Mathilde içinden: «Kont Altamira ile, şu benim idam mahkûmu ile konuşuyor, dedi. Gözü gamlı bir ateşle dolu; kılık kıyafet değiştirmiş bir prensese benziyor; bakışında gurur bir kat daha artmış.»

305

Julien hep Altamira ile konuşa konuşa, genç kızın bulunduğu yere yaklaşıyordu; bir insanı ölüm cezasına çarptırılmak şerefine erdirebilen o üstün meziyetleri aramak için yüz çizgilerini inceleyerek, durmadan adama bakıyordu.

Julien kızın yanından geçerken kont Altamira'ya:

— Evet, diyordu. Danton bir erkekmiş! (76) Mathilde içinden: «Ey Tanrı'm! O bir Danton mu yoksa, dedi; ama Julien'in öyle asil bir yüzü var ki, şu Danton müthiş çirkinmiş, galiba, kasabın biri imiş.» Julien henüz pek yanında sayılırdı, kızcağız onu çağırmakta tereddüt etmedi; bir genç kız için olağanüstü sayılan bir soru sormanın inancını ve gururunu duyuyordu.

— Danton bir kasap değil miydi? diye sordu ona. Julien, karşısındakini pek hor gören bir ifade ve Altamira ile konuşurken gözlerinde hâlâ parlayan ateşle:

— Evet, bazılarının göre öyledir, diye karşılık verdi, ama asilzadelere göre ne acıdır ki o, Mery-sur-Seine'de avukattı.

Alaylı alaylı:

— Yâni, bayancık, diye ekledi, o da şurada gördüğüm birçok senato üyesi gibi işe başlamış. Güzel kadınların gözünde Danton'un hiç itibarı olmadığı doğrudur, çirkinmiş çok.

Bu son sözler garip ve besbelli pek az terbiyeli bir biçimde söylenmişti.

Julien, vücudunun üst kısmını hafiften eğerek ve gururla karışık bir alçak gönüllülükle bir an bekledi. Sanki şöyle demek istiyordu: «Size karşılık vermek için para alıyorum ben, aldığım para ile geçinip gidiyorum.» Gözlerini kaldırıp Mathilde'e tenezzül etmiyordu. Kızcağız ise, faltaşı gibi açılmış ve ona dikilmiş güzel gözleriyle, onun kölesi durumunda idi. En sonunda, sessizlik böyle sürüp giderken Julien, bir uşağın buyruklar almak için efendisine bakması gibi, kıza baktı. Gözleri, Mathilde'in hep garip bir bakışla kendi üzerine çevrilmiş gözlerine rastladığı halde, belli bir tez-canlılıkla uzaklaştı.

Mathilde en sonu daldığı hayalden uyanarak: «Kendisi bu kadar güzel, güzel ama, dedi içinden, bir de kalkıyor da

P: 20

306

çirkinliği nasıl övüyor! Hiç düşünmüyor kendini! Caylus ya da Croisenois gibi değil. Şu Sorel'de babamın baloda alabildiğine Napoleon'luk tasladığı zaman takındığı hale benzer birşey var.» Danton'u doğrusu unutup gitmişti. «Bu akşam, besbelli, canım sıkılıyor.» Kardeşinin kolunu tuttu, derin hoşnutsuzluğuna rağmen de onu, baloda şöyle bir tur yapmağa zorladı. Aklına idam cezasına çarptırılmış adamın Ju-lien'le konuşmasını dinlemek düşüncesi geldi.

Kalabalık müthişti. Buna inat genç kız tam anında onlara yetişebildi, onlara iki adım aralıkta durduğunda, Alta-mira bir dondurma almak üzere bir tepsiye sokuluyordu. Yarı dönük vücudu

ile de, Julien'le konuşuyordu. Kendi kolu yanında bir yer alan işlemeli bir elbise kolunu gördü. İşleme ilgisini çeker gibi oldu; bu kolun kimin kolu olduğunu anlamak için büsbütün arkasını döndü. O anda, o asil ve saf bakışlı gözler hafif bir alay havasına büründü.

Oldukça yavaştan Julien'e:

— Şu adamı görüyorsunuz ya, dedi; prens d'Araceli'dir bu, ••* elçisi. Bu sabah, dışişleri bakanınız B. de Nerval'e benim Fransa'dan çıkarılmamı rica etmiş. Bakın, şurada, oyun oynuyor. B. de Nerval beni teslim etmeğe oldukça taraflı, zira 1816 yılı ayaklanmasına biz de iki üç kişi verdik. Beni kiralıma iade ederlerse, yirmi dört saat içinde boylarım ipi. Hem de beni enseleyecek olan şu bıyıklı züppelerden biri olur.

Julien yarı yüksek sesle:

— Alçaklar! diye bağırdı.

Mathilde konuşmalarının bir hecesini bile kaçırmıyor-du. Can sıkıntısı yok olmuştu. Kont Altamira:

— Pek o kadar alçaklar değil, dedi. Size canlı bir örnek vermek için kendimden söz açtım. Prens d'Araceli'ye bakın; her beş dakikada bir Toison d'Or madalyasına bakıp duruyor (77); bu oyuncağı göğsünde gördüğü için keyfine diyecek yok. Bu zavallı adam doğrusu yalnız bir başka zamanda dünyaya gelmiş insandır. Beş yüz yıl önce Toison bir şeref işareti demekmiş, ama o zamanlar da bu madalya, bu gibi adamın harcı değilmiş. Bugün ise, asilzadeler arasında, bu madalyayı alıp sevinçten uçmak için bir Araceli olmak ge-

307

rekmiş. O bu madalyayı ele geçirebilmek için bütün bir şehri ipe verirdi.

Julien merakla:

— Yoksa bunu da böyle mi elde etti? diye sordu. Altamira soğuk soğuk:

— Tam öyle değil, diye karşılık verdi; kendi memleketinden liberal diye geçinen bir otuz kadar zengin toprak ağasını ırmağa attirmiştir belki.

Julien yeniden:

— Ne cana varmış! dedi.

Bn. de La Mole, daha derin ilgiyle başını eğerken, delikanlıya öyle yakındı ki, güzel saçları hemen hemen onun omuzuna değiyordu.

Altamira:

— Çok gençsiniz! dedi. Size Provence'da evlenmiş bir kızkardeşim olduğunu söylüyordum; hâlâ güzel, temiz yürekli, uysal bir kadındır; mükemmel bir ev kadınıdır; bütün işlerine bağlıdır, dindardır ama o kadar da sofusayılmaz.

Bn. de La Mole: «Sözü nereye getirmek istiyor?» diye düşünüyordu.

Kont Altamira:

— Kızkardeşim mutludur, diye devam etti; 1815 yılında da mutlu idi. O zamanlar onun, Antibes dolayındaki çiftliğinde saklanmışım; işte o sıralarda, mareşal Ney'in kurşuna dizildiğini öğrenince, başladı oynamağa.

Şaşırان Julien:

— Nasıl olur? dedi. Altamira:

— Parti anlayışı, diye devam etti. XIX. yüzyılda gerçek tutkular yok artık: insanın da işte bu yüzden canı sıkılıyor ya Fransa'da. En müthiş zulümler yapılıyor ama, zulüm amacı ile değil.

Julien:

— Yok canım! dedi; insan, cinayetler işlerken, bari zevkle yapmalı bunları: cinayetlerin tek iyiliği bu zaten, insan suçlarını ancak böyle bir mantıkla biraz haklı gösterebilir.

Kendisinin ne olduğunu iyice unutan Bn. de La Mole, hemen hemen Altamira ile Julien arasında yer almıştı. Koluna giren, kendisine boyun eğmeğe alışık olan kardeşi, sa-

308

londa başka yöne bakıyor ve birşey olduğunu göstermek için, kalabalıktan dolayı ilerliyemiyormuş gibi tavır takınıyordu. Altamira:

— Hakkınız var, diyordu; insan zevk duymadan ve zevki aklına getirmeden herşeyi yapıyor, hattâ cinayetler bile işliyor. Size bu baloda katil olarak Tanrı'nın hışmına uğrayacak belki on insan gösterebilirim. Bunu kendileri de unutmuşlar, elâlem de unutmuştur (78).

Bunlardan çoğu, köpeklerinin bacağı kırıldı mı gözyaşı dökcek kadar yanıp yıkılırlar. Pere-Lachaise mezarlığında, Paris'te pek güzel söylediğiniz gibi, mezarlara çiçekler atılınca, bize onların pervasız şövalyelerdeki teknil meziyetlere sahip olduklarını söylerler. IV. Henri çağında yaşayan atalarının büyük işlerinden söz açarlar. Eğer, prens d'Araceli'nin bütün uğraşp

didinmelerine rağmen, boynumu ipe vermiş olamazsam, Paris'teki servetimi ele geçirir-sem, size saygı gören ve şu kadcarkı olsun vicdan azabı çekmeyen sekiz on katil ile bir arada yemek yedirmek isterim.

Bu ziyafette, sizinle ben, insan kanına girmemiş tek kişiler olacağız, ama kanlı bir canavar ve jakobin imişim gibi, herkes benden tiksinecek bir beni küçümseyecek, siz ise kibarlar âlemine girmiş halktan densiz bir adammışsınız gibi hor görüleceksiniz.

Bn. de La Mole:

— Çok doğru, dedi.

Altamira kıza hayretle baktı; Julien ise bakmağa tenezzül bile etmedi. Kont Altamira:

— Şunu iyi biliniz ki, diye devam etti, önderi bulunduğum ihtilâl, sırf üç kişinin kafasını uçurtmak ve anahtarı elimde bulunan bir kasadaki yedi sekiz milyonu bizi tutanlara dağıtmak istemediğim için başarı kazanamadı. Bugün beni astırmak için çırpman, ama, ihtilâlden önce, benimle senli benli konuşan kralım, üç herifin kellesini uçurttursay-dım ve şu kasalardaki parayı dağıtsaydım, bana en büyük nişanı verirdi, çünkü hiç değilse yarı yarıya başarı göstermiş olurdu, memleketim de öyle bir düzene girmiş bulunurdu ki... Böyledir işte dünya, bir satranç oyunudur.

Julien ateşli gözle:

309

— Demek ki, dedi, o zamanlar oyunu bilmiyormüşsünüz; şimdi ise...

Altamira hazin bir şekilde:

— O adamların kafalarını kestirtsem, demek istiyorsunuz, hani geçen gün de çıtlattığınız gibi bir Girondin olamam değil mi? diye karşılık verdi... Hele, düelloda bir adam temizleyiniz, ondan sonra görürüm ben sizinle, bu iş bir adamı cellâdın eline verip öldürmekten daha az çirkindir.

Julien:

— Yok daha neler! dedi, ülküye ulaşmak isteyen herşeyi çeker sineye; eğer, kolu kanadı kırık bir insan olacak yerde, bir kudretim olsaydı, dört kişinin hayatını kurtarmak için üç kişiyi astırırdım.

Gözleri bilincin ateşini ve insanların o boş yargılarına karşı duyduğu tiksintiyi ifade ediyordu; bu gözler tâ yaniba-şmdaki Bn. de La Mole'ün gözleriyle karşılaştı, bu tiksinti de, nezaket ve terbiye taşıyacak yerde, daha artar gibi oldu.

Kız onun bu durumuna iyice şaşırıldı; fakat Julien'i unutmak artık elinde değildi; kardeşini de sürükleye sürük-leye, öfke ile uzaklaştı.

İçinden: «Punç içmeli, durmadan da dans etmeliyim, dedi; burada bulunan en helâlîm erkeği seçmek, ne olursa olsun milletin gözüne girmek istiyorum. Güzel, şu ünlü küstah, kon de Fervaques tam sırasında geldi.» Onun çağrısını kabul etti; dans ettiler. «Bakalım ikimizden kim, diye düşündü, daha küstah olacakmış, yalnız onunla düpedüz eğle-nebilmem için, onu konuş tur malıyım.» Arası geçmeden bütün dans edenler yalnız iş olsun diye ortalıkta boy gösteriyorlardı. Kimse Mathilde'in o iğneleyici alaylarından birini olsun kaçırmak istemiyordu. B. de Fervaques şaşırıp kalıyor, artık, düşünceler değil, aklına ancak kibar kibar sözler geldiğinden, yüzünü ekşitip duruyordu; öfkesi burnunun ucunda olan Mathilde, ona, insafsız davrandı, bu yüzden de bir düşman kazandı. Sabaha dek dans etti ve sonunda müthiş yorgun döndü eve. Yalnız, arabada içinde kalan azıcık gücü de kendisini kedere ve acıya boğmada harcadı. Julien tarafından hakarete uğramıştı, ama ona hakaret edemiyordu.

Julien mutluluğun son katında idi. Hiç sezmeden müzikle, çiçeklerle, güzel kadınlarla, dört bir çevreyi saran ze-

310

rafetle, hattâ hepsinden çok, kendisi için şerefler ve başkaları iç'n de özgürlük tasarlayan hayali ile geçmişti kendinden.

Kont'a :

— Ne güzel balo! dedi, hiç bir eksiği yok, Altamira:

— Düşünce eksik, diye karşılık verdi.

Ve kont'un yüzü terbiyenin saklamak işine zorladığı görüldüğü için, şu, daha da alaylı alaylı gelen hakareti belli ediyordu...

— Siz buradasınız ya, kont. Düşünce gene ihtilâlcî, değil mi?

— Ben burada adım yüzünden bulunuyorum... Yoksa sizin salonlarınızda düşünceden nefret edilir. Düşüncenin bir vodvil şarkısının kitasından daha üstün olması gerekir: düşünce ancak o zaman hoş karşılanır. Yoksa düşünen adama, hele sözlerinde enerji ve yenilik olursa siz

hayasız damgasını vurursunuz. Yargıçlarınızdan biri kalkıp bu adı Gorier'ye vermedi mi? (79). Siz onu da Beranger gibi, deliğe tıktınız. Sizde papazlar kurulu, düşünce bakımından bir değeri olan her insanı, tutuyor, ceza mahkemesine gönderiyor; kibar tabaka da bunu alkışlıyor. Sizin köhne toplumunuz herşeyden önce gösterişlere önem verdiğinden oluyor bu... Sizler hiçbir zaman askerce cesaretin üstüne yükselemediyseniz; Murat'lar (80) yetiştireceksiniz, ama hiçbir zaman Washington (81) çıkaramazsınız. Ben Fransa'da yalnız kendini beğenmişlik görüyorum. Konuşurken birşeyler bulan bir insan ağızından ihtiyatsızca bir söz kaçırıyor, o zaman da ev sahibi namusuna dil uzatılmış sanıyor.

İşte, bu sözler konuşulurken, kont'un Julien'i getiren arabası, La Mole konağı önünde durdu. Julien ihtilâlcisine vurulmuştu sanki. Altamira ona, besbelli derin bir düşünceye dayanan, şu güzel iltiaftı yaptı: «Sizde Fransız hafif meşrepliği yok, yararlı olmak ilkesini anlıyorsunuz.» Şu tesadüfe bakın ki, tam iki gün önce Julien, B. Casimir Delavigne'in trajedisini (82), Mar-no Faliero'yu görmüştü.

Baş kaldıran bizim halk çocuğu içinden : «Tersanenin basit oduncusu, Israel Bertuccio bile şu bütün asîl Venedik'-

311

lilerden daha karakter sahibi değil mi? diyordu; ama bununla beraber gene de soylu kökü tâ 700 yılma,Charlemagne'dan yüz yıl öncesine kadar uzanan insanlar, oysa B. de Retz'in balosunda bu akşam pek asil sayılan hepsinin kökü, uzansa uzansa, ancak XXIII. yüzyıla kadar uzanır. Vay canına! doğuştan bu kadar asîl, bu Venedik asilzadeleri arasında, anılan Israel Bertucciomuş.»

Bir ihtilâl toplum kaprisleri yüzünden verilmiş bunca unvanı silip süpürür. Bir yerde bir adam çıkar, kellesini koltuğuna almasını bildiği için bir çırpıda yükselir. Zekâ bile gücünü yitirir...

Valenod'larm ve RenaPlerin yaşadıkları bu yüzyılda, Danton ne olurdu? Kral savcısının yardımcısı bile olamazdı.

Ben ne diyorum? Kendini papazlar kuruluna satmış olurdu; bakan olurdu, çünkü şu koca Danton bile çalmıştı nihayet. Mirabeu ise kendini satmıştı. Napoleon milyonlar çalmıştı İtalya'da, yoksa Pichegru gibi (83), parasızlıktan yarı yolda kalmış olurdu. Bir La Fayette çalmamıştı hiç (84). Julien: «Çalmalı mı, yoksa kendini mi satmalı?» diye düşündü. Bu soru onu hemen durdurdu. Gecenin geri kalan zamanını Büyük İhtilâl tarihi okumakla geçirdi.

Ertesi gün, hayale daldıktan sonra kendi kendine: «Öyle ya, diyordu, şu ispanya liberalleri cinayetler işleyerek halkı ateşe vermiş olsalardı, böyle bir çırpıda silip süpürülmez-lerdi ortalıktan. Bunlar burnu havada ve geveze çocuklar...» Sıçrayarak uykudan uyanır gibi: «Benim gibi!» diye bağırdı.

«Hiç değilse, hayatta bir kerecik olsun, cesaret gösteren, ortaya atılı pharekete geçen bu zavıllı şeytanlar hakkında, bana yargı vermek yetkisini veren hangi güç işi başardım ki? Ben sofradan kalkarken, hanı: «Yarın yemek yemeyece-ğim» diye bağıran bir adam gibiyim; ama beni bugün olduğum gibi güçlü ve sevinçli olmaktan hiç bir zaman alikoymayacak oları şey bu. Büyük bir işin yarısında kim insanın ne duyduğunu bilir? Çünkü bu gibi şeyler nihayet bir tabanca çekmeğe de benzemez öyle...» Bu büyük düşünceler, kitaplığa giren Bn. de La Mole'ün birden belirişi ile dağılmış oldu. Yenilgiye uğramamasını bilen Danton'un, Mirabeau'-nun, Carnot'nun büyük meziyetlerine karşı duyduğu hayranlıkla öyle kendinden geçmişti ki, gözleri Bn. de La Mole'e

312

saplanıp kaldı, ama kızı düşünüyor, ona selâm vermiyor, onu hemen hemen görmüyordu bile. En sonunda faltaşı gibi açılmış gözleri kızın varlığını sezince, bakışı söndü. Bn. de La Mole bunu acı acı gördü.

Kızcağız iş olsun diye ondan en üst rafa konmuş bulunan, Vely'nin Histoire de France'nm birinci cildini istedi, bu da Julien'i iki merdivenden en büyüğünü gidip getirmek zorunda bıraktı. Julien merdiveni dayamış; cildi bulmuş, bunu kıza vermişti ama, gene de kızı düşünmüyordu. Merdiveni dalgın dalgın yerine götürürken, dirseğini kitaplığın camlarından birine çarptı; cam parçaları, yere c-üşerken, onu artık kendine getirdi. Hemen Bn. de La Mole 'den binbir özür diledi; kibar davranmak istedi, ama elinden afzlası gelmedi. Mathilde onu rahatsız ettiğini, onun konuşmaktansa, gelişinden önce kendisini saran şeyi düşünmeği üstün tuttuğunu açıkça gördü. Delikalı iyice baktıktan sonra, kız ağırağır çekilip gitti. Julien yürüyüşünü inceliyordu. Bir gece önceki kıyafetindeki o gökleri tutan güzellikle şimdiki kıyaftındaki yalınlık arasındaki tezat hoşuna gidiyordu. O andaki yüzle şu andaki yüz arasındaki ayırım da hemen aynı şekilde

göze batıcı idi. Dük de Retz'in balosunda, öylesine çalım satan bu genç kızın, şu an hemen hemen yalvaran bir bakışı vardı. Julien içinden: «Doğrusu, dedi, bu siyah rob endamının güzelliğini daha iyi meydana çıkartıyor. Bir kraliçe gibi duruşu var; ama neden böyle yaslı?»

«Bu yasin neden ileri geldiğini birine sorsam, benim gene bir densizlik ettiğimi sanacak. Bu sabah yazdığım bütün mektupları yeniden okumalıyım; Tanrı bilir ne kadar yanlış kelime ve ne kadar budalaca şey bulurum içlerinde.» Bu mektuplardan ilkinin zoraki bir özenle okudu, tâ yanibaşmda ipekli bir robun hisirtisini duydu; döndü hemen Bn. de La Mole yazı masasının iki adım ötesinde durmuş, gülüyordu. Bu ikinci bastırılış Julien'in sinirine dokundu.

Mathilde ise, bu delikanlının gözünde kendisinin hiçbir değeri olmadığını düpedüz anlamıştı; bu gülüş şaşkınlığını gizlemek içindi, bunda basan gösterdi.

— Besbelli, çok ilginç birşey düşünüyorsunuz, Bay So-rel. B. le Kont Altamira'yı Paris'te ayağımıza getiren ihtilâl üzerine meraklı bir hikâye olmasın sakın bu? Ne düşündü-

313

ğünüzü söyleyin bakalım bana; öğrenmeğe can atıyorum; ağzımı sıkı tutarım, yemin ediyorum size!

Bu kelimenin kendi ağzından çıktığına kendisi de şaşıp kalmıştı. Nasıl olur da, kendinden kat kat aşağı bir insana yalvarırdı böyle! Şaşkınlığı arta dursun, biraz hoppaca bir tavırla ekledi:

— Çoğu zaman soğuk bir adam olan sizden kim, düşüncelere dalmış bir insan, Miehel-Ange'm eserlerindeki gibi bir çeşit peygamber yaratabilir?

Bu Julien'in tâ kalbinden yaralayan, aşırı ve saygısız soru, onu gene zıvanadan çıkardı.

Birden ve gittikçe korkun çlaşan bir tavırla:

— Danton para çalmakla iyi mi etti? dedi kıza. Pie-mont, İspanya ihtilâlcileri, cinayetler işleyerek halkı tehlikeli duruma sokmaları mı gerekiyordu? Elinden bir iş gelmez insanlara ordunun en yüksek mevkilerini, bütün madalyaları vermek mi? Bu madalyaları takacak olan insanlar kralın bir gün gelip gene tahtına oturmasından daha da korkmazlar mı? Torino hazinesini yağma mı ettirmek gereki-y ordu?

Kıza korkunç bir tavırla yaklaşarak :

— Uzun sözün kısası, Bayancık, yeryüzünden bilgisizliği ve cinayeti kaldırmak isteyen adamın, fırtına gibi geçmesi ve gelişi güzel fenalık etmesi olur mu? dedi.

Mathilde korktu, delikanlının bakışma dayanamadı, iki adım da geriledi. Bir an ona baktı; sonra, korkusundan yerin dibine geçerek, usul usul kitaplıktan çıktı.

BÖLÜM X

KRALİÇE MARGUERITE

Ey aşk; bize nasıl çılgınlıkla zevk verebiliyorsun?

Bir PORTEKİZ'Lİ RAHİBE'nin Mektupları.

Julien mektupları yeniden okudu. Yemek çanı çalınca îjinden: «Bu Parisli bebeğin gözünde ne gülünç duruma düşmüş oldum! dedi; düşündüğümü ona olduğu gibi söylemek

oil

ne çılgınlık! Ama pek öyle büyük delilik belki de. Bu durumda gerçeği söylemek benim göreşimdi.»

«Gizli kapaklı konular üzerinde gelip beni neden sorguya çekiyor? Böyle soru sorması garip doğrusu. Görgüsü nok-sanmış. Danton hakkındaki düşüncelerimin babasının bana verdiği işle hiçbir ilgisi yok.»

Yemek salonuna geldiği aman Julien, Bn. de La Mole'ü büyük yas elbisesiyle görünce öfkesini unuttu, aileden başka hiç kimsenin karalar giymediğini görmek daha ilgisini çekti.

Yemekten sonra, bütün gün o içini kemiren heyecan sıkıntısından kendini iyice kurtulmuş buldu. Lâtince bilen Akademi üyesi, bereket ki bu yemekte bulunuyordu. Julien içinden: «İşte benimle en az alay ederi adam, dedi, eğer sandığım gibi, Bn. de La Mole'ün yası hakkında soru sormam bir patavatsılıksa.»

Mathilde ona tuhaf tuhaf bakıyordu. Julien içinden: «İşte Bn. de Renal'in bana söylediği gibi bu memleket kadınlarının cilvesi, dedi. Bu sabah kendisine yüz vermedim, gevezelik etmek için yaptığı şeyi kulak arkası ettim. Bu yüzden olacak ki değerim gözünde daha artıyor. Doğrusu bu işte şeytan hiçbir şey yitirmiyor. «Daha sonra, onun azametli hali öcünü haydi haydi alacaktır. Bırakıyorum kendi havasına. Elimden kaçırdığım kadınla bunun arasında ne fark var! O ne güzelim tabiîlikti! O ne saflıktı! Düşüncelerini ben ondan önce bilirdim; bu düşüncelerin nasıl doğduklarını görürdüm; onun kalbinde benim biricik karşı koyucum, çocuklarının ölmesinden korkması idi; akla yakın ve tabiî, hattâ acısını çektiği halde bana tatlı gelen bir sevgi idi bu.

Aptallık etmişim. Paris için tasarladığım düşünceler beni bu kutsal kadını anlamaktan alıkoymuş.»

«Ne korkunç fark, Yüce Tanrı'm! Ve burada ne buluyorum? Kupkuru ve azametli gurur, özseverliğin olanca çeşidi ve hiçbir şey.»

Sofradan kalkılıyordu. Julien kendi kendine: «Bari bizim Akademi üyesini elden kaçırmayalım» dedi. Bahçeye çıkılırken ona yaklaştı, tatlı ve uysal bir tavır takındı, onun Hernani'nin başarısına karşı gösterdiği öfkeyi paylaştı (85).

— Gene emirnameler zamanında olsaydık!... dedi.

315

Akademi üyesi Talma'ya yaraşır bir davranışla (86).

— O zaman cesaret edemezdi.

Bir çiçek üzerine konuşulurken, Julien Virgile'in Çimen Türküleri'nden birkaç sözcük söyledi, hiçbir şeyin rahip De-lille'in mısralarına eş olmadığını ileri sürdü. Uzun sözün kıyası, alt çenesinden girip üst çenesinden çıkarak Akademi üyesini okşadı. Bundan sonra, en umursamaz tavırla:

— Galiba, dedi ona. Bn. de La Mole yasını tuttuğu bir amcasından mirasa konmuş.

Akademi üyesi birden durarak:

— Ne! siz bu konağın insanısınız, dedi, onun deliliğini bilmez misiniz? Annesinin bu gibi şeyleri ona hoş görmesi, doğrusu tuhaf; söz aramızda, bu evde karakter kuvveti diye hiçbir şey yok. Bn. de La Mole hepsini bastırmıştır, onları o sürüp götürüyor. Bugün 30 nisan!

Ve Akademi üyesi dilinin altında bir bakla varmış gibilerden Julien'e baka baka durdu. Julien elinden geldiği kadar kurnaz kurnaz gülümsedi.

İçinden: «Bütün bir evi bastı altına almakla, siyah elbise giymek ve 30 nisan tarihi arasında ne bağıntı olabilir? dedi. Sanmadığımdan daha da patavatsız olmalıyım gene.»

Akademi üyesine :

— Size itiraf ederim ki... dedi, dedi ama bakışı soru sormağa devam ediyordu.

Akademi üyesi, uzun bir tatlı konuşma fırsatına kavuştuğunu açıkça görerek :

— Bahçede dolaşalım şöyle, dedi. Ne diyorsunuz? 30 nisan 1574 tarihinde olanı bilmemeniz mümkün mü öyle?

Julien hayretle:

— Nerede? diye sordu.

— Greve alanında.

Julien okadar şaşırıp kalmıştı ki, bu sözcük onu gerçeğe getiremedi. Merak, karakterine pek uygun gelen, bir trajedi açısını bekleyiş, bu gözlere öylesine parlaklık veriyordu ki, konuşan bir kimse kendisini dinleyenin de coştüğünü pö-rünce pek sevinir. Pas tutmamış bir kulak bulduğuna müt-miş sevinen Akademi üyesi, Julien'e, zamanının en yakışıklı delikanlısı olan Boniface de La Mole ile, dostu, Piemonte'-li asilzade, Annibal de Coconasso'nun, 30 nisan 1574 tarihin-

316

de, Greve alanında, kafalarının nasıl kesildiğini, uzun uza-dıya anlattı. La Mole Navarre kraliçesi Marguerite'in delicesine sevilen âşığı imiş; «dikkat buyurunuz ki, diye ekledi Akademi üyesi, Bn. de La Mole'ün adı da Mathilde - Mar-guerite'tir. La Mole hem dük d'Alençon'un gözde adamı ve hem de Navarre kralının, sonradan IV. Henri olan kralın, yavuklusunun kocasının can-ciğer dostu imiş. Bu 1574 yılındaki karnavalın son günü saray halkı, Saint-Germain'de, ölmek üzere olan zavallı kral IX. Charles'la birlikte bulunuyormuş. La Mole kraliçe Catherine de Medicis'nin sarayda tutuklular gibi tuttuğu, dostlan sayılan prensleri kaçırmak istemiş. Saint-Germain duvarlarına iki yüz atlı saldırmış, dük d'Alençon'da şafak atmış, La Mole de cellâda verilmiş.»

«Bn. Mathilde'e dokunan şey, bundan yedi sekiz yıl önce, henüz on iki yaşında iken, bana kendi ağzıyla itiraf ettiği şey, çünkü kafalı bir çocuktu, kafalı!...»

Bu sözlerden sonra Akademi üyesi gözlerini göğze kaldırdı:

«Bu siyasî felâkette onun dikkatini çeken nokta, kraliçe Marguerite de Navarre'm, Greve alanındaki bir eve saklanıp, cellâttan sevgilisinin başını istemeği göze almasıdır. Ertesi gece de, gece yarısına doğru, bu başı arabasına almış, Montmarte tepesinin eteğine kurulmuş bir küçük kiliseye götürüp kendi eliyle gömmüş.»

İçi bir tuhaf olan Julien:

— Mümkün mü? diye bağırdı.

— Bn. Mathilde kardeşinden nefret eder, çünkü, gördüğünüz gibi, o bütün bu eski hikâyeye şu kadarcık olsun aldırış etmez, 30 nisan yasını tutmaz hiç. Bu azılı işkenceden bu yana ve La Mole'ün Coconasso'ya, bir İtalyan olduğu için, bu ailenin her erkeği bu adı taşıdığına göre, Annibal adını da alan Cosonasso'ya karşı candan dostluğunu hatırlamak için, yas tutulur.

Bundan sonra Akademi üyesi sesini alçaltarak:

— Bu, Coconasso, diye ekledi, IX. Charles'm bizzat dediğine göre, 24 ağustos 1572 tarihinin azılı katillerinden biri imiş. İyi ama azizim Sorel, siz, bu evin insanı olduğunuza göre, nasıl olur da, bu şeyleri bilmezsiniz?

— Demek, sofrada başında iki kez, Bn. de La Mole kardeşi-

317

ni bunun için Annibal diye çağırmış. Yanlış duyduğumu sanıyordum.

— Bir sitemdi bu. Markizin bu gibi deliliklere izin vermesi garip... Bu sırık kızın kocası olacak adam bakalım daha ne delilikler görecek!

Bu sözü beş altı alaylı cümle daha izledi. Bu alçak ve miskin adamın hakaretleri Julien'in gözlerinden hemen konukseverliği kaldırıyor. Akademi üyesinin gözlerinde yanan sevinç ve lâubalilik Julien'i canevinden vurdu. «İşte biz efendileri çekiştirmekle uğraşan iki uşağız diye düşündü. Ama ben bu Akademi üyesi adamdan herşey beklerim.»

Bir gün, Julien onu markiz de La Mole'ün dizlerine kapanmış gördü de hayretler içinde kaldı; taşralı bir yeğenine tütün başsaticılığı dileniyordu. O akşam, Bn. de La Mole'ün Julien'e yaltaklık eden ufak tefek bir oda hizmetçisi, bir zamanlar Elisa'nın yaptığı gibi, ona bayanının yas tutmasının gösteriş olmadığı düşüncesini aşıladı. Bu gariplik karakterinden ileri geliyordu. Zamanının en akıllı kraliçesinin gönül bağladığı adamı, dostlarını özgürlüğe kavuşturmak istemiş olduğundan kellesi giden bu La Mole'ü, delicesine seviyordu. Ne dostlar hem de! Hanedanın baş prensesi ve IV. Henri.

Bn. de Renal'm her davranışında görülen içtenliğe alışmış olan Julien, teknil Paris kadınlarında yalnız yapmacık görüyordu; hele biraz hüzünle karşılaşırsa, onlara diyecek hiçbir şey bulamıyordu. Bn. de La Mole onlardan başka idi.

Tavır ve hareketteki asilliğe dayanan o güzellik havasını katı yüreklilik olarak görmemeğe başlıyordu. Kendisiyle, ilkyazın o canım günlerinde, bahçede, salonun açık pencereleri altında, birkaç kez dolaşan Bn. de La Mole ile, uzun uzun konuşmalar yapmıştı. Bir gün kız ona d'Aubigne'nin tarihini, Brantome'un eserini okuduğunu söyledi (87). Julien: «Ne garip okuma, diye düşündü; oysa markiz ona Walter Scott'un romanlarını bile okumağa izin vermiyor.»

Gene bir gün delikanlıya, hayranlığın içtenliğini belirten, zevkten pırl pırl gözlerle, Etoile'in Memoires'mda okumuş olduğu, III. Henri zamanında yaşamış genç bir kadının şu hikâyesini anlattı: kocasını kendisini aldatırken görünce tutmuş, onu bıçaklamış.

318

Julieh'in özseverliği okşanmıştı. Nice saygı gören, üstelik Akademi üyesinin dediğine göre de, bütün evi çekip çeviren bir genç kız, onunla hemen hemen dostluğa benzeyebilen bir tavırla konuşmağa tenezzül ediyordu.

Arası çok geçmeden Julien: «Yanılmışım, diye düşündü, .senli berili oluş değil bu, ben trajedilerdeki efendilerinin dertlerini dinleyen bir sırdaşım yalnız, bu konuşmak ihtiyacı. Bu ailede bilgin diye geçiniyorum. Brantome'u, Aubigne' yi, Etoile'i okuyacağım (88). Bn. de La Mole'ün bana anlattığı hikâyelerden birkaçına itiraz edebilirim. Bu pırsık sırdaş rolünden kurtulmak istiyorum.»

Pek azametli ve aynı zamanda da pek alçak gönüllü tavırlı bu çiçeği burnunda kızla yaptığı konuşmaları, gitgide daha ilginç oldu. O başkaldırmış hazin halk çocuğu rolünü unutuyordu. Kızı bilgili, hattâ akla yakın buluyordu. Bahçedeki düşünceleri salonda söylediklerinden büsbütün başka idi. Onunla bazan o zamanki pek yüksekte, pek soğuk haliyle iyice bir tezat meydana getiren heyecan ve açığöz-lülükle konuşuyordu.

Bir gün delikanlıya, zekâdan ve heyecandan pırl pırl gözlerle:

— Ligue savaşları Fransa'nın kahramanlık zamanlarını gösterir, diyordu (89). O zamanlar herkes arzu ettiği belli birşeyi elde etmek, partisini galip çıkarmak için savaşmış, yoksa imparatorunuzun zamanında olduğu gibi sırf bir madalya kazanmak için değil. Şunu kabul ediniz ki o zamanlar daha az bencillik ve daha az aşağılık varmış. Seviyorum o •çağı.

Delikanlı:

— Boniface de La Mole o zamanın kahramanı olmuş, dedi.

x

— Değilse bile, tatlı olduğu kadar sevilmiş. Bugün yaşayan hangi kadın delicesine gönül bağladığı sevgilisinin başına elini değdirmekten dehşet duvmaz ki?.

Bn. de La Mole kızını çağırđı. İkiyüzlülük, yararlı olmak için gizlenmelidir; Julien de, görüldüğü gibi, Bn. de La Mo-le'e Napoleon'a karşı beslediğı hayranlık hakkında yarım -yamalak birşey söylemişti.

Bahçede tek basma kalan Julien içinden: «İşte bunla-
31»

rm bizim üzerimizde yarattıkları sonsuz üstünlük, dedi. Atalarının tarihi onları bayağı duyguların üstüne çıkarıyor, ne ile geçineceklerini hiçbir zaman düşünmeğe çalışmıyorlar!» Acı acı: «Ne sefalet! diye ekledi, bu yüksek duygular hakkında fikir yürütmeğe lâıyk, değilim. Bunları her halde kötü karşılıyorum. Hayatım olup olacağı bir ikiyüzlülük dizisi,, ekmeğimi kazanmak için bin franklık gelirim yok ta ondan oluyor bu.»

Koşarak geri dönen Mathilde:

— Bayım, ne düşünüyorsunuz burada böyle? diye sordu ona.

Bu soruda içtenlik vardı, başbaşa, onunla bir arada olmağa can atarak gelmişti hem de geri. Julien kendini küçük görmekten usanmıştı. Gururu yüzünden, düşüncesini soğuk soğuk söyledi. Bu kadar varlıklı bir insana yoksulluktan söz açarken iyice kızardı. Yüksekten bir tonla hiçbir şey dilemediğini açıkça sezdirmeğe çalıştı. Hiçbir zaman Mathilde'e bu kadar güzel görünmemişti; genç kız onda çoğu zaman bulunmayan duygulu ve temiz bir ifade şekli gördü.

O akşamın üzerinden daha bir ay geçmemişti ki, Julien La Mole konağının bahçesinde düşünceli düşünceli geziniyordu; fakat artık yüzünde o süreli aşağılık duygusunun yarattığı sertlik ve filozofça gurur kalmamıştı. Kardeşiyle dolaşırken sözde ayağını incittiğini ileri süren Bn. de La Mo-le'ü salonun kapısına kadar götürmüş te işte orada _ dönüyordu.

Julien kendi kendine: «Koluma ne tuhaf yaslanmıştı., öyle! diyordu. Ben mi aptalın biriyim, yoksa benden hoşlanıyor mu doğrusu? Büyük burunluğum yüzünden başıma gelen belâları kendisine anlattığımda bile, beni öyle tatlı tatlı dinliyor ki! Oysa herkese karşı ne kadar kibirli! Salonda bu yüzünü görseler ötekiler şaşırıp kalırlar iyice. Bu tatlı ve güzel davranışı, besbelli başka kimseye göstermiyor.»

Julien bu garip dostluğu büyütmeğe çalışıyordu gözünde. Bu dostluğu silâh bırakılmadan yapılan bir anlaşmaya benzetiyordu. Her buluştukları gün, hemen hemen bir gün önceki içten havayı bulmadan, sanki kendi kendilerine: «Bugün dost mu yoksa düşman mı olacağız ki?» diyorlardı*.

.320

İlk ağıza alman sözlerde konuların özü, artık ipi sapa gelir şeyler değildir hiç. İkisi de yanlış şekle bel bağılıyordu. Julien bu burnu havada kızın bir yol hele şöyle adamakıllı hakaretine uğrarsa, artık temelli mahvolacağını anlamıştı. «Bozuşmak zorunda kalırsam, hayvıyetime karşı yerine getirmeğe çalıştığım işten biraz yan çizerek günün birinde başlayacak olan bir yığın alaya göğüs germeği göze alarak, gururumun gerektirdiğı hakları savunarak bozuşmak, sanki daha iyi olmaz mı?»

Çoğu zaman, sinirli günlerde Mathilde, ona büyük bir bayan tavrı takınmağa çalıştı; bu eğilimlerine az görülür soydan bir incelik veriyordu ama, Julien, bunları sertçe geri «çeviriyordu.

Bir gün kızm birden sözünü kesti :

— Bayancık de La Mole'ün babasının yazıcısına verilecek bir buyruğu mu var? diye sordu. O buyruklarını dinlemek, bu buyrukları saygı ile de yerine getirmek zorundadır; ama bundan başka, kendilerine söylenecek en küçük bir sözü bile yoktur. Ona düşüncelerini söylesin diye hiç aylık verilmemiştir.

Bu yol davranış ve Julien'in takıldığı garip kuşkular, bu öylesine muhteşem salonda, içinde herşeyden korkulan, bir şeyle şaka etmenin uygun düşmediğı bu salonda durmadan •duyduğu can sıkıntısını dağıttı.

Julien: «Garip olur beni sevmesi. Sevsin ya da sevmesin, diye devam etti, samimî sırdaş olarak elimde, karşısında bütün evi, hattâ, bütün ötekilerden çok, marki de Croiseno-is'yi titrettiğini gördüğüm, akıllı bir kız var. Bu delikanlı •öyle kibar, öyle tatlı, öyle mert ki, soyluluğun ve servetin olanca nimetlerine kavuşmuş, bu nimetlerden biri bile beni deli ederdi sevinçten. Mathilde'ı çıldırasıya sevir, yâni bir Paris'imın çıldırasıya sevdiği kadar sevir, evlenebilir onunla. B. de La Mole evlenme anlaşması düzenlemek için iki tarafın noterine de ne mektuplar yazdırdı bana!. Ben ki sabahları elde kalemlle kendimi alabildiğine aşağı gördüğüm

halde, aradan iki saat geçtikten sonra burada, bahçede, bu pek sevimli gence üstün buluyorum kendimi; çünkü nihayet, tercihler göze batıcı, tercihler bana doğrudan doğruya. Kızcağız belki de günün birinde kocası diye ondan tiksiniyor.

321

Bunun için burnu bu kadar büyük. O zaman bana karşı gösterdiği yakınlıkları, aşağı derecede sırdaş olduğum için görüyorum.»

«Yok canım, ya ben deliyim, ya da bu kız abayı yakmış bana; ona karşı soğuk ve saygılı davrandıkça, daha da düşüyor üzerime. Bu iş, düpedüz bir gösteriş diye de olabilir; fakat karşısına birden çıktığımda gözlerinin ışığı yandığını görüyorum. Böyle anda Parisli kadınlar duygularını gizleyebilirler mi? Neme gerek! Bana karşı böyle de görünce, bu görünüşlerden faydalanalım biz. Tann'm, ne kadar da güzel! Bana sık sık bakarken, badem gibi mavi gözleri, yakından, içime öyle işliyor ki! Öyle yüz sinsî kötü ve pis insanlar arasında, acı acı ve karakterimin gücü ile yaşarken, geçmiş yılın baharı ile bu bahar arasında ne başkalık var! Ben de hemen hemen onlar kadar kötü idim.»

Kuşku günlerinde, Julien: «Bu kız benimle alay ediyor, diye düşünüyordu. Benimle eğlenmek için kardeşiyle birlik ormuş. Ama kardeşinde cerbeze yok diye onu böyle bir hor görüyor ki! Bana: «O cesurdur, ama hepsi bu kadar işte, dedi. O bu cesareti İspanyol'ların önünde gösterir yalnız. Paris'te ise, onu herşey korkutur, her yerde gülünç düşme tehlikesi görür. Moda'dan yakasını kurtarmağa çalışan tek düşüncesi yoktur.» Ben hep onun savunmasını yapmak zorunda kaldım. On dokuz yaşında bir kız! Bu yaşta tasarlanan ikiyüzlülük oyununa ihsan günün her anında bağlı kalabilir mi?»

«Öte yandan, Bn. de La Mole badem gibi mavi gözleriyle bana besbelli bir tuhaf baktığında, kont Norbesrt hep uzaklaşıp gidiyor. Bu beni huylandırıyor; kızkardeşinin kalkıp ta evlerinin bir uşağına ilgi duymasından alınması gerekmez mi? Dük de Chaulnes'nın benden uşak diye söz ettiğini işittim çünkü.» Bunu aklına getirince öfke bütün öteki duyguları yok ediyordu. Yoksa bu beyni sulanmış dük'ün eski tarz konuşma düşkünlüğünden mi ileri geliyordu?

Julien kaplan gibi bakışlarlar: «Aman canım, kız güzel ya! diye devam ediyordu, onu elde eder, sonra da kaçarım, kaçarken başımı belâya sokacak olanın vay haline!»

F: 21

322

Bu yol düşünce Julien'in tek işi oldu; artık başka hiçbir şey düşünemiyordu. Günleri saatler gibi geçiyordu.

Her an, ciddî bir işle uğraşmağa çalışırken, düşüncesi herşeyi bir yana seriyor, derin bir hayal ülkesinde eriyor, bir çeyrek saat sonra, kalbi heyecandan pır pır, akli allah bullak, şu düşüncelyi tasarlaya tasarlaya uyanıyordu. «Beni seviyor mu?»

B Ö L Ü M XI BİR GENÇ KIZIN BASKISI

Güzelliğine hayvanım ama, zekâsından korkuyorum.

MERIMEE.

Julien «Ah! onu sevebilseydim! Ah! siyah elbiseli bir zavallı yazıcı kılığında kurtulabilseydim!» diye diye, Mathilde'in güzelliğini göklere çığarmağa, ya da ailesindeki doğuştan helme soyluluğa, genç kızın Julien aşkına unutup gittiği soyluluğa imrene imrene geçirdiği zamanı salonda olup biteni inceleme kullansaydı, kızın çevresini böyle saran herken üzerindeki baskısının neden ileri geldiğini anlamış olurdu. Bn. de La Mole'ün damarına basılırsa o, öyle ölçülü, öyle derli toplu, görünüşte öyle kibar bir alayla cezalandırmasını bilirdi ki, bu olayı düşündükçe, yara her an daha da büyürdü. Bu yara gitgide alaya uğramış özseverlikle dehşet yaratırdı. Ailesinin öbür kişileri için son derece arzu edilen şeyler olan konulara hiç önem vermediğinden, onların gözüne hep soğukkanlı olarak görünürdü. İçine girip çıkılan asilzade salonları çene yarıştırmakta hoşturlar ama, işte hepsi bu kadar; tam anlamsızlık, hele ikiyüzlülüğü bile aşip geçen beylik sözler mide bulantısı verecek kadar tatlılık içinde insanın canına tak dedirtmekle son bulur; başlı başına incelik ancak ilk günlerde birşey ifade eder. Julien bunu seziyordu; | ilk hayranlıktan sonra, ilk şaşkınlık baş göstermişti. İçin- | den: «İncelik, diyordu, ancak kaba davranışların uyandıra- I çağı öfkenin yokluğu demektir.» Mathilde'in çoklaym canı 1 sıkılıyordu, belki de her yerde canı sıkılacaktı. Böyle zaman-

323

iarda iğneleyici bir nükte savurmak onun için bir eğlence ve gerçek bir zevkti.

Marki de Croisenois'ya, kont de Caylus'a ve öbür pek gözde sayılan iki üç gence umut vermiş olması, belki de büyük annesinden ve büyük babasından, Akademi üyesinden ve onlara kavuk

sallayan beş altı aşağılık insandan biraz daha eğlenceli kurbanları olmasından ileri geliyordu. Bunlar genç kıza göre yeni yeni nükte kaynaklarından başka birşe-ye yaramaz kişilerdi.

Mathilde'i sevdiğimiz için, üzüle üzüle itiraf edeceğiz ki o, bu gençlerin çoğundan mektuplar almış, üstelik bazan onlara karşılıklar bile vermişti. Bu kızın çağının geleneklerine göre bir istisna teşkil ettiğini de söylemekte tez davranalım. Asıl Sacre-Coeur manastırında ki öğrencilere kondurulabi-len ihtiyatsızlık çoğu zaman böyle değildir.

Bir gün marki de Croisenois Mathilde'e, geçen gün kendisine yazdığı, adını hemen hemen lekeliyecek bir mektubu geri çevirdi. Bu yol ihtiyatla kızın daha çok gözüne gireceğini umuyordu. Ama Mathilde'in sağa sola mektup donatırken hoşlandığı şey ihtiyatsızlıktı. Zevki kaderi ile oynamaktı. Markiye altı hafta söz söylemedi.

Kızcağız bu gençlerin mektupları ile gönlünü eğlendiriyordu; fakat ona göre bütün bu mektuplar, birbirine benziyordu. Hep en derin, en hazin aşktan söz açıyordu.

Kuzinine:

— Hepsi de Filistin'e gitmeğe hazır, hepsi de tam erkek, diyordu. Daha saçma birşey bilmiyor musunuz siz? Ömrüm boyunca alacağım mektuplar işte böyle olacak! Bu yol mektuplar ancak yirmi yılda, modaya bağlı olarak değişebilirler. Her hade imparatorluk çağında bu kadar renksiz değillermiş. O zamanlar kibirler âleminde yaşayan bütün bu gibi gençler gerçekten büyüklüğü olan işler görmüşler ve başarmışlar. Dük de N •*•, dayım, Wagram savaşında bulunmuş.

Mathilde'in yeğeni, Bn. de Sainte - Heredite:

— Bir kılıç sallamak için ne zekâ lâzım sanki? Hem sararmış olsalar, öyle söz ederler ki bu savaştan! dedi.

— İyi ya işte! bu hikâyeler beni eğlendiriyor. Gerçek bir savaşa içinde on bir erin öldürüldüğü, bir Napoleon sa-

324

vaşma girmek, yiğitliği gösterir. Tehlikeye atılmak ruhu yükseltir ve bana tapan zavallıların içine düşmüş gibi oldukları can sıkıntısını kaldırır ortadan; bu can sıkıntısı, sanki bulaşıcı hastalıktır. İçlerinden hangisinin aklına olağanüstü birşey başarmak düşüncesi gelmiştir? Benimle evlenmeğe can atıyorlar, güzel iş! Zenginim, babam da damadını yükseltecek. Ah! biraz beni eğlendiren bir damat bulabilse bari!

Mathilde'in canlı, kesin, pitoresk görüş tarzı görüldüğü gibi gazın da bozuyordu. Bir tek sözü çoğu zaman en kibar dostlarının gözünde kehanet sayılıyordu. Meraya daha az uygun düşmüş olsaydı, bu biçimdeki konuşmasının kadın ağızına yakışmayacak kadar açık olduğunu, hemen hemen itiraf etmiş olurlardı.

O, o ise, Boulogne ormanında gezinen atlı delikanlılara karşı düpedüz haksızlık ediyordu. Yarını dehşetle değil, bu güçlü bir duygu olurdu, fakat onun yaşma göre pek nadir sayılan bir tiksinti ile görüyordu.

Ne isteyebilirdi? Mal-mülk, doğuştan asalet, zekâ, herkesin söylediğine göre, kendisinin de inandığına göre güzellik, herşey kaderin elleriyle kondurulmuştu üzerine.

İşte Julien'le dolaşmaktan hoşlanmağa başladığı zaman, Saint-Germain mahallesinin en çok imrenilen mirasçı kızın düşünceleri bunlardı. Kızcağız Julien'in gururu karşısında şaşırıp kaldı; bu küçük burjuvanın becerikli olsuna hayran kaldı. «Rahip Maury gibi piskopos olabilir» diye düşüdü.

Arası çok geçmeden kahramanımızın, onun düşüncelerinden çoğunu içten ve tasarlanmış olmayan şekilde kabullenmesi Mathilde'i meşgul etti; bunu düşünüyordu; yeğenine konuşmaların en ince noktalarını bile açıyor, buna rağmen gene de herşeyi iyice anlatmadığını sanıyordu.

Aklında birden şimşek gibi bir düşünce çaktı: «Sevmek mutluluğuna erdim, dedi bir gün kendi kendine, inanılmaz bir sevinç coşkunuğu içinde. Seviyorum, seviyorum, evet! Ben yaşta, genç .güzel, akli ileri bir kız. heyecanlar duyabi-lirse, bu aşk değil de nedir? Boşuna uğraştım. Croisenois'ı, Caylus'u, uzun sözün kısası sevemezdim ya hepsmi. Onlar tam erkek, belki de tek tam erkekler; ama ne yazık ki canımı sıkıyorlar.»

Manon Lescaut'da, Nouvelle Heloise'de, Lettres d'une

Religieuse portugaise'de nicesinde, ama nicesinde okumuş olduğu bütün aşk tasvirlerini birer birer aklından geçirdi. Söz konusu olan şey, besbelli salt gerçek tutku idi; gerçek aşk dediğin onun yaşındaki ve onun kadar soylu bir kıza yakışmazdı öyle. O ancak III. Henri de Bassompierre çağında Fransa'da rastlanan kahramanca duyguya aşk adını veriyordu (90). Bu aşk engeller karışışmda hemen sönmezdi, hayatın eğlencesi değildi, hayatı değiştirirdi; fakat,

daha çoğu bu aşk, büyük işler gördürürdü. «Catherine de Medicis ya da XIII. Louis'ninki gibi (91) gerçek bir saray hayatının olmaması yazık yazık bence! Ben içinde nice cüret .ve nice büyük şey bulunan her işi yapmağa yetkili buluyorum kendimi. Ayaklarıma kapanan yürekli, ama XIII. Louis gibi bir kral uğrunda neler yapmam ki! Baron de Tolly'nin sık sık dedi-ğince, onu Vende'ye götürürdüm, o da orada işe başlayıp kurtarırdı tahtını; o zaman ferman filân kalmazdı artık... Bana Julien de yardım ederdi. Sanki nesi eksik? Bir asalet unvanı ve bir de servet. Bir unvan bulur, servet te elde ederdi...»

«Croisenois'nin hiç bir eksiği yok, hayatı boyunca yarı-kralcı, yarı - hürriyetçi bir dük, ifrat ve tefritten hep kaçan, bunun için de her yerde ikinci derecede kalan bir çenesi düşük kimse olacak yalnız.»

«Başlangıçta ifrat sayılmayan hangi büyük iş vardır ki? Bu gibi iş ancak başarıya ulaşıncı uluorta insanların gözünde olabilirmiş gibi görünür. Evet, aşk olanca mucizeleri ile kalbimde hüküm sürecektir; aşkı varlığını aydınlatan ateşten alıyorum. Tanrı'nın bana bu bağışta bulunması lâzımdı. Bütün yararlarını bir tek insana sunamazdı boşuna. Mutluluğum bana lâyük mutluluk olacak. Günlerimin herbi-ri kendisinden öncekine soğuk soğuk benzemeyecek. Toplumsal yönden benden alabildiğine başka bir insanı sevebilmekte bile büyüklük ve soyluluk vardır. Bakalım; o bana her zaman lâyük olmakta devam edecek midir? Kendisinde rastladığım ilk zaaf karşısında, bırakıveririm onu. Benim gibi soylu ve söylediğine göre (bu babasının bir sözü idi) benim gibi kahraman yaradılışlı bir kaç genç kız bir aptal gibi hareket etmemelidir.»

«Marki de Croisenois ile evlenecek olsaydım oynayaca-

326

ğım rol bu mu olacaktı? Yeğenlerimin öylesine tiksindiğim mutluluklarının yeni bir eşine kavuşacaktım. Zavallı markinin bana neler söyleyeceğini, ona ne gibi karşılıklar vereceğini önceden biliyorum. Kişiyi sıkıntıdan esneten bir aşk nedir? Bir manastıra kapağı atmak daha iyi olur. Yeğenlerimin en küçüğü için olduğu gibi, ben de bir nikâh anlaşmasına imza basacağım, karşı tarafın noteri tarafından bir'gün önce anlaşmaya konulan son bir şart yüzünden kızıp köpür-mezlerse, büyük - annemle büyük - babam torunlarının mürüvvetini göreceklerdir.»

BÖLÜM XII BİR DANTON MU OLACAK?

Heyecan ihtiyacı, bugün Fransa'da IV. Henri adıyla saltanat sürdüğünü gördüğümüz Navarre kralı ile arası pek geçmeden evlenen halamın, güzel Marguerite de Va-lois'ın karakteri heyecan ihtiyacı idi. Kumar oynamak ihtiyacı bu sevimli prensesin karakterindeki bütün sırrı açığa vuruyordu; daha on altısından itibaren, kardeşleriyle yaptığı kavgaları ve barışmaları bundan ileri geliyordu. İyi güzel ama, çiçeği burnunda bir kız acaba ne oynayabilir? Taşdığı en değerli şeyi; bütün hayatının gül pembe noktası sayılan, şerefini oynayabilir.

IX. Charles'm yaşadığı çocuğu, Dük d'ANGOULEME'in Anıları'ndan.

«Julien'le benim aramda evlenme anlaşması, noter işi gibi şey hiç olmayacak, herşey kahramancadır, herşey tesadüfün eseri olacak. O bir de soylu olsaydı, benim aşkım, Marguerite de Valois'nin çağının en saygıdeğer insanı sayılan genç La Mole'e karşı duyduğu aşk olurdu. Saray delikanlıları bu kadar ileri kibarlık tasarlarsa biraz garip maceracık-tan söz açılınca sararıp solarlarsa bende mi günah? YUna-d/S*

nistan'a ya da Afrika'ya küçük bir yolculuk yapmak onlarca cesaretin son kertesini ama gene de hep birlikte dolaşmağı bilirler yalnız. Tek başlarına kalır kalmaz, ödleri kopar, Bedevi mızrağından değil de, gülünç olmaktan korkarlar, bu korku deli eder onları.»

«Oysa, Julien'ciğim, bir başına hareket etmekten hoşlanıyor yalnız. Bu marifetli insanda, başkalarından iltimas ve yardım beklemek gibi en ufak düşünce arama, arama hiç!, o başkalarını hakir görüyor, bunun için de ben onu hakir görmüyorum.»

«Eğer, yoksulluğu yetmiyormuş gibi, Julien bir de soylu olsaydı, aşkım pis bir budalalık, geliş güzel birine yamanma sayılırdı ancak; böylesini istemezdim; böylesinde büyük aşkları dile getiren hava olmazdı hiç; yenilecek zorluğun büyüklüğü ve olayın korkunç belirsizliği olmazdı.»

Bn. de La Mole bu tatlı düşüncelere kendin o kadar kaptırmıştı ki, ertesi gün, kuşku bile etmeden, marki de Croisenois ile kardeşine tutup Julien'i övdü. Göklere çıkarışı o kadar ileri gitti ki, ötekilerin sinirine dokundu.

Kardeşi:

— Böylesine cerbezeci olan bu gençten kendinizi korurun, diye bağırdı; gene ihtilâl olursa, giyotinde hepimizin uçurtur kafasını.

Kız karşılık vermekten çekindi, cerbeze sözünün onlarda yarattığı korku için kardeşi ile marki de Croisenois'ı alaya almakta tez davrandı. Doğrusunu söylemek gerekirse beklenmedik birşeyle karşılaşmak korkusu, beklenmedik şey karşısında duyulan afallamak korkusundan ileri geliyordu ancak..

— Hep o, hep o, Baylar, gülünç olmak korkusu, ne yazık ki, 1816' yılında, geberip giden canavar.

Bn. de La Mole: «Bir memlekette iki parti oldu mu, der- v di, gülünç olmak yoktur artık.» Kızı bu düşünceyi kavramıştı. Julien'in düşmanlarına :

— İşte böyle, Baylar, diyordu, hayatınız boyunca hep korkacaksınız, arkanızdan da size diyecekler ki:

Bir kurt değildi, göğesiydi yalnız (92).

Marhilde arası çok geçmeden yanlarından ayrıldı. Kar-
328

deşinin sözü onu ürküttü, onu hayli kayguya düşürdü; ama, daha ertesi gün, bir sözde övgülerin en güzelini buluyordu.

«Cerbezenin can verdiği bu çağda, onun cerbezesi, onları korkutuyor. Kardeşimin dediğini bildireceğim ona; ne karşılık vereceğini görmek isterim. Fakat gözlerinin parla-dığı anlardan birini yakalıyacağım. O zaman yalan söyleyemez bana.»

Uzun ve belli belirsiz bir hülyaya daldıktan sonra:

— Bir Danton olacak! diye ekledi. Ne gelir elimizden! İhtilâl başlar yeniden..O zaman Croisenois ile kardeşim ne rol oynarlar? Kader yazacağını yazmıştır; asilce boyun eğiş. Boğazlarını gık demeden bıçağa uzatan, kahraman koyunlar olurlar. Can verirken tek korkuları zevksizlik olacaktır gene. Benim Julien'ciğim ise bir parça kurtuluş umudu bile olsa, kendisini tevkif etmeğe gelecek ihtilâlcinin beynine sıkar kurşunu. Onun zevksizlikle damgalanmak korkusu yoktur.

Bu son söz kızcağızı kara kara düşündürdü; bu söz acı anılar uyandırıyor, bütün cesaretini kırıyordu. Bu söz ona B. de Caylus'un, B. de Croisencis'nin, Bn. de Luz'un ve kardeşinin zevzekliklerini hatırlatıyordu. Bu baylar Julien'de-ki papaz havasına hep birlikte şu damgayı vururlardı; sinsi ve ikiyüzlü.

Birden, sevinçten pırıl pırıl gözlerle:

— İyi ama, diye ekledi, alaylardaki acı ve keskinlik, onlar sezmeden, bu kış gördüğümüz en değerli insanın kendisi olduğunu ispat ediyor. Kusurlarından, gülünçlüklerinden kime ne? Onda büyüklük var, zaten ötekiler de bu büyüklüğe kızıyorlar, üstelik başkalarına öylesine yumuşak ve alçak gönüllü davrandıkları halde. Gün gibi belli ki elinde avucunda yokmuş ta papaz olmak için okumuş; onlar ise süvari bölüğü kumandanıdır ve okumağa ihtiyaçları olmamıştır; bu iş daha kolaydır.

O ebedî kara elbisesinin ve şu papaz çehresinin bütün uğursuzluklarına rağmen, zavallı çocuk, bin güçlkle karnını doyurabiliyor, yoksa açlıktan ölürdü, meziyeti korkutuyor onları, belli. Hem bu papaz çehresini, birkaç dakika baş-başa kaldık mı takınmıyor artık.' Bu baylar da zarif ve beklenmedik sandıkları bir söz söyledikleri zaman, ilkin Julien'e

329

bakmıyorlar mı? Bunu bal gibi gördüm. Oysa ona birşey sormadıkça, onun da kendileri ile hiç konuşmadığını biliyorlar artık. O bir bana açık açık söz söylüyor, yüksek ruhlu olduğumu sanıyor. Kibarlı kolsun diye onların itirazlarına karşılık veriyor yalnız. İşi hemen saygıya döküyor. Benimle saatlerce tartışıyor, azıcık itirazda bulunsam fikirlerimden; kuşku ediyor. Uzun sözün kısası bu bütün kış hiç kavga gürültü etmedik; yalnız şatafatlı sözlerle dikkat çekildi. Bu yetmiyormuş gibi, üstün bir insan olan, hem de ailemizin şerefini yükseltecek olan babam bile, Julien'e saygı besliyor. Ona herkes kin. besliyor, annemin dini bütün dostlarından başka kimse, ama kimse onu küçümsemiyor.

Kont Caylus'un atlara karşı merakı vardı ya da meraklı diye gösteriyordu kendini; hayatını tavlasında geçiriyor, öğle yemeklerini bile orada yiyordu. Hiç gülmek nedir bilmez huyuna eklenen bu aşırı merak, kont'a, dostları arasında büyük yer sağlıyordu; bu küçük çevrenin kartalı idi o.

Bu küçük çevre ertesi gün Bn. de La Mole'ün uzun arkalıklı koltuğu gerisinde toplanır toplanmaz, ama Julien henüz yokken, B. de Caylus, Croisenois ile Norbert'den cesaret alarak, Mathilde'in Julien hakkındaki temiz düşüncesine sertçe çıkış yaptı, hem de tam sırasmda,

hemen hemen Bn. de La Mole'ü gördüğü ilk anda yaptı. Kız bu tilkiliği daha çok uzaktan anladı, bundan da çok hoşlandı.

İçinden: «İşte, dedi, on altınlık geliri olmayan, ancak birşey sordular mı kendilerine karşılık verebilen dehâ sahibi bir adama karşı hepsi de birlik olmuşlar. Siyah cübbesini giydi mi ödleri kopuyor ondan. Ya apoletli elbise olsa ne olacak?»

Genç kız hiçbir zaman böyle zekî olmamıştı. Daha ilk saldırılar başlar başlamaz alaylı söylerle, Caylus ile yarıdakçılarını altetti. Bu parlak subayların alaylardaki ateş sö-nünde B. de Caylus'a:

— Yarın Franche - Comte dağlarından bir asilzade, Ju-lien'in kendi yasadışı çocuğu olduğunun farkına varır da, ona bir asalet unvanı ile birkaç bin frank para verirse, dedi, altı haftaya kalmaz o da sizin gibi bıyık büyütür, baylar; altı hafta sonra o da sizler gibi süvari bölüğü kumandanı olur. baylar. O zaman karakterindeki büyüklük artık gülünç sa-
330

yılmaz işte. Müstakbel düğ cenapları, sizde şu bayat kötü mantığı görüyorsunuz. İyi ama, sizi çileden çıkarmak istersem, Julien'in öz babasının Napoleon zamanında savaş tutsağı olarak Besançon'a getirilen, hattâ, iç rahatlığı ile ölmek için, ölüm döşeğinde oğlu olduğunu tanıyan bir İspanyol düğü olduğunu söylemek kötülüğünü işlersem, ne söz düşer sizlere?

Asîl bir adamın yasa dışı çocuğu olabilmesi üzerine ortaya dökülen bütün bu varsayımlar B. de Caylus ile B. de Cro-isenois'ca hemen hemen kötü karşılanmış oldu. İşte Mathil-de'in muhakemesinde gördükleri bütün şey.

Nobert kızkardeşinden çekindiği halde, kızkardeşinin sözleri o kadar açtı ki, gülümser ve güzel yüzüne, itiraf edelim, oldukça kötü gelen ciddî bir tavır takındı.

Mathilde yarı ciddî bir sesle ona :

— Ne o dostum, hasta mısınız? diye sordu. Alaylara ahlâk dersi vererek karşılıklı bulunduğunuza göre pek hasta olmalısınız.

Ahlâk nerede, siz nerede! bir bakanlık mı koparmak istiyorsunuz yoksa?

Mathilde Caylus'un o kızgın halini, Nobert'In sinirlenmesini ve Bn. de Croisenois'nm sessiz umutsuzluğunu o saat unuttu. Ruhunu kaplayan uğursuz bir düşünce üzerinde verilecek bir kararı vardı.

«Julien bana oldukça içten davranıyor, dedi kendi kendine; o yaşta insanın, hele müthiş yoksul olup da, hayret uyandırıcı bir yükselme tutkusunun pençesinde kıvranarak acı çekecek olursa, bir sevgiliye ihtiyacı vardır. Bu sevgili belki de benimdir; ama onda aşk diye birşey gördüğüm yok hiç. Karakterine yaraşan cesaretle bana, bu aşktan söz açmış olurdu.»

Bu kararsızlık, o andan sonra Mathilde'in her dakikasını dolduran, hattâ, Julien kendisine her söz söylediğinde, yeni yeni ipuçları bularak yaptığı, bu kendi başına tartışma, içinde ölesiye bunaldığı bu can sıkıntısı anlarını hemen yo-ketti.

Günün birinde bakan olunca, kiliselere ormanlarını geri verebilecek (93), akıllı bir adamın kızı olan Bn. de La Mole. Sacre-Coeur manastırında, en dalkavukça yaltaklanışların

331

temel direği olmuştu. Bu acı dünya durdukça geçmez. Bütün soyluluk, mal - mülk, daha nice üstünlükleri yüzünden onu, bir başka genç kızdan daha mutlu olması gerektiğine inandırmışlardı. Prenslerdeki iç sıkıntısının ve olanca çılgınlıklarının işte kaynağı budur.

Mathilde bu düşüncenin kötü etkisinden yakasını bir türlü kurtaramamıştı. İnsan zeki de olsa, on yaşında bütün bir manastırdaki, görünüşte çok haklıca yapılan dalgavukça sözlere karşı koyamaz.

Julien'e gönül bağladığına inanır inanmaz, artık can sıkıntısı kalmadı. Büyük bir aşkla sevmeği başardığından kendisini her gün kutluyordu. «Bu eğlencenin nice tehlikesi de var, diye düşünüyordu. Daha iyi! Bin kere daha iyi!»

«Böyle büyük bir aşk duymadan, on altı yaşımdan yirmi yaşına kadar, hayatımın en güzel çağını bunaltıcı can sıkıntısı içinde geçirdim. En güzel yıllarımı çoktan uçurdum elden; bütün zevkim, annemin 1792 yılında Coblenz'de, dendiğine göre, bugünkü kadar hiç ciddî söylemeyen, kadın dostlarının havadan sudan konuşmalarını dinlemek oldu inadına.»

Bu amansız kararsızlıkların Mathilde'i altüst ettiği sıra Julien kendisine dikilen o uzun uzun bakışlarını bir türlü anlamıyordu. Kont Norbert'in davranışlarında bir kat daha soğukluk, Bn. de

Caylus'un, B. de Luz'un ve B. de Croisenois'nm eylemlerinde de yepyeni bir azametli duruş görüyordu açıkça. Bunlara alışmıştı. Bu açı kendi haddini bilmeyerek aşırı zekâ gösterdiği bir akşam toplantısından sonra geliyordu kimi an başına. Mathilde'in kendisine karşı gösterdiği özel davranış olmasa, öğleden sonraları Bn. de La Mo-le'e eşlik ettikleri sıra, o bıyıklı parlak gençlerin araşma katılmazdı bahçede.

Julien içinden: «Evet, bunu kendi kendimden saklamam imkânsız, diye sordu. Bn. de La Mole bir tuhaf bakıyor bana. Yalnız, o güzelim mavi gözlerinin alabildiğine hayranlıkla üzerime çevrildiği anda bile bakışlarında, hep bir inceleme dileği, bir serinkanlılık ve şirretlik okuyorum. Bunun aşktan ileri gelmesine imkân var mı? Onun bakışları ile Bn. de Rânal'm bakışları arasında nasıl da başkalık var!»

Bir gün öğle yemeğinden sonra, B. de La Mole'ün çalış-
332

ma odasından; gelen Julien, acele acele bahçeye dönüyordu. Umursamadan Mathilde'in topluluğuna yaklaşırken, pek yüksek sesle söylenen birkaç sözcük duydu. Julien kendi adının geçtiğini iki kez işitti gerçekten. Göründü; ortalığı o saat derin bir sessizlik sardı, bu sessizliğe son vermek için boşuna uğraşıldı. Bn. de La Mole ile kardeşi başka bir konuşma konusu bulamayacak kadar heyecanlı idiler. B. de Cay-lus, B. de Croisenois, B. de Luz ile dostlarından biri Juüen'e karşı buz gibi soğuk davrandılar. O da uzaklaşıp gitti.

BÖLÜM XIII

BİR PUSU

Yersiz yersiz sözler, tesadüf eseri mey dana gelen karşılaşmalar kalbinde azıcık ateş varsa hayali güçlü insanın gözünde son apaçıklığın kanıtları haline gelirler.

SCHİLLER.

Ertesi gün, Norbert'le kızkardeşini, gene kendisinden söz açarlarken yakaladı. Yanlarına varınca ortalığı, bir gün önceki gibi, bir ölüm sessizliği sardı. Kuşkularının artık sınırı yoktu. «Bu sevimli gençler benimle yoksa alay etmeğe mi kalkacaklardı? Şunu da açık açık ortaya dökmeli ki bu Bn. de La Mole'ün bir zavallı yazıcı parçasına gönül vermesinden daha da ihtimal dahilinde, daha da akla yakın. İlk acaba bu gibi insanlarda o aşk denen şey var mıdır? tşleri güçleri aldatmak. Azıcık iyi söz söylüyormuşum diye beni kıskanmak, zayıflıklarından bir tanesi gene. Herşey böylece çıkıyor ortaya. Bn. de La Mole sadece müstakbel erkeğinin gözüne girmek için beni beğenmediğine inandırmak istiyor.»

Bu öldürücü kuşku Julien'in bütün ruh dünyasını değiştirdi. Bu düşünce onun kalbinde mahvetmek yolunda hiç güçlük çekmediği bir aşk başlangıcı buldu. Bu aşk sadece Mathilde'in o az bulunur güzelliği, daha doğrusu kraliçe gibi tavırlar takınması ve hayran olunacak kadar güzel giyinmesi karşısında doğmuştu. Bu gibi şeylerde Julien henüz bir sonradan görme insandı. Yüksek sosyeteden güzel bir ka-

333

din, söylediklerine göre, toplumun en yüksek sınıflarına eriştiğinde, ileri akıllı bir köylüyü en şaşırtan şeymiş, Julien'i şu son günlerde hülyalar kurmağa sürükleyen şey hiç te Mathilde'in karakteri değildi. O bu karakteri hiç çözemediğini bilecek kadar akıllı idi. Bu karakterde gördüğü bütün şey sadece bir görünüş olabilirdi.

Söz gelişi Mathilde, iki dünya bir araya gelse, pazar günleri yapılan şaraplı ekmek törenini kaçırmazdı; hemen her gün kiliseye giden annesine eşlik ederdi. Eğer La Mole konağının salonunda, patavatsızın biri nerede olduğunu unuttur, krallığın ya da dinin gerçek, ya da varsayımlı çıkarlarına hafif yollu bir telmihte bulunamağa da kalkarsa, o anda Mathilde buz gibi ciddî bir tavır takınırdı. Bakışı, o pek alaylı bakışı, eski bir aile portresindeki olanca yüksek azameti alırdı.

Fakat Julien onun odasında her zaman için Voltaire'in felsefî düşüncelerle dolu en derin eserlerinden bir kişni bulundurduğuna iyice güven getirmişti. Hattâ kendisi bile bu çok hoş biçimde ciltlenmiş güzel baskıdan birkaç cildini sık sık aşırırdı. Koşusundaki her cildin arasını şöyle biraz açarak, alıp götürdüğü cildin eksikliğini gizlerdi. Papaz okulundaki bir kurnazlığa baş vurdu. Bn. de La Mole'ü ilgilendirebileceklerini varsaydığı ciltlerin üzerine birkaç tane kıl parçası koydu. Ciltler haftalar haftası yok oluyordu ortadan.

Kendisine durmadan Uydurma Anılar gönderen kitapçısına kızmış bulunan B. de La Mole, kalkmış, Julien'i, biraz iğneleyici bütün yeni eserleri satın almakla görevlendirmişti. Fakat yazıcı, zehir eve yayılmasın diye, bu kitapları markinin kendi odasındaki küçük bir kitaplığa koyma buyruğunu almıştı. Delikanlı bu yeni kitapların da krallığın ve dinin çıkarlarına birazcık

olsun karşı geldiklerinden ötürü, yok olmakta gecikmediklerini sezdi hemen. Okuyan, düpedüz Nobert değildi.

Julien, bu denemeyi gözünde büyüterek, Bn. de La Moie' de Machiavel iki yüzlülüğü olduğunu sanıyordu. Bu yaygın hainlik genç kızın gözlerinde bir büyü, hemen hemen beğendiği biricik manevî büyü idi. İki yüzlülükten ve erdem sözlerinden ileri gelen iç sıkıntısı delikanlıyı bu aşırı düşünceye sürüklüyordu.

334

Bu aşkıdan daha çok hayalini kızıstırıyordu.

Bn. de La Mole'ün boyunun poşunun inceliği, giyinişin-deki büyük zevki, elinin aklı, kolunun güzelliği, bütün dav-ramşlarındaki hoş gidicilik üzerinde uzun uzun hayallere kapıldıktan sonradır ki, tutkun buluyordu kendini. Böylesi anlarda onun, güzelliğini tamamlamak için, bir Catherine de Medicis olduğuna inanıyordu. Üzerine kondurduğu karaktere göre, frçbir şey artık pek öyle derin ya da pek öyle korkunç değildi. Gençliğinde hayran olduğu Maslon'larm, Frilair'lerin ve Castanede'lerin ülküsü sayılan karakterdi bu. Bir kelime ile söylersek bu onun için Paris ülküsü idi.

Paris'li karakterinde derinlik ya da hainlik olduğunu varsaymak kadar eğlenceli birşey olabilir mi hiç?

Julien: «Bu üçü-birlik besbelli benimle alay ediyor» diye düşünüyordu. Gözlerinin Mathilde'in bakışlarına karşılık verirken takındığı dumanlı ve soğuk ifade görülmezse, karakteri pek az anlaşılır. Şaşıp kalan Bn. de La Mole'ün iki üç kez göstermeğe çalıştığı dostluk güvenliklerini acı bir olay yok etti.

Bu anî gariplikten alınan genç kızın, doğuştan soğuk, gamlı, zekâya karşı duygulu bu genç kızın kalbi, insan oluş bakımından gereken oranda tutkuya kapıldı. Fakat Mathilde'in karakterinde çok ta gurur vardı ve olanca mutluluğunun bir başka kimseden geleceğine inanan bir duygunun doğuşu acı bir hüznle karışmıştı.

Bu hüznün iç sıkıntısından doğma o kuru hüznünden başka olduğunu sezebilme yolunda Julien'in Paris'e geleli beri çoktan gözü bir hayli açılmıştı. Kızcağız, eskisi gibi, akşam toplantılarına, tiyatrolara ve her biçim eğlencelere düşüklük göstereceği yerde, bunlardan kaçıyor.

Fransız'larca söylenen şarkı Mathilde'in canını öldüresiye sıkıyordu, oysa, operadan çıkarken orada bulunmağı bir iş edinen Julien, genç kızın şimdi elinden geldiğince sık sık operaya gittiğini gördü. Her davranışında görülen mükemmel ölçüyü biraz kaçırmış olduğunu sezer gibi oldu. Dostlarına bazan iğneleyici söylerle dolu hakaret edici muzipliklerle karşılık veriyordu. Delikanlı onun hele marki de Croi-senois'ya içerlediğini anlar gibi oldu. «Ne kadar zengin olursa olsun, bu kızı oracıkta bırakıp gitmediğine bakılırsa, bu

335

delikanlı paraya delice düşkün olsa gerek!» diye düşünüyordu. Ve o, erkeklik adına yapılan bu hareketlerden kızıp kö-pürerek, kıza karşı bir kat daha soğuk davranıyordu. Çoğu terbiye dışı karşılıklar verdiği de oluyordu.

Mathilde'in kendisine karşı gösterdiği ilgi işaretlerine kanmamağa karar verdiği halde, bu işaretler kimi günler öyle açıktan açığa oluyor, gözleri gitgide açılmağa başlayan Julien de, onu öyle güzel buluyordu ki, bu güzelliğe, kimi zamanlar şaşıp kalıyordu.

«Kibar âleminin bu delikanlılardaki ustalık ve vurdum duymazlık en sonunda topluma üstün gelecek, dedi; buradan çekip gitmeli ve bütün bunlara bir son vermeli.» Marki üzerine aşağı Languedoc'ta sahip bulunduğu birkaç parça araziye ve evi yönetme işini yüklemişti. Bir yolculuk gerekli idi; B. de La Mole bu yolculuğa güç-belâ razı oldu. Gözü yükseklerde olmanın tutkuları bir yana bırakılırsa, Julien de onun bir eşi olmuştu.

Yola çıkmağa hazırlanırken Julien içinden: «Yaptıkları ile kaldılar, beni hiç pusuya düşürmediler, diyordu. Bn. de La Mole'ün bu baylara ettiği alaylar gerçek ya da sırf bana güven vererek kandırmak amacı ile olsun, bunlardan doğrusu eğlendim.»

«İşin içinde kerestecinin oğluna karşı suikast yoksa, Bn. de La Mole'ün davranışı artık anlaşılmaz, fakat benim için olduğu kadar marki de Croisenois için de anlaşılmaz insanmış o kadar doğrusu. Dün, söz gelişi, besbelli burnundan kıl alınmıyordu, ben ne kadar yoksul ve aşağı tabakadansam işte o kadar soylu ve barlıklı bir delikanlının kızın bana iltifat etmesine içerlediğini görmek zevkini de tattım. İşte zaferlerimin en güzeli; Languedoc ovalarından geçerken, posta arabasındaki yerimde beni eğlendirecektir.»

Yola çıkışını bir sır diye saklamıştı ama Mathilde, ertesi gün Paris'ten ayrılacağını, uzun zaman da geri dönmiyeceğini kendisinden daha iyi biliyordu. Müthiş bir başağrı tutulduğunu, salonun boğucu havasının da bu ağrıyı büsbütün arttırdığını ileri sürdü. Bahçede uzun uzun dolaştı, Norbert'le, marki de Croisenois ile, Caylus, de Luz ve de La Mole konağında akşam yemeği yemiş olan daha bir kaç gençle

336

öyle iğneleyici sözlerle alay etti ki, hepsi de kalkıp gitmeğe zorladı. Julien garip bir şekilde bakıp duruyordu.

Julien: «Bu buluş belki de bir oyun, diye düşündü; iyi ama sık sık solmasına, bütün bu heyecanlara ne demeli ki!» Biraz sonra gene kendi kendine: «Yok canım! dedi, bütün bunlar hakkında yargı vermek için kim oluyorum ben? Pa-ris'li kadınların en incesi ve en yükseği var karşımda. Az. kalsın beni tongaya düşürecek olan bu sık sık solumayı o, o kadar sevdiği Leotine Fay'dan öğrenmiş olmalı (95).»

Bir başlarına kalmışlardı; konuşma doğrusu durgu geçiyordu. Gerçekten acılı Mathilde içinden: «Hayır! Julien, bana karşı hiçbir şey duymuyor,» diyordu.

Gitmek için izin istediğinde genç kız, kolunu sımsıkı tuttu. Pek heyecanlı bir sesle:

— Bu akşam benden bir mektup alacaksınız, dedi, sesi tanınmıyordu.

Bu durum o saat Julien'e dokundu.

Kız:

— Babam, diye devam etti, kendisine gördüğünüz işlere doğrusu bir değer veriyor. Yarm gitmemelisiniz; bir bahane bulun.

Ve koşarak uzaklaştı.

Boyu poşu güzeldi çok. Böyle güzel bir ayağa rastlamak imkânsızdı, Julien'in gözlerini kamaştırırcasma koşuyordu; ama iyice gözden yok olunca insan Julien'in artık ne düşündüğünü bilebilir mi? Bu gitmemelisiniz sözünü söylerken takındığı o emredici tavrından bir hayli alınmıştı. XV. Louis de, öleceği an, baş doktoru tarafından patavatsızca söylenen, şu ölmemelisiniz sözünden adamakıllı alınmıştı, oysa XV. Louis sonradan görme bir insan da değildi.

Bir saat sonra, bir uşak Julien'e bir mektup getirdi; bu besbelli bir aşk bildirisi idi.

Yanaklarını geren ve kendisini istemeye istemeye gülmeğe zorlayan sevincin önüne geçmek için yazıları edebî süzgeçten geçirerek, içinden: «Yazışta pek o kadar akıcılık yok» dedi.

Tutkusu taşacak kadar güçlü olduğundan, birden: ((Nihayet ben de, diye bağırdı, ben de, bencileyin bir köylü parçası, asıl bir kadından aşk ilânı aldım demek!))

337

Elinden geldiği kadar sevincini önleyerek: «Bana gelince, kötü davranmadım, diye ekledi. Karakterimdeki yüksekliği koruyabildim. Hiç söylemedim sevdiğimi.» Harflerin biçimini incelemeğe koyuldu; Bn. de La Mole'ün İngiliz'lere yaraşır güzel minik yazısı vardı. Sayıklama durumuna bile gelen bir sevinci önlemek için bedensel bir çalışmaya ihtiyaç duyuyordu.

«Buradan gitmeniz beni söylemeğe zorluyor... Sizi artık görmemek olanca gücümün üstünde olacak.»

Julien'in aklına bir buluşta bulunmuş gibi bir düşünce geldi, Mathilde'in mektubu üzerinde yaptığı incelemeyi bir yana bıraktı, sevinci bir kat daha arttı. «Ben ki, yalnız ciddî konulardan söz açan ben diye bağırdı, marki de Croise-nois'yi demek alaşağı ettim! Hem de o kadar yakışıklı olduğu halde! Bıyıkları var, güzel bir üniforması var; tam sırasında, hep, nükteli ve ince bir söz söylemesini biliyor üstelik.»

Julien tadına doyumaz bir an yaşadı; mutluluktan delicesine, bahçede dolaşıp duruyordu.

Neden sonra çalışma odasına çıktı ve bereket henüz sokağa çıkmayan marki de La Dole'e, kendisini rahatsız etmek istediği hakkında haber saldı. Normandia'dan gelme birkaç mektubu göstererek, Normandia dâvalarının önemli oluşu kendisini Languedoc'a gitmeği geri bırakmağa zorladığını, kolayca ispat etti.

İşler hakkında konuşup etmeği bitirdiklerinde, marki ona :

— Gitmediğinize çok sevindim, dedi, sizi görmek hoşuma gidiyor.

Julien çıktı; bu söz canım sıkıyordu. ...

((Ben ise, kızını baştan çıkaracağım! marki de Croise-nois ile evlenmesi belki de suya düşecek, oysa bu evlilik markinin yarınının büyüsü sanki; kendisi düğ olmasa bile, hiç değilse kızı günün birinde düğ olacak birisiyle evlenecek ya.» Julien, Mathilde'in mektubuna rağmen, markiyeye

verilmiş açıklamaya rağmen, Languedoc'a gitmeği kafasına koydu. Bu erdem pırlıtsı çok çabuk söndü.

F: 22

338

Kendi kendine: «Ben ne iyi insanım doğrusu, dedi; benim gibi bir halk çocuğunun, böyle asil bir aileye acıması! Benden, dük de Chaulnes benden bir uşak diye bahsediyor! Marki bu korkunç servetini nasıl da artırıyor? Ertesi gün sarayda bir Hükümet darbesi olacağını öğrenince, elindeki senetleri satarak; ya ben, bir üvey ana sillesi yiyerek toplumun en aşağı tabakasına düşmüş olan ben, asıl ruha sahip olan ama bin franklık geliri olmayan, yâni ekmeği olmayan, daha doğrusu ekmek sözünü ağızıma alamayan ben; ben işte, nasıl olur da karşıma çıkan bu nimeti teperim! O kadar güçlük içinde geçmekte olduğum yoksuluktan yanıp kavru lan çölde susuzluğumu giderecek olan pırl pırl bir kaynak! Yok canım, olmaz bu kadar hayvanlık; hayat denilen bu bencillik çölünde herkes başının çaresine bakıyor.»

Ve bundan sonra, Bn. de La Mole'ün, hele dostları zengin kadınların kendisine birkaç kez nasıl tepeden baktıklarını hatırladı.

Marki de Croisenois'yi yere vurmanın verdiği zevk bu erdem belirtisinin iyice yok oluşunu sağladı.

Julien: «Kızmasını ne kadar isterdim! dedi; ona öyle güvenle bir kılıç darbesi indirirdim ki.» Ve böyle derken ikinci kılıç hareketi yapıyordu. «Bundan önce, azıcık cesaretinden alçakça istifadeye kalkan, gevezenin biriymişim. Bu mektuptan sonra, onun ayarında bir insanım demektir.»

Sonsuz bir zevkle ve ağır ağır konuşarak: «Evet, diyordu, meziyetlerimiz, markiye göre de ve bana göre de, ölçülüdür, ama Jula'lı zavallı keresteci ondan üstün çıkıyor.»

«Tamam! diye bağırdı, vereceğim karşılığa ne imza atacağımı buldum. Neyin nesi olduğumu unuttuğumu sanmayın, sanmayın, Bn. de La Mole. Size Yüce Louis'nin peşinden Haçlı'lar savaşıma giden ünlü Guy de Croisenois'nin soyundan birine bir kerestecinin oğlu ile ihanet ettiğinizi gösterecek ve iyice hissettireceğim.»

Julien sevincinden kabına sığamıyordu. Bahçeye inmek zorunda kaldı. Kapisını anahtarla kilitletiği odası, ona, soluk alamıyacak kadar dar geliyordu düpedüz.

«Ben Jura'nın zavallı köylüsür diye söylenip duruyordu "boyuna, ben, şu bunaltı veren siyah elbiseyi ömrümce taşımağa mahkûm olmuşum! Heyhat! bundan yirmi yıl önce,

339

olsa, ben de onlar gibi üniforma giymiş olurdu m! O zamanlar bencileyin bir insan ya savaşta can verir, ya da otuz altı yaşında general olurmuş.» Elinde sıkı sıkı tuttuğu bu mektup, ona bir kahraman duruşu ve havası veriyordu. «Şimdi ise, insan, bu kara cübbe sayesinde, rık yaşında, ayda yüz bin franklık maaşla ve Beauvais piskoposu gibi de, (cordon bleu) nişanı elde ediyor besbelli.»

Mephistopheles gibi (96) gülerek: «İyi ya işte! dedi, ben onlardan daha akıllıyım; yaşadığım çağda hangi üniformayı seçmesini biliyorum.» Bunun üzerine papaz cübbesine karşı beslediği sevgi ve bağlılığın bir kat daha arttığını duydu, «Benden daah da yoksul doğan ama gününü gün eden nice kardinal da var! söz gelişi hemşehrim Granvelle (97).»

Julien'in coşkunuğu yavaş yavaş dindi; ihtiyat gene ağır bastı. Rolünü ezbere bildiği, üstadı Tartufe gibi, kendi kendine şu mısraları okudu:

J puis croire ces mots, un artifice honnete. Je ne me fierai point â des propos si doux, Qu'un peu de ses faveurs, apres quoi je soupire, Ne vien ne m'assufer tout ce qu'ils m'ont pu dire.

Tartufe, perde IV, sahne V. (98>

«Tartufe de bir kadın tarafından hâpı yuttu, ama o da ötekiler kadar değerli idi haydi haydi...» Ağır ağır söyleyerek, kendini yenmeğe çalışan o yaman eda ile: «... Karşılığım ele geçmiş olabilir... bunun çaresini de buluruz, diye ekledi, karşılığa tanrısal Mathilde'in mektubundaki o en ateşli cümlelerle başlarız.»

«İyi hoş ama, B. de Croisenois'nin dört uşağı üzerime çullanır da ya elimden mektubunu alırsa?»

«Hayır, çünkü yanımda silâh var, hem, herkesin bildiği gibi bende, uşaklara ateş etme illeti var.»

«Bak, içlerinden biri cesaret gösteriyor; hemen üzerime atılıyor. Ona belki yüz Napoleon vâdetmişlerdir. Ya onu öldüreceğim ya da yaralanacağım, zaten istenen de bu ya. Beni kitabına uydurup hemen deliğe tıkırlar; polisın yaka paça eline düşerim, yargıçların olanca

adaletine ve hünerine uyararak beni, Poissy'de bulunan B. Fontan ile B. Magalon'la arkadaşlık etmeğe götürürler. Orada, dört yüz serseri içinde-

340

yatarım deli - dolu...» Kızgınlıkla yerinden kalkarak: «Bu gibi adamlara acıyacağım ha! diye bağırdı. Onlar ellerine geçirdiklerinde asıl olmayan insanlara acırlar demek!» Bu söz, istemediği halde, o ana kadar aklını alabora eden B. de La Mole'e karşı duyduğu saygının son soluğu oldu. «Ağır olun, beyzadeler, bu hafif yollu makyavelce kurnazlığı anlıyorum; rahip Maslon ya da papaz okulundaki B. Castanede de daha iyisini beceremezdi. Karşılık verme amacı ile yazılan mektubu elimden alacaksınız, ben de Colmar'-da ayaklanma çıkarmış diye kurşuna dizilen albay Caron'un durumuna düşeceğim (99).»

«Baylar, durun hele bir dakika, uğursuz mektubu iyice sarılıp sarmalanmış bir pakete koyup B. rahip Pirard'a göndereceğim. Bu rahip jansenisttir, namuslu adamdır, para ile baştan çıkanların soyundan değildir. Evet, ama mektupları açar... Bu mektubu en iyisi Fouque'ye göndermeliyim.»

Julien'in bakışının korkunçlaştığını, yüzünün iğrençleş-tiğini kabul etmeli; yüzünde açıktan açığa cinayet kokusu seziliyordu. Bütün toplumla savaştan bir zavallı adamdı.

Julien: «Silâh başına!» diye bağırdı. Ve bir sıçrayışta konağın dış merdivenlerini aştı. Sokak başındaki yazıcının dükkânına daldı, adamcağızı korkuttu. Ona Bn. de La Mo-le'ül mektubunu uzatarak: «Şunun bir örneğini çıkarın,» dedi.

Yazıcı çalışırken, o da Fauque'ye yazdı; dostuna değerli birşeyi saklamasını rica ediyordu. Bir an durarak: «Fakat, dedi, postadaki sansür mektubumu açacak ve size istediğiniz mektubu iade eder... hayır, baylar.» Protestan bir kitapçıya gidip koca bir Kutsal kitap satın aldı, Mathilde'in mektubunu ustalıklarla kapağın arasına sakladı, hepsini paket ettirdi, adını Paris'te kimsenin bilmediği Fouque denen işçilerden birinin adresine yazılmış paketi, posta arabası ile gönderdi.

Bu iş bitince, gülerek ve gönül rahatlığı içinde Le Mole konağına döndü. Odasına girip kapısını kilitledikten, elbisesini fırlatıp atarak: «Sıra şimdi sizde!» diye bağırdıktan sonra:

«Nasıl! bayancık, diye Mathilde'e yazıyordu, nasıl olur da siz Bn. La Mole, babanızın uşağı Arşene eliyle, saflığı ile

341

düpedüz alay etmek için olacak, Jura'nın zavallı bir oduncusuna böyle baştan çıkarıcı bir mektup gönderirsiniz...» Bunun üzerine aldığı mektubun en anlaşılır sözlerini bir bir kâğıda geçiriyordu.

İhtiyacı B. le Şövalye de Beauvoisis'nin o diplomatça ihtiyatına bile taş çıkarabilirdi. Saat henüz pek pek ondu; Julien, mutluluktan ve kendi gücünden, ama bir zavallı için yepyeni sayılan gücünü duymasından sarhoş, İtalyan Ope-rası'na gitti. Geronimo'nun şarkı söyleyişini dinledi. Onu müzik hiçbir zaman bu kadar coşturmamıştı. Bir Tanrı olmuştu (*).

BÖLÜM XIV

BİR GENÇ KIZIN DÜŞÜNCELERİ

Ne kararsızlıklar! Uykusuz geçen nice geceler! Yüce Tamrı'm! kendimi küçük mü düşüreceğim? O kendiliğinden nefret edecek benden... Ama gidiyor, uzaklaşıyor.

Alfred DE MUSSET

Mathilde kendi kendine savaşıyor bu mektubu yazmıştı. Julien'e karşı duyduğu ilginin başlangıcı ne olursa olsun, genç kızın kendini bildiğinden beri, gönlünde bir başına saltanat süren gururunu o saat yendi. Bu yüksek ve soğuk ruh ilk olarak tutkulu bir duyguyla dolmuştu. Fakat bu duygu gurura üstün geldiği halde, gene de gururdan taşan alışkanlıklara bağlı idi. İki aylık gönül savaşları ve yeni yeni duygular bütün iç dünyasını değiştirdi sanki.

Mathilde mutluluğa erdiğine inanıyordu. Üstün bir zekâya bağlı, cesur ruhlar üzerindeki bu pek güçlü görüşün haysiyet ve aşağılık işlerden doğan olanca duygu ile uzun uzun çarpışması gerekti. Bir gün saat daha sabahın sekizinde, annesinin yanma girdi, gidip Villequier'ye sığınmağa izin vermesini rica etti. Markiz kızma karşılık vermeğe bile tenezzül etmedi, gidip gene yatağa yatmasını ileri sürdü üs-

(*) Esprit per, pre, gui, 11. A. 30 (100).

342

telik. Bayağı usulünün ve basma-kalıp düşüncelere karşı, olan saygının son çabası bu oldu. Kötülük etmek ve Caylusların, Luz'larm Croisenois'la-rın kutsal bildikleri düşünceleri sıfara indirmek korkusu, onun ruhunda pek az yer etmişti; bu gibi insanlar kendisini anlayacak

şekilde yaratılmış gibi gelmiyordu ona; bir araba ya da bir toprak satın almak söz konusu edilirse onlara akıl danışabilirdi. Gerçek korkusu Julien'in kendisinden hoşlanmaması idi.

«Yüksek bir adam gibi görüldüğü halde belki de başka türdür gerçekte?» Kızcağız karakter noksanlığından nefret ediyordu, çevresini saran o güzelim delikanlılarda bulduğu tek kusur bu idi. Onlar modaya uymayan, ama sandıklarına göre, gene de modaya uyar görünen her türlü davranışla gösteriş satarak eğlendikçe, Mathilde'in o kadar gözünden düşüyorlardı.

Merttiler, ama işte hepsi bu kadar. İçinden : «Ama, nasıl oluyor da mert oluyorlar? diyordu; düelloda mertler ama, düello artık bir törenden başka birşey değil. Düelloda herşey önceden biliniyor, hattâ insanın yere serilirken ne söyleyeceği bile biliniyor, çimene boylu boyunca uzanıp yatmak, elini de kalbinin üzerine götürmek, düşmanına kibarca bir özür dileyişte bulunmak ve çoğu zaman hayali, daha doğrusu, kuşkuları uyandırmak korkusuna kapılarak ölümünüzün ertesi gününde baloya gidecek olan bir sevgiliye bir iki söz söylemek gerek.»

Baştan başa çelikle pırlı pırlı parlayan bir süvari bölüğünün başında insan tehlikeye göğüs gerer ama, tek başına, garip, anî büsbütün korkunç bir tehlikeye atılmak?

«Heyhat! diyordu Mathilde, III. Henri sarayında doğuştan olduğu kadar karakter bakımından da üstün insanlar varmış! Ah! Julien eğer Jarnac ya da Moncontour savaşlarında doğmuşseydi (101), korkum olmazdı artık. O kuvvet ve dinçlik çağlarında Fransız'lar, kukla değilmişler. Savaş günü dediğin en az kararsızlık günü imiş sanki.»

«Hayatları bir Mısır mumyası gibi, hep bir örnek, hep aynı bir kılıf içinde zehirlenmemiş. Evet, diye ekledi, gecenin on birinde, Catherin de Medicis'nin oturduğu, Soissons-konağından çıkıp eve dönmek için, bugün Cezayir'e gitmek

343

için gerekenden doğrusu çok daha cesaret gerekmiş. Bir insanın hayatı bir raslantılar dizisidir. Şimdi uygarlık tesadüf, beklenmedik şeyi kaldırmıştır ortadan. Düşüncelerde beklenmedik birşey de olsa, bu beklenmedik şeye karşı pek öyle hicivler yazılmazdı; olaylarda beklenmedik birşey de olsa, hiçbir alçaklık korkumuzun üstünde değildir. Korku yüzünden yaptığımız her çılgınlık, örtbas edilmiştir. Soysuz-laşmış ve can sıkıntısı saçan yüzyıl! Boniface de La Mole, «ğer, 1793 yılında, kendi soyundan on yedi kişinin kelleleri iki gün sonra giyotinde koparılmış olmak üzere, kendilerini, koyunlar gibi teslim ettiklerini görmüş olsaydı, ne derdi acaba? Ölüm mutlaktı ama, hiç olmazsa bir iki ihtilâlciyi yakalamak ve öldürmek kötü davranış olurdu. Ah! Fransa'nın o kahramanlık çağlarında, Boniface de La Mole çağında olsaydı, Julien, bir süvari bölüğü komutanı, kardeşim de o zamanki geleneklere bağlı, uslu akıllı ve ağızından bal damlayan, genç bir rahip olurdu.»

Birkaç ay önce, Mathilde aynı kalıptan çıkma insanlar' dan az başka bir kişiye rastlamaktan umudunu kesmişti. Kibarlar alemindeki birkaç delikanlıya mektuplar yazarak bir mutluluk duymuştu. Bir genç kız için pek yersiz, pek ihtiyatsız sayılan bu cüret, B. de Croisenois'mn, annesinin babası dük de Chaulnes'un tasarlanmış evlenmenin suya düştüğünü görünce, bunun neden ileri geldiğini öğrenmek isteyecek olan, bütün Chaulnes ailesinin gözünde, şerefini iki paralık edebilirdi. O zamanlar, mektuplarından birini yazdığı günlerde Mathilde'in gözüne uyku girmiyordu. Ama bu mektuplar karşılıklardı sadece...

Bunda ise sevdiğini söylemeğe dili varıyordu. Toplumun en alt sınıfında bulunan bir adama ilk mektubu (ne korkunç sözcük!) yazıyordu.

Bu iş, bir de meydana çıkarsa, silinmez bir leke olabilirdi. Annesinin evine gelen kadınlardan hangisi ondan yana çıkmağı göze alabilirdi? Salonlardaki korkunç nefret kavasını hafifletmek için onlara hangi nakaratı tekrarlamaları söylenebilirdi?

Yazmak hele şöyle dursun, söylemek bile iğrençti! Napoleon Baylen kalesinin düştüğünü öğrenince: «Bazı şeyler vardır ki yazılmaz» demiş. Ve bu cümleyi kendisine söyleyen

344

Julien idi! sığağı sığağına ders verir gibi sanki.

Fakat bütün bunlar gene birşey değildi, Mathilde'in iç darlığının başka nedenleri vardı. Kibarlar âleminde yaratacağı korkunç etkiyi, kendi sınıfına hakaret ettiğinden o silinmez lekeyi ve olanca hakareti unutarak, Croisenois'lardan, Luz'lardan, Caylus'lardan pek başka yaratılıştan olan bir adama mektup yazmıştı.

Julien'm karakterindeki o derinlik, bilinmezlik, kendisiyle şöyle gelişi güzel bir bağıntı kurmak isteyen birisini bile ürkütürdü. Ve onu kendine âşık etmek istiyordu ama, belki kendisi kölesi olacaktır onun!

«Beni avucunun içine alacak olursa, neler olmaz ki niyetleri? Haydi öyle olsun bakalım! Medâe gibi ben de şunu derim (102): «Bunca tehlike ortasında bana, BSN kalıyor.» Mathilde'e bakılırsa, Julien'in asalete aldırış ettiği yoktu. Daha kötüsü, belki ona karşı hiçbir sevgi bile duymuyordu!

Korkunç kuşkuyla dolu bu son anlarda, kadınlık gururundan doğma düşünceler belirdi. Artık canına yeten Mathilde: «Benim gibi bir kızın kaderinde herşey garip olsa; gerek» diy« inledi. İşte o zaman tâ beşikten beri kendisine aşılana gurur erdemliğe karşı savaşıyordu. Tam bu sırada Julien'in yola çıkışı herşeye korkunç bir kız verdi.

(Böylesi karakterler bereket versin ki pek azdır.)

Akşam, geç vakit, çok ağır bir sandığı kapıcı odasına indirmek kötülüğünde bulundu; sandığı taşımak için de Bn. de La Mole'ün oda hizmetçisi ile mercimeği fırına veren uşağı çağırdı. «Bu oyun hiçbir sonuç vermeyebilir, dedi içinden, ama ya başarı gösterirse, benim kalkıp gittiğime inanacak.» Bu muziplik üzerine keyifli keyifli yatıp uyudu. Mathilde ise gözünü bile yummadı. Kitaplığa daha henüz gelmişti ki, Bn. de La Mole kapıda görüldü. Delikanlı ona karşılığını verdi. Kızla konuşmanın kendi görevi olduğunu düşünüyordu; zaten, daha kolay birşey olamazdı ama Mathilde, onu dinlemek istemedi ve çekip gitti Julien buna çok memnun oldu, ne söyleyeceğini bilmiyordu.

«Bütün bunlar kont Norbert ile bir olup çevirdikleri bir oyun değilse, bu kadar asil bir kızın bana karşı duyduğu ga-

345

rip aşkı alevlendiren düpedüz benim soğuk bakışlarımdır. Bu sarışın koca bebeğe tutulursam, olurundan da fazla bir aptal sayılırım.)) Bu düşünüş yolu onu hayatında hiç duymadığı kadar soğuk ve hesaplı duruma soktu.

«Başlamak üzere bulunan savaşta, diye ekledi, asaletten ileri gelen gurur, onunla benim aramda askerî durum olarak yükselen bir tepe gibi olacak. Bu tepede davranışları işte doğru dürüst yönetmek gerek. Paris'te kalmadığıma çok kötü ettim; bütün bunlar oyundan başka birşey değilse bu hareketimi daha sonraya bırakmak beni hem küçük düşürmüş olacak ve hem de tehlikeye sokacak. Gitmekte rie gibi tehlike vardı sanki? Benimle alay ediyorlarsa, ben de onlarla alay ediyordum. Bana karşı duyduğu yakınlıkta bir gerçek varsa, ben de bu yakınlığı yüz kat çoğaltıyordum.»

Bn. de La Mole'ün mektubu Julien'e öylesine dolu bir gurur oysayışı vermişti ki, başına gelenlere güldüğü halde, artık kalkıp gitmenin yerinde olacağını iyice düşünmeği unutmuştu bile.

Hataları üzerinde kılı kırk yararcasma durmak onun karakterinin bir kaderi idi. Bu son hataya pek kızmıştı, bu küçük yenilgiden önceki o inanılmaz zaferi artık âdeta düşünmüyordu. İşte bu anda saat dokuz sularında, Bn. de La Mole kitaplığın kapısının eşiğinde görüldü, ona bir mektup fırlattı ve kaçtı.

Bu mektubu yerden alırken: «Galiba bu iş mektup mektup yazılan roman olacak, dedi. Düşman oyalama hareketi yapıyor, ben de soğukluk ve erdem silâhları ile karşı koyacağım.»

İç sevinciği çoğaltın mağrur bir ifade ile kendisinden kesin bir karşılık isteniyordu. Kendisiyle alay etmek isteyen kişileri, ilk sahifede, tefe çalmanın zevkini tattı, karşılığının sonuna doğru da, gene alay olsun diye, ertesi gün hareket etmeğe karar verdiğini bildirdi.

Bu mektup bitince: «Bunu ona verebilmem için bahçe işime yarar» diye düşündü, çıkıp bahçeye gitti. Bahçe Bn. de La Mole'ün odasının penceresine bakıyordu.

Bu oda birinci katta, annesinin dairesine bitişik, ama burada büyük bir alt kat ta vardı.

Bu ilk kat o kadar yüksekti ki, elinde mektubu ile, ih-

346

lamur ağaçlarının uzayıp gittiği yolda dolaşan Julien, Bn. de La Mole'ün penceresinden görülemezdi. Çok iyi budanmış ihlamurların meydana getirdiği kemer, görüşü, olduğu gibi kapıyordu. Kızan Julien içinden: «Vay canına! dedi, gene mi bir sakarlık edeceğim! Benimle alay etmeği kafalarına koydularsa, beni elimde böyle mektup olduğu halde kepaze ettirmek, düşmanlarımdan ekmeğine yağ sürer.»

Norbert'in odası kızkardeşininin tam üstünde idi, Julien ihlamur ağaçlarının budanmış dallarının meydana getirdikleri kemerin altından çıkarsa, kont ile arkadaşları onun bütün eylemlerini izleyebilirlerdi.

Bn. de La Mole camının arkasında görüldü; delikanlı mektubunu şöyle yarım yamalak gösterdi; kızcağız başını eğdi. Julien hemen koşu koşu odasına çıktı, tesadüf bu ya, büyük

merdivende, güzel Mathilde ile karşılaştı, genç kız mektubunu pek rahat ve gülen gözlerle yakaladı.

Julien içinden: Altı ay içli dışlı olduktan sonra, benden bir mektup almak cesaretini gösterdiğinde, zavallı Bn. de Renal'in gözlerinde nasıl tutku vardı; Bana galiba, hiçbir zaman, gülen gözlerle bakmadı.»

Bundan sonraki düşüncesini olduğu gibi açıklayamadı; yoksa nedenlerin değersizliğinden mi utanıyordu ne? İçinden: «Ama sabah elbisesinin güzelliği, kibar oluşu bakımından, diye ekliyordu, pek başkalık var! Zevk sahibi bir insan Bn. de La Mole'ü otuz adım öteden görünce, toplumda doldurduğu sınıfı anlayı verir di. İşte öz bir değer adı verilen şey budur.»

İşi toptan alaya vurduğu halde, Julien bütün düşüncesini gene de kendi kendine açamıyordu; Bn. de Renal'm uğrunda kendini feda edecek marki de Croisenois'sı yoktu. Delikanlının rakip olarak yalnız artık Maugiron soyundan gelme kimse kalmadığı için. Maugiron adını alarak asalet taslayan şu sersem ilçebay B. Charcot'su vardı.

Saat beşte, Julien bir üçüncü mektup aldı; bu mektup ona kitaplığın kapısı altından atılmıştı. Bn. de La Mole sı-vışmıştı gene. Kendi kend'ne gülererek: «Ne de mektup yazma heveslymiş bu böyle! dedi, insan bütün bunları karşı karşıya geçerek söyleyemez mi ki sanki! Düşman mektuplarımı elde etmek istiyor, besbelli, hem de birkaç mektup!» Bu

347

mektubu açmakta hiç acele etmiyordu. «Gene yaldızlı cümleler», diye düşünüyordu; ama okurken yüzü sarardı. Mektupta yalnızca sekiz satır vardı.

«Sizinle konuşmağa ihtiyacım var; bu akşam, konuşmalıyım siz'ne ben; gece yarısından sonra saat biri çaldığında, bahçede bulunun. Bahçıvanın kuyunun yanındaki büyük merdivenini alın! pencereye dayayın ve odama girin. Ay ışığı var; ne çıkar ama.»

BÖLÜM XV

BİR TUZAK MI?

Ah! karara bağlanmış büyük bir tasarı ile bu tasarının gerçekleşmesi arasında freeeı zaman ne öldürücü! O ne öyle boş kokular! o ne öyle kararsızlık bocalayışları! Hayat işidir de ondan. — Dahası da var: şeref meselesi!

SCHİLLER,

Julien: «Durum ciddileşiyor» diye düşündü... ve düşündükten sonra da: «ama içyüzü biraz anlaşılıyor, diye ekledi. Öyle ya! bu güzel bayancık benimle kitaplıkta konuşabilir, Tanrı'ya şükür, orada büsbütün serbestiz; marki, kendisine hesaplar gösteririm korkusu içinde, hiçbir zaman kitaplığın semtine uğramıyor. Hıh! Buraya gelen tek insanlar, B. de La Mole ile kont Norbert, bütün gün hemen hemen ortalıkta yoklar; konağa ayak bastıkları an kolayca görülebilir, bir kralın karısı .olmağı bile kendine az görecekt kadar soylu olan, güzelim Mathilde, müthiş bir ihtiyatsızlık yapmamı istiyor!»

«Evet, beni mahvetmek ya da hiç değilse, benimle alay etmek istiyorlar. Önceleri, mektuplarımı ellerine geçirerek beni mahvetmek istediler; temkinli davrandılar; bakındı bele! gün gibi belli bir ihtiyatsızlık yaptırmak istiyorlar bana.. Bu küçük baylar beni ya çok aptal sanıyorlar, ya da çok kendini beğenmiş. Hay kör şeytan! dünyanın en güzel ay ışığında yirmi beş ayak yüksekliğindeki bir birinci kata böyle

348

I

, bir merdivenle çıkmak! şıp diye görüverirler beni, hattâ bi-tişik konaklardan bile görölürüm. Merdivenin üzerinde ne güzel olacağım!» Odasına çıktı ve ıslık çalarak sandığını yer-ıı leştirmeğe koyuldu. Gitmeğe ve karşılık bile vermemeğe ka-

il rar verdi.

i,! Fakat bu bilgece karar ona iç rahatlığı vermiyordu. San-'ll dik kapandıktan sonra, birden içinden: «Ya eğer, dedi, Mat-j]] hilde doğru söylüyorsa! O zaman, onun gözünde, düpedüz ,1 bir alçak rolü oynarım. Hiç te soylu değilim, ben. hatır için , değil, düpedüz çalışma alanında açıklanmış, para gibi, bü-J yük yetkilere sahip olmalıyım...»

Odasında bir çeyrek saat dolaşp durdu. En sonunda: " «Bunu inkâr etmek neye yarar? dedi; onun gözünde alçağı^

jl biri olacağım. Yalnız, B. le dük de Retz'in balosunda herke-

Lj sin söylediği gibi, sosyetenin en güzel kadını değil, üstelik
il bir dük oğlu olan, kendisi ile dük olan marki de Croisenois'-
.| nm feda edildiğini bana göstermenin o kutsal zevkini yitiri-
ci yorum. Bende bulunmayan bütün hünerlere sahip olan se-
1 vimli bir delikanlı: nükte yapmasını biliyor, doğuştan soylu,
dünyalığı da yerinde...»

«Bu vicdan azabı bütün hayatımca peşimden gelecek, yalnız onu kaçırdığım için değil, kız dediğin sürü sürü!

... Ama bir tanedir şeref! diyor ihtiyar don Diegue (103), ben ise burada açıktan açığa ve göğüs gere gere, önüme çıkan ilk tehlike ile savaşıyorum; çünkü B. de Beauvoisis ile yaptığım bir düello şakacık gibi birşeydi. Bu ise temelli başka. Uşağın birine kuru sıkı bir kurşun atabilirim, ama bu önemsiz bir tehlike; ele güne rezil olabilirim.»

Bir sevinçle ve bir Gascon ağız ile (104): «Oğlum, iş sarpa sarıyor, diye ekledi, işin içinde şeref meselesi var. Benim gibi feleğin çemberinden geçmiş, zavallı bir insan, bir daha böyle fırsat bulamaz; iyi ama kirli mal - mülk edinebilirim...»

Uzun zaman düşündü, arada sırada birden durarak, hızlı adımlarla dolaşıyordu. Odasına kardinal Richelieu'nün istemediği halde bakışlarını çeken çok güzel bir mermer büstü konulmuştu. Lâmba ışığı ile aydınlanmış bu büsbütün kendisine sanki sert sert bakıyor gibi duruşu (150) her Fransız

349

karakterinde bulunması pek yerinde olan o cesaretin yokluğunu gördüğü için çıkışır gibi duruşu vardı. «Senin çağında olsaydı, ey büyük insan, tereddüt mü ederdim ben?»

Julien en sonunda içinden: «İşin en kötüsü, dedi, bütün bunların hepsinin bir tuzak olduğunu var sayalım, bir genç kız için bu pek kötü ve pek ad kirletici olur. Çenemi tutacak bir adam olmadığını bilirler. O halde temizlemeliler beni. 1574 yılında, Boniface de La Mole çağında olsaydı bu doğrusu iyi kaçırdı ama, bugünkü zaman bu işin altından kalkamaz. Bu adamlar artık ötekiler gibi değil. Bn. de La Mole öylesine kiskanıyor ki! Yarından tezi yok, dört yüz salon onun rezaleti ile çalkanacak, hem de ne zevkle!»

«Benim ötekilere tercih edilmem konusunu, hizmetçiler bile, kendi aralarında dillerine doluyorlar, biliyorum, konuşurlarken duydum.»

«Öte yandan, mektupları da var!... Bu mektupları üzerimde taşıdığımı sanıyorlar belki de. Beni onun odasında bastırdılar mı, mektupları alırlar elimden. İki, üç, dört, ne bileyim kaç kişi ile boğuşmam gerekecek. Peki ama, bu adamları nereden bulacaklar? Paris'te sır saklamasını bilen alçaklar nerede bulunur? Adalet böylelerini korkutuyor... Hey Tanrı! Caylus'lar, Croisenois'lar, Luz'lar ne güne duruyorlar. O an, hepsinin ortasında alık ajık bakmıp durmam onları baştan çıkaracak zevk olacak. Bay yazman d'Abailard'-m başına gelen, sakm benim de başıma gelmesin!»

«İyi hoş, amam! baylar, yumruklarımı yiyeceksiniz,, Pharsale'de Chesar'm askerlerinin düşmanlarının yüzüne vurdukları gibi, ben de indireceğim suratınıza... Mektuplara gelince, onları güvenilir yere koyacağım.»

Julien son iki mektubun örneklerini çıkardı, bunları kitaplıktaki güzelim bir Voltaire cildinin içine sakladı, asıllarını da kendi eliyle postaya verdi.

Eve dönünce hayret ve dehşetle: «Ne büyük çılgınlığa kaptırıyorum kendimi!» dedi. O akşam yapacağı işi enine boyuna düşünmeden bir çeyrek saat akıp geçmişti.

«Ama, reddedersem ilerde kendi kendimden nefret ederim! Bu davranış ömrüm boyunca büyük bir kuşku konusu olacak, hem benim için büyük bir kuruntu kaynağı felâketlerin en beteri demektir. Amanda'nın belâlısı yüzünden san-

350

ki böylesini tatmadım mı! Düpedüz bir cinayet işleseydim kendimi daha kolay bağışlardım galiba; hele bir yol itiraf ettim mi, bunu düşünmeği bir tarafa bırakırdım artık.»

«Ne! talih beni mutluluğun yarattığı sarhoşluktan inanılmaz şekilde Fransa'nın en asil adlarından birini taşıyan bir gencin rakibi yaparak halkın arasından çıkaracak ta ben, sâf sâf, kendimi ondan aşağı göreceğim ha! Ey Tanrı, Mat-hilde'in odasına gitmemek alçaklık olur.»

Julien ayağa kalkarak: «Bu söz herşeye karar veririr diye bağırdı... Zaten o kadar güzel ki kız.»

«Bu yaptığı bir tuzak değilse, benim için en büyük delilik ediyor!... Bir oyunsa, bu tamam! baylar, şakayı ciddiye çevirmek benim elimde yalnız, yaparım böylesini.»

«Ama ya odaya girdiğim anda kollarımı bağlarsa; ustalıklı bir gereç filân da koymuş olabilirler!»

Gülerek: «Bir düello gibi, dedi, silâh öğretmenimin dediği, bir kazanın geldiğini işittiğinde aç. O zaman, sana gönderdiğim yazıdaki özel adları sil, sekiz örnek çıkarıp bunları Marsilya, Bordeaux, Lyon, Bruxelles, v.s. il gazetelerine gönder; aradan bir on gün geçince, bu yazıyı bastırt, ilk nüshayı B. le marki de La Mole'e gönder; aradan bir onbeş gün daha geçince, öteki nüshaları gece Verrieres sokaklarına serpi-ver.»

Fouque'nin ancak bir belâ karşısında açmak zorunda kaldığı, hikâye biçimi düzenlenmiş bu küçük savunma bildirisi Julien, Bn. de La Mole için mümkün olduğu kadar az lekeleyici şekilde kaleme aldı, ama kendi durumunu olanca açıklığı ile ortaya döküyordu.

Akşam yemeği çanı çaldığında, Julien paketini kapama işini tamamlıyordu; çain sesi kalbinî küt küt attırdı. Yazdığı yazı ile uğraşan hayali, yürekler acısı önsezilerle dolu dolu olmuştu. Uşaklar tarafından yakalanmış, bağlanmış, ağzına bir tıkaç vurulup bir mahzene götürülüyor görmüştü kendisini. Orada, bir uşak basma dikilmiş onu kolluyordu, eğer asıl ailenin şerefi için bir kanlı sonuçla kapanmasını gerektiriyorsa, şu hiçbir iz bırakmayan zehirlerle herşeyi biti-rivermek kolaydı; o zaman, bir hastalıktan öldüğü söylenir, ölüsü de odasına çıkarılırdı.

Bir dram yazarı gibi kendi başına uydurduğu hikâye-
ÖÖl.

den heyecanlanan Julien, yemek salonuna girerken korkuyordu doğrusu. Resmi giyimli bütün bu uşaklara bakıyordu. Yüzlerini inceliyordu. İçinden: III. Henri sarayının anıları o kadar canlıdır ki, bu anıların o kadar sözü edilirdi ki, hakarete uğramış olduklarına inandılar mı, yenilgiye uğradıkları karşı sınıfın kişilerinden daha çok cesaret gösterirlerdi.» Gözlerinde ailesinin tasarılarını okumak için Bn. de La Mole'e baktı; kızın yüzü sararmıştı, bu yüzü tıpkı bir ortaçağ kadının yüzüne benzetiyordu. Bu yüzü hiçbir zaman bu kadar azametli görmemişti, kız doğrusu güzel ve muhteşemdi. Delikanlı bu yüze vuruldu âdeta. İçinden: «Pallida morte fütura, dedi (Solgunluğu büyük tasarılarını gösteriyor).»

Yemekten sonra, bahçede, boş yere uzun uzun dolaşmağa kalktı, Bn. de La Mole bahçeye gelmedi. O anda, onunla konuşmak, kalbini büyük bir yükten kurtarmış olacaktı.

Neden dobra dobra söylememeli? Korkuyordu işte. Davranmağa karar verdiği için, hiç sıkılmadan bu duyguya kaptırıyordu kendini. İçinden: «Bu işi yaparken, yeter ki gereken cesareti bulayım, diyordu, yoksa şu anda duyabildiğim ne önemi var?» Gidip merdivenin yerine ve ağırlığına baktı.

Gülerek kendi kendine: «Alnıma yazılmış, dedi, bu gereci kullanacağım demek! Verrieres'de olduğu gibi. Ne ayırım! Ne başkalık var arada ama!» içini çekerek: «O zamanlar, diye ekledi, uğruna tehlikeye atıldığım kadından kendimi korumak zorunda kalmamıştım. İki tehlike arasında bile-amma başkalık var!»

B. de RenaPin bahçelerinde vurulup ölseydim de şerefim gene de iki paralık olmazdı. Ölümümün sebebi hemen meçhul diye gösterilirdi. Burada vurulup ölürsem, Chaulnes konağının, Çaylus konağının, Retz konağının, daha nice konağın salonlarında, uzun sözün kısası her yerde artık ne iğrenç hikâyeler uydurulmaz ki, gelecekte bir canavar sayılacağım.»

Gülerek, kendisi ile alay ede ede: «İki üç ay sonra» dedi. Fakat bu düşünce onu yiyip bitiriyordu. «Ya benim , benim suçsuz olduğum nasıl anlaşılır? Fouque'nin benim savunma belgemi bastıracağını düşünelim, bu da gene sadece püsküllü bir rezalet olacak. Öyle ya! Bir eve kapılanmışım, bu evde gördüğüm yakınlığa, bana edilen iyiliklere karşılık, evde olup

352

biten üzerine bir bildiri bastırıyorum! Kadınların namusune el uzatıyorum! Ah! eksik olsun, bin defa aptallığı tercih ederim!»

O gece belâlı geçti.

BÖLÜM XVI

SABAHIN BİRİ

Bu bahçe çok büyüktü, birkaç yıldır tam bir zevkle düzene konmuştu. Fakat III. Henri çağında iyice ün salmış, o gözde Pre-aux-Clercs'de de yetişmiş ağaçlan bir yüzyıldan daha da ömürlü idi. Bu bahçede kırlara özgü bir hava seziliyordu.

Fouque'ye bir ikinci - bildiri yazmağa kalktığında saat biri vurdu. Odasına kapanıyormuş gibi yaparak, odasının ki-litini gürültü ile kurcaladı. Sessiz adımlarla yürüyerek bütün evde, hele, hizmetçilerin yattığı, dördüncü katın tavana-rasmda olup biteni gözlemeğe çıktı. Ortalıkta hiçbir oloğa-nustülük yoktu. Bn. de La Mole'ün oda hizmetçilerinden Jjiri ziyaret veriyor, uşaklar da

dünya yıkılsa umurlarında değilmiş gibi keyifle punç içiyorlardı, Julien: «Böyle güldüklerine bakılırsa, diye düşündü, bu geceki işe karışmamaları gerekiyor, yoksa daha ciddî olurlardı.» En sonu gidip bahçenin karanlık bir köşesine yerleşti. «Tasarıları konağın hizmetçilerinden gizlenmek ise, beni yabalamakla görevli kişileri bahçenin duvarları üstünden getirtecekler.» «B. de Croisenois bütün bu işlerde gene biraz soğukkanlı ise, evlenmek istediği genç kız için odasına girmiş olacağım anda beni yakalamağı her halde daha doğru bir davranış dayabilir.» Askerce ve alabildiğine kesin bir araştırmada bulundu. «Şerefim söz konusu, diye düşündü; bir çıkmaza saplanıp kalırsam,» bunu düşünmemiştim» demek bir mazeret sayılmaz kendi gözümde.»

Hava inadına durgundu. Saat on bire doğru ay doğmuş-
353

tu, yarımda ise ay konağın bahçeye bakan yüzünü olduğu gibi aydınlatıyordu.

Julien kendi kendine; «Bu kız sapıtmış» diyordu; saat biri vurduğu zaman, kont Norbert'in pencerelerinde hâlâ ışık vardı. Julien hiç bu kadar korkmamıştı, giriştiği işin sadece tehlikelerini görüyor, hiçbir heyecan duymuyordu artık.

Gidip koca merdiveni aldı, kız belki cayar diye beş dakika bekledi, ama saat biri beş geçe merdiveni dayadı Mat-hilde'in penceresine. Elde tabanca, saldırıya uğramamış olduğuna şaşırды, yavaş yavaş çıktı. Pencereye yaklaştığında, pencere gürültü ile açıldı:

— Sizsiniz demek, bayım, dedi ona Mathilde pek heyecanlı heyecanlı; bir saatir yaptıklarınızı kolluyorum.

Julien müthiş şaşırmıştı, ne yapacağını bilmiyor, hiç aşk filân duymuyordu. Şaşkınlığı içinde, herşeyi göze almak gerektiğini düşündü, Mathilde'i öpmeğe kalkıştı.

Kız onu iterek:

— Olmaz öyle şey! dedi.

Terslenmiş olduğuna pek memnun kalarak, hemen sağma soluna bir göz attı; ay öylesine parlaktı ki, Bn. de La Mole'ün odasına saçtığı gölgeler kara kara idi. «Burada ben görmeden gizlenmiş adamlar olabilir pek âlâ,» diye düşündü.

Mathilde, bir konuşma konusu bulduğuna sevinerek ona:

— Elbisenizin ne var şu cebinde? diye sordu.

Garipsi acı çekiyordu; pek soylu bir kızda doğuştan bulunan bütün çekingenli kve ürkeklik duyguları, şimdi yeniden kabarmış, ona acı veriyordu.

Juüen, hiç değilse söylenecek birşey bulduğuna sevinerek:

— Ben her boy silâh ve tabanca taşıyım, diye karşılık verdi.

Mathilde :

— Merdiveni yerine indirmeli, dedi.

— Çok büyük, en alt kattaki, ya da ara kattaki salonun camlarını kırabilir.

Mathilde o her zamanki konuşma havasını bulmağa boşuna uğraşarak :

F: 23

354

— Camları kırmak olmaz, diye karşılık verdi; bana öyle geliyor ki, ilk basamağa başlanabilecek bir ip yardımı ile, indirebilirsiniz merdiveni. Odamda her zaman ihtiyaten bir ip bulunduruyorum.

Julien: «Ay âşık kadın a bak! diye düşündü, bir de sevdiğini söylemeğe dili varıyor; bu kadar soğukkanlı olması, tedbirlerinde bu kadar akıllıca davranması benim budalaca sandığım B. de Croisenois'ya ağır basmadığını gösteriyor bal gibi; ama ben sadece onun yerini alıyorum. Doğrusu, ne umurum benim! Sanki seviyor muyum onu? Bu bakımdan markiyi bastırıyorum, yerini bir başkasının aldığı, hele bu başkasının da ben olduğumu anlayınca tepesi atacak adamcağızın. Bana dün akşam Tortoni kahvesinde (106) ne kadar tepeden bakıyor, beni ne kadar nınamazlığa geliyordu öyle; ama başka çıkar yol bulamayınca, beni sonradan nasıl hain hain selâmladı!»

Julien ipi merdivenin ilk basamağına bağlamış, camları haklamasın diye iyice balkonun dışına eğilerek, merdiveni usul usul sarkıtıyordu. «Kendimi öldürmek için tam fırsat, diye düşündü, ya Mathilde'in odasına biri saklanmış ise» ama çevre yanda derin bir sessizlik vardı.

Merdiven yere değdi, Julien onu duvar boyunca uzayıp giden o egzotip çiçekler tarhına yatırıyor.

Mathilde :

— Annem, dedi, güzelim çiçeklerinin olduğu gibi ezildiklerini görünce neler diyecek bakalım!

Büyük bir soğukkanlılıkla :

— İpi aşağı atmalı, diye ekledi. İpin balkona uzandığı görülürse, artık söz anlatmak güç olur.

Julien, şaka eder gibilerden ve melez dilini (Konağın Saint - Domingue'de (107) doğmuş oda hizmetçilerinden biri.) taklit ederek :

— Ya ben gidecek nasıl buradan? diye sordu. Bu düşünceden pek hoşlanan Mathilde:

— Siz, siz gider şu kapı, diye karşılık verdi.

Genç kız: «Ah! bu adam aşkıma ne kadar lâyıkmış!» diye düşündü.

Julien iyi bahçeye bırakıvermişti: Mathilde onun kolunu sıktı. Delikanlı bir düşman tarafından bastırılmış oldu-

355

ğunu sandı, hemen arkasına dönüp bir hançer çıkardı. Kız bir pencerenin açıldığını işitir gibi oldu. İkisi de öylece ve soluk almadan kalakaldılar. Ay ikisini de olduğu gibi aydınlatıyordu. Gürültü tekrarlanmadığından, kaygı edilecek bir-şey kalmamıştı ortada.

Artık gene şaşkınlık başladı, şaşkınlık ikisi için de büyüktü. Julien kapının iyice kilitli olduğunu gördü, yatağın altına bakmağı pek istiyor, ama bir türlü bunu göze alamıyordu; oraya iki üç uşak saklanmış olabilirdi. En sonunda bu ihtiyatsızlığına günün birinde pişman olacağını düşündü ve yatağın altına baktı.

Mathilde son kertesine varmış çekingenliğin olanca sıkıntıları içinde kıvranıyordu. Kendi durumundan müthiş korkuyordu.

En sonunda :

— Mektuplarımı ne yaptınız? diye sordu.

Julien: «Konuşmaları dinliyorlarsa şu bayların umutla-larmı suya düşürmek ve döğüşü başımdan defetmek için ne güzel fırsat!» diye düşündü.

— İlki dün akşamki posta arabasının buradan çok uzaklara götürdüğü protestanların o koca Kutsal Kitabı içinde saklı.

Bu açıklamaları yaparken bir bir, yoklamağa cesaret edemediği iki büyük maun dolapta saklanmış olmaları ihtimal dahilinde olabilen kimseler tarafından işitilmiş olabilir biçimde konuşuyordu.

— Öbür ikisi de postada, ilki gibi aynı yolu izliyor. Hayretler içinde kalan Mathilde:

— Aman, aman yüce Tanrı'm; bütün bu tedbirler de neden? diye sordu.

Julien: «Ne demeğe yalan söyleyecekmışim?» diye düşündü, sonra da bütün kuşkularını bir bir genç kıza sayıp döktü.

Mathilde sevgiden çok çılgınlık gösterisi sayılan sesle:

— Demek mektuplarındaki soğukluğun sebebi buymuş! diye bağırdı.

Julien, bu ses ayrımını sezemedi. Bu içli dışlı konuşma •delikanlının aklını başından aldı ya da hiç değilse kuşkuları yok oldu, kendi gözünde kendini üstün buldu; bu pek

356

güzel kıızı, üstelik kendisinde alabildiğine saygı uyandıran kıızı kollarında sıkmağa cesaret etti. Ancak yarım yamalak itilmiş oldu.

Bir zamanlar Besançon'da Amanda Binet'in yanında olduğu gibi hafızasına başvurdu ve Nouvelle Heloise'm en. güzel cümlelerinden çoğunu şakıdı ezbere.

Sözleri hiç dinlenmeden kendisine:

— Sende erkek yüreği varmış, dendi; itiraf ediyorum, cesaretini sınamak istedim. İlk kuruntuların ve kararın seni sanmadığımdan daha da gözüpek gösteriyor.

Mathilde onunla senli benli konuşmak için kendini zorluyor, söylediği şeylerin çoğundan fazla bu garip konuşma şekline daha dikkat ediyordu besbelli. Sevgi havasından uzak sayılan bu içli dışlı konuşma, bir dakika sonra, Julien'e artık hiçbir zevk vermiyordu, delikanlı mutluluk duymadığına şaşıyordu; bunun neden ileri geldiğini anlamak için en sonunda sağduyusuna başvurdu. Bu kadar büyük burunlu, hem de hiçbir zaman kimseye yüz vermeyen bu genç kızın kendisine önem vermiş olduğunu görüyordu; böyle düşüne düşüne en sonunda bir özseverlik mutluluğuna erdi. Julien'e göre her saldırıya karşı koymanın yolu varmış ama yüce Tanrı (savaşın sona erdirilmesini isteyerek, bunlardan birinin aklını başından alarak kendisini korumasını unutturmuş. Dahası işte onlara vereceğim karşılık: «Cebinden cep tabancalarını çıkardı; barut taze olduğu halde, gene doldurdu barutu.»

Bekleyecek daha birkaç saat vardı; birşey yapmak için Julien, Fouque'ye şunları yazdı: «Dostum, bu zarfı ancak, başıma herhangi bir şey geldiği zaman açınız!»

Şu anda duyduğu beğeni, doğrusunu söylemek gerekirse, bir zamanlar Bn'de Renal'in yanında duymuş olduğu o gönül rahatlığı değildi. Tanrı'm, ne büyük başkalık! Bu ilk andaki duygularında hiçbir sevgi izi yoktu. Bu duygular en coşkun büyüklük tutkusu idi, hele Julien muhteris idi. Kuşku etmiş olduğu kişilerden ve uydurmuş olduğu tedbirlerden söz açtı gene. Böyle konuşurken bir yandan da kazandığı zaferden yararlanmanın yollarını araştırıyordu. Henüz pek şaşkın olan, giriştiği işten müthiş sıkılan* Mathilde, bir konuşma konusu bulduğuna sevinmiş gibi gö-

357

ründü. Gene buluşma yollarından söz açıldı. Julien bu tartışmada gene gösterdiği zekâsından ve cesaretinden tatlı tatlı zevk duydu. Gözü pek açık kimselerden insanın başı belâya girerdi, küçük Tanbeau besbelli bir casus idi, ama Mathilde ile delikanlı ona hiç öyle fırsat vermezlerdi. Herşeyi karara bağlamak için, kitaplıkta buluşmaktan kolay daha ne vardı?

Julien:

— Ben, şüphe uyandırmadan, konağın her yerine girebilirim, diye ekledi, hattâ Bn. de La Mole'ün odasına bile girebilirim.

Kızın odasına gitmek için ille de annesinin odasını geçmek gerekli idi. Mathilde onun gene aynı merdivenle gelmesini daha yerinde buluyorsa bile, delikanlı bu küçük tehlikeyi büyük bir sevinç coşkunluğu ile göze alabilirdi.

Delikanlıyı dinlerken. Mathilde bu yüksekte konuşuşa şaşırıp kaldı. İçinden: «Demek o benim efendim!» dedi. Daha şimdiden vicdan azabı duyuyordu. Akli yaptığı anlamsız delilikten müthiş irkiliyordu. Elinden gelse, hem kendini ve hem de Julien'i öldürürdü. Bazan iradesinin gücü vicdan azaplarını dindirttiğinde, çekingenlikle ve kırılan kadınlık gururu ile dolu duygular kendisini iyice üzüyordu. İçinde bulunduğu acı durumu hic de önceden kestirememişti.

En sonunda içinden: Gene de konuşmalıyım onunla, dedi. Bu olur en iyisi, insan sevgilisi ile konuşur.» Ve bunun üzerine birşey yapmış olmak için, sesinin tonundan çok kullandığı sözcüklerde bulunan bir sevgi ile, delikanlı hakkında su son günlerde almış olduğu birtakım kararlardan söz açtı.

Delikanlı kendisine söylediği gibi, bahçivanın merdivenini kullanarak odasına gelmeği başarırca, kendisini olduğu gibi ona teslim edeceğine karar verdi. Fakat böyle ince konulara yakışmayan pek soğuk ve pek saygılı bir sesle konuşulmadı hiç. Bu buluşma bu ana kadar buz gibi soğuk geçti. Aşk kine çevirmek demektir bu. İhtiyatsız bir genç kız için ne ahlâk dersi! Böyle bir an için yarının havaya uçurmak değer mi zahmete?

Şöyle üstünkörü bakan birisinde en büyük kin etkisi bırakır gibi görülen bunca kararsızlıktan, bir kadının ken-

358

di kendine borçlu olduğu bunca duygunun bu kadar gizli bir iradenin önüne geçmesinde zorluk duymasından sonra, Mat-hilde sonunda kendini sevimli bir sevgili gibi delikanlının kollarına teslim etti.

Gerçeği söylemek gerekirse, bu coşkunluklar biraz da yapmacık idi. Tutkulu aşk gerçeğin daha çok yapılan bir taklidi idi.

Bn. de La Mole hem kendine ve hem de sevgilisine karşı bir iş gördüğünü sanıyordu. İçinden: «Zavallı çocuk, diyordu, sağlam bir erkek gibi iş gördü, mutlu olmak hakkı onun, yoksa sözümde durmamış sayılırım.» Fakat içinde bulunduğu öldürücü fedakârlığı ömrünün sonuna kadar acı çekmek pahasına telâfi edebilirdi.

Kendi kendine gösterdig- müthiş zorlayışa rağmen, sözlerinin tamamen hâkimi oldu.

Juiien'e mutluluktan çok garip görünen bu gecenin tadını hiçbir vicdan azabı, hiçbir acı söz kaçırmadı. Verrieres' de geçirdiği o son yirmi dört saat ile bu gece arasında, ey Tanrı! ne başkalık vardı! Alabildiğine haksızlık ederek içinden: «Şu Paris yapmacıkları herşeyin, hattâ aşkın bile tadını kaçırmanın yolunu bulmuş,» dedi. Bu aşk gecesini biraz daha anlatmak iyi kaçır mı acaba?

Bn. de La Mole'ün olan, bitişikteki daireden işitilmiş ilk sesler üzerine sokulduğu büyük maun dolaplardan birinde ayak üzeri bu düşüncelere dalıyordu. Mathilde annesinin peşinden kilise törenine gitti, hizmetçi kadınlar hemen daireden çıktılar, işlerini bitirmek için geri dönmeden önce de Julien o saat sıvıştı.

Ata atladı ve Meudon ormanının en kuytu köşelerini araştırdı. Mutluluktan çok alabildiğine hayretler içinde idi. Mutluluk, ruhunu zaman zaman saran mutluluk, hayret uyandırıcı bir

kahramanlık sonucu, baş kumandanlıktan gelen buyrukla albaylığa yükselen genç bir teğmenin sevinci gibi idi; kendisini sonsuz bir kata ermiş buluyordu. Daha dün üstünde bulunan bu şeyler, şimdi yanında ya da aşağıda idi. Uzaklaşıp gittikçe Julien'in mutluluğu yavaş yavaş arttı.

Ruhunda hiçbir sevgi belirtisi yoksa, bu sözcük biraz garip de görünse, Mathilde'in onula bulunduğu andaki her

359

davranışında, bir görev yerine getiriyormuş gibi olmasından ileri geliyordu. O gecenin bütün olayları içinde, romanların adını ettiği o dopdol umutluluk yerine kızın acı ve utançla karşılaşmış olmasından başka birşey yoktu beklenmedik.

Kızcağız kendi kendine: «Aldandım mı yoksa, sevmiyor muyum onu?» dedi.

BÖLÜM XVII

ESKİ BİR KILIÇ

Ciddî olmak niyetindeyim; — zamanı şimdi, Rezilliğe karşı taşkın şakadır gülmek çünkü Gel gör ki erdem de bir suç sayıyor bunu şimdi.

Don Juan, Ş. I, kt. 71

Genç kız yemekte gözükmeydi. Akşam bir ara salona geldi, ama Julien'in yüzüne bakmadı. Bu davranışı delikanlıya garip geldi; «fakat, diye düşündü, itiraf etmek zorundayım, yüzlerce defa tekrarlandığını gördüğüm yaşantı davranışlarına baka baka kibar âleminin geleneklerini öğrendim, bütün bu davranışlar için bana mutlak akla yakın bir sebep gösterir.» Böyle düşündüğü halde, son derece meraka düşerek, Mathilde'in yüz çizgilerindeki ifadeyi inceliyordu; bu ifadenin sert ve yaman olduğunu kendi kendinden saklıyamı-yordu. Besbelli ki, bu kadın, b'r gece, gerçekten mutluluk taşkınlıkları içinde kollarında çırpman, ya da çırpınıyormuş gibi yapan kadın değildi.

Ertesi gün, daha ertesi gün, davranışında hep aynı soğukluk vardı; delikanlıya hiç bakmıyor, varlığını görmüyordu. Eh delice kaygulara kapılan Julien, içinde yalnız ilk gün beliren zafer duygularından şimdi pek uzaktı. İçinden: «Yoksa, diyordu, erdeme mi dönmüş olacak?» Fakat erdem sözü burnu büyük Mathilde'e göre pek bayağı bir sözdü.

Julien: «Hayatının o her zamanki davranışlarında azıcık olsun dine inanmıyor, diye düşünüyordu, dini seviyor ama kendi sınıfının çıkarlarına pek dokunduğu için seviyor.»

((İyi ama kadınlara yaraşır duyarlıkla işlediği korkunç

360

hataya doğrusu pişman olmayacak mı?» Julien kendisini onun ilk sevgilisi sanıyordu.

Kimi anlar kendi kendine: »Ama, diyordu, itiraf etmeli ki, onun bütün varlığında safıktan, sadelikten, sevgiden hiç eser yok; hiçbir zaman onu tahtından inen bir kraliçe gibi görmedim. Beni aşağı mı görüyor yoksa? Aşağı bir aileden dünyaya geldiğimden olacak, bana karşı beslediği' duyguya pişman olmak elinde onun.»

Julien, kitaplardan ve Verrieres'deki anılardan edinilmiş ön yargılarla dolup taşarak, sevimli ve âşığının mutluluğunu yarattığı andan sonra artık kendi öz varlığını düşünmeyen bir sevgilinin hayalini tasarlarken, Mathilde'in yaralanmış gururu ona ateş püskürüyordu.

İki aydır artık canı sıkılmağı için, can sıkıntısından da korkmuyordu artık; işte böylece, sezmeden bile, Julien en büyük kozunu da oynamıştı.

Bn.de La Mole odasında sinirli sinirli dolaşırken: «Kendimi bile bile bir adama sattım! diyordu. Bereket ki, dürüst bir erkek; ama günün birinde gururunu kırarsam, aramızda olup bitenlerin hikâyesini şuna buna anlatarak öcünü alır.» Öyle kara günlerde yaşıyoruz ki, en başına buyruk insanlar bile can sıkıntısından kurtulamıyorlar. Julien Mathilde'in ilk âşığı idi, hayatın en ruhsuz insanlara bile birtakım tatlı hayaller veren bu durumda kızcağız, en acı düşüncelerin pençesinde kıvranıyordu.

«Berii iyice avucunun içine aldı, çünkü korku salarak hüküm sürüyor ve onu çileden çıkarırsam, beni cezalandırabilir.» Yalnız bu düşünce bile Bn. de La Mole'ü Julien'e hakaret etmeğe götürmek için yeterdi. Cesaret yaratılışının ilk özelliği idi. Bütün hayatını yazı - tura oynar gibi düşünmek kadar hiçbir şey ona biraz olsun heyecan veremez ve onu bu sonsuz iç darlığından kurtaramazdı.

Üçüncü gün, Bn.de La Mole yüzüne bakmamakta inat ettiğinden, Julien yemekten sonra, hem besbelli Mathilde istemediği halde, peşine takılıp bilardo salonuna gitti.

Mathilde ona güç önüne geçilmiş bir öfke ile: |

— Nasıl oluyor, bayım, üzerimde çok büyük haklar kazandığınızı sanıyorsunuz, dedi, sizinle konuşmak istemediğimi açıkça belli ettiğ'im halde, nasıl oluyor da benimle böyle

361

konusmak zalimliğini ve alçaklığını gösteriyorsunuz?... Biliyor musunuz ki dünyada hiç kimse böyle ileri gitmeğe cesaret edememiştir?

Hiçbir şey bu iki sevgilinin konuşmaları kadar eğlenceli olamazdı, birbirlerine besbelli en müthiş kinli duygular besliyorlardı. İkisi de sabırlı yaradılıştan olmadıklarından, hattâ düşündüklerini kibar kibar söylemesini bildiklerinden, çok geçmeden birbirlerine iyice açıldılar ve bir daha barışmamak üzere darıldılar.

Julien:

— Sırrınızı ölünceye kadar saklıyacağıma size and içerim, dedi, şerefimiz bu açıktan açığa görülen değişiklikten tehlikeye düşmüş olmasaydı, yanınıza varıp da size asla söz söylemezdim sanıyorum.

Pek derin bir saygı ile selâmladı ve gitti.

Bir görev bildiği şeyi hiç üzülmeyen yerine getiriyordu; Bn.de La Mole'e âşık olduğunu sanmaktan alabildiğine uzaktı. Besbelli üç gün önce, kendisini büyük maun dolabı sakladığında onu sevmiyordu. Fakat onunla bir daha barışmamak üzere arasının açıldığını gördüğü an, ruhunda herşey hemen alabora oldu.

Öldürücü hafızası kendisini gerçekten bu kadar soğuk karşılayan o gecenin en ufak çizgilerini bile gözleri önünde canlandırmağa başladı.

Bir daha konuşmamak üzere darıldıkları günün akşamı, Julien Bn.de La Mole'ü sevdiğini kendi kendine itiraf etmek zorunda kaldığı için çıldırarak gibi oldu.

Bu buluşu müthiş savaşlar izledi: bütün duyguları altüst olmuştu.

Aradan sekiz gün geçtikten sonra, B.de Croisenois'ya böbürlenmek şöyle dursun, hüngür hüngür ağlayarak hemen hemen onun boynuna sarılacak duruma gelmişti.

Hayatta hep acı yüzü görme içine bir sağduyu ışığı verdi. Languedoc'a gitmeği kafasına koydu, sandığını hazırladı ve postaya gitti.

Posta arabalarının konak yerine varıp da, kendisine, garip bir tesadüfün eseri olarak, ertesi gün Toulouse'a gidecek arabada bir yer olduğu söylenince, bayılır gibi olduğunu sez-

362

di. Bu yeri kapattı ve yeniden La Mole konağına, markiye gideceğini bildirmeğe döndü.

B.de La Mole dışarı çıkmıştı. Julien, canlıdan çok ölü gibi kitaplıkta onu beklemeğe gidiyordu. Kitaplıkta Bn. de La Mole'ü bulunca ne mi oldu?

Kız bizimkini görünce zalim bir tavır takındı ki, bunu ciddiye almamak delikanlı için imkânsızdı. Başına gelen belânın etkisiyle, beklenmedik durum karşısında iyice şaşırarak Julien, alabildiğine tatlı ve bağrından kopan sesle, kıza: Demek ki, artık beni sevmiyorsunuz?» demek zayıflığını gösterdi.

Mathilde öfkesinden için için gözyaşı dökerek:

— İlk önüme çıkan erkeğe kendimi teslim ettiğim için dehşet duyuyorum, dedi.

Julien:

— tik önüme çıkan erkeğe mi? diye bağırdı, kitaplığın duvarında bir antika diye asılı duran eski bir ortaçağ kılıcına saldırdı.

Bn. de La Mole'e söz söylediği anda son haddine vardığını sandığı üzüntüsü, kızm döktüğünü gördüğü utanç gözyaşları karşısında yüz kat daha artmıştı. Onu öldürebilirse insanların en mutlusunu olurdu.

Kılıcı, bir hayli güçlkle, eski kınından çıkardığı anda, Mathilde yepyeni bir heyecana kapılıp kendinden geçerek, üzerine gururla yürüdü; gözyaşları dinmişti.

Julien'in hemen o anda aklına velinimetini marki de La Mole geldi. İçinden: Az kalsm öldürüyordum kızını, dedi, ne korkunç!» Kılıcı elinden fırlatıp atmak için bir davranış yaptı şöyle. «Besbelli, diye düşündü, bu melodram rolünü görünce kırılacaktır gülmekten.» Bu düşünce sayesinde gene olanca serinkanlılığını toplayabildi. Eski kılıcın demirini kılı kırk yararcasına ve sanki bir pas lekesi arıyormuş gibi inceledi, derken yeniden kınına soktu, en büyük rahatlık içinde kılıcı tutup yaldızlı tunç çiviye astı.

Gitgide iyice yavaşlayan bütün bu davranış, pek pek, bir dakika sürdü; Bn. de La Mole ona şaşkın şaşkın bakıyor-du. İçinden: «Demek az kalsm sevgilim tarafından öbür dünyayı boylamış olacaktım!» dedi.

363

Bu düşünce onu IX. Charles'ın ve III Henri'nin o en güzel çağlarma götürüyordu.

Kılıcı yerine asan Julien'in karşısında Mathilde dimdik duruyor, artık içinde kinden iz kalmayan gözlerle bakıyordu ona. İtiraf etmek gerekir ki, o anda pek baştan çıkarıcı idi, hiçbir kadın bir Paris'li bebeğe (bu söz Julien'in bu şehrin kadınlarına karşı kullandığı büyük sözdü) bu kadar benze-memiştir doğrusu.

Mathilde: «Ona karşı gene bir zaaf göstereceğim, diye düşündü; gene birşey söylesem, onunla sert sert konuşarak dediğimden dönersem, artık temelli çullanır üzerime.» Kaçtı.

Kızın koşup gittiğini gören Julien; «Tanrı'm! ne de güzel! dedi. Kollarıma delicesine atılabildi daha bir hafta olmayan şu yaratığa bak... Ve o anlar hiçbir zaman geri dönme^ yecek! Benim yüzümden hem de! Ve, benim için öyle ola-^ ğanüstü, öyle ilgi çekici olan bir davranış anında, aldırış bile etmedim!... Doğuştan pek alelde ve pek zavallı bir ihsan olduğumu itiraf etmeli.»

Marki geldi; Julien ona hemen gitmek istediğini bildirdi.

B.de La Mole:

— Nereye? diye sordu.

— Languedoc'a.

— Yok canım, rica ederim, daha büyük işler göreceksiniz, gitseniz bile kuzeye gidin... hattâ, askerce söylüyorum, sizi konakta göz hapsine alıyorum. Buradan iki üç saat kadar ayrılmanıza izin vermemek zorunda bırakıyorsunuz beni, size her an ihtiyacım olabilir.

Julien selâm verdi, tek söz söylemeden, markiyi müthiş şaşkın durumda bırakarak çekip gitti; konuşacak durumda değildi, odasına kapandı. Burada, kaderinin olanca iğrençliğini rahat rahat düşünebildi.

«Demek, diyordu, buradan adımlımı bile atamam ha! Tanrı bilir marki beni kaç gün tutar Paris'te; yüce Tanrı'm! Ne olacağım ben? Akıl danışabileceğim bir dostum bile yok;-rahip Pirard daha ilk cümlelerin sonuna getirtmez bana, kont Altamira ise oyalanmam için bir ihtilâle burnumu sokmamı öğütler.»

«İyi hoş ama deliyim ben, bunu seziyorum; çıldırmışım!»

«Kim ışık tutacak bana, nice olacak halim?»

364

BÖLÜM XVIII

ÖLDÜRÜCÜ OLAYLAR

Üstelik itiraf da ediyor bana! En ince noktalarına kadar sayıp döküyor! Gözlerime dikilen o güzelim gözleri bir başkasına duyduğu aşkı dile getiriyor!

SCHILLER.

İçi içine sığmayan Bn.de La Mole az kalsın öldürülmüş olmanın mutluluğunu düşünüp duruyordu sadece. Hattâ şöyle diyecek kadar ileri de gidiyordu: «Beni öldürmeğe kalktığına göre, erkeğim olmağa hak kazanmıştır. Böylece tutuklu bir davranışta bulunabilmek için acaba sosyeteden kaç yakışıklı gencin bir araya gelmesi gerekir?»

«Kılıcı duvara, tam da halı ustasının verdiği güzel biçimde asmak için, iskemleye çıkmış olduğunda ne kadar güzel olduğunu itiraf etmeli! Ne olursa olsun, ona gönül bağladığıma pek o kadar delilik etmiş değilim.»

O an, güzel bir barışma fırsatı çıkmış olsaydı, bundan seve seve yararlanabilirdi. Julien, odasına kapanıp da kapısını iki kere kilitledikten sonra, pek amansız umutsuzluk içinde kıvranıp duruyordu. Çılgınca düşüncelere kapılıp, gidip kızın ayaklarına kapanmağı düşünüyordu. Böyle kıyı bucakta kalacağı yerde, bahçede ve konakta, fırsatlar yaratabilecek biçimde dolaşmış olsaydı, korkunç üzüntüsü bir anda belki en sonsuz mutluluğa dönebilirdi.

Fakat üzerinde yokluğunu gördüğümüz beceriklilik, şu an, kendisini Bn. de La Mole'ün gözünde pek güzelleştiren o kılıca sarılış gibi yüce davranışı önlemiş olurdu. Bu tutku, Julien'in yakasına yapışan tutku, bütün gün sürdü; Mat-hilde onu sevmekle geçirdiği kısa anların tatlı bir hayalini gözlerinde canlandırıyor, bu anları özlüyordu.

İçinden: Doğrusu, diyordu, benim bu zavallı çocuğa fçjar-şs olan aşkım onca, gece yansından sonra saat birden, elbisesinin yan cebinde, bütün tabancaları ile birlikte merdive-niyle çıkıp geldiğini gördüğüm andan, sabahın sekizine ka-

365

•dar sürdü yalnız. Bir çeyrek saat sonra, Eren-Valere kilisesinde töreni dinlerken, onun bana hâkim olmağa kalkışacağını, korkutarak beni her dediğine boyun eğmeğe zorlamağa çalışabileceğini başladım düşünmeğe.»

Yemekten sonra, Bn. de La Mole, Julien'den kaçacak yerde onunla konuştu ve onu hemen hemen bahçeye kadar peşinden gelmeğe zorladı; o da boyun eğdi. Doğrusu bir bu »eksikti. Mathilde gene ona karşı duymağa başladığı aşka hiç şüphe etmeden kaptırıyordu kendini. Delikanlının yanında dolaşmaktan sonsuz bir sevinç duyuyor, sabah kendisini öldürmek için kılıcı çekmiş olan bu ellere meraklı meraklı bakıyordu.

Bununla birlikte, bütün bu olup bitenlerden sonra, artık eskisi gibi konuşmaları söz konusu olamazdı.

Mathilde yavaş yavaş ona içtenlikle gönlünden geçeni anlatmağa başladı. Bu yol konuşmadan garip bir zevk duyuyordu; bir zamanlar B.de Croisenois'ya, B.de Caylus'a karşı »duymuş olduğu o geçici heyecan fırtınaları ona uzun uza--dıya sayıp dökmeğe kalktı...

Julien:

— Ne! B.de Caylus'a da mı? diye bağırdı.

Ve bu sözde bırakılmış bir âşğın olanca acı kıskançlığı belirliyordu. Mathilde böyle yargı verdi, buna hiç de alınmadı.

Yoldan dönüyorlardı... Tam dönüş anında Mathilde'in kolu Julien'inkine değdi. Kızcağz bir zamanlar duyduğu sevgileri en allı pullu sözlerle, hattâ en içten gelen gerçek sesiyle en ince noktalarına kadar anlatırken, Julien'i çileden çıkarmağa devam etti. Delikanlı gözleri önünde ne varsa allayıp pulladığını görüyordu.

Kıskançlık acısı bundan ileri gidemez.

Bir rakibin sevilmiş olmasından şüphelenmek pek öldürücüdür ama, taparcasına sevilen kadın tarafından o rakibin gönlünde uyandırılan aşkın bir bir anlatıldığını işitmek acıların belki en büyüğüdür.

Julien'i kendisini Caylus'lardan, Croisenois'lardan üstün tutmağa sürüklemiş olan gururlu davranışlar, o an, cezasını nasıl da bulmuştu! Onların en küçük üstünlüklerini •can ve gönülden acı duya duya nasıl da gözünde büyütüyor-

366

du! Kendisini çalgınca ateşli bir içtenlikle nasıl da hor görüyordu.

Mathilde ona tanı'dan da üstün gibi geliyordu, hayranlığının sonsuzluğunu dile getirmek için her söz zayıf kalır. Onun yanında dolaşırken, kaçamak kaçamak ellerine, kollarına, ece gibi yürüyüşüne bakıyordu. Aşkta ve acıdan bitkin, Merhamet!» diye bağırarak, ayaklarına kapandı kapanacaktı.

Ve bu kadar güzel, herkesten bu kadar üstün olan, bir def acık beni seven bu kız, besbelli yakında B. de Caylus'a gönül verecektir!»

Julien Bn. de La Mole'ün içtenliğinden kuşku edemezdi; gerçeğin sesi işitiliyordu bütün söylediklerinde iyice. Acısında hiçbir şey eksik değil ama, mutlak eksik olmasın diye, öyle anlar oldu ki Mathilde, bir zamanlar B.de Caylus'a duyduğu duygulardan söz açarak şimdi de sanki onu sevi-yormuş gibi konuşmağa başladı. Sesinde besbelli aşk vardı, Julien bunu açıkça görüyordu.

Bağrına eritilmiş kurşun akıtılmış olsa bu kadar acı duymazdı. Kendisi ile konuşmasının, bir zamanlar B.de Caylus'a ya da B.de Luz'a karşı duyduğu sevgi hafifliklerini hatırlamaktan büyük zevk duyduğundan ileri geldiğini, acının bu noktasına varmış bulunan zavallı delikanlı delikanlı, nasıl anlayabilirdi?

Hiçbir şey Julien'in sıkıntılarını dile getiremezdi. Birkaç gün önce odasına girmek için saat birin vurmasını beklediği o ihlamur ağaçları altında anlatılan o başkalarına karşı duyulan aşkın en ince noktalarını şimdi anlıyordu. Bir insan varlığı acının bundan beterine dayanamazdı.

Mathilde annesi tarafından üç kez çağrıldıktan sonra, saat ancak dokuz buçuğu geçerken bahçeden ve Julien'den ayrıldı... İçinden hiç de aldırış etmeden: Benim bugün, sevdiğim o gün sever gibi olduğundan kat kat üstünmüş!» diye düşünüyordu.

Bu biçim içtenlik tam sekiz gün sürdü. Mathilde onunla konuşmak için bazan fırsat arar gibi oluyor, bazan da bu fırsatları kaçırıyordu; ikisinin de, üzücü bir tutku içinde dönüp dolaşip ele alır gibi oldukları konuşma konusu, kızın başka erkeklere karşı duymuş olduğu sevgilerin hikâyesi idi;

367

5Tazmış olduğu mektupları delikanlıya bir bir anlatıyor, hattâ mektupların sözcüklerine dek hatırlatıyor, her cümleyi ezbere okuyordu. Son günlerde bir biçim sinsî sevinçle Julien'e bakar gibi olmuştu. Kendisini avucunun içinde tutan zalimin zaafını görüyor, böylece onu sevebileceğine inanç duyuyordu. Bu zalimin acıları kendisi için büyük bir sevinç demektir.

Görülüyor ki, Julien'in hayat hakkında hiçbir denemesi yoktu, roman bile okumamıştı; biraz daha toy olsaydı ve bu genç kıza, taparcasına sevdiği ve kendisine garip garip herşeyi sayıp döken kıza biraz serinkanlılıkla: Ben bütün o baylar kadar değerli değilim ama, düşünün ki, gene de seviyorsunuz beni!» diyebilseydi...

Genç kız içinden geçenlerin anlaşıldığına belki de sevinirdi; hiç değilse bu işin sonucu Julien'in bu düşünceyi açıklayış biçimine, seçmiş olacağı eşref saate göre ayarlanmış olurdu temelli. Mathilde için tekdüzen olmağa başlayan bir durumdan, herhalde, yüzünün akı ile kurtulmuş olurdu büsbütün.

Bir gün uzun bir gezinti sonunda aşktan ve acıdan bitkin düşen Julien:

— Ben sizi taparcasına seviyorum ama, siz artık sevmiyorsunuz beni! dedi.

Bu söz yaptığı hemen hemen en büyük aptallık idi.

Bu söz Bn. de La Mole'ün ona içini dökmekten duyduğu bütün zevki bir anda yok etti. Kız, aralarında olup bitenden sonra delikanlının kendini hikâyelerine kızmadığına hayret etmeğe başlıyor, hattâ daha ileri giderek, delikanlı o aptalca sözü söylediği anda, belki artık kendisini sevmediğini düşünmeğe bile kalkıyordu. Kızcağız içinden: Gururu belki de aşkını söndürdü, diyordu. Kendisinden böyle üstün olduklarını kabul ettiği, Caylus de Luz, Croisenois gibi kimselerin tercih edildiklerini görüp de kızmayacak erkeklerden değildir. Hayır, ayaklarıma kapandığını görmeyeceğim artık!»

Daha birkaç gün öncesine kadar Julien. üzüntüsünden ileri gelen saflıkla kıza bu bayların parlak özelliklerinin içten bir övgüsünü yapıyordu sık sık; hattâ bu özellikleri göz önünde büyütmeğe bile kalkıyordu. Bu başkalık Bn.de La 368

Mole'ün gözünden hiç kaçmamıştı, buna şaşırılmıştı ama, bir türlü nedenini bulamıyordu. Julien'in coşkun ruhu, sevdiğini sandığı bir rakibini göklere çıkara çıkara, onun mutluluğuna karşı içtenlik gösteriyordu.

Onun pek içten gelen, ama pek aptalca olan sözü, bir anda herşeyi değiştiriverdi; Mathilde, sevilmiş olduğuna inanarak, delikanlıyı düpedüz hor gördü.

Bu yersiz sözün söylendiği anda genç kız onunla dolaşıyordu; delikanlıdan ayrıldı, son bakışı en müthiş hakareti gösteriyordu. Salona girince bütün gece artık ona bakmadı, bile. Ertesi gün bu hor görüş bütün kalbini dolduruyordu;. sekiz gün, Julien'i en candan dost diye gördüğünden, kendisine büyük zevk veren duygudan artık eser kalmamıştı; delikanlıyı görmek bile tuhaflik veriyordu ona. Mathilde'iri duygusu çok geçmede nnefrete kadar yükseldi; gözleriyle delikanlıya rastladıkça duyduğu tiksintiinn derinliğini hiçbir şey açıklayamazdı.

Julien, Mathilde'in ruhunda olup bitenlerden hiçbir şey anlamamıştı ama, üstün sezgisi hakareti sezmişti. Elinden geldiği kadar karşısına az çıkmak sağduyusunu gösterdi, ona hiç bakmadı.

Fakat kendisini onu görmekten alıkoyuşu hiç de öldürücü bir iş olmadı değil. Acısının bu yüzden daha da arttığını sezer gibi oldu. İçinden: Bir erkek kalbinin cesareti daha da ileri gidemez» diyordu. Ömrünü konağın çatı katlarındaki bir odanın pencereciği önünde geçiriyordu; pancur sınıksıkı kapatılmıştı, hiç değilse Bn. de La Mole'ü bahçede dolaşırken görebiliyordu.

Kızın yemekten sonra B.de Caylus, B. de Luz ya da bir zamanlar sever gibi olduğunu söylediği herhangi biriyle dolaştığını görünce ne duruma düşüyordu?

Julien böyle büyük bir acı çekeceğini aklına bile getirmemişti; çılgınlık koparak duruma geliyordu; bu öylesine güçlü ruh, en sonu altüst olmuştu.

Bn. de La Mole'dan başka her düşünce ona iğrenç geliyordu; en sudan mektupları yazmağa bile eli varmıyordu.

Marki bir sabah ona:

— Çıldırılmışsın, dedi.

Julien, anlaşılmiş olmaktan ödü koparak, hasta oldu-

36S>

ğunu söyledi ve inandırmanın yolunu da buldu. Bereket, B. de La Mole, akşam yemeğinde ona yakında yolculuğa çıkacağından alaylı alaylı söz açtı; Mathilde yolculuğun iyice uzun sürebileceğini anladı. Julien nice gündür kendisinden kaçıyor, bu pek solgun yüzlü ve pek kederli, bir zamanlar sever gibi olduğu gençte bulunmayan bunca özelliği kendilerinde toplayan pırl pırl delikanlılar da, kızcağızı artık daldığı hülyadan kurtaramıyorlardı.

Genç kız içinden: Uluorta bir kız, diyordu, bir salonda bütün gözleri üzerlerine çeken bu gençler arasında, üstün bulduğu erkeği seçer; ama dehanın özelliklerinden biri de düşüncesini bayağılıkla çizilen yolda yürütmemektir.»

Yalnız, benim sahip olduğum servetten yoksun bulunan Julien gibi bir adamın arkadaşı olursam, boyuna dikkati çeker, hiç silik kalmam hayatta. Halktan çekindikleri için atları kötü süren bir arabacıya diklenmeği bile göze alamayan yeğenlerim gibi boyuna, ihtilâl ha çıktı, ha çıkacak diye titremek şöyle dursun, bir iş ama büyük bir iş başaracağından emin olabilirim, çünkü seçtiğim adamda irade ve sınırsız bir yükselme hevesi var. Neymiş eksikliği? Dostlar mı, para mı? Ben sağlanm ona bunları.» Fakat düşüncesi Julien'i isteyince sevilen, kendisinden biraz aşağı bir insan sayıyordu.

BÖLÜM XIX

OPERA BOUFFE (108)

Nasıl da benziyor bu aşkın baharı Bir Nisan ayının o çılgın zaferine; ; " Güneş saçıyor şimdi olanca güzelliğini ama, Bir bulut alıp götürecektir herşeyi gene!

CHAKESPEARE (109).

Aklı fikri yarınına ve oynayacağını umduğu garip role takılan Mathilde, çok geçmeden bir zamanlar Julien'le yapmış olduğu o yavan ve fizik ötesi tartışmaları özleyecek duruma geldi. Bu kadar üstün düşüncelerden bıktığı için ola-

F: 24

âiv

cak, bazan delikanlının yanında tatmış olduğu mutluluk anlarını da içi sızlaya sızlaya hatırlıyordu; bu son anılar hiç de vicdan azabı duyurmadan geçmiyordu, bu yüzden kimi anlar bitkinleşiyordu.

Kendi kendine: Ama insan zaaf gösterse de, diyordu, insanın yalnız değerli bir adam uğruna görevlerini unutması benim gibi bir kıza yakışır doğrusu; ne kaytan, bıyıklarının, ne de ata binişinin beni baştan çıkardığı söylenmeyecek hiçbir zaman, ancak Fransa'yı bekleyen yarın hakkındaki o derin tartışmalarına, üzerimizde eritilen olayların 1688 İngiliz ihtilâli ile gösterebildiği benzerlik üzerindeki düşüncelerine hayran kaldığımı söyleyeceklerdir.)» Vicdan azaplarını yatıştırmak için: Baştan çıktım, diyordu, zayıf bir kadını, ama hiç değilse bir taş bebek gibi büyük bir ruhun ifadesini gördüm.»

Bir ihtilâl koparsa Julien Sorel, neden Roland rolü, ben de neden Bn. Roland rolü oynamıyayım sanki? (110). Bu rolü Bn. de Stael'in rolünden kat kat üstün sayarım (111). davranış ahlâksızlığı yüzyılımızda bir engel olacaktır. Bir ikinci zaaf göstererek hakkımda ileri geri konuşmayacaklardır besbelli; böyle olursa utancımın ölürüm.»

Mathilde'in hülyaları, doğrusunu söylemek gerekirse, sayıp döktüğümüz düşünceleri kadar pek öyle ciddî değildi.

Gizli gizli Julien'e bakıyor, delikanlının en yalın davranışlarında bile tatlı bir incelik buluyordu.

içinden: Besbelli, diyordu, haklar üzerindeki en ufak düşüncesine varıncaya kadar onu mahvetmeği başardım.»

«Zavallı çocuğun, bundan sekiz gün önce bana bahçede bu temiz aşkı dile getirirken takındığı o üzgün ve derin tutkulu hali, bunu gösteriyor; o kadar saygının, içinde o kadar tutkunun pırlıl belirlediği bir söze kızarak iyiden iyiye kalabalık ettiğimi söylemeliyim açıkça. Karısı değil miyim yoksa? Bu söz pek yerinde idi ve itiraf etmeli ki, o da çok sevimli idi. Kendisiyle yaptığım o uzun uzun konuşmalardan sonra, hem o kadar da zalimlik ettiğim halde, galiba yaşadığım hayatın sıkıcılığının bende bu kibar âleminin kiskanç gençlerine karşı uyandırdığı geçici hevesler yüzünden zalimlik ettiğim halde, Julien gene de seviyordu beni. Ah, onların benim için ne kadar az tehlikeli olduklarını bir bil-

371

se! Kendi yanında olanların ne kadar sönük kaldıklarını ve hepsinin de aynı kalıptan çıkma kişiler olduklarını bilse!»

Mathilde, bunları düşünürken, kendisine bakan annesini bir işle uğraştığına inandırmak için albümünün bir sahi-fesine kalemle gelişi güzel çizgiler çiziyordu. Bitirdiği profillerden biri kendisini hayrete düşürdü, gözlerini kamaştırdı; bu profil bal gibi Julien'e benziyordu. Coşarak: İşte Tanrının sesi! İşte aşkın mucizelerinden biri, diye bağırdı; sezmeden portresini yapmışım.)»

Odasına kaçtı, kapıyı kilitledi, durmadan çalıştı, Juli-en'in portresini tamamlamak için ciddi ciddi çalıştı, ama başaramadı; gelişi güzel çizilmiş profil en çok benziyordu ona; Mathilde kendinden geçti, bu işte büyük aşkın en gerçek izini gördü.

Albümünü neden sonra, ancak markiz kendisini İtalyan operasına götürmek üzere çağırttığına bıraktı elinden. Aklında tek düşünce vardı, annesini kendileriyle birlikte gelmeğe razı etmek için gözleriyle Julien'i aramak.

O hiç gözükmedi; bu bayanların locasına bayağı kimseler doldu. Operanın birinci perdesi boyunca Mathilde, sevdiği adamı en amansız tutkulu coşkunluklar içinde düşünüp durdu; ama ikinci perdede, Cimarose'a özgü bir hava ile söyleyen bir aşk şarkısı, doğrusu, içine işledi (112). Operanın kadın kahramanı şöyle diyordu: Ona karşı duyduğum bunca tapmış için cezalandırmalıyım kendimi, sevmenin fazladır bu kadarı!

Bu tanrısal havayı işittikten sonra, Mathilde'in gözünden dünyada ne varsa silindi herşey işte. Kendisine söz söyleniyordu; karşılık vermiyordu; annesi onu azarlıyor, o ise bu azarlanışa aldırış etmeden şöyle bir bakıyordu ancak. Kendinden geçmesi Julien'in birkaç gündür ona karşı duymuş olduğu en ateşli duygulara benzer bir coşkunluk ve tutku haline geldi. Kendine, kendi durumunu açıkça ortaya çı-karıyormuş gibi gelen havanın saçtığı tanrısal bir iyilikle dolu şarkı, Julien'i doğrudan doğruya düşünmediği bütün anlarını dolduruyordu. Müziğe beslediği sevgi yüzünden o akşam, Bn. de Renal'm Julien'i düşünürken hep takındığı tavrı takındı. Kafa aşkının gerçek aşktan daha üstün incelikleri vardır besbelli, ama coşkunluk anları geçicidir; kafa-
ili

sı ile seven insan kılı kırk yararcasına kendi duygularını inceler, boyuna yargılar verir; düşünceden kurtulmak şöyle dursun, yalnız düşüncelerin zoru ile yaşar.

Eve döndüklerinde, Bn. de La Mole ne derse desin, Mathilde oralı olmadı, gecenin bir bölümünü bu şarkıyı piyanosunda çalarak geçirdi. Kendisini büyüleyen ünlü havanın •sözlerini şakiyordu:

Devo punirmi, devo punirmi, Se troppo amai, ete.

Bu çılgınca gecenin sonucu, aşkına galip gelebildiğine inanması oldu. (Bu sahife zavallı yazarın başına birçok bakımdan iş açacaktır. Soğuk kişiler onu hayasızlıkla suçlayacaklardır. O ise içlerinden birinin bile Mathilde'in yaratılışını bayağı diye gösteren çılgınlık davranışlarına kalkışabileceğini sanarak, Paris salonlarında yalım yalım yanan bu çiçeği burnunda kızlara hiç te hakaret etmiyor. Bu Mathilde düpedüz hayalden doğmadır, hattâ yazar onu yaratırken, XIX. yüzyıl uygarlığına bütün çağlar arasında seçkin bir yer •verecek olan toplumsal törelerin dışında bile kalmıştır.

Bu kış balolarının süsü sayılan genç kızlarla ihtiyat bakımından hiç noksanlık yoktu.

İnsanın büyük bir serveti, atlan, bereketli toprakları ve kıbarlar âleminde hoş bir durum sağlayan herşeyi alabildiğine hor görerek onları suçlayabileceğini hiç düşünmüyorum. Bütün bu üstünlükleri sıkıcı bulmak şöyle dursun, bunlar en süreli dileklerin mihenk taşıdır, çokları kalplerinde aşk varsa bu aşk bu gibi şeylere karşıdır.

Julien gibi az çok değerli gençlerin mutluluğunu yaratan şey hiç te aşk değildir; bu gibi gençler bir birlik kurup birbirine sınırsız bağlanırlar, birlik ağır basınca da, toplumun bunca güzel nimetleri ayaklarına gelir. Hiçbir birlikten olmayan düşünce adamının vay haline, bu gibisinin pek belirsiz ufak tefek başanlıları bile kınarlar, onun bu durumunu görünce erdem yolculanm ağzı kulaklarına varır. Ne yapalım, bayım, bir roman uzun bir yol boyunca dolaşan bir aynadır (113). Kimi kez bu ayna gözlerinize göklerin maviliğini yansıtır, kimi an da yol arkalandaki çamurları. Torbasında aynayı taşıyan adam da sizin tarafınızdan ahlâksız

373

olmakla suçlandırılacaktır. Aynası çamuru gösteriyor diye, siz de kalkıp aynayı suçluyorsunuz! Çamurun bulunduğu uzun yolu, daha doğrusu suyun birikmesine ve çamurun olmasına fırsat veren yol müfettişini suçlarsanız iyi edersiniz.

Bizim ihtiyatlı olduğu kadar namuslu da sayılan çağımızda Mathilde yaratılışında bir kızm bulunmasına imkân olmadığını kabul etmeli artık, bu sevimli kızın deliliklerinin hikâyesini anlatarak insanı kızdırmaktan daha az korkuyorum.)

Ertesi gün sabahtan akşama kadar çılgınca tutkusunu yenebildiğinden emin olmak için fırsatlar kollayıp durdu. En büyük amacı Julien'in her bakımdan hoşuna gitmek oldu; ne var ki davranışlarından hiçbiri delikanlının gözünden kaçmadı.

Julien öyle acılı ve öyle sinirli idi ki, bu kadar karışık bir aşk oyununu sezmez, hele bu oyunun kendi iyiliğine taşıdığı şeyi göremezdi; bu oyunun kurbanı oldu; acısı belki de hiçbir zaman böylesine derin olmamıştı. Davranışları aklının yönetimine o kadar az uyuyordu ki, karşısına bahtıka-xa bir bilge çıkıp ta ona: «Size uygun gelen durumlardan liemen yararlanmağı bilin; Paris'te görülen, bu biçim kafa aşkında, aynı ruh durumu iki günden çok süremez» deseydi, bu sözleri anlamazdı. Yalnız coşkunu ne olursa olsun, Ju-lien'de şeref derten şey de vardı. İlk işi sır saklamaktı; bunu anladı. Akıl danışmak, ilk Önüne gelene içini dökmek, sıcaktan kavrulan bir çölden geçerken, tesadüf eseri bir damla soğuk su bulan bir zavallınmkine eş bir mutluluk olmuş olurdu. Tehlikeyi sezdi, kendisine soru soracak olanın karşısında hıçkırma hıçkırma ağlayarak karşılık vermekten korktu; odasına kapandı.

Mathilde'in uzun süre bahçede dolaştığını gördü; kızcağız artık bahçeden çekilince, bu kez kendisi bahçeye indi; onun bir gül kopardığı bir gül fidanına sokuldu.

Gece karanlıktı, görülmuş olmak korkusuna aldırılmadan "kendini iyice acısına kaptırabilirdi. Bn. de La Mole'ün güle -ede konuştuğu o genç subaylardan birini sevdiği ona göre gerçektir. Gerçi kız kendisini de sevmişti ama, azıcık değerini de anlamıştı.

Julien iyice inançlı inançlı içinden: Doğrusu, beride pek

374

az değer var! diyordu; kısacası ben pek yavan, pek bayağı, başkaları için pek sıkıcı, kendim için de pek tahammül edilmez bir insanım.» Bütün iyi yönlerinden, heyecanla sevdiği bütün şeylerden tiksinimişti ölesiyeye! işte bu alabora olmuş hayal havası içinde kalkıyor, kendi hayaline göre hayat hakkında yargı vermeğe bakıyordu. Bu yanılma bir üstün insan işidir.

Aklına çoğu zaman intihar düşüncesi geliyordu; bu hayalin tatlı yönleri vardı, rahat bir dinleniş gibi idi bu; çölde, susuzluktan ve sıcaktan can veren zavallıya uzatılmış bir bardak su idi bu.

«Benim ölümüm bana karşı duyduğu tiksintiyi daha da çoğaltacak! diye inledi. Ne kötü hatıra bırakacağım!»

Felâketin bu son uçurumuna yuvarlanmış bir insan, yalnız cesareten medet umar. Julien şunu demek dehasını gösteremedi pek öyle: «Herşeyi göze almak»; ama akşam üstü Mathilde'in odasının penceresine bakarken, pancurlar arasından ışığını söndürdüğünü gördü: Heyhat! ömründe bir kerecik olsun görmüş olduğu bu güzelim odayı; hayalinden canlandırıyor. Hayali daha ilerlere uzanamıyordu.

Saat biri vurdu, çan sesini işitmesi ile kendi kendine: «Merdiveni alıp odasına çıkacağım» demesi bir oldu.

Bu düşünce bir deha şimşeği gibi çaktı, aklına durmadan haklı nedenler geliyordu. İçinden: Daha da bedbaht olamam ya!» diyordu. Merdiveni almağa koştu, bahçıvan onu zincirle bağlamıştı' O an insan üstü bir güçle dolup taşan Julien, küçük tabancalarından birinin horozunu kırdı, bu horozun yardımı ile zincirin merdiveni tutan halkalarından birini büktü; birkaç dakikada merdiveni zincirden kurtardı, sonra da Mathilde'in penceresine dayadı.

«Kızacak, bana hakaretler yağdıracak, ama kime ne? Onu bir öper, son defa öper, odama çıkar ve kendimi öldürürüm... ölmeden dudaklarım yanağına değer ya!»

Merdiveni çıkarken uçuyordu, pancuru vuruyor; Mat-hilde birkaç saniye sonra kendisini işitiyor, pancuru açmak istiyor, merdiven buna engel oluyor; Julien pancuru açık tutmağa yarayan demir çengele asılıyor, yere düşüp parça parça olmak tehlikesini göze alarak, merdivene müthiş bir sar-

375

sıntı veriyor, onu azıcık öteye itiyor. Mathilde pancuru açabiliyor.

Can çekişircesine odaya atıyor kendini. Kız kollarına atılarak :

— Demek sensin! diyor...

Julien'in mutluluğundaki taşkınlığı kim dile getirebilir? Mathilde'in mutluluğu da hemen hemen öyle idi.

Delikanlıya kendisini çekiştiriyor, ona pişmanlık getiriyordu. Boğacak kadar kollarında sıkarak ona :

— Zalimce gururum yüzünden ver cezamı, diyordu; sen benim efendim, ben de senin kölenjm, başkaldırmak istediğim için ayaklarına kapanıp af dilemeliyim senden.

Ayaklarına kapanmak için kollarını bırakıyordu. Mutluluk ve aşktan sarhoşça gene :

— Evet, efendimsin benim, diyordu; baha ölünceye kadar hakim ol, başkaldırmak isteyince köleni ölesiyeye cezalandır.

Bir başka an delikanlının kollarından sıyrılıyor, mumu yakıyor, Julien de onun saçlarının bütün bir bölümünü kesmesine engel olmak için dünyanın olanca ustalıklarını gösteriyor.

— Kölen olduğumu hatırlamak istiyorum, diyordu ona; günün birinde iğrenç bir gurura kapılırsam, bana şu saçları göster ve de ki: «Artık aşk söz konusu değil, şu an ruhumuzun duyabildiği heyecan da söz konusu değil, boyun eğeceğinize and içtiniz, şerefinize boyun eğiniz.»

Fakat böyle bir coşkunluğun ve mutluluğun olanını zi-tenini anlatmaktan vazgeçmek daha yerinde olur.

Julien'in dürüstlüğü mutluluğuna denk düştü; bahçelerin ötesinde, doğu yönündeki o uzak bacaların üzerinde gün ışığının ağardığını görünce, Mathilde'e :

— Merdivenden inmeliyim, dedi. Yaptığım fedakârlık size lâyıktır, kendimi bir insan ruhunun tadabileceği en dolu mutluluktan birkaç saat yoksun bırakıyorum, bu şerefinize yaptığım bir fedakârlıktır; kalbimi tanıyorsunuz, yaptığının derecesini de anlarsınız hep benim için? Söz verin şerefinizin üzerine, yeter. Şunu biliniz ,ki, ilk bulduğumuzdan beri, bütün kuşklar hırsızlara karşı olmamıştı. B. de La

376

Mole bahçeye bir bekçi koydurdu. B. de Croisenois'nin çevre: yanı hafiyelerle doludur, her gece ne yaptığı biliniyor... Mathilde:

— Zavallı çocuk, diye bağırdı ve kahkaha ile güldü. Annesi ile bir hizmetçi kadın uyandı; kapı aralığından

birden seslenildi kıza. Julien ona baktı, kız oda hizmetçisini haşlarken sapsarı kesildi ve annesine söz söylemeğe yanaşmadı bile.

Julien ona :

— İyi ama akıllarına pencereyi açmak gelirse, merdiveni görürler! dedi.

Kızı bir kez daha kollarında sıktı, merdivene atıldı ve indiğini bile sezmeden kayıverdi; kendini bir anda yerde buldu.

Üç saniye sonra merdiven ıhlamurlar altına yerleştirilmiş ve Mathilde'in de şerefi kurtulmuş oldu. Julien, kendine gelince, üstünün başının kan içinde ve hemen hemen çıplak denecek halde olduğunu gördü, gözünü budaktan sakınmadan merdivenden inerken yaralanmıştı.

Mutluluk coşkunluğu ona yaratılışının bütün. gücünü verdi gene: karşısına yirmi kişi çıksa o an, bir başına üzerlerine saldırmak, artık işten bile değildi. Bereket efelik yapmasına imkân kalmadı: merdiveni her zamanki yerine uzattı; zincirini bağladı; merdivenin Mathilde'in penceresi altındaki egzotik çiçeklerin o dümdüz bölmesinde bırakmış olduğu izi düzeltmeği de hiç unutmadı.

İzin iyice yok olduğuna emin olmak için elini karanlıkta toprağın üstünde gezdirirken, ellerine birşeyin düştüğünü sezdi, bu Mathilde'in saçlarından bir tutamdı, kesmiş ve ona atmıştı.

Mathilde penceresinde idi.

Oldukça yüksek sesle :

— İşte cariyenin gönderdiği dedi, ölünceye kadar sürecek bir boyun eğişin delilidir bu. Kendi aklımla yürümeği bir yana bırakıyorum, efendim ol benim.

Julien, kolu kanadı kırık, az kalsın gene gidip merdiveni alacak ve yanma çıkacaktı. Ama akli daha ağır bastı.

Konağa bahçeden girmek kolay iş değildi. Bir bodrumun kapısını bin güçlkle açabildi; eve girince, odasının kapısını

377

küçük odada, ne yapıp ettiğini bilmemesi yüzünden, ceketinin cebinde bulunan anahtarı almağı da unutmuştu. «Allah vere de, diye düşündü, bunları sağlamağı düşünce, yoksa yandık demektir.»

En sonu, yorgunluk mutluluğa üstün geldi, güneş doğarken de, derin bir uykuya daldı.

Yemek çanı onu bin güçlkle uyandırdı, yemek salonuna gitti. Hemen az sonra Mathilde içeri girdi. Bu alabildiğine güzel ve çevreden nice saygı gören kızın gözlerinde parlayan aşkı görünce Julien'in göğsü bir an mutluluktan kabardı; ama az sonra kızın ihtiyatsızlığı onu ürkütmüş oldu. İyice düzeltmeğe az zamanı olduğunu bahane ederek Mathilde, saçlarını bir gece önce keserken ona karşı yapmış olduğu fedakârlığın olanca sınırsızlığını Julien'in ilk bakışta görebileceği biçimde taramıştı. Bu kadar güzel bir yüz böyle bir şeyle bozulmuş olabilirse, Mathilde bunun üstesinden gelebilirdi; o güzelim, lepiska saçlarının bir yanı, gelişi güzel biçimde yarım parmak eksilmişti.

Yemekte, Mathilde'in bütün davranışları bu ilk ihtiyatsızlığa tüy dikti. Julien'e karşı duyduğu delice sevgiyi herkese göstermek ister gibi davranıyordu. Bereket ki, o gün, B. de La Mole ile markiz, yakında verilecek olan, içinde de B. de Chaulnes'nun yer almadığı «cordon bleu» nişanına hak kazananların bir ad listesi ile uğraşıyorlardı boyuna. Yemeğin sonuna doğru, Julien'le konuşan Mathilde, ağzından benim efendims> sözünü kaçırdı. Delikanlı gözlerinin akma kadar kıpkırmızı kesildi.

Gerek tesadüf ve gerekse Bn. de La Mole'ün mızımlığı yüzünden, Mathilde o gün bir an olsun tek başına kalmadı. Akşamleyin, yemek salonundan salona geçerken, Julien'e gene de şunu demenin yolunu buldu :

— Bütün tasarımlarım altüst oldu. Bunun benim bir uydurmam olduğunu mu sanıyorsunuz? Annem hizmetçilerinden birinin geceleri benim dairemde yatmasına karar vermiş.

O gün bir şimşek gibi geçti. Julien mutluluğun en üst katında bulunuyordu. Ertesi gün, daha sabahın saat yedisinde, kitaplığa girmişti; Bn. de La Mole'ün oraya gelmek

378

tenezzülünde bulunacağını umuyordu; uzun bir mektup donatmıştı ona.

Kızı ancak saatlerce sonra, yemekte gördü. O gün saçlarını en büyük özenle düzeltmişti; olağanüstü bir ustalık kesik saçlarının orasını örtüvermişti. İki üç kez Julien'e baktı, ama kibar ve duru gözlerle baktı, artık «benim efendim» demek söz konusu değildi.

Julien'in şaşkınlığı soluğunu kesiyordu... Mathilde onun uğruna yapmış olduğu herşeyin hemen hepsine pişman oluyordu.

İnceden inceye düşünerek, delikanlının, tamamen alelade değilse bile, hiç olmazsa uğruna yapmış olduğu bunca çılgınlığa değecek kadar eşsiz bir erkek olmadığına karar vermişti. Uzun sözün kısası, artık aşkı düşünmüyordu; o gün, sevmekten bıkmıştı.

Julien'e gelince, içinden geçenler on altı yaşındaki bir çocuğunkilere benziyordu. Ona ölümsüz bir süre gibi gelen bu öğle yemeği boyunca içini alabildiğine kuşku, şaşkınlık, umutsuzluk doldurdu.

Yemeğini bitirip te sofraya başından kalkar kalkmaz, hemen koşarcasına tavlaya gitti, kendi eliyle atını eğlerdi ve doludizgin sürdü; bir zaaf gösterip şerefine iki paralık olmasından korkuyordu. Meudon ormanlarından dört nala geçerken içinden : «Vücudumu yorarak gönlümü dinlen dirme-liyim, diyordu. Ne yaptım, böyle gözden düşmek için ne dedim?»

Gene konağa dönerken: «Bugün hiçbir şey yapmamalı, İrçbir şey söylememeli, diye düşündü, ruhen nasıl ölü isem bedenem de öyle olmalıyım. Julien yaşamıyor artık, hâlâ kımıldayan cesedidir onun.»

379

BÖLÜM XX

JAPON VAZOSU

Kalbi ilkin felâketinin olanca büyüklüğümü anlamıyor; heyecanlı olmaktan çok şaşkındır. Ama akli başına geldikçe, talihsizliğinin derinliğini anlıyor. Hayatın bütün zevkleri onun için yok olmuş görünüyor, o yalnız yüreğini parça parça eden umutsuzluğun keskin sancılarını duyabiliyor. Ama beden acısından söz açmak neye yarar? Yalnız vücut tarafından duyulmuş hangi acı bu acıya eşitir acaba?

JEAN PAUL

Akşam yemeği çanı çalıyordu, Julien'in ancak giyinebilecek kadar zamanı oldu; Bn. la mareşal de Pervaques'm konağına, Suresnes'deki akşam çağrısına gitmemelerini zorlamak için, kardeşine ve B. de Croisenois'ya bin dereden su getiren Mathilde'i, salonda buldu.

Taş çatlasa onlara karşı daha cilveli ve daha sevimli davranılamazdı. Yemekten sonra B. de Luz, B. de Caylus ve daha bir yığın dostları geldi. Bn. de La Mole'de sanki kardeşçe dostluk duygusunun yanı sıra, herkesin nabzına göre şerbet verme duygusu da uyanmıştı. O akşam hava güzel olduğu halde, bahçeye çıkmamakta inat etti; Bn. de La Mole'ün yerleştiği koltuktan uzaklaşmamasını istedi. Mavi kanepeler, kışın olduğu gibi şimdi de toplantının göbeği oldu.

Mathilde'ih bahçeye karşı kızgınlığı vardı, daha doğrusu bahçe ona düpedüz sıkıcı gibi geliyordu: bahçe Julien'in anısını uyandıran yerdi.

Felâket akli kısırlaştırır. Kahramanımız bir zamanlar alabildiğine parlak başarıların tanığı olmuş olan bu küçük hasır sandalyenin başında oturup kalmak beceriksizliğini gösterdi. Oha bugün kimse ses etmedi; orada bulunuşu sanki sezilmemişti ve hattâ daha da betardı. Bn. de La Mole'ün dostlarından, kanepenin ucunda onun yanında yer almış bu-

380

lunanlar bile, bizimkine arkalarını döner gibi yapıyorlardı, hiç değilse onun aklına böyle geldi. «Sarayda bir gözden düşme bu», diye düşündü. Hor görüşleri ile kendisini ezmeğe çalışan insanları bir an incelemek istedi.

B. de Luz'un amcasının kralın yanında büyük bir görevi vardı, bu yüzdendir ki bu yakışıklı subay daha konuşmasının başlangıcında, her yeni gelen insana, şu kuyruklu yalanı kıvırıyordu: amcası saat yedide Saint-Cloud sarayına (114) gitmek üzere yola çıkmışmış, geceyi orada geçirecekmış. Bu olay olanca saflıkla anlatılırdı ama, sık sık anlatılırdı.

B. de Croisenois'yı felâketten doğan acı bakışla süzerken Julien, bu sevimli ve cana yakın delikanlının boş inançlara verdiği sonsuz önemi sezdi. Öyle ki delikanlı az önemli bir olayın yalın ve pek doğal bir nedenden doğduğunu görürse, üzülür ve kızar gibi olurdu. Juiien içinden: «Bunda bir delilik başlangıcı var, dedi. Prens Korasoff'un bana yazdığına göre, çar Alexandre'in karakteri ile bu karakterin yakın bir ilgisi varmış.» Papaz okulundan çıkan Julien, Paris'te geçirdiği ilk yıl, bütün bu sevimli gençlerin kendisine göre pek yeni sayılan incelikleri karşısında gözleri kamaşmış, onlara yalnız hayran olmuştu. Gerçek yaratılışları ise gözünde şimdi şimdi görülmeğe başlıyordu.

Birden: «Ben burada aşağılık bir rol oynuyorum», diye düşündü. Pek öyle beceriksizlik etmeden küçük hasır sandalyesinden kalkıp gitmek gerekiyordu. Birşey uydurmak istedi, düpedüz başka başka şeylerle dolu bir hayal dünyasından yeni birşey bekliyordu. Hafızasına başvurması gerekiyordu, ama hafızası, açık açık söyleyeüm, bu gibi işlerde az zengindi; zavallı çocuğun henüz az görgüsü vardı, salonu bırakıp gitmek üzere ayağa kalktığında tam ve herkesin ilgisini çeken bir patavatsızlık etti. Acı bütün davranışlarında gün gibi belli idi. Üç çeyrek saattir hakkında düşünülen şeyi gizlemek çabasına değmeyen aşağı bir insan rolünü oynuyordu.

Düşmanları üzerinde yaptığı kılı kırk yararcasma gözlemler onu felâketi gözünde alabildiğine büyütmeğe alıkoyuyordu hep; göğsünü kabarmak bakımından, iki gece önce olup biten şeyin anısı da saklıyordu. Tek başına bahçeye çıkarken: «Benden üstünlükleri ne olursa olsun, diye düşün-

381

yordu, Mathilde bana hayatımda iki kere tattırmak tenezzülünde bulunduğu mutluluğu onlardan hiçbirine tattırmadı ya.»

Bilgeliği daha ilerlere gidemedi. Kaderin bütün mutluluğunun mutlak hâkimi durumuna getirdiği garip kızın yaradılışını hiç anlamıyordu.

Ertesi günü hem kendini ve hem de atını yorarak geçirdi. Akşam olunca, artık, Mathilde'in de yanında bulunduğu, o mavi kanepeye sokulmağa kalkmadı. Evde karşı karşıya geldiklerinde kont Norbert'in kendisine bakmak tenezzülünde bile bulunmadığını gördü. «Doğuştan bu kadar kibar olan bu adam böyle kabaca davranış için kendini pek zorluyor olmalı», diye düşündü.

Julien için, uyuyabilme bir mutluluk olurdu. Ama bedence yorgun olmasına rağmen, alabildiğine baştan çıkarıcı anılar üşüşmeğe başlıyordu kafasına. Atla Paris dolaylarındaki ormanlarda yaptığı o uzun gezintilerde, ancak kendi kendine etki edebildiğini ve Mathilde'in kalbi ile duygusu üzerinde hiçbir etki yaratmadığını, kendini kaderin eline gelişi güzel bıraktığını anlayacak kadar bile zekâ gösteremedi.

Birşey felâketine sonsuz bir rahatlayış verecekmiş gibi geliyordu ona: Mathilde'le konuşmak. Fakat nasıl olur da onunla konuşmağı göze alabilirdi?

işte bir sabah saat yedi sularında kara kara düşünürken kızın birden kitaplığa girdiğini gördü.

— Bayım, biliyorum, benimle konuşmak istiyorsunuz.

— Ey Tanrı'm! Kim söyledi bunu size?

— Biliyorum, nenize gerek? Sizde şeref yoksa, beni mahvedebilirsiniz, hiç değilse deneyebilirsiniz; ama bu tehlike, gerçek sanmadığım tehlike, beni olduğum gibi görünmekten; düpedüz alıkoymayacaktır. Bayım, sevmiyorum artık sizi, çılgın muhayyilem beni aldatmış...

Bu müth'iş saldırı karşısında, aştan ve acıdan şaşkına dönen Julien, kendisini haklı çıkarmağa kalktı. Artık bundan daha saçma hiçbir şey olamazdı. İnsan hoşa gitmediğine göre hiç kendini savunur mu? Fakat aklın davranışları üzerinde hiçbir baskısı yoktu artık. Kör bir işgüdü onu kaderinin kararını geciktirmeğe itiyordu. Konuştukça, herşeyin bitmemiş olacağını sanıyordu. Mathilde sözlerini dinlemi-

382

yor, sesi onu kızdırıyor, delikanlının sözünü kesme cüretinde bulunduğunu bir türlü anlayamıyordu. Bir rahipçiğe, bir köylü çocuğuna kendi üzerinde haklar vermenin korkunç

düşüncesi içinde sanki yerin dibine geçiyordu. Felâketini iyice büyüttüğü anlarda içinden: «Heden hemen, diyordu, uşaklardan, birine bir zaaf göstermişim gibi sanki.»

Cesur ve burnu büyük insanların kendi kendilerine hafifçe kızmaları başkalarına da kızmalarına küçük bir yol açar; böylesi anlarda hiddetli coşkunluklar büyük bir zevktir.

Bir an içinde, Bn. de La Mole Julien'e en ağır hakaretlerde bulunacak duruma geldi. Kızın keskin zekâsı vardı, bu zekâ özseverlikleri kırmak ve bunları öldürücü yaralarla yaralamak sanatında büyük bir ustalık gösterirdi.

Julien, hayatında ilk olarak kendisine karşı en amansız kin besleyen üstün bir zekânın etkisi altında kalmış bulunuyordu. O an kendini savunmağı azıcık aklıdan geçirmek şöyle dursun, kendi kendinden tiksinecek duruma geldi. Bu kadar öldürücü, hem de delikanlının benliğine karşı duyabildiği olanca güveni temelinden yıkmak üzere bu kadar zekice yapılmış hakaretlerin altında kıvrılırken ,ona öyle geliyordu ki Mathilde'in hakkı vardı ve bu hakaretlerin daha çoğunu savuramazdı.

Kıza gelince, daha birkaç gün önce duymuş olduğu taparcasına sevgi yüzünden böyle hem kendini ve hem de delikanlıyı cezalandırmakta tatlı gururla karışık bir zevk buluyordu.

Bu kadar keyifle ona söylediği öldürücü sözleri yaratmağa ve ilk olarak aklına getirmeğe ihtiyacı yoktu. Aşka karşı cephe alan tarafın avukatının sekiz gündür kalbinde söylediğini tekrarlamağa çalışıyordu yalnız.

Her söz Julien'in o korkunç acısını yüz kat daha çoğaltıyordu. Kaçmak istedi, Bn. de La Mole emredercesine kolundan tuttu.

Delikanlı :

— Kuzum, dedi, çok yüksek sele konuştuğunuza dikkat •edin, bitişik odadan duyacaklar sizi.

Bn de La Mole mağrurca :

— Ne önemi var! dedi, duyulduğumu bana söylemeğe

383

k'min dili varır? Sizin o kendini beğenmiş akılcığımızdan hakkımda beslenen düşünceyi olduğu gibi ortadan silmek istiyorum.

Kitaplıktan çıktığında, o kadar şaşırmişti ki, felâketini daha az duyuyordu. Sanki kendi durumunu anlarcasına yüksek sesle: «Tamam! artık sevmiyor beni, deyip duruyordu. Beni galiba sekiz on gün sevmiş, bense ömrüm boyunca seveceğim onu.»

«Nasıl olur, o hiçbir şeydi; Birkaç gün önce, kalbinde hiç bir sevgi yoktu!»

Gurur sevinçleri dolduruyordu Mathilde'in gönlünü; bir daha birleşmemek üzere ayrılmıştı! O kadar güçlü bir eğilimi böyle büsbütün bırakmak onu doğrusu mutlu kılıyordu. «Bu küçük bay, bir kez daha, benim üzerimde hiçbir nüfuzu olmadığını ve olmayacağını anlayacaktır.» O kadar mutlu idi ki, o an gönlünde aşktan doğrusu eser kalmamıştı.

Julien'den daha az tutkunlu bir insanda bile, bu kadar yürekler acısı, bu kadar aşığılıyıcı bir sahneden sonra, aşk sönüp gitmiş olurdu. Kendi kendisine borçlu olduğu şeyi bir tek an bile kollamadan, Bn. de La Mole ona o kadar ağır, o kadar kurnazca ölçülüp biçilmiş sözler söylemişti ki, serinkanlılıkla düşünülüşünde bu sözler, bir gerçeği gösterebilirdi.

Bu kadar hayret uyandırıcı bir sahneden Julien'in ilk anda çıkardığı sonuç Mathilde'in müthiş büyük burunlu olduğu oldu. Aralarında herşeyin artık bir daha başlamamak üzere sona erdiğine iyice inanıyordu, ama ertesi, gün, öğle yemeğinde, onun karşısında gene toyluk ve çekingenlik etti. Şimdiye kadar kimsenin yüzüne vuramadığı bir kusuru bu. Büyük şeylerde olduğu gibi küçük şeylerde de, ne yapması gerektiğini ve ne yapmak istediğini açıkça bilir, bundan sonra işe girişirdi.

O gün, yemekten sonra, Bn. de La Mole kendisinden sabah rahibin markize gizlice getirdiği, kötü ama gene de bulunması güç bir broşürü istediği zaman, Julien bunu konsolun üzerinden alırken son derece çirkin, mavi bir eski ç:ni vazoyu devirdi.

Bn. de La Mole bir üzüntü çığılığı kopararak ayağa kalktı ve o canım vazonun parçalarını gidip yakından inceledi.

384

«Eski Japon vazosu idi, diyordu, büyük halam rahibe de Chelles'den bana kalmıştı; Hollandalıların naip dük d'Or-leans'a bir armağanı ki o da kızma vermiş bunu...»

Mathilde kendisine pek çirkin gibi gelen bu mavi vazonun kırılmış olduğunu görmekten, memnun kalmış, annesinin davranışını izlemişti. Juline sessiz duruyor ve hiç telâş etmiyordu; Bn. de La Mole'ün tâ yanma geldiğini gördü.

— Bu vazo, dedi kıza, bir daha onarılmazcasma, bir zamanlar gönlümün efendisi olan, bir duygu gibi kırılıp gitti; bu duygunun bana yaptırdığı bütün çılgınlıkları bağışlamanızı rica ederim sizden.

Bu sözlerden sonra çıkıp gitti. Delikanlı giderken Bn. de La Mole :

— Doğrusu, dedi, B. Sorel yaptığına sanki sevindi ve sanki iftihar ediyor.

Bu söz Mathilde'in kalbine ok gibi saplandı. İçinden: «Doğru, dedi, annem iyi anlamış, onu sevindiren duygu bu idi.» Bir gün önce Julien'in kalbini kırdığı zamanki sevinç o anda hemen yok oldu. Belirli bir durgunlukla içinden: «Tamam, bitti herşey, dedi; bana büyük bir ders oldu; bu hata müthiş, şeref kırıcı! Hayatım boyunca kulağıma küpe olacak.»

Julien ise: «Söylediğim doğru olsaydı ne olurdu? diye düşünüyordu, bu deli kıza karşı duyduğum aşk neden hâlâ başımı döndürüyor?»

Bu aşk, umduğu gibi sönmek şöyle dursun, büsbütün alevlendi. İçinden: «Çılgın, doğru, diyordu, bu yüzden çekiciliği daha mı azalıyor? Daha güzel olmanın imkânı var mı?» En kibar uygarlığın büyük zevklerle gösterebildiği herşey, Bn. de La Mole'ün kişiliğinde toplanmış gibi değil miydi? Uçup gitmiş bu mutluluk anıları Julien'm benliğini sarıyor, aklın bütün eserini bir anda yerle bir ediyordu.

Akıl bu çim anılarla boşuna çarpışır; ciddî denemeleri bu anıların güzelliğini arttırıyor yalnız.

Eski Japon vazosunun kırılışından yirmi dört saat sonra, Julien doğrusu en talihsiz insanlardan biri idi.

385

B ÖLÜ M XXI

GİZLİ NOTA (115)

Zira anlattığım herşeyi, ama herşe-yi gördüm; onları görürken yanılmış bile olsam, size anlatırken doğrusu hiç aldatmıyorum sizi.

Yazar'a Mektup.

Marki onu çağırttı; B. de La Mole gençleşmiş gibi görünüyordu, gözleri pırl pırlıdı. Julien:

— Biraz da hafızanızı yoklayalım bakalım, dedi, hafızanızın müthiş olduğunu söylüyorlar! Dört sahifeyi ezberler de bunları gidip Londra'da tekrarlayabilir misiniz? Ama bir tek sözcüğünü bile değiştirmeden!...

Marki o günkü Quotidienne'i öfkeli öfkeli buruşturuyor, pek ciddî ve Julien'in şimdiye kadar, hattâ Frilair dâvasından söz açılırken bile görmemiş olduğu bir hali boşuna gizlemeğe çalışıyordu.

Julien kendisine karşı gösterilen bu işin alaymdaymış gibi havaya inanmış görünmek gerektiğini anlayacak kadar yolu yordamı çoktan öğrenmişti.

— Quotidienne'in bu sayısı pek o kadar eğlenceli değil belki; fakat, Bay le marki müsaade buyururlarsa, yarın sabah kendilerine baştan aşağı ezbere okumak şerefine nail olurum.

— Ne! bildirileri de mi?

— Elbet öyle, hem tek söz bile atlamadan. Marki birden ciddî bir tavırla :

— Bana şerefiniz üzerine söz verir misiniz dedi.

— Evet, Bayım, hafızamı ancak sözümü tutmamak korkusu yanılabilir.

— Dün size şu soruyu sormağı unutmuştum: sizden az sonra duyacağınız şeyi hiçbir zaman ağzınızdan kaçırmıya-cağmıza and içmenizi istemiyorum; sizi bu hakarete uğrat*

F: 25

386

mıyacak kadar tanıyorum. Güvenim var size, sizi on iki kişinin toplanacağı bir salona götürüleceğim; her birinin söyleyeceğini not edersiniz.

Marki gene o her zamanki ince ve şakacı tavır takınarak :

— Merak etmeyin, bu hiç te çetrefil bir konuşma olmayacak, herkes sırasında konuşacak, ama derli toplu konuşacak demek istemiyorum, diye ekledi. Biz konuşurken, siz de bir yirmi sahife yazı yazacaksınız; benimle birlikte buraya geleceksiniz, bu yirmi sahifeyi dört sahifeye indireceğiz. İşte Quotidienne'in bütün bir sayımdakileri değil de yarın sabah bana okuyacağınız dört sahife bunlardır. Sonra hemen yola çıkarsınız; posta arabasına keyfi için yolculuk eden bir delikanlı gibi koşmak gerekecek. Amacınız kimsenin gözüne batmış olmamak olacak. Yüksek bir kişinin, yanma çıkacaksınız. Orada, daha gözü açık davranmanız gerekecek. Bu adamın etrafında bulunan herkesin gözünü boyamak ister; çünkü onun yazıcıları içinde, uşakları içinde, düşmanlarımıza satılmış ağızlarından lâf almak için bizim gönderdiğimiz adamları kollayan insanlar da bulunmaktadır.

«Yanınıza ipe sapa gelmez bir tavsiye mektubu alacaksınız.»

«Ekselans size bakacağı anda cebinizden, size yolculukta takın diye ödünç olarak verdiğim şu saatimi çıkarırsınız. Alın yanınıza şunu, bu iş olup bitsin bari, bana da verin sizinkini.»

«Ezbere okumuş olacağını dört sahifeyi düğ kendi eliyle yazmak zahmetine katlanacaktır.»

«Bu iş bitti mi bitti, ama daha önce değil sakın, dikkat edin iyi, Ekselans hazretleri size soracak olurlarsa, bulunmağa gittiğiniz toplantıyı tutar, anlatırsınız.»

«Sizi yol boyunca sıkıntı çekmekten; alıkoyacak olan şey varsa o da, Paris'le bakanın oturduğu yer arasında, B. rahip Sorel'e gözlerini kırpmadan ateş etmeği arzu eden kimselerin bulunmasıdır. Böyle olursa onun işi sona erer ve ben de hayli gecikirim; çünkü, azizim, ölümünüzü nereden öğreniriz sonra? Bağlılığınız bize bunu bildirecek kadar da olamaz ya.»

Marki ciddî bir tavırla :

387

— Hemen gidip kendinize bir takım elbise alın bakalım, diye ekledi. İki yıl önceki modeya göre giyinin. Bu akşam üstünüze başınıza boş verir gibi haliniz olmalı. Yolculukta ise, tam tersine, her zamanki gibi olursunuz. Bu sizi şaşırtıyor ama, kuşkulandığımızı anlıyor musunuz? Evet, dostum, konuşmalarını dinleyeceğimiz o saygıdeğer insanların biri sizi bal gibi ihbar edebilir, bu ihbar üzerine akşamleyin, yemek yemek için gideceğiniz herhangi bir handa, size bal gibi afyon yutturabilirler.

Julien :

— Otuz fersah daha yol almak ve ana yoldan gitmemek, daha iyi olur, dedi. Galiba, Roma'ya gideceğim...

Marki Julien'in o Bray-le-Haut'dan bu güne dek kendisinde görmediği azametli ve karamsar bir tavır takındı.

— Size ne zaman söylersem, Bayım, o zaman öğrenirsiniz orasını. Sorulardan hoşlanmam.

Julien telâşlı telâşlı:

— Bir soru değil bu, dedi; yemin ederim, Bayım, herşe-yi kılı kırk yararcasma düşünüyor, aklımdan en sağlam yolun neresi olduğunu geçiriyordum.

— Evet, aklınız galiba pek uzaklara gitmiş. Hiçbir zaman şunu unutmayın ki bir elçi, hele siz yaşta olunca, zorla söz kapmağa çalışmamalıdır.

Julien müthiş bozuldu, haksızdı. Özseverliği bir mazeret arıyor ama bir türlü bulamıyordu. B. de La Mole :

— Şunu bilin ki, diye ekledi, insan bir aptallık edince ise hep hissiyatı karıştırır.

Bir saat sonra Julien askerce bir kılıkta, eski püskü elbiseler gitmiş, boynuna kirli ak bir boyunbağı geçirmiş, sanki düpedüz bir uşak giyiminde markinin odası önündeki sofaya geldi.

Onu görünce marki kahkahayı bastı, Julien'in suçu da böylece olduğu gibi başışlanmış oldu.

B. de La Mole kendi kendine: «Bu delikanlı da bana ihanet ederse, diyordu, artık kime güvenmeli? Ne var ki insan işe girişince, herhangi birine güvenmek zorundadır. Oğlumla aynı yaratılışlı arkadaşlarında yüz bin kişiye yetecek yürek te var, bağlılık ta var; dövüşmek gerekirse, krallık tah-

388

tına giden merdivenlerde seve seve can verirler, herşeyi bilirler... Yalnız şu an gerekli olanı değil. İçlerinden dört koca sahifeyi ezbere öğrenebilen ve izini belli etmeden yüz fersah yol alabilen birini bulamam mumla arasam. Norbert ataları gibi ölmesini bilir ama, bu işi acemi bir er bile yapar...»

Marki derin bir hayale daldı: «Hem ölümden yılmama-ğ, dedi içini çekerek, bunu şu Sorel de belki ondan iyi becerir. ..»

Marki üzücü bir düşünceyi bir yana bırakmak istercesine :

— Arabaya binelim, dedi. Julien :

— Bayım, diye konuştu, şu elbiseyi düzeltirken, bugünkü Quotidienne'in birinci sahifesini ezberleyiverdim.

Marki gazeteyi aldı. Julien bir tek sözcüğü bile şaşırmadan ezbere okudu. O akşam, sapına kadar diplomat kesilen marki içinden: «İyi güzel, dedi; iyi güzel ama bu delikanlı geçmekte olduğumuz sokaklara şu an hiç orali olmuyor.»

Bir bölümü tahta kaplı ve bir bölümü de yeşil kadife gerili, oldukça kasvetli görünüşlü büyük bir salona geldiler. Asık yüzlü bir uşak salonun orta yerinde, büyük bir yemek masasını düzeltmeği tamamlıyordu ki, az sonra herhangi bir bakandan kalma, boydan boya mürekkep lekeliğinde bir koca çuha sererek bu masayı çalışma masası durumuna soktu.

Evin sahibi adı hiç anılmayan, iri kıyım bir adamdı; Julien onda yediğini eriten bir adamın yüzünü ve kibarlığını gördü.

Markinin bir işareti üzerine, Julien masanın en alt başına yerleşmişti. Bir iş yapıyormuş gibi görünmek için, kalemlerini yontmağa başladı. Göz ucu ile bakarak sekiz kişi saydı, ama Julien bunları sadece arkadan görüyordu. İkisi de B. de La Mole'e sanki aynı rütbede imişler gibi söz söylüyor gibi idiler, ötekiler ise az çok saygı gösteriyora benzi-yorlardı.

Bir yeni gelen adı bildirilmeden içeri girdi. Julien: «Garip, diye düşündü, bu salonda gelenlerin adı hiç söylenmiyor. Yoksa bu tedbir benim şerefime mi alındı?» Yeni geleni karıştırmak üzere herkes ayağa kalktı. Onda da çoktandır salonda bulunan kişilerin üçündeki gibi pek yüksek nişan vardı. Oldukça alçak «sesle konuşuluyordu. Yeni gelen hakkında yargı vermek için, Julien yüz çizgilerinin ve duruşunun kendisine söyleyebildiğinden bir anlam çıkarmak zorunda kaldı. Bu adam, tıknaz, al yüzlü, parlak ve bir yaban domuzu gaddarlığından başka bir ifade taşımayan gözlü bir adamdı. Bambaşka bir adamın şıp diye içeri girişi üzerine Julien'in dikkati hemen dağıldı. Uzun boylu, pek zayıf ve üzerine üç dört yelek giyen bir adamdı bu. Bakışı tatlı, duruşu cana çakındı.

Julien: «Tam Besancon'daki ihtiyar piskoposun yüzü», diye düşündü. Bu adam besbelli Kilise adamı idi, elli elli beş yaşından fazla göstermiyordu, bundan daha babacan insan düşünülemezdi.

Genç Agde piskoposu da göründü, bulunanları şöyle gözden geçirirken, gözleri Julien'e takılınca pek şaşırılmış gibi oldu. Bray-le-Haut töreninden bu yana onunla konuşmamıştı. Şaşkın bakışı Julien'i üzdü ve kızdırdı. Delikanlı içinden: «Garip doğrusu! diyordu, bir insan tanımak bana hep uğursuzluk mu getirecek? Hiç görmediğim bütün bu soylular beni hiç sıkırmıyor, ama bu genç piskoposun bakışı donduruyor beni! Demek ki ben çok garip ve çok talihsiz bir yaratığım.»

Aradan pek geçmeden içeri ayak basar basmaz da konuşmağa başladı, uçuk yüzlü ve az delişmen duruşlu idi. Bu çekilmez geveze gelir gelmez, besbelli onu dinlemek belâsından yakalarını kurtarmak için, birer ikişer ayrıldılar.

Ocaktan uzaklaşarak, Julien tarafından doldurulan, masanın en alt basma yaklaşıyordu. Delikanlının şaşkınlığı gitgide çoğalıyordu; çünkü nihayet, ne yapıp etse, söylenenleri işitemiyor, az denemesi olduğu halde, hiçbir yalana kaçmadan konuşulan şeylerin bütün anlamını kavırıyordu; şu an gözlerinin önünde bulunan yüksek adamlar konuşulan şeylerin gizli kalmasını kim bilir ne kadar istiyorlardı!

Julien, mümkün olduğu kadar yavaş çalıştığı halde, daha şimdiden bir yirmi kalem yontmuştu; bu yontma işi birazdan bitecekti. B. de La Mole'ün gözlerinde boşuna bir buyruk arıyordu; marki unutmuş gitmişti onu.

Julien kalemlerini yontarken içinden: «Şu yaptığım iş
390

gülünç, diyordu; ama bu kadar bayağı suratlı ve başkaları ya da kendi istekleri ile burunlarını büyük işlere sokan adamlar, müthiş kuşkulu olmalılar. Benim zavallı bakımında ise tecessüs dolu ve az saygılı, besbelli ciğerlerine işleyen birşey var. Gözlerimi iyice önüme eğersem, sözlerini dinliyor-muşum durumuna düşeceğim.»

Şaşkınlığı alabildiğine artmıştı, garip şeyler işliyor.

BÖLÜM XXII

TARTIŞMA

Cumhuriyet ! bugün, herkesin iyiliği uğruna kendini feda eden bir kişiye karşılık, yalnız kendi zevklerini, kendi benliklerini düşünen binler ve milyonlarca insan var. Paris'te insan, namuslu olduğu için değil, arabası olduğu için saygı görür.

NAPOLEON, Memorial.

Uşak şöyle diyerek acele acele içeri girdi: Bay le dük ••* Dük girerken :

— Susun, aptalın biriymişsiniz, dedi.

Bu sözü o kadar güzel, ama o kadar yüksekten söyledi ki, Julin, istemediği halde, bu yüksek adamın bütün hünerinin bir uşağı haşlamak olduğunu düşündü. Julien gözlerini kaldırdı ve hemen indirdi. Yeni gelenin kişiliğini o kadar iyi anlamıştı ki, bakışının saygısızlık sayılmasından korktu.

Bu dük elli yaşlarında, bir çıtkırıldım gibi giyinip kuşanmış, zemberekle kurularak yürüyen bir adamdı (116). Daracık kafası, kocaman burnu, kavun gibi yassı ve öne doğru çıkıntılı bir yüzü

vardı; hem bu kadar soylu ve hem de bu kadar ecış - bücüş birşey bulmak doğrusu güçtür. Geliş oirumun açılışını sağladı.

Julien B. de La Mole'ün sesiyle o daldığı yüz inceleyiş-lerinden birden kendisine geldi. Marki:

— Size B. rahip Sorel'i takdim ederim, diyordu; şaşkırtıcı bir hafızası var; kendisine altından şerefle kalkabilir iş-

391

ten söz açalı ancak bir saat oldu ve hafızasının kuvvetini göstermek için, Quotidienne'in birinci sahifesini ezberlemiş.

Evin sahibi:

— Ha! şu N... zavallısının dış haberleri, dedi. Gazeteyi hemen eline aldı ve kendisine ille de önem verdirme zorundan, gülünç düşen bir tavırla Juline'e bakarak :

— Söyleyin, Bayım, dedi.

Ortalığı sessizlik kapladı, bütün gözler Julien'e çevrilmişti, öyle iyi ezbere okudu ki, yirmi satır sonra dük kendisine :

— Yeter, dedi.

Yaban domuzu bakışlı ufak tefek adam oturdu. Başkan bu idi, çünkü yerine yerleşir yerleşmez Julien'e, bir oyun masası gösterdi ve alıp yanına getirmesini işaret etti. Julien yazı yazmak için gerekli şeyi alıp buraya yerleşti. Yeşil çuha başına geçmiş on iki kişi saydı.

Dük:

— B. Sorel, dedi, bitişik odaya çekilin, çağırırlar sizi. Ev sahibi iyice kaygulu hal aldı.

Yanmdakine yavaşça:

— Pencereleler kapanmamış, diye fısıldadı. Sonra Julien'e aptal aptal:

— Pencereden bakmak faydasız, diye bağırdı.

Bizimki: «Her nasılsa bir hükümet devirme işine karışmış bulunuyorum işte, diye düşündü. Bereket bu gizli iş, insanın Greve alanında kellesini uçurtan işlerden değil. Bunda tehlike de olsa, markinin yaptığı iyiliğe sayabilirim bunu. Çılgınlıklarınım günün birinde başına açabileceği olanca belâyı böylelikle onarırsam ne mutlu bana!»

Bir yandan çılgınlıklarını ve bir yandan da karabahtını düşünürken, hiç unutmamak üzere sağma soluna bakıyordu. Ancak o an markinin uşağına sokağın adını söylediğini, o zamana kadar alışık değilken, markinin bir kira arabasına bindiğini hatırladı.

Julien düşünceleri ile uzun süre başbaşa bırakılmıştı. Duvarlarına geniş sırma fitilli al kadife gerili bir salonda bulunuyordu. Bu salondaki konsol üzerinde fildişi işlemeli büyük bir haç, şöminenin üzerinde ise, B. de Maistre'in, sırtı yaldızlı, pek güzel ciltlenmiş, Pape adlı kitabı vardı. Julien dinlemiyormuş gibi görünmek için kitabı açtı. Bitişik oda-

392

da zaman zaman yüksekte konuşuluyordu. En sonu, kapı açıldı, kendisini çağırdılar. Başkan:

— Baylar, diyordu, düşününüz ki şu andan itibaren dük de ••* nin huzurunda konuşuyorsunuz.

Julien'i göstererek :

— Bay, dedi, bizim kutsal dâvamıza candan bağlı, genç bir papaz adaydır, şayanı hayret hafızası sayesinde, konuşmalarımızı en ince noktasına kadar kolayca iletacaktır.

Üç dört yelek giyen, babacan duruşlu adamı işaret ederek :

— Söz bayındır, dedi.

Julien yelekli adamın adının söylenmesinin daha yerinde olacağını düşündü. Eline kâğıt aldı ve uzun uzun yazdı.

(Yazar buraya bir sahife dolusu nokta koymak isterdi. Ama bu kötü kaçır, dedi basman, bu kadar çılgınca, güzellikten bu kadar yoksun bir yazı yazmak demek, ölmek demektir.

— Politika, diyor yazar, edebiyatın boynuna takılmış bir taştır, altı aya kalmaz, bu taş, batırır edebiyatı. Hayalde doğma eserlerde politika yapmak demek, bir konser ortasında tabanca sıkılmak demektir (117). Bu ses keskin değil de yırtıcıdır. Hiç bir gerçeğin sesi ile uyuşamaz. Bu politika okurların yarısını kıyasıya güvenderecek, bu politikayı sabah gazetesinde bambaşka biçimde ve şiddette okuyan öbür yarısının da canını sıkacaktır...

— Kahramanlarınız politikadan söz açmazlarsa, diye karşılık veriyor başkan, bunlar 1830 yılı Fransız'ları değillerdir artık, iddia ettiğiniz gibi de kitabınız, artık bir ayna değildir...)

Julien'in tutanağı yirmi altı sahibe tuttu; işte pek silik bir özet; çünkü, her zaman olduğu gibi çoğu iğrenç; ya da gerçeğe az uygun düzen gülünç noktaları atlamak gerekmişti (Gazette des Tribimaux'ya bakıla (118).

Yelekli ve babacan davranışlı (belki de bir piskopustu bu) adam boyuna gülümsüyor, o zaman da gözleri, kapakları kıpır kıpır kıpırdayan gözleri, garip bir parlaklık ve her zamankinden daha kararsız bir ifade saçıyordu. Dükün önünde (ama Julien içinden: «Hangi dük?» diyordu) ilk önce ko-

393

nuşturulan, görünüşe göre ortaya düşünceler atan ve savcı İşlerini yürüten bu bay, Julien'e, kararsızlık ve bu gibi savcılarda sık sık görülen kesin karara varma beceriksizliği içinde bocalıyormuş gibi geldi. Tartışma anında, dük bile onun kabahatini yüzüne vuracak kadar ileri gitti.

Ahlâk hakkında ve bayat felsefe üzerinde bir yığın söz söyledikten sonra, yelekli adam şöyle devam etti:

— Bir büyük adamın, ölümsüz Pitt'in yönettiği asıl İngiltere, ihtilâli önlemek için, kırk milyon frank para döktü. Bu kurul benim acı bir düşünceye açıkça dokunmama izin verirse, İngiltere Bonaparte gibi bir adamla, hele elde ona karşı koyacak bir yığın iyi niyetten başka şey bulunmazsa, ancak özel çarelerle başa çıkacağını pek anlamıyor demektir...

Evin sahibi kaygulu bir tavırla :

— Aman! gene mi insan öldürmenin övgüsü! dedi. Başkan öfkeli öfkeli:

— Şu tatlı ahlâk duygularınızı kuzum bir yana bırakın, diye bağırdı.

Yaban domuzu gibi olan gözü hain bir bakışla parladı.

Yelekli adama :

— Devam edin, dedi.

Başkanın yanakları ve alını al al oldu. Rapor yazıcı (119) :

— Soylu İngiltere, bugün ezilmiş durumdadır, diye devam etti; çünkü her İngiliz, ekmek parasını çıkarmadan önce, ihtilâcilere karşı harcanmış olan kırk milyon frank paranın faizini ödemek zorundadır. Başında artık Pitt yok...

Oldukça önemli tavır takman askerce bir kişi:

— Dük de Vellington'u var, diye yumurtladı.

Başkan :

— Baylar, susun, lütfen, diye bağırdı; eğer böyle boşuna tartışırsak. B. Sorel'i buraya getirmek boşuna demektir.

Dük, Napoleon'un eski generallerinden olan, herkesin sözünü kesen bu adama yüzünü ekşiterek baka baka :

— Bayın birçok düşüncesi olduğunu biliyoruz, dedi. Julien bu sözün kişisel ve pek yaralayıcı birşeye telmih

olduğunu sezdi. Herkes gülümsedi; asker kaçağı general öfkeden köpürmüş göründü.

394

Rapor yazıcısı kendisini dinleyenleri mantığa çağırmaktan umudunu kesen bir insanın o cesaretsiz hali ile :

— Pitt yok artık, Baylar, dedi. İngiltere'de yeni bir Pitt çıksa bile, bir millet aynı yollarla iki kere aldatılmaz...

Söz kesen asker :

— işte başarılı bir general, bir Bonaparte, bunun içindir ki, Fransa'da çıkmayacaktır bir daha, diye bağırdı.

Bunun üzerine, Julien gözlerinden her ne kadar can attıklarını anladı ise de, başkan olsun, dük olsun kızmak cesaretini gösteremediler. Gözlerini eğdiler, dük ise herkesçe duyulabilecek biçimde içini çekmekle yetindi.

Ama rapor yazıcısı öfkelenmişti. Ateş püskürerek ve o gülümsemeli inceliği ve Julien'in karakterinin ifadesi sandığı o ölçülü konuşmayı düpedüz bir yana bırakarak :

— Konuşmamı bitirivermem isteniyor, dedi; konuşmamı bitirivermem isteniyor; kimsenin kulaklarını şişirmem için gösterdiğim çaba hiç kesaba katılmıyor, oysa neler dinlemiştir bu kulaklar. Peki, Baylar, kısa keseceğim.

«Size hem en bayağı kelimelerle şunu diyeceğim: Haklı dâva uğruna İngiltere'nin dökecek tek meteliği bile yok. Pitt mezarından çıkıp gelse, bütün dehasını kullanarak küçük İngiliz toprak beylerini tongaya düşüremez, çünkü bu beyler biliyorlar ki o kısa Waterloo savaşı kendilerine pahalıya patlamıştır, bu savaş, bir milyar frank para yemiştir.»

Rapor yazıcısı gitgide coşarak :

Madem dobra dobra konuşmam isteniyor, diye ekledi, öyle ise size şunu diyeceğim: Kendi kendinize yardım edin (120) çünkü İngiltere sizin dâvanıza bir tek kuruş bile yatı-ramaz, İngiltere para vermeyince de, yalnız cesareti olan ama meteliği bulunmayan Avusturya, Rusya, Prusya, Fransa uğruna bir ya da iki kereden fazla savaşa girişemezler.

«İhtilâlciler tarafından toplanmış genç askerlerin ilk savaşta, belki de ikincisinde yenilgiye uğramış olmaları umu-labilir; ama üçüncüsünde, o ileri görmesini bilen gözlerinizde bir ihtilâlcî sayılsam bile, üçüncü savaşta karşınıza 1792 yılının silâha sarılmış o köylüleri değil de, 1794 yılının askerleri çıkacaktır.»

Bu noktada üç dört kişi tarafından konuşanın sözü kesildi.

395

Başkan, Julien'e :

— Bayım, dedi, bitişik odaya geçin de yazdığınız tutanak başlangıcını temize çekin.

Julien istemiye istemiye çıktı. Rapor yazıcısı onun her zamanki düşüncelerinin temeli sayılan ihtimallerden dem

vurmuştu.

«Kendileriyle alay ederim diye ödleri patlıyor», diye düşündü. Yeniden çağrıldığında, B. de La Mole, kendisini çok iyi tanıyan Julien'e göre, doğrusu pek garip kaçan bir ciddiyetle diyordu ki:

— ... Evet, Baylar, şu sözler sanki bilhassa bu zavallı

millet için söylenmiştir:

Sera-t-il dieu, table ou cuvette? (121).

Tanrı olacak ha!» diye bağıyor hikayeci. İşte, Baylar, bu kadar asîl ve derin bu söz sanki sizler için söylenmiştir. Kendinize güvenerek çalışınız, soylu Fransa atalarımızın kurduğu ve bizim de XVI. Louis'nin ölümünden önce gördüğümüz durumunu hemen hemen andırırcasına doğacaktır

yeniden.»

«İngiltere, hiç değilse o soylu lordları, ihtilâlcilikten bizim kadar nefret eder; İngiliz altını olmayınca, Avusturya, Rusya, Prusya pek pek iki üç savaş yapabilirler. Bu da B. de Richelieu'nün 1817 yılında o kadar aptalcasına hareketle faydalanmadığı kuşatma gibi mutlu bir kuşatmayı sonuçlandırmağa yeter demek! Ben sanmıyorum.»

Burada gene birisi kalkıp sözü kesti, ama herkesin «sus» demesi üzerine tus-pus oldu.

«Cordon bleu» nişanı almağa can atan, gizli notanın yazıcıları arasında sivrilmeğe isteyen, imparatorluktan kalma bir eski general gene söze karıştı.

Gürültü kesilince B. de La Mole :

— Ben sanmıyorum, diye devam etti.

Bu «Ben» sözü üzerinde, Julien'in hoşuna giden bir küstahlıkla bastıra bastıra durdu. Kalemını hemen hemen markinin sözü kadar hızlıca kaydıra kaydıra oynatırken içinden: «Bu söz tam yerini buldu, diyordu. B. de La Mole, bir tek esaslı sözle bu asker kaçağının yirmi savaşını kepaze etti.»

Marki sözlerini daha tarta tarta söyleyerek :

— Yeni bir askerî kuşatmayı biz, diye devam etti, sade-

33G

ce eloğlundan beklememeliyiz. Globe'da ateşli yazılar yazan bütün bu gençlik size üç dört bin genç subay çıkarır, bunların arasında bir Kleber, bir Hoche, bir Jourdan, bir Pic-hegru bulunabilir ama, niyetleri hiç te onlarınki kadar temiz olmaz (122).» Başkan :

— Biz onun şerefini yükseltmeği bilemedik, dedi ,onu ölmezleştirmek gerekmiş.

B. de La Mole :

— Uzun sözün kısası Fransa'da iki parti olmalı, diye devam etti, iki parti ama, sırf addan ibaret değil, gerçekten, birbirinden düpedüz ayrı iki parti. Kimi ezmek gerektiğini bilelim. Bir yanda gazeteciler, seçmenler, bir kelime ile, halk düşüncesi; gençlik ve gençliğe hayran olan herşey. Gençliğin boş sözlerinin gürültüsüyle akli başından gittiğinde, bizlerin de, bütçeyi kuşa çevirme gibi bir üstünlüğümüz vardır.

Burada söz gene kesildi.

B. de La Mole sözünü kesene dönüp yüksekten bir tavırla ve tatlı bir sesle :

— Siz Bayım, dedi, siz alınmayın pek, kelime ağrınıza gitti ise de, Devlet bütçesinden kırk bin frank ve özel ödenekten aldığınız seksen bin frank para yutuyorsunuz.

«Peki, Bayım, beni madem yokuşa sürüyorsunuz, örnek diye korkmadan sizi ele alıyorum. Ermiş Louis'nin ardından Haçlı akınlarına katılan atalarınız gibi, sizin de bize, bu yüz yirmi bin

frank paraya karşılık, hiç değilse bir alay, bir bölük, daha ne diyeyim! dövüşmeğe hazır, kutsal dâvaya inanmış, hayata ve ölüme umursamayan, elli kişilik bir yarım bölük çıkarmanız gerek. Ne çare ki sizin pek pek bir sürü uşağınız var, ihtilâl koparsa, ilkin bu uşaklar ot tıkayacaktır canınıza.»

«Bizler her ilde sadık beş yüz kişilik bir kuvvet yaratmadıkça, Baylar, kralın tahtı, mihrap, soyluluk yok olup gidebilir yarın; ama ben sadık derken, yalnız her yiğit Fransız gibi değil, aynı zamanda İspanyol gibi inatçı da olmak gerektiğini söylüyorum.»

Bu birliğin yarısı bizim oğullarımızdan, yeğenlerimizden, uzun sözün kısası gerçek soylulardan kurulabilecektir.

397

Bunlardan herbirinin yanında, 1815 yılındaki olaylar yeniden patlak verirse yakasına üç renkli bayrağı temsil eden kurdelâyı takmağa hazır, geveze birer küçük burjuva değil, ama Cathelineau gibi temiz yürekli ve dürüst bir candan köylü bulunacaktır; asilzademiz ona düşüncelerini aşılacak, gerekirse sütkardeşi olacaktır onun. Yeter ki içimizden herbiri il başına böyle sadık beş yüz kişilik küçük birlik kurmak için kendi gelirinin beşte birini gözden çıkarsın. İşte o zaman yabancı bir kuşatmaya güvenilebiliriz. Yabancı asker her ilde beş yüz dost asker bulacağına emin olmadı mı, hiçbir zaman tâ Dijon'a kadar uzanamıyacaktır.»

«Yabancı krallar kendilerine Fransa'nın kapılarını açmak için silâhlara sarılmağa hazır yirmi bin asilzadenin sözünü ederseniz dinleyeceklerdir sizi ancak. Bu iş güç, diyeceksiniz; Baylar, kellemiz buna bağlıdır. Basın özgürlüğü ile bizim asilzade olarak yaşayabilmemiz arasında, öldüresiye bir savaş var. Ya dokumacı, köylü olursunuz, ya da sarılırsınız silâha. İsterseniz korkak olan ama aptal olmayın, açın gözlerinizi.»

«İhtilâlcilerin sözünü kullanarak diyoruz size, Silâh başına; o zaman krallık saltanatından ödü kopacak, kendi memleketinden üç yüz fersah ötelere uzanacak olan, soylu bir GUSTAVE - ADOLPHE çıkacak, ve size Gustave'm pro-testan hükümdarlar uğruna yapmış olduğu şeyi yapacaktır. Harekete geçmeden önce boyuna konuşmağa devam etmek mi istiyorsunuz? Elli yıl sonra Avrupa'da artık sadece cumhurbaşkanları olacak, bir kral bile kalmayacaktır. Hem de şu KIRAL gibi beş harfle birlikte rahipler ve asilzadeler silinip gideceklerdir ortadan. Artık miskin çoğunluk'a yaltaklık eden adaylardan başka birşey görmüyorum.»

«Fransa'nın şimdi herkesçe tanınan ve sevilen, gözde bir generali olmadığını, ordunun ise sadece krallık tahtı ile kili-sehin yararına düzenlenmiş bulunduğunu, bütün eski kumandanların emekliye çıkarıldığını, oysa her Prusya ve Avusturya alayının savaş yüzü görmüş elli asteğmenden kurulduğunu boşuna söylüyorsunuz.»

«Orta tabakadan iki yüz bin delikanlı can atıyor savaşa...»

Ağırbaşlı bir adam boşuk bir sesle :

398

— Acı gerçekleri bırak, dedi.

Bu adam besbelli kilisenin ileri gelen kişilerindendi, çünkü B. de La Mole kızmak şöyle dursun tatlı tatlı gülümsedi, bu gülümseyiş te Julien için büyük bir işaret oldu.

— Acı gerçekleri bırakalım bir yana, kısa keselim, Baylar: Kangren olmuş bir bacağının kesilmesi gereken bir adam cerraha: «Bu hasta bacak sapsağlamdır» derse saygısızlık olur. Baylar, deyimini bağışlayın, soylu dük de •*• de bizim cerrahımızdır (123).

Julien: «Büyük söz işte en sonu söylendi, diye düşündü;, demek bu akşam... şehrine doğru yola çıkacağım.»

BÖLÜM XXIII PAPAZLAR, ORMANLAR, ÖZGÜRLÜK

Her canlının ilk yassı, kendini korumak, yaşamaktır. Baldıran ekiyorsunuz da sonra başak vermesini görmek istiyorsunuz!

MACHIAVEL Ağırbaşlı adam devam ediyordu; birşeyler bildiği görülüyordu; Julien'in pek içini açan, tatlı ve gösterişten uzak. bir anlatışla, şu büyük gerçekleri ortaya döküyordu :

1° İngiltere'nin bizim dâvamıza harcayacak bir tek lirası yoktur; tutum ve Hume orada baştacı edilmiştir artık (124), Erenler bize para vermez, B. Brougham ise alay edecektir bizimle (125).

2° İngiliz parası olmadan, Avrupa krallarından bir iki savaştan fazlasını beklemek imkânsızdır; iki savaş ise küçük, burjuva sınıfını ortadan kaldırmağa yetmez.

3° Fransa'da silâhlı bir parti kurmalı, yoksa Avrupa'da-ki krallıkla yönetilen devlet bu iki savaşı da göze alamaz.

Size gerçek olarak teklif etmeği göze aldığım dördüncü nokta da şu :

Fransa'da papazlar olmadan silâhlı bir parti kurmak imkânsızdır. Size bunu göğsümü gere gere söylüyorum, çünkü ispat edeceğim bunu size, Baylar, Kiliseye herşeyi vermek gerekir.

399

1° Çünkü gece gündüz işinin başında bulunan kilise, sınırlarımızdan üç yüz fersah ötedeki fırtınalardan uzak yalayan çok yetkili insanlardan ilham almaktadır...

Ev sahibi:

— Ah! Roma, Roma! diye bağırdı. Kardinal göğsünü kabarta kabarta :

— Evet, Bayım, Roma! diye devam etti. Sizin gençliğinizde moda sayılan az çok kurnazca şakalar ne olursa olsun ben, 1830 yılında, gözümü kırpmadan diyebilirim ki papazlar sınıfı, Roma'dan ilham alan sınıf, küçük halka sözünü geçiren tek sınıftır.

«Elli bin papaz başlarının bildirdikleri günde aynı sözleri tekrarlıyor ve halk, eninde sonunda, asker yetiştiren halk, kibarlar âleminin bütün mısralarından daha çok papazların sözünün etkisinde kalacaktır... (işin böyle kişiliğe dökülüşü mırıltılara yol açtı.)

Kardinal sesini daha yükselterek :

— Papazlar sınıfının sizinkinden üstün bir gücü vardır, •diye devam etti; şu ana dâva, Fransa'da silâhlı bir parti kurma dâvası uğruna attığımız her adım, bizim tarafımızdan atılmıştır. Burada olup bitenler var... Vende'e seksen b:n tüfeği kim gönderdi?... Dahası, daha nicesi.»

«Kilise ormanlarına kavuşmadıkça (126), elinden hiçbir şey gelmez. Daha ilk savaşta, maliye bal" ını memurlarına an-cat papazlara para kaldığını bildirir. Doğrusunu söylemek ^gerekiyse Fransa, dine inanmaz, ama savaşı sever. Her kim ona savaş fırsatını verirse, halkın iyice gözüne girer, çünkü savaşmak demek, çapulcu ağız ile söylersek, cizvitleri açlıktan öldürmek demektir; savaşmak, bu burnu büyük canavarları, Fransız'ları, yabancı millet kuşatmasından kurtarmak demektir.»

Kardinal öfkeli öfkeli dinlenmiştir... — B. de Nersal'in bakanlıktan çekilmesi gerek, dedi adı herkesi boşuna kızdırıyor (127).

Bu söz üzerine, herkes ayağa kalktı ve hep bir ağızdan "konuştu. Julien: «Beni gene bitişik odaya dehleyecekler», diye düşündü; ama kurnaz başkan bile Julien'in varlığını ve orada oluşunu unutup gitmişti.

Bütün gözler Julien'in tanıdığı bir adamı arıyordu. Bu

adam B. le dük de Retz'in balosunda görmüş olduğu, ilk bakan, B. de Nerval idi.

Gazetelerin Kurultay'dan söz açarlarken dedikleri gibi, kargaşalık göğü tuttu. Ancak bir çeyrek saat sonra sessizlik oldu biraz.

O zaman B. de Nerval ayağa kalktı ve bir havari süsü takınarak garip bir sesle :

— Size bakanlığa dört elle sarılmadığımı söyleyecek değilim hiç, dedi.

«Baylar, yüzüme vurup duruyorlar ki adım, birçok mutedili de bize düşman ederek jakobinlerin kuvvetlerini bir kat daha arttırıyormuş. Artık bakanlıktan memnuniyetle çekilirdim; ama Hak yolunda yürüyenler az da değildir.» Kardinale dik dik bakarak :

— Ama, diye ekledi, bir işim var benim. Tanrı bana: «Ya kafanı bir darağacına verir, ya da Fransa'da krallığı yeni baştan kurar, Kurultaylar! XV. Louis zamanındaki parlâmento haline sokarsın» dedi. Böyle dedi, Baylar, bu işi yapacağım.

Sustu, yerine oturdu, ortalığı artık derin bir sessizlik sardı.

Julien: «İşte iyi bir oyuncu», diye düşündü. İnsanları olduklarından fazla zeki sandığından, her zaman olduğu gibi, işte gene yanılıyordu. Bu kadar coşkun bir akşamın tartışmalarından ve hele tartışmanın içtenliğinden coşan B. de Nerval, o an kendi kutsal işine inanıyordu. Bu adamın korkunç bir cesareti vardı, ama duyguları yoktu.

Şu güzel sözden, bu işi yapacağım sözünden sonra ortalığı saran sessizlik anında saat gece yarısını vurdu. Julien saatin çalmışında bir biçim üstünlük ve bir biçim ölüm havası olduğunu gördü. Heyecanlanmıştı.

Tartışma az sonra gitgide çoğalan bir keskinlik, hele inanılmazcasına duru bir hava içinde başladı gene. Julien kimi anlar: «Bu adamlar beni zehirletecek, diye düşünüyordu; bir halk çocuğu karşısında nasıl da konuşulur böyle şeyler?»

Saat ikiyi çalarken hâlâ konuşuluyordu. Evin sahibi çoktan uykuya dalmıştı; B. de La Mole mumları tazeletmek için çingırağı çalmak zorunda kalmıştı. B. de Nerval, bakan, ya-nındaki bir aynadan Julien'in yüzünü iyice incelemeyeği ihmal etmeden, bir kırk beşte çıkıp gitmişti. Çıkıp gidişi ile herkesin yüreğine su serpmişti.

Mumlar yenilenirken, yelekli adam pek alçak sesle ya-

nmdakine :

— Allah bilir bu adam gidip krala neler diyecek? dedi. Bizi müthiş gülünç durma düşürebilir ve yarınımızı mahvedebilir.

«Doğrusunu söylemek gerekirse onun buraya gelmesinde, pek az görülen yüzsüzlük ve hattâ kendini beğenmişlik var. Bakanlığa geçmeden önce gelirdi buraya; ama para (128) herşeyi değiştirir, bir insanın bütün çıkarlarını boğar bunu sezmiş olmalı.»

Bakan daha yeni çıkmıştı ki, Bonaparte'm generali gözlerini yummuştu. O anda hastalığından, yaralarından söz açtı, saatini çıkarıp baktı ve sonra kalkıp gitti.

Yelekli adam :

— İki gözüm önüme aksın ki, dedi, general bakanın peşinden gidiyor; burada bulunduğundan dolayı kalkıp özür dileyecek, bizi yönettiğini ileri sürecektir.

Yarı uykulu uşaklar mumların yenilenmesini bitirdiklerinde başkan :

— Baylar, dedi, birbirimizi inandıрмаğı bir yana bırakalım da, karar verelim artık. Kırk sekiz saat sonra yabancı yerlerdeki dostlarımızın gözleri önünde bulunacak olan notanın içinde ne olacağını düşünelim. Bakanlardan söz açıldı. B. de Nerval bizi bırakıp gittiğine göre çekinmeden artık şunu söyleyebiliriz ki, bakanlar nemize gerek? onları kendimize boyun eğdireceğiz.

Kardinal ince bir gülümseyişle onayladı. Genç Agde piskoposu pek derin bağnazlığın o engin ve smır tanımaz coşkunluğu içinde:

— Bence, durumumuzu özetlemekten daha kolay hiçbir şey olamaz, dedi.

O zamana kadar susmuştu; Julien'in ilkin tatlı ve durgun gibi görmüş olduğu bakışı, bir saatlik bir tartışmadan sonra, alevlenmişti. Ruhu şimdi Vezüv'ün lâvı gibi taşıyordu...

F: 2&

— 1806 yılından 1814 yılına kadar, İngiltere yalnız bir hata işledi, dedi, bu hata Napoleon'a karşı açıkça ve özel olarak harekete geçmemektir. Bu adam dukalıklar ve mabeyincilikler dağıttıktan, tahtı yeniden kurduktan sonra, Tan-ı'nın kendisine vermiş olduğu kutsal iş sona ermişti; yıkılıp gitmekten başka bir işe yaramazdı artık o. Kutsal Yazılar zalimlerin hakkından gelmenin yolunu bize şurada iyice öğretiyor. (Burada bir yığın Lâtinçe sözler yumurtladı.)»

«Bugün ise, Baylar, yıkılıp gitmesi gereken artık bir insan değil, Paris'tir bu. Bütün Fransa Paris'i taklit ediyor. Her il başına beş yüz adamımızı silâhlandırmak neye yarar? Korkunç ve üstelik te sonu gelmez teşebbüs. Sırh Paris'e ait olan bir işe Fransa'yı karıştırmak neye yarar? Gazeteleri ve salonları ile Paris yalnız kötülüğü yapmıştır, yeni Babil kalkmalıdır ortadan.»

«Ya din ya Paris, bir son vermeli buna. Bu felâket tahtın yararlarına da uygun düşer. Paris, Bonaparte zamanında neden diklenmeğı göze alamadı? Bunu Saint-Roche topuna sorunuz...

Saat ancak sabahın üçünde Julien B. de La Mole ile çıktı...

Marki utanıyordu ve yorgundu. Julien'le konuşurken sesinde, ilk olarak, yalvarış vardı. Tesadüf eseri tanık olduğu zorlu çalışmaları, bu sözü söyledi, bir daha ağzına almaması için söz vermesini rica ediyordu.

— Yabancı memleketteki dostumuza bunlardan ancak bizim genç erenleri tanımak için ciddî ısrar ederse söz açın. Devlet'in yıkılmasından onlara ne? Kardinal olurlar, sonra da sığınırılar Roma'ya. Bizler ise, şatolarımızda, köylüler tarafından kılıçtan geçirilmiş oluruz.

Julien tarafından yazılmış, yirmi altı sahifelik öz tutanağa göre markinin yeniden kaleme aldığı gizli nota, saat ancak dört kırk beşte tamamlandı.

Marki:

— Ölesiye yoruldum, dedi, bu sonuna doğru açıklıktan uzaklaşan şu noktada da olduğu gibi görülüyor; ben hayatımda bu kadar beğenmiyerek bir iş yapmış değilim.

Sonra :

403

— Haydi, dostum, diye ekledi, gidip siz de birkaç saat dinlenin, kaçırmışlar korkusu ile, sizi kendi elimle kilitleyeceğim odanıza.

Ertesi gün, marki Julien'i Paris'ten oldukça uzak bir şatoya götürdü. Burada Julien'in papaz oldukları yargısına vardığı, garip konuklar buldular. Delikanlıya uydurma bir ad taşıyan ama şimdiye dek anlamadığı yolculuğun gerçek yüzünü artık gösteren bir pasaport verdiler. Tek başına bir arabaya bindi.

Marki onun hafızasından yana şu kadcık olsun kaygu. etmiyordu, Julien gizli notayı birçok kez ezbere okumuştı, fakat bu notanın ele geçmesinden çok korkuyordu.

Salondan ayrılacağı sıra, delikanlıya, dost dost:

— Hele sırf zaman öldürmek için yolculuk eden bir kendini beğenmiş insan gibi olunuz yalnız, dedi.

Yolculuk tez ve pek acı oldu. Julien markinin daha gözünden uzaklaşır uzaklaşmaz, yalnız Mathilde'in hakaretini düşünmek için gizli notayı da, üzerine yüklediği işi de unutup gitmişti.

Metz'den birkaç fersah ötedeki bir köye varılınca, menzil müfettişi gelip ona hazırda at bulunmadığını söyledi. Saat akşamın altısı idi; Julien, müthiş üzülmüş delikanlı, yemek istedi. Kapı önünde dolaştı, böyle dolaşıp ederken de, sezmeden, ahırların avlusuna vardı. Ahırlarda at yoktu.

Julien içinden: «Bu adamın hali gene de garipti, diyordu; beni faltaşı gibi açılmış gözle süzüyordu.»

Görüldüğü gibi, kendisine söylenen herşeye, açıktan açığa inanmamağa başlıyordu. Yemekten sonra sıvışıp gitmeyi tasarlıyordu, buraları hakkında hep birşey öğrenmek, gidip mutfak ocağında ısınmak üzere odasından çıktı. Orada sig-nor Geronimo'yu, ünlü şarkıcıyı bulunca sevincinin artık sınırı yoktu.

Ocağın yanma koydurmuş olduğu bir koltuğa yerleşmiş Napoli'li, bağıra bağıra dert yanıyor ve tek başına, açık ağızla çevresini kuşatan yirmi Alman köylüsünden de çok gürültü ederek, konuşuyordu.

Julien'e:

— Bu adamlar beni mahvediyor, diye bağırdı, yarın Ma-404

yence'da şarkı söylemeğe söz vermiştir. Beni dinlemek üzere yedi hükümdar gelmiş oraya (129). Anamlı bir sesle :

— Ama gidip azıcık hava alalım, diye ekledi.

Yolda yüz adım yürüdüler ve işitilmiş olmanın imkânsızlığı sınırına geldikten sonra Julien'e :

— Ne dümen çevirdiğimi biliyor musunuz? dedi; bu menzil müfettişi domuzun biridir. Dolaşıp dururken bir serserinin eline yirmi «sous sıkıştırdım da bana herşeyi anlattı. Köyün öte başındaki bir ahırda on iki at varmış. Adam bir haberci arabasını geciktirmek istiyormuş.

Julien masum bir tavırla :

— Doğru mu? dedi.

İşin içindeki kastı anlamak kolaydı, buradan gitmek gerekiyordu: İşte Geronimo ile dostu bunu bir türlü başaramadılar. Şarkıcı en sonunda:

— Sabahı bekliyelim, dedi, bizden huylanıyorlar. Ya sizinle ya da benimle bir alıp verecekleri var belki. Yarın sabah şöyle güzel bir kahvaltı ismarlarız; onlar kahvaltıyı hazırlarken de kalkıp dolaşmağa gider, kaçarız, atlar kiralarız ve bundan sonraki menzile ulaşırız.

Julien Geronimo'nun belki de kendisini yakalamak üzere görevlendirilmiş olabileceğini düşünerek:

— Ya eşyalarınız? diye sordu.

Akşam yemeğini yemek ve yatmak gerekti. Julien daha yeni dalmıştı ki, odasında, hem de hiç çekinmeden konuşan iki kişinin sesi ile sıçrayarak uyandı.

Menzil müfettişini, elinde bir hırsız feneri tutan adamı tanıdı. Işık Julien'in odasına çıkartmış olduğu araba sandığına doğru yönelmişti. Menzil müfettişinin yanında açık sandığı rahat rahat didik didik eden bir adam vardı. Julien onun elbisesinin yalnız kara ve çok sıkı olan kollarını görüyordu.

İçinden: «Bir papaz cübbesi bu» dedi ve yastığının altına sokmuş olduğu iki küçük tabancayı usulca çıkardı.

Menzil müfettişi:

— Uyanır diye korkmayın, bay rahip, diyordu. Onlara verilen şarap kendi elinizle hazırlamış olduğunuz şaraptandı.

Rahip :

405

— Hiçbir kâğıt parçası bulamıyorum, diye karşılık verdi. Tomarla çamaşır, kokular, kremler, öte-beri şeyler var; bu zamane çocuğu, zevkine düşkün bir genç olmalı. Haberi götüren zahir öteki olacak, İtalyan ağız ile konuşarak çalım satan öteki.

Bu adamlar yolculuk elbisesinin ceplerini karıştırmak üzere Julien'e sokuldular. Delikanlı hırsız diye bunları temizlemeği kafasına iyice koymuştu. Fakat hiçbir şey bu işin sonu kadar tehlikeli

olmazdı. Heveslenmişti iyice. Kendi kendine: «Sadece bir aptallık etmiş olurum, dedi. Üzerime aldığım işi suya düşürürüm sonra.» Elbisesini karıştırdıktan sonra, rahip:

— Bunda diplomat olacak yüz yok, dedi.

Uzaklaştı ve uzaklaştığına da iyi etti.

Julien içinden: «Yatağıma el sürseydi, hali duman olurdu! diyordu; beni bal gibi bıçaklamağa gelebilirdi, buna dayanamazdım işte.»

Rahip başını çevirdi. Julien gözlerini hafiften açtı; aman ne şaşırıldı! rahip Castanede'di bu! Doğrusunu söylemek gerekirse, iki adam hemen hemen alçak sesle konuşmağa kalktıkları halde, daha başlangıçtı, seslerden birini, tanır gibi olmuştu sanki, Julien dünyayı en alçak adamların birinden kurtarmak için ölçüye gelmez bir arzuya kapıldı...

— Ya yüklendiğim iş! dedi içinden.

Rahiple yordakçısı çıkıp gittiler. Bir çeyrek saat sonra, Julien uyanıyormuş gibi yaptı. Bütün hanı ayağa kaldırdı ve uyandırdı.

— Zehirlendim, diye bağıyordu, müthiş sancı çekiyorum!

Geronimo'nun yardımına koşmak için yol arıyordu. Onu şaraba katmış afyon ruhu ile ölü durumda buldu.

Böylesi şakadan ödü kopan Julien, akşam yemeğinde Paris'terj getirdiği çikolatayı yemişti. Yola koyulmağa karar verdirmek üzere Geronimo'yu azıcık olsun uyandıрмаğı başaramadı.

Şarkıcı:

— Bütün Napoli ülkesini başışlasalar bana, diyordu, şu an gene de tatlı uykumu bırakmam.

— Ya yedi hükümdar!

406

— Beklesinler.

Julien bir başına yola çıktı ve hiçbir belâyâ uğramadan büyük adamın yanına vardı. Bir görüşme yapabilmek için öğleye kadar boşuna uğraşıp durdu. Bereket ki dük, saat dört, sularına doğru, hava almak istemişti. Julien onun konaktan; yürüyerek çıktığını gördü, yanına yaklaşmakta ve sadaka dilenmekte tereddüt etmedi. Büyük kişinin iki adım yanına yaklaşınca, cebinden marki de La Mole'ün saatinizi çıkardı, caka satarak bu saati gösterdi. Ona bakılmadan: «Beni uzaktan izleyin» dendi.

Dük buradan bir çekrek saat ötede, küçük bir «Cafe hauss» a acele acele girdi (130). Julien işte böylece bu yürekler acısı hanın bir odasında düke kalkıp dört sahifelik notasını ezbere okumak şerefine erdi. Bitirince kendisine: «Bir daha okuyun ama daha ağır ağır söyleyin» dendi.

Prens notlar aldı. İlk menzile yayan gidin. Eşyalarınızı ve arabanızı burada bırakın. Ne yapıp edip Strasbourg'a varın, ayın yirmi ikisinde de (o gün ayın onu idi) öğleyin sa4 ay yarımında gene bu Cafe-hauss'ta bulunun. Buradan ancak, yarını saat sonra çıkın. Sükût!

Julien'in duyduğu biricik sözler bunlar oldu. Bu sözler en derin hayranlıkla düke bağlanmasına yetti. İçinden: »Demek ki, diye düşündü işler böyle yürüyormuş, bu büyük Devlet adamı, üç gün önceki tutkulu gevezeleri işitseydi ne-derdi?»

Julien iki günde Strasbourg'a vardı, burada yapacak hiç bir işi olmadığını sanıyordu. Yolculuğunu bir hayli uzattı. «Şu hınzır rahip Castanede beni tanıdı ise, izimi kolayca kaybedecek insan değildir... Hele benimle alay etmekten, işimi suya düşürmekten ne kadar zevk alacaktır!»

Bütün kuzey sınırında, rahipler kurulunun polis başkanı sayılan rahip Castanede, bereket, onu tanımamıştı. Hele. Strasbourg cizvitleri, müthiş açığız oldukları halde, göğsünde nişanı ve mavi redingotu ile, kendini pek beğenmiş bir genç subayı andıran Julien'i kollamayı bile hiç düşünmediler.

407

BÖLÜM XXIV

STRASBOURG

Ey füsün! senden aşkın bütün gücü, bedbaht olmamın da bütün gücü var. Onun büyü sağan zevkleri, tatlı sevinçleridir, yalnız senin dünyanın dışında. Uyuduğunu görürken dilim varmaz şöyle demeğe: «O melek güzelliği ve tatlı zaafı ile, benimdir yalnız! Tanrı'nın kendi gücü ile, bir erkek gönlünü büyü-lesin diye yarattığı gibi şimdi düşmüştür işte elime.»

SCHILLER'in Ağıtı.

Strasbourg'da sekiz gün geçirmek zorunda kalan Julien askerî zaferler ve vatana bağlılık düşünceleri ile gönlünü eğlendirmeye çalışıyordu. Yoksa tutkun muydu? Hiçbir şey bilmiyor, yalnız acı çeken ruhunda hayalinin olduğu gibi mutluluğunun da mutlak hâkiminin Mathilde olduğunu duyuyordu. Umutsuzluğun üstesinden gelebilmek için yarattığı-ışkımdaki olanca güce ihtiyacı vardı. Bn, de La Mole ile bir ilintisi bulunmayan şeyi düşünmek elinde değildi. Yükselme tutkusunu gururlu o sudan başarılar bir zamanlar Bn. de Renal'in kendisinde uyandırmış olduğu duyguları unutturdu. Mathilde ise aklını başından almıştı; geleceğin her yönünde ama her yönünde bu kızı görüyordu.

Bu gelecekte, Julien, her bakımdan başarı noksanlığı görüyordu. Verrieres'de o kadar kendini beğenmiş, o kadar burnu büyük olan yaratık, şimdi gülünç bir alçak gönüllülüğe düşmüştü.

Daha üç gün önce rahip Castanede'i seve seve öldürebilirdi, oysa şimdi, Strasbourg'da, çocuğun biri kalkıp onunla kavga çıkarmış olsa, hak verirdi çocuğa. Hayatında karşılaşmış olduğu hasımları, düşmanları düşündükçe, kendisinin, Julien'in haksız olduğunu kabul ediyordu hep.

Çünkü, eskiden ona geleceği hep pek parlak başarılarla dolu gösteren bu güçlü hayali amansız düşman kesilmişti de ondan.

Yolculuk hayatının mutlak yalnızlığı bu karamsar imgelemin bask"sini çoğaltıyordu. Nasıl gömü sayılmaz bir dost! Julien: «Yok canım, diyordu, bir kalp var mı benim için çarpan? Hem bir dostum da olsa, şerefim ölünceye dek susmamı buyurmuyor mu bana?»

Kehl dolaylarında atla dolaşıyordu acılı acılı; burası Rhin kıyısında, Desoix ve Gouvion Saint-Cyr'ce ölmezleştirelmemiş bir ilçedir (131). Bir Alman köylüsü ona derecikleri, yolları, bu büyük kumandanların kahramanlığının bir ad bıraktığı Rhin üzerindeki adacıkları gösteriyordu. Julien, sol eliyle atı yönetirken, sağ eliyle de tutup mareşal Saint-Cyr'-in Memoires'larını süsleyen o güzelim haritayı açmış bakıyordu. Sevinçli bir ünleyiş başını kaldırttı.

Bu prens Korasoff idi, birkaç ay önce kendisine yüksek bölüğün ilk kurallarını göstermiş olan, o Londra'lı dosttu. Bu büyük sanata gönülden bağlı, bir gece önce Strasbourg'a gelmiş, bir saat önce de Kehl'e varmış olan, hayatında 1796 yılı kuşatması hakkında tek satır yazı ile okumamış bulunan Korasoff, Julien'e, herşeyi anlatmağa başladı. Alman köylüsü ona şaşkın şaşkın bakıyordu; çünkü prensin yaptığı korkunç yanlışlıkları anlayacak kadar Fransızca biliyordu. Julien ise köylü gibi düşünmüyor, bu yakışıklı delikanlıya hayran hayran bakıyor, ata binişine imreniyordu.

İçinden: «Ne mutlu kişi! diyordu. Pantolonu pek yakışmış; saçları da ne hoş kesilmiş öyle! Tanrı'm! ben de böyle olsaydım, üç gün sevdiğimden sonra, bana hor bakmazdı belki Mathilde.»

Prens Kehl kuşatmasını anlatıp bitirdikten sonra Julien'e:

— Sizde bir Trappe manastırında yaşayan rahip yüzü var, dedi, size Londra'da öğütlediğim ciddiyetin bu kadarını bırakın. Gamlı görünmek iyi etki yaratmaz; insan içi sikkın gibi durmalı. Kederli iseniz, sizde yarım kalan birşey, sizi başarıya götürememiş olan birşey var sanırlar artık.

«Kendini aşağı göstermemektir bu. Oysa, içiniz sikkın gibi durursanız, asıl hoşunuza gitmek için boşuna uğraşın»

409

durmuş insan küçük düşer. Dostum, artık yanılmanın ne denli, ama ne denli korkunç olduğunu anlıyorsunuz.

Julieh kendilerini açık ağızla dinleyen köylüye bir «ecu» ııııııı (132). Prens :

— Hoş, dedi, bu davranışta güzellik var, soyluca bir küçümseme var! çok iyi!

Bunun üzerine atını dolu dizgin sürdü. Julien, bönce bir hayranlıkla dolup taşarak, onu izledi.

«Ah! ben de böyle olsaydım. Croisenois'ı üstün tutmazdı bana!» Prens gülünç davranışları ile akıllı karışmış, bu gülünçlüklere imrenmediğine tiksiniyor, kendisinde bu gibi gülünçlükler olmadığına yanıyordu sanki. Kendi kendinden tiksiniye daha ileri gidemezdi.

Prens Strasbourg'a girerken onu gene inadına acılı görünce :

— Olmaz bu, azizim, dedi, kötü arkadaşlık ediyorsunuz, olanca paranızı mı yitirdiniz, yoksa küçük bir oyuncu kıza gönülmü verdiniz?

Rus'lar Fransız türelerini taklit ederler ama, hep elli yıllık gecikme ile taklit ederler. Onlar şimdi XV. Lcuis zamanına uymaktadırlar (133)..

Aşk üzerine yapılan bu şakalar Julien'in gözlerinden yaşlar akıttı. Birden içinden: «Bu kadar sevimli olan bu adama ne demeğe akıl danışmıyacaktım sanki?» dedi.

Preense :

— Evet, azizim, dedi, beni Strasbourg'da sınırlıklam âşık ve terkedilmiş görüyorsunuz. Bir çevre ilde oturan güzel bir kadın, üç günlük tutkudan sonra beni burada koyup gitti, bu değişme ise öldürüyor beni.

Uydurma adlar altında, preense, Mathilde'in davranışlarını ve yaradılışını sayıp döktü. Korasoff :

— Gerisini anlatmayın, dedi; size doktorunuzu bulduğunuzu göstermek için, ben tamamliyacağım bu hikâyeyi. Bu genç kadının kocasının korkunç bir serveti var, ya da o, kendisi, memleketin en soylu ailesinden. Bu yüzden burnu büyük olmalı.

Julien başını salladı, artık konuşmağa cesareti yoktu.

410

Prens:

— Çok iyi, dedi, işte size vakit kaybetmeden alacağınız oldukça kesin üç ilâç :

1° bayan'ı hergün görmek... adı ne?

— Bn. de Dubois. Prens kahkahayı basarak :

— Amma da ad! dedi; ama özür dilerim, sizce tanrısaldır bu ad. Bn. de Dubois'ı hergün görmek gerek; hem karşısında öyle soğuk ve dargın gözlerle durmayın; çağınızın büyük kuralını düşünün; beklenenin tersi olunuz. İltifatlarına erişmeden bir hafta önce ne iseniz gene öyle olunuz düpedüz.

Julien umutsuzlukla :

— Ah! ne rahattım o zaman, diye bağırdı, acıdığım için onunla ilgilendiğimi sanıyordum...

Prens :

— Kelebek mumum etrafında döne döne yakar sonunda kendini, diye devam etti, dünya dünya olalı beri bu hep böyledir.

1° Onu hergün göreceksiniz;

2° Onun sosyetesinden bir kadına kur yapacaksınız, yalnız âşık olmuş gibi görünmeyeceksiniz, anlıyor musunuz? Sizden saklayamam, güçtür rolünüz; komedi oynayınız, oyun oynadığınız anlaşıldı mı, hapı yuttunuz demektir.

Julien acele acele :

— O öyle zeki, ben de öyle zekiyim ki! yandım, dedi.

— Hayır, siz sadece benim sanmadığımdan da daha tutkunsunuz. Tanrı'nın izniyle ya alabildiğine soylu ya da alabildiğine yaralı olan bütün kadınlar gibi, Bn. de Dubois da kendisiyle iyice uğraşmaktadır. Size bakacağı yerde kendine bakıyor, bu yüzden de sizi tanımıyor. Korkunç muhayyilesinin baskısı ile, size iki üç kez kapılır bir olduğu zamanlarda, sizde hayalinde canlandırmış olduğu kahramanı görüyordu, yoksa sizin gerçekten ne olduğunuzu değil...

«Hay kör şeytan, bunlar işin alfabesi, azizim Sorel, yoksa siz büsbütün acemi misiniz?...»

«Hay Allah! girelim şu dükkâna; işte güzel siyah bir yaka, sanki Burlingtonstreet'li, John Anderson'un elinden çıkma; şunu bertim hatırım için satın alın, sonra da şu boy-nunuzda taşıdığınız iğrenç siyah kordonu çıkarıp atın bir tarafa.»

Prens Strasbourg'un birinci sınıf tuhafiyeci dükkânından çıkarken:

— Sahi, dedi, Bn. de Dubois'nın dostarı kimler? Hey Allah! ne admış! Kızmayın, azizim Sorel, elimde değil... Kiminle kur yapacaksınız bakalım?

— Müthiş zengin bir çorap tüccarının kızı ile, ama çok bağınaz bir kızla. Bu kızda dünyanın en güzel, pek hoşuma giden gözleri var; memlekette besbelli en başta geliyor; fakat bütün bu sütunluklarının yanında, biri gelir de ona ticaretten ve dükkândan söz açarsa al al oluyor şaşkınlıktan. Ne yazık ki babası, Strasbourg'un en ün salmış tüccarlarından hiri imiş.

Prens gülerek:

— Endüstri'den söz açılınca, dedi, sevgilinizin sizi değil de endüstriyi düşündüğüne inanın. Bu gülünçlük Tanrı'nın işidir, ve çok yararlıdır, onun o güzel gözleri önünde sizi en küçük çalılık yapmaktan bile koruyacaktı. Başarı bal gibi meydana.

Julien La Mole konağına sık sık gelen Bn. la Mareşal de Fervaques'i düşünüyordu. Bu ölümünden bir yıl önce mareşalle evlenen, yabancı bir kadındı. Bütün yaşamının bir endüstrici kızı olduğunu unutturmaktan başka amacı yok gibi idi, kendisine Paris'te bir yer sağlamak için de, dürüst geçinenlerin başında geliyordu.

Julien preense samimî olarak hayran oluyordu; onun gülünçlüklerine sahip olmak için neler vermezdi ki! İki dost arasındaki söyleyişi alabildiğine uzadı; Korasoff pek memnun kalmıştı: bir

Fransız hiçbir zaman kendisini bu kadar uzun uzun dinlememişti. Büyülenmiş prens içinden: «Demek ben, diyordu, öğretmenlerime ders verecek kadar kendimi dinletecek duruma gelmişim!»

İkinci olarak Julien'e :

— İyi anlaştık, deyip duruyordu. Bn. de Dubois'nın yanında, Strasbourg'lu o çorap tüccarının güzel kızı yanında konuşurken öyle aşıkmiş gibi davranmak yok. Bunun aksine, mektup yazarken ateşli tutku olmalı, iyi yazılmış bir aşk mektubunu okumak erdemli bir kadın için büyük bir zevk-

tir; bu bir rahatlık anıdır. O rol yapmaz, kalbini dinlemeği göze alır; demek ki günde iki mektup yazmalı. Kolu kanadı kırılan Julien :

— Olmaz, olmaz! dedi; üç cümleyi bir araya getirmek-tense ateşte yanan bir insan olmağı üstün tutarım; azizim, ölmüş bir insanım ben, artık benden hiçbir şey ummayın. Beni bırakın öleyim yol boyunda.

— Size kim allı pullu cümleler yazmaktan söz açıyor? Evrak çantamda sekiz cilt elyazısı aşk mektubu var. İçlerinde her biçim karakterine göre yazılmış olanı var, en namuslu kadına varıncaya kadar yazılmış mektup var elimde. Ka-lisky Rickemond-la-Terrasse'le, bilirsiniz, Londra'dan üç fersah ilerde oturan, bütün İngiltere'nin en güzel kadını ile mercimeği firma vermedi mi?

Julien sabahın ikisinde dostundan ayrıldığında da az acılı id\

Ertesi gün prens bir yazıcı çağırttı, aradan iki gün geçtikten sonra Julien en namuslu ve en acılı kadına yazılmış, bir bir numaralanmış elli üç mektup elde etti.

Prens :

— Elli dört değil de elli üç, dedi. çünkü Kalisky kovulmuş; ama çorap tüccarının kızının hismine uğramış olmak nenize sizin, sırf Bn. de Dubois'yı kıskandırmak istediğinize göre?

Hergün ata biniyorlardı: Prens Julien'i delicesine seviyordu. Ona birden doğuveren dostluğunu göstermek için ne yapacağını bilmeden, yeğenlerinden birini, Moskova'nın varlıklı mirasçısını ona vermeği teklif etti: «Onunla bir kere evlendiniz mi, diye ekledi, benim yetkim ve göğsünüzde taşıdığınız nişan sizi iki yılda albaylığa yükseltir.»

— Ama bu nişan Napoleon tarafından verilmedi, olmaz. Prens :

— Olmaz mı, dedi, bu nişanı o bulmadı mı? Bu nişan Avrupa'daki nişanların en değerlisi.

Julien az kalsın kabul edecekti; ama üzerine aldığı iş ona büyük adamın yanma gitmeği hatırlatıyordu; Korasoff tan ayrılırken yazacağına söz verdi. Getirmiş olduğu gizli notaya karşılık aldı ve Paris'e koştu; tek başına kalalı henüz iki gün olmuştu ki, Fransa'dan ve Mathilde'den ayrılmak

ona ölümden de beter bir acı gibi geldi, içinden: «Korasoff-un teklif ettiği milyonlarla evlenmem ama, diyordu, öğütlen tutarım.»

«Ne de olsa, baştan çıkarmak sanatı onun işi; otuz yaşında olduğuna göre, onbeş yıldan fazladır bu işi düşünüyor hep yalnız. İleri akıllı olmadığı söylenemez; ince ve kibar bir insan; bu gibi yaradılıştaki insanda heyecan olmaz, şiir olmaz; bir tellâl o; işte yanılmaması için bir neden daha.» «Yapmalıyım, Bn. de Frevaque'la dalga geçeceğim.» «Belki biraz canımı sıkacak ama, o pek güzel ve beni dünyada en çok seven gözlere tıpatıp benzeyen gözlere bakacağım.»

«Yabancı değil o; incelenecek yeni bir karakter.» «Deliyim, boşuluyorum, kendi bildiğime göre iş görmek değil de bir dostun öğütlerini dinlemek zorundayım.»

BÖLÜM XXV

ERDEM YOLU

İyi güzel ama ben bu zevki böyle ihtiyatla ve böyle sakına sakına elde edersem, benim için bu artık bir zevk olmaz ki.

LOPE DE VEGA.

Paris'e yeni gelen, kendisine verilen bilgilerle akli başından iyice giden marki de La Mole'ün odasından çıkan kahramanımız, soluğu kont Altamira'nın yanında aldı. Ölüme mahkûm edilmiş olmanın üstünlüğüne erişen bu yakışıklı yabancı benliğinde, iyice ağırbaşlılık ile dine bağlı olmanın mutluluğunu taşıyordu; bu iki özellik ve hepsinden beteri, doğuştan kont olma gibi soyluluk, kendisine fena halde tutulan Bn. de Ferveque'a biçilmiş kaftan gibi geliyordu.

Julien ona sırlıslıkla âşık olduğunu itiraf etti.

Altamira :

— Bu hem pek yüksek erdemli ve hem de namuslu bir

kadın, diye karşılık verdi, sadece biraz cizvitçe düşünür ve gösterişi sever, öyle günler oluyor ki kullandığı sözlerin her-birini anlıyorum ama, bütün cümleyi çıkaramıyorum. Aklıma sık sık bana söyledikleri kadar Fransızca bilmiyormu-şum düşüncesi geliyor. Bu ahbablık adınızı dillere destan eder; kibarlar âleminde arttırır itibarınızı. Herşeyi önceden gören kont Altamira :

— Haydi Bustos'a gidelim, dedi; mareşalin karısına kur yapmıştı o.

Çalışma odasındaki bir avukat gibi, hiçbir söz söylemeden, don Diego Bustos olanı biteni uzun uzadıya anlatmağa koyuldu. Rahip gibi koca yüzlü, kara bıyıklı, eşsiz ağırbaşlı bir insandı; dahası, iyi «Carbonaro» idi (134). ' En sonu Julien'e:

— Anlıyorum, dedi. Bayan de Fervaques'in âşığı oldu mu, yoksa olmadı mı? Bu işin altından kalkmağı umuyor musunuz? İşte mesele bunda. Şunu diyebilirim ki ben, kendi hesabıma, faka bastım. Şimdi aklım başımdan gitmediği için, şu uslamlamağı yürütüyorum: o çoğu zaman ateş püs-kürürdü, ama, size hemen anlatacağım gibi, kötü insan da •değildi öyle.

«Dahînin mizacı sayılan ve her işe sanki bir tutku cilâlısı süren o sinirli mizacı görmüyorum onda. Tam tersine o az bulunur güzelliğini ve tazeliğini Hollandalılar gibi serinkanlı ve durgun oluşuna borçludur.»

Julien İspanyol'un ağır ağır konuşması ve işi vurdu -•duymazlığa dökmesi karşısında içi içini yiyordu; zaman zaman ağzından, istemediği halde, tek heceli sözler kaçıyordu.

Don Diego Bustos ona ciddiyetle :

— Beni dinlemek istemiyor musunuz siz? diye sordu. Julien :

— Fransız sabırsızlığıma başışlayın; kulak kesildim, dedi.

— Bayan de Fervaques müthiş kincidir; ömründe görmediği insanların, avukatların, Colle gibi şarkılar düzen zavallı yazar takımının insafsızca peşinden koşar, Colle'nin bilir misiniz şu şarkısını?

J'ai la marotte

D'aimer Marotte, etc. (135).

415

Ve Julien bu şarkıyı sonuna kadar dinlemek zorunda kaldı. İspanyol Fransızca şarkı söylemekten pek hoşlanıyordu.

Bu tanrısal şarkı hiç bu kadar sabırlı dinlenmemişti. Şarkı bitince, don Diego Bustos :

— Kadın, dedi, şu şarkının yazarının da karpuz koydu ayağına :

Un jour l'amant au cabaret (136).

Julien adam bu şarkıyı söylemesin diye'titredi. O şarkıyı çözümlemekle yetindi. Bu şarkı gerçekten ahlâksız ve biraz, da açık - saçık idi.

Don Diego :

— Bn. de Fervaques bu şarkıya kızmca kendisine, kendisi kadar yüksek bir kadını her basılan saçmayı hiç te okumak zorunda olmadığını söyledim, dedi. Dine baklılık ve ağır başlılık ne kadar ilerlerse ilerlesin. Fransa'da gene bir meyhane edebiyatı olacaktır dedim. Bn. de Fervaques yarı maaşla emekliye ayrılan, yılda bin sekiz yüz franklık bir işi olan, bu zavallı adamı, yazarı yerinden attırınca kendisine: «Dikkat edin, dedim, siz bu şair bozuntusuna kendi silâhlarınızla saldırdınız, o da size kafiyeleri ile karşılık verebilir: erdem üzerine bir şarkı düzer. Yıldızlı salonlar sizi tutarlar; ama gülmesini seven kimseler de onun taşlamalarını ağırlarına dolarlar.» Biliyor musunuz, Bayım, bana kadın ne karşılık verdi? «Tanrı yolunda kendimi feda edeceğimi bütün Paris görecektir. Fransa'da yepyeni birşey olacaktır bu. Halk doğruluğa saygı göstermesini öğrenecektir. Hayatımın en güzel günü olacaktır bu.» Gözleri hiçbir zaman bu kadar güzel değildi.

Julien :

— Ne güzel gözleri var, diye bağırdı. Don Diego Bustos :

— Görüyorum ki aşkınsınız, diye başladı... Demek ki onda, insanı oç almağa sürükleyen sinirli taraf yok. Kötülük etmeği seviyorsa bu, acılı oluşundan ileri geliyordur, onda gönül yarası olmasından şüphe ediyorum. Bu kadar namuslu görünmekten biraz olsun usanmaz mı hiç? ispanyol uzun bir an delikanlıya sessiz sessiz baktı.

416

Sonra ciddî ciddî:

— Bütün mesele bu, diye ekledi, bundan birşey çıkarabilirsiniz artık. Ben bunu kendisine kul-köle olduğum iki yıl bol bol düşündüm. Siz ki aşkı tatmışsınız bayım, bütün yarınınız, şu büyük meseleye bağlıdır: O namuslu görünmekten artık bıkip usana, kolay olduğu için de başkalarına kötülük eden bir kadın mıdır?

Altamira en sonunda derin sessizliğinden sıyrılıp çıkarak:

— Yoksa, dedi, sana seksen kere söylediğim gibi, onun bu davranışı sadece Fransız özentisi mi? Doğuştan duygusuz ve soğuk olan bu kadının üzüntüsünü doğuran şey, babasının, ünlü kumaş tüccarının hatırasındır. Onun için bir mutluluk varsa bu, gidip Toledede şatosunda oturmak, kendisine hergün açıkça cehennemden söz edecek olan bir günah çıkarıcı papaz tarafından kafasını şişirtmektir.

Julien çıkarken, Don Diego kendisine, artık daha ciddiyetle :

— Altamira bana sizin de bizden olduğunuzu söylüyor, dedi. Ben size şu küçük aşk oyununda nasıl yardım etmek istiyorsam, siz de günün birinde bize özgürlüğümüze kavuşalım diye öyle el uzatırsınız. Bu kadının anlatış biçimini iyi olur bilmeniz; işte elinden çıkma dört mektup.

Julien :

— Bunları kopya eder, sonra gene getiririm size, diye bağırdı.

İspanyol :

— Öyle ise Tanrı yardımcınız olsun! diye ekledi, sonra Altamira ile Julien'i tâ merdivene kadar, sessiz sessiz uğurladı.

Bu sahne kahramanımızın içine biraz su serpti; nerede ise gülümsiyecekti. İçinden: «Şu dini bütün Altamira'ya bak hele diyordu, bana bir zina teşebbüsünde yardım ediyor.»

Don Diego Bustos'un ciddî ciddî bütün konuşması boyunca Julien, Aligre konağındaki saatin vuruşlarına kulak kesilmişti.

Yemek saati yaklaşıyordu, demek gene Mathilde'i görecek! Eve döndü ve özene bezene giyindi.

Merdivenden inerken içinden: «İşte ilk aptallık, dedi; prensin öğüdünü olduğu gibi yerine getirmeli.»

417

Odasına çıktı ve gayet sade olan bir yol elbisesi giydi.

«Şimdi, diye düşündü, iş bakışlara kaldı.» Saat pek pek 'beş buçuktu, oysa akşam yemeği saat altıda yeniyordu. Aklına salona inmek geldi, salonu bomboş buldu. Mavi kanepeli görünce, o saat diz çöktü ve Mathilde'in kolunu dayadığı yeri öptü, gözyaşlarına boğdu, yanakları al al oldu. İçinden öfke ile: «Bu bönce duyarlığı bırakmalı, dedi; bu duyarlık sonra canıma okur». Kendine çeki düzen vermek için eline bir gazete aldı, üç dört kez salondan bahçeye gidip geldi.

Ancak büyük bir meşe ağacı arkasına titreye titreye ve iyice saklandıktan sonradır ki gözlerini tâ Bn. de La Mole'ün penceresine kadar kaldırmağa cesaret etti. Pencere sınıksız kapalı idi; bizimki az kalsın yere düşecekti ve uzun süre meşe ağacına dayanmış durdu; sonra, sarsak bir adımla, gene bahçevanın merdivenini görmeğe gitti.

Onun, bir zamanlar, heyhat! Şimdikinden bambaşka koşullar içinde kırıdığı halka, hiç öyle onarılmış filân değildi. Julien, delice bir atılışla kalkıp dudaklarını bu halkaya değ-dirdi.

Salondan bahçeye uzun uzun gidip geldikten sonra, Julien kendini pek yorgun buldu; bu içinden canlı duyduğu ilk başı oldu. «Bakışlarım sönecek ve beni ele vermi-yecek!» Salona,yavaş yavaş çağrıldılar geldi; Kapı Julien'in yüreğine öldürücü bir darbe indirmeden açılmıyordu hiç.

Sofraya oturuldu. En sonu, her zaman için kendisini "bekletmek geleneğine bağlı kalan Bn. de La Mole geldi. Julien'i görünce mühiş kızardı; gelişi kendisine bildirilmemişti. Prens Korasoff'un öğütlerine uyarak, Julien ellerine baktı: Titriyordu elleri. Bu buluştan sonra kendi de dile gelmez İheyecana kapılarak, sadece yorgun görünecek kadar mutlu soldu.

B. de La Mole, delikanlıyı göklere çıkardı. Bir an sonra markiz ona birkaç söz söyledi, yorgun oluşundan ötürü tebrik etti. Julien ise her an içinden: Bn. de La Mole'e pek öyle bakmamalıyım, dedi, yalnız bakışlarım kendinden hiç de kaçır gibi olmamalı. O felâketten bir hafta önce olduğum gibi

F: 27

418

görünmeli besbelli...» Başarısından haklı olarak memnun kaldı, salonda durdu. İlk olarak evin sahibi kadına ilgi duyan delikanlı, toplantıdaki adamları konuşturmak ve konuşmayı canlı kılmak için olanca hünerini gösterdi.

İnce davranışı karşılık gördü: Saat sekiz sularında, Bn. la mareşal de Fervaques'in geldiği bildirildi. Julien gözden yok oldu ve az sonra, gene iki dirhem bir çekirdek giyinmiş geldi. Bn. de La Mole ona karşı bu saygı gösterisinden ötürü sonsuz bir memnurluk duydu ve delikanlı

Bn. de Ferva-ques'a yolculuğunu anlatırken, o da ona memnuniyetini bildirmek istedi. Julien, gözleri Mathilde'la karşılaşmıyacak biçimde Bn. de Fervaques'in yanına oturdu. Böyle, sanatın tüm ustalıklarına uygun olarak oturduktan sonra, Bn. de Fervaques onun için en şaşkın hayranlık konusu oldu. Prens Korasoff'un kendisine andaç olarak verdiği elli üç mektubun birincisi parlak bir girişle bu duygu üzerinde başlıyordu. Bn. de Fervaques Opere-Bouffe'a gideceğini bildirdi. Julien oraya koştu; la şövalye de Beauvoisis'yi buldu, arkadaşı kendisini kurultayın soylu kişileri sayılan bayların locasına, tam da Bn. de Fervaques'in locasına bitişik locaya oturttu. Julien aralıksız ona baktı. Konağa dönerken, içinden: «Bir kuşatma günlüğü tutmalıyım, dedi; yoksa unutup giderim saldırılarımı.» Bu iç sıkıcı konu üzerinde iki üç sahife yazı yazmağa zorladı kendini ve böylece, şaşılacak şey! Bn. de La Mole'ü hemen düşünmiyecek duruma geldi.

Mathilde, yolculuğu sırasında onu âdeta unutmuştu. «Olup olacağı, bayağı adamın biri, diye düşünüyordu, adı bana hep hayatımın en büyük lekesini hatırlatacak. Seve seve usululuk ve şeref gibi uluorta kavramlara dönmeli; bunları unutan bir kadın mahvolup gider sonunda.» Marki de Croisenois ile uzun zamandır yapılan evlenme konuşmasının artık karara bağlanmasını kabul edecek duruma geldi. Adamcağız sevinçten deliye dönmüştü; kendisiyle böyle iftihar eden Mathilde'in iç dünyasındaki bu değişimin aslında kadere boyun eğiş olduğu söylenecekti pek şaşırırdı.

Julien'i görünce Bn. de La Mole'ün bütün düşünceleri değişti. İçinden: «Doğrusu, işte benim kocam bu, dedi, besbelli aklımı başıma toplarsam, evlenmem gereken însarj odur.»

419

Julien tarafından gelecek huysuzlukları, üzüntülü durumları bekliyordu; karşılıklarını hazırlıyordu: Akşam yemeğinden sonra, herhalde ona, birkaç söz söylerdi. Ne gezer, delikanlı salonda oturup kaldı, bakışlarını bahçeden yana çevirmedi bile, Tanrı bilir ne acı çekiyordu! Bn. de La Mole: «Bu işi bir an önce sonuca bağlamalı» diye düşündü; tek başına bahçeye gitti, Julien gelmedi oraya. Mathilde salonun camlı kapıları yakınındaki tepelikleri taçlandırılan ve bu kıyılara pek güzellik veren olan eski harap şatoları anlatmağa çlışıyor gördü. Delikanlı kimi salonlarda ince konuşma adı verilen o dokunaklı ve pitoresk cümle kurmada hiç zorluk çekmiyordu.

Paris'te bulunmuş olsaydı, Prens Korasoff'un iyice ka-barırdı koltukları: bu akşam tam onun vermiş olduğu öğüt üzerine geçti.

Julien'in bundan sonraki günlerde tuttuğu davranış biçimini de beğendi.

Gizli hükümetin üyeleri arasında çevrilen bir entrika birkaç «cordon bleu» nişanı dağıtımını hazırlıyacaktı; Bn. la mareşal de Fervaques büyük - amcasının bu nişanı almasını istiyordu. Marki de la Dole de kaym-babası için aynı şeyi arzu ediyordu; çabalarını birleştirdiler, Bn. de Fervaques hemen hergün La Mole konağının kapısını aşındırdı. Julien markinin bakan olacağını ondan öğrendi: Marki Camarilla' ya, sızıltı çıkarmadan, üç yıl içinde Anayasa'yı ortadan kaldırmak için çok ustaca bir tasarı teklif ediyordu.

B. de La Mole iş başına geçerse, Julien bir piskoposluk <elde edeceğini umabilirdi; fakat bütün böylesi büyük mutluluklar sanki gözlerinde bir peçe ile örtülmüştü. İmgelemi bu gibi şeyleri artık dumanlı dumanlı ve sanki uzaklardaki hayal gibi görüyordu yalnız. Kendisini bir deliye döndüren müthiş felâket ona hayatının bütün mutluluklarının Bn. de "La Mole ile iyi geçinmeğe bağlı olduğunu gösteriyordu. Beş altı yıllık didinmeden sonra, kendisini gene sevdirmeye başarcığını hesaplıyordu.

Bu alabildiğine soğukkanlı insan, görüldüğü gibi, düpedüz kararsız duruma düşmüştü. Eskiden kendisini yükselten bunca üstünlükten ona kala kala, azıcık metanet kalmıştı. Prenses Korasoff tarafından çizilmiş davranış tasarısına ki-

420

lı kılma bağlı kalan delikanlı, her akşam Bn. de Fervaques'm koltuğunun hemen yanında yer alıyordu ama, söyleyecek bir söz bulmak ona imkânsız geliyordu.

Mathilde'in gözüne artık iyileşmiş gibi görünmek için harcadığı çaba ruhunun olanca güçlerini yok ediyor, Bn. de Fervaques'm yanında hemen hemen cansız bir varlık gibi duruyordu; en zorlu beden acısında olduğu gibi, gözleri bile, bütün ateşini yitirmişti.

Bn. de La Mole'ün görüş biçimi ancak kendisini düşüş yapabilecek olan bu kocanın düşüncelerinin bir yankısı olduğu için, birkaç gündür Julien'in meziyetini göklere çıkarıyordu.

BÖLÜM XXVI

MANEVÎ AŞK

Bir parlaklık vardı Adeline'in gözlerinde Tıpkı bir patrisyeninki gibi durgun, Tabiat'm dile getirdiği herhangi birşeyde İfrata kaçmayan bir çizgi bulurdu olgun Hiçbir şeyde güzellik göremeyen Çin'li gibi, Her baktığında güzellik bulabilmek için Zorlamazdı kendini pek öyle derin derin.

DON JUAN, ş. XIII, kıta 84

Bn. de Fervaques: «Bütün bu ailenin görüş biçiminde biraz kaçıklık var, diye düşünüyordu; doğrusu, oldukça güzel gözleriyle sırf dinlemeği bilen genç rahiplerine hayran hepsi de.»

Julien ise, kendi yönünden, Bn. de Fervaques'm davranışlarında tam bir incelik ve hattâ herhangi bir güçlü heyecan duyma imkânsızlığından ileri gelen şu durgun patris-yenin hemen hemen tam bir örneğini buluyordu. Davranış-larındaki beklenmedik yön, kendine hâkim olamamak, Bn.. de Fervaques'm kendisinden aşağı olanlara tepeden bakmamak kadar garibine giderdi hemen hemen. En ufak duyarlık.

421

belirtisi onun gözünde insanın yüzünü kızartması gereken, yüksek tabakadan birinin kendi sınıfına borçlu olduğu saygıya pek zararı dokunan bir biçim, manevî sarhoşluk olurdu. Onun bütün mutluluğu kralın son ava çıkışından söz açmaktı, en hoşlandığı kitap Memoires du due de Saint-Simon adlı kitaptı (137), hele şecereler bölümüne bayılırdı.

Julien, ışıkların düzenine göre, Bn. de Fervaques'm güzelliğini en iyi gösteren yeri biliyordu. Hemen gidip orada yer alıyor, fakat sandalyesini Mathilde'i görmeyecek biçimde yerleştiriyordu iyice. Bu kendisinden saklanma gerçeğinden hayretler içinde kalan kızcağız, bir gün mavi kanepeden uzaklaştı ve Bn. de Fervaques'm koltuğuna bitişik bir masacığa yerleşip iş işlemeğe başladı. Julien Bn. de Fervaques'm şapkasının üstünden onu oldukça yakından görüyordu. Kaderini düzenleyen bu gözler, bu kadar yakından bakınca onu ilkin ürküttü, ama sonra onu hemen o her zamanki uyuşukluğundan sıyırdı; konuştu ve pek tatlı konuştu.

Bn. de Fervaques'a söz söylüyordu ama, tek amacı Mathilde'in ruhuna etki etmektir. O kadar coşturdu ki Bn. de Fervaques onun ne dediğini artık anlamıyacak duruma geldi.

Bir üstünlüktü bu. Julien'in aklına bu üstünlüğünü Alman mistiğine, büyük ululara ve cizvitlere yaraşır birkaç cümle ile tamamlamak düşüncesi gelseydi, Bn. de Fervaques onu yüzyılı yeniliğe sürükleyecek diye ün salmış üstün kişiler arasına katardı.

Bn. de La Mole, içinden: «O madem ki Bn. de Fervaques'a böyle uzun uzadıya ve hem de böyle ateşli söz söyleyecek kadar zevks'zmiş, diyordu, ben de bir daha dinlemem onu.» O akşamın sonuna kadar, ne yapıp etti, sözünü tuttu.

Gece yarısı, ona odasına kadar eşlik etmek üzere, annesinin şamdanını aldığı sırada Bn. de La Mole, Julien'in açıktan açığa övgüsünü yapmak üzere merdivende durdu. Mathilde en sonu öfkelenmişti; bir türlü uyku uyuyamıyordu. Bir düşünce yüreğine su serpti: «Benim yaka silktiğim adam demek mareşalin karısının gözünde değeri büyük bir adam olabiliyormuş.»

Julien'e gelince, şaşırılmıştı, daha az acılı idi; gözleri tesadüf eseri olarak Prens Korasoff'un kendisine andaç etmiş

422

olduğu elli üç aşk mektubunu içine yerleştirdiği o Rus işi deri çantaya ilişti. Julien ilk mektubun altında şu notu gördü: 1 numaralı mektup ilk görüşmeden sekiz sonra gönderilecek.

Julien: «Geç kaldım! diye bağırdı, Bn. de Fervaques'i görelili bir hayli zaman oluyor çünkü.» Hemen bu ilk aşk mektubunu kopya etmeğe başladı; bu mektup doğruluk üzerine yazılmış cümlelerle dolu ve düpedüz sıkıcı bir vaizdi; Julien ikinci sahifeye geldiğinde bereket versin uyuya kaldı. Birkaç saat sonra, doğan güneş onu masanın üstünde hayretle karşıladı. Hayatının en acı anlarından biri, her sabah uyandığında, talihsizliğini hatırladığı andı. O gün, mektubun kopyasını hemen hemen gülererek tamamladı. İçinden: «Böyle yazı yazacak bir delikanlı, diyordu, yeryüzünde var mı acep?» «Dokuz satırlık birçok cümle saydı. Mektubun aslının altında, kurşun kalemle yazılmış bir not gördü.

Bu mektuplar bizzat götürülecek: ata binilecek, kara boyunbağı takılacak, mavi redingot giyilecek. Mektup bir pişmanlık havası içinde kapıcıya verilecek; bakışta derin hüznün olacak. Bir oda hizmetçisi görüldü mü, gözlerindeki yaşları gizli gizli siler gibi yapacaksınız. Oda hizmetçisine söz söylenecek.

Bütün bunlar bir bir yerine getirildi. Julien Fervaques konağından çıkarken: «Yaptığım iş pek küstahça, diye düşündü, ama Korasoff düşünsün artık orasını. Bu kadar ün salmış namuslu bir kadına mektup yazmağı göze almak! İyice hakarete uğrayacağım, ama bence bundan daha

büyük eğlence olmaz. Hoşlanabileceğim tek komedi doğrusu bu. Evet, ben adını verdiğim, bu pek iğrenç varlığı gülünç düşürmek, beni eğlendirecek. Bu varlığa inanırsam, kendimi eğlendirmek için bir cinayet bile işlerim.»

Bir aydır, Julien'in hayatının en tatlı anı atını ahıra çektiği andı. Koraşoff ona kendisini bırakan sevgiliye, ne nedenle olursa olsun, bakmağı iyice yasak etmişti. Fakat bu atın çok iyi tanıdığı ayak sesi, bir adam çağırırım diye Julien'in ahırın kapısına kırbağı ile vuruş biçimi, bazan penceresinin perdesi arkasında duran Mathilde'in ilgisini çekiyordu. Muslm o denli ince idi ki Julien içeriği görüyordu. Şapkasının önce boyunu poşunu görüyordu. İçinden: «O hal-
423

de, diyordu, oda benim gözlerimi göremiyor, bu hiç de bakmak sayılmaz ona.»

Akşam, Bn. de Fervaques, sabahleyin kapıcısına üzgün üzgün verdiği felsefî, mistik ve dinsej mektubu sanki almamış gibi davrandı açıkça ona. Bir gece önce, Tesadüf Julien' de güzel sözler söyleme hünerini uyandırmıştı; Mathilde'in gözlerini görecekti biçimde oturdu. Kız ise, Bn. de Fervaques' m gelişinden az sonra, kalktı, mavi kanepeden ayrıldı: bu davranış her zamanki dostlarını bırakıp gitmek demektir. B. de Croisenois bu yeni gariplik karşısında afallamış göründü; müthiş acısı Julien'e kendi acısının daha korkunç olduğunu unutturdu.

Hayatındaki bu beklenmedik şey onu bir melek gibi konuşturdu; özseverlik en büyük erdeme bile bir tapınak işini gören yüreklere dek işler; Bn. de Fervaques arabasına binerken içinden: «Bn. de La Mole'ün hakkı varmış, dedi, bu genç rahipte üstünlük var. İlk günler, benim varlığım, onu sıkışmış olmalı. Doğrusunu söylemek gerekirse, bu evde rastlanan her şey pek hafif; ihtiyarlıktan namus yoluna sapmış, yaşlanmanın buzlanma büyük ihtiyaçları olan küsler görüyorum bu evde yalnız. Bu genç adam ayrılığı sezmiş olmalı; iyi yazmış; ama mektubunda beden beklediği öğütlerimle kendisini aydınlığa çıkarma yollu isteğin, aslında kendisinin bile bilmediği bir duygu olmasından çok korkarım.»

«Nice yön değişimleri, oldum olası böyle başlamıştır! Bu delikanlının da Tanrı yoluna gireceğini bana umduran nokta, mektuplarını görme fırsatını bulduğum delikanlıları-rınki ile onun yazış biçimi arasındaki başkalıktır. Bu genç papaz adayının yazısında ağırbaşlılığın, derin bir ciddiyeti ve büyük inancı görmemek olmaz; Massillon gibi erdemli insan olacak (138).»

BÖLÜM XXVII

KİLİSENİN EN GÜZEL YERLERİ

Çalışmalar! Yetenekler! Üstünlük! Hıh! bir şebekeye giriniz yeter.

TELEMAQUE.

Fransa Kilisesi'nin en güzel yerlerini eninden sonunda

424

tm hir vadinin kafasında pısko-kendi eliyle dağıtması^gereken to kadı ^.^ ^ posluk düşüncesi i e Julien ^ u« düşüncesi şım

?x. Bu mutluluk ^f^Zğ^ bağlanmıyordu: her-diki feâketine yabancı gelen hç on * y odasının go-

fey acısını bir kat daha arttoy^du. ^ şamdanla oda-îünüşü bile dayanılmaz ge lmişti- on^ * Akşam, şam-

smm görünüşü bile daya^z ge § ^ ^ m

^f^KS?SSS i,n bir ses veriyor gibi ge-liyordu kendisine

t bilmediği bir

canlılık-

°fs™iuS?II S^» «!dedi; umaIım k'

ı« irinden: «Bugün, ta'''

mektup ilki kadar sıkıcı olması^

şey teJldl ,

ne ^X^" — durmadan, sat,r satır kopya etmeğe başladı.

ütika öğretmenimin bana

Lon-

d J?^—^^ °resml parça"

ispanyol don Diego J^e^SSı: *"-oktular da mektuplarını hatırladı, f un^a" lar\ kadar saçma ıdı he-doğrusu genç Rus beyinin mektupla herşeyi

men hemen. Bunaltı iyice başlam ıştjBu rdu. Ju,,

Sy?emek istiyordu ama ^^^^idü... Hiçlik, lien: «Ne y^\\^^^Z^^ en üstün mZ

^^x^»»sülünç olmanm °

hiş korkusunu görüyorum.»

kendine konuşma on beş

Bizim kısa kes£ rmz ken* ^

şehri (139) sa-

gun tekrarlanmış ^^f^1^^kalmak, ertesi gun uz-yılan yazılan kopya ^^w götürmek,
Mathüde'm el-zün bir tavırla kalkıp bir _mektup go Bn de Fer
bisesini görmek umudu rçinde^tia^ çöstermek, işte bun-vaques'm gelmediği aksamOp^da^g
^ Bu hayat ^

£San SdSnlöSnî^l^ artık bülbül ke-
425

siliyordu. Pitoresk ve dokunaklı cümleleri hem daha ilginç ve hem de daha hoş bir çeşni almağa başlıyordu.

Söylediği şeyin Mathilde'e saçma geldiğini besbelli seziyordu, ama söyleyiş inceliği ile ona etki etmek istiyordu. Julien: «Söylediğim ne kadar saçma olursa, o kadar hoşuna giderim», diye düşünüyordu; ve bunun üzerine, iğrenç bir gözüpeklikle, tabiatın bazı görünüşlerini bire iki katarak anlatıyordu. Bn. de Fervaques'm gözüne şöyle böyle bir adam gibi görünmemek için yalın ve akla yakın düşüncelerden özellikle sakınmak gerektiğini, pek çabuk gördü. Ya böyle konuşup duruyor, ya da hoşlarına gitmek zorunda kaldığı iki kibar bayanın bakışlarındaki başarı ya da vurdum duymazlık işaretine bakarak şişirmelerini kısa kesiyordu.

Uzun sözün kısası, hayatı günlerinin hiçbir şey yapmadan geçtiği zamanlardakinden daha az acılı idi.

Bir akşam kendi kendine: «İyi ama, diyordu, işte şu iğrenç mektupların on beşincisini yazıyorum; ilk on dördü kendi elimle Bn. de Fervaques'm kapıcısına verildi besbelli. Bu gidişle yazı masasının bütün gözlerini doldurmak şerefine nail olacağım. Buna rağmen o bana hep sanki mektup yazmıyormuşum gibi davranıyor! Bütün bunun ne olabilir sonu? Bağıma taş basışım canımı sıktığı gibi onu da sıkacak mı? Korasoff'un dostu, Richmond'lu o dini bütün kıza gönlünü kaptıran şu Rus'un, zamanında, yaman bir adam olduğunu kabul etmeli; insan daha can sıkıcı olamaz.»

Tesadüfün büyük bir generalin manevralarında hazır bulundurduğu bütün şöyle böyle insanlar gibi, Julien de genç Rus tarafından İngiliz güzelinin kalbine yapılmış saldırılardan hiçbir şey anlamıyordu. İlk kırk mektup sadece yazmak cüretini başışlatacak biç'mde yazılmış yazılardı. Belki de müthiş canı sıkılan durgun insanı, her günkü hayatından belki az daha saçma mektuplar alma alışkanlığına alış-tırmak gerekiyordu.

Bir sabah, Julien'e bir mektup getirildi; Bn. da Fervaques'm armalarını tanıdı ve zarfı öyle acele acele açtı ki, bir kaç gün önce olsa böyle bir tezcanlılık ona düpedüz imkânsız gelebilirdi: mektup yalnızca bir aksam yemeği çağırısı idi.

Prens Korasoff'un öğütlerine başvurdu. Ne yazık ki genç Rus, yalın ve anlaşılabilir sözler kullanması gereken

426

yerlerde Donat gibi hafifleşrep olmak istemişti; Julien Bn. de Fervaques'm akşam yemeğinde takınmak zorunda olduğu ruh durumunu bir türlü kestiremiyordu.

Salon Tuileries'deki Diane galerisi kadar yaldızlı, tahta kaplama duvarlarında yağlı boya tablolar asılı, pek muhteşem yerd. Bu tavlolarda açık lekeler vardı. Julien sonradan öğrendi ki bunlar tabloları düzelttiren ev sahibi kadına az edepli gibi gelmişti. «Ahlâk yüzyılı!» diye düşündü.

Bu salonda gizli notanın düzenlenmesinde hazır bulunmuş olan kişilerden üçünü gördü. Bunlardan biri, ••• piskoposu monseigneur, Bn. de Fervaques'm amcası olan adam, rahiplere rütbeler dağıtır ve söylendiğine göre yeğenin bir dediğini iki etmezmiş hiç. Acı acı gülümseyen Julien: «Ne denli ilerlemiş, dedi ama vız gelir bana! işte ünlü ••• piskoposu ile aynı sofrada yemek yiyorum.»

Yemek şöyle böyle geçti ve konuşma insanın canına tak dedirten soydan oldu. Julien: «Kötü bir kitabın sanki fihristi bu, diye düşünüyordu. İnsanların düşüncelerinin bütün • en yüksek konuları burada bir yana bırakılmıştı besbelli. Üç dakika dinledi mi insan içinden, konuşanın cakasının mı yoksa korkunç bilgisizliğinin mi üstün olduğunu geçiriyor.» Okuyucu besbelli Akademi üyesinin yeğeni olan ve alçakça itirafları ile, La Mole konağının salonunu zehirmekle görevli gibi bulunan, Tanbeau adlı, şu ufak tefek yazıcı parçasını unutmuştur.

İşte Julien, mektuplarına karşılık vermediği halde, Bn. de Fervaques'm bu mektupları yazdıran duyguyu hoşgörülükle karşılamaşının pek yerinde olduğu ilk düşünceyi bu küçük adamdan öğrendi. B. Tanbeau'nun şeytan ruhu Juli-en'm başarılarını düşündükçe parça parça olmuştu; fakat bir başka yönden, değerli bir adamın, bir budala gibi apık sapık konuşmadığı göz önüne alınırsa o, müstakbel profesör içinden: «Eğer Sorel essiz Bn. de Fervaques'm âşığı olursa,

diyordu, onu Kilise'ye esaslı bir rütbe ile yerleştirir. La Mole konağında ben de ondan yakamı kurtarırım.»

B. rahip Pirard da Julien'e Fervaques konağındaki başarıları üzerine uzun boylu öğütlerle dolu mektuplar gönderdi. Ağırbaşlı jansenist ile erdemli mareşalin karısını cez-vit, yenilikçe ve monarşiden ilham alıcı salonu arasında mezhep kıskançlığı vardı.

427 BÖLÜM XXVIII

MANON LESCAUT

İmdi, gönlü bir kez papazın aptallığından ve eşekliğinden yana rahat olunca, aka kara, karaya da ak diye diye işini yürütüp gidiyordu şöyle böyle.

LICHTEMBERG.

Rus'un öğütleri kendisine mektup yazılan kadına karşı hiçbir zaman yüksek perdeden konuşmamağı bildiriyordu özellikle. İnsan, kendinden geçercesine hayranlık rolü oynamaktan ne olursa olsun bırakmazdı; mektuplar hep bu noktaya göre yazılıyordu.

Bir akşam, Opera'da, Bn. de Fervaques'm locasında, Julien Manon Lescaut balesini göklere çıkarıyordu (140). Böyle konuşmasının tek nedeni, bu baleyi anlamsız bulduğu idi.

Mareşalin karısı bu balenin rahip Prevost'un romanından çok düşük olduğunu söyledi.

Şaşırın ve garipleşen Julien: «Ne! diye düşündü, bu kadar erdemli bir kadın nasıl olur da bir romanı göklere çıkarır!)) Bn. de Fervaques, haftada iki üç kez, böyle yavan eserlerle, ne yazık ki! Sadece duyguların hataları içinde pek bocalayan bir gençliği baştan çıkarmağa çalışan yazarlara karşı beslediği olanca tiksintiyi, ustaca, anlatırdı.

Mareşalin karısı:

— Bu gibi ahlâk bozucu ve tehlikeli yazılar içinde, Manon Lescaut, diye devam etti, söylendiğine göre, başta gelen eserlerden biri imiş. Pek suçlu bir kalbin zaafı ve haklı sıkıntıları, söylendiğine göre bu kitapta, derinliğe varan bir gerçekle anlatılmış; bu özellik Bonaparte'mızı Sainte-Hele-ne'de bunun uşaklar için yazılmış bir roman olduğunu söylemekten alıkoymamıştır.

Bu söz Julien'in ruhuna olanca canlılığı verdi. «Beni mareşalin karısının gözünden düşürmek istemişler; Napole-on'a karşı duyduğum hayranlığı yetiştirmişler ona. Bu fitne kadını öyle bozmuş ki bu duygusunu bana duyurmaktan

428

kendini alamıyor.» Bu buluş bütün gece hem kendisini eğlendirdi ve hem de hoş hoş konuşmasını sağladı. Opera'nın kapısında mareşalin karısından ayrılık izni isterken Bn. de Fervaques kendisine:

— Şunu hatırlayın ki, bayım, dedi, insan beni sevince Bonaparte'ı sevmemelidir; o ancak kaderi nortaya çıkardığı bir zaruret diye kabul edilebilir. Zaten bu adamda, sanat şaheserlerini anlayacak kadar duygulu ruh yoktur.

Julien: «İnsan beni sevince!» diye tekrarlıyordu; bu söz hiçbir şey demek istemiyor, ya da herşeyi ortaya dökmek istiyor. İşte bizim zavallı taşralılarda noksan olan konuşma sırları, Mareşalin karısına gönderilecek uzun bir mektubu kopye ederken, durmadan Bn. de Renal'i andı.

Bn. de Fervaques ertesi gün Julien'e garip karşıladığı bir vurdum duymazlık havası içinde :

— Nasıl oluyor da, dedi, dün akşam, anlaşıldığına göre, Opera dönüşünde yazmış olduğunuz bu mektupta Londra'dan ve Richemond'dan söz açıyorsunuz?

Julien beyninden vurulmuşa döndü; ne yazdığını düşünmeden, satır satır kopya etmiş, örnekte bulunan Londra ve Richmond kelimeleri yerine, Paris ve Saint-Cloud kelimelerini yerleştirmeye unutmıştu besbelli. İşini kapatmak için iki üç cümle söyledi ama, hiçbirinin de üstesinden gelemedi; nerede ise makaraları koyverecekti. En sonu, kelimelerini araya araya, şu düşünceye vardı:

— İnsan ruhunun en yüksek konulardaki, en yüksek çı-karlardaki tartışmasından coşan ruhum, size bunları yazarken, başka yerde dolaşmış, dedi.

İçinden: «Bir etki yarattım, dedi, o halde bu akşam daha fazla sıkıntıya düşmesem de olur.»

Fervaques konağından koşa koşa çıktı. Akşam, bir gece önce kendi eliyle örneği çıkarılmış mektubun aslını alıp bakarak, hemen Rus gencinin Londra ve Richmond'dan söz açtığı o uğursuz yere geldi. Julien bu mektubu hemen hemen yumuşak bulunca pek şaşırıldı.

Sözlerinin açıkça görülen hafifliği ile mektuplarındaki tanrısal ve hemen hemen anlaşılmaz derinlik arasındaki tezat sayesinde Bn.de Fervaques'm ilgisini çekmişti. Hele cümlelerin uzun uzun oluşu mareşalin karısının hoşuna da gidi-

429

yordu; «Voltaire'den, şu pek ahlâksız adamdan bu yana moda olan oynak yazışa benzemiyor!» Kahramanımız konuşmada her türlü sağduyudan sakındığı halde, bu konuşmada Bn. de Fervaques'm ilgisini çekmişti.

Bn. de Fervaques'm gözünden kaçmayan bir kral düşmanlığı ve dinsizlik havası vardı. Besbelli ahlâklı, ama çoğu zaman akşam toplantısında ortaya bir düşünce bile atmayan insanlar arasında yaşayan bu kadın, bir yeniliğe benzeyen herşeye karşı müthiş ilgi duyardı; yalnız zaman zaman, yeniliğe canı sıkılmış gibi görünmeği de kendisi için bir ödev sayardı. Bu korkunç kusura, yüzyılın hafiflik damgasını üzerinde taşıma adını verirdi...

Fakat böyle salonlar ancak iltimas arandığından görülecek kadar güzeldirler. Bu düpedüz hayatın Julien'i tehdit eden bütün sıkıntısı besbelli okur tarafından da paylaşıldı. Bunlar yolculuğumuzun çorak ovalarıdır (141).

Julien'in hayatında Fervaques dönemi ile kuşatılmış bütün günlerde, Bn. de La Mole onu düşünmiyeyim diye kendini zorlamak ihtiyacını duyuyordu. Ruhu müthiş savaşlarla dolup taşıyordu; kimi zaman bu pek üzgün genci hor gördüğünden etekleri zil çalıyordu; fakat, istemediği halde, benliğini Julien'in konuşması sarı veriyordu. Hele onu şaşırtan nokta, delikanlının o katıksız yapmacılığı idi; mareşalin karısına yalan olmayan, ya da hiç değilse Mathilde'in hemen her konu üzerinde pek iyi bildiği, düşünme yolunu iğrenç iğrenç gizleme sayılmayan bir kelime söylemiyordu. Bu sinsilik şaşırtıyordu kızı. İçinden: «Ne derin düşünceli! diyordu; B. Tanbeau gibi, aynı ağzı kullanan, caka satan aptallar ya da uluorta yalancılarla onu arasında ne büyük başkalık var!»

Gerçi, Julien'in de zorlu günleri vardı. Bn. de Fervaques' m salonunda hergün boy göstermesi ödevlerin en zorunu yerine getirmek içindi. Bir rol oynamak için harcadığı çabalar ruhundaki olanca gücü yok etmeğe başlıyordu. Çoğu zaman, geceler, Fervaques konağının o uçsuz bucaksız bahçesinden geçerken, yaratılışın daki ve düşünüşündeki güç sayesinde biraz olsun umutsuzluğun üstesinden gelebiliyordu.

İçinden: «Ben papaz okulunda yendim umutsuzluğu, diyordu: oysa ne müthiş silleler yemiştin o zamanlar! Mah-

430

voluyor ya da mutluluğa kavuşuyordum, mahvolsam da ya, da servete kavuşsam da, bütün hayatımı gök altındaki en. aşağılık ve en iğrenç insanlarla b:r arada geçirmek zorunda olduğumu görüyordum. Geçen ilkyaz, sadece on bir ay önce kendi yaşımıdaki delikanlıların bendim belkj. en mutlusu.» Fakat bütün bu yerli yerinde düşünceler çoğu zaman korkunç gerçeğe karşı etkisiz kalıyordu. Mathilde'i hergün' öğle ve akşam yemeklerinde görüyordu. B.de La Mole'ün kendisine yazdırdığı bir yığın mektuptan, onun yakında B. de Croisenois ile evleneceğini biliyordu. Bu sevimli adam günde iki kez La Mole konağına damlıyordu: kendisinden yüz çevrilmiş bir âşığın kıskanç gözü onun davranışlarının birini olsun kaçırmıyordu.

Bn. de La Mole'ün nişanlısına açıkça cilve yaptığını görür gibi olduğu zamanlar Julien, odasına dönünce, tabancalarına özlemlerle bakmaktan kendini alamıyordu.

İçinden: «Ah! çamaşırdaki işaretleri sökssem, Paris'ten yirmi fersah ilerde bulunan, kuş uçmaz kervan geçmez, bir ormana gitsem, şu yürekler acısı hayata son versem, diyordu, ne akıllık etmiş olurum! Oralarda beni tanıyıp ederi olmadığına göre, cesedim on beş gün yerlerde sürünür, on beş gün geçtikten sonra da kim düşünür beni!»

Bu düşünüş pek yerinde idi. Fakat ertesi gün, Mathil-de'in, elbisesinin yeni ile eldiveni arasından görülen kolu, bizim genç bilgeyi öldürücü olan, ama gene de hayata bağlayan anılara daldırmağa yetiyordu. İşte o zaman kendi kendine: «Tamam! diyordu, bu Rus politikasını sonuna kadar götüreceğim. Nasıl bitecek bakalım bu iş?»

«Bu elli üç mektubu yazdıktan sonra, Bn. de Fervaques'a. doğrusu, başka mektup yazmam.»

«Mathilde'e gelince, bu öylesine sıkıcı altı haftalık komedi, ya hiç değiştirmeyecek kızgınlığını, ya da bana bir an için olsun barışma fırsatı verecek. Yüce Tanrı'm! böyle olursa ölürüm mutluluktan!» Ve düşüncesini bir türlü sonuçlan-dıramıyordu.

Uzun bir hayale daldıktan sonra, düşüncesini yeniden kurcalamağa başladığında içinden: «Demek ki, diyordu, bir gün olsun mutluluğa kavuşacağım, sonra yeniden o köklü kızgınlıklar başlayacak, heyhat! hoşuna gidebilmem için az.

431

.şey var elimde, başka hiçbir tutunacak dalım yok artık, mahvolacağım, ebediyen mahvolacağım...»

«Onda bu domuzluk varken hangi güven kapımı çalabilir? Heyhat! az değerli olmam herşeyin önüne set çekiyor. Davranışlarımda gene kibarlık olacak, konuşma şeklim ağır ve düpedüz olacak. Yüce Tanrı'm! Neden ben benim?»

BÖLÜM XXIX İŞ DARLIĞI

Tutkularına kurban gitmek, neyse; ama ya olmayan tutkulara kurban gitmek! Ey yürekler acısı XIX. yüzyıl!

GIRODET.

Julien'in uzun mektuplarını ilkin zevk almadan okumuş «olduktan sonra, Bn.de Fervaques. bunlara ilgi duymağa başlıyordu; kendisini yalnız birşey üzüyordu: «B. Sorel'in gerçekten rahip olmaması ne acı değil mi? Öyle olsaydı insan onunla azıcık içli - dışlı olabilirdi; göğsünde bu nişan ve •sırtında da hemen hemen burjuvalara yaraşan bu elbise varken, insana olmadık sorular sorarlar, ne karşılık veririm sonra ben? Bn. de Fervaques düşüncesini şöyle tamamlıyordu: «Kötü kalpli bir dost onun babamın yakınından, solda sıfır bir yeğencik, muhafız alayında nişan almış bir tüccar olduğunu sanabilir ve bunu ortalığa yayabilir.»

Julien'i görmüş olduğu ana kadar, Bn. de Fervaques'in en büyük zevki, adının yanma bir de «mareşal» sözcüğünü oturtmaktı (142). Bundan başka sonradan görme, hastalıklı ve herşeyden alman boş bir gurur, bir bilgi başlangıcı ile savaşıyordu.

Bn. de Fervaques: «Onu Paris yakınındaki bir diyakoz-lukta piskopos muaviniğine yerleştirmek, diye düşünüyordu, çok kolay olurdu bence! Ama sadece B. Öorel adını taşıması, bir de B.de La Mole'ün küçük yazıcısı olması! doğrusu çok yazık.»

432

Herşeyden korkan bu ruh, ilk olarak, mevki ve toplumsal üstünlük hakkındaki düşüncelerine aykırı birşeyden heyecanlanmıştı. İhtiyar kapıcısı, bu pek üzgün duruşlu, yakışıklı delikanlıdan bir mektup getirdiğinde, Bn. de Fervaques'in adamlarından birinin içeri girmesi üzerine hep takınmış olduğu dalgın ve erinçsiz durumun yok olup gittiğini gördüğüne emin olduğuna dikkat etti.

Elde ettiği başarı karşısında gerçekten gönül zevki duymadan, çevresindekilere caka satmanın olanca tutkusu içinde yaşamaktan ileri gelen iç darlığı, Julien'i düşündüğünden beri onun için öyle dayanılmaz şey olmuştu ki, oda hizmetçilerinin bir gün sabahtan akşama dek papara yememe-leri için, bu garip delikanlı ile bir gece önce bir saat başba-şa kalması yeterdi. Delikanlının itibarı pek ustaca yazılmış-imzasız mektuplarla arttı. Küçük Tanbeau B.de Croisenois'-ya, B.de Caylus'a, boşu boşuna iki üç pek sönük yalan kıvırdı ve üstelik bu Baylar suçlamaların içyüzünü ileri geri incelemeyen bunları sağa sola yaymaktan zevk bile aldılar. Akı bu bayağı dümenlere karşı durmak için yaratılmamış olan mareşalin karısı, kuşkularından Mathilde'e söz açıyor, o da kendisini avutuyordu durmadan.

Bir gün Bn. de Fervaques, üç kez mektuplar verdi birden. Bu kadar iç darlığının bir zaferi oldu. Mareşalin karısı ikinci mektubun üzerine pek bayağı bir adresi, B.le marki de La Mole konağında, B. Sorel'e gibi adresi kendi eliyle yazmak uygunsuzluğu karşısında kalakaldı âdeta. O akşam pek ciddî bir tavırla Julien'e:

— Bana üzerinde adresiniz yazılı zarflar getirmeniz gerek, dedi.

Julien: «Aşık olduğumuz yetmiyormuş gibi şimdi de oda uşağı gibi...» dedi, yerlere kadar eğildi güzel güzel.

Aynı akşam zarfları getirdi, ertesi gün de, çok erkenden, bir üçüncü mektup aldı: baştan beş altı, sonran ise iki üç satır okudu. Mektup alabildiğine iç içe geçmiş bir kargacık burgacık yazılı dört sahife tutuyordu.

Bn. de Fervaques kendi mektupları ile aldığı karşılıklar arasında az bağıntı olduğuna hiç te hayret etmiyordu.

Gönüllü bir cesus gibi Julien'in ardına düşen kılkuyrak Tanbeau, bütün bu açılmayan mektupların Julien'in çekme-

433

cesine gelişi güzel atılmış olduklarını söyleyebilmiş olsaydı,, kadının gururu kimbilir nasıl kırılırdı.

Bir sabah, kapıcı ona mareşalin karısının bir mektubunu getiriyordu kitaplığa; Mathilde bu adama rastladı, mektubu ve Julien'in yazısı ile yazılmış adresi gördü. Kapıcı çıkarken o girdi kitaplığa; mektup henüz masa kenarında duruyordu. Julien, yazı yazmağa iyice daldığından olacak, mektubu çekmecesine atmamıştı.

Mathilde mektubu yakalayarak:

— İşte dayanamadığını şey, diye bağırdı; beni, karınızı unutuyorsunuz .temelli. Davranışınız iğrenç. Bayım.

Bu sözlerden sonra, kendi davranışının korkunç uygunsuzluğundan çekinen gururu, onu boğar gibi oldu; gözyaşları döktü ve biraz sonra Julien'e soluk alamaz duruma gelmiş gibi göründü.

Julien şaşırılmış, iç dünyası altüst olmuş olduğundan, bu sahnenin kendisi için ne kadar hoş ve ne kadar mutluluk verici olduğunu bir türlü kavrayamıyordu. Otursun diye Mat-hilde'e yardım etti; kız kollarına bırakıyordu hemen hemen kendini.

Bu davranışın anlamını sezdiği ilk an, alabildiğine sevinçli oldu. İkinci an prens Korasoff'u düşünmek oldu: «Bir söz yüzünden herşeyimî yitirebilirim.»

Politikanın yarattığı güc o denli zorlu idi ki, kolları kaskatı kesildi. «Bu oynak ve güzel vücudu göğsümde sıkmaktan kendimi yoksun bırakmam, yoksa ben hor gördüğü gibi etmediğini de komaz. Ne kötü huyu var!»

Mathilde'in yaradılışına lanetler savurduğu halde, onu yüz kat fazla seviyordu artık; ona kollarında bir kraliçe tutuyormuş gibi geliyordu.

Julien'in durgun soğukluğu Bn. de de La Mole'ün yüreğini parça uarça eden gurur acısını bir kat daha çoğalttı. Kız o anda Julien'in kendisi için ne duyduğunu gözlerinden anlamağa çalışacak kadar soğukkanlı değildi. Delikanlıya bakmayı göze alamadı; nefret dolu bakışla karşılaşmaktan korkuyordu.

Kitaplıktaki divana oturmuş, kımiltısız ve başı Julien'-dan öteye çevrik, gururun ve aşkın bir insan gönlünde yara-

F: 28

434

ıabileceği en amansız acılar içinde kıvranıyordu. Giriştiği iş ne yürekler acısı duruma gelmişti!

«Barışmak için ilk adımı ben attım, ama o gene reddetti beni, ah ne kara talihim varmış!»

Acıdan çılgına dönen gururu: «Hem de kim reddeden? diye ekliyordu, babamın bir uşağı.»

Yüksek sesle:

— işte dayanamıyorum buna, dedi.

Ve, öfkeli öfkeli ayağa kalkarak, kendisinden iki adım ilerde duran Julien'in masasının çekmecesini açtı. İçinde hepsi de kapıcının getirdiğine benzer, açılmamış sekiz on mektup görünce hayretten, donup kaldı. Bütün adreslerde, Julien'in yazısını, ama az çok değişik yazısını görüyordu.

Kendinden geçerek:

— Demek, bağırdı, onunla iyi geçindiğiniz yetmiyormuş gibi bir de hor görüyorsunuz kadını. Siz, hiç değeri olmayan bir insan, nasıl olur da Bn. la mareşal de Fervaques'i hor görürsünüz!

Sonra dizlerine kapanarak:

— Ah! Bağışla sevgilim, diye ekledi, hor gör istersen beni, ama beni sev, aşkın olmadan yaşayamam artık ben.

Bu sözler üzerine tamamen bayılarak yere yığıldı. Julien içinden: «Şu büyük burunlu, en sonu, düştü ya «yağırma!» dedi.

BÖLÜM: XXX

BOUFFE OPERASINDA BİR LOCA

En müthiş fırtınayı bildirmesi gi(M, En kapalı bir göğün tıpkı

DON JUAN Ş. 1, kt. 74

Bütün bu büyük heyecanlar anında, Julien mutluluktan çok hayretler içinde idi. Mathilde'in hakaretleri ona Rus politikasının ne kadar yerinde olduğunu gösteriyordu. «Az konuşmak, az hareket etmek, işte benim tek kurtuluş yolum.»

•

435

Mathilde'i yerden kaldırdı, tek söz etmeden divana yatırdı. Kızın gözlerinden yavaş yavaş yaşlar geldi.

Kendine çeki düzen vermek için, Bn. de Fervaques'm. mektuplarını eline aldı; bunları ağır ağır açıyordu. Mareşalin karısının yazısını tanıyınca gün gibi, belli bir sınırlı hareketle sarsıldı. Bu mektupların sahifelerini okumadan çeviriyordu; çoğu altmış sahife idi.

Mathilde en sonunda sanki yalvaran sesle, ama Julien'e bakmağa cesaret edemeden:

— Ne olur, karşılık- verin bana, dedi. Gururlu olduğumu biliyorsunuz, düpedüz; itiraf ederim, bu benim mevki-imin ve hattâ yaratılışımın felâketidir; Bn. de Fervaques kalbinizi benden çalmış artık... O size karşı şu uğursuz aşkın beni içine sürüklediği bunca fedakârlıklarda bulundu mu?

Julien'in bütün karşılığı korkunç bir sessizlik oldu. «Benden ne hakla, diye düşünüyordu, şerefli bir adama yakışmayan bir gevezelik istiyor.»

Mathilde mektupları okumağı denedi; yaşlı gözleri bu mektupları okuma imkânını alıyordu elinden.

Bir aydır bağrına taş basmıştı, fakat bu mağrur kalp kendi duygularını kendi kendine itiraf etmekten de uzaktı. Sadece tesadüf bu duygu taşkınlığını yaratmıştı. Bir an için kıskançlık ve aşk kendisini gururun da üstüne yükseltmişti. Divanda ve Julien'in hemen yanında idi. Delikanlı onun saçlarını, süt gibi beyaz boynunu görüyordu; bir an borçlu olduğu her şeyi unuttu; kolunu kızın beline doladı ve âdeta bağrına basarcasına sıktı onu.

Kız başını yavaştan ona çevirdi; delikanlı onun gözlerinde yanan sonsuz acıyı görünce şaşırıldı, her zamanki gözleri tanınmayacak duruma gelmişti.

Kendini zorladığı cesaret anı o kadar öldürücü idi ki, Julien, güçlerinin kesildiğini duydu.

İçinden: «Kendimi tutamaz da onu sevmenin mutluluğuna kapılıverirsem, dedi, bu gözler birazdan beni temelli hor göreceğini söylüyor.» Bu anda bitkin bir sesle ve tamamlamakta zorluk çektiği sözlerle kızcağız ona, sırf aşırı gurur yüzünden yaptıklarına şu an pek pişman olduğunu tekrarlıyordu.

436

Julien, müthiş ölgün bir sesle:

— Ama benim de gururum var, dedi.

Ve yüz çizgileri maddî çöküntünün olanca izin ortaya 'çıkırıyordu.

Mathilde, birden ona döndü. Onun sesini işitmek hemen hemen unuttuğu bir umutlu mutluluk demektir. O anda, sırf lanet etmek için gururunu hatırlıyordu, delikanlıyı ne kadar taparcasına sevdiğini ve kendinden ne kadar tiksindiğini göstermek için uygunsuz, inanılmaz davranışlarda bulunmağa gönüllü idi.

Julien:

— Benimle, diye devam etti, belki de bu gurur yüzünden ilgilendiniz bir an; belki de şu an şu cesurca ve bir erkeğe yaraşır metanet yüzünden değer veriyorsunuz bana. İyi ama mareşalin karısına sevgi duyabilirim...

Mathilde sarsıldı: gözleri garip bir anlam aldı. İdam yargısının okunduğunu işitmek üzere idi. Bu davranış Juli-en'in gözünden hiç de kaçmadı; cesaretinin kırıldığını sezdi.

Ağızından çıkan sözlerin sesini, sanki garip bir gürültü diye dinlerken içinden: «Ah! diyordu; bu pek solgun yanakları öpücüklerle boğabilsem ve sen de sezmesen bunu!»

— Mareşalin karısına sevgi duyabilirim, diye devam .ediyordu...

Sesi durmadan alçalıyordu:

— Fakat elimde, beni sevdiğini gösterecek kesin hiçbir belge yok ki...

Mathilde ona baktı: o bu bakış karşısında yılmadı, hiç değilse yüzünün kendisini aldatmadığını umdu. Kalbinin en derin köşelerine kadar aşkla dolduğunu duyuyordu. Ona hiç bu kadar taparcasına sevmemişti; Mathilde kadar çılgındı hemen hemen. Kız yalan yapmak için yeterince serinkanlılık ve cesaret gösterseydi, bütün boş komediden tiksinerik tutar, ayaklarına kapanırdı. Konuşmağa devam edebilmek için yeterince gücü vardı. İçinden: «Ah! Korasoff, diye inledi, neden değilseniz burada! Ne yapacağımı öğretecek bir söze o kadar ihtiyacım da var ki!» Bu anda ağızından şu sözler çıkıyordu:

— Bambaşka duygu da olsa, minnettarlık beni mareşalin karısına yeter bağlamağa; bana alçak gönüllülük göster-

437

di ne demek olduğunu, o beni hor, karşıladığın anda avuttu... Görünüşte besbelli pek tatlı, ama belki de, pek az dayanıklı sevgilere karşı sonsuz bir bağlılık duymamalıyım. Mathilde:

— A!... Yüce Tanrı'm! diye bağırdı.

Julien bir an için politikanın ihtiyatlı oyunlarını bir yana bırakır gibi görünen, canlı ve sert bir sesle:

— öyle olsun! Bana ne garanti verebilirsiniz? dedi, Şu anda bana karşı gösterdiğiniz candan davranışın iki günden fazla süreceğini hangi garanti, hangi Tanrı sağlayacaktır bana?

Mathilde Julien'in ellerini tutarak ve ona dönerek :

— Aşkımın ve artık beni sevmezseniz uğrayacağım bed-! bahtlığımın delili, dedi.

Yapmış olduğu sert davranış pelerinini biraz kaydırıldı; Julien onun o güzelim omuzlarını görüyordu. Az dağınık saçları delikanlıda tatlı bir anı uyandırdı...

Az kalsın yumuşayacaktı. İçinden: «Bir an boş bulunup da ağızımdan olur olmaz bir söz kaçırsam, dedi, umutsuz umutsuz geçmiş şu uzun günlerde çekeceğim var demektir gene.» Bn. de Renal kalbinin buyurduğunu yerine getirmek için nedenler bulurdu: bu kibar genç kız ise heyecanlanması gerektiğine inandığı akla yakın nedenler bulunca bırakıyor kalbini heyecanlara.

Bu gerçeği hemen sezdi ve hemen yeniden cesaret buldu.

Mathilde'in avuçlarında sıkıldığı ellerini çekti ve açıkça görülen bir saygı ile ondan azıcık uzaklaştı. Bir erkek cesareti bundan daha ileri gidemezdi. Bn.de Fervaques'in divanda duran bütün mektuplarını hemen toplamağa kalktı ve pek kibar ve şu anda pek öldürücü sayılan bir tavırla:

— Bayancık de La Mole, bütün bunları düşünmem için bana müsaade ederler, diye ekledi.

Hemen uzaklaştı ve kitaplıktan çıkıp gitti; kız, bütün kapıların birbiri ardından kapandıklarını işitti.

«Canavar hiç de heyecanlanmadı,» dedi içinden...

«Ne dedim, canavar! dedim. Uslu akıllı, ihtiyatlı, iyi bir insan oysa; akla hayale gelmeyen şeyleri yapan benim.»

Bu görüş biçimi uzun sürdü. Mathilde o gün hemen he-

438

men mutlu oldu, çünkü sırlıslıkla âşıktı; sanki bu ruh hiç, guruna kapılmamıştı, hem de ne gurur!

Akşam salonda, bir uşak Bn. de Fervaques'in adını ün-lediğinden dehşetten titredi; bu adamın sesi uğursuz gibi geldi ona. Mareşalin karısına bakmağa dayanamadı ve hemen uzaklaşıp gitti. Julien, acı zaferinden az gurur duyarak, kendi gözlerinden korkmuş. La Mole konağında yemek yememişti.

Savaş anından uzaklaştıkça aşkı ve mutluluğu boyuna artıyordu; kendi kendini suçlayacak duruma gelmişti. İçinden: «Nasıl dayanabildim ona, diyordu; ya artık beni sevmeyecek olursa! Bu mağrur insan bir anda değişebilir, ona çok kötü davrandığımı itiraf etmeliyim.»

O akşam, mutlak Bouffe operasında Bn. de Fervaques'in locasında bulunması gerektiğini tâ içinden duydu. Kadın onu özellikle çağırmıştı; Mathilde orada oluşunu da ve saygısızca yokluğunu da öğrenmekten geri kalmayacaktı. Bu biçimde düşünmenin doğruluğuna rağmen, akşam başlarken,, insan içine çıkmağı bir türlü göze alamadı. Konuşacak olursa, mutluluğunun yarısını yitirecekti.

Saat onu vurdu; ille de gitmesi gerekti.

Bereket versin mareşalin karısının locasını kadınlarla dolu buldu, kapının yamacına sığındı, şapkalarla da iyice gizlendi. Bu durum onu bir gülünçlükten kurtardı; Matri-monio segreto'daki Caroline'in umutsuzlukla dolu tanrısal çığlıkları gözlerinden yaşlar akıttı (143). Bn. de Fervaques bu gözyaşlarını gördü; bu gözyaşları o her zamanki yüzünün erkek metaneti ile öylesine bir gariplik yaratıyordu ki nicedir sonradan görmüslük gururunun açtığı yaralarla bitkin duruma gelmiş bu kadın kalbi imana geldi. Ne de olsa bir kadın kalbi taşıyordu. O anda sesini işitmek zevkini tatmak istedi.

Delikanlıya:

— La Mole'leri gördünüz mü? dedi, üçüncü locadalar.

Julien on an oldukça saygısızca locanın önüne yaslanarak salona doğru baktı; Mathilde'i gördü; gözleri yaşlarla pırlı pırlıdı.

Julien; «iyi ama Opera günleri değil, diye düşündü; meğer ne kadar merak etmiş!»

139

Mathilde, eve gelen bir dostun kibarlı kolsun diye kendisine verdiği locanın yerinin uygunsuzluğuna rağmen annesini Bouffe operasına gelmeğe kandırmıştı. Julien'in bu ge ^eyi mareşalin karısı ile geçirip geçirmeyeceğini görmek istiyordu.

BÖLÜM: XXXI
ONU KORKUTMAK

İşte uygarlığımızın güzelim mucizesi buymuş demek! Aşk diye uluorta birşey yarattınız.
BARNAVE.

Julien Bn. de La Mole'ün locasına koştu. Gözleri ilkin Mathilde'in yaşlı gözleri ile karşılaştı; kızcağız kendini tuta-madan ağılıyordu, yanında kendinden aşağı kimseler vardı, locasını veren kadınla bu kadının tanıdığı adamlar vardı. Mathilde, elini Julien'inki üzerine koydu; annesinin orada oluşunu düpedüz unutmuştu. Gözyaşları ile âdeta boğulur--casma, yalnız şu tek sözü söyledi: (garantiler!

Kendi kendine pek heyecanlanan Julienv üçüncü kat lo-«jadakilerinin gözlerini kamaştıran avizeyi bahane ederek, gözlerini iyi kötü kapamağa çalışarak, içinden «Bari onunla konuşmayayım, diyordu. Konuşursam, heyecanımın coşkunluğundan artık şüphe edemez sesimin tonu beni ele verir, böylece de herşey mahvolmuş olabilir.»

Gönül savaşları sabahkinden çok daha yamandı, ruhu bol bol heyecanlanma fırsatını bulmuştu, Mathilde'in gene burnunun büyüyeceğini görmekten ödü kopuyordu. Aşkta ve mutluluktan sarhoş, onunla konuşmağa and içti.

Onun yaratılışının en güzel yönlerinden biri, bence, budur, kendine bu kadar güçle inanabilen bir insan, sifata sinant (144) hayatta ilerleyebilir.

Bn. de La Mole Julien'i konağa getirmekte d'rendi. Bereket bardaktan boşamrcasma yağmur yağıyordu. Fakat markiz onu kendi karşısına oturttu, onunla uzun uzun ko-
440

nuştı ve delikanlının kızına tek söz bile söylememesini sağladı. Markiz sanki Julien'in mutluluğuna yardım ediyordu; heyecanını belli ederek herşeyin yok olmasından artık korkmayan delikanlı, kendini delicesine kaptırıyordu bu sevgiye.

Odasına girince Julien'in diz çöktüğünü ve prens Ko-rasoff tarafından verilmiş aşk mektuplarını öpücüklerle boğduğunu söylemeğe dilim varacak mı?

Çılgınlığı sırasında:

— Ey büyük insan! Nasıl ödeyeceğim senin hakkını? diye bağırdı.

Yavaş yavaş gene aklını başına topladı. Kendini zorlu, bir savaşı yarı yarıya kazanan bir general ile karşılaştırdı. İçinden: «Üstünlüğüm belli, sonsuz, dedi; ama yarın ne olacak? Bir anda herşey mahvolabilir.»

Napoleon'un Memoires dictes a Sainte Helene'ini tutuk-bir davranışla açtı ve bunları okumağa iki saat zorladı kendini: yalnız gözleri okuyordu, ne çıkar, zorluyordu ya bu işe kendini. Bu garip okuma sırasında, yeryüzündeki en büyük düşüncenin bile üstüne yükselen kafası ile kalbi, bilinci dışında işliyordu. İçinden: «Bu kalp Bn. de Renal'inkinden pek başka» diyor, ama daha ileri gidemiyordu.

Kitabı birden ileri fırlatarak:

— ONU KORKUTMAK, diye bağırdı. Düşman ancak kendisini korkuttuğum sürece boyun eğecek bana, ancak o-zaman beni hor görmeğe kalkmayacak.

Küçük odasında, sevinçten sarhoş dolaşıyordu. Doğrusunu söylemek gerekirse, bu mutluluk aşktan çok gururla dolu idi.

Kendini beğenircesine: «Onu korkutmak!» diye tekrarlıyordu, gururlu olmakta hakkı da vardı. En mutlu anlarda bile Bn. de Renal, aşkımın kendi aşkına eş olmasından kuşku ederdi hep. Burada ise, etkim altında tuttuğum bir şeytan bu, demek etki altında tutmalı.»

Çok iyi biliyordu ki Mathilde, ertesi gün saat daha sabahın sekizinde kitaplıkta olacaktı; saat ancak dokuzda, içi aşktan yana yana, kitaplığa gitti ama kafası kalbine hâkim oluyordu. Belki bir tek dakika bile: «Onu hep şu beni seviyor mu?» kuşkusu içinde yaşatmak. Üstün durumu, onunla her

441

konuşanın dalkavukları kendisine biraz aşırıca itimat veriyor demeden geçmedi.

Kızı yüzü solgun, durgun, ama besbelli ki bir tek davranış bile yapamıyacak biçimde divana oturmuş buldu. Mathilde kendisine elini uzatarak:

— Dostum, sana hakaret ettim, doğru; belki kızabilirsin bana?...

Julien onun bu kadar sade konuşacağını beklemiyordu. Nerede ise yumuşayacaktı.

Mathilde delikanlının karşılık vereceğini umarak biraz sustuktan sonra:

— Demek dostum, garanti istiyorsunuz, diye ekledi; doğru. Alın beni, Londra'ya kaçalım... Ebediyen mahvolacağım, iki paralık olacak namusum...

Gözlerini yummak için elini Julien'den çekmek cesaretini gösterdi. Bu ruhta gene kadınlara özgü olanca namus ve erdem duyguları yeterince hâkim oldu:

— Londra'ya gitmek üzere yola çıktığımız, dediğinize göre, namusunuzun iki paralık olduğunu kabul edelim bir yol, ama beni seveceğinizi kim der ki bana? posta arabasında bulunmam size hiç huzursuzluk getirmez mi? Bir canavar değilim ben, sizi herkesin gözünden düşürmek bence en müthiş acıdır. Bizi birbirimizden uzaklaştıran sizin kibarlar alemindeki durumunuz değil, karakteriinizdir ne yazık ki. Beni bir hafta seveceninize evet diyebilir misiniz kendiniz de?

(Ah! beni bir hafta, ama yalnız bir hafta sevsin, diyordu alçak sesle Julien içinden, bu sevginin vereceği mutluluktan ölürüm. Neme gerek yarınlar, ne umurum hayat? ve istersem bu kutsal mutluluk su an başlayabilir, benim elimde bu!)

Mathilde, onun kara kara düşündüğünü gördü.

Elini tutarak:

— Size demek hiç lâıyk değilmişim, dedi.

Julien elini öptü, ama ödevin o demir pençesi hemen kalbini kavradı. «Kendisini ne kadar sevdiğimi görürse, onu kaçırdım elimden.» Ve, kollarından sıyrılmadan önce, gene bir erkeğe yaraşan bu bütün sağlamlığı gösterdi.

O gün sonraki günler, mutluluğunun derinliğini gizle-

442

yebildi; öyle anlar oldu ki, onu kollarında sıkma zevkinden bile yoksun bırakıyordu kendirli.

Başka anlarda, mutluluk coşkunluğu onu ihtiyatın bütün öğütlerinin üstüne çıkarıyordu.

Mathilde'in pancurunu uzaktan görmek için, bahçede merdiveni gizleyecek biçimde düzenlenmiş bir hanımeli tarhi yanına gidip yerleşmeği ve kızın vefasızlığına gözyaşı dökmeği gelenekleştirmişti. Yanı başında bir koca meşe ağacı vardı, bu ağacın gövdesi onu özlemli gözlerden saklıyordu.

Ona bedbahtlığının hemen en acı anlarını hatırlatan o yerden Mathilde'le birlikte geçerken, dünkü umutsuzlukla bugünkü mutluluk arasındaki tezat pek müthiş oldu gönlünde; gözlerinden yaşlar geldi ve sevdiceğinin elini dudaklarına götürerek:

— Burada, sizi düşünerek yaşıyordum, dedi; buradan, o pancura bakıyor, bu elin pancuru açacağı mutlu anı saatler saati bekliyordum...

Zaafi tam oldu. O zamanki umutsuzluğunun en acı noktasını, hiç uydurulmayan, gerçek renklerle ortaya döktü. Bu amansız acıyı dindirten şimdiki mutluluğunu kısa kısa ünlemler dile getiriyordu...

Birden aklını başına toplayan Julien içinde: «Ne yapıyorum ben yüce Tanrı'm. Kendi kendimi mahvediyorum!»

Telâşının anlatılmazlığı içinde, Bn. de La Mole'ün gözlerinde aşkın söndüğünü görür gibi oldu. Bir kuruntu idi bu; ama Julien'in yüzü birden değişti ve bir ölüm soğukluğuna büründü. Gözleri bir anda söndü ve en gerçek ve en vefalı aşkın yerini kötülükten hiç de uzak olmayan bir büyüklük ifadesi aldı hemen.

Mathilde ona merhamet ve kaygu ile:

— Sevgilim, ne oluyorsunuz böyle? diye sordu. Julien öfkeli öfkeli:

— Yalan söylüyorum, dedi, size yalan söylüyorum hem de. Bu yüzden suçluyorum kendimi, ama yalan söylememek için size ne kadar saygı duyduğumu Tanrı bilir. Beni sevi-ı yorsunuz, dört elle bağlanmışsınız bana, hoşunuza gitmek için diller dökmeğe ihtiyacım yok.

— Yüce Tanrım! bana iki dakikadır güzel güzel söyle-d'ğünüz şeyler dil dökmek midir?

443

— Ben de pek yakınıyım bunlara, aziz dostum. Bu sözleri beni seven ama canımı sıkan bir kadın için uydurmuşum bir zamanlar... Bu karakterimdeki noksanlık işte, kendi içimi açıyorum size, bağışlayın beni.

Mathilde'in yanaklarını acı gözyaşları doldurdu. Julien:

— Beni en önemsiz birşey kırar kırmaz, bir an derinle-'re dalarım, diye devam ediyordu, şu an lanet ettiğim, köro-lası hafızam, bana geçmiş günlerimi hatırlatır ve ben de ifrata kaçırım.

Mathilde, güzelim bir saflıkla:

— Yoksa ben, sezmeden canınızı sıkacak birşey mi yaptım? dedi.

— Bir gün, hatırlarım, şu hanımellerinin yanından geçerken, bir çiçek kopardınız, B.de Luz bu çiçeği elinizden aldı, siz de bıraktınız çiçeği ona. Ben şuracıkta idim.

Mathilde, o her zamanki büyüklükle:

— B.de Luz mu? Olamaz bu, dedi; ben hiç böyle şeyler yapmadım.

Julien hemen:

— Eminim buna, diye diretti. Mathilde gözlerini üzgün üzgün eğerek:

— Öyle olsun! Peki, sevgilim, dedi.

İyi biliyordu ki iki aydan fazla zamandır B. de Luz'un böyle bir davranışta bulunmasına izin vermemiştir.

Julien ona anlatılmaz bir merhametle baktı. «Hayır, dedi içinden, beni daha az sevmiyor.»

O akşam kızcağız, gülerek ona, Bn. de Fervaques'a gösterdiği ilgiden ötürü sitemde bulundu:

— Bir burjuva nasıl olur da sonradan görme bir kadına gönül verebilir! Bu gibi kalpler benim Julien'imın deliye dö-nemiyeceği biricik kalplerdir.

Parmaklarını saçlarının arasında dolaştırarak:

— Sizi düpedüz bir «dandy» ye çevirmiş, dedi (145).

Mathilde'in kendisini hor gördüğünü sandığı zamanlarda, Julien Paris'in en temiz giyinen erkeklerinden biri olmuştu. Ama bu gibi insanlara oranla gene de bir üstünlüğü vardı; bir yol giyinip kuşandı mı, artık elbiselerini filân düşünmezdi.

444

Birşey Mathilde'i yaralıyordu, Julien Rus mektuplarını kopya etmekte ve bunları mareşalin karısına göndermekte devam ediyordu.

BÖLÜM XXXII

KAPLAN

Heyhat! Neden bu gibi şeyler de başkaları değil?

BEAUMARCHAIS.

Bir ingiliz gezmeni bir kaplanla yaşadığı içli-dışlı hayatı anlatır; onu yetiştirmişsin ve sevip okşarmış, ama masasının üzerinde her zaman için dolu bir tabanca da bulundurmuş.

Julien kendini mutluluğunun o en yüksek derecesine ancak bunu Mathilde'in gözlerindeki ifadeden okuyamıya-çağı anlarda bırakıyordu. Keza zaman zaman birkaç sert sos söyleme işini iyiden iyiye yerine getiriyordu.

Mathilde, ilk olarak sevdi.

Ona göre oldum olası kaplumbağa yavaşlığı ile geçen hayat, şimdi, uçuyordu.

Bununla beraber gururun şu ya da bu biçimde ortaya çıkması gerektiğinden olacak, aşkının başına getirebileceği her türlü tehlikeye seve seve atılmak istiyordu. İhtiyatlı davranan Julien'di; bu da yalnız genç kızın iradesine boyun eğmeden atılacağı tehlike söz konusu olunca beliriyordu; ama delikanlı ile bir olunca yumuşak başlı ve hemen hemen alçak gönüllü olan kızcağız, ancak evde, ailesi ya da uşak olsun, her yanına sokulana pek tepeden bakıyordu.

Akşamları salonda, altmış kişinin ortasında, başbaşa ve saatlerce konuşmak için Julien'i çağırıyordu.

Bir gün küçük Tanbeau tam yanlarına sokulurken, kızcağız ondan gidip kitaplıktan içinde 1688 ihtilâlinin söz konusu edildiği Smollette cildini getirmesini rica etti (146); Genç adam duraksadığında Julien'in ruhuna bir şifa veren; müthiş bir kızgınlıkla:

— Sakın acele edeyim demeyin, dedi. Julien:

445

— Şu küçük canavarın bakışma dikkat ettiniz mi? diye sordu.

— Amcasının bu salonda on, on iki yıllık ödevi olmasaydı, ne yapıp edip onu hemen kapı dışarı ettirirdim.

B.de Croisenois'ya, B.de Luz'a, daha nicesine karşı, görünüşte pek kibar davranışı, gerçekte hiç öyle baştan çıkarıcı değildi. Mathilde bir zamanlar Julien'e yapılan bütün itiraflara, hattâ amacı bu baylar sayılan hemen tamamen masum ilgi işaretlerini oldukça büyüttüğünü söylemeğe dili varmadığı daha nicesine müthiş yakınma duyuyordu.

En hoş kararlarına rağmen, kadınlık gururu hep Julien'e şunu demeğe engel oluyordu: «Sizinle konuştuğum için B.de Croisenois elini mermer bir masaya koyarak elime hafifçe dokunduğunda elimi çekmekle işlediğim zaafı anlatmaktan zevk duyuyordum.»

Bugün ise, bu baylardan biri kalkıp hele kendisiyle birkaç saniye konuşsun, Julien'e söyleyecek birşeyi olduğunu ile sürerdi, delikanlıyı uzun süre yanında alıkoymak için bir bahane idi bu.

Gebe olduğunu anladı ve bunu sevinçle Julien'e bildirdi.

— Şimdi de şüphe edecek misiniz benden? Bir garanti değil mi bu? Ebediyen eşinizim.

Bu haber Julien'i derin bir hayrete düşürdü. Davranış biçimindeki ilkeyi unutacak duruma geldi. «Benim için hayatını hiçe indiren bu zavallı genç kıza karşı nasıl olur da isteye isteye soğuk ve kaba davranabilirim?» Kız biraz rahatsız olunca, bilgeliğin korkunç sesini işittiği günlerde bile,

orta aşklarının süresi için, kendi denemesine göre pek gerekli olan o öldürücü sözlerden birini bile söyleme cesaretini bulamıyordu artık kendinde.

Bir gün Mathilde ona:

— Babama yazmak istiyorum, dedi; o bence bir babadan da ileri; bir dosttur o; bir an için bile olsa, onu aldatmağı ne size yakıştırdım ne de kendime.

Korkan Julien:

— Yüce Tanrı'm! Ne yapacaksınız? diye sordu. Kız sevinçten pırl pırl gözlerle:

— ödevimi, diye karşılık verdi. Sevgilisinden daha asil yürekli bulunuyordu.

446

— Ama beni nefretle kapı dışarı edecek!

— Hakkıdır, boyun eğmeli. Kolunuza girerim ve herkesin önünde, çıkıp gideriz kapıdan.

Şaşırın Julien, bunu bir hafta sonraya bırakmayı rica etti.

Kızcağız:

— Yapamam, diye karşılık verdi, şeref konusu, ödevimi gördüm, yerine getirmeliyim, hem de hemen.

En sonunda Julien:

— Tamam! bunu geciktirmeği emrediyorum size, dedi. Şerefimiz korunacaktır, kocanızın sizin. İkimizin de durumu bu esas teşebbüsle değişmiş olacaktır. Ben de haklıyım. Bugün salı; gelecek salı düğün de Retz'in günü; akşam, B.de La Mole konağa dönünce, kapıcı ona uğursuz mektubu verir... Yalnız sizi düşes yapmağı düşünüyor, buna kalıbımı basarım, acısını siz düşünün!

— Nasıl öc alacağını düşünün: demek istiyorsunuz değil mi?

— Bana iyiliği dokunana acıyabilir, ona kötülük ettiğimden dolayı üzülebilirim; ama kimseden korkmam ve hiçbir zaman da korkmayacağım.

Mathilde söz dinledi. Yeni durumunu, Julien'e bildirmiş olduğundan beri, delikanlı ilk olarak onunla üst perdeden konuşuyordu; kızı hiç böylesine sevmemişti. Ruhunun yumuşak tarafı kendisine öldürücü sözler söylenmesinden yakasını kurtarmak için Mathilde'iri içinde bulunduğu durumu sevinçle bahane ediyordu. B.de La Mole'e yapılacak itiraf onu iyice sarstı. Mathilde'den ayrılmış olacak mıydı? Ve ayrıldığını gördüğünde duyduğu acı ne olursa olsun, gidişinden bir av sonra, acep kendisini düşünecek miydi?

Ortada markinin ona yapabileceği haklı tarzlara hemen hemen es bir dehşet vardı.

Kızcağız renk değiştirdi.

— Demek gerçekten, dedi ona. benden altı ay uzak kal-Tnak sizm için bir felâket olacak ha!

— Sonsuz felâket, hayatta dehşete kapıldığım biricik şey.

Mathilde kendini nek mutlu buldu. Julien rolünü övle «ustaca oynamıştı ki sonunda ona ikisinden aşka en çok tu-

447

tulanm o olduğunu düşündürmeği başarmıştı.

Uğursuz salı günü pek çabuk geldi. Gece yarısı, konağa döndüğünde, üzerinde kendisi tarafından, ama sırf yalnız; başına olduğunda açılması gerektiği bildirilen bir yazı bulunan bir mektup buldu marki. «BABACIĞIM,

«Aramızdaki bütün toplumsal bağlar çözülmüştür, artık sadece doğal bağlar kalıyor. Kocamdan sonra, en çok sevdiğim sizsiniz ve siz olacaksınız hep. Gözlerim yaşlarla doluyor^ size verdiğim acıyı düşünüyorum, milletin diline düşmemek, karar almak ve harekete geçmek zamanını size bırakmak için, yapmak zorunda olduğum itirafı daha uzun zaman geciktiremezdim. Bana karşı sonsuz olduğunu bildiğim dostluğunuz, şayet, bana ufak bir maaş ihsan buyurursa, kocamla birlikte, istediğiniz yere, söz gelişi, İsviçre'ye gidip yerleşeceğim. Onun adı öylesine silik ki kimse, Verrieres'li bir oduncunun gelini, Bn. Sorel'in kızınız olduğunu tanıma-ya-caktır. İşte yazılması içime işleyen bu ad. Görünüşte haklı öfkenizden, Julien adına ben kaygulanıyorum. Babacığım, ben düşes olmayacağım; fakat onu severken bunu biliyordum, zira onu ilk seven benim, baştan çıkarın benim onu. Sizden ve atalarımızdan ruhumu bayağı ya da bayağı gibime gelen şeye bağlamamağı öğrendim. Hoşunuza gitmek için boşu boşuna B. de Croiseriois'ı düşünüp durdum. Neden gerçek değeri gözlerimin önüne serdiniz? Bunu bana Hyeres'den dönüşüm de kendi ağzınızla söylediniz: şu genç Sorel beni eğlendiren biricik insan; zavallı çocuk, bu mektubun size vereceği acıdan, hiç değilse, benim kadar üzülmektedir. Baba olarak öfkelenmemenize engel olamam; ama beni bir dost gibi seviniz hep.»

«Julien bana saygı duyuyordu. Benimle birkaç kez konuştu ise, bu sırf size karşı olan derin saygısından iler igeli-yordu; çünkü yaradılıştaki o doğuştan gelme yükseklik böyle kendinden üstün olan herkes ancak resmî hitap etmeğe zorluyor onu. Toplumsal durumları anlamada derin ve doğuştan gelme bir sezgisi var. Ben, en candan dostuma, yüzüm kızara kızara, itiraf ediyorum, böyle bir itiraf hiçbir zaman başkasına yapılmamıştır, bir gün bahçede onun kolunu sıkan benim.»

448

«Yirmi dört saat sonra, ne demeğe ona hiddetleneceksiniz? Hatam onarılmaz hata. İsrar ederseniz, derin saygısının ve sizin canınızı sıkmanın verdiği üzüntüsünün güvenlikleri benim geçecektir. Onu hi çbir zaman göremeyeceksiniz; ama nereye giderse gitsin peşinden gideceğim. Bu onun hakkı, benim de ödevim, o benim çocuğumun, babasıdır. Eğer iyiliğiniz yaşamak için bize altı bin frank vermek isterse, bunları memnuniyetle kabul ederim: yoksa Julien Besançon'a yerleşip orada lâtinçe ve edebiyat öğretmenliğine başlayacağı düşünüyor. Ne kadar aşağı dereceden hareket ederse etsin, yükseleceğine güvenim var. Onunla bir oldum mu korkmam karanlıktan. İhtilâl olursa, önemli bir rol oynayacağına güveniyorum. Benimle evlenmek isteyenlerin herhangi "biri hakkında böyle göğsünüzü gere gere konuşabilir misiniz? Bereketli toprakları varmış! Ben bu tek hususta hayran olmak için bir neden bulamam. Bir milyonu olsa ve babamın himayesini elde etse, benim Julien'im bugünkü rejim altında bile yüksek bir mevkie erişebilirdi...»

B. de La Mole bu mektubu okurken Julien, gece yarısı "bahçede dolaşırken kendi kendine :

— Ne yapmalı? diyordu; 1° ödevim, 2° çıkarım nerede? Kendisine çok şey borçluyum: onsuz emir kurulu bir alçak olurdum, ama başkaları tarafından nefretle anılmamak ve gazaplarına uğramamak için pek o kadar alçak olamazdım. Beni kibar bir insan yaptı. Gerekli alçaklıklarım 1° pek az olacaktır, 2° daha az iğrenç olacaktır. Bana bir milyon verseydi bundan büyük iyilik olmazdı .Ben bu nişanı ve giriş-tiğ'im diplomatik işlerin hepsini ona borçluyum.

«Benim davranışımın nasıl olduğunu göstermek için eline kalem alsaydı, ne yazardı acaba?»

Julien B. de La Mole'ün ihtiyar oda uşağı tarafından birden düşüncelerinden alınmış oldu.

— Marki hemen sizi istiyor, giyinmiş ya da giyinmemiş. Uşak Julien'in yanında yürürken alçak sesle ekledi:

— Marki hazretleri kendinde değil, ayağınızı tetik atın.

44»

BÖLÜM XXXIII

DÜŞÜKLÜK CEHENNEMİ

Bu elması traş ederken, beceriksiz bir elmasçı onun en parlak ışıltılarından birini yok etti. Ortaçağda, ama ne bileyim? Richelieu döneminde bile, Fransız'ın istemek gücü vardı.

MIRABEAU.

Julien markiyi kızgın buldu: bu soylu kişi, belki, hayatında ilk olarak kötü davrandı; Julien'e ağzına gelen olanca küfürü savurdu. Kahramanımız şaşırılmış, sabırsızlanmış oldu, ama saygısı hiç sarsılmadı. «Düşüncesinin derinliğinde nice zamandır yer etmiş güzel tasarıların bir an içinde yok olup gitmesini görüyor! Fakat ona karşılık vermek zorundayım, susmam öfkesini çoğaltacak.» Karşılık Tartuffe rolünden ilham almış oldu.

— Ben bir melek değilim... Size iyice iş gördüm, siz de karşılığını bol bol ödediniz... Şükran duyuyorum, ama yirmi iki yaşındayım... Bu evde, düşüncem bir sizin tarafınızdan anlaşılmıştır, bir de o sevimli insanca...

Marki:

— Canavar! diye bağırdı. Sevimli! sevimli! Onu sevimli bulduğunuz gün, kaçıp gitmek zorundaydınız.

— Denedim bunu; o zamanlar sizden, Languedoc'a gitmemi rica ettimdi.

Öfkeli öfkeli dolaşmaktan usanan marki, acıdan akimi başına toplayarak, kendini, bir koltuğa attı; Julien onun kendi kendine alçak sesle konuştuğunu işitti: «Bu hiç te kötü bir insan değil öyle.»

Julien ayaklarına kapanarak :

— Hayır, size kötülük edemem, diye bağırdı.

Ama bu davranışından pek utandı ve hemen ayağa kalktı.

Marki gerçekten şaşırılmıştı. Bu davranışı görünce yeniden iğrenç ve bir kira arabacısının ağzına yakışır küfürler

F: 29

450

savurmağa başladı. Bu küfürlerin yeniliği belki de bir avuntu idi.

— Nasıl! kızım Bn. Sorel adını alacak ha! vay canına! kızım düşes olmayacak demek!

Bu iki düşüncenin oldukça açık açık belirttiği her kez, B. de La Mole allak bullak oluyor ve ruhunun kımıldanışları hiç te isteyerek değildir. Julien dayak yemiş olmaktan korktu.

İyi zamanlarda, marki felâketini kanıksamağa başladığından, Julien'e oldukça akla yakın serzenişlerde bulunuyordu :

— Kaçmak gerekirdi, Bayım, diyordu... Ödeviniz kaçmaktı... Siz insanların en alçağsınız...

Julien masaya sokuldu ve şunları yazdı:

«Hayat nice zamandır çekilmez geliyor bana, hayatıma bir son veriyorum. Ölümünün konağında yaratabileceği karışıklık için özür dilerken, sonsuz bir şükran duygusu içinde, Bay le Marki'den beni bağışlamasını rica ederim.»

Julien :

— Bay le Marki şu kâğıda bakmak tenezzülünde bulunsun... Öldürün beni, dedi, ya da oda uşağınızla öldürtün. Saat şimdi sabahın biri, bahçede dipteki duvara doğru gidip dolaşacağım.

Kalkıp giderken marki ona :

— Cehenneme kadar yolunuz var, diye bağırdı. Julien: «Anlıyorum, diye düşündü, ölümüne oda uşağını

karıştırmamak istiyor... Öldürsün beni, hem de şimdi, işte bir fırsat veriyorum kendisine... Fakat, ne garip, hayatı seviyorum ben... Oğlum için yaşamak zorundayım.

Tehlike duygusu ile yapılmış ilk gezinti dakikaları geçtikten sonra, aklını ilk olarak bu kadar canlılıkla kurcalayan bu düşünce bütün benliğini doldurdu.

Böylesine yeni ilgi onu ihtiyatlı bir insan yaptı. «Bu çılgın insana karşı ne yapıp edeceğimi anlamak için akıl da-nışmalıyım... Aklı başında değil, oysa herşeyi yapabilir. Fouque pek uzaklardadır, markininki gibi bir kalbin duygularını zaten anlamazdı.»

«Kont Altamira... Ölümsüz bir susuştan emin olabilir miyim? Akıl danışmanın bir bataklık olmaması gerek, duru-

451

mumu allak bullak eder sonra. Heyhat! geriye kala kala o asık yüzlü rahip Pirard kalıyor... Akli jansenistçe düşüncelerle karışmıştır... Bir edepsiz cizvit dünyayı bilir, durumundan anları düpedüz... Sadece suçu işitse, B. Pirard beni dövebilir.»

Tartuffe'ün dehası Julien'in imdadına yetişti: «Olan oldu, gidip içimi dökerim ona.» Bahçede iki saat uzun uzun dolaştıktan sonra aldığı son karar bu oldu. Artık bir kurşunla yere serilmiş olabileceğini düşünmüyordu bile, uyku bastırıyordu onu.

Ertesi gün erken erken, Julien Paris'ten birkaç fersah ötede, o ciddî jansenistin kapısını çalışıyordu. Delice şaşkınlık içinde, itirafı karşısında rahibin hiç öyle şaşırıp kalmadığını gördü.

Öfkeli olmaktan çok kaygulu olan rahip içinden: «Bu işte ben de kusur ettim belki, diyordu. Bu aşkı kestirir gibi oldum. Küçük bedbaht, size olan dostluğum, beni babayı uyartmaktan alıkoydu...»

Julien acele acele ona :

— Ne yapacak? dedi.

(Bu anda rahibi seviyordu, bir mesele çıkarmak onun için pek zordu.) Julien :

— Üç çıkar yol görüyorum, diye devam etti: 1° B. de La Mole beni öldürebilir; bunun üzerine markiye bıraktığı intihar mektubunu anlattı; 2° beni bir düello etmeye zerla-yan kont Nobert karşısında havaya ateş ettirebilir bana.

Öfkelenen, ayağa kalkan rahip :

— Kabul eder misiniz? diye sordu.

— Bırakmıyorsunuz ki tamamliyorum. Velinimetimin oğluna besbelli silâh çekemem hiç.

3° Beni uzaklaştırabilir. Bana: «Edimbourg'a, New-York'a gidin» derse, boyun eğirim. O zaman Bn. de La Mo-le'ün durumu örtbas olabilir; ama oğlumun aldırılmasına dayanmam hiç.

— Bu kokuşmuş adamın ilk düşüncesi, hiç şüphe etmeyin, bu olacaktır...

Paris'te, Mathilde umutsuzluk içinde idi. Saat yedi sularında babasını görmüştü. Babası ona Julien'in mektubunu

452

göstermişti, kızcağz sevgilisinin hayatına son vermesini şere-rek konusu saymasından korkuyordu. Öfkeli bir acı ile; »Hem de iznim olmadan?» diye söyleniyordu. Babasına :

— O ölürse, ben de ölürüm, dedi. Onun ölümüne siz sebep olacaksınız... Belki bundan ağzınız kulaklarınıza varacak... Ama onun başına and içiyorum, ilkin yas tutacağım ve resmen dul Bn. Sorel adını alacağım, herkese ölüm kartları göndereceğim, emin olun bana... Ne korkak sayacaksınız beni ne de alçak.

Aşkı çılgınlığa varıyordu. Sırası gelince, B. de La Mole şaşırılmış oldu.

Olayları bir mantık içinde incelemeğe koyuldu. Öğle yemeğinde, Mathilde hiç görünmedi. Marki ağır bir yükten kurtulmuş oldu, hattâ, kızın annesine hiçbir şey çıtlatmada ğını öğrenince de, gurur duydu.

Öğleye doğru Julien geldi. Avluda atın ayak sesi işitildi, Julien attan indi. Mathilde onu çağırttı, oda hizmetçisi kadının hemen hemen gözleri önünde kollarına atıldı. Julien bu coşkunluktan pek memnun kalmadı, rahip Pirerd'la yaptığı o uzun uzun konuşmadan sonra pek diplomat ve pek hesabını bilir olmuştu. İmgelemi nelerin olabileceğini hesap kitap etmekle sönmüştü. Mathilde, gözleri yaşlı, intihar mektubunu okuduğunu söyledi ona.

— Babam düşüncesini değiştirebilir; hemen şimdi Vil-lequire'e gidin hatırım için. Binin atınıza, millet sofradan kalkmadan konaktan çıkın.

Julien şaşkın ve soğuk durmağı hiç elden bırakmadığı için olacak, kızcağız gene gözyaşları döktü. Heyecanla, onu kollarında sıkarak :

— İşlerimizi bırak ta ben yoluna koyayım, diye bağırdı. İyi biliyorsun ki senden isteye isteye ayrılmıyorum. Oda hizmetçimin adı ile yaz, yabancı bir elden çıksın adres, ben de ciltlerle yazarım sana. Elveda! Kaç.

Bu son söz Julien'in içine işledi, ama boyun eğdi. «Ne garip diye düşünüyordu, şu insanlar, en mutlu anlarında bile bana hareket etmenin yolunu buluyorlar.»

B. de La Mole'ün şöyle böyle baba olmakta hiç te cesareti yoktu. Mathilde babasının bütün ihtiyatlı tasarılarına

453

iyice karşı koydu. Şundan daha bayağı noktalar üzerinde hiç te pazarlık etmek istemedi; Bn. Sorel olacaktı, ya kocası ile birlikte bir lokma bir hırka isviçre'de yaşayacak, ya da babasının yanında kalacaktı Paris'te. Çocuğun gizli bir yerde doğmasına pek yanaşmıyordu.

— Böyle olursa hakkımda her türlü söylenti ve namusumun iki paralık edilmesi dedikodusu yayılır. Evlendikten iki ay sonra, kocamla birlikte yola çıkarım, böylece oğlumun tam zamanında doğduğunu inandırmak kolay olur bizce.

İlkin öfkeli heyecanla karşılanan bu teklif, sonunda markiyi kuşkulara saldı.

Bir duraksama anından sonra kızma :

— İşte! dedi, sana işte on bin liralık bir gelir kâğıdı, bunu Julien'e gönder ve beni düşüncemden hemen caydırmamama çalışsın.

Buyurmağa karşı olan eğilimini bildiği Mathilde'e boyun eğmek için, Julien boşu boşuna kırk fersah yol almıştı; Villequier'de, çiftçilerin hesaplarını incelemekte bulunuyordu; markinin bu iyiliği dönmesine fırsat verdi. Yokluğu sırasında, Mathilde'in en yararlı dostu olan rahip Pirard'ın yanına sığındı. Marki tarafından her sigaya çekildiğinde rahip, herkesin önünde yapılan evlenmeden başka herhangi bir evlenmenin Tanrı'nın gözünde bir suç olduğunu İsrarla söylüyordu.

Rahip :

— Bereket versin ki, diye ekliyordu, herkesin düşüncesi bu noktada birleşiyor dinle. Bn. de La Mole'ün taşkın yaradılışı düşünülecek olursa, hiç insan, kendi başına ortalığa yayamıyacağı sırrı bir anda bulabilir mi? Milletın gözü önünde bir evlenme yapılmayınca, toplum bu garip ayrılışı pek uzun zaman diline dolar. En ufak sırrı bile gizlemeden, her-şeyi birden söylemeli.

Marki düşünceli düşünceli:

— Doğru, diye oynayladı. Bu durumda, üç gün sonra bu evlenmeden söz açmak, akli fikri olmayan bir insanın aptallığını gösterir. Herkesin dikkatini çekmemek için devlette başgösterecek olan değişiklikten alabildiğine yararlanmalı.

B. de La Mole'ün üç dostu da rahip Pirard gibi düşünü-

454

yordu. En büyük engel, onlarca da, Mathilde'in inatçı yaradılışı idi. Fakat bunca güzel düşüncelerden sonra, markinin ruhu kızı için yüksek insana varması umudundan vazgeçmeğe bir türlü yanaşmıyordu.

Hafızası ve muhayyilesi gençliğinde bile salgın durumunda olan her türlü yalancılık ve her türlü hilekârlıklarla dolmuştu. Gerçeğe boyun eğmek, kanundan korkmak ona kendi soyundan bir

insan için saçma ve şeref kırıcı gibi geliyordu. Bu sevgili kızın karınları üzerine on yıldır kurduğu bu tatlı hayalleri şimdi pahalya ödüyordu.

İçinden: «Kim bilebilirdi? diyordu. Bu kadar temiz ruhlu, bu kadar ileri düşünceli, taşıdığı adla benden kat kat fazla övünen! Fransa'daki bunca ünlü kişiler tarafından nicedir evlenmek için benden istenilen bir kız bunu yapsın.»

Her türlü ihtiyattan vazgeçmeli. Bu yüzyıl herşeyi birbirine karıştırmak için yaratılmıştır! Karışıklığa doğru gidiyoruz!

BÖLÜM XXXIV
KURNAZ BİR ADAM

Atının üzerinde giden ilbay söyleniyordu: Neden bakan, başbakan, dük ol-mıyayım? İşte böyle yapacağım savaşı... Bu sayede yenilik getirenleri vurduracağım zincirlere...

LE GLOGE

Hiç bir delil on yıllık tatlı hülyaların etkisini yok etmeğe değmez. Marki öfkelenmeği yerinde bulmuyor, ama başışlamağa da bir türlü yanaşmıyordu. Kimi kez kendi kendine: «Şu Julien kazara ölebilsen» diyordu... Bu üzgün muhayyile işte böyle en saçma kuruntulara kapılmakla bir avutu buluyordu. Bu kuruntular rahip Pirard'm yerli yeri-de uslanmamalarının etkisini felce uğratiyordu. Pazarlık bir adım bile ilerlemeden bir ay geçti böylece.

Politika işlerinde olduğu kadar, bu aile konusunda da markinin üç gün dört elle sarıldığı parlak görüşleri vardı.

455

Yerli yerinde uslanmalarına dayandığı için olacak, bir davranış tasarısı artık işine gelmezdi; uslanmalar ancak üstün tasarısına destek oldukları oranda hoş gelirdi gözlerine. İşleri belli bir duruma sokmak için, üç gün, bir şairin olanca coşkunluğu ve heyecanı ile çalışırdı; ertesi gün düşünmezdi bunları artık.

Julien markinin ağırdan davranışlarından ilkin hayal kırıklığına uğradı; ama, birkaç hafta sonra, B. de La Mole'-ün, bu konuda, gerçek hiçbir tasarısı olmadığını sezmeğe başladı.

Bn. de La Mole ile bütün ev halkı Julien'in toprakların yönetimi için taşrada dolaşmağa çıktığını inanıyordu; o ise rahip Pirard'm evinde sağlanmıştı, hemen hergün de Matti1 Ide'i görüyordu; kıza gelince, her sabah, gidip bir saat kadar babasının yanında kalıyor, ama bazan her ikisinin de bütün düşüncelerini saran konudan söz açmadan haftalar geçiriyorlardı.

Bir gün marki ona :

— Bu adamın nerede olduğunu bilmek istemiyorum, dedi; şu mektubu gönderin kendisine.

Mathilde okudu :

«Languedoc toprakları 20.600 frank gelir getirir. 10.600 frangı kızıma, 10.000 frangın da B. Julien Sorel'e veriyorum. Toprakları da başışlıyorum. Notere iki ayrı başış anlaşması düzenlemesini ve bunları yarın bana getirmesini söyleyin; bundan böyle aramızda, hiçbir bağ kalmamıştır. Ah Bayım, bütün bunları mı bekliyordum ben?»

«Le marki de LA MOLE.»

Mathilde sevinçle :

— Size çok teşekkür ederim, dedi. Agen ile Marmande arasındaki, Aiguillon şatosuna gidip yerleşeceğiz. Burası İtalya kadar güzel bir_ memleketmiş deniyor.

Bu başış Julien'i çok şaşırttı. O artık bizim bildiğimiz ciddî ve soğuk insan değildi. Oğlunun kaderi şimdiden bütün düşüncelerini dolduruyordu. Bu beklenmedik ve pek yoksul bir insan için hemen hemen önemli sayılan servet onda bir tutku uyandırdı. Karısında ya da kendisinde, 36 bin liralık bir gelir olduğunu düşünüyordu. Mathilde gelince, bütün duyguları kocasına karşı olan hayranlığında eri-

456

misti, çünkü gururu artık hep Julien adını ünlüyordu. Büyük, biricik tutkusu, evliliğini tanıtmaktı. Hayatını kaderini üstün bir insanın kaderine bağlayarak göstermiş olduğu yüksek, ileri görüşü gözünde büyültmekle geçiriyordu. Kişisel değer takılmıştı kafasına.

Hemen hemen sürekli ayrılık, işlerin karışıklığı, insanın aşktan söz açmak için az zamanı olması bir zamanlar Julien tarafından uydurulmuş, akla yakın politikanın iyi etkisini tamamlamağa yetti.

Gerçekten sevmeğe başladığı insanı böyle az göre göre sonunda Mathilde'in. sabrı tükendi.

Bir öfke anında babasına yazdı, mektubuna da Othello gibi (147) başladı:

«Toplumun B. le Marki de La Mole'ün kızıma sunduğu eğlencelere Julien'i üstün tutmuş olduğumu, onu seçmen bunu gösterir oldukça. Bu gibi itibar ve ufak tefek gurur zevkleri benim

için hiçtir. Hemen hemen altı haftadır kocamdan ayrı yaşıyorum işte. Size saygımı göstermek için yeter bu. Önümüzdeki perşembeden önce, aile yuvamı bırakıp gidiyorum. İyilikleriniz ekmeğimize yağ sürdü bizim. Sırrımı saygıdeğer rahip Pirard'dan başka kimse bilmiyor. Onun yanma gideceğim; bizi evlendirecek, törenden bir saat sonra da Languedoc'a gitmek üzere yola çıkacağız, Paris'e artık ancak buyruklarınıza göre döneriz. Ama benim içimi kemiren nokta, bütün bunların benim de, sizin de kötülüğünüze dokunan iğneleyici dedikodu yaratmasıdır. Aptal bir halkın taşlamaları sayın Norbert'imizi Julien'i düelloya zorlaya-mız mı? Ben bilirim kocamı, bu durumda, üzerinde hiçbir etkim olmaz. Ruhunda başkaldırmış ayaktakımı buluruz. Dizlerinize kapanarak yalvarıyorum size, ey baba! Gelecek perşembe günü, B. Pirard'm kilisesine, nikâhımda hazır bulunmağa gelin. İğrenç dedikodunun keskinliği azalmış, üstelik biricik oğlunuzun hayatı, kocamın hayatı da güven altına alınmış olacaktır» v.s. v.s.

Markinin ruhu bu mektupla garip bir sıkıntıya düşmüş oldu. Demek artık bir karar almak gerekiyordu. Bütün ufak tefek alışkanlıklar, bütün bayağı dostlar etkilerini yitirmişlerdi.

Bu garip durum karşısında, yaratılışın, gençlik olayları

457

ile çizilmiş büyük çizgileri, gene olanca baskılarını gösterdi. Sürgün acıları onu aklına estiği gibi davranan bir insan yapmıştı, iki yıl sonsuz bir servetin ve saraydaki bütün eğlencelerin tadını çıkarmış olduktan sonra, 1790 yılı onu sürgünlüğün korkunç sefaletleri içine yuvarlamıştı. Bu sert okul yirmi iki yaşındaki bir ruhu değiştirmişti. Doğrusu aranırsa, şimdiki zenginliklerinin içinde rahat rahat yaşıyor, artık paranın kölesi olmuyordu. Ama ruhunu altın tutkusundan kurtaran bu aynı muhayyile onu, kızını iyi bir ad almış görmek için çılgınca bir hırsla salmıştı.

Geçip giden altı hafta içinde marki, kimi kez bir kaprise kapılmış, Julien'i zenginleştirmek istemişti; yoksulluk ona iğrenç, hem de B. de La Mole gibisi için şeref kırıcı geliyor, kızının kocasını bu durumda görmek istemiyordu; para serpiyordu. Ertesi gün, bir başka yön alan muhayyilesi, Juli-en'in bu para bağışının dilsiz içyüzünü anlayacağını, adını değiştireceğini, Amerika'ya göceceğini, Mathilde'e onun için ölmüş olduğunu yazacağını fısıldar gibi oluyordu. B. de La Mole bu mektubu yazılmış varsayıyor, bu mektubun kızının yaradılışı üzerindeki etkisini inceliyordu...

Bu pek gençlik havası taşıyan hayallerden Mathilde'in gerçek mektubu ile kurtulmuş olduğu gün, uzun uzun Julien'i öldürmeği ya da yok etmeği düşündükten sonra, onu parlak bir mevkie yükseltmeği tasarlıyordu. Ona topraklarından birinin adını aldıyordu; hem onu niçin kendi senato üyeliğine geçirtmesindi? B. le dük de Chaulnes, kayın -babası, biricik oğlu İspanya'da vurulduktan sonra, onun payesini Norbert'e vermeği kendisine kaç kez, hem de ısrarla bildirmişti...

Marki içinden: «İnsan Julien'de iş alanındaki o garip kabiliyeti, atılganlığı, belki de parlaklığı görmemezlik edemez, diyordu... Ama bu karakterin derinliğinde ürkünç bir-şey görüyorum. Herkeste bıraktığı izlenim bu olduğuna göre, demek ki ortada gerçek birşey var (bu gerçek nokta kavranması güçleştikçe, ihtiyar markinin vesveseli ruhunu daha da ürkütüyordu.)

«Kızım bana çok ustaca şöyle diyordu geçen gün (yok edilmiş bir mektupta): «Julien hiçbir salona, hiçbir topluluğa gönül bağlamamıştır» Kendisini öylece bırakırım diye ba-

458

na karşı hiçbir kimseyi tutmadı, en ufak yardım istemedi.. Ama bu toplumun şimdiki durumunu bilmemekten ileri gelmiyor mu?... İki üç sefer dedim ona ki: «Gerçek ve değerli ilerleme ancak salonlardan geçe geçe olur...»

«Hayır, ne bir dakikayı ne de en ufak bir fırsatı kaçırmayan bir savcının sağlam ve kurnaz dehası yok onda... XI. Louis'ye yaraşır bir yaradılış değil bu hiç. Bir başka bakımdan, şu kadarcık olsun yiğitliğe yakışmayan inançlar görüyorum kendisinde... Aklım başımdan gidiyor... Bu inançları yoksa, tutkularına gem vurmak için mi diline doluyordu?»

«Uzun sözün kısası, birşey var ortada: hakarete karşı

baş kaldırıyor, burasından vururum onu.»

((Soyluluğa inancı yok, doğru, bize içinden gelerek saygı göstermiyor. Bir haksızlık bu; ama nihayet, bir papaz adayının ruhu yalnız sevinç ve para yokluğuna başkaldırmak zorundadır. O ise, daha başka, en ufak hakarete bile dayanamıyor.»

Kızının mektubu ile başı dara giren B. de La Mole, karar vermek gerektiğini anladı:

— En sonu, işte bütün mesele: Julien'in cüreti herşey-den önce onu sevdiğimi ve yüz bin ((ecu» lük gelirim olduğunu bildiği için mi, kızımı baştan çıkarmağa kadar vardı?

«Mathilde aksini söylüyor... Hayır, Julien'im, aldatılmağa gelemiyen bir nokta.»

«Gerçek, birden doğma aşk var mı? Daha doğrusu iyi bir mevkie yükselme gibi bayağı bir tutku mu bu? Mathilde ince görüşlüdür, bu itiraftan sonra bu kuşkunun onu benim nazarımda mahvedeceğini önceden sezdi: onu ilk sevenin kendisi olduğunu ileri sürüyor...»

((Bu kadar yüksek ruhlu bir kız maddî yılışıklıklara varıncaya dek unutacak kendini ha!... Bir akşam, bahçede onun kolunu sıkmışmış, ne iğren! Sanki onu sevdiğini göstermek için yüzlerce ufak tefek yol yokmuş gibi.»

«Kendini suçsuz gösteren kendini suçlar; güvenmiyorum Mathilde'e...»

O gün, markinin düşünceleri her zamankinden daha sonuçlu idi. Buna rağmen alışkanlığı ağır bastı, zaman kazanmağa ve kızma yazmağa karar verdi Çünkü konağın bir

459
ucundan ötekine mektuplaşıyordu. B. de La Mole Mathilde ile tartışmağı ve ona kafa tutmağı göze alamıyordu. Anî bir boyun eğişle herşeyin biteceğinden korkmuştu.

MEKTUP

«Yeni delilikler yapmaktan sakının; B. le şövalye Juli-en Sorel de La Vernaye için işte husar süvarisi teğmeni şahadetnamesi. Onun için yaptığımı görüyorsunuz. Bana karşı gelmeyin, bana soru sormayın. Alayının bulunduğu yere, Strasbourg'a gitmesi için, yirmi dört saat içinde yola çıksın. İşte bankacıma yazılmış bir ödeme emri; bana boyun eğil' sin.»

Mathilde'in aşkı ve sevinci artık sınır tanımaz oldu; kızcağız zaferden yararlanmak istedi ve hemen karşılık yazdı:

«Kendisine yapmak tenezzülünde bulunduğunuz herşeyi bilseydi, içi şükranla dolarak, ayaklarınıza kapanırdı. B. de La Vernaye. Rahat, bu alicenaplığı arasında, beni unutmuş babam; kızının şerefi tehlikede. Bir dedikodu ölümsüz, yirmi bin «ecu» lük gelirin bile silemeyeceği bir leke bırakabilir. Evlenmemin gelecek ay içinde, herkesin gözü önünde, Villequier'de yapılmış olacağına dair bana söz verirseniz şahadetnameyi B. de La Vernaye'a göndereceğim ancak. Ge-ciktirmiyesiniz diye size rica ettiğim bu tarihten az sonra, kızınız herkesin karşısında ancak Bn. de La Vernaye adı ile çıkabilecek. Sevgili babacığım, beni bu Sorel adından kurtar* dığınız için, size çok teşekkür ederim.» v.s. v.s.

Karşılık beklenmedik şekilde oldu.

«Boyun eğin, yoksa herşeyden cayarım. Titreyin, henüz feleğin çemberinden geçmemiş genç kız. Ben henüz Julien'-inizin ne biçim insan olduğunu bilmiyorum, siz de onu benden daha az biliyorsunuz. Strasbourg'a gitsin ve doğru yolda yürümeğe baksın. Size buradan on beş güne kadar isteklerimi bildirtirim.»

Bu kadar kesin bir karşılık Mathilde'i şaşkınlı döndürdü. Juliem'i tanımıyorum, bu söz onu hemen en tatlı varsayımlarla son bulan bir hülyaya saldı; ama bu hülyaları gerçek sanıyordu.

«Julien'imizin zevki salonların en bayağı küçük üniformasına sığmış değildir, babam ise onun üstünlü-

460

güne inanmıyor, işte asıl üstünlüğü buradan ileri geliyor ya...»

«Fakat bu karakter zayıflığına boyun eğmezsem, toptan bir rezalet ihtimalini görüyorum; bir kızılca kıyamet durumumu herkesin gözünde sıfıra indirir, beni Julien'in gözünde daha az sevimli kılabilir. Kavgadan sonra... on yıllık yoksulluk; hem değeri uğruna bir koca seçmek çılgınlığı ancak en parlak servetle gülünçlükten çıkabilir. Babamdan uzak yaşarsam, bir ayağı çukurda olduğuna göreğ beni unutabilir... Norbert sevimli, becerikli bir kadınla evlenir; pin-con XIV. Louis de düşes de Bourgogne tarafından baştan çıkarılmıştı...»

Boyun eğmeğe karar verdi, ama babasının mektubunu Julien'e göndermekten sakındı; bu vahşî huy bir çılgınlığa kapılabilirdi.

Akşam, hüsar süvarisi teğmeni olduğunu Julien'e söylediğinde delikanlının heyecanı sonsuz oldu. Bu sevinç bütün hayatının amacı ile, ve şimdi oğluna karşı duyduğu tutku ile belirtilebilir. Ad değişikliği deli deli çarpıyordu yüzüne.

«Uzun sözün kısası, diye düşünüyordu, romanım bitmiştir, bütün şeref te yalnız bana ait.» Mathilde'e bakarak : «Şu gururlu canavara kendimi sevdirebildim ya, diye ekliyordu; babası onsuz ama o da bensiz yaşayamaz.»

BÖLÜM XXXV

BİR FIRTINA

Tanrı'm, bana akıl fikir ver!

MIRABEAU.

Ruhu altüs olmuştu; kızın kendisine karşı gösterdiği candan sevgiye ansak yarı yarıya karşılık gösteriyordu. Sessiz ve üzgün duruyordu. Mathilde'in gözüne hiç bu kadar olgun, bu kadar sevilebilir görünmemişti. Kız ise bütün her-şeyi bozmağa kalkacak olan gururundaki bir alınganlıktan çekiniyordu.

Hemen hemen her sabah, rahip Pirard'm konağa geldiğini görüyordu. Acaba Julien onun aracı ile babasının dü-

461

güncelerinden birşey çıkaramaz mıydı? Marki bile, bir kapris anında, ona yazmış olmaz mıydı? Bu kadar sonsuz bir mutluluktan sonra, Julien'in sert duruşu nasıl açıklanabilirdi? Onu sorguya çekmeğe yanaşamadı.

Cesaret edemedi! kendisi, Mathilde! Bu andan sonra, Julien'e karşı beslediği duyguda belirsizlik, beklenmediklik, hemen hemen korku yer etti. Bu kuru ruh Paris'in hayran kaldığı bu uygarlık sonsuzluğu içinde yetişmiş bir insan için mümkün olabilen herşeyi tutku ile anladı.

Ertesi sabah erken erken, Julien rahip Pirard'm evinde bulunuyordu. Araba atları komşu postadan kiralanmış, hayli yıpranmış araba ile avluya giriyordu.

Sert rahip, asık bir yüzle ona ;

— Artık böyle birşeyin zamanı değil, dedi. İşte B. de La Mole'ün size hediye ettiği yirmi bin frank para; bunları bir yılda, ama kendinizi yeterince az gülünç düşürmeğe çalışarak harcamak üzere veriyor size. (Genç bir adama verilmiş bu kadar çok bir parada, rahip, ancak bir suç işleme aracı görüyordu.)

«Marki şunları ekliyor: «B. Julien de La Vernaye bu parayı başka biçimde göstermeğe lüzum kalmadan, babasından almış olabilir. B. de La Vernaye çocukluğunu cennet eden, Verrieres'deki doğramacı B. Sorel'e bir hediye vermeği, belki akla yakın bulabilir.» Rahip: «İşin bu tarafını ben alabilirim üzerime, diye ekledi; en sonunda şu rahip de Fri-lair'le, hinoğlu hinle B. de La Mole'ü razı ettim anlaşmağa. Kredisi bizimki için besbelli pek fazla. Besançon'u çekip çeviren bu adam tarafından yüksek asaletinizin manen tanınması anlaşmanın zımî şartlarından biri olacaktır.»

Julien artık coşkunluğunun sınırını bilemedi, rahibi kucakladı, işin içyüzünü görür gibi idi.

Rahip onu iterek :

— Geç canım! dedi; bu kibarlık gururu da ne demek oluyor?... Sorel'le oğullarına, ben kendi hesabıma, onlardan memnun kalacağım müddet, her birine ödenecek, yıllık, beş yüz franklık bir gelir verirdim.

Juliert daha şimdiden soğuk ve büyük burunlu olmuştu Teşekkür etti, ama pek belirsiz ve iler tutar yanı olmayan .sözlerle. İçinden; «Mümkün mü, diyordu, müthiş Napoleon

462

tarafından dağlarımıza sürülmüş büyük bir kişizadenin yasadışı çocuğu olmam mümkün mü?» Bu düşünce ona her dakika daha az gayrimuhtemel gibi geliyordu... «Babama karşı olan kinim bir delil olacak... Artık bir canavar değilim!...»

Bu kendi kendine yapılan konuşmadan birkaç gün son- ' ra, ordunun en gözde alaylarından biri, on beşinci hücar süvari alayı, Strasbourg silâh alanında manevrada idi. B. le şövalye de La Vernaye kendisine altı bin franga patlayan, Alsace'm en güzel atma biniyordu. Hiç bir zaman ısmama-dığı bir alayın denetlemelerine asteğmen olarak katılmadan, teğmen olmuştu (148).

Hiçbir şeyi umursamayan duruşu, sert ve hemen hemen kötü bakışları, solgun yüzü, sonsuz soğukkanlılığı daha ilk günden ününü sağladı. Aradan az zaman geçince, ince ve pek ölçülü bicili nezaketi, pek çalım satmadan kullandığı, tabanca ve silâhlara karşı olan ustalığı, kendisini yüksekte yüksekte alaya almak düşüncesini sildi. Beş altı günlük duraksayıştan sonra, alaydaki genel düşünce onun iyiliğine çevrildi. Yaşlı şakacı subaylar, bu delikanlıda, gençlik müstesna herşey var, diyorlardı.

Strasbourg'dan, Julien artık bir ayağı iyice çukurda olan, eski Verrieres papazı, B. Chelan'a yazıyordu :

«Ailemi beni zenginleştirmeğe yönelten olayları, şüphe etmiyorum, bir sevinçle öğrenmişsinizdir. Benim bir zamanlar olduğum gibi şimdi yoksul olan, bana eskiden nasıl yardım ettiyseniz gene öyle el uzatacağız yoksul zavallılara, sessiz sedasız, adımlı filân vermeden, işte dağıtmanızı rica ettiğim beş yüz frank.»

Julien gurur değil de yükselme hastası idi; dikkatinin büyük bir bölümünü oldu olası dış görünüşe veriyordu. Atları, üniformaları, uşaklarının giyimleri büyük bir İngiliz kişizadesinin gururuna şeref verecek olan bir yenilikle düzenlenmişti. İltimasla ve iki gün içinde, daha yeni teğmen olmuştu ki, bütün büyük generaller gibi, pek pek, otuz yaşında başkumandan olmak için, yirmi üç yaşında teğmenden fazla şey olmak gerektiğini şimdiden hesaplıyordu. En dizginsiz tutku coşkunlukları ortasında, La Mole ko-

463 na|mdan postacı diye gelen genç bir ayak uşağı tarafından pusulasını şaşırılmış oldu.

«Herşey mahfoldu, diye yazıyordu Mathilde; mümkün olduğu kadar çabuk koşunuz, herşeyi feda ediniz, kaçınız gerekirse. Gelir gelmez... sokağın... no da, küçük bahçe kapısının yanında, bir araba içinde bekleyin beni. Sizinle gelip konuşacağım sizi bahçeye alabilirim. Herşey mahvoldu ve çaresiz, korkuyorum bundan; güvenin bana, beni düşüklük içinde sağlam ve bağlı bulacaksınız. Sizi seviyorum.»

Julien, birkaç dakikada albaydan bir izin kopardı ve son hızla Strasbourg'dan ayrıldı; ama içini kemiren müthiş kaygu Metz'den öteye bu şekilde yoluna devam etmesine engel oldu. Kendini bir posta arabasına attı; hemen hemen inanılmaz bir hıklılıkla La Mole konağının bahçesinin küçük kapısı yanına, belirtilen yere vardı. Bu kapı açıldı ve o anda Mathilde, bütün insancıl saygıyı unutarak, kollarına atıldı hemen. Bereket saat henüz sabahın beşi idi ve sokakta henüz in-cin top oynuyordu.

— Herşey mahvoldu; babam, gözyaşlarımdan çekinerek, perşembe gecesi yola çıktı. Nereye? Kimse bilmiyor bunu. İşte mektubu; okuyunuz.

Ve Julien'le birlikte arabaya bindi.

«Herşeyi bağışlayabilirdim, ama zengin olduğunuzdan sizi baştan çıkarma tasarısını asla. İşte, zavallı kız, iğrenç gerçek. Size namusum üzerine söz veriyorum ki, bu adamla yapılacak bir evlenmeye dünyada razı olmayacağım. Uzakta, Fransa sınırları dışında, ya da en iyisi Amerika'da yaşamak isterse ona on bin lira gelir sağlarım. İstemiş olduğum bilgilere karşılık olarak aldığım mektubu okuyunuz. Cüretkâr bana Bn. de Renal'e yazmamı bizzat söylemişti. Sizden bu adam hakkında tek satır bile okumam dünyada. Paris'ten ve sizden tiksiniyorum. Sizi bundan sonra baş göstermesi gereken şey hakkında ağzınızı pek sıkı tutmağa çağırıyorum. Alçak bir adamı samimi olarak bırakın, o zaman yeniden bir baba bulursunuz.»

Julien soğuk soğuk :

!

— Bn. de Renal'in mektubu nerede? dedi.

— işte. Onu sana seni ancak biraz alıştırmış olduktan sonra göstermek istedim.

464

MEKTUP

«Dinin ve ahlâkın kutsal amacına borçlu kalışım beni. Bayım, nezdinizde tamamlamağa çalıştığım güç işe zorluyor; yanılmayan bir kural, pek aşırı bir rezaleti önlemem için, şu anda bana, yakınım aleyhinde konuşmamı buyuruyor. Duyduğum acı ödev duygusu ile bastırılmış olabilir. Bayım, benden hakkında bütün gerçeği sorduğunuz insanın tutumunun anlaşılmasız ve hattâ namuslu gibi görünmesi, çok ihtimal dahilinde. İnsan gerçeğin bir yanını gizlemeği ya da değiştirmeyeği akla yakın gibi görebilir, bunu din kadar ihtiyat ta emredir pek. Ama, öğrenmek istediğiniz bu tutum, aslında pek alçakça, hattâ söyleyemediğimden de alçakça idi. Yoksul ve açık göz olan bu adam, en ustaca ikiyüzlülükle, hattâ zayıf ve bahtı kara bir kadını baştan çıkarışla, kendisine bir mevki edinmeğe ve birşey olmağa çalıştı. Güç ödevimin bir kısmı da B. J... in hiçbir din duygusu olmadığına inanmak zorunda kaldığımı söylemektir. Vicdanıma danışarak söylüyorum, bir evde yükselmek için baş vurduğu yollardan birinin esas yetkisi olan kadını baştan çıkarmağa çalışmak olduğunu düşünmek zorundayım. Bir vurduymazlık havası içinde ve romandan kapma sözlerle örtülen, büyük ve biricik amacı evin efendisini ve servetini kendisine çekmeğe çalışmaktır. Arkasında felâket ve ölümsüz nedametler bırakır» v.s. v.s. v.s. Bu alabildiğine uzun ve gözyaşları ile yarı yarıya silinmiş mektup besbelli Bn. de Renal'in elinden çıkmıştı; hattâ bu mektup her zamankinden daha da özene bezene yazılmıştı.

Mektubu okuduktan sonra, Julien :

— J3. de La Mole'ü kınamayın, dedi; hangi baba sevgili kızını böyle bir adama vermek isterdi! Elveda!

Julien arabadan aşağı atladı, sokağın başında durmuş, bulunan posta arabasına koştu. Unutulmuşcasına bıraktığı Mathilde, peşinden gitmek için birkaç adım attı; fakat dükkânlarının

kapısı önünde dolaşan, kendini de tanıyan satıcıların bakışları, onu, hemen bahçeye girmeğe zorladı.

Julien Verrieres'in yolunu tutmuştu. Bu tez geçen yolda, tasarladığı gibi Mathilde'e mektup yazamadı, eli kâğıtırt üzerinde gelişigüzel çizgiler çiziyordu yalnız.

465-

Bir pazar sabahı Verrieres'e vardı. Şehrin silâhçı dükkânına girdi, silâhçı ona yeni dünyalığı üzerine tebrikler yağdırdı. Memleketin ağzındaydı bu.

Julien bir çift tabanca istediğini adama anlatmakta akla karayı çekti. Silâhçı isteği üzerine tabancaları doldurdu.

Üç vuruş çalıyordu; Fransa köylerinde pek bilinen ve sabahın çeşitli seslerinden sonra, törenin hemen başlayışını bildiren bir işarettir bu.

Julien yeni Verrieres kilisesine girdi. Yapının bütün yüksek pencereleri koyu kırmızı perdelerle örtülmüştü. Julien Bn. de Renal'in sırasının birkaç adım gerisinde durdu. Kadın kendinden geçercesine dua ediyor gibi geldi ona. Kendisini ölesiye seven bu kadının duruşu Julien'in elini öyle bir titretiş titretti ki, ilkin tasarısını yerine getiremedi. İçinden: «Yapamam, diyordu; maddeten, yapamam bunu.»

O anda, törende iş gören genç rahip dua için çingirak çaldı. Bn. de Renal bir anda şalının kıvrımları ile hemen tamamen gizlenmiş olan başını öne eğdi. Julien artık onu hep o kadar iyi göremiyordu; üzerine bir el ateş etti ama olmadı; bir ikinci el ateş etti, kadın yere yuvarlandı.

BÖLÜM XXXVI ACIKLI AYRINTILAR

Benden yana zaaf beklemeyin hiç» öcümü aldım, ölümü hak ettim ve geldim işte. Ruhum için dua edin.

SCHILLER.

Julien öylece kaldı, artık görmüyordu. Azıcık kendine gelince, bütün dini bütünlerin kiliseden kaçtıklarını gördü; papaz mihrabı terketmişti. Julien oldukça ağır bir adımla bağıra bağıra kaçan birkaç kadının ardından yürümeğe başladı, ötekilerden daha tez kaçmak isteyen bir kadın, bizimkini şiddetle itti, yere yuvarlandı. Ayaklan milletin devirmiş olduğu bir iskemleye takıldı; yeniden doğrulurken, yakayı ele verdiğini anladı; kendisini durduran cazcaflı giyin-

F: 3»

466

miş bir jandarma idi. Julien hemen küçük tabancalarına saldırmak istedi, ama bir ikinci jandarma kollarını kısıkrak tutuyordu.

Cezaevine götürülmüş oldu. Bir odaya aldılar, ellerine kelepçe vurdular, yalnız bıraktılar; kapı üzerine iki kere kilitlendi; bütün bunlar sanki bir göz açıp kapayıştı oldu, bizimki ise vurdum duymazdı.

Aklı başına gelince yüksek sesle :

— Eyvah, herşey mahvoldu, dedi... Evet, on beş gün sonra ya kellem gider giyotinde... ya da kendimi temizlerim şuracıkta.

Düşüncesi artık daha ileri gidemiyordu; başının sanki müthiş sıkılmış olduğunu duyuyordu. Birinin kendisini tutup tutmadığını anlamak için baktı. Birkaç dakika sonra, deliksiz uykuya daldı.

Bn. de Renal ölesiye yaralanmamıştı. İlk kurşun şapkasını delmişti; döndüğü sıra, ikinci kurşun inmişti. Kurşun kadının omuzuna gelmiş, ama garip şey, omuz kemiğinden sekmiş, koca bir taş parçasını kopardığı bir gotik sütuna çarparak, durmuştu artık.

Ağırbaşlı cerrah, uzun ve acı verici bir parsumandan sonra, Bn. de Renal'e: «Kendiminkinden ne kadar eminsem sizin hayatınızdan da o kadar eminim» dediğinde, kadın müthiş, üzülmüş oldu.

Nice zamandır, ölümü içten içe arzu ediyordu. Şimdiki günah çıkarıcısının zoru ile kaleme alınan, B. de La Mole'e yazmış olduğu mektup, pek sürekli bir acı ile bu bitkin duruma gelmiş insana vurmuştu son darbeyi. Bu acı Julien'-in yokluğu idi; ama kendisi, kendisi bu yokluğa, vicdan azabı adını veriyordu. Dijon'dan yeni gelme, erdemli ve çalışkan genç papaz, başpapaz, bu işte yanılmıyordu.

Bn. de Renal: «İşte böyle ölmek, ama kendimi kendi elimle öldürmeden ölmek, bu hiç te bir günah değil, diye düşünüyordu, ölümüne susadığım için Tanrı bağışlar beni belki de.» Şunu demeğe dili varmıyordu: «Ve Julien'in elinden ölümü içmek, mutlulukların en yücesidir.»

Cerrahın ve akın akın koşup gelmiş bütün dostlarının varlığından yakasını kurtarır kurtarmaz, oda hizmetçisi kadını, Ellisa'yı çağırtdı.

467

Yüzü al al ona :

— Gardiyan, dedi, gaddar bir adamdır. Benim için iyi birşey yaptığını sanarak, anasından emdiğini burnundan getirir besbelli ona... Bu düşünce benim için dayanılmaz şey. İçinde birkaç altın bulunan şu küçük paketi gidip sanki kendinizden veriyormuşsunuz gibi gardiyana verebilir misiniz? Dinin ona kötü davranmasına razı olmadığını söyleyiniz ona... Hele bu para bağışından söz açmamalı.

İşte anlattığımız şekilde Julien Verrieres gardiyanının insanlığını gördü; B. Appert'in varlığının kendisini bir hayli korkuttuğunu gördüğümüz, mükemmel devlet memuru, B. Nioroud idi bu gene.

Cezaevine bir yargıç geldi. Yüzü garipti. Julien onun yeğenlerinden biri için bir tütün başdağıtıcılığı istediğini biliyordu... Bu adamın görünüşü... Yakasındaki geniş kocaman bir şeritte zambak vardı. Bu aşağılık adamın görünüşü Julien'in cesaretini kırdı ve onu üzdü.

Julien ona :

— Cinayeti tasarlıyarak işledim, dedi; tabancaları falanca, falanca silâhçıdan aldım ve doldurttum. Ceza Kanu'-nunun 1342. maddesi açıktır (149), ölümü hak ediyorum, bekliyorum ölümümü.

Gardiyan az sonra para tutkusunu ortaya döken bön bir tavırla :

— Nasıl! hiç bilmiyor muydunuz! dedi. Kanun ve adalet bakımından konuşmaması gereken cerraya, Bay'm birşey koklatması pek yerinde olur. Ama ben Bay'a iyilik etmek için, evine gittim, bana olanı biteni anlattı...

Kendinden geçerek masadan kalkan Julien ona : Bu açık konuşmadan hiçbir şey anlamayan dar kafalı yargıç, suçlunun kendi ağzıyla yakalanmış olması için soruları birbirine karıştırmak istedi. Julien gülümseyerek :

— Canım görmüyor musunuz, dedi, kendimi arzu edebileceğiniz kadar suçlu gösteriyorum? Haydi, bayım beni yakalama zevkinden yoksun kalmazsınız. Beni mahkûm etmek zevkini tadacaksınız. Beni huzurunuzdan ayırın.

Julien: «Bana yapılacak güç bir iş kalıyor, diye düşündü, Bn. de La Mole'e mektup yazmalı.»

468

«öcümü aldım, diyordu ona. Ne yazık ki, adım gazetelere geçecek, bu dünyadan adı sanı belirsiz olarak yakamı kurtaramam. Size bu yüzden özür dilerim. İki aya kadar öleceğim, öcüm, sizden ayrı düşmüş olmanın acısı kadar feci oldu. Şu andan tezi yok, kendimi adınızı yazmaktan ve adınızı ağzıma olmaktan menediyorum. Benden hiç söz açmayın, oğluma bile hattâ; şerefimi kurtarmanın tek yolu susmaktır. İnsanların çoğuna göre ben uluorta bir katil olacağım... Bu tanrısal anda izin verin de gerçeği söyleyeyim; beni unutacaksınız. Size hiç kimseye hiçbir zaman açmamanızı söylediğim bu büyük felâket, sizin yaradılışınızda hayal-sever ve pek macera düşkün olarak gördüğüm herşeyi uzun yıllar bitip tükenmiş olacaktır. Siz ortaçağ kahramanları ile yaşamak için yaratılmışsınız; şimdi o kahramanların sağlam huylarını gösterin. Olması gereken gizli ve başınızı derde sokmayacak şekilde olsun. Uydurma bir ad alır, bundan da kimseye söz açmazsınız. Size ille de bir dostun yardımı gerekirse, rahip Pirard'ı bırakıyorum miras diye size.»

«Başka hiç kimseye, hele sizin sınıfınızdan şu gibilerine birşey demeyin sakın: «Luz'lara, Caylus'lara...»

«ölümünden bir yıl sonra, B. de Croisenois ile evleniniz; bunu rica ediyorum, kocanız olarak emrediyorum bunu size. Bana hiç mektup yazmayın, karşılık vermeyeceğim. Her ne kadar, sandığıma göre, Iago kadar kötü kişi değilsem de, gene onun gibi diyorum :

Gardiyan yemeğin para konusu üzerinde durulmadan sona erdiğini görünce, sahte ve tatlı bir sesle :

— Size karşı duyduğum dostluk, dedi, beni konuşmağa zorluyor, Bay Julien; bunun her ne kadar adaletin iyiliğine karşı olduğunu söylerlerse de söylesinler, savunmanızı yapmakta işinize yarayabilir çünkü... Bay Julien, iyi çocuksunuz siz, Bn. de RenaPin daha iyice olduğunu söylersem pek memnun olursunuz.

Aklı başından giden Julien :

— Ne! ölmemiş demek! diye bağırdı.

— Yeter, demek yara öldürücü değilmiş, dedi, hayatını düşünerek anlatır mısın bana?

Gardiyan, altı ayak boyundaki dev, korktu ve kapıya doğru geriledi. Julien gerçeği öğrenmek için kötü bir yol tut-

tuğunu gördü, yerine oturdu ve B. Noiroud'ya bir altın lira fırlattı.

Bu adamın anlattığı Bn de Rânal'in yarasının öldürücü olmadığını Julien'e ispat ettikçe, gözlerinin yaşlarla dolduğunu duyuyordu.

Birden ona :

— Çıkınız! diye bağırdı.

Gardiyan boyun eğdi. Kapı kapanır kapanmaz Julien: «Yüce Tanrı'm! ölmemiş demek!» diye inledi ve sıcak gözyaşları dökerek, diz çöktü.

Bu tanrısal anda, Tanrı'ya inanıyordu. Papazların ikiyüzlülüğünün ne önemi var? Tanrı düşüncesinin gerekliliğinden ve yüceliğinden birşey yok ettirebilirler mi?

Julien, işlenmiş suçtan işte ancak o zaman vicdan azabı duymağa başladı. Kendisini umutsuzluktan kurtaran bir tesadüfle, ancak bu anda, Verrieres'e gitmek için Paris'ten çıkalıberi içine düştüğü sıkıntılı ve yarı deli kızgınlık bunalımı son buluyordu.

Gözyaşlarının bereketli bir kaynağı vardı, kendisini bekleyen ölüm cezasından yana hiçbir kuşkusu yoktu.

İçinden: «Demek o yaşayacak! diyordu... Beni bağışlamak ve beni sevmek için yaşayacak...»

Ertesi sabah erkenden, gardiyan uyandırdığında, bu adam :

— Bay Julien, sağlam bir yüreğiniz olmalı, dedi. İki kere geldim de sizi uyandıрмаğa kıyamadım. İşte papazımız, B. Maslon'un size gönderdiği iki şişe nefis şarap.

Julien :

— Nasıl? o domuz herif hâlâ burada mı? dedi. Gardiyan sesini alçaltarak :

— Evet, Bayım, diye karşılık verdi, yalnız böyle bağıra bağıra konuşmayın, sonra başınıza iş açabilir bu.

Julien kahkaha ile güldü.

— Azizim, ben benden gittikten sonra, bana ancak siz tatlı ve insanca davranmağı elden bırakırsanız kötülük edebilirsiniz. ..

Bu sözlerden sonra Julien susarak ve gene azametli bir tavır takınarak:

— Alacağınızı bol bol almış olacaksınız, dedi.

Bu söz biraz para bağıışı ile hemen gerçekleşmiş oldu.

B. Noiroud Bn. de Renal hakkında öğrenmiş olduğu her şeyi yeniden ama en ince ayrıntılarına dek anlatı, yalnız Bn. Elisa'nın ziyaretinden hiç söz etmedi.

Bu adam aşasının ve yeteri kadar haysiyetsizin biri idi. Julien'in aklına bir düşünce geldi. «Bu dev gibi biçimsiz herif üç dört yüz frank para alır, çünkü cezaevi hiç te işlek değil; benimle bir olup ta İsviçre'ye kaçarsa ona, on bin frank verebilirim... Zorluk onu benim samimiyetime inandırmak. «Böylesine alçak bir adamla yapılacak uzun boylu konuşmayı düşünmek Julien'e tiksinti verdi, başka şey düşündü.

Akşam, artık zaman yoktu. Gece yarısı bir posta arabası gelip onu aldı. Jandarmalardan yol arkadaşlarından pek memnun kaldı. Sabah, Besançon cezaevine geldiğinde, kendisini gotik kale burcunun üst katma yerleştirmek iyiliğinde, bulundular. XIV. yüzyıl başlangıcı mimarisi diye yargı verdi; zarafetine ve gözalıcı inceliğine ağzının suyu aktı. Derin bir avlunun tâ dibindeki iki duvar arasındaki dar bir aralıktan, muhteşem bir görünün parçası gözüküyordu.

Ertesi gün, bir sorgu oldu, bundan sonra, günlerce rahat bırakıldı. Ruhu durgundu. Yaptığı işte yalınlıktan başka hiç bir şey bulamıyordu: «öldürmek istedim, ben de öldürülmüş olmalıyım.»

Zihni uzun uzadıya bu düşünceye saplanmıştı. Yargı, milletin önüne çıkma sıkıntısı, savunma, bütün bunları hafif işler, ancak o gün geldiğinde düşünceli sıkıcı törenler diye görüyordu. Ölüm anı artık aklını gelmiyordu: «Yargıdan sonra düşünürüm.» Hayat onun için hiç öyle sıkıcı değildi, herşeyi yeni bir görüşle görüyordu. Artık tutkusu yoktu. Bn. de La Mole'ü pek az düşünüyordu. Vicdan azapları durmadan içini kemiriyor ve hele gecelerin, bu yüksek kale vurcun-da, ancak kartal sesi ile bozulan sessizliğinde, gözlerinde sık sık Bn. de Renal'in hayalini canlandırıyor.

Onu ölesiye yaralamamış olduğundan ötürü Tanrı'ya şükrediyordu. İçinden: «Şaşılacak şey! diyordu. B. de Dole'e yazdığı mektupla benim gelecek mutluluğumu ebediyen mahvetmiş olduğunu sanıyordum, ama, bu mektubun yazıldığı tarihten bu yana daha on beş gün bile gemediği halde, o günlerde aklımı kurcalayan bunca şeyi düşünmüyorum ar-

tık... Vergy gibi dağsal bir memlekette yaşamak için iki üç bin lira yıllık gelir olmalı... O günler mutluymuşum... Bil-miyormuşum mutluluğumu!...

Başka anlarda, iskemlesinden sıçrayarak kalkıyordu. «Bn. de Renal'i ölesiye yaralamış arkasından müthiş atıp tutan, nişan almak için, en namuslu vatandaşı bile ipe gön-•dertecek olan şu yargıçlar... Baskılardan, bölge gazetesinin güzel söz diye adlandıracağı, kötü Fransız'calı küfürlerinden kendimi kurtarırdım...»

Birkaç gün sonra, içinden: «Şöyle böyle, beş altı hafta daha yaşayabilirim, Napoleon da yaşadı...»

Gülerek: «Zaten, hayat hoş geliyor bana; burası rahat; hiç canım sıkılmıyor» diye ekledi ve Paris'ten getirtmek istediği kitapların listesini yapmağa koyuldu.

BÖLÜM XXXVII

BİR KALE BURCU

Bir dostun mezan.

STERNE.

Koridorda büyük bir gürültü işitti; zindanına gelinen saat değildi şimdi; kartal bağırarak uçtu, kapı açıldı ve saygı değer papaz Chelan, titreye titreye ve elde baston, içeri girip kollarına atıldı.

— Ah! yüce Tanrı'm! olur şey mi, evlâdım... Canavar! demeliydim.

Ve temiz yürekli ihtiyar bir söz ekleyemedi. Julien yere düşmesin diye korktu. Adamcağızı bir iskemleye oturtmak zorunda kaldı. Zamanın eli eskiden pek gayretli olan bu adam üzerinde ağırlaşmıştı. Julien'e sadece gölgesi göründü artık.

Azıcık soluk alınca :

— Strasbourg'dan yazılan mektubunuzla, Verrieres yoksulları adına gönderilen beş yüz frangınızı, ancak evvelki gün aldım; Liveru dağına getirdiler, ben orada yeğenim Jean'm evine çekilmiştim. Dün, felâketi öğrendim... Ey Tanrı! olur şey mi?...

472

Ve ihtiyar artık ağlamıyordu, aklında düşünce diye bir-şey kalmamıştı sanki ve hemen ekledi:

— Beş yüz frangınıza ihtiyacınız olur, getirdim size. İçi parça parça olan Julien :

— Sizi görmeğe ihtiyacım var benim, babacığım! diye inledi. Bol bol param var.

Fakat artık yerli yerinde karşılık alamadı. B. Chelan, yanağından aşağı sessizce akan birkaç damla gözyaşı döküyordu zaman zaman; sonra Julien'e bakıyor ve onun ellerine sarıldığını ve ellerini dudaklarına götürdüğünü görünce ser-semleşiyordu sanki. Bir zamanlar o kadar canlı olan, o kadar güçle en yüce duyguları belirten bu yüz, artık iyiden iyiye sönmüştü. Az sonra köylü gibi bir adam gelip ihtiyarı aldı. Gelenin yeğeni olduğunu anlayan Julien'e, adam: «Onu yormamalı» dedi. Bu geliş Julien'i öldürücü ve gözyaşlarını kurutan bir acıya sürüklenmiş bıraktı. Herşey ona gamlı ve teselli yok şekilde görünüyordu; yüreğinin göğsünde buz kesildiğini sanıyordu.

Bu an cinayetten beri duymuş olduğu en öldürücü an oldu. Az önce ölümü görmüştü, hem de bütün çirkinliği ile. Bir bulut fırtına önünde nasıl dağılırsa asil ruhla ve alicenaplıkla dolu bütün hayalleri de öyle dağılmıştı.

Bu korkunç durum saatlar saati sürdü. Manevî zehirlenmeden sonra, maddî ilâçlar ve şampanya gerekmiş, Julien bunlara baş vurmakta bir alçaklık bulurdu. Kale burcundaki daracık zindanında hep doñaşa dolaşa geçen, korkunç bir günün bitimine doğru: «Ne deliyim! diye bağırdı. Bir başkası gibi ölmek zorunda kaldığım zaman, bu zavallı ihtiyarı görmek beni bu derin hüzne atabilirdi; fakat erkence-cik ve hele hayatın baharında bir ölüm beni hiç değilse bir ayağı çukurda sayılan zavallı olmaktan kurtarır.»

Daldığı birkaç düşünceye rağmen, Julien kendini, korkak bir insan gibi acmacak duruma düşmüş, kısacası bu ziyaret yüzünden de bedbaht buldu.

Artık onda o sertlikten ve soylu ruhtan, hattâ Roma'lı-lara özgü yiğitlikten eser kalmamıştı, ölüm ona daha erişilmez bir yücelik gibi görünüyor, hiç te kolay birşey gibi gelmiyordu.

İçinden: «Bu benim termometrem olacak, dedi. Bu ak-

478

şam yerden giyotine çıkararak cesaretin on derece aşağısında bulunuyorum. Bu sabah, bu cesareti bulmuştum kendimde. Hem şimdi, ne önemi var sanki! yeter ki bu cesaret bana gereken anda gelsin yeniden.» Bu termometre düşüncesi onu oyaladı ve en sonunda avutabildi.

Ertesi gün uyandıığında, bir gün öncesinden utandı. «(Mutluluğum, huzurum tehlikede.» Kimsenin kendi yanma girmemesini rica etmek üzere savcı baya yazmağa hmen hemen karar verdi. «Ya Fouque?» diye düşündü. Besançon'a onu görmeğe gelmek isterse, üzüntüsü ne olmazdı ki!

Belki bir aydır Fouque'yi düşünmemişti. «Strasbourg'-da koca bir aptaldım, düşüncem elbisemin yakasından öteye uzanmazdı.» Fouque'nin anısı onu uzun uzadıya oyaladı ve daha çok acınacak duruma soktu. Sinirli sinirli dolaşip duruyordu. «İşte ölüm derecesinin yirmi derece altına düşmüş bulunuyorum besbelli... Bu zaaf artarsa, kendimi öldürmek daha iyi olur. Bir aptal gibi ölürsem Malson gibi papazlarla Valenod'lar için ne bayram olur hani!»

Fauque geldi; bu basit ve temiz yürekli adam acıdan şaşkına dönmüştü. Tek düşüncesi, düşüncesi varsa, gardıyanı elde etmek ve Julien'i kaçırtmak için varını yoğunu satmaktı. Ona B. de Lavalette'in kaçışından uzun uzun söz etti.

Julien :

— Canımı sıkıyorsun, dedi; B. de Lavalette suçsuzdu, ben ise suçluyum. Bana istemeden, aradaki farkı düşündür-tüyorsun...

Julien birden gene araştırma ve kuşku etme illetine kapılarak :

— Aman, doğru mu! Ne diyorsun? Bütün malını mülkünü satar mıydın? dedi.

Fouque, kendi öz düşüncesine dostunun en sonunda karşılık verdiğini gördüğünden sevinerek ona mallarının her birinden ne alabileceğini, enine boyuna ve pek pek yüz frank yanılma ile, sayıp döktü.

Julien: «Bir taşralı mal sahibinde bu ne yüce çaba! diye düşündü. Yemeyip içmeyip biriktirdiği bunca şeyi, topladığını gördüğümde müthiş yüzümü kızartan bunca ufak tefek şeyi, benim için feda ediyor! La Mole konağında gördüğüm ve Rene'yi okuyan o yakışıklı gençlerin birinde bile, bu

474

gülünçlüklerin hiçbirisi olmazdı; ama pek genç olan ve miras yoluyla henüz yükünü tutan, üstlik paranın değerini bile bilmeyen gençler bir yana bırakılırsa, şu yakışıklı Parislilerden hangisi böyle bir fedakârlığı yapabilecektir?

Fouque'nin bütün fransızca yanlışları, bütün kaba saba davranışları, yok oldu, bizimki kollarına atıldı. Taşra, Paris' le karşılaştırıldığında, hiç bu kadar güzel bir zafer kazanmadı. Fourque, dostunun gözlerinde gördüğü heyecandan o saat memnun olarak, onu kaçma işine istekli sandı.

Bu yüce davranış Julien'e B. Chelan'm gelişinin kendisinde yitirmiş olduğu tekmil gücü geri verdi. Henüz gençti; ama, bana kalırsa, güzel bir fidandı. İnsanların çoğu gibi, iyi kaplülükten hilekârlığa dökecek yerde, yaşlılık ona insanlığını arttıracak bir iyilik vernr's olur, o da böylece delice bir itimatsızlıktan kurtulmuş bulunurdu... Ama bu boş yere yapılan tahminler neye yarar?

Bütün karşılıkları işi kısa kesmeğe dayanan, hergün : «Önceden tasarlıyarak öldürdüm, yahut hiç değilse öldürmek istedim» diye Julien'in didinmelerine rağmen, sorgular daha sıklaşıyordu. Fakat yargıç herşeyden önce kırtasiyeciydi. Julien'in suçunu itiraf edişleri sorguları hiç azaltmıyordu; yargıcın özseverliği yaralanmıştı. Kendisini kötü bir zindana geçirmek istediklerinden, ancak Fouque'nin uğraşmaları sayesinde kendisini yüz seksen basamak yüksekliğindeki güzel odasında bıraktıklarından Julien'in haberi olmadı.

Bu rahip de Filair yakacak odun ihtiyaçlarını Fouque'-den sağlayan önemli kişiler arasında bulunuyordu. Temiz yürekli oduncu ne yapıp edip piskopos muavininin huzuruna kadar çıktı. B. de Filair ona, Julien'in üstün özelliklerinden ve bir zamanlar papaz okulunda görmüş olduğu işlerden söz açarak, delikanlıyı şudur budur diye yargıçlara anlatmağı düşündüğünü söyleyince, artık oduncunun diyecek yoktu sevincine. Fouque dostunu kurtarma umuduna kapıldı ve kapıdan çıkarken, yerlere kadar eğilerek, piskopos muavini hazretlerine suçlunun kurtulmasına dua etmek için, şaraplı ekmek törenlerinde on altın para dağıtılmasını rica etti.

Fouque müthiş yanılıyordu. B. de Flair hiç te bir Vale-nod değildi. Teklifi kabul etmedi ve hattâ temiz yürekli köylüye kalkıp parasını saklamanın daha doğru olacağını anlat-

475

mağa çalıştı. İhtiyatsızlık etmeden açık açık konuşmanın imkânsız olduğunu görerek, ona bu parayı, elde avuçta, gerçekten, hiçbir şeycikleri olmayan, zavallı tutuklulara, sadaka olarak vermesini öğütledi.

B. de Frilair: «Şu Julien garip bir yaratık, akıl almıyor işi, diye düşünüyordu, oysa hiçbir şey benim için akıl almaz olmamalıdır... Bir din kurbanı diye gösterilebilir belki. Ne olursa olsun, bu işin püf noktasını öğrenecek ve belki de bizi hiç insan yerine koymayan, hattâ doğrusu benden nefret eden şu Bn. de Renal'i korkutma fırsatı bulacağım... Belki de böylelikle bu küçük papaz okulu öğrencisine karşı bir zaafı olan B. de La Mole ile yolu yordammca bir barışma fırsatını yakalayabilirim.»

Dâva üzerinde uzlaşma birkaç hafta önce imzalanmış, rahip Pirard da Julien'in doğusundaki sırdan açmağı ihmal etmeden, Besançon'dan ayrılmıştı, işte o gün de zavallı Ver-rieres kilisesinde Bn. de Renal'a ateş ediyordu.

Artık Julien kendi hayatı ile ölüm arasında tek bir kötü olay görüyordu, babasının ziyareti idi bu. Bütün ziyaretlerden yakasını kurtarmak için, savcıya dilekçe vereyim mi diye Fouque'ye danıştı. Bir babayı görmekten bu kadar çekinme, hem de böyle bir anda, oduncunun temiz ve insancıl ruhunu iyice gücendirdi.

Bunca insanın dostundan niçin alabildiğine nefret ettiğini anlar gibi oldu. Zavallıya saygısı olduğundan, içinden geçeni gizledi.

Soğuk soğuk :

— Her halde, diye karşılık verdi, böyle gizli bir buyruk babana uygulanmamış olur.

BÖLÜM XXXVIII

GÜÇLÜ BİR ADAM

Yürüp edişlerinde ne kadar esrar ve boyunda boşunda ne kadar incelik var ama! Kim olabilir bu kadu?...

SCHİLLER.

Ertesi gün burcun kapıları sabah erkenden açıldı. Julien sıçrayarak uyandı.

476

— Ah! Ulu Tanrı, diye düşündü, işte babam geldi. Ne sıkıcı sahne!

Tam o anda köylü kılığına girmiş bir kadın delicesine kollarına atıldı, delikanlı onu tanımakta güçlük çekti. Bu Bn. de La Mole idi.

— A zalim, nerede olduğunu ancak mektubundan öğrenebildim. Cinayet adını verdiğin şeyi, ama sadece şu göğüste çarpan kalbin olanca büyüklüğünü gösteren asîl bir öc sayılan şeyi, ben bunu ancak Verrieres'de öğrendim...

Bn. de La Mole'e karşı duyduğu, henüz açıktan açığa itiraf edemediği soğukluklara rağmen, Julien onu çok güzel buldu. Bütün bu davranışlarda ve konuşmada soylu, çıkardan uzak, zayıf ve aşağılık bir ruhun yapabileceği herşeyin kat kat üstünde bir duygu bulunduğunu nasıl da göremezdi? Gene bir kraliçeyi sevdiğini sandı, birkaç dakika sonra da, eşi az bulunur bir konuşma ve düşünme soyluluğu ile kadına dedi ki:

— Yarınlar gözlerimde açıkça canlanıyordu. Ölümümden sonra, bir dul olarak sizi, B. de Croisenois ile evlendiriyordum. Kendisi için garip, kanlı ve büyük sayılan bir olayla, neye uğradığını bilemeyen ve halkın çoğu gibi din yolunu tutan, bu sevimli dulun soylu ama biraz hayalsever ruhu, genç markinin çok gerçek özelliğini anlamak tenezzülünde bulunmuştu. Siz herkesin mutluluk adını verdiği şeyleri saygı, zenginlikler, itibar gibi şeyleri kendiniz için mutluluk saymağa katlanırsınız... Ama, sevgili Mathilde, Besançon'a gelişiniz, eğer kuşku uyandırmışsa, B. de La Mole için ölesiye bir darbe olacaktır, işte ben de bunu dünyada bağışlamam. Zaten başına bunca belâ açtım! Akademi üyesi koynunda bir yılan beslemiş olduğunu söyleyecektir.

Bn. de La Mole yarı öfkeli:

— İtiraf ederim ki böylesine soğukkanlı düşünmeyi, yarınlar hakkında böylesine kaygu duymayı az bekliyordum, dedi. Hemen hemen sizin kadar temkinli olan oda hizmetçim, kendi adına, bir yol kâğıdı bulup bulşturmuş, ben de posta arabasında Bn. Michelet adıyla yolculuk ettim.

— Güzel ama Bn. Michelet benim yanıma kadar nasıl böyle kolayca gelebildi?

— Ah! sen hep o üstün, ilk görüşte hayran kaldığım

477

adamsın! Bu kale burcuna gitmenin imkânsız olduğunu ileri süren bir tutanak yazıcısına beş frank sıkıştırdım. Adama bu namuslu adam, parayı aldıktan sonra beni bekletti, bin dereden su getirdi, beni iyice soymak istediğini düşündüm..

Mathilde sustu.

Julien :

— E, sonra? diye sordu. Kadıncağız kollarına atılarak :

— Kızma, küçük Julien'im benim, dedi, beni güzel Ju-lien'in yavuklusu, Paris'li bir işçi kızı sanan bu yazıcıya adımları vermek zorunda kaldım... Gerçekte bunlar onun sözleri. Karın olduğuma yemin ettim, böylece seni hergün görmek için bir izin alacağım.

Julien;: «Çılgınlık tamam, diye düşündü, anlıyamadım gitti. Ne yapalım, B. de La Mole o kadar büyük bir soylu kişi ki, halk bu güzel dudu alacak olan genç albayı düpedüz bağışlar.

Yakında ölümüm herşeyin sünger çekecektir üzerine.» Bundan sonra kendini güzel güzel Mathilde'in aşkına salıverdi; bu delilikti, bu ruh yüceliği idi, yeryüzünün en garip şeyi idi bu. Genç kadın ona kendisiyle birlikte ölmeği ciddî ciddî teklif etti.

Bu ilk coşkunluklar geçip te, Julien'i görme mutluluğunu da doya doya tattıktan sonra, ruhunda birden aşırı bir merak uyandı. Sevgilisini inceledi, onu hayal etmiş olduğunun çok üstünde buldu. Boniface de La Mole, hem de daha kahraman bir adam olarak dirilmiş gibi geldi ona.

Mathilde memleketin ileri gelen avukatlarını gördü, kendilerine avuç dolusu para vereceğini söyleyerek müthiş hakarete bulundu; ama onlar sonunda kabul ettiler.

Aklına hemen, karanlık ve pek dallı budaklı işlerde, Be-sançon'da herşey B. rahip de Frilair'in elindedir düşüncesi geldi.

Bn. Michelet gibi garip adla dolaştığından, tâ güçlü din ulusunun yanma varmakta ilkin aşılmaz engeller gördü. Fakat genç rahip Julien Sorel'i avutmak için tâ Paris'ten Besançon'a gelen, aşk delisi, genç bir terzi kızının güzelliğinin dedikodusu şehirde dillere destan oldu.

Mathilde, Besançon sokaklarında yayan yayan tek ba-
478

sına dolaşıp duruyordu; tanınmamış olacağını sanıyordu. Ne olursa olsun, halk üzerinde büyük bir etki yaratmak kendi dâvasına yararsızdır sanmıyordu. Çılgınlığı ölüme giden Julien'i kurtarmak için halkı ayaklandıрмаğı tasarlıyordu. Bn. de La Mole sadece acı çeken bir kadına yaraşır biçimde giyinmiş olduğunu sanıyordu; ama bütün bakışları üzerine çekecek biçimde giyinmişti.

Sekiz günlük uğraşmalardan sonra, B. de Frilair'in yanma çıkma yolunu bulduğunda, Besançon'da herkesin dikkatinin konusu oluyordu.

Cesareti ne olursa olsun, yetkili papaz ile derin ve kötüce ihtiyat düşünceleri aklında birbirine öyle bağlı idi ki, piskoposluk kapısını çalarken titredi. Piskopos muavininin dairesine giden merdivenden çıkmak gerektiğinde dizlerinin bağı çözülüyordu. Piskoposluk sarayının sessizliği tüylerini diken diken ediyordu.

«Bir koltuğa oturuversem, bu koltuk da beni kısıvrak yakalasa, kırklara karıştırdım. Oda hizmetçim beni kime sorabilirdi? Jandarma komutanı işe burnunu sokmaktan çekinir besbelli... Bu koca şehirde yapılmış kaldım!»

Daireye ilk bakışında, Bn. de La Mole rahatlamış oldu. Pek zarif elbiseli bir uşak açmıştı kapıyı ilkin. Onu beklettikleri salon ince ve kibar biçimde, kaba ihtişamdıktan tamamen uzak, Paris'te ancak en güzel konaklarda görülen biçimde dayanıp döşenmişti. Babacan bir tavırla kendisine doğru gelen B.de Frilair'i görür görmez bütün o korkunç cinayet düşünceleri yok oldu. Bu güzel coşkun ve az yabansıl, Paris toplumu tarafından hiç hoşlanılmayan erdem belirtisi bile görmedi. Besançon'daki herkesi çekip çeviren rahibin yüz çizgilerini ışıklandırılan hafiften gülümseyiş, sözü dinlenir insan, bligili piskopos, usta yönetici havası veriyordu. Mathilde kendini Paris'te sandı.

Mathilde'i yaman rakibi marki de La Mole'ün kızı olduğunu itiraf etmeğe yöneltmek için B.de Frilair'e ancak bir-Tsaç dakika gerekti.

Genç kadın gururunun olanca yüksekliğini takınarak: — Ben doğrusu hiç Mn. Michelet değilim, dedi, bu itiraf bana aza patlıyor, çünkü size, B.de La Varnaye'm kurtuluşunu sağlamanın yolu var mı diye akıl danışmağa geliyo-

479

rum. İlkin o ancak çılgınlık yüzünden suç işlemişti; üzerine ateş ettiği kadın ise artık iyileşiyor. İkinci olarak, küçük memurları elde etmek için hemen, elli bin frank para dönebilir ve ilerde de iki katını vermeği üzerime alabilirim. Kısacası, gerek benim minnettarlığım ve gerekse aileminki B. de La Vernaye'ı kurtaracak olana karşı hiçbir imkânsızlık göstermeyecektir.

B. de Frilair bu anda şaşırıp kalmış görünüyordu. Mathilde kendisine Millî Savunma Bakanı'nın, B. Julien Sorel de La Vernaye adına yazılmış bir çok mektubu gösterdi.

— Görüyorsunuz ki, bayım, babam onun yarının sağlamağa çalışıyordu. Mesele pek basit, gizlice evlendim onunla, babam bir La Mole ailesinin genç kızı için biraz garip sayılan bu evlenmeyi ortalığa yaymadan önce onun yüksek rütbeli subay olmasını istiyordu.

Mathilde B. de Frilair önemli buluşlar yaptıkça iyilik ve tatlı sevinç ifadesinin hemen uçup gittiğini sezdi. Yüzünde derin ikiyüzlülük karışık bir sinsilik belirdi.

Rahibin kuşkuları vardı, resmî belgeleri evire çevire uzun uzun okuyordu.

İçinden: «Bu garip itiraflardan ne fayda çıkarabilirim? diyordu. Sayesinde Fransa'da piskopos olunan, o haşmetli *•• piskoposunun yeğeni, mareşal karısı ünlü Fervaques'in bir dostu ile bir an içinde işte içli - dışlı oluverdim.»

«İstikbal için olmaz diye baktığım şey kendini hemen gösteriyor. Bu beni bütün dileklerimin gerçekleşmesine götürebilir.»

Mathilde kendisiyle ıssız bir dairede bulunduğu bu güçlü adamın yüzünün anî değişikliğinden irkildi. Ama az sonra içinden: «Nasıl! iktidara ve zevke iyice doymuş bir papazın soğuk bencilliğinde hiçbir etki uyandırmış olmamak kötü olmaz mıydı?»

Piskoposluğa yükselmek için önünde açılan bu anî ve umulmadık yoldan gözleri kamaşan, Mathilde'in zekâsından aklı duran B. de Frilair, artık bir an için ihtiyatlı olamadı. Bn. de La Mole gözlerini yükseltmek tutkusu bürümüş ve sinir bunalımı geçirecek kadar heyecanlanan adamın nerede ise ayaklarına kapanacağını gördü.

Genç kadim; «Herşey gün gibi belli, diye düşündü, bu-
480

rada Bn. de Fervaques'uj dostu için hiçbir şey imkânsız olamaz.» Henüz iyice acılı bir kıskançlık duygusuna rağmen kalktı, Julien'in mareşalin karısının candan dostu olduğunu, onun evinde hemen hergün *•• piskoposu hazretleri ile konuştuğunu söylemek cesaretini gösterdi.

Piskopos muavini yükseltme tutkusunun o acı bakışı ile ve sözcüklerin üzerinde dura dura:

— Bu bölgenin sayılı kimseleri arasından otuz altı jüri üyesinin bir listesini hazırlamak için dört beş kez kura çekilince, dedi, her listede sekiz on kişi ve gurubun en gözü açıklarını göremedim mi, kendimi çok az talihli sayarım. Hemen her zaman çoğunluğu elde ederim, hattâ mahkûm ettirmek için bile olsa; bayancık görüyorsunuz, ne kolay be-raet ettirebilirim...

Rahip sanki kendi sözlerine şaşırılmış gibi birden sustu; ağzından yabancılara hiç söylenmeyen şeyleri kaçırıyordu.

Fakat bir de kalkıp Besançon toplumunu Julien'in garip macerasında şaşırtan ve ilgilendiren noktanın onun bir zamanlar Bn. de Renal'e büyük bir aşkla bağlandığı, hattâ uzun süre karşılık görmüş olduğunu anlattığında şimdi de Mathilde'in şaşırdığını gördü.

İçinden: «Taşı gediğine koydum ya! diye düşündü. Artık, bu kadar kararlı küçük bayanı yola getirmenin bir çaresini buldum işte; bunu başaramam diye korkuyordum.» Yol göstermedeki kibarlık ve kolaylık önünde hemen hemen yalvarır durumda gördüğü şu az bulunur güzelliğin çekiciliğini gözlerinde kat kat çoğaltıyordu. Gene olanca serinkanlılığını ele aldı, hançeri bağrına saptırmakta hiç tereddüt bile etmedi.

Hafif ser bir tavırla:

— Ne olursa olsun, dedi, B. Sorel'in bir zamanlar bu pek sevilmiş kadına iki el ateş etmesinin kıskançlıktan ileri geldiğini bize söylerlerse şaşmam hiç. Güzel olmadığı da söylenemez, pek bir hayli zamandır bütün hepsi gibi ahlâk düşkünü jansenist olan, Marquinet adlı bir Dipon'lu rahibi gidip sık sık görüyormuş.

B. de Frilair, zayıf tarafını yakaladığı bu güzel kızın kalbine kıyasıya ve boşuna işkence etti.

Mathilde'e alevli gözlerle bakarak:

411

— Tam o anda, rakibi töreni yönettiği için değilse, diyordu, B. Sorel niçin kiliseyi seçmişti? Koruduğunuz mutlu adamın pek zeki, hele pek ihtiyatlı olduğunu herkes kabul ediyor. Bn. de Renal'in o kadar iyi bildiği bahçesine saklanmaktan kolay daha ne vardı? orada, görünmeyeceğine, ya-kalanmıyacağına, kendisinden kuşku edilmeyeceğine hemen hemen güven getirerek, öldürebilirdi kıskandığı kadını.

Bu düşünce, görünüşle pek doğru olan düşünce, Mathilde'i sonunda çileden çıkardı. Bu burnu büyük, ama insan kalbini olduğu gibi tasvir etmek için koca yeryüzündeki bütün o yavan ihtiyatla dolmuş bulunan adam, ateşli bir ruh içinde çok canlı sayılabilen her ihtiyatı alaya almanın mutluluğunu bir anda kavramak için yaratılmış değildi. Mathilde'in yaşadığı Paris toplumunun yüksek tabakalarında, aşk ancak kırk yılda bir ihtiyattan sıyrılabilir ve beşinci katta oturan insan kendisini pencereden atar aşağı.

En sonunda,, rahip Frilair kendi hünerine güven getirdi. Mathilde'e (belli ki yalan söylüyordu), Julien'e karşı suçlamayı yazmakla görevli savcıcı, kendi bildiğine göre avucu-nun içine alabileceğini anlattı.

Kara jüri için otuz altı kişilik üyesi seçtikten sonra, hiç değilse gidip otuz kadar jüri üyesini doğruca ve bizzat görecekti.

Mathilde B. de Frilair'e o kadar güzel gelmeseydi, onunla ancak beşinci ya da altınca görüşmede bu kadar açık açık konuşmuş olurdu.

BÖLÜM XXXIX DOLAP

Castres, 1676 — Bir kardeş kendinin-kine bitişik evdeki kızkardeşini öldürdü; bu soylu kişi daha önce de birini öldürmüştü. Babası, yargıçlara gizliden gizliye beş yüe «ecu» yedirterek, hayatını kurtarmış.

LOCKE, Fransa'da Yolculuk.

Piskoposluktan çıkınca, Mathilde Bn. de Fervaques'a bir adam yollamakta tereddüt etmedi. Lekelenmek korkusu,

F: 31

482

onu bir saniye bile durdurmadı. B.de Frilair için rakibinden, ••• piskoposunun kendi elinden çıkma bir mektup sağlamasını rica ediyordu. Rakibinin bizzat kalkıp Besançon'a gelmesini yalvaracak kadar ileri de gidiyordu.

Fouque'nin sözünü dinleyerek, yaptığı işlerden Julien'e hiç söz açmadan ihtiyatlı davranmıştı. Varlığı olmasa bile delikanlıyı oldukça allak bullak ediyordu. Ölüm yaklaştıkça hayatı boyunca olmadığından daha dürüst olarak, yalnız B. de La Mole'e değil, hem Mathilde'e karşı da vicdan azapları duyuyordu delikanlı.

İçinden: «Olur mu ya! diyordu, onun yanında dalgınlık ve hattâ sıkıntı anları geçiriyorum. O benim uğrumda kendini mahvediyor, ben ise onu işte böyle ödüllendiriyorum! Yoksa bir kötü kişi mi oluyorum ne?» Bu soru yükselmek tutkusu içinde yaşarken aklını pek az kurcaladı; o zamanlar onca tek utanç başarı gösterememektir.

İç sıkıntısı, Mathilde'in yanında, o kadar yamandı ki, o an için kendisine pek olağanüstü ve pek çılgınca aşk ilham ediyordu. Genç kadın onu kurtarmak için yapmak istediği akıl almaz fedakârlıklardan söz ediyordu yalnız.

Gurur duyduğu ve bütün gururunu ayaklar altına alan bir duygu ile coşmuş bulunan kadın, hayatının bir anını bile olağanüstü bir çırpınıyla doldurmadan geçirtmek istememişti. En garip, kendisi için en tehlikeli sayılan kararlar Julien'le yaptığı o uzun konuşmaları dolduruyordu. Gardiyanlar, bol bol para yediklerinden, onun cezaevine girip çıkmasına göz yumuyorlardı. Mathilde'in düşündükleri kendi ünündeki fedakârlığa dayanmıyordu; durumunun ' bütün toplumda öğrenilmesinin onca az önemi vardı. Julien'in bağışlanmasını dilemek için, kralın dört nala giden arabası önüne çıkıp dize gelmek, bin kez ezilmek tehlikesini göze alarak, kralın ilgisini çekmek, bu coşkun ve cesur muhayyilenin kurduğu en olmayacak hayallerden biri idi. Kralın yanında çalışan dostlarının yardımı ile, Saint-Cloud sarayının bahçesindeki gizli toplantılara alınabileceğine güveni vardı. Julien kendisini böyles'ne fedakârlığa az lâyık buluyordu, doğrusunu söylemek gerekirse kahramanlıktan usanmış-tı. Yalın, temiz ve hemen hemen sıklılgan bir merhamet karşısında, kendini duygulanmış buldu, gel gör ki Mathilde'in

483

ınağır ruhunda, tam tersine hep herkese görünmek ve başkalarına gösteriş yapmak düşüncesi vardı.

Olanca sıkıntılarına, bu ardından yaşamak istemediği sevgilinin; hayatı için duyduğu olanca korkulara rağmen, aşkının şiddeti ve giriştiği işlerin büyüklüğü ile milleti şaşırtmak gibi gizli bir dileği olduğunu Julien seziyordu.

Julien bütün bu kahramanlık karşısında kendisinin oralı olmayışına öfkeleniyordu. Mathilde'in o temiz yürekli Fouque'nin fedakârlık edebilen, ama pek uslu ve sınırlı aklını çeldiği, bütün delilikleri öğreseydi, acaba ne derdi?

Mathilde'in fedakârlığında neyi kınayacağını pek bilmiyordu; çünkü o da Julien'i kurtarmak için bütün varını yoğunu fedaya ve hayatını en korkunç tehlikelere atmağa hazırı. Mathilde'in serptiği o avuç dolusu paraya hayret etmişti. Böyle sağa sola dağıtılmış paralar, ilk günler Fouque' de, bir taşralının paraya karşı duyduğu olanca saygıyı uyandırmıştı.

Sonunda, Bn. de La Mole'ün tasarılarının sık sık değiştiğini gördü, böylelikle, rahat soluk alarak, kendisi için çok usandırıcı sayılan bu kadını kınamak için bir söz buldu; o yanar döner

bir insandı. Bu özellik ile, taşrada en korkunç lanet yerine geçen kuş beyinli özelliği arasında, topu topu bir adım aralık vardır.

Bir gün Mathilde zindanından çıkarken, Julien kendi kendine: «Garip şey, dedi ,bu kadar derin ve hedefi ben olan bir aşk beni böyle duygusuz bıraksın! İki ay önce tapıyordum oysa ona! Ölümün yaklaşmasının herşeyi ilgisiz kıldığını okumuştum gerçekten; ama insanın kendini mankür hissetmesi ve değişmemek korkunç Yoksa bir bencil miyim ben?» Bu yolda kendisini en aşağılayıcı sözlerle suçluyordu.

Ruhunda o yükselme tutkusu ölmüş, küllerinden bir başka tutku doğmuştu; bu tutkuya Bn.de Renal'i öldürmek istemiş olmanın vicdan azabı adını veriyordu.

Gerçekten kadına çılgıncasına tutkundu. Hele zindanda tek başına ve kimse tarafından rahatsız edilmek korkusu da olmadan kaldığında, bütün varlığını bir zamanlar Verrieres' de ya da Vergy'de geçirmiş olduğu mutlu günlerin anısına varabildiğinde, garip bir mutluluk duyuyordu. O pek tez uçup gitmiş günlerin en küçük olaylarının onun için bir ta-

484

zeliği ve bozulmaz bir büyü vardı. Paris'teki başarılarını hiç düşünmüyordu; usanmıştı bunlardan.

Günden büne artan bu duygular Mathilde'in kıskançlığı tarafından birer birer sezilmiş oldu. Yalnızlık aşkı ile savaşma gerektiğini açıkça görüyordu gene kadın. Bazan, Bn. de Renal adını ağzına dehşetle alıyordu. Julien'in titrediğini görüyordu. Bundan böyle tutkusu ne sınır tanıdı, ne de ölçü bildi.

Tâ gönülden kopan inançla içinden: «O ölürse, ben de ölürüm ardından, diyordu. Benim mevkiimdeki bir kızın ölüme mahkûm bir sevgiliye taptığını görünce Paris salonları neler diyecek? Böyle duygulara erişmek için, gene kahramanlar çağma uzanmalı; IX. Charles ile III. Henri zamanındaki o yürekler titreten aşklar bu biçim aşklarmış.»

En coşkun anlarda, Julien'in başını başına bastığı zaman, içinden dehşetle: »Nasıl olur! diyordu, nasıl olur da bu sevimli baş kesilmiş olur!» Mutluluk veren bir kahramanlıkla coşarak: «Ah! diye ekliyordu, bu güzelim saçlarına değen dudaklarım, yirmi dört saat sonra buz kesilmiş olacak.»

Bu kahramanlık ve korkunç aşkla dolu anların anıları onu dayanılmaz bir kucaklayışla kucaklıyordu. Kendiliğinden yer eden, şimdiye dek bu mağrur ruhtan çok uzak kalmış olan intihar düşüncesi, bu ruha yerleşti ve burada hemen kesin bir egemenlik kazandı. Mathilde gururlu gururlu içinden: «Hayır, atalarımın kanı bana gelene dek soğu-mamıştır hiç», diyordu.

Bir gün sevgilisi ona :

— Sizden bir ricada bulunacağım, dedi: çocuğunuzu Verrieres'de verin emzirmeye, Bn. de Renal sütnineye göz-kulak olur.

— Bu bana söylediğiniz çok ağır... Ve Mathilde sapsarı oldu.

Julien hülyasından sıyrılarak genç kadını kolları arasında sıkarak:

— Doğru, bin kere özür dilerim sana.

Genç kadının gözyaşlarını kuruttuktan sonra, gene kendi düşüncesine döndü, ama daha kurnazca. Söyleyişe hazin bir felsefe havası vermişti. Kendisi için nerede ise kapanıp gidecek olan şu yarınlardan söz açıyordu.

485

— Canım nonoşum, kabul etmeli ki, büyük aşklar, hayatta bir arızadır, ama bu arıza yalnız üstün ruhlarda görülür... Oğlumun ölümü ailemizin şerefi için hayırlı olur elbet, aşağılık insanların düşünceleri de böyledir. Bu acı ve utanç meyvası çocuğun kaderi yoksulluk olacaktır... Gününü tamı tamamına kestiremediği, ama cesaretimin gene de sezdiği bir zamanda, son öğütlerimi tutarsınız sanıyorum; B. de marki de Croisenois ile evleneceksiniz.

— Ne, ele güne rezil olduktan sonra mı?

— Sizinki gibi bir ada şerefsizlik kondurulmaz. Bir dul ama deli bir adamın dul karısı olacaksınız, işte bu kadar. Daha ileri gideceğim; para uğruna işlenmemiş suçum hiç de şeref kırıcı olmayacaktır. Belki o zaman, bir kanun koyucu çıkar da, çağdaşlarının ön yargılarından kurtularak, ölüm cezasını ortadan kaldırmağı becerir (151). O zaman, birkaç dost söz gelişi şöyle der: «Bakm, Bn. de La Mole'ün ilk kocası deli idi ama, kötü bir adam değildi, bir alçak değildi. Bu kafayı kesmek saçma oldu» der... O zaman hatıram hiç de alçak olmayacak; h:ç değilse bir süre sonra... Toplum içindeki durumunuz, servetiniz ve müsaade buyurun da söyleyeyim, dehanız, kocanız olacak B.de Croisenois'ya, tek başına kıvıramıyacağı bir rol oynatır. Onun sadece asaleti ve cesareti var, 1729 yılında tam bir insan yaratan bu gibi bütün

incelikler, bir yüzyıl yanlışlığını gösteriyor, insan olup olacağı böbürlenişler veriyor. Fransız gençliğinin başına geçmek için daha başka şeyler gerek!»

«Kocanızı sokacağınız partiye sağlam ve işbilir bir insanın yardımını yaparsınız. Siz Fronde içsavaşındaki Chev-reuse'lerin ve Longueville'lerin yerini tutarsınız... Ama, iki gözüm sevgilim, şimdi içimi yakan kutsal ateş, biraz sönmüş olacak o zaman.»

Hazırlayıcı daha başka birkaç cümleden sonra:

— Müsaade buyurun da söyleyeyim size, dedi, onbeş yıl sonra bana karşı duymuş olduğunuz aşka bağışlanabilir bir çılgınlık, ama ne olursa olsun çılgınlık diye bakacaksınız...

Birden durdu ve daldı, Mathilde için pek acı sayılan şu cümle ile gene karşı karşıya buldu kendini: «On beş yıl sonra Bn. de Renal oğluma tapacak ama siz, onu unutmuş olacaksınız.»

486

BÖLÜM XL

HUZUR

Bir zamanlar deli olduğum içindir ki, bugün akli başında bir insanım. Ey her-şeyi ancak bir anda gören bilge görüşlerim ne kadar kısa! Senin gözün tutkunun içten içe kaynamasını izlemek için yaratılmış değildir.

Bn. GOETHE (152)

Bu söyleşi savunma işini üzerine almış avukatla görüş> me ve sorgu yargıcının gelmesi üzerine yarıda kalmış oldu. Gamsızlık ve tatlı hayallerle dolu bi" hayatın tek can sıkıcı

anları idi.

Julien avukata olduğu gibi yararım da:

— Ortada suç var, hem de tasarlanarak işlenmiş suç dedi. Gülümseyerek: Çok üzüldüm, Baylar, diye ekledi; ya' nız az iş düşecek sizlere.

Julien, bu iki adamdan yakasını kurtarmış olunca için den: «Ne olursa olsun, diyordu, yürekli olmalıyım, hem ik.' adamdan da yürekli olmalıyım doğrusu. Onlar ancak günü geldi mi ciddî ciddî düşüneneğim, bu acıdan doğan felâkete, felâketlerin en büyüğü diye, dehşetlerin dehşeti diyec oaki-yorlar.»

Julien kendi kendine felsefe yaparak: «Daha büyük felâket gördüm de ondan, diye devam etti. Strasbourg'a ilk yolculuğumda, Mathilde tarafından açıktan açığa unutulmuş olduğuma inandığım zaman çok daha başka acı çeki* yordum... Ve bugün beni pek ilgisiz bırakan gerçek sevgiy5 olanca tutkuyla arzu ettiğimi söyleyebilmek!... Doğrusu-yalnız kaldığım zamanlar bu çok gü?eî kızın yalnızlığıma paylaştığı zamankinden daha mutluyum...»

Avukat, kural ve kırtasiye adamı, onun deli olduğunu sanıyor ve eline tabancayı yerleştiren şeyin kıskançlık olduğunu düşünüyordu halkla birlikte. Bugün, bu iddianın, İster doğru, ister yanlış, iyi bir savunma yolu olduğunu Ju-

487

lien'e söylemeğe kalktı. Fakat suçlu hemen ateşli ve kaba bir insan oldu.

Çiledek çıkan Julien :

— Kuzum, bayım, diye bağırdı, bu iğrenç yalanı bir daha ağzınıza almamağa bakın.

İhtiyatlı avukat bir an öldürülmüş olma korkusu geçirdi.

Kesin an yaklaştığı için, savunmasını hazırlıyordu. Be-sançon ve bütün bölge yalnız bu önemli dâvadan konuşuyordu. Julien bu ince noktayı bilmiyordu, bu gibi şeylerden kendisine hiç söz edilmemesini rica etmişti.

O gün, ağızdan ağıza dolaşan, akılları sıra, umutlar verecek, çok güçlü bazı dedikoduları ona iştirik etmek isteyen Fo-uque ile Mathilde'i Julien daha ilk sözcükte durdurmuştu.

— Bırakın ideal hayatımı bana. Sizin ufak tefek kuruntularınız, bence az çok üzücü sayılan gerçek hayat üzerindeki düşünceleriniz, beni Tanrı'dan yoksun edebilirdi. İnsan elinden geldiği gibi ölür; ben de sadece canımın istediği gibi düşünebilirim ölümü. Başkaları ne umurum? Başkaları ile olan bağıntılarım birden kesilmiş olacak. Ne olur, artık bana şu insanlardan söz açmayın: sorgu yargıcı ile avukatı görmek yeniden ayak takımına karışmak demektir açıkça.

Kendi kendine: «Doğrusunu söylemek gerekirse, diyordu, kaderimin hayal kura kura ölmek olduğu anlaşılıyor. Bencileyin tanınmamış öldükten on onbeş gün geçtikten sonra unutulmuş olacağına inanan bir insan, açık konuşmalı, oyun yapmakla aldatılmış olacak doğrusu...»

«Ama garibi şu ki, ben hayatın tadını çıkarma sanatını ancak ölümün iyice yaklaştığını gördüğüm zaman anladım.»

Bu son günleri kale burcunun tepesindeki daracık ta-raçasmda, Mathilde'in bir adam salıp Hollanda'dan bulup getirttiği sigaraları içerek dolaşmakla, görünüşün hergün şehrin dürbünleri

ile beklenmiş olduğunu sezmeden geçiriyordu. Akli fikri Vergy'de idi. Fouque'ye Bn. de Renal'den hiç söz açmıyordu ama, bu dost ona kadının gene çabucak iyileştiğini iki üç kez söyledi, bu söz içinde tepki uyandırdı.

Julien'in gönlü hemen her zaman olduğu gibi düşünceler ülkesinde dolaşırken, Mathilde, bir soylu kişiye yaraşır-

488

casma gerçek işlerle düşe kalka. Bn. de Fervaques ile B. de de Frilair arasındaki yazışmanın derinliğinin öyle bir noktaya vardığını öğrenmişti ki, piskopos gibi büyük söz bile çoktan söylenmişti.

Kilise yararlarının olanı biteni ile görevli, sayın piskopos, yeğenine donattığı bir mektuba yazı düş olarak şöyle ekledi: Şu zavallı Sor el bir çılgın olup olacağı, umarım ki onu bize geri verirler.

Bu satırları görünce, B.de Frilair kendinden geçer gibi oldu. Julien'i kurtaracağından kuşku etmiyordu.

Kurula girecek otuz altı jüri üyesinin seçiminden bir gün önce Mathilde'e:

— Bir yığın jüri üyesi listesi düzenlenmesini isteyen, asilzadeler üzerindeki olanca yetkiyi kaldırmaktan başka hiç bir gerçek amacı olmayan şu jakobin kanunu olmasaydı, diyordu, yargı şu diyebilirdim: Rahip N...u temize çıkarttım düpedüz.

Ertesi gün, oy sandığından çıkma adlar arasında, B. de Frilair, Besançon papazlar kurulundan beş kişiyi, şehre yabancı olanlar arasında da B. Valenod, B. de Moirod, B. de Cholin gibi adları sevinçle gördü Mathilde'e:

— Bu sekiz kişiyi ilkin avucumun içine alırım, dedi. İlk beşi makinedir. Valenod benim adamım, Moirod herşeyini bana borçludur, de Cholin ise herşeyden korkan bir budaladır.

Gazete jüri üyelerinin adlarını bölgeye yaydı ve Bn.de Rânal, kocasının anlatılmaz dehşetine inat, Besançon'a gelmek istedi. B.de Renal'in bütün elde edebildiği şu oldu ki karısı, tanık diye çağrılmış olma huzursuzluğuna meydarî vermemek için dünyada yatağından dışarı çıkmıyacaktı.

Eski Verrieres belediye başkanı:

— Durumumu anlamıyorsunuz, diyordu, dediklerine göre ben şimdi, bozgun taraftarı hürriyetçiyim; şu rezil Vale-nor ile B.de Frilair savcıdan ve yargıçlardan beni lekeleyebilecek olan herşeyi kolayca elde edebilirler.

Bn.de Rânal güçlük çıkarmadan kocasının buyruklarına boyun eğdi. İçinden: «Ağır Ceza Mahkemesinde çıkarsam diyordu, öç almak istemişim gibi olurum.»

Gerek günah çıkarıcı papazına ve gerekse kocasına ver-

489

diği bütün ihtiyat sözlerine rağmen, daha Besançon'a varır varmaz kendi eliyle otuz altı jüri üyesinin herbirine mektup yazdı.

«Yargılama günü mahkemede bulunmayacağım hiç. Bayım, çünkü benim oluşum B. Sorel'in dâvasında kötü olabilir. Dünyada ve hem de gönülden bir tek şey diliyorum yalnız, onun kurtulmuş olması. Hiç şüphenez olmasın, benim yüzümden bir suçsuzun başının kesilmiş olması gibi korkunç düşünce bundan sonraki hayatımı zehirleyecek ve kısaltacaktır besbelli. Ben yaşadıkça, nasıl olur da ölüme mahkûm edebilirsiniz? Hayır, olmaz, toplumun hayata kıymağa, hele Julien Sorel gibi bir insanın hayatına kıymağa hakkı yoktur hiç. Verrieres'de, herkes, onun yolunu şaşırma anlarını biliyordu. Bu zavallı delikanlının zorlu düşmanları var; ama düşmanları (hem de nasıl!) arasından hangisi çıkar da onun hayran olunabilir değerlerinden ve derin bilgisinden kuşku eder? Bu hakkında yargı vereceğiniz uluorta bir dâva değildir, bayım. Biz onu hemen hemen on. sekiz ay dinsever, uslu akıllı, becerikli insandır diye tanıdık; fakat, yılda iki üç kez, onu çileden çıkartmağa varan karasevda bunalımlarına tutulurdu. Bütün Verrieres şehri, yazı geçirdiğimiz Vergy'deki bütün komşularımız, bütün ailem, ilçebay, o bile, onun örnek olacak kadar dinsever olduğuna tanıklık edeceklerdir; bütün kutsal kitabı öğrenmek için kendini yıllar yılı zora sokmuş mudur? Bu mektubu size sunmak şerefi benim oğullarımın olacak: çocuktur onlar. Onlara sormak tenezzülünde bulunan bakalım, bayım, bu zavallı delikanlı hakkında sizlere onu ölüme mahkûm etmenin dehşet olacağına inandırmak için gerekli bütün noktaları anlatacaklardı. Benim öcümü almak şöyle dursun, beni ölüme mahkûm edeceksiniz sizler.»

«Bu dâvaya karşı ne itirazda bulunabilir düşmanlar? Çocuklarımla bile mürebbilerinde gördükleri o çılgın, anlarından birinin sonucu sayılan yara o kadar az tehlikeli ki, aradan iki

aydan az bir zaman geçtikten sonra bana posta arabasına atlayıp Verrieres'den Besançon'a gelme imkânını verdi. Eğer, bayım, bu kadar az suçlu bir insanı kanunların vahşetinden kurtarmada azıcık duraksadığımızı öğrenirsem,
490

sırf kocamın buyruklarının beni içinde yatırdığı yatağım* dan çıkar, gelip ayaklarınıza kapanırım.»

«Suçun tasarlanarak işlenmediğini söyleyin, bayım, böylelikle de bir suçsuzun kanma girriş olmazsınız», v.s. v.s.

BÖLÜM XLI

YARGI

Memleket bu ünlü dâvayı daha uzun zaman hatırlayacaktır. Suçluya karşı duyulan ilgi heyecana kadar yükselmişti: çünkü suçu hayret uyandırıcı idi ama korkunç değildi ki bu delikanlı! Yüce kaderi, birden sönmüş kaderi merhameti çoğaltıyordu. Kadınlar bildikleri erkeklere: «Onu mahkûm edecekler nü ölüme?» diye soruyorlardı ve karşılık beklerken yüzlerinin sapsarı kesildiği görülüyordu.

SAİNTE-BEUVE (153).

Artık o gün, Bn. de Renal ile Mathilde'in yürekleri çarpa çarpa bekledikleri gün gelip çattı böylece.

Şehrin sağlam ruhunu bile heyecandan uzak bırakmıyordu. Bütün taşra bu romanlara özgü dâvanın nasıl baş-lıyacağı görmek için akın akın Besançon'a koşmuştu.

Günlerdir, artık hanlarda yer kalmamıştı. Ağır ceza mahkemesi başkanı dört bir yandan gelen o giriş kartı ala-bUme ricaları ile dolu mektuplardan kafası kazana dönmüştü; şehrin bütün kadınları yargılamada hazır bulunmak istiyorlardı; sokaklarda bağır bağıra Julien'in resmi satılıyordu, v.s., v.s.,

Mathilde bu yüce konu için gerekir diye •** piskoposu hazretlerinin kendi elinden çıkma bir mektubu yedek olarak saklıyordu. Fransa Kilisesi'ni yöneten ve piskoposları atayan bu yüce papaz mektubunda, Julien'in kurtulmasını rica etmek tenezzülünde bulunuyordu. Yargılamadan bir gün önce, Mathilde bu mektubu güçlü piskopos muavinine sundu.

491

Görüşme sonunda, genç kadın gözleri dolu dolu dışarı çıkarken B.de Frilair, artık ihtiyatlı diplomatlığından sıyrılarak ve sanki kendi de heyecana kapılarak ona:

— Jürinin kararını biliyorum, dedi. Koruduğunuz gencin cinayetinin belli olup olmadığını, hele bu işten önceden tasarlama bulunup bulunmadığını araştırmakla görevli on iki kişi içinde, yükselmeme bağlı altı dost sayabilirim, piskoposluğa yükselmemin kendilerine bağlı olduğunu işittirdim. Benim Verrieres belediye başkanı yaptırdığım baron Valenod, yönetimi altında bulunanlardan ikisini, B.de Moi-rod ile B.de Cholin'i besbelli kendi havasına uydurur. Doğrusunu isterseniz, talih bu işte karşımıza pek kötü düşünceli iki üye çıkardı; fakat, ne kadar aşırı hürriyetçi olursa olsunlar, büyük işlerde benim sözlerimi can kulağı ile dinlerle, onlara da B. Valenod gibi oy vermelerini rica ettirdim. Öğrendim ki, endüstrici, pek zengin ve çenesi düşük hürriyetçi olan, altıncı jüri üyesi, Millî Savunma Bakanlığı'nda bir müteahhitlik istemekteymiş gizlice ve besbelli ki beni gücendirmek istemezdi. Ona da B.de Valenod'nun benim fon sözümü bildiğini söyledim. Kaygılanan Mathilde:

— Şu B. Valenod da kimin nesi? diye sordu.

— Onu tanısaydınız, başınızdan kuştı edemezsiniz. Gö-züpek, küstah, kaba, tam aptalları avucunun içine almak için yaratılmış bir geveze, 1814 yılı onu sefalete attı (154). Kolundan tutarak onu ilbay yapacağım. Onun isteyince aylarını kullanmak istemezlerse öteki jüri üyelerinin hakkından gelebilir.

Mathilde biraz rahatladı.

Delikanlıyı akşam bir başka tartışma bekliyordu. Sıkıcı ve kendisi için sonu belli bir işi uzatmamak için, Julien söz söylememeye karar vermişti.

Julien:

— Avukatım konuşacak ya, bu yeter de artar bile, dedi. Olanca düşmanımın karşısında uzun uzun duramam artık. Şu taşralılar size borçlu oldum bu kadar kısa zamanda yükselmenden huylandılar, emin olun, içlerinde mahkûm olmamı istemeyen tek kişi yok ama ,beni idama götürdüklerinde bir aptal gibi ağlayacaklardır.

492

Mathilde:

— Sizin iki paralık olduğunuzu görmek istiyorlar, doğru, diye karşılık verdi; ama ben onları hiç de katı yürekli sanmıyorum. Besançon'da bulunmana ve acımı görmek bütün kadınların hop hop ettirmiştir yüreklerini; güzel yüzünüz de bunun sonunu getirecektir. Yargıçlar önünde tek söz söylediniz mi, bütün dinleyiciler sizin tarafınızı tutarlar, v.b., v.b.

Ertesi gün saat dokuzda, Julien Adliye Sarayının büyük salonuna gitmek üzere zindanından indiğinde, jandarmalar avluda toplanmış bir yığın kalabalığı bin güçlkle açabildiler. Julien iyi uyumuştı, pek durgundu, şu zalim olmadığı halde, ölüm kararını alkışlamağa giden kışkıncı kalabalığa bilgece bir acıyıyla bakmaktan başka duygu duymuyordu. Kalabalığın ortasında bir çeyrek saatten çok kalıp ta, orada bulunuşunun halkta sıcak bir merhamet uyandırdığını anlamak zorunda kalınca, pek şaşırıldı. Bir tek kötü söz işitmedi. İçinden: «Şu taşralılar sanmadığımdan da az kötü insanlarmış,» dedi.

Yargılama salonuna girerken, mimarinin inceliğine ağzının suyu aktı. Bu yapı temiz bir gotik yapı idi, en aşırı özenle taştan işlenmiş bir yığın küçük küçük sütunlar vardı. Kendini İngiltere'de sandı.

Ama az sonra olanca dikkati suçlunun küçük sandalyesinin tam karşısına yerleşmiş, yargıçlarla jüri kumlunun, oturduğu yerin üstündeki üç balkonu dolduran on iki on beş kadın tarafından dağıtılmış oldu. Halka doğru dönünce, an-fitearin üzerinde bulunan çemberimsi balkonun kadınlarla dolu olduğunu gördü; çoğu gençti ve ona pek güzelmişler gibi geldi; gözleri pırıl pırıldı ve merak dolu idi. Salonun arta kalan bölümünde, millet birbirini yiyordu; kapılarda dögüşüyorlar, nöbetçiler bir türlü sessizliği sağlamıyorlardı.

Julien'i arayan bütün gözler, suçluya ayrılmış az yüksekçe bir yere yerleştiğini görüp varlığını sezdiklerinde, ortalıkta bir hayret ve sıcak merhamet mırıltısıdır koptu.

Denebilir ki, o gün delikanlı yirmi yaşında görünüyordu; pek yalm, ama tam bir incelikle giyinmişti; saçları ve alnı güzeldi; Mathilde süslenmesine bizzat başkanlık etmek

493 istemişti. Julien'in solukluğu sonsuzdu. Küçük sandalyesine oturur oturmaz, çevre yandan: «Tanrı'm! ne kadar genç! Ayol bir çocuk bu... Resminden kat kat güzel!» dendiğini işitti.

Sağına oturmuş jandarma:

— Suçlum, dedi, şu balkonda oturan altı kadını görüyor musunuz?

Jandarma ona jüri kurulunun oturduğu yerin üstündeki küçük çıkıntılı bir balkonu gösteriyordu . Jandarma:

— Bu ilbayın karısı, diye devam, etti, yaramda da, Bn. la Markiz de M*** var, sizi çok seviyormuş, sorgu yargıcıyla konuşurken duydum, onu. Sonra da Bn. Derville...

Julien:

— Bn. Derville!... diye inledi.

Ve alnını müthiş bir kırmızılık kapladı. İçinden: «Buradan çıkınca, diye düşündü, Bn. de Renal'e yazacaktır.» Bn. de Renal'in Besançon'a gelişini bilmiyordu.

Tanıklar dinlendi. Bu birkaç saati aldı. Savcı tarafından, okunan suçlamanın daha ilk sözcüklerinde, Julien'in tam karşısına düşen küçük balkondaki o kadınlardan ikisi, şıpır şıpır gözyaşı döktü. Julien: «Bn. Derville dünyada yumu-şamaz,» diye düşündü. Bununla beraber kadının kıpkırmızı kesildiğini gördü.

Savcı kötü Fransızca ile işlenmiş suçun korkunçluğu üzerinde dil döküp duruyordu; Julien Bn. Derville'in yanındaki kadınların savcuyu müthiş kmarcasına tavır takındıklarını gördü. Bu kadınların, görünüşe göre eşi-dostu sayılan birçok jüri üyesi, onlarla konuşuyor ve onları avutur görünüyordu. Julien: «Bu işte bir hayır var galiba,» diye düşündü.

O ana kadar kendini yargılama sırasında hazır bulunan bütün insanlara karşı katıksız bir nefretle dolu hissetmişti. Savcının yavan konuşması bu nefret duygusunu çoğalttı. Fakat hedefi düpedüz kendi sayılan ilgi belirtileri karşısında Julien'in ruhundaki darlık yavaş yavaş dağıldı.

Avukatının sağlam tavrından memnun kaldı. Söze baş-lıyacağı sıra ona pek alçak sesle: «Aman işi edebiyata dökmeyin» dedi.

494

Avukt:

— Size karşı kullanılan, Bousset'den aktarıma bütün sözler, işinize yaradı, dedi.

Gerçekten, daha söze başlıyalı ancak beş dakika olmuştu ki, hemer. hemen bütün kadınlar mendillerini çıkarıp çıkarıp ellerine alıyorlardı. Cesaretlenen avukat, jüri üyelerine, alabildiğine özlü sözler söyledi. Julien ürperdi, nerede «e ağlayacağını sanıyordu. «Ey Tanrım! düşmanlarım ne der son raf»

Benliğini saran zaafa düşmek üzere idi, bereket ki o an, B. le baron de Valenod'nun küstah küstah baktığını görünce şaşırıldı.

İçinden: «Şu aptalın gözleri pırıl pırıl parlıyor, dedi; ne zafer bu aşağılık adam için! Suçumun yalnız tek bu kötülüğü olsa bile, ondan gene de lanet ederdim. Kış geceleri Bn. de Renal'e benim hakkımda neler yumurtlayacağını Tanrı bilir!»

Bu düşünce bütün ötekilerini yok etti. Fakat az sonra, Julien halkın uygulayış belirtileri karşısında gene kendirle geldi. Avukat savunmasını bitirmişti. Julien onun elini sıkmanın yerinde olduğunu hatırladı. Zaman su gibi geçmişti.

Avukata ve suçluya serinletici şeyler getirdi. İşte ancak o zaman Julien birşeyi sezip şaşırılmış oldu: yemeğe gitmek için hiçbir kadın oturumu bırakıp gitmemişti .

Avukat;

— Vallahi, ölüyorum aklıktan, dedi, ya siz? Julien:

— Ben de acıktım, diye karşılık verdi. Avukat kendisine küçük balkonu göstererek:

— Bakın, ilbayın kansı da yemeğini aldı, dedi. Sağlam olun, herşey yolunda.

Oturum gene başladı:

Başkan özetini yaparken, saat gece yarısını vurdu. Başkan sözünü kesmek zorunda kalmış oldu; genel merakla dolu sessizlik içinde, saat çanının yankısı salonu dolduruyordu.

Julien: «İşte günlerimin sonu başlıyor», diye düşündü. Az sonra içinin ödev düşüncesi ile alev alev yandığını duydu. O ana kadar acısına hâkim olmuş, hiç ağzını açmamak kahrına bağlı kalmıştı; fakat ağw cesa başkam ekleyecek bir-

495

şeyi olup olmadığını sorunca, ayağa kalktı. Önünde, Bn. Der-ville'in ışıl ışıl, kendisine pek parlak gibi gelen gözlerini görüyordu. «Yoksa, o da mı ağlıyordu?» diye düşündü.

İjüri üyesi baylar,

«Ölüm anında, meydan okuyabilirim sandığım nefret dehşeti, bana söz söyleniyor. Baylar, ben sizlerin katınıza yükselmek şerefine hiç ermedim, siz bende kaderinin karan-ıığına başkaldıran bir köylü görüyorsunuz.»

Julien sesine güç vererek:

«Sizden hiçbir iyilik beklemiyorum, diye devam etti. Kendimi hayale de kaptırmıyorum, ölüm bekliyor beni, ölüm iaklı olacak. Olanca saygıya, olanca sevgiye en çok hak ka~ lanmış kadının hayatına kıyabildim. Bn. de Renal benim için bir anne gibi idi. Suçum korkunçtur, tasarlaya tasarlaya işlenmiştir üstelik. Demek ölümü hak ettim, baylar. Fakat daha az suçlu da olsam, gençliğimin merhamete lâyık olabildiği üzerinde durmadan aşağı bir sınıftan doğan ve birtakıma yoksullukla yoğrulan, iyi bir öğrenim görme mutluluğuna, zengin kişilerin gururunun toplum adını verdiği şeye karışmanın güzelliğine eren bu delikanlılar sınıfı benim kişiliğimde cezalandırmak ve cesaretlerini kırmak isteyecek olan insanlar görüyorum karşımda.»

«İşte benim suçum, baylar ve.suçum, gerçekten, hiç fcendi sınıftan olanlar tarafından yargılanmadığım için daha ağırca bulmuş olacaktır cezasını. Jüri üyelerinin sıralarında hiç zengin olmuş bir köylü görmüyorum, ama sadece iazıp köpürmüş kentsoylular var...»

Julien, yirmi dakika bu tonda konuştu; bütün içindeki-lerini döktü; savcı, soylu kişiliğin gözüne girmek isteyen âdâm, yerinde hop oturup hop kalkıyordu; Julien'in konuşmasına vermiş olduğu az buçuk soyut havaya rağmen, bü-£ün kadınlar iki gözü iki çeşme ağlıyorlardı. Bn. Derville bite mendilini gözlerine götürmüştü. Sözünü tamamlamadan önce, Julien suçu tasarlayarak işlediğine, yüreğinin yandığına, pek mutlu günlerde, Bn. de Renal'e karşı duyduğu saygıya, evlâtça ve sınırsız sevgiye değindi gene... Bn. Derville bir çığlık kopardı ve bayıldı.

Jüri üyeleri tekrar odalarına çekildiklerinde saat biri çalıyordu. Hiçbir kadın yerinden kımıldamamıştı; birçok er-

496

keğin gözlerinde yaşlar vardı. Konuşmalar ilkin pek ateşli oldu; ama jürinin kararı beklenirken, yavaş yavaş toptan yorgunluk doğmağa başladı. Bu an görkemli idi; ışıklar daha ölü gözü gibi yanıyordu. Pek yorgun düşen Julien, yanında, bu gecikmenin iyiye ya da kötüye işaret olup

olmadığını öğrenme konusunun tartışıldığını işitti. Herkesin kendinden yana olduğunu zevkle gördü; jüri bir türlü geri dönmüyor, ama gene de hiçbir kadın salonu bırak gitmiyordu.

Saat ikiyi çalarken, büyük bir heyecandır koptu. Jüri üyelerinin odasının küçük kapısı açıldı. B.le Baron de Valenod ağır ve tiyatroya bir adımla ilerledi, arkasından da bütün jüri üyeleri sökün ediyordu. Öksürdü, sonra ellerini vicdanlarına koyarak ve düşünüp taşınarak jürinin oybirliği ile verdiği demecin Julien'in öldürmeden suçlu olduğu, bu suçu da tasarlaya tasarlaya işlemiş olduğunu bildirdi: bu demecin ölüm cezasını gerektiriyordu: bir an sonra da karar okunmuş oldu. Julien saatine baktı, derken B.de Lavalette'i hatırladı (155), saat ikiyi çeyrek geçiyordu. «Bugün cuma,» diye düşündü.

«Evet ama, beni ölüme mahkûm eden Valenod için bugün, mutlu gün... O kadar baskı altındayım ki, Mathilde Bn. de Lavalette'in yaptığı gibi kurtaramaz behi... Demek, üç gün sonra, başıma ne geleceğini öğreneceğim.»

O anda, bir çığlık koptu ve yeryüzü işlerini hatırlamış oldu.

Yanı yöresindeki kadınlar hıçkırığa hıçkırığa ağıyorlardı; bütün yüzlerin bir gotik gömme duvarın üzerine yerleştirilmiş küçük bir hücreye çevrildiğini gördü. Neden sonra öğrendi ki, Mathilde oraya gizlenmişti. Çığlık bir daha kopma-diğinden, herkes gene jandarmaların milletin içinden geçirtmeğe çalıştıkları Julien'e bakmağa başladı.

Julien: «Şu hıncır Valenod'yu güldürecek şekilde davranmağa çalışalım, diye düşündü, ölüm cezasını gerektiren demeci ne sinsice ve ne korkakça okudu öyle! Oysa şu zavallı ağır ceza başkanı, yıllar yılı yargıçlık ettiği halde, beni ölüme mahkûm ederken gözleri dolu dolu oldu. Bn. de Renal yüzünden doğan eski rekabetimizin öcünü almak Valenod

497

için ne zevk oldu!... Demek bir daha görmeyeceğim artık o kadını! Olan oldu... Son bir vedaya imkân yok aramızda, biliyorum... İşlediğim suçtan duyduğum olanca pişmanlığı ona söyleyebilsem ne mutlu olurum!»

«Yalnızca şu sözleri: Haklı yere ölüme mahkûm oldum sanıyorum kendimi.»

BÖLÜM XLII

Julien'i gene cezaevine getirerek, ölüm cezasına mahkûm olanlara ayrılmış bir odaya soktular. Her zaman, en ince noktalara varıncaya kadar dikkat kesilen delikanlı, kendisini kale burcuna çıkartmadıklarını, hiç anlamadı. Eğer, son andan önce, onu görme mutluluğuna ererse, Bn. de Re-nal'e diyeceğini tasarlıyordu. Kadının sözünü keseceğini düşünüyor, ama daha ilk sözde bütün yürek yanıklığını ortaya dökülebilmek istiyordu. ((Böyle bir davranıştan sonra, onu yalnız kendisini sevdiğime nasıl inandırabilirim? öyle ya, onu ya yükselme tutkusundan ya da Mathilde'e karşı olan aşkımdan öldürmek istedim.»

Yatağa girince çarşafın kaba bir bezden olduğunu gördü. Gözleri iri iri açıldı. «Ah zindanı boylamışım, dedi içinden, ölüme mahkûm olanlar gibi. Doğru.»

«Kont Altamira bana anlatıyordu ki, ölümünden bir gün önce, o boru gibi sesiyle Danton şöyle demiş: Garip şey doğrusu, giyotinle kafasını kesmek fiili bütün zamanlarda çekilemez; pek pek şöyle denebilir: Giyotinle kesileceğim, giyotinle kesileceksin, ama şöyle denmez: Giyotinle kesildim.»

Juliert: ((Neden denmesin, diye devam etti, ya başka bir hayat varsa?... Doğrusu, karşımda hıristiyanların Tanrısını bulursam, yandım demektir; zalimin biridir, hem, zalim olduğu için, akli fikri öc düşünceleri ile dolmuştur; İncil'i yalnız korkunç cezalardan söz açar. Hiç sevmedim onu; yürekten sevildiğine de inanmak istemedim üstelik. İnsafsızdır (ve İncil'in birçok bölümlerini hatırladı). Beni müthiş bir şekilde cezalandıracak...»

F: 32

198

«Ama ya karşımda Fenelon'un Tanrısı'nı görürsem! Belli bana şöyle diyecektir; Haydi haydi bağışlanmış olacaksın, fok sevdin çünkü...»

«Çok mu sevdim? Ah! Bn. de Renal'i sevdim, ama ettiğim iş kötü oldu. ötekilerinden olduğu gibi, bu işte de, ya-hn ve gösterişsiz liyakat parlak olan şey uğruna bırakılmış oldu...»

«Ama, ne umutlar besledim!... Savaş görseydim, hüsar albayı olurum; barış zamanında elçilik yazıcısı; derken elçi... çünkü çok geçmeden işleri öğrenmiş bulunurdum..., sadece aptalın biri de olsaydım, marki de La Mole'ün damadının öyle korkacak bir rakibi olur muydu? Bütün aptallıklarım bağışlanır, ya da değer yerine geçerdi. Değerli, Viyana'-da ya da Londra'da hayatın doyasıya tadını çıkaran insan olurum...»

— Bayım, aman atmayın bu kadar, üç gün sonra başın cellât...

Julien ruhundaki bu sese kahkaha ile güldü. «Gerçekten insanın içinde iki yarattığı var, diye düşündü. Bu kötü dü-lünceyi kim atıyordu ortaya?»

İçindeki o itirazcı varlık: «Evet! evet, dostum, başın üç gün sonra cellât, dedi. B.de Cholin, rahip Maslon'la ortaklaşa bir pencere kiralayacak. Bu pencere kiralanması işinde, bu saygıdeğer iki adamdan, bakalım hangisi ötekine kazık atacak?»

LADISLAR

...Ruhum tamamen hazır.

KRAL, Ladislas'm babası.

Darağacı da hazır; uzatın başınızı şuraya.

«Güzel karşılık!» diye düşündü ve uykuya daldı. Sabahleyin biri gelip vücuduna iyice sarılarak uyandırdı onu. Julien vahvî bir gözle bakarak:

— Ne o, şimdiden mi! dedi. Kendini cellâtm kollarında sanıyordu.

499

Bu Mathilde'di. «Bereket versin, anlamadı beni.» Bu düşünce ona olanca serinkanlılığını geri verdi. Mathilde'i «anki altı aylık bir hastalıktan değişmiş buldu; doğrusu tanınmaz durumda idi. Genç kadın ellerini oğuşturarak ona:

— Şu alçak Frilair aldattı beni, dedi. Öfkesi onu ağlamaktan alıkoyuyordu. Julien:

— Dün konuşurken güzel değil miydim? diye karşılık verdi. Hazırlıksız konuşuyordum, ilk olarak hem de hayatımda! Gerçekten bunun son olmasından korkulabilir.

O an Julien, Mathilde'in ruhu üzerinde bir piyano tuşlarına dokunan usta bir piyanistin olanca soğukkanlılığı ile oynuyordu... «Ünlü bir aileden dünyaya gelmiş değilim, doğru» diye ekledi, fakat Mathilde'in yüksek ruhu sevgilisini kendi düzeyine kadar yükseltti. «Boniface de La Mole'ün yargıçları karşısında daha sağlam davrandığınızı sanır mısınız?»

O gün, Mathilde, beşinci katta oturan yoksul bir kız gibi, yapmacıklara kaçmadan merhamet gösteriyordu; fakat sevgilisinin ağzından daha yalın sözcükler işitemedi. Delikanlı ona, sezmeden, onun eskiden kendisine bol bol çektiği acıyı geri veriyordu.

Julien içinden: «Hiç bilinmez Nil'in kaynakları, diyordu; ırmakların şahmı uluorta dere gibi görmek, insana hiç nasip olmamıştır: böylece hiçbir insan gözü de Julien'i, her-şeyden önce zayıf yaratılışı olmadığı için zayıf görmeyecektir. Fakat kolayca kırılacak kalbim var; en uluorta söz, yürekte bir sesle söylenmiş olursa, sesimi yumuşatabilir ve »özlerimden hattâ yaşlar akıtabilir. Bu özrümünden dolayı katı yürekli beni kaç kez hor görmediler ki! Yalvardığımı sanıyorlardı: İşte dayanılmaz nokta.»

«Karisinin anısı Danton'u darağacımın eşiğinde heyecana boğmuş derler; ama Danton değersiz insanlarla dolu bir ulusa güç vermiştir, düşmanın Paris'e ayak basmasına engel bile olmuştur... Ama, ben, ben bilirim ne yapabileceğimi... Başkalarına göre, olsa olsa bir BELKİ sayılıyım yalnız»

«Burada, zindanımda, Mathilde olacak yerde Bn. de Renal olsaydı, kendi hakkımda konuşabilir miydim? Umutsuz-

500

luğumun ve pişmanlığımın son dereceyi bulması Valenod'la-ra ve memleketin bütün yurttaşlarına o alçak ölüm korkusu gibi gelmiştir; bu zayıf insanlar o kadar mağrurdular ki, para durumları heyecanların üstünde bulunur! Beni ölüme mahkûm eden B.de Moirod ile B.de Cholin, ne derler bakın, »Bir keresteci oğlu! İnsan bilgili olabilir, çalışkan olabilir, ama cesaret!... cesaret öğrenilmez.» derler.

Kıpkırmızı gözlerine bakarak: «Şu anda ağlayan, daha doğrusu artık ağlayamayan şu zavallı Mathilde bile...» dedi. Ve onu kollarında sıktı: Gerçek bir acının görünüşü ona aklındaki kıyası unutturdu... «Belki bütün gece ağlamıştır, dedi içinden; ama bir gün, bu hatıra ona nasıl utanç vermeyecektir ki!... Daha ilk genç çağında, bir soysuzun alçakça düşünme biçimlerine kapılarak, yoldan çıkmış gözü ile bakacaktır kendine... Le Croisenois onunla evlenecek kadar zayıf yaradılışlıdır hemen hemen, ama, bence, iyi de edecektir. Adama bir rol oynatır bu kadın. Dii droit qu'un esprit ferme et vaste en ses desseins A sur Pesprit grossier des vulgaires humains (156).

«Tamam; hoş bir şey iste: ölmek zorunda kaldığımdan bu yana hayatım boyunca öğrenebildiğim bütün mısralar aklıma geliyor. Bu bir çöküntü belirtisi olacak...»

Mathilde ölgün bir sesle: «O bitişik odada» deyip duruyordu. En sonunda sözlerine dikkat etti. «Sesi ölgün, diye düşündü, ama sesinde gene de o her zamanki mağrur eda var. Kızmamak için sesini alçaltıyor.»

Tatlı bir sesle:

- Kimmiş orada olan? diye sordu.
- Avukat, size temyiz belgenizi imzalatmak için gelmiş.
- Temyiz ettirmeyeceğim.

Genç kadın ayağa kalkarak ve öfkeden alev alev gözlerle:

- Nasıl! temyiz ettirmeyecek misiniz, dedi, ama neden, söyleyin lütfen?
- Çünkü, şu an kendimde, düşmanlarımı pek öyle güldürmeden ölmek cesareti buluyorum da ondan. Kim der ki bu nemli zindanda uzun bir bekleyişten sonra, iki ay sonra

501

gene böyle dayanıklı olacağım? Dünyada bence hiçbir şey bu kadar sıkıcı olamaz, ölelim gitsin. Bu umulmadık direniş Mathilde'in yaratılışındaki o bütün büyüklüğü yeniden körükledi. Besançon cezaevinin zindanlarının açıldığı saatten önce gidip rahip de Frilair'i görememişti; öfkesi gene Julien'e ağır bastı. Ona tapıyordu, ama bir zamanlar La Mole konağının kitaplığında, alabildiğine hor görüşlerle başını şişiren bu düpedüz mağrur kızı gene, kendi yaradılışı, Julien'in yaratılışı üzerinde, onu sevmiş olma pişmanlıkları üzerinde, bir çeyrek saat lanetler savuruyor buldu.

Genç kadına:

- Ailenin şerefini yükseltmek için Tanrı seni erkek yaratmalı imiş, dedi.
- «Ama bana gelince, diye düşündü, soylu kişiler partisinin alçakça ve hor görerek (*) uydurabildiği herşeyle savaşarak, bir de tek avuntu olarak bu delinin lanetlerin dinleye dinleye, bu iğrenç yerde daha iki ay yaşamak aptallığımı göstermeyeceğim... Ne yapalım, öbür sabah, soğukkanlılığı ve dikkate değer bir ustalıkla ün salmış bir adamla düello ederim...» İçindeki şeytanca varlık: «Hem de ne usta, dedi; vurduğunu hiç sağlam bırakmamış.»
- «Ne yapalım, anladık, Allah Allah (Mathilde konuşmakta gene devam ediyordu).» Delikanlı: «Eksik olsun, dedi içinden, istemiyorum.»

Bu karar verilince, hülyaya daldı... «Postacı geçerken gazeteyi her zamanki gibi saat altıda getirir; saat sekizde, B.de Renal okuduktan sonra, Elisa, ayaklarının ucuna basa basa yürüyerek gelir, gazeteyi alıp onun yatağının baş ucuna koyar. O daha sonra uyanır: okurken, birden, dünyası altüst olur; o güzelim eli titrer; şu sözcüklere kadar... Saat onu beş geçce cezasını bulmuştur.»

«Gözlerinden sıcak yaşlar aka aka ağlar, ben bilirim onu; onu boşuna öldürmek istemedim, herşey unutulmuş olur. Ve ölümüne yürekten ağlayacak olan tek insan gene hayatını ortadan kaldırmak istediğim insan olacaktır.»

(*) Konuşan bir jakobin idi.

502

«Ah! bu bir tezat!» diye düşündü ve Mathilde'in kendisini kandırmak için çalıştığı sahenin devam ettiği bütün bir çeyrek saat, sadece Bn. de Renal'i düşündü. İstemediği halde, Mathilde'in kendisine söylediğine çoğu karşılık da verse ruhunu, gene bir türlü Verrieres'deki yatak odasının anısından kurtaramıyordu. Turuncu renkli işlemeli canfes karyola örtüsünde Besançon gazetesini görüyordu. Gazeteyi sinirli sinirli buruşturana o kar gibi ak eli görüyordu; Bn. de Renal'in ağladığını görüyordu... Her gözyaşı damlasının bu sevimli yüze akışını izliyordu. Julien'i bir türlü yola getiremeyen Bn. de La Mole, avukatı içeriye aldırdı. Bereket versin bu 1796 yılında, Manuel' in arkadaşı olan İtalya ordusundan eski bir yüzbaşı idi (157)

İş olsun diye, ölüm kararını bozmağa çalışıyordu. Juli-en, ona karşı elinden geldiğince saygı göstererek, bütün nedenleri sayıp döktü.

B. Felix Vaneau en sonunda:

- Evet, insan sizin gibi de düşünebilir, dedi avukatın adı bu idi. Fakat temyiz etmek için üç koca günümüz var, hergün gelmek de benim işim. Buradan, cezaevinin altından iki aya kadar bir volkan fıskırırsa, kurtulmuş olursunuz

Julien'e bakarak:

- Hastalıktan da ölebilirsiniz, diye ekledi.

Julien elini sıktı: «Teşekkür ederim size, mert bir insan mışsmız. Bunu da düşünürüm.»

Ve Mathilde avukatla birlikte çıkınca, avukata genç kadına beslediğinden daha derin dostluk duyuyordu içinde.

BÖLÜM XLIII

Derin derin uyurken, bir saat sonra, elinin üzerine aktığı sezdiği gözyaşları ile uyanmış oldu. Yarı uyanık uyanık: «Ah! bu Mathilde gene, diye düşündü. Dediği dedik çaldığı düdüğü, beni

gene tatlı duygularla kararımdan döndürmeğe gelmiş.» Bu yürekler acısı sahnenin görünümünden sıkıla-rak, gözlerini açmadı. Aklına gene karısından kaçan Belp hegor'un mısraları geldi.

Garip bir iç çekişi duydu; gözlerini açtı, Bn. de Rânal'-di bu.

503

Ayaklarına kapanarak:

— Ah! seni ölmeden önce bir daha görüyorum, bir hayal mi bu? diye bağırdı.

Hemen, aklını başına toplayarak:

— Özür dilerim, Bayan, ben sizin nazarınızda bir kaa-tilim sadece, dedi.

— Bayım... Size dâvanızı temyiz edesiniz diye ricaya geliyorum, bunu istemediğinizi biliyorum...

Hıçkırıkları onu boğuyordu; konuşamıyordu.

— Kuzum başışlayın beni.

Kadın ayağa kalkarak ve kollarına atılarak:

— Başışlamamı istersen, dedi, hemen ölüm kararını temyiz ettir.

Julien onu öpücöklere boğuyordu.

— Bu iki ay içinde beni hergün görmeğe gelecek misin?

— And içerim ki geleceğim. Hergün, kocam önüme çıkmadıkça.

Julien:

— İmzalıyorum!... diye bağırdı. Ne!... Demek başışlıyorsun beni! Mümkün mü!...

Onu kollarında sıktı; deliye dönmüştü. Kadın hafif bir çığlık kopardı.

— Hiçbir şey değil, dedi, canımı yaktın.

Julien gözyaşı dökerek:

— Omuzunu, diye bağırdı.

Az uzaklaştı, elini ateşli öpücöklere boğdu.

— Seni son olarak Verrieres'de, odanda gördüğümde bu iş kimin aklına gelirdi?

— Ya benim o alçakça mektubu B.de La Mole'e yazacağımı kim derdi o zaman?

— Bil ki hep seni sevdim, yalnız seni sevdim. Gönlü sevinçle dolan Bn. de Renal:

— Mümkün mü! diye inledi.

Dizlerinin dibinde duran Julien'e dayandı ve uzun uzun sessizce ağladılar.

Julien, hayatının hiçbir döneminde böyle bir an yaşamamıştı.

504

Bir hayli zaman sonra, konuşabilecek duruma geldiklerinde Bn. de Renal:

— Ama şu Bn, Michelet, daha doğrusu şu Bn. de La Mole, dedi; bu garip masala inanmağa başlıyorum çünkü.

Julien:

— Bu hikâye sadece görünüşte doğru, dedi. Karımdır o benim, ama sevgilim değil.

Yüz kez birerlerinin sözlerini keserek, en sonunda bilmediklerini birbirlerine bin güçlökle anlatmağı başardılar. B.de La Mole'e yazılmış mektup Bn. de Renal'in vicdanım* yöneten genç rahip tarafından kaleme alınmış, sonra da kendi tarafından kopya edilmişti.

Delikanlıya:

— Din başışma ne olmadık iş açtı! diyordu; bu mektubun en korkunç bölümlerini yumuşattım da üstelik...

Julien'in taşkınlıkları ve mutluluğu kadını başışladığını gösteriyordu. Aşktan hiç böylesine çılına dönmemişti. Konuşmanın az ilerisinde Bn. de Renal ona:

— Gene de dinsever sanıyorum kendimi, diyordu. Tanrıya yürekten inanıyorum; hem, hem bu bence belli oldu, işlediğim suçun kötü olduğuna da inanıyorum, üzerime iki el ateş ettikten sonra, seni görür görmez...

Ve burada Julien, istemediği halde onu gene öpücöklere boğdu. Kadın:

— Bırak beni, diye devam etti, korkarım ki sözümü unutacağım, diye seninle açık konuşmak istiyorum... Seni görür görmez, bütün işler silindi gözümde, artık bir sana aşk duyuyorum, daha doğrusu pek zayıftır aşk sözü. Sana karşı ancak Tanrı'ya duyabileceğim şeyi duyuyorum: bir saygı, sevgi, bir boyun eğiş karışımı... Doğrusu ya, bana ne ilham ettiğini bilmiyorum. Bana zindancıya bir bıçak darbesi vurmamı söylesen, ben daha düşünmeden suç işlenmiş olurdu. Senden ayrılıp gitmeden önce bunu bana iyice anlat, içimi olduğu gibi görmek istiyorum; iki aya kadar ayrılacağız çünkü birbirimizden...

Gülümseyerek:

— Acaba, ayrılacak mıyız? dedi. Julien ayağa kalkarak:

505

— Sözümü geri alıyorum, diye bağırdı; eğer zehirle, bıçakla, tabanca, kömür ya da başka herhangi bir şeyle, ha-hayatma son vermeğe ya da hayatına engel çıkarmağa kalkarsan, ben de ettirmem dâvamı temyiz.

Bn. de Renal'in yüzü o saat değişti; derin bir hayalin yerini en canlı bir merhamet aldı. En sonunda kadın:

— Hemen öldürsek ya kendimizi? diye sordu. Julien:

— öbür dünyada kim bilir neler var? diye karşılık verdi; acılar belki, belki de hiçbir şey. iki ayı böyle tatlı tatlı geçiremez miyiz sanki birlikte? İki ay, dile kolay değil. Ben bu kadar mutlu olur muydum ömrümde?

— Demek sen, hiç bu kadar mutlu olmadın! Julien sevinçle:

— Hiç, diye tekrar etti, kendi kendimle konuşuyormu-şum gibi söylüyorum sana. Tanrı yalan söylemekten korur beni.

Kadın çekingen ve karasevdalı bir gülümseyişle:

— Böyle konuşmak emretmektir bana, dedi.

— Peki, hiçbir şekilde, hiçbir şekilde hayatına kıymayacağına, bana karşı duyduğun aşk üzerine, demek yemin ediyorsun... düşün, diye ekledi, oğlum için yaşamalısın sen. Mathilde marki de Croisenois ile evlenir evlenmez oğlumu uşakların eline bırakır.

Bn. de Renal soğuk soğuk:

— And içerim, dedi, ama kendi elinle yazılmış ve imzalanmış temyiz kâğıdını alıp götürmek istiyorum. Savcıya kendim gideceğim.

— Dikkat et, lekelersin kendini. Bn. de Renal alabildiğine üzgün:

— Seni gelip cezaevinde görmek teşebbüsünde bulunduktan sonra, Besançon'da ve bütün Franche - Comte'de ben çoktan, ama çoktan bir masal kahramanı oldum, dedi. Alnımın damarları yırtıldı... Şerefi iki paralık olmuş bir kadını; besbelli senin uğrunda...

Sesi o kadar gamlı idi ki, Julien kendisi için yepyeni, sayılan bir mutlulukla onu bağrına bastı. Bu artık aşk sarhoşluğu değildi, son sınıra varmış şükrandı bu. Kadının ken-

506

dişi uğruna yaptığı fedakârlığın olanca büyüklüğünü ilk ola-Iarak kavramıştı.

Merhametli adamın biri, besbelli, karısının cezaevine Julien için yaptığı uzun ziyaretleri B.de RenaPe bildirmiş; çünkü, üç gün sonra hemen Verrieres'e dön gibi kesin bir buyrukla, arabasını gönderdi adamcağız ona.

Bu öldürücü ayrılık Julien'e günü acı başlattı. İki üç saat sonra, alçak ama gene de Besançon Cizvitleri arasına sokulamamış olan, sabah boyunca, cezaevinin kapısı dışında, sokakta durup duran bir papazın kendisini görmek istediği bildirildi ona. Bardaktan koşarıcasına yağmur yağıyordu ama bu adam Tanrı yolunda her acıya katlanırım diye iddia edip duruyordu hâlâ. Julien fena halde üzüntülü idi, bu aptallık iyice içine işledi.

Bu papazın gelmesini sabah istememişti, ama bu adam Julien'i itiraf ettirmeği ve öğrenmiş olduğunu ileri süreceği tümen tümen sırlarla Besançon'un genç kadınları arasında bir isim yapmayı kafasına koymuştu.

Gün ve geceyi cezaevinin kapısı önünde geçireceğini yüksek sesle bildiriyordu; — Tanrı beni bu başka dine dönen adamın ruhunu çözeyim diye gönderiyor... Ve aşağı tabaka hep bir olay görmeğe can atarak, birikmeğe başlıyordu.

— Evet, kardeşlerim, diyordu, papaz onlara, geceyi, gündüzü, hattâ gelecek bütün günleri, bütün geceleri burada geçireceğim. Cebrail söyledi bana, kutsal bir işim var; ben genç Sorel'in ruhunu kurtarmalıyım. Katılın siz de benim dualarıma, v.s., v.s.

Julien rezaletten ve dikkatin kendi üzerine çekebileceği her şeyden korkmuştu. Dünyadan sessiz sessiz el etek çekmek için zamanı beklemeği düşündü; ama içinde Bn.de Re-nal'i gene görürüm diye b'r umut vardı ve tutkundu delicesine.

Cezaevinin kapısı en işlek caddelerden birinde bulunuyordu. Milleti başına toplayan ve gürültü patırtı eden, bu kötü kılıklı papazın düşüncesi, içini kemiriyordu. «— Ve, besbelli, her an, adımı söyleyip duruyordur!» Bu an ölümden daha acı geldi.

507

Kendisine yürekten iş gören gardiyanı, birer saat ara ile, papazın hâlâ cezaevi kapısında olup olmadığını gidip görsün diye, iki üç kez çağırdı.

Gardiyan hep:

— Bayım, diyordu, çamurda diz çökmüş; yüksek sesle dua ediyor ve ruhunuz için hu'lar çekiyor../

Julien: «Vay saygısız!» diye düşündü. O anda, gerçekten, derin bir uğultu duydu, hu'lara karşılık veren kalktı bu. Bu yetmiyormuş gibi, gardiyanında lâtince sözler mırıl-dana mırıldana dudaklarını kıpırdattığını gördü.

Gardiyan:

— Bu ermiş adamın yardımını istemediğinize göre, diye ekledi, pek katı yürekli olmanız gerektiğini söylemeğe başlıyor millet.

Julien öfkeden kendinden geçmiş durumda: «Ey vatanım! sen ne kadar vahşet içindesin hâlâ!» diye bağırdı. Ve yüksek sesle ve gardiyanın orada olduğunu bile düşünmeden düşüncesine devam etti.

— Bu adam adı gazetede geçsin istiyor, işte buna ermenin yolunu böyle bulmuş.

«Ah! Mel'un taşralılar! Paris'te olsam düşmezdim bütün bu dertlere. İnsan orada şarlatanlıkta daha kurnaz davranıyor.»

En sonu gardiyana:

— Gidin de getirin şu mübarek papazı, dedi.

Ve alnından boncuk boncuk ter akıyordu. Gardiyan haç işareti yaptı ve etekleri zil çalarak dışarı çıktı.

Bu ermiş papaz korkunç çirkindi, hattâ müthiş pasaklı idi. Soğuk soğuk yağın yağmur zindanın karanlığını ve nemliliğini çoğaltıyordu. Papaz Julien'i kucaklamak istedi, konuşurken de kendini acındırmağa başladı. En bayağınca ikiyüzlülük gün gibi belli idi; Julien ömründe bu kadar öfkelenmemiştir.

Papazın gelişinden bir çeyrek saat sonra, Julien kendini düpedüz bir alçak sandı, ölüm ona ilk olarak korkunç geldi, ölümünden iki üç gün sonra vücudunun alacağı çürüme durumunu, niceyi, ama niceyi düşünüyordu.

508

Az kalsın bir zayıflık belirtisi gösterip kendini ele verecek ya da papaza saldıracak ve z'nciri ile onu boğacaktı ama tam o anda aklına, ermiş adama gidip hemen kendi ruhu için, hem de bugün kırk franklık bir dua okumasını rica etmek düşüncesi geldi.

Şimdi, zaman öğleyi bulmuştu, papaz çekip gitti.

BÖLÜM XLIV

Papaz çıkar çıkmaz, bol bol ağladı, hem de öleceğine ağladı. İçinden yavaş yavaş geçirdi ki, Bn. de Renal Besan-çon'da olsaydı, zaafını ona itiraf edecekti.

Bu tapılan kadının yokluğunu acı acı andığı sıra, Mat-hilde'in ayak sesini işitti.

«Kapıyı kapayamamak, diye düşündü, cezaevinde acıların en büyüğü,» Mathilde'in her söylediği onu kızdırdı.

Genç kadın anlattı ki, yargılama günü, cebinde ilbay olduğunu gösterir atama buyruğu bulunan B.de Valenod, kalkmış, B.de Frilair'i hiçe saymağı ve delikanlıyı ölüme mahkûm etmenin zevkini tatmayı göze almış.

«Dostunuzun aklına, B. de Frilair böyle dedi az önce bana, şu aristokrat burjuvanın zayıf gururunu uyandırmak ve bu gururla oynamak düşüncesi nasıl da gelmiş! Ne demeğe sınıftan söz açmalı? Kendi siyasî dümenlerini korumak için ne yapmaları gerektiğini kendi söyledi onlara: bu aptallar bu gibi şeyleri düşünmüyorlardı ama nerede ise ağlayacak durumda idiler. Bu sınıf yararı ölüme mahkûm etmenin dehşetini gözlerinde maskeleymiştir. B. Şorel'in bu gibi işlerde pek toy olduğunu kabul etmeli. Onu kurtarmağı beceremez-sek, ölüm bir bakıma intihar olacak demektir...»

Mathilde kendisinin bile sezmediği şeyi Julien'e açmaktan çekinmedi: rahip de Frilair, Julien'i mahvolmuş görünce, yükselmesi bakımından onun yerine geçmekte yarar umuyordu.

Adeta kendinden geçerek, dayanılmaz öfke ve aksilik içinde Mathilde'e:

— Kilisede gidip benim için bir tören dinleyin, dedi.

Bn. de Renal'm o bol bol ziyaretlerini müthiş kıskanan,

509

yola çıktığını öğrenen Mathilde, artık, Julien'ı öfkesinin nedenini anladı ve iki gözü iki çeşme ağladı.

Acısı gerçektir. Julien bu acıyı görüyor ve büsbütün sinirleniyordu. Müthiş bir yalnızlık gereksimesi duyuyordu, ama bunu nasıl sağlayabilirdi?

En sonunda, kendisini yatıştırmak için bütün dil dökmeleri dinledikten sonra, Mathilde, onu tek başına bıraktı, ama hemen hemen tam o anda Fouque damladı.

Bu vefalı dostu:

— Yalnız kalmağa ihtiyacım var, dedi... Ama duraksadığımı görünce:

— Kurtuluşun için bir dilekçe yazıyorum güya... hem sonra... bana bir iyilik et, hiç söz açma ölümden bana. O gün için bazı özel işlere ihtiyacım olursa, bırak bunları ilkin ben sana bildireyim.

Julien artık yalnızlığı sağlamış olunca, kendisini öncekinden daha ödle ve daha alçak buldu. Bu zaafa uğramış ruhta kalan azıcık güç de, durumunu Bn. de La Mole ile Fouque'den saklamada kullanılmış oldu.

Akşama doğru, onu bir düşünce oyaladı:

«Bu sabah, ölümün bana pek çirkin geldiği sıra, idam saatini bildirselerdi, halkın gözü bir zafer üvendiresi olurdu; yürüyüşüm, bir salona giren çekingen bir kendini beğenmiş gibi ağırdan bir hava taşırdı belki. Bu taşralılar içinde varsa eğer, ileri görüşlü birkaç adam, bunlar sezebilirdi işte zayıflığımı... yoksa kimse görmemiş olurdu.*

Ve kendini acısının bir bölümünden kurtulmuş buldu. Makamlı makamh: «Ben şimdi bir alçağım, deyip duruyordu, ama bunu kimse öğrenemez.»

Ertesi sabah onu gene hemen hemen daha tatsız bir olay bekliyordu. Babası, haindir geleceğini bildiriyordu; o sabah. Julien, daha uykudan uyanmadan ak saçlı ihtiyar keresteci zindanda göründü.

Julien kendini bitik buldu, en tatsız kınamalar umuyordu. Sanki o dayanılmaz acısını tamamlamak ister gibi, o sabah da babasının sevmenin vicdan azabını çekiyordu durmadan (158).

Gardiyan zindanı biraz derleyip toparlarken o kendi kendine: «Tesadüf bizi dünyada yanyana getirmiş, diyordu,

510

birbirimize hemen hemen elimizden gelen her kötülüğü yaptık, ölüm anında bile bana son darbeyi vurmağa geliyor.»

Taniksız kalır kalmaz ihtiyarın ağır saldırıları başladı.

Juüen gözyaşlarını tutamadı. Kudurmuşçasma içinden: «Ne alçakça zaaf! dedi. Gidip sağa sola bire bin katarak yüreksizliğimi anlatacak! Valenod'lar ve Verrieres'de borularını öttüren o bütün aşağılık ikiyüzlüler iç'n ne zafer! Bu gi-' bileri Fransa'da kum gibidirler, bütün toplumsal nimetleri ellerinde tutarlar. Şimdiye kadar bari: «Para yüzü görüyorlar, evet, olanca şerefleri kendilerinde topluyorlar, ama bende de kalp soyluluğu var diyebiliyordum.»

«İşte herkesin İnanacağı tanık, ölüm karşısında korktuğumu, bütün Verrieres halkına, hem de bire bin katarak anlatacak olan tanık! Herkesin anladığı bu sınavda bir alçak olmuşumdur ben!»

Julien hemen hemen umutsuzdu. Babasını başından nasıl savacağını bilmiyordu. Bu ileri görüşlü bunağı aldatacak kadar gösteriş yapmak ise o an hemen hemen olanca gücünün üstünde idi.

Aklı bütün imkânları çabuk çabuk düşünüyordu.

Birden:

— Birikmiş paralarım var! diye bağırdı.

Bu dahice söz ihtiyarın yüzünü ve Julien'in durumunu değiştirmişti.

Yaşlı keresteci Julien'in bir bölümünü kardeşlerine bırakmak istediğini sezer gibi olduğu parayı elden kaçırmamak arzusu ile tutuşuyordu. Uzun uzun ve ateşli ateşli konuştu. Julien işi alaya vurabildi

— Tamam! Tanrı vasiyetnamem için ilham verdi bana. Kardeşlerimin herbirine biner frank vereceğim ve üstü de size kalacak.

İhtiyar:

— Çok iyi, dedi, üstü benim hakkım; ama Tanrı kalbine merhamet etme büyüklüğünü verdiği göre, gerçek hı-ristiyan olarak ölmek istersen, borçlarını ödemelisin. Yiyip içmen ve okuyup yazman için ettiğim masraflar da var, bunları düşünmüyorsun...

En sonunda tek başına kaldığında, Julien yaralı kalple*

511

«Baba sevgisi işte! deyip duruyordu. Az sonra zindancı göründü.

— Bayım, büyük babaların ziyaretinden sonra, ben konuklarıma öteden beri iyi bir şişe şampanya getiririm. Biraz tuzludur, altı franktır şişesi, ama rahatlık verir içe.

Julien çocuksu sevinçle ona:

— Üç şişe getir, dedi, koridorda dolaştıklarını işittiğim iki tutukluyu da alın içeri

Zindancı yeni suç işleyerek içeri düşen ve küreğe dönmeğe hazırlanan iki kürek tutuklusunu getirdi ona. Bunlar pek neşeli ve ustalık, cesaret ve soğukkanlılıkla gerçekten pek ün salmış haydutlardı.

İçlerinden biri Julien'e:

— Bana yirmi frank zula ederseniz, dedi, size hayatımı bir bir anlatırım. Kıyaktır.

Julien:

— Ama yalan söylemez misin bana? dedi. Adam:

— Bizde yalan yok, diye karşılık verdi; şuna, benim yirmi franga sulanan dostuma baksana abi, yalan söylersem beni ele verir.

Hikâyesi iğrençti. Bu hikâye içinde artık tek tutkunun, para tutkusunun kapladığı, cesur bir kalbi gösteriyordu.

Onların kalkıp gidişlerinden sonra. Julien artık aynı insan değildi. Kendine karşı olan bütün öfkesi geçmişti. Bn. de RânaPin gidişinden beri duyduğu, amansız, korkaklıkla irkümüş acı, karasevdaya çevrilmişti.

İçinden: «Görünüşe daha az aldandıkça, diyordu, Paris salonlarının benim babam gibi namuslu kimselerle, ya da şu kürek mahkûmları kadar becerikli sefillerle dolu olduğunu görmüş olurum. Hakları var, salon bayları sabahlan hiç öyle: «Karnımı nasıl doyuracağım?» gibi acı düşünce ile uyanmazlar Ve namusluyuz diye övünürler! hele, jüri üyesi olmaya görsünler, açlıktan öleceğini sezdiğinden bir gümüş takımı çalan adamı koltuklarını kabarta kabarta cezalandırırlar.»

«Fakat bir sarayda, bakanlıktan düşmekten ya da bir bakanlık elde etmekten söz açıldı mı, o benim namuslu adam-

512

larım yemek yeme ihtiyacının şu iki kürek mahkûmuna ilham ettiği suçlara tıpatıp benzer suçlar işlerler...»

«Hiç doğal hukuk diye birşey yoktur: bu söz geçen gün bana atıp tutan, ataları xiv. Louis'nin bir kuşatma buyruğu ile yükünü tutmuş bulunan savcının ağzına yaraşır bir eski deyimdir. Hukuk ancak ceza zoru ile, filân işi yapmağı önleyecek bir yasa çıkınca vardır. Yasadan önce doğal olarak-arslanm gücü vardır, ya da aç kalan, üşüyen yaratığın ihtiyacı vardır... hayır, saygı duyulan kişiler açıkça suç işlememiş olma mutluluğuna eren dolandırıcılardan başkası değildir. Toplumun peşime düşürdüğü savcı bir alçaklıkta tutmuştur yükünü... Bir suç işledim, bal gibi ölüme mahkûm eden Valenod toplum için kat kat daha zararlıdır.»

Julien acı acı, ama öfkesiz:

«Evet! diye ekledi, elinin sıkılığına rağmen babam, bütün bu adamlardan daha iyidir. Beni hiç sevmedi. Alçak bir ölümlü adını lekeleyerek ölçüyü kaçırdım. Bu parasızlık korkusu, bu insanların cimrilik denen kötülüğünün korkunç görünüşü, kendisine bırakabildiğim üç dört yüz altını bereketli bir avuntu ve güven kaynağıdır diye gösteriyor ona. Bir pazar günü yemekten sonra, Verrieres'de kendisini kıskanan herkese çıkarıp altınını gösterecektir. Bakışı onlara: «Böyle para karşısında, içinizden hanginiz kafası giyotinle uçmuş bir oğlum var diye övünmez?» diyecektir.

Bu bilgelik doğru olabilirdi, ama ölümü arzu ettirecek hava taşıyordu. Böylece beş uzun güç geçti. Pek canlı kıskançlıkla kıvraniyor gördüğü Mathilde'e karşı, ince ve tatlı idi. Bir akşam Julien ciddî ciddî hayatına son vermeği düşünüyordu. Ruhu Bn. de Renal'in gjdişinin onu içine atmış olduğu derin acı ile altüst olmuştu. Artık ne gerçek hayatta, ne de hayalinde, hiç bir şey onu avutamıyordu. İşsiz güçsüz durma sağlığı bozmağa ve ona genç bir Alman öğrencisinin o taşkın ve zayıf havasını vermeğe başlıyordu. Zavallı kişilerin ruhunu ezen, bazı az yerli yerinde düşünceleri okkalı bir küfürle başından savan o erkekçe üstünlüğünü yitiriyordu.

«Gerçeği sevdim... O nerede?... Her yanda ikiyüzlülük, hiç değilse, şarlatanlık, en erdemlilerde hattâ, hattâ en bü-

513

yüklerde bile»; dudakları tiksinti ifadesi aldı... «Hayır, insan insana güvenemez.»

«Bn. de *** zavallı öksüzler için bir para toplarken, bilmem hangi prens tutmuş da, on mitin vermiş; yalan. Ne diyorum ben? Baksana Sainte - Helene'deki Napoleon'a!... Roma kralı adına verdiği bildiri, açıktan açığa şarlatanlık...»

«Ey ulu Tanrı'm! böyle bir adam, hele başına gelen felâketin kendisine görevini ciddî ciddî hatırlatması gerektiği zamanda bile, şarlatanlığa da boyun eğerse, artık geri kalan insanoğlundan ne beklenir?...»

«Nerede gerçek? Dinde... evet, diye ekledi, pek müthiş hakaretin o acı gülümseyişi ile Maslon'larm, Frilair'lerin, Castanede'lerin ağzında gerçek... Belki de gerçek havarilerin para almadıkları gibi rahipleri de para almayan, öz hı-ristiyanhkta?... Ama eren Paul buyurmak, konuşmak, kendisinden söz ettirmek zevkini tadararak almış sayılır para...»

«Ah! gerçek bir din olsaydı... Ne aptalmışım meğer ben! gotik bir katedral ,saygı yaratan camlar görüyorum renk renk; zayıf gönlüm bu camların insanı sayılan rahibi özlüyor... Ruhum anlar onu, böyle bir rahibe ihtiyacım var.. Saçı sakalı birbirine karışmış bir mendebur görüyorum sadece... hoş gitmek şöyle dursun, şövalye de Beauvoisis'nin eşi sanki.»

«Ama gerçek bir rahip, bir Massillon, bir Fehelon (159). Massillon da Dubois'yı kuşatmış. Memoires de Saint-Simon beni soğuttu, Fenelon'dan (160); ama o gene de gerçek bir rahipnrş... Gerçek rahip olsaydı gönüllerinde sevgi duyanların yeryüzünde bir toplantı yerleri olurdu... Tek başımıza yaşamazdık... Bu temiz yürekli rahip bize Tanrı'dan söz açardı. Ama hangi Tanrı'dan? İncil'inkinden, öldürücü ve öc alma açlığı çeken o küçük zalimden değil... ama Voltaire in, o hak tanır, merhametli, o yüce Tanrısı'ndan...»

Ezbere bildiği bu İncil'in birçok bölümlerini hatırlayarak coştı... «Ama, üç kişi bir araya geldi mi, bizim papazların kötü kötü ağızlarına aldıkları, o büyük TANRI adına inanılır mı acaba?»

«Yalnız yaşamak!... Ne acı!...»

F: 33

514

Julien alnına vurarak içinden: «Delilik ve haksızlık ediyorum, dedi. Ben bu zindanda yalnız kaldım; yoksa dünyada yalnız yaşamadım; kafamda güçlü ödev düşüncesi varili. Üzerime aldığım, ama haklı, ama haksız aldığım ödev... fırtınada yaslandığım sağlam bir ağacın gövdesi oldu sanki; sendeliyor, çırpıyordum. Ne olsa bir insandım ancak... Ama fırtına tarafından alınıp götürülmedim.»

«Bana yalnızlığı düşündüren bu zindanın havası...»

«iki yüzlülüğe lanet ede ede neden gene ikiyüzlülük etmeli? Bu ne ölüm, ne zindan, ne de nemli havadır, beni mah veden Bn. de Rena'in yokluğudur. Eğer Verrieres'de olsam, onu göreyim diye, evim mahzenlerine gizlenip, haftalar iftafası yaşamak zorunda kalsaydım, yana yakıla konuşul muydum?»

Yüksek sesle ve acı bir gülüşle:

— Çağdaşlarımın etkisi ağır basıyor, dedi. ölüme iki adım aralıkta, yalnız kendi kendime konuşarak, ikiyüzlülük adıyorum gene... Hey gidi on dokuzuncu yüzyıl!

«... Bir avcı ormanda ateş eder, avı düşer, o da avı yakalamak için hop atılır. Çizmesi iki ayak yüksekliğindeki bir karınca yuvasına dokunur, karıncaların ocağını söndürür, karıncaları, yumurtalarını şuraya buraya dağıtır... Karıncalar arasındaki en bilgeler bile bu kara, kocaman, korkunç varlığı hiçbir zaman anlayamayacaklardır: avcının, alımsı bir ateş demetine karışmış, korkunç bir gürültünün ardından, akıl almaz bir hızla birden yuvalarına giren çiz--mesi...»

«... İşte ölüm, hayat, sonsuzluk, bunları kavrayacak kadar geniş görüşleri olanlar için pek yalın şeylerdir...»

«Bir günlük sinek uzun yaz günlerinde sabahın doktL zunda doğar, akşamın saat beşinde ölmek için doğar; nasıl anlayabilirdi gece sözcüğünü?»

«Ona beş saatlik daha hayat verin, gecenin ne olduğunu görür ve anlar (161).»

«Ben de işte, 23 yaşında öleceğim. Bn. de Renal ile yaşlamak için bana da beş yıllık daha hayat verin.»

Ve Mephistopheles gibi gülmeğe başladı. «Bu büyük so-• unları tartışmak ne çılgınlık!»

515

1 ° Şurada sanki beni dinlemek için biri varmış gibi ikiyüzlülük ediyorum.

2° Şunun şurasında yaşayacak birkaç gün kaldığına göre bana, yaşamağı ve sevmeğı unutuyorum... Heyhat! Bn. de Renal burada değil; kocası onu bir daha Besançon'a gelmeğe bırakmayacak artık belki, bırakmayacak adını lekelemeğe...»

«İşte beni yalnızlığa salan şey, yoksa hak bilir, merhametli, güçlü, hiç gaddar," hiç kinci olmayan bir Tanrı'nın yokluğu değil.»

«Ah! olsaydı... Heyhat! Ayaklarına kapanırdım. Ben hak ettim ölümü, derdim; ama ey yüce Tanrı, ey merhametli Tanrı, ey horgörür Tanrı, sevdiğimi ver bana geri!»

Gece artık iyice ilerlemişti. Bir iki saatlik derin bir uykudan sonra, Fouque geldi.

Julien ruhunu açık açık gören bir insan gibi kendini güçlü ve kararlı buluyordu.

BÖLÜM XLV

Fouque'ye:

— Şu zavallı rahip Chas-Bernard'ı çağırarak ona kötü bir oyun oynamak istemiyorum, dedi; bu yüzden üç gün yemek yiyemez sonra. Ama sen bana, B. Pirard'ın dostu fakat dalaveraya kaçmaz bir jansenist bulmağa çalış.

Fouque, bu konuyu dört gözle bekliyordu. Julien, insanın taşrada halk inancına karşı borçlu olduğu herşeyi yolu-yordamınca yerine getirdi. B. rahip de Frilair sayesinde ve günah çıkarıcı papazının kötü seçimine rağmen, Julien zindanda da papazlar kurulundan yardım görüyordu; az daha açığöz olsaydı, cezaevinden kaçabilirdi de. Fakat zindanın pis havası etkisini gösteriyor, aklı kısılıyordu. Bn. de Renal' in tekrar gelişinde umduğundan daha da mutlu oldu.

Kadın onu kucaklarken:

— Benim ilk işim seni sevmektir, dedi; kaçtım Verrieres' den...

Julien'in ona karşı beslediği saygıda hafiften özseverlik

516

yoktu, bütün zayıflıklarını sayıp döktü kadma. Kadın da iyi davrandı ve ona karşı sevimli oldu. Akşam, cezaevinden çıkar çıkmaz, teyzesinin evine gidip Julien'e bir av gibi çullanan papazı çağırttı; sadece Ee-sançon yüksek sosyetesine bağlı genç kadınların gözüne girmek istediğinden, adamı Brayle-Haut manastırına gidip do-kuz günlük bir riyazete çekilmeğe kolayca razı etti.

Julien'in aşkının büyüklüğünü ve çılgınlığını hiçbir söz ortaya dökemez.

Avuç avuç para dökerek, bir yandan da ünlü ve varlıklı sofu teyzesinin itibarını kullanarak ve bu itibardan yararlanarak, Bn. de Renal delikanlıyı günde iki kez görmenin yolunu buldu.

Bu durum karşısında, Mathilde'in kıskançlığı sapıtkan-lık derecesine yükseldi. B.de Frilair bütün yetkisinin dostunu hergün bir defadan fazla görmeğe izin verdirebilmek için olanca yasakları hiçe saydıracak dereceye gelmediğim oha itiraf etmişti. Mathilde en ufak davranışlarını öğrenmek için Bn. de Renal'in arkasına adam taktı. Bn. de Frilair de Julien'in kendisine lâıyk olmadığını ona ispat etmek için tilkice bir zekânın tüm inceliklerini gösteriyordu.

Bütün bu acılar içinde genç kadın delikanlıyı eskisinden daha çok seviyor, hemen hergün, başına korkunç bir iş açıyordu.

Julien ne yapıp edip garipçe lekelemiş olduğu bu zavallı genç kıza karşı sonuna kadar kibar davranmak istiyordu; fakat, her an, Bn. de Renal'e karşı duyduğu büyük aşk ağır basıyordu. İncir çekirdeğini doldurmaz nedenlerle, Mathil-de'i rakibinin ziyaretlerindeki masumluğa inandıramaymca, içinden: «Bundan böyle, dramın sonu geldi gibi, diyordu; gerçeği daha ustaca gizleyemiyorsam benim için bir özür bu.»

Bn. de La Mole marki de Croisenois'nin ölümünü öğrendi. B.de Thaler, bu müthiş zengin adam, Mathilde'in sırta kadem basışı üzerine tatsız dedikodular çıkarmış; B. de Croisenois da gidip ondan bu dedikoduları yalanlamasını IS' temiş: B.de Thaler ona kendi adresine gelmiş mektupları göstermiş, bundan sonra da ufak tefek olayları birbirine öyle ustaca bağlamış ki, zavall marki için gerçeği görmemek imkânsız olmuş.

517

B.de Thaler incelikten uzak şakalar da yapmış. Öfkeden ve acıdan kızıp köprüden B.de Croisenois, öyle ağır tarziyeler istemiş ki, milyoner düelloyu tercih etmiş. Aptallık kazandı; Paris'in sevilmiş olmağa en çok haz kazanmış gençlerinden biri, daha yirmi dördüne bile basmadan ölümü içti.

Bu ölüm, Julien'in zayıf ruhunda garip ve marazı bir etki yarattı.

Mathilde'e:

— Zavallı Croisenois, diyordu, bize doğrusu çok akıllıca ce çok insanca davrandı; annenizin salonundaki ihtiyatsızlıklarınızdan bana kin besleyebilir, hattâ benimle kavgaya girişebilirdi; çünkü hakareten önce gelen kin, çoğu zaman müthiş olur da...

B.de Croisenois'nin ölümü, Julien'i Mathilde'in geleceği üzerindeki bütün düşüncelerini değiştirdi; B.de Luz ile evlenmesi gerektiğini ispat etmekle birçok günü harcadı. Ona:

«Çekingen, pek öyle cizvitliği de olmayan bir adamdır, diyordu, elbet bir adamdır, diyordu, elbet bir gün gelir, o da sıraya sokar kendini. Onda zavallı Croisenois'dan daha çok ve daha süreli yükselme tutkusu olduğundan, ailesinde düşes filan da bulunmadığından, Julien Sorel'in dul karısı ile evlenmekte hiçbir zorluk çıkarmaz.»

Mathilde soğuk soğuk:

— Hem de büyük aşklardan yaka silken bir dul kadın, dedi; çünkü o altı ay sevdikten sonra, aşığının bir başka kadını, bütün felâketlerinin başlıca illeti olan bir kadını kendisine üstün tuttuğunu görmek için yaşamıştır oldukça.

— Haksızlık ediyorsunuz; Bn. de Renal'm gelip gidişleri beni bağışlatmakla görevli Paris avukatının işine yarayacaktır; katilin kurbanından saygı gördüğünü ileri sürecektir. Bu etki yaratabilir, günün birinde benim belki bir melodram konusu olduğumu görürsünüz, v.s., v.s. Korkunç ve öc almağa bile değmez b!r kıskançlık, umut suz (çünkü, Julien'i kurtulmuş saysa bile, kalbini nasıl kazanacaktı yeniden acaba?) bir acmm sürüp gitmesi, bu vefasız sevgiliyi her zamankinden çok sevmenin utanç ve azabı, Bn. de La Mole'ü gamlı, ne B.de Frifair'in çabalı özenlerinin, ne de Fouque'n'n kaba davranışının içinde çıkaramadığı sessizliğe atmıştı.

DİS

Julien'e gelince, Mathilde'in gelişi üzerine çalınmış anlar bir yana bırakılacak olursa, aşkla ve yarınını hemen hemen düşünmeden yaşıyordu. Son derecesini bulan ve hiçbir gösterişe gelmeyen bu tukunun garip bir etkisi ile, Bn.de Renal onun gamsızlığını ve tatlı sevincini paylaşıyordu sanki.

Julien:

— Bir zamanlar, diyordu, Vergy korularındaki gezintilerimizde ne mutlu olabilirdim, ama o ateşli yükselme hırsı ruhumu hayal ülkelerine salıyordu. Dudaklarımın tam yanında duran bu güzelim kolu göğsüme bastıracağım yerde, yarınlar beni senden çekip alıyordu; özlü bir servet sağlamak için girişeceğim sayısız savaşları düşünüyordum... Hayır, siz beni bu cezaevinde görmeğe gelmemiş olsaydınız, mutluluğu tanımadan ölüp gidecektim.

İki olay bu durgun hayatı bozdu, Julien'in günah çıkarıcısı papaz, pek jansenist olduğu halde, bir cizvit oyununa dayanamadı, yâni kendi bile sezmeden, onların maşası oldu.

Gelip bir gün ona, intihar etme gibi korkunç günahı işlemek istemiyorsa, bağışlanmasını sağlamak üzere elinden gelen herşeyi yapmak zorunda olduğunu söyledi. İmdi, papazlar kurulunun Paris'teki Adalet Bakanlığında çok yetkisi olduğundan, kolay bir yol görülüyordu; parlak bir şekilde Tanrı yoluna dönmesi gerekiyordu...

Julien:

— Parlak şekilde ha! diye tekrar etti! Ah! Sizi de babacığım, bir misyoner gibi komedi oynar görüyorum bu işte..

Jansenist ciddî ciddî:

— Yaşınız, Tanrı gücüyle kazandığınız sevimli yüzünüz, suçunuzun, açıklanmadan kalan sebebi, Bn. de La Mole'ün uğrunuzda gösterdiği kahramanca uğraşlar, kurbanınızın size gösterdiği şaşılacak dostluğa varıncaya kadar, kısacası herşey, sizin Besançon'daki o taze kadınların kahramanı olmanıza yardım etti, dedi. Onlar sizin için herşeyi unuturlar, siyaseti bile...

«İnancınızı tazelemeniz kalplerinde yankılar uyandıracak ve derin bir etki bırakacaktır. Dine pek yararlı da olabilirsiniz, Cizvitler böyle bir durumda aynı yolu tutar diye duraksayım mı ben! Hem onlar, açgözlülüklerinden uzak dü-

519

şen bu özel durumda bile, gene de kötülük ederler; bu böyle olmamalı!... İman getirmenizin, akıtacağı gözyaşları Voltai-re'in dinsizce eserlerinin on baskıda yaptıkları dokunaklı etkiyi silecektir.»

Julien soğuk soğuk:

— Kendi kendimi hor görürsem, diye karşılık verdi, bana ne kalacak geriye? Yükselme tutkusuna kapıldım, kendimi hiç ayıplamıyorum; o zamanlar, zamanın esintilerine kapılarak yaşadım. Şimdi ise, günü gününe yaşıyorum. Ama memleket inancına uyararak, yakamı bir kötülükten kurtar-sam, daha da bedbaht bulurum kendimi...

Julien'e pek başka biçimde etki eden özgür olan Bn. de Renal'den koptu. Bilmem hangi dümenci bir kadın bu temiz ve çekingen kadına ödevinin Saint - Cloud sarayına gitmek, derken Kral X. Charles'ın ayaklarına kapanmak olduğunu inandırabilmişti (162).

Bn. de Renal, Julien'den ayrılma fedakârlığını göstermişti ve böyle bir işten sonra, halkın karşısına çıkma üzüntüsü, bir zamanlar ona ölümden de acı gibi gelen üzüntü, artık vız geliyordu ona.

— Krala gider^ sevgilim olduğunu dobra dobra söylerim: bir insanın ama Julien gibi bir insanın hayatı düşüncenin üstünde olmalıdır. Kıskançlık yüzünden onun kalkıp hayatıma son vermek istediğini söylerim. Jürinin merhameti, kralın merhameti sayesinde bu gibi durumlarda kurtulmuş nice yoksul genç var...

Julien:

— İkimizi de ele güne kepaze eden böyle bir işe kalkışmayacağına yemin etmezsen bana, seni görmek istemem, kapatırım zindanımı yüzüne, ertesi gün de umutsuzluktan öldürürüm inan kendimi, diye bağırdı. Bu Paris'e gitme düşüncesi senin değil. Bunu senin aklına sokan dalaveracı kadının söyle adını bana.

«Şu kısa ömrün sayılı günlerinde mutlu olalım. Gizlemeyelim kendimizi suçum bağışlanır suçlardan değil. Bn. de La Mole'ün, Paris'te pek itibarı vardır, inan ki olanca insanlığı yaptı. Taşra burası, bütün zengin ve sayılı kimseler bana karşı. Senin da.vranışm, bu zengin ve hele yanar döner olan, gül gülüstan içinde rahat bir hayat süren adamları büsbütün çileden çıkarır. Maslon'lara, Valenod'lara , daha

520

iyi olın binlerce insana hiç gülme fırsatı vermeyelim.»

Zindanın ağır havası Julien'e çekilmez geliyordu. Bereket versin, ona ölmesi gerektiğini bildirdikleri gün, güzel bir güneş ortalığı ışığa boğuyordu, Julien de iyice sağlamdı. Açık havada yürümek onun için tatlı, uzun zaman denizde kalan bir gemicinin karadaki dolaşması gibi bir zevk oldu. İçinden: «Yol göründü, herşey yolunda, dedi, cesaretim de hiç eksik değil.»

Bu başın hiçbir zaman kesileceği andaki kadar ozanca duruşu olmamıştı. Bir zamanlar Vergy korularında geçirmiş olduğu güzelim anlar birer birer ve sonsuz bir güçle geliyordu tekrar aklına.

Herşey yaîm, yerli yerinde olup bitti, delikanlı da hiçbir gösterişe kalmadı (163).

İki gün önce, Fouque'ye :

— Heyecan üzerine söz veremem, demişti; bu müthiş loş, müthiş nemli zindan,, bana öyle ateşli anlar yaşatıyordu ki, kendimi tanıyamıyorum; ama korkmam, yüzümün solduğu hiç görülmeyecektir.

Son günün sabahı, Fouque'nin Mathilde ile Bn. de Re-nal'i şehirden uzaklaştırması için ilkin alacağı düzenleri yoluna sokmuştu.

— Onları aynı arabada götür, demişti ona. Posta arabasının atları sakın dört nala gitmekten geri kalmasın bak. İki ya dost olurlar ya da birbirlerine öylesine kin bağlarlar. Her iki durumda da, zavallı kadınlar korkunç acılarını olsun unutmuş olurlar.

Julien Bn. de Renal'e Mathilde'in çocuğuna bakmak için yaşayacağına and içirmişti. Bir gün Fouque'ye:

— Kimbilir? Biz ölüp gittikten sonra gene de duygularımız olur belki, diyordu. Dinleniş sözü olduğuna göre, ben de, Verrieres üstündeki büyük dağın o küçük mağarasında

. dinlenmeği isterdim oldukça. Sana anlattım, kaç kez, geceleri bu mağarada oturmuşumdur. Fransa'nın en zengin taş-îaları üzerinde tâ ötelere dalınca, yükselme tutkusu yakardı gönlümü; o zamanlar tutkum buydu... Ne olursa olsun, bu mağara bence hoştur ve bir bilgenin ruhunu ışıklandırarak bir biçimde yapılmış olmadığı söylenemez... Evet! Şu Besançon'un mübarek papazları herşeyden para çıkarıyorlar;

521

yolunu bula bilersen cesedimi satarlar sana.

Fouque bu acı pazarlığın üstesinden geldi. Geceyi tek başına onun odasında, dostunun cesedi yanında geçiriyordu, ama hayretler içinde kaldı, Mathilde'in içeri girdiği gördü. Onu daha birkaç saat önce Besançon'dan on fersah ötede bırakmıştı. Şaşkın bakışı ve gözleri vardı kadının.

— Onu görmek istiyorum, dedi.

Fouque ne konuşacak ne de ayağa kalkacak durumda değildi. Ona parmağı ile döşemedeki lâcivert büyük bir kaputu gösterdi; Julien'den kalan buna sarılmıştı.

Genç kadın diz çöktü. Boniface de La Mole ile Marguerite de Navarre'm anısı ona besbelli inşân üstü bir cesaret verdi. Titreyen elleri kaputu açtı. Fouque gözlerini çevirdi.

Mathilde'nin odada telâşlı telâşlı dolaştığı işitti. Genç kadın birçok mum yakıyordu. Fouque kendinde ona bakmak gücü bulduğu zaman o, Julien'in başını, önüne, küçük bir mermer masaya koymuştu ve alnından öpüyordu...

Mathilde, sevgilisinin ardından kendi seçmiş olduğu mezara kadar gitti. Tabutun peşinden bir yığın papaz yürüyordu ve genç kadın ise dünyadan habersiz, örtülü arabasında tek başına, bu kadar sevdiği adamın başını dizleri üzerinde taşıdı.

Gece yarısı, o başı dumanlı Jura dağlarının en yüksek tepesinde, sayısız mumlarla alabildiğine aydınlatılmış bu küçük mağaraya geldiklerinde, yirmi papaz ölümler duasını okudu. Kervanın geçtiği, küçük dağsal köylerin tüm halkı, bu akıl almaz törenin garipliğine tutularak kabileye katılmışlardı.

Mathilde, onların arasında uzun yas elbisesi ile göründü ve duanın sonunda, köylülere beş franklık binlerce para dağıttırdı.

Fouque ile yalnız kalınca, sevgilisinin başını kendi eliyle gömmek istedi (164). Fouque acıdan çılgına dönmüştü.

Mathilde'in yardımları ile, bu yabansıl mağara İtalya'da kırma burma yontulmuş mermerlerle süslenmiş oldu.

Bn. de Renal, sözüne bağlı kaldı. Hiçbir şekilde hayatını yok etmeğe çalışmadı; ama Jul'en'den üç gün sonra, çocuklarını kucaklarken öbür dünyaya doğdu (165).

son'
522

Başka yerlerde, özgürlüğü sağlayan halk oyu ile yönet, menin uygunsuzluğu, üstüne düşmeyen işe karışmasıdır; söz gelişi, özel yaşama, Amerika'nın ve İngiltere'nin hüznü, işte bu yüzden oluyor. Özel hayata değinmekten kaçınmak için yazar küçük bir il, Verrieres uydurdu ve bir piskoposa, bir jüriye, bir Ağır Ceza Mahkemesi'ne ihtiyaç duyunca da, bütün bunları hiç gidip görmediği, Besançon iline yerleştirdi.

ÇEVİRENİN NOTLARI

1 — Napoleon'un düşmanları, ondan, İtalyanca olarak, «Bonaparte» diye söz açarlarmış.

2 — Bu «Constitutional» adlı gazete, 1815 yılının 29 kasımında çıkmaya başlamıştır. Her türlü tartışmalara yer veren, salt hiçbir partiyi desteklemeyen gazetedir.

3 — «Seçkin Yakınlıklar» Goethe'nin bir romanının adıdır. Bu romanda, değerli bir adamın hayat öyküsü anlatılmaktadır.

4 — 1534 yılında, Ignace de Loyola tarafından kurulan «Jesuites» tarikatının bir koludur. Bu tarikat, hemen bütün Avrupa'da yayılmıştır. Çevirimizde bazan jesuit, bazan da cizvit dedik.

5 — «La Quotidienii» adlı gazete, 1792 yılında kurulmuştur. Kral ve kralcılar tutar. B.de RenaPin bu gazeteye abone olması, işini bilir insan olmasını gösterir.

6 — «Vergy» denin yer, öyle uluorta bir yer değilmiş. Buranın, maceraları dillerden dillere dolaşan bir sahibesi varmış. Stendhal, Günlük'ünde, 1804 yılı nisanında, Du Bel-loy'un Vergy'li Gabrielle adlı operasını gördüğünü yazmıştır. Vergy zaten. Dijon'dan uzak bir yer değildir.

7 — Jean-Baptise Codart'm bu eseri, «L'Histoire naturelle des lepidopteres de France» olup, yazarının 1823 yılında ölmesi üzerine, yarım kalmıştır.

8 — Strombesk: Bu baron, Stendhal'm dostudur. 1806 - 1808 yıllarında, Brunswick'teki karşılaşmadan doğan dostluk sevgisi, ikisini de etki altında bırakmıştır. Baronun yazarımız hakkında yazdıkları, sonradan basılmıştır.

523

9 — Polidori, lord Bayron'un doktoru ve yazmanıdır. Stendhal onları 1816 da Milano'da tanımıştır. Polidori, bir akşam Scola'da rezalet çıkarmış ve bunup üzerine Milano'dan kovulmuştur. İki yıl sonra da kendini zeniriemiştir. «On altısında bir genç kız vardı pembe tenli, allık sürerdi bir de» sözü ile, ikinci kitabın başındaki. Sainte - Beuve'e ait olduğu bildirilen, «Güzel değil, yüzünde hiç allık yok» sözü arasında bir yakışma olduğu gün gibi bellidir.

10 — Bu sözün de, polidori'den ilham alınarak yazıldığı düşünülebilir.

11— Bu Shakespeare'in bir oyunudur. Birinci perde, 3. sahne, 84 - 87 mısra. Dilimizde çevirici vardır.

12 — Bu yokluk, tamamen Napoleon'un yokluğunu göstermektedir.

13 — Bray-le-Haut manastırı, belki, gerçekte olmayan bir yerdir. Ama Stendhal, burasını anlatmak için, Isere ırmağının sol yamacında, Grenoble'da bulunan Sainte-Marie'-den - Haut kilisesini göz önüne getirmiştir. Zaten babası, Cherubin Beyle, bir süre burada tutuklu kalmıştır.

14 — Bu sözcüğün dilimizde tam karşılığını bulamadık. Anlamı şudur: eski eserleri korumamak, bunlara ilgisizlik göstermek, bunları yıkmak.

15 — Ogive: Kubbenin dışardan ve içeriden merkezinde toplanan oval dilimlerinden birine verilen addır.

16 — Havariler'den Yuhanna'da görülen bir kitaptır. Apokalips, mecazen, karışık, kapalı, anlaşılabilir iş anlamına da gelir.

17 — Te Deum: Bütün katolik kuşelerinde okunan bir ağıttır ki ermişlere adanmıştır.

18 — «Yazıdüş» sözünü, bile bile, «derkenar» karşılığı olarak kullandık. «Çıkma» da denebilirdi.

19 — Fransızca parçada, mektubu yazan kişinin imlâ bozukluğunu göstermek için, «hier» şeklinde yazılması gereken «dnü» sözü, «yert» gibi yazılmıştır ki bunu dilimize çevirmeğe imkân yoktur.

20 — Shakespeare'in bir oyunudur. Dilimize çevirileri vardır.

21 — Shakespeare'in bir oyunudur. Dilimize çevirileri vardır.

524

22 — Casino adı rastgele seçilmemiştir. Bu, Verrieres'-deki yüksek tabakanın bir özlemini ortaya dökmek için yazılmıştır. Nitekim, 1816 yılında, Grenoble'da, bu adı taşıyan bir yer de varmış. Aşırı kralcılar toplanırmış burada. Stend-hal'in amcası, Romain Gagnon da buralara gelirmiş.

23 — Bu yenen yürek efsanesini Stendhal «Aşk Hakkında» adlı eserinde anlatmıştır. Böyle bir olay, belki, gerçekten olmuştur. Bu olayın kökü derinlerde, ortaçağdadır. Tiyatrosu da yazılmış ve 1777 yılında, Belloy'un yazdığı bu oyun, Theatre - Français'de oynanmıştır.

24 — Saint - Hilari'de-la Saône'da hancı olan bir adamdır. Liberal ve Napoleon'cu düşünceleri ile düşmanlar toplanmıştır kendine. Hayatı tehlikeye düşmüş, bir komşusunun damı altına sığınmıştır. Gelmişler, üzerine ateş ede ede öldürmüşlerdir.

25 — Voltaire, «Precis du siecle de Louis XV» adlı eserinin XXXVIII. bölümünde, Fransız cizvitlerinin kovuluşunu anlatırken, bu adama değinir. Fransız cizvitlerinin Portugal le pere Malagrida ile (1689 - 1761) yakın ilgisi varmış. Bu adam, dostlukları ile birlikte, kralı öldürmeğe kalkmış. Yakayı ele vermiş. Lizbon'da da yakılmıştır.

26 — Bu çağ, I. Napoleon çağıdır.

27 — Gros: genç yazarımıza özel olarak matematik dersleri veren bir geometricidir. Yazarımız, bu insana olan saygı ve sevgisini, yarıda kalan Lucien Leuwen adlı eserinde, Fauthier adını vererek, uzun uzun anlatır. Bu geometrici, Grenoble'lüdür. Yazarımız gibi.

28 — Bu mezhep, işçilerin haklarını korumak üzere kurulmuştur, ama iiberaller tarafından müthiş saldırılara uğramıştır.

29 — Casti: Ünlü bir İtalyan yazardır. En tanınmış eserleri arasında, Nouvelle galanti ve Animal parlanti'yi sayabiliriz. Birçok opera sözleri de yazmıştır. Stendhal onun eserine derin bir hayranlık duymuş. Casti, 1721 - 1803 yılları arasında yaşamıştır.

30 — Marsilya'n, B.de Merindol adlı bir yargıçtır ki Stendhal burada bu adı vermiştir. Bu yargıç, hürriyetlerin kara başı diye anılmış. Bir dâva yüzünden ceza çarptırıl-

525

mıştır. Cezası bin frankmış ama, o bu cezaya «nonate-ciq» adını vermiş.

31 — Yazar, bu kahramanını yaratırken, şarkıcı Lab-lanche'r göz önüne getirmiştir. Lablache, 1830 yılında, romanının yazıldığı sıralar, Paris'te bulunuyormuş, Matrimo-nio segreto operasında Don Geronimo rolünü oynuyormuş.

32 — İtalya bestecisidir. Napoli konservatuarının müdürlüğünü yapmıştır (1752 - 1837)..

33 — Giovanni Stile ki, 1810 yılından beri San Carlino'-nun müdürlüğünü yapmıştır, uzun süre.

34 — Kırmızı ve Siyah'm 1854 yılındaki basımında «bir öğrenim» diye geçmektedir.

35 — Bu düşünceler, Stendhal için, hiç de yeni düşünceler değildir. «Aşk Üzerine» adlı eserinde de bu gibi düşüncelere yer vermiştir. Hattâ, bir arkadaşına yazdığı mektupta, evlenmenin aşkı öldürdüğünü de söylemektedir.

36 — 1854 yılındaki baskıda, «canları daha az sıkılıyordu», denmektedir.

37 — 1854 yılındaki baskıda, sadece «birşey söylememenizi» denmektedir. «Bana» kalkmıştır.

38 — 1854 yılındaki baskıda, «babaları yurt dışına sürülür» denmektedir.

39 — Stendhal'ın Grenoble'de gördüğü kalelerin bir eşi de budur. Yazar, böyle yerleri çok görmüştür.

40 — Young: İngiliz yazarıdır. Geceler adında kitabı vardır. İçinde yaşadığı yalnızlık ona çok karanlık ve karasevdalı şiirler ilham etmiştir. Ününü de böylece sağlamıştır (1681 - 1765).

41 — Bu söz, 1827 yılında kanunun basma yaptığı ağırlığa, basını sınırladığına, bu yüzden kopan kavgalara şöylece bir değinmektedir.

42 — Böyle bir insan yaşamıştır Grenoble'da. 1819 yılında.

43 — Bu ad da, yazarımızın hayatına karışan kadınlardan birinin adıdır. Romanın ikinci kitabında, Mathilde de La Mole'ün yaratılışı anlatılırken, bu kadın kahramanının olanca çizgisi verilmeğe çalışılmıştır.

44 — Fransızca'da «Fete-Dieu» adını alan bu yortuda, İsa'nın olanca varlığı, ruhu, kanı, ölmezliği, insanlara ge-

526 tirdikleri, insanlardan çektikleri, ekmek ve şarap halinde tecelli eder varsayılır.

45 — «Saint sacrement» sözünü dilimize çeviremezdik. Çünkü açıkça karşılığı yoktur. Bu, İsa'nın vücudu var diye sokaklarda dolaştırılan bir tabuttur, bir sandukadır.

46 — «Reposoir» sözünün karşılığını, Kırmızı ve Siyah çevirisinde, Nurullah Ataç şöyle anlatmıştır: Tanrı yortusu gününde, hıristiyanların, içinde İsa, Tanrı var diye sokaklarda sandukaya benzer birşey geddirdikleri görülür. Bu sanduka, büyük konakların önüne kurulan, türkçede dinlenek, yahut musalla diyebileceğimiz yüksek kerevetler üzerine konulup dinlendirilir; reposoir işte o kerevetlerin adıdır.

47 — Le Precusseur Lyon'da çıkan, Paris'te de çok okunan bir gazetedir ki türkçesi «öncü» demektir.

48 — Napoleon'un zamanında, denmek istiyor.

49 — Bu mısra, Paul - Philippe Gudin de-la Brenellerie (1738 - 1812) adlı ozanıdır.

50 — «Inquisiteur» kanlı din savaşlarını yapan adamlara verilen bir addir.

51 — Bu şiir, Delphine Gay adlı bir kadın ozamınıdır. Bu kadın, güzelmiş ve güzelliğini satılığa çıkarmak için de, Stendhal'ın; dediğine göre, salon kadınları adına şiirler yazmış.

52 — Bu sözcüğün anlamı, papa ile bir hükümdar arasında yapılan, konusu dinden başka birşey olmayan mektuplaşmalardır.

53 — Malmaison; Napoleon'un karısı, imparatoriçe Jo-sephine'in dinlenme evidir.

54 — Kahramanı, Julien'in imrendiği Napoleon demektir.

55 — Bu savaş, 1823 yılında olmuştur.

56 — Bu bir papazdır. XIV. Louis'nin günah çıkarıcısıdır. Adına bir mezarlık yapılmıştır ki, Paris'te bulunan bu mezarlık, güzel bahçelerden kurulmuştur. Birçok ünlünün son evi bu mezarlıktır. Papaz Pere-Lançaise, 1624 - 1709 yılları arasında yaşamıştır.

57 — Bu mareşal, Napoleon'un ordusunda çalışmıştır. «Yiğitler Yiğidi» adını alan mareşal, II. Restauration dönemi-

527 minde, ölüme mahkûm edilmiş ve kurşuna dizilmiştir (1769 - 1815).

58 — Bu akademi, ilk kuruluş döneminde, 40 üyesi bulunan, daha çok tarihsel ve arkeolojik eserler üzerinde çalışan bir akademidir. 1663 yılında, Colbert tarafından kurulmuştur.

59 — Auguste, Roma İmparatoru; IV. Georges ise İngiltere kralıdır.

60 — Merene: Roma imparatoru Auguste'ün gözde şö-valyelerindendir. Güzel sajiatların ilerlemesinde büyük yararları olmuş olduğundan, Mecene sözü, edebiyatçıların ve güzel sanatlarla uğraşan kişilerin koruyucusu anlamını da taşımaktadır. Bu kişi, M.S. 8 yılda yaşamıştır.

62 — La Mole salonuna gelen kişilerin hemen hepsinin gerçek kişiler oldukları gün gibi bellidir. Stendhal, B. Sa-inclair adını verirken, bu kişinin davranışlarını, konuşmalarını ve tutumlarını incelerken, gözünün önüne Merimee'yi getirmiştir.

63 — «Bâton» değnek, sopa demektir.

64 — «Bouillon», et suyu, kaynayan sıvılardan yükselen kabarcık, su kabarcığı demektir.

65 — Lord Holland (Henri Fox, lord), İngiliz devlet adamıdır; ünlü hatip Fox'un da babasıdır. Hayat çizgisi, 1705 -1774 yılları arasında uzanmaktadır.

66 — Kont Altamira: Bu ad, Stendhal'ın bir dostunu gösterir. Yirmi üç yaşında, 1799 yılında, Napoli'de idama mahkûm olmuş, Paris'e sığınmıştır. Adı Fiore'dur.

67 — Staub: Romanın geçtiği zamanın ünlü terzilerinden olacak.

- 68 — Le comte Ory: İki perdelik bir operadır. Sözleri Scbrise ile Delestre - Poirson tarafından yazılmıştır. 20 Ağustos 1828 tarihinde, krallık akademisinde oynanmıştır.
- 69 — Tite-Live: Lâtin tarihçidir. Olaylara dayanarak^ olaylar tarafsız gözle bakarak, Roma tarihini yazmıştır. M. E. 59 — M.S. 19.
- 70 — Bu ad, Napoleon'un adıdır.
- 71 — Bu kişiler, d'Allainval'in (1728) deoynattığı «L'e-cole des Bourgeois — Kentsoylular Okulu» adlı komedisinin kahramanlarıdır (1700 - 1753).
- 528
- 72 — Coulon: Ya da Coulomb denen iki dansçı erkektir. Gerek İmparatorluk ve gerekse Bestauration devrinde, birçok ünlü dansçılar yetiştirmişlerdir.
- 73 — Contrat Social: Jean - Jacques Rousseau (1712 -1778) 'nun ünlü bir kitabı ki dilimize de «Toplum Anlaşması» adı ile çevrilmiştir.
- 74 — Bu hikâye, yazarın '-Roma'da Gezintiler» adlı kitabında uzun uzun anlatılmıştır. Bk. «Roma'da Gezintiler.»
- 75 — 25 Temmuz 1830 tarihinde yazılan bu not, 4 Ağustos 1828 tarihinde basılmıştır. «Kırmızı ve Siyah» basmanı.
- 76 — Danton: Herkesin bildiği Danton'dur. Açıklamağa gerek bulamadık.
- 77 — İspanya şövalye nişanıdır. Ş. Sami'ye göre.
- 78 — Bu konuşan sille yemiş birisidir. (Moliere'in «Tar-tufe» adındaki notlarından).
- 79 — Paul - Louis Courier: Hicivleri ile tanınmıştır. Siyaset alanının önemli kişilerindendir. Stendhal kendisi tanımıştır. Ve onun sözlerinden büyük paylar almıştır. Av bekçisi tarafından da öldürülmüştür. 1772 - 1825.
- 80 — Murat: I. Napoleon'un eniştesi ve Caroline Bona-parte'm kocasıdır. 1808 - 1814 yıllarında Napoli krallığını yapmıştır. 1771 de doğan Murat, 1815 de kurşuna dizilmiştir.
- 81 — Washington, bildiğimiz Washington'dur.
- 82 — Delavigne (Casimir), lirik ve dramatik Fransız ozanıdır. Temiz bir yazışı vardır. 1793 - 1843.
- 83 — Fransız generalidir. Bazı kimselerle birlikte hileler yapmıştır. Temple cezaevinde de boğulmuştur. 1761 - 1804.
- 84 — Bilinen La Fayette'dir.
- 85 — Victor Hugo'nun bu Hernani adlı dramı, ilk oynandığı gece, tiyatrodaki halk ve yazarlar birbirine girmiş, ortalık karışmıştır. En ünlü akıllı yazarlar bile, bu kavgaya katılmışlardır. Bu oyun, bizde de oynanmıştır.
- 86 — Ünlü trajedi oyuncusu. Bu öyle bir Fransızmış ki bir çağı peşinden sürüklemiştir. 1763 - 1826.
- 87 — D'Aubigne ve Brantôme ünlü iki tarihçidir. Bunlar Marguerite de Navarre ile Boniface de La Mole'ün aşklarının hikâyesini vaznışlardır. D'Aubigne 1551 - 1630, Brantôme ise 1527 - 1614 yıllarında yaşamışlardır.
- 88 — Etoilo-. Fransız tarihçisi. 1540 - 1611.
- 529
- 89 — XVI. yüzyılda, dük de Guise ile taraftarlarının Protestanlara karşı yaptıkları kanlı mücadele. Cevdet Perinin notu.
- 90 — 1600 yılından sonraki yıllar.
- 91 — Fransız kralıdır. Ölüm: 1643.
- 92 — Bu mısra, La Fontaine'in Çoban ve Sürüsü adh masalından alınmıştır.
- 93 — «ihtilâl hükümeti manastırlara ve kiliselere ait olan ormanları ve bir kısım araziye istirdat etmiş ve Napoleon da bunu devam ettirmişti. Yazar burada 1830 yılındaki olaylardan bahsettiğine göre, bu ormanların iadesi intima-lini düşünüyor. Kimbilir, bu sözlerde belki de biraz alay vardır. Çünkü bu araziye dayanarak hükümet dahilt istikraz yapmıştı; halkın parasını iade etmek gerekiyordu ki, bunu da hiçbir Fransız hükümeti yapacak durumda değildi.» Cevdet Perin'in notu.
- 94 — Stendhal da gençliğinde Voltaire'i bu ateşle okur-muş.
- 95 — Bir aktrist'tir. Scribe'in piyeslerini büyük bir başarı ile oynamıştır. Yazarımız sesine değil de, yüz hareketlerine hayran olurmuş.
- 96 — Bu ad, Goethe'nin Faust adlı oyunundaki Şey-tan'a verilen addır. Bu ad da. Faust ile birlikte, dilden düşmez olmuştur.

97 — Antoine Perrenot de Granvelle (1517 - 1586), Be-sançon'da doğmuş bir din adamıdır. Piskoposluk yapmıştır.

98 — Bu mısraları dilimize aktarmak, işimizi yarım yapmak olacaktı. Aslındaki güzelliği de bozmağa istemiyorduk. Bunun için çevirmedi. Bu mısralar, Cevdet Perin tarafından şöyle çevrilmiştir. «Bu sözlerinizi kurnazca bir hile addedebilirim... Yalvarmak istediğim o bir parçacık lütuf yeter ki gelip beni iyice bu sözlerin doğruluğuna inandırısın.»

F: 34

530

99 — Albay Caron, daha doğrusu Colmar, 1822 yılındaki komploya katıldığından, kurşuna dizilmiştir. Stendhal hikâyelerinde bu adı çok kullanır.

100 — Bu not'un çeviri karşılığı şöyledir: «Akıl ilbaylı-ğı yitiriliyor. Guizot, 11 Ağustos 1830».

m 101 — Viyana'da bir bölgenin adıdır.

102 — Medee: P. Corneille'in bir trajedisindeki, daha doğrusu bu adı alan trajedisindeki kahramandır. Medee'nin «BEN» sözü debiyata geçmiş, ünlü bir sözdür. O bu sözü, büyük tehlikeler içinde daima söyler durur.

103 — Don Diegue, Corneille'in «Le Gid» adlı trajedisindeki kahramandır. Bu trajedi dilimize de çevrilmiştir.

104 — Gaskon ağzı demek, belki, bize garip gelecektir ama, Fransızlar bunu çoğç kullanır. Durmadan yalanlar kıvıran ama kıvırdığı yalanlara içten bir hava katan insanların konuşmasıdır. Bu gibileri, herşeyi oluruna bağlamak isterler.

105 — «Lâmba ışığı ile aydınlanmış» sözü ilk baskıdan sonra eklenmiştir.

106 — 1798 yılında Velloni tarafından kurulan bir kahvedir. Bu kahve ilk ortağı Tortoni tarafından başarı kazanmıştır. En eski ve en ünlü bulvar kahvelerinden biridir. 1830 yılında züppelerin buluştukları bir konaktır sanki. Yazarımız, buraya sık sık gitmiş ve burada dostlar edinmiştir.

107 — Dominika cumhuriyetinin başşehridir. Haiti'de.

108 — Bir biçim şarkılı komedidir.

109 — Birinci kitabın XVII. bölümünde de aynı mısralar vardır. Nurullah Ataç, bu mısraları olduğu gibi bırakmış. Cevdet Perin ise, bizim gibi her iki yerde de ayrı ayrı çevirmiştir. Bak. 11. not.

110 — Özgürlük savaşlarına katılan, büyük ihtüâl sırasında da başı kesilen bir kadın cumhuriyetçidir. 1754 - 17931

531

111 — Fransız kadın yazarlarından. 1766 - 1817.

112 — Ünlü İtalyan bestecisi. Napoli kraliçesi Caroli-ne'in buyruğu ile, dendiğine göre, zehirlenerek öldürülmüştür. Yazarımız bu besteciye Mozart'la bir tutarmış. 1749 -1801.

113 — Stendhal, bu sözden çok hoşlanmış ki, daha önce de bu sözü kullanmış (I. XIII), daha sonra da kullanılmıştır: «Bir roman: bir aynadır yol boyunca gezdirilen.»

114 — Ünlü Versailles'in arkasında, Seine-et - Oise'da bir yer ve aynı zamanda küçük vill. Eski imparator yeri.

115 — «Bu ve bundan sonraki bölümlerde yazar, 1818 yılındaki aşırı siyasî adamların yaptıkları teşebbüsü anlatmak istiyor: Bunlar, müttefik orduların Fransa'yı işgal etmeğe devam etmelerini istiyorlardı. Başları olan VitroUes, 1817 yılında, jakobinciliği ortadan kaldırmak ve tehlikede olan kiralıcılığı kurtarmak üzere, Avusturya'ya, İngiltere'ye ve Rusya'ya gizli nota götürme buyruğunu, aşırı kiralıcı kont d' Artois tarafından almıştır.» Cevdet Perin, Henri Martineau.

116 — «Bu dük elli yaşlarında, bir çıtkırıldım, gibi giyinip kuşanmış, zemberekler kurularak yürüyen bir adamdı» sözünde, Stendhal, Talleyrand'ı anlatmak istemiştir.

117 — «Bu dük elli yaşlarında, bir çıtkırıldım gibi giyinip kuşanmış, zemberekler kurularak yürüyen bir adamdı» sözünde, Stendhal, Talleyrand'ı anlatmak istemiştir.

117 — «Bir konser ortasında tabanca sıkmak» sözü, Stendhal'ın kullanmaktan çok hoşlandığı bir sözdür. Bu sözü, Armançe'da, La Chartreuse de Parme'da, Promenades dans Rome'da da kullanmıştır. Bk. önsöz.

118 — «Gazette des Tribunaux», «Adliye Gazetesi» demektir. Stendhal bu gazeteden çok yararlanmış, hattâ «Kırmızı ve Siyah» romanının konusunu bile buradan almıştır.

119 — «Rapor yazarı» sözünü, raportör karşılığı olarak kullandık.

532

120 — Bu' söz, insanların ve hele toplum yararları uğruna çalışanların yapmaları gereken idlere bir uyardır. Kimi an, şöyle de denmektedir: «Yardım et, Tanrı da sana yardım edecektir.»

121 — Bu sözlerin çevirisi: «Tanrı mı, masa mı yoksa leğen mi olacak?» tır. Ve bunlar, La Fontaine tarafından söylenmiştir.

122 — «Globe» 1811 çıkan bir gazetedir. Kleber (Jean -Baptiste), bir generaldir, ihtilâl döneminde yaşamıştır. Duvarcı oğlu olduğu halde, büyük ve hileli işler yapmıştır. Mısır'a gitmiş. Burada, bir melik tarafından öldürülmüştür (1753 - 1800). - Hoche (Lazare), bir Fransız generalidir. İhtilâl döneminde yaşamıştır. Genç yaşta da ölmüştür (1768 -1797). - Jourdan, 1762 - 1833 yılları arasında yaşamış, bir Fransız mareşalidir. - Pichegru, 83. notta yazıldı.

123 — Burada cerrah sözü, doğrudan doğruya, dük de Wellington'u işaretler. Adı geçen dük, bir İngiliz generalidir. Portekiz ve İspanya'da, Fransız orduları ile çarpışmış, Waterloo savaşını kazanmıştır. İradisi güçlü olduğundan kendisine, Demir Dük «Iron Duke» derlermiş (1769 - 1852). Fransız düşmanıdır.

124 — Hume: Ünlü bilge ve İngiliz tarihçisi. 1711 - 1776.

125 — Brougham: Edebiyatçı, bilgin, tarihçi ve siyasî bir İngiliz lordudur. Stendhal onu çok severmiş, özgür düşüncelerinden çok hoşlanırmış. Lord'un hayat yolu, 1779 -1868 yıllarından geçer.

126 — Daha yukarıda (B.N. 83 de) anlatmıştık.

127 — Nerval: Bir Fransız devlet adamıdır. Fakat, besbelli, buradaki adı ile değil. Asıl adının ne olduğunu bulamadık.

128 — Aslında «para» değil, «cüzdan» dır. Böyle çevirmeği daha yerinde bulduk.

129 — Almanya[da bir yerdir. Rhin ırmağının sol kıyısında kurulmuş, güzel görünümlü bir yer. Büyük katedrali

533

ve ilk baskıcı Gutenberg'in yurdu ile tanınmıştır.

130 — «Cafe - hauss», romanın 1854 basımında, Cafe -house» diye geçer.

131 — Desaix, İhtilâl'in ünlü generallerinden biridir. Bonaparte'm ardından Dou'ya, Mısır'a gitmiştir. Marengo savaşında öldürülmüştür. Mısırlılar ona, «Hak bilir Sultan», Almanlar ise «Namuslu General» adını vermişler. (1768 -1800) - Couvion Saint-Cyr, Fransız mareşalidir (1764 - 1830).

132 — «Ecu», beş frank değerinde bir eski Fransız parasıdır.

133 — XV. Louis, Fransız kralıdır.

134 — İlk ormanlarda toplanan bir gizli siyasî kurumdur. Bu kurum, XIX yüzyılın başında, İtalya'da kurulmuştur. Amaçları bir İtalyan birliği kurmakmış. Bu kurumun düşünceleri, sonradan, Fransa'ya da geçmiştir.

135 - «Deli düştüm, Delilik'i seve seve, ıvır zıvır» diye çevrilebilir.

136 — «Bir gün çıka geldi sevgili meyhaneye...» diye çevrilebilir.

137 — Saint - Simon: XIV. Louis sarayının ünlü kişilerinden. Bu anıları ile kendisini ölmezleştirmiştir. Bu anılarında, sarayda yaşayan kişileri, korkmadan, çekinmeden, olanca yiğitlikleri ve olanca korkunçlukları ile ortaya dökmüştür (1675 - 1755).

138 — Masillon: En büyük katolik vaizlerinden. Hitabette ün salmıştır (1663 - 1742).

139 — Bk. N. 16

140 — Bu balet, sözleri Scribe, müziği ise Halevy tarafından yazılmış bir baledir. 3 Mayıs 1830 gününde oynanmıştır. Yani, «Kırmızı ve Siyah» in birinci kitabı henüz baskıda iken

141 — Bk. N. 113.

534

142 — «Mareşal» sözcüğü, mareşalin karısı anlamına gelmektedir. . .

143 — Bu «Matrimonio Segreto — Gizli Evlenme» operası, Gimarosa'nındır. Bk. N. 112.

144 — «Talihi yaver giderse» demektir.

145 — «Dandy»: ince yapılı, çıtkırıldım bayların meydana getirdikleri bir toplum. Daha doğrusu, «züppe» lik kulübü gibi birşey. Bu İngilizce söz, Fransız romantikleri arasında yayılmıştır. Fransız romantiklerinden çoğu bu sözün kapsadığı anlamda kişilerdir. Çevirimizde bazan «dandy», bazan. da «zübbe» adını kullandık.

146 — Smollett, İskoçya'lı tarihçidir (1720 - 1771).

147 — Othello, edebiyatın kiskanç çocuğudur. Shakespearean bir oyunu.

148 — Bu satırlarda, yazarımızın başından- geçen askerlik günlerinin korkusu vardır.

149 — Adolphe Paupe, «Stendhal'm Edebî Hayatı» adlı eserinde, bu maddenin yanlış olduğunu söyler. Şöyle ki, ceza kanununun, 1810 da çıkan kanunun sadece 484 maddesi varmış.

150 — «Bundan böyle bir söz demeyeceğim artık» diye çevrilir. (Othello, V. perde, II. sahne).

151 — Ölüm cezasının kaldırılması, daha önce, Victor Hugo'nun dilimize de çevrilen «Bir tdam Mahkûmunun Son Günü» adlı eserinde, ortaya atılmıştır. Bu eser, «Kırmızı ve Siyah» tan önce, 1829 yılında çıkmıştır.

152 — Bu sözlerin Bn. Goethe tarafından değil de, Goethe tarafından yazılmış olması düşünülebilir. Yanlışlık, Stendhal'in yazısının çirkinliğinden ileri gelmiştir.

153 — Bu sözler, romanın daha iyi anlaşılması için, belki de önceden yazılmış sözlerdir ve tamamen Julien Sorel dâvası ile ilgilidir.

535

154 — Okur unutmamalıdır ki, romanın bir yerinde şu cümle vardır: «1815 yılı onu Verrieres belediye başkam seçmiştir.» (I, ı.3 1815 yılında B.de Renal belediye başkanı iken, beri yanda, Valenod, sefil durumda bulunuyordu.

155 — 1769 - 1830 yılları arasında yaşayan, ölüme mahkûm olan Lavalette adlı Fransız generalinin karışdır. Bu kadın, kocasını ölümden kurtarmıştır. Bn.de Lavalette, Bn. Roland'ın hayranlarımdan biri idi.

156 — Cevdet Perin'in «Geçmiş tasarılar sahibi, metin bir ruhun - şu bayağı insanların kaba düşünceleri üzerinde mâlik olduğu hakka» - diyerek dilimize çevirdiği bu satüar, Voltaire'in Muhammed adlı oyunundan alınmıştır (II. perde, V. sahne)..

157 — Manuel: Politika adamıdır. Avukatlık yapmıştır. Yazarımız onu çok severmiş. Hayatı, 1755 - 1827 yılları arasında geçmiştir.

158 — Yazarımız da babasından nefret etmiştir.

159 — Massillon için bk. N. 138.

160 — Fenelon, ünlü piskoposlardan ve Telmak yazarıdır (1651 - 1715).

161 — Yazarımız, daha başka yazılarında da bu bir günlük sinekten söz açmıştır. Esas düşüncenin, Montaigne' den geldiği de düşünülebilir.

162 — Romanın bu bölümünün yazıldığı sıra, X Charles son günlerini yaşıyordu.

163 — Yazarımız, «Adliye Gazetesi»nin kayıtlarında, An-toine Berthet adlı birinin dâvası üzerine romanını kurmuştu. Bu dâvanın kahramanı, bir bakıma, Julien Sorel'in hayatta yaşamış olan öz kardeşidir. Antoine Berthet, Grenoble' da, Grenette alanında 23. Şubat 1828 Cumartesi günü sabahın saat onunda (Julien Sorel gibi) idam edilirken, kendisini kurtarabilmiştir. Gazete böyle yazmaktadır.

536

164 — Romanın bu noktasının daha iyi anlaşılması, roman ile tarih arasındaki bağlantının daha iyice belirebil-mesi için romanın bir yerinde geçen konuşmayı (II., x. bölüm) , buraya tekrar alıyoruz: «Bu siyasî felâkette onun dikkatini çeken nokta, cellâttan sevgilisinin başını istemeği göze almasıdır. Ertesi gece de, gece yarısına doğru, bu başı arabasına almış, Montmarte tepesinin eteğine kurulmuş olan bir küçük kiliseye götürüp kendi eliyle gömmüş.»

165 — Bu söz, Mesut Cemil Tel'in babası Tanbur* Mesut Cemil Bey için söylediği bir sözdür: «öbür dünyaya doğru»...